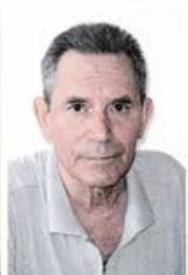

Станіслав Маринчик

Сузір'я Талантів

Станіслав Маринчик

*Світлій пам'яті батьків моїх –
Наталії Кирилівни та
Гаврила Костянтиновича присвячую.*

Сузір'я талантів (літературні портрети земляків)

Збірка біографічних нарисів

Видання 7-ме, доповнене

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2020

Книга виходить друком коштом обласного бюджету Чернігівської області в рамках обласної Програми підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2016 – 2020 роки за результатами конкурсу рукописів місцевих авторів 2020 року.

Не для продажу.

Маринчик С. Г.

М 26 Сузір'я талантів (літературні портрети земляків) : зб. біогр. нарисів / С. Г. Маринчик. — 7-ме вид., допов. — Чернігів : Десна Поліграф, 2020. — 648 с.

ISBN 978-617-7833-86-3

Книга українського письменника Станіслава Маринчика «Сузір'я талантів» – це своєрідний підсумок багаторічних пошуків і досліджень творчих біографій видатних земляків.

Чимало вихідців з Ічнянщини зробили помітний внесок у скарбницю духовностей не тільки української нації, а навіть світового мистецтва та науки. Зокрема скульптори: Іван Мартос і Пармен Забіла, письменник Степан Васильченко, філолог Сергій Маслов, композитор Левко Ревуцький та інші.

Протягом багатьох років з окремими героями книги автор спілкувався, підтримував дружні відносини. Про побачене й пережите письменник правдиво розповідає на сторінках своєї книги, у якій відтворив 51 літературний портрет видатних земляків.

Видання розраховане на широке коло читачів, освітян, працівників культури, краєзнавців, студентську та шкільну молодь.

УДК 82-94

ISBN 978-617-7833-86-3

© Маринчик С.Г., 2020

Подвижник з Ічні

Небо над нами тримають люди. Ентузіасти. Надто небо нашої культури.

...Живе десь у районі чоловік, який безнастанно клопочеться сам, не дає спокою байдужому до всього, окрім власного добробуту, начальству, лінивим сусідам, односельцям... Таким ентузіастом у містечку Ічні Чернігівської області є Станіслав Гаврилович Маринчик. Ічня – провінційне містечко. Провінційне – з одного боку, а з іншого, якщо подивитися, як тут пульсує творче мистецьке життя, то вона дасть чимало очок і деяким великим містам. Варто пригадати, що звідси пішов у світ видатний скульптор Іван Мартос, видатний письменник Степан Васильченко, поет першої руки, який загинув у дев'ятнадцять років, Василь Чумак, широкознаний композитор Лево Ревуцький. А скільки інших письменників, художників, співаків, різьбярів, музикантів, то їх важко й полічити.

Я не раз задумувався: звідки такий феномен цього краю? Розкішна природа, яка знаходить відгомін у чулих душах людей? Але подібних чарівних куточків вельми багато на нашій землі. В традиціях? Очевидно так. Ічнянці намагалися, щоб їхні діти вчилися, дбали, аби в містечку була не тільки церковнопарафіяльна школа, а й школа вища, добивалися відкриття гімназії, віддавали своїх дітей на науку до гімназій у Прилуках, Ніжині, Києві, всіляко підтримували кращих вчителів, розповідали дітям про талановитих митців, які народилися в їхньому краї. І ця традиція повелася здавна, тривала і триває в часі. Майже з кожного села Ічнянщини заявив про себе той чи той талант. І це при неосвітенній бідності тамтешнього люду, читаєш їхні життєписи й часом аж сльози набігають на очі і викликає захоплення їхня цілеспрямованість, настигність, упертість.

Саме такою стежкою йшов і йде і автор книги, яку ти, читачу, тримаєш у руках, відомий письменник, автор романів, повістей, книжок оповідань, віршів, кінодраматург, режисер – заслужений працівник культури України, відмінник кінематографії СРСР, Почесний член Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, гарячий патріот свого краю Станіслав Маринчик. Щирий

патріотизм рухає ним впродовж всього життя. Вже багато років він творить у товаристві суміжних муз. Ще в далекому 1971 році Станіслав Гаврилович заснував у рідному місті на громадських засадах дві аматорські кіностудії «Сівач» і «Заспів», що згодом були удостоєні звання «Народний самодіяльний колектив», який отримував призи та дипломи на кінофестивалях всіх рангів. Тоді ж, а також раніше кінофікував район, вивчивши цілу плеяду кіномеханіків і допомігши устаткувати в сільських клубах стаціонарні кіноустановки. За два десятиліття режисером студій він створив чимало кінопортретів видатних земляків. Його кінострічки – лауреати та дипломанти міжнародних, всесоюзних і республіканських кінофестивалів народної творчості, їх часто демонстрували й демонструють по телебаченню. С. Маринчик увійшов до фундаторів аматорського кінематографу нашої держави.

В Ічні стоять ошатні, красиві пам'ятники Степану Васильченку, Василю Чумаку, Івану Мартосу та прозаїку, який відійшов за межу вічності, Анатолію Дрофаню. Уряд дозволу на установлення пам'ятників не давав (бо тоді треба давати й гроші), ці пам'ятники споруджені і встановлені, в першу чергу, клопотами С. Маринчика. Слід згадати, що Станіслав Гаврилович брав діяльну участь у відбудові знаменитої садиби Тарновських, садиби Ревуцьких та спорудженню пам'ятника засновнику відомого дендропарку в с. Тростянці Івану Скоропадському.

З метою вшанування пам'яті видатних земляків, класиків українського слова Степана Васильченка і Василя Чумака, відомого письменника та журналіста Василя Плюща в 2005 р. С. Маринчик ініціював заснування Ічнянських літературних премій у номінаціях: прози ім. С. Васильченка, поезії ім. В. Чумака та журналістики ім. В. Плюща і розробив положення з присудження премій.

Станіслав Маринчик – відмінник народної освіти України, лауреат міжнародної літературної премії ім. М.В. Гоголя («Тріумф»), П. Куліша, Національної спілки письменників України «Благовіст», премії ім. М. Коцюбинського та інших.

Щоб краще уявити цю неспокійну людину-подвижника, розповім один епізод. Талановитий поет Григорій Коваль, чия хата стояла в затінку дерев, якось сказав у присутності Маринчика: «Без лелек

не уявляю свого обійстя». І ось поета не стало. Стара тополя, на якій було велетенське гніздо, всохла, її вирішили спиляти. Маринчик не міг з цим змиритися, почав оббивати міськрадівські пороги, бігати до сусідів і, врешті, спилявши тополь, на тому місці поставили бетонний стовп з основою для гнізда. Й нині лелеки своїм клекотом викликають пам'ять про Г. Ковалю.

І ось перед нами нова книга С. Маринчика «Сузір'я талантів». Книга особлива. Не одне десятиліття письменник досліджував і вивчав життєво-творчий шлях видатних земляків. Найперше, вражає огром зібраного матеріалу, тут не тільки те, що вже було опубліковано в книгах інших дослідників, а багато нового, зібраного по дрібочці, по рисочці, він дружив з багатьма героями своєї книги, зокрема з художниками П. Басанцем, В. Швидченком, А. Штепою; письменниками Л. Горлачем, А. Дрофаном, А. Євсою, Г. Ковалем, С. Шевченком; журналістами С. Закусилем, А. Сидоруком, В. Шевченком та іншими, зустрічався зі знайомими, родичами, товаришами митців і щиро розповідає про все, що накопичилося в його пам'яті за всі роки. І все це долі, людські долі. Часто дуже трагічні, як доля поета Григорія Саченка, який загинув у сталінських катівнях, важка доля поета Андрія Бурлаки та й гончара Миколи Піщенка, й поета Григорія Ковалю, поета, художника, скульптора Миколи Шуста, не кажучи вже про долю Василя Чумака, якого розстріляли денікінці, а совіцькі посіпаки паплюжили й після смерті його ім'я. Мені здається, що С. Маринчикові варто було більше розповісти про трагедію Василевого брата Миколи та його родичів, переслідуваних до десятого коліна, про що мені усно розповідав Станіслав Гаврилович. Це уроки про діяльність антилюдської системи, про послідовне нищення українських національних кадрів. Книга й читається цікаво, бо автор пише про людські долі, долі людей різних професій, глибоко проникає в специфіку цих професій, вільно володіє термінологічним апаратом. Хочеться ще раз відмітити, що письменник відкриває для нас, лідера-реформатора, мудрого керівника, великого благодійника і насамперед щиру та добру людину Віктора Кияновського і багато нового у картинах про Петра Басанця, співака Валерія Буймистра, поета з діаспори Івана Кмету, різьбяр Антона Штепу, гончара Миколу Піщенка, педагога і музиканта Миколу Гуценка, який в роки Другої світової війни, був

командиром розвітки Першої Чехословацької партизанської бригади імені Яна Жижки, чи й сучасних митців: подружжя Борщів, Івана Буренка, Володимира Літвіна, Олену Немкович, Андрія Шевченка, Віталія Шевченка, Станіслава Шевченка, творчих родин художників Козловських і Пікулів тощо.

Ці нариси, а, може, точніше сказати есеї, здебільшого написані інформативно, це й зрозуміло, треба подати біографію митця, передісторію його шляху, перерахувати твори, тобто поєднати життєвий шлях митця з його творчим пошуком (яскраво це подано в есеї про Левка Ревуцького), іноді в твір вводиться вставна новела, як в есеї про Анатолія Дрофаня оповідь про Тетяну Тарновську, або й увесь твір є новелістичним, як про Антона Штепу. Автор щедро цитує публікованих авторів, зокрема Григорія Ковалю, Станіслава Шевченка, ці цитації самі по собі переконують нас у високій талановитості їх авторів. Щоправда, іноді С. Маринчик дещо завищує талант того чи іншого митця, як це, наприклад, на мою думку, є з поезією Григорія Саченка, Олексія Кирія, Миколи Клочка, однак це простимо, тут у автора насамперед домінують земляцькі почуття...

В цілому ж нариси читаються з цікавістю, будять нашу думку, змушують переживати, пізнавати глибше світ мистецтва і окремих митців.

Так, робота Станіслава Маринчика – справжнє подвижництво, яка заслуговує на найбільше схвалення, і ми вітаємо Станіслава Гавриловича зі звершеною працею на благо рідної землі, зокрема прекрасного українського краю Ічнянщини. Світлої Долі, Вам, земляче!

*Юрій Мушкетик, Герой України,
лауреат Державної премії України
імені Т.Г. Шевченка*

Вино із чорних ічнянських вишень

6 червня 2019 року відійшов у засвіти Герой України, класик сучасної української літератури Юрій Мушкетик – автор передмов до шести видань книжки досліджень «Сузір'я талантів». Їх автор, письменник і кінорежисер Станіслав Маринчик, давній друг і земляк мого батька, попросив мене написати другу, ще одну передмову до його наступного, сьомого видання есеїв. Я зрозуміла, що це прохання мотивується, з одного боку, тим, що в ньому вміщено його спогади про батька, а з другого – тим великим пієтетом, повагою, пошануванням до нього, і головно – дуже щирою прив'язаністю, довголітньою дружбою та глибоким сумом через і досі незаповнену лакуну, що з'явилася в його житті після відходу Мушкетика з життя. Регулярні телефонні дзвінки від Станіслава Гавриловича, його постійні розмови про батька, теплі і дуже щирі – це завжди відчувається серцем – впевнили мене, що він хоче, аби творче життя Юрія Михайловича продовжилося принаймні у слові однієї з його дочок, як данина пам'яті, нагадування про давній козацький рід зі славної Чернігівщини, багатої непересічними особистостями і талановитими людьми.

Батько теж прикипів серцем до Станіслава Маринчика, часто навідувався до Ічні, де брав участь у роботі ічнянського районного літературного об'єднання «Криниця» – сам, чи з колегами, завжди радів, збираючись на Ічнянщину і, своєю чергою, неодноразово приймав у себе в будинку, в Кончі-Озерній пана Станіслава, який привозив із собою напій, що став мовби брендом у батьковому домі. Це було вино, яке називалося «Вино із чорних ічнянських вишень». Темно-червоного, майже чорного кольору, воно вигравало рубіновими блискітками у променях сонця на столі веранди. І коли хтось приходив у гості, Мушкетик казав: «Я пригощу вас таким вином, якого ви ніколи в житті не пробували, куди там до нього всяким віскі і заморським напоям!». І гості смакували, хвалили, бо ці вишні, вочевидь, всотали в себе пахощі і смак рідної землі, малої батьківщини, як євшан-зілля, яке повертає людину до батьківського порогу. Бо, як кажуть, «Батьківщину люблять не за те, що вона велика і широка, а своя і рідна».

І Станіслав Гаврилович по-справжньому любить свою землю, і стільки зробив для неї, що це просто вражає. Якби нам побільше та-

ких людей, то, вочевидь, ми б зараз не пасли задніх у Європі і не озиралися на Росію. Як і мій батько, він походить з геть іншого покоління з його доброзвичаєвими традиціями, загартованого війнами, голодом, нищенням культури; у ті набагато бідніші часи серед людей, на диво, траплялося куди більше альтруїстів, ентузіастів, безсребреників і – попри ідеологічний тиск – талантів.

Про Станіслава Маринчика ми чули з сестрою Оксаною від батька немало. Зокрема те, що при його активній участі в Ічні спорудили пам'ятники видатним землякам: С.Васильченку, В.Чумаку, І.Мартосу, А.Дрофаню. Він відзняв серіал кінопортретів про знаних людей рідного краю. Та багато років наполегливо працює у жанрі краєзнавчо-бібліографічного роману. Дослідив і відкрив чимало невідомих імен видатних земляків, уродженців Ічнянщини, людей мистецтва, культури і науки, що своєю творчою працею зробили помітний внесок у духовне життя не тільки української нації, а навіть світової культури. І чимало літературних портретів видатних земляків опублікував у різних періодичних виданнях.

Свої життєві спостереження, спілкування, активну діяльність з людьми Маринчик оприлюднив у вигляді книги есеїв у квітні 2009 року під назвою «Сузір'я талантів», до якої включив 32 творчі біографії своїх земляків.

Хочу наголосити, що подібні описи, які мало практикувалися раніше, є нині популярними і потрібними, корисними, адже для глибшого розуміння, запам'ятовування інформації про певну відому чи менш відому індивідуальність замало скупих, енциклопедичного характеру даних. Живі портрети людей, що розкриваються в конкретних обставинах, викликають певні емоції та враження, ніби наближують нас до цієї людини, допомагають зрозуміти її внутрішнє ество, наміри, стосунки з людьми, доробок. Поворот до антропології, звернення до людини, і не лише в загальних аспектах, є прикметою нашого часу по всьому світу. Активно вивчається і популяризується усна історія – оповіді звичайних людей про події їхнього життя різних періодів, до прикладу, в Україні про голодомори, переселення, визвольні змагання тощо. Наша велика історія значною мірою перебрехана, сфальшована офіціозом, ми мало знаємо про своїх предків, українське краєзнавство і краєзнавство раніше також не схвалювалося. Та й навіть про відомих українських діячів, митців

ми багато чого не знали, у самому Києві містяни заледве щось чули про людину, ім'ям якої переназвано їхню вулицю. Що тоді й казати про регіональні, місцеві знаменитості. Люди в наш час почали звертатися до архівів, метричних книг, церковних записів тощо у пошуках своїх коренів, родословних, що вочевидь, допомагає зрозуміти їм, ким вони є і чого прагнуть у своєму житті.

Отже, передмову до першої книги «Сузір'я талантів» написав Юрій Мушкетик. Він високо поцінував дослідження і творчу працю Станіслава Маринчика. І разом із очільником Ічнянського районного відділення товариства «Чернігівське земляцтво» у Києві Миколою Вощевським потурбувалися, щоб неординарне видання ічнянця у травні того самого року презентували в Києві у конференц-залі Національної спілки письменників України.

Ініціатори заходу головували при обговоренні книги. Вочевидь, варто згадати, що на обговорення видання прийшло стільки письменників, що ніде було яблуку впасти. Перше слово надали директору Інституту українознавства, доктору філологічних наук, професору, заслуженому працівнику освіти України, лауреату міжнародної літературної премії ім. відомого німецького письменника і філософа Йоганна Гердера Петру Кононенку. Він зробив глибокий і широкий аналіз книжки і високо поцінував подвижницьку працю автора. Про фундаментальні дослідження неординарного видання схвально, тепло, щиро і зворушливо говорили: видатний український поет, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Леонід Горlach; відомий український письменник-прозаїк, кандидат філологічних наук, заслужений працівник культури України та заслужений працівник культури Польщі, колишній директор видавництва дитячої літератури «Веселка» Віктор Костюченко; доктор мистецтвознавства, провідний науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України Олена Немкович; доктор філософії, кандидат біологічних наук, академік Української академії оригінальних ідей, відомий письменник-прозаїк Петро Харченко; видатний поет, лауреат літературних премій ім. І. Нечуя-Левицького, ім. М. Рильського, всепольських – ім. Ф. Карпінського, ім. В. Гулевича, заслужений діяч мистецтв України та заслужений діяч мис-

тецтв Польщі Станіслав Шевченко та багато інших. Про знакову подію у краєзнавчих дослідженнях свідчили чисельні позитивні рецензії багатьох критиків різних рангів, що відгукнулися на книгу.

Станіслав Маринчик продовжив свої дослідження та з різними доповненнями і новими іменами видає книгу і далі. Відомі на Україні благодійники, депутати Чернігівської обласної ради 7-го скликання Віктор Кияновський із Ічні та Юрій Болоховець із Ніжина, багато років підряд фінансують книжку досліджень Станіслава Маринчика «Сузір'я талантів». І щороку усім випускникам шкіл Ічнянщини, разом із атестатом зрілості, дарують неординарне видання «Сузір'я талантів».

Таким чином, письменник оприлюднив уже шість видань, до яких увмістив біографії не тільки уродженців свого району, а й творчі особистості, які своїм родовим корінням походять із Ічнянщини, або ж відомих людей, творче життя яких тісно пов'язане із малою батьківщиною автора книжки. Наприклад, про письменника Леоніда Горлача, який тут отримав середню освіту, Віктора Кияновського, знаного на Україні благодійника, що майже півстоліття мешкає в Ічні, відомого у світі журналіста-публіциста та Надзвичайного і Повноважного Посла України в Канаді Андрія Шевченка. А 2020 року підготував із доповненнями до друку сьоме видання книжки «Сузір'я талантів», до якої включив 51 есей. І, як я вже згадувала, звернувся до мене з пропозицією передмови. Я щиро погодилася. Так прізвище Мушкетик стало традиційним до написання вступу до нової публікації неординарної книжки досліджень письменника з Ічні Станіслава Маринчика.

Не буду повторюватися про вміщені у попередньому виданні силуетки, краще батька про них не мовить ніхто. Скажу лишень, що до нього автор додав також творчу біографію уродженця Ічнянщини, відомого у світі вченого в галузі сільського господарства Віктора Пабата і трьох творчих особистостей, життя яких тісно пов'язане із Ічнянщиною: Героя України, класика української літератури, письменника Юрія Мушкетика, відомого українського письменника-прозаїка, кандидата філологічних наук, заслуженого працівника культури України, заслуженого працівника культури Польщі Віктора Костюченка та знаного в Україні благодійника і мецената, обда-

рованного дослідника-краєзнавця, лауреата міжнародних літературних премій ім. П. Куліша та ім. М. Гоголя Миколи Вощевського. Так, нарис про останнього має назву «Життя для рідного краю», містить багато цікавих даних з історії роду Вощевських, що переплелися зі славетними подіями великої української історії. Вражає і різносторонній талант пана Миколи, і його благодійницька діяльність на славу свого краю.

Ще одна нова оповідь Станіслава Маринчика «З думою про Ічнію» стосується життєвого і творчого шляху відомого письменника, літературознавця Віктора Костюченка, дружина якого народилася в Ічні, та й сам він всією душею полюбив цей край, часто приїздив, підтримував зв'язки з «Криницею», родичами, друзями. З великим пиєтетом Маринчик згадує його глибокі дослідження про Володимира Сосяру, Степана Васильченка, який, між іншим, теж був родом з Ічні, про багатьох інших письменників. А видавництво «Веселка», директором якого він був, було відоме на всю Україну. Я сама видрукувала там кілька перекладів дитячих книжок з угорської, і хоча він тоді вже пішов з видавництва, це було продовженням заснованих ним традицій – крім української оприявлення значної кількості зарубіжної дитячої літератури, що розширювало обрії дитячих знань.

Назва ще одного есею «Непересічна особистість» цілковито відображає його зміст. З дитинства покликанням Віктора Пабата стало аграрне господарювання, через нагромадження величезних практичних знань про агрокультури, їх дослідження і виведення нових сортів (напр. сорт пшениці Пабатка) він перейшов до теоретичних узагальнень, наукової діяльності, увіковічивши тим самим свій досвід для наступних поколінь. І досяг високих звань: доктор наук, доктор філософії, професор, академік Української і Російської академії наук, отримав цілу низку нагород. А нині Маринчик зауважив його глибоке розуміння наслідків руйнування основного підмурівку нашої нації: «І йому дуже болить душа, що сьогодні гине українське село, а знищення села – це не лише втрата годувальника держави, але одночасно і захисника, і хранителя культури, мови, менталітету української нації» (с. 383).

Ці слова перегукуються з віршем Юрія Мушкетика «Помирає село» зі збірки «Чорний вершник», есей про нього названо «Голос

української нації», що є влучним, на мою думку, адже в десятках його історичних та інших романів та публіцистичних статей цей голос закликає триматися разом, боротися за свій народ, націю, свою українську, козацьку Воллю і Славу. Життєві і творчі відомості нарисів є доволі інформативними. Крім уже звичних даних у портретах письменників, ми бачимо в ньому чимало особистісних відомостей, про які автор дізнався від батька, які часто коментує, щось додає від себе. Дані в наративі багаті деталями, Маринчик намагається змалювати якомога повніший портрет. Я вдячна авторові і за повний, з режисурою тощо перелік усіх постановок і екранізацій книжок Мушкетика, адже деякі з них я вже сама не змогла згадати і відшукати їх в інтернеті. І либонь, далеко не всі знають, що існують і пісні на вірші батька, а Станіслав Гаврилович нагадує: «А високохудожні поезії вельми зацікавили чернігівського композитора, заслуженого артиста України Миколу Збарацького і на вірші Юрія Мушкетика він написав низку прекрасних ліричних пісень, які звучали у виконанні народного артиста України Анатолія Мокренка, тріо хору ім. Григорія Верьовки та відомих чернігівських співаків: Володимира Гришина, Олексія Бокути та багатьох інших» (с. 357). А ще хочу від себе згадати про посмертні книги батька, що не встигли потрапити до есею Маринчика, адже шойно з'явилися у видавництві «Фоліо», це повісті «Іду на ви» та «Дорога в безвість». Цікаво, що до останньої увійшли деякі факти з життя родини Віктора Костюченка, і зосібна його батька Андрія Івановича, змушеного втікати разом з родиною від фіктивного розкуркулення. Трохи раніше вийшла повість батька про Майдан «Торнадо» (2019), а ще, сподіваюся оприлюднять останню, невелику історичну повість «Недоспівана пісня (Маруся Чурай)». Батько казав, що вона надається на кінорежисуру. Частина його спогадів під назвою «Метаморфози» друкувалася в числах «Літературної України».

Ще хочу додати, що Станіслав Маринчик уміє писати цікаво, захопливо, що не кожен «утне» в даному жанрі, а ще якось по-доброму, позитивно, гармонійно, що теж є великим плюсом у наші гібридні часи. І водночас йому вдається це робити без «масла масляного», зайвого багатослів'я, коли суцільне вихвалання персонажів робить їх схематичними і нудними. Отже, портрети земляків, колег,

друзів у Маринчика є справді цікавими, живими, інформативними, так би мовити різноаспектними, розмаїтими, сповнені теплотою і людяністю. Читаючи їх у наші нелегкі, загрожені для державності часи, сповнюєшся оптимізмом і сподіваннями, що маючи таких людей, наша славна Україна – Русь, початком і ядром якої були київські, чернігівські та переяславські землі, завжди була, є і, безперечно, буде, бо такі люди не лише підтримують небо над нами, як писав мій батько, а міцно й твердо стоять на нашій багатій і талановитій землі.

*Леся Мушкетик, доктор філологічних наук,
член-кореспондент НАН України,
член Національної спілки письменників України,
почесний член Спілки письменників Угорщини*

У вересні 2013 року Ічняниця відзначала 10-річчя заснування районного об'єднання літераторів «Криниця».

Від НСПУ ювілярів вітали Герой України Юрій Мушкетик і заслужений працівник культури України та Польщі Віктор Костюченко.

Нещодавно стало відомо, що завдяки клопотанню С. Маринчика Вертійвська ОТГ заснувала щорічну літературно-мистецьку премію імені Ю. Мушкетика в чотирьох номінаціях, яку будуть вручати лауреатам в день народження письменника.

Джерело наснаги

Петру Басанцю на все життя запам'яталися теплі літні ночі його ранніх дитячих років. І винуватцем тих приємних споминів був сусідський парубок Іван Голованів. Бувало, тільки на село опуститься вечір, як Іван зі скрипкою в руках виходить на ганок своєї хати і творить чудо. До пізнього вечора в сільській тиші понад ставом, що був поряд, вулицями Бурімки струмували мелодії українських народних пісень. Щемні звуки скрипки настільки чарували та манили серце хлопчика, що він схоплювався на ноги, і, ніби загипнотизований, біг назустріч срібним мелодіям.

Якось вельми теплого вечора він так поспішав, що спіткнувся і коли б не вчепився за кущ верболозу, то опинився б у ставку. Уранці мати поцікавилася – де він так забруднив одяг? Петрик змушений був розповісти правду. Марфа Панасівна терпляче вислухала сина і, звертаючись до чоловіка, сказала:

– Олексію, зроби дитині скрипку, щоб, чого доброго, не опинився у ставку!

Олексій Мусійович був майстром на всі руки, він міг збудувати хату, зробити воза, діжку, з лози виплести корзину, а із соломи – крилатого бриля і навіть майстерно вишивав на полотні красиві картини. Отож, незабаром батько вручив сину гарненьку скрипочку. На жаль, Голованів не встиг навчити грати Петра, бо забрали Івана до армії.

Одного вечора веселі звуки струнного оркестру привели Петрика до недавно відкритого в селі клубу. Переступивши поріг клубу, Петро побачив, що школярі середніх класів сиділи на новеньких ослонах, які ще пахли смолою, й, уважно стежачи за помахом рук свого керівника, грали на гітарах, домбрах, мандолінах й балалайках. А старшокласники творили на сцені небачене досі чудо з чудес. За браком полотна на побіленій глухій стіні клубу вони зображували українську хату з похиленим лісяним димарем. Частина дітей стояли на драбинах, у руках тримали різних розмірів квачі, зроблені з кінських хвостів, вмочали їх у відра з фарбами, які висіли на щаблях, і творили диво, відтворюючи хмари, сонце, дерева. А ті, що стояли внизу, домальовували в хаті перекошені вікна та двері, частина дітей, ставши навпочіпки, фарбували жовтою глиною призьбу.

По сцені ходив заклопотаний директор школи Володимир Федорович Чокол, він брав з дитячих рук квача і старанно виправляв огріхи своїх помічників. Директор часто відходив у глибину залу і, схиливши голову набік, критично оцінював колективну картину. А одного разу, ніби щось побачив, широко ступаючи, піднявся по драбині і почав швидко малювати. А коли зліз із драбини, Петро побачив, що біля димаря з'явився чорногуз, який мрійливо завмер на одній нозі. Зачарований побаченим, Петро обережно сів на свіжовиструганого ослона і, затамувавши подих, спостерігав, як на його очах народжувалася кольорова картина.

Давно те було, але до найменших дрібниць він запам'ятав, як Чокол спільно зі своїми вихованцями зображував біля хати криницю, а поруч неї – дівчину в українському вбранні з дерев'яними відрами та коромислом у руках. А далі було видно греблю, ставок, кущі роги з качалочками і на голубому плесі води табунці гусей і качок. А коли Петрик повернувся додому, йому до безтями захотілося малювати. Але як? Вдома ні паперу, ні олівців не було. Хлопчик узяв вербову галузку і на стежці біля порогу рідної хати відтворив щойно побачену в клубі картину. То був перший у житті малюнок п'ятирічного Петра Басанця.

З того часу йому все рідше і рідше вчувалися звуки скрипки, відтепер він цілодобово старанно малював на стежках свого двору. Нове захоплення настільки оволоділо серцем хлопця, що батьки змушені були придбати для нього різнокольорові олівці та учнівські зошити. Але Петро зошити та олівці використовував ощадливо: влітку продовжував малювати на землі, а взимку – на пухнастому снігу. У школі виявилось, що краще за Петра ніхто не вмів малювати. Його першим учителем малювання став ніхто інший, як директор школи Володимир Федорович Чокол. Він звернув увагу на надзвичайно талановитого учня і став наставником та порадиником початкуючого художника. Малюнки своїх учнів Чокол возив у Ічню на районну виставку дитячої творчості, яку щороку проводили в Будинку культури.

І першу в житті нагороду, Грамоту, Петро одержав за портрет Тараса Шевченка, якого він зобразив на повний зріст акварельними фарбами. Малюнки Бурімського школяра постійно одержували відзнаки не тільки на районних, а й на обласних виставках та олімпіадах учнівської творчості.

Поради, настанови директора школи, одержані нагороди вельми окрилювали Петра, він щоденно малював, усе підряд, що бачили його допитливі й уважні очі. Та найбільше він любив зображувати на папері профілі чи анфас матері, батька, старших братів Івана та Миколу, вчителів, друзів, сусідів. Мабуть, у Бурімці не було такої хати, де не висіли портрети або пейзажі зроблені Петром.

Юний Басанець не тільки гарно малював, але й на відмінно навчався в школі. Односельчани говорили, що у Петра неабиякий талант, сам же він уже давно виношував заповітну мрію вчитися на художника. Та не так сталось, як гадалось. У червні 1941-го, в день, коли він одержав атестата зрілості про закінчення середньої школи, юнака приголомшило страшне повідомлення – «війна».

Батько і двоє старших братів із перших воєнних днів пішли боронити рідну землю від фашистської навали, а згодом і сімнадцятирічний Петро став солдатом. Відтак у його руках був не пензель, а протитанкова рушниця. На фронті між боями він вів щоденник у малюнках, де зображував побратимів по зброї. То був своєрідний літопис бойових буднів.

Ночами Марфа Панасівна не спала і молила Бога, щоб чоловік і діти живими та неушкодженими повернулися до рідної хати. В чеканнях і сподіваннях вона посивіла. Але з фронтових доріг повернувся лише найменший Петрусь. Певно, Господь знав, що він повинен стати художником і своїм талантом прославити рідну Бурімку та Ічнянщину далеко за межами України.

Пригадується мені, як на початку 50-х років минулого століття я вперше побачив Петра Олексійовича. На тому місці, де починається наша вулиця, колись ріс крислатий клен. Автобуси тоді на села не ходили, і усі, хто із сіл приїздив до Ічні, свої підводи ставили під тим деревом. Про це також знали усі прибулі здалека, котрим доводилося добиратись з райцентру у рідні села, вони часто користувалися тим транспортом.

Одного літнього дня під кленом стояла мажара, в яку були запряжені воли з великими крутими рогами. Тварини ліниво жували, стоячи над оберемком свіжоскошеного вівса. Поруч стояв звичайний віз, запряжений кіньми, булані, витягнувши шії, старанно вищипували спориш. Неподалік, сховавшись у тінь дерева, на маленькому розкладному стільчику сидів молодий красивий чорночубий чоловік з

античним профілем і, тримаючи на колінах планшета, часто уважно поглядаючи на волів і вози, чорним олівцем вправно відтворював на папері натуру.

Ми, хлопчак, стояли за спиною незнайомця і, затамувавши подих, спостерігали за чудом: на наших очах народжувалася картина...

Друга пам'ятна зустріч із Басанцем відбулася 1955 року в редакції Ічнянської районної газети. Коли я нагадав Петру Олексійовичу, як п'ять років тому уперше побачив його, він здивовано посміхнувся і щиро пояснив, що це було того літа, коли він навчався в Одеському державному художньому училищі імені В. Грекова і їхав додому в Бурімку на літні канікули. Після цього наше знайомство переросло в дружбу. Ми часто зустрічалися то в його рідній сільській оселі, то у київській квартирі або у майстерні, траплялося, що він теж бував у моїй хаті.

1952 року Басанець із відзнакою закінчив художнє училище і, незважаючи на величезний конкурс, успішно склав вступні іспити до Київського художнього інституту. Петру Олексійовичу пощастило, що його вчителями і наставниками були відомі митці, які ще за життя стали класиками вітчизняного образотворчого мистецтва. Це, зокрема, Карпо Трохименко, Віктор Пузирков, Сергій Григор'єв, Тетяна Яблонська. Вони щедро ділилися із вихованцями набутками своєї майстерності, вчили писати так, щоб твори дихали життям, теплом, були правдиві й оригінальні.

Петро назавжди запам'ятав крилатий вислів К. Трохименка: «Талант художника без щоденної праці ніколи повністю не розквітне». Щороку Петро приїздив у рідне село на літні канікули, і разом з селянами косив траву, працював на точку, а коли колгоспники під час обідньої перерви відпочивали, він розкривав свого похідного планшета, робив ескізи та замальовки для своїх майбутніх творів.

Петро Олексійович у 1957 році закінчив з відзнакою Київський художній інститут. Червоний диплом талановитого випускника підписував і вручав голова Державної екзаменаційної комісії ректор Ленінградської академії мистецтв Олександр Герасимов. Враховуючи здібності молодого випускника, ректор інституту Олександр Пащенко запропонував Басанцю посаду викладача кафедри живопису, Басанець погодився, але пізніше перейшов працювати на кафедру малюнка.

Петро Олексійович самовіддано вчив студентів і наполегливо вдосконалював свою майстерність. Він цілеспрямовано розширяє

жанри своєї творчості, активно співробітничав з багатьма періодичними виданнями, журналом «Зміна» (тепер «Ранок»), газетами «Деснянська правда», «Колгоспне село» (тепер «Сільські вісті»), для цих видань він створив чимало прекрасних графічних портретів видатних людей України: О. Довженка, П. Майбороди, В. Дрозда, Героїв Соціалістичної Праці Г. Довженко, Г. Плющ та багатьох інших. Та найбільше подобалося Басанцю ілюструвати «Літературну газету» (тепер «Літературна Україна»). Тут він познайомився і подружив з її головним редактором Антоном Хижняком, із багатьма видатними майстрами художнього слова. Зокрема, з П. Тичиною, М. Рильським, В. Сосюрою, А. Малишком, О. Корнійчуком, Н. Рибаким, О. Гончаром, М. Стельмахом, Н. Забілою, Ю. Мушкетиком та іншими. Петро Олексійович постійно з ними спілкувався, бував у них вдома, на дачах, малював їхні портрети та ілюстрував книги.

Якось Антон Хижняк запросив Басанця на III Всесоюзний з'їзд письменників у Москву. Під час роботи всесоюзного форуму він написав з натури чимало портретів як наших, так і зарубіжних майстрів красного слова. Потім у Спілці письменників організував виставку своїх робіт, багато портретів автор подарував героям своїх малюнків, чимало їх було надруковано в різних періодичних виданнях. Замальовки та ескізи, які Петро Олексійович зробив на з'їзді письменників у Москві, стали імпульсом для задуму великої картини.

Пригадую, як у 1982 році, будучи в Києві, вирішив я провідати художника, завітавши до його майстерні. Він саме натхненно писав колективний портрет, де «зібрав» двадцять дві особи видатних митців світової культури. Свій прекрасний твір художник назвав «Чуття єдиної родини», де Великий Кобзар зібрав їх на палубі теплохода, на якому вони плывуть по Дніпру до могили генія українського народу.

Творчий талант П. Басанця високо цінував Василь Большак. Василь Григорович був головним редактором журналу «Україна», він запросив Петра Олексійовича до співпраці в журналі. Художник ілюстрував журнал, робив репортажні малюнки, часто одержував перші премії, які оголошувала редакція видання. Особливо теплі відгуки від читачів журналу Басанець одержав за серію тематичних малюнків, які він обнародував після поїздки до с. Моринці, землі, що дала світу Тараса Шевченка.

Ще зі студентських років Петро Олексійович був позаштатним художником нашої районної газети «Трудова слава», часто малював

портрети видатних земляків: композитора Л. Ревуцького, письменників С. Васильченка, В. Чумака, Г. Коваля, А. Дрофаня, героїв Соціалістичної Праці трактористку Г. Левченко, доярку О. Шевченко, уродженців Ічнянщини членів «Чернігівського земляцтва» в Києві Л. Гуляницького, М. Ігнатенка, М. Борща та інших. В портретах він уміло відтворює характер та індивідуальні особливості людей, його герої – непересічні земляки. Свого часу Спілка художників СРСР командувала Петра Басанця у творче відрядження до Румунії, де він написав низку прекрасних полотен. Провідну роль у своїй творчості Петро Олексійович відводить людині, оспівує її трудову та бойову звитягу. Колишньому воїну-фронтовику, не байдужа військова тематика. Він часто звертається до своїх воєнних архівів і при потребі використовує малюнки, зроблені на війні. Чимало полотен такої тематики, створених П. Басанцем, хвилюють своєю правдивістю і приваблюють оригінальним рішенням сюжету: «Танкісти» (1960), «Тяжкі роки війни» (1965), «Однополчани» (1973), «Наш клас» (1975), «Генерал Кирпонос в бою під урочищем Шумейкове» (1976), «Травень» (1980) та багато інших.

Разом зі своїми студентами Петро Олексійович щороку виїжджав на практику в найкрасивіші куточки України, зокрема на Чернігівщину, і, звичайно, на Ічнянщину та в легендарну Качанівку, Тростянець та інші місця казкової природи нашого краю. Митець часто відвідував також родинне гніздо, в батьківській хаті він облаштував невелику, але затишну художню майстерню і частенько засиджувався тут над новими своїми творами. Земля предків, отчий поріг – життєдайне джерело, наснажувало художника на творчі успіхи. На Ічнянщині він написав чимало прекрасних ліричних полотен. Свої задуми та енергію митець черпав з творчих витоків рідної землі, за допомогою фарб творить поезію рідного краю; його полотна випромінюють красу, добро, велич і любов до Вітчизни.

У відтворених Басанцем краєвидах легко вгадуються пейзажі Бурімки, Качанівки, Ступаківки і взагалі Чернігівщини: «Материн город» (1950), «Церква у Седневі» (1962), «На рідній землі» (Т. Шевченко на Чернігівщині) (1964), «Портрет М.І. Кібальчича» (1970), «Липова алея у Качанівці» (1985), «Ранок у Качанівці» (1990), «Золота осінь» (1992) і безліч інших прекрасних творів.

Але особливої уваги заслуговує монументальне епохальне полотно «Україна духовна». Сім років митець писав колективний портрет,

на якому подав майже сто п'ятдесят історичних постатей, котрі жили і творили в Україні і для України. Видатний творчий доробок земляка став окрасою та гордістю Маріїнського президентського палацу в столиці.

Талановито, в оригінальному стилі художник розписав фойє головного входу Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, де створив унікальні портрети великих синів нашої землі – Святого Володимира та Тараса Шевченка.

Свідченням багатогранного таланту Басанця є те, що він успішно працює в різних напрямках живопису: пейзажі, тематичні полотна, портрети, графіка. Твори народного художника України, професора Української Академії образотворчого мистецтва і архітектури Петра Басанця глибоко реалістичні, вони випромінюють сонце, тепло, подих рідної землі, від них віє ароматом і духом отчого дому. Починаючи з дипломної роботи, майже всі його полотна пов'язані з рідним краєм. Митець натхненно працював над великою картиною «І на оновленій землі», яка продовжила тематику робіт Сіверського краю.

З 1954 року художник бере активну участь у республіканських, всесоюзних і міжнародних виставках, у тому числі персональних, які проводилися не тільки на теренах колишнього Союзу, а й у Німеччині, Австрії, Румунії, багатьох інших країнах. Не так давно Петро Олексійович повернувся з творчого відрядження в Німеччину. Захід виявляє неабиякий інтерес до його творчості, отже, запрошують ще приїздити.

Улітку 2005 року минуло півстоліття, як ми знайомі з Петром Олексійовичем. Мене завжди дивувала його працездатність і надзвичайна скромність та щира доброзичливість. Коли 2001 року виходив у світ двотомник моїх творів «Квітка папороті» та «Днів і ночей таємниці», я звернувся до Петра Олексійовича, щоб написав до видання мій портрет, художник охоче і відразу виконав прохання. Петро Олексійович ілюстрував обкладинку книжки Станіслава Реп'яха «...Моє серце в Ічні...», яка розповідає про мій життєтворчий шлях.

Велике щастя відчуває митець у своїй натхненній творчій праці, а ще художник щасливий тим, що багато його вихованців стали відомими митцями, зокрема, Андрій Чебикін, ректор Української Академії образотворчого мистецтва і архітектури, Михайло Гуйда, професор,

член-кореспондент академії, Віктор Задорожний, професор, Іван Котонюк, доцент, і багато інших. Спілку художників рідної Чернігівщини очолює його учень – заслужений художник України Олексій Какало.

Петро Олексійович і його дружина Зінаїда Олексіївна раді, що їх діти – Юрій та Леся – закінчили вуз, де колись навчався батько, і успадкували його професію. І нині працюють викладачами живопису та малюнка в Київському університеті технології і дизайну. Відрадно, що великі здібності до живопису виявилися в онука Олексія, який успішно закінчив університет, де працюють його мама і дядько. І тепер представляє третє покоління художників-Басанців.

Згадалася мені весна 2006 року. 23 квітня з нагоди 80-річчя видатного земляка Петра Басанця в залі Ічнянської школи мистецтв відкрили персональну виставку його творів. Під кінець цієї урочистої події, після численних поздоровлень і промов представник місцевої газети запитав іменинника:

– Петре Олексійовичу, зізнайтеся нам, звідки Ви черпаєте наснагу і творчу енергію, щоб писати такі прекрасні та зворушливі полотна?

Ювіляр щиро посміхнувся і, не роздумуючи, коротко відповів:

– Джерело моєї наснаги – рідна Ічнянщина. І отчий поріг!

Петро Олексійович мав надзвичайно високий творчий потенціал. У художника було чимало цікавих нових задумів.

Але узимку 2007 року з ним трапилася біда. Якось пізнього вечора він повертався з академії додому та підсковзнувся й упав. Коли швидка допомога доставила його в лікарню, виявилось, що в нього перелом лівої ноги в кульшовому суглобі.

Майже пів року він перебував на лікуванні у військовому шпиталі. Улітку його виписали і в дома він уже почав ходити. Навіть написав чудовий натюрморт.

Але 16 жовтня несподівано йому стало зле. І коли приїхала швидка допомога, лікарі вже не змогли врятувати життя художника.

Як Петро Олексійович заповідав, поховали його на Ічнянщині в рідному селі Бурімка поруч з могилою матері.

Не стало художника, але зосталася його прекрасна спадщина. Воістину, митці ніколи не помирають – вони продовжують жити в своїх творіннях.

Творчий ужинок талановитого подружжя

З приводу перевезення тіла генія українського народу Тараса Григоровича Шевченка на батьківщину та перепоховання на рідній черкаській землі, на Україні запроваджено шевченківське міжнародне літературне свято, яке щороку у травневі дні, змінюючи регіон проведення, урочисто відзначають в одному із обласних

центрів нашої держави.

У 2015 році місцем проведенням традиційного свято було обрано м. Чернігів, до якого прибуло чимало українських письменників та поважних гостей із багатьох зарубіжних держав.

Учасники чисельного форуму зібралися у обласному музично-драматичному центрі, який носить ім'я Великого Кобзаря.

Після офіційних урочистостей відбувся великий святковий концерт, у якому брали участь провідні артисти та хорово-музичні колективи Чернігівщини.

Захід було присвячено пам'яті велета духу українського народу. Отже, закономірно, що у концертній програмі у супроводі національного інструменту бандури звучали твори на вірші Тараса Шевченка.

Срібні дзвони бандур та величаві і безсмертні пісні на слова нашого пророка «Реве та стогне Дніпр широкий», «Садок вишневий коло хати», «Заповіт» у виконанні капели бандуристів ім. О.Вересая Чернігівського обласного філармонійного центру оркестрових і концертних програм настільки вразили публіку музично-емоційною силою та глибиною думок поета, що зал вибухнув бурхливими оплесками і запальними та вимогливими і настирливими вигуками «Біс» і «Браво».

Зворушливі і проникливі слова пісень та малинові звуки бандур не тільки зачарували мене, а й викликали почуття гордоців за земляків. Адже, директор і хормейстер капели – заслужений працівник культури України Микола Митрофанович Борщ – мій земляк, а художній керівник колективу – заслужена артистка України Раїса Миколаївна – його дружина.

Оскільки я неодноразово зустрічався із керівниками капели, отже, знаю, що природній музичній талант, працелюбство та чимало

інших чудових людських якостей, творче подружжя Борщів унаслідувало від батьків і славних традицій українських сімей, у яких народилися, зростали та виховувалися герої даної оповіді, про що і піде мова нижче.

5 грудня 1948 року у багатодітній селянській родині п'ятидесятилітнього Митрофана Гордійовича Борща та сорокатрьорічної дружини Марини Ільківни в с. Заудайка Ічнянського району на Чернігівщині народився хлопчик. Немовля було десятою-найменшою дитиною. І назвали його у честь пам'яті рідного брата Миколи, який був на 22 роки старшим від новонародженого і не повернувся з фронтових доріг Другої світової війни.

Рід Миколи по батьківській лінії походив із українських козаків.

Під час колективізації сім'ю селянина-середняка Митрофана Борща від розкуркулення врятувало те, що у роки Громадянської війни він воював у Боженка та Щорса. А ще одним із перших записався до колгоспу, але дуже шкодував, коли уся худоба, яку він привів до колгоспу з голоду загинула, а його вози та різний сільськогосподарський реманент через недбале ставлення вивели з ладу.

Якось Микола Митрофанович розповідав: «Я родився у роботящій і вельми співучій родині. Батько, мати, брат, сестри мали красиві і чисті голоси і чудово співали. А ще наш рід славився гарними майстрами будівельних справ. Усе своє життя батько працював теслею у колгоспі. Він міг залюбки скласти зруб хати або любої будівлі, зробити віконну раму чи двері, послати підлогу».

Саме ті руки і врятували йому життя. Коли у 1941 році у боях із німецькими загарбниками на території Криму він потрапив у лабету до гітлерівців.

Німці побачили, що полонений уміло володіє сокирою, і не відправили його до концтабору, а за гарні гроші продали хазяїну. Та коли тесля усі будівельні роботи якісно виконав, щоб його даремно не годувати, майстра продали іншому власнику. А згодом українця, мов раба, декілька разів передавали із рук в руки. Таким чином він побував у Румунії, Австрії, Німеччині, Чехословаччині.

У травні 1945 року, коли радянські війська звільняли Прагу, чоловіка додому не відпустили, а направили на відбудову Москви.

Отже, ще три роки українець працював за фахом. І був настільки чудовим майстром столярної справи, що навіть одержав ордер на квартиру в білокам'яній.

На початку 1948 року приїхав в Заудайку, щоб перевезти сім'ю. Але дружина категорично відмовилася залишати село.

У грудні того ж року народився Микола. Мабуть, у селі не було такої хати, такої будівлі, яку б не змайстрували умілі руки Митрофана.

І коли у 1977 році він відійшов у вічність, у останню путь його проводжали не тільки односельці, а й чимало людей із навколишніх сіл, яким ще до Другої світової війни і опісля він збудував добротні хати.

Марина Ільківна Мозгова – мати Миколи, була родом із с.Монастирища із бідної, але працюючої сім'ї.

Вона мала тонкий музичний слух, ніжний м'який голос. І коли узимку працювала за прядкою або за ткацьким верстатом, завжди задушевно співала. Вона знала безліч народних пісень по 20-30 куплетів кожної. Це були пісні-оповіді, пісні-легенди, пісні-балади, в яких оспівувалася доля від дня народження і до останніх днів життя якоїсь жінки або чоловіка.

Від раннього дитинства із домашнього джерела маминих пісень черпав хлопець любов до добра, рідної землі, до пісні, до музики.

У сільських сім'ях діти рано дорослішають, отже, тільки-но Микола навчився ходити, як йому довірили годувати домашню птицю, а у шість років він уже пас гусей. А коли йому виповнилось десять літ, під час шкільних канікул він працював колгоспним свинопасом і зароблені гроші використав на придбання підручників та зошитів.

У 13 років Микола одержав підвищення, разом із однолітком їм довірили пасти 80 голів колгоспних корів. Вечорами хлопцям доводилося разом із доярками порати худобу – тоді він і навчився доїти корів.

Щозими мати на верстаті ткала полотно, а весною Микола допомагав мамі біля ставка вибілювати довгі сувої тканини.

У 30-тих роках минулого сторіччя під час антирелігійного шабашу закривали церкви. І коли у Заудайці закривали храм та нищили і палили ікони, Митрофан Борщ вихопив із вогню ікону Святої Великомучениці Катерини. Врятований лик святої майже півстоліття зберігався в хаті Борщів, а коли мати помирала, ікону заповіла найменшому сину.

І у 2003 році Микола подарував ікону Чернігівському Катерининському храму. Дивно, що у 40-х роках минулого сторіччя у Заудайці відкрили церкву, до якої ходили не тільки односельці, але і

прихожани із багатьох навколишніх сіл. Батьки Миколи були віруючими і ходили до храму не тільки молитися, а й були активними учасниками церковного хору. І до молитви та співу у церковному хорі привчали й найменшого сина.

Цікаво, що регентом Заудайського церковного хору був Мина Ількович Мозговий – рідний дядько по материній лінії Миколи. Мина мав абсолютний слух. Півчими хору в основному була рідня Борщів та Мозгових. Дуже часто хористи збиралися на репетиції у хаті Борщів. А після репетиції співали народні пісні на слова Тараса Шевченка «Садок вишневий коло хати», Леоніда Глібова «Стоїть гора високая» та веселі жартівливі пісні з репертуару народного гумору.

Микола був малим і лише слухав та милувався чудовими голосами своєї рідні. І тільки згодом дізнався, що їхній священник Чабанівський був випускником Києво-Могилянської духовної Академії і чимало пісень хористи співали на вірші Григорія Сковороди та Артемія Веделя.

Микола добре пам'ятає, коли пішов до школи, на нього звернув увагу учитель музики та співу Борис Якович Жадько. Він помітив, що природа наділила хлопця слухом близьким до абсолютного і всіляко сприяв розвитку таланту обдарованого учня.

На уроці співу разом із однолітком і навіть родичем Толею Кукосяю вони виконали українську народну пісню «Ой минула вже зима». А згодом Микола під орудою Бориса Яковича зіграв роль сільського пастушка і настільки задушевно виконав народну пісню, що виступ хлопця став «коронним» номером на усіх шкільних святах не тільки в Заудайці, а навіть, протягом 3-х років на сцені районного Будинку культури.

Згодом учитель вивчив із Миколою «Пісню про Дніпро» М. Фрадкіна на слова Є. Долматовського. Відтоді школяр із села став учасником багатьох концертів, що відбувалися в Ічні.

Слід згадати, що саме Жадько порадив хлопцю записатися до духового оркестру, що діяв при сільському Будинку культури.

І незабаром 12-літній школяр настільки добре освоїв духовий інструмент, що на 1-й трубі у сольному звучанні уміло виконував: «Польку», «Карапета», «Гопака» і навіть мелодії «Вальсів».

Талант і старання хлопця настільки високо оцінив капельмейстер оркестру Микола Проха, що запропонував обрати школяра старостою духового оркестру.

І коли у 1964 році диригента оркестру призвали до військової служби, керівником оркестру призначили 16-літнього Миколу Борща. Ще підлітком Микола самотужки навчався грати на гармошці. Щороку під час шкільних літніх канікул хлопець працював у колгоспі прицепщиком на тракторі, а вечорами у клубі на танцях розважав сільську молодь.

Хороші спомини про шкільні роки у серці Миколи залишив тодішній директор Заудайської школи Олександр Іванович Закусило.

По-сучасному він був чудовим менеджером-меценатом. Під опікою директора багато років підряд шкільний хор був найкращим на Ічнянщині.

Особливо Миколі запам'ятався 59-й та 60-тий роки минулого сторіччя, коли з'явилася пісня «Хотят ли русские войны?» та «Верховина – мати моя».

У ті роки в школі працювала молода вродлива і мудра вчителька іноземної мови Фаїна Семенівна Борщ. Разом з Миколою вона вивчила французькою мовою пісню «Хотят ли русские войны?».

Коли на районному огляді шкільних колективів сімдесятиголо- сий хор виконав популярну пісню, а 12-літній соліст Микола Борщ заспівував іноземною мовою, зал вибухнув такими оплесками, що довелося ще двічі співати на прохання публіки.

Розчулений директор повів школярів до міської їдальні і за власні гроші пригостив смачним обідом. Цю пісню хор неодноразово виконував і на обласних оглядах в Чернігові.

А коли з'явилася пісня «Чорнобривці» О.Білаша на слова М.Сингаївського, Микола відразу її вивчив.

У сільському Будинку культури під акомпанемент баяну Тамари Жадько, він уперше виконав пісню і присвятив своїй старенькій мамі. Щирий спів хлопця, хвилюючі слова і лірична музика настільки зворушили односельців, що у багатьох на очах забриніли сльози.

Про прем'єру популярної пісні в селі повідомила районна газета «Трудова слава».

Цікаво, що це була перша публікація Т. Жадько, яка згодом закінчила факультет журналістики Київського університету ім. Т.Г. Шевченка і стала відомим майстром пера. А також перша розповідь в газеті про хлопця із села, який через багато років став відомим хормейстером і диригентом хорового музичного мистецтва.

Замітку в газеті прочитала завідувача районного відділу культури Марія Власівна Пилипенко і запросила хлопця взяти участь у районному концерті, присвяченому міжнародному святу 8-Березня.

Тоді Микола уперше зустрівся і познайомився зі своїм однолітком, обдарованим школярем із Ічні Валерієм Буймистром. Того пам'ятного року хлопці разом співали на сцені районного Будинку культури.

Нині Валерій Григорович Буймистер – професор Київської музичної Академії ім. П.І.Чайковського, народний артист України, лауреат Національної премії України ім.Т.Г.Шевченка.

Цікаво, що майже через півстоліття, на ювілейному концерті Миколи Борща, та на творчому звіті майстрів мистецтв Чернігівської області, Валерій Бурмийстер був солістом пісні обробки Миколи Митрофановича на вірші Л. Глібова «Стоїть гора високая».

Ще із молодих років Микола без будь-якої музичної освіти, як самоук до 1965 року керував сільським духовим оркестром.

Але саме того року батько збудував у селі комору і заробив 100 карбованців. На ті роки, то були чималі гроші, адже буханець житнього хліба тоді коштував 16 копійок.

Митрофан Гордійович вирішив купити сину баян, бо бачив, що хлопець гарно грав на гармошці, і, як у селі говорили, «уже із неї виріс».

Щоб знайти хорошого учителя гри на баяні, Микола поїхав до Ічні, де уже діяла дитяча музична школа.

Та коли викладачі музшколи побачили мозолисті, зашкарублі руки хлопця, який щороку під час шкільних канікул працював у колгоспі прицепщиком на тракторі, то одноголосно заявили:

– Пізно тобі, хлопче, вчитись на баяні! Подивись на свої пальці – вони у тебе вже не тільки коряві, але і неповороткі.

Микола звик до того, того, що в селі його поважали, як диригента духового оркестру, та чудового гармоніста.

А така категорична заява була не тільки жорстокою, а й принизливою. І хлопець настільки розгубився, що навіть не попросив принести гармошку, щоб показати, як він майстерно володіє інструментом.

А, опутивши голову, пригнічений вийшов із школи. На подвір'ї гурт дорослих чоловіків, тримаючи в руках духові інструменти, щосили надували щоки і намагалися зіграти якусь мелодію, але вочевидь у них не вистачало вміння.

Микола підійшов до гурту і попросив дати дозвіл зіграти на трубі. Витяг із кишені мундштука, якого завжди носив із собою, і легко відтворив мелодію «Польки», затим «Карапета», «Гопака», як це робив у селі на танцях.

Дядьки, розкривши роти, захоплено дивилися на хлопця. Тут до них підійшов якийсь чоловік (згодом виявилось, що то був директор музичної школи Олексій Сергійович Симончук) і запитав Миколу: «Хто ти та звідки?».

А коли вислухав, сказав: «При нашій музшколі відкривають 10-місячні курси керівників духових оркестрів. Якщо хочеш вчитися музичної грамоти та отримати посвідчення про закінчення курсів, то проси свого голову колгоспу, щоб оплатив за твоє навчання».

Микола знав, що колгосп «Перебудова» був не із міцних господарств. Але тодішній його очільник Ілля Варлаамович Дуброва дуже цінував хлопця за музичний талант і виділив немалі гроші, щоб направити обдарованого односельця на курси.

Отже, той рік став переломним у житті для хлопця із села.

Удень Микола навчався на курсах у педагога Едуарда Сидоровича Хоменка, а вечорами ходив до десятого класу Ічнянської вечірньої школи робітничої молоді.

Як уже згадувалося, хлопець не мав ніякої музичної освіти. І як мені розповідав, що перші кроки до музичної самоосвіти зробив, коли ще не ходив до школи: спочатку грав на саморобних свистках, зроблених з липової та вербової кори. А коли трохи підріс, вигравав на саморобних сурмах із вербової та липової кори. І лише згодом навчався грати на трубі та самотужки оволодів гармошкою.

Навчаючись на курсах керівників духового оркестру, хлопець із глибинки дізнався, що окрім гри на різних музичних інструментах існує ще і музична грамота, теорія музики і сольфеджіо.

Цікаво, але факт, що у свої сімнадцять років Микола Борщ у музичній школі уперше побачив фортепіано. Вдома, в селі, вирізав із дошки модель клавіатури фортепіано, а клавіші розфарбував у чорні та білі кольори.

Таким чином на цій моделі щоденно тренувався і розробляв свій внутрішній музичний слух, як говорять педагоги, шліфував його до абсолютного.

Слід сказати, що через 7-10 років це заняття дуже пригодилося Миколі, при написанні музичних диктантів, коли він був студентом музичного училища, а згодом консерваторії.

Навчаючись на курсах, хлопець у ті роки навіть гадки не мав, що колись буде студентом музичного училища, і такого престижного вишу - консерваторії.

Його батьки хотіли, щоб найменший син заробляв на хліб, як і його ровесники «по-людськи», тобто або шофером на машині, чи механізатором на тракторі. А ще краще – на зерновому комбайні, адже там гарно платили. А гра на трубі чи баяні – це не робота, а лише розвага для душі і баловство.

По закінченню курсів керівників духових оркестрів хлопець вирішив вступити до Чернігівського музичного училища. Але виявилося, що він вчився за колгоспні кошти, і треба відпрацювати у рідному селі диригентом духового оркестру. Та коли дізнався, що можна навчатися заочно, то вступив до класу духових інструментів.

Викладачі музичного училища М.В.Козак та В.Г. Недашківський помітили обдарованого студента-заочника і підказали директору училища заслуженому працівнику культури України Василю Івановичу Полевику, що у хлопця абсолютний слух і гуртом умовили Миколу перевестися на диригентсько-хорове відділення.

Микола радів, що життя його щасливо склалося. Він працював капельмейстером духового оркестру у рідному селі і заочно навчався в училищі.

Та не так сталося, як хотілося. У 1967 році Миколу призвали до військової служби. Але йому не пощастило, що він не потрапив до музичного взводу. А служив у танкових військах, що дислокувалися на території Демократичної Республіки Німеччини. Хлопець закінчив військову школу молодших командирів, одержав звання стар-

шого сержанта і навіть виконував обов'язки заступника командира танкового розвідувального взводу.

І коли у 1969 році демобілізувався, вирішив поновити навчання в училищі, але вже на стаціонарному відділенні.

Миколі тоді було 22 роки, а в групі з ним навчалися 15-літні студенти, які після 8-го класу вступили до училища.

У їхній групі було троє хлопців, які також щойно повернулися із армії. Вони старанно навчалися і солідною поведінкою помітно виділялися серед студентського галасливого загалу.

Вчорашні школярі з повагою дивилися на студентів старшого віку і навіть намагалися в чомусь їх наслідувати.

У музичному училищі навчалася багато дівчат. І Миколі дуже подобалася білявка з великими голубими, мов озера, очима – другокурсниця-бандуристка Раїса Півень. Дівчина приїхала з віддаленого села Атюши Коропського району Чернігівщини.

Згодом Микола дізнався, що Раїса народилася 19 листопада 1952 року у багатодітній сім'ї сільських вчителів. Вона була найменшою шостою дитиною. І хоча зростала у сім'ї сільських інтелігентів, але виховання дівчини нічим не відрізнялося від порядків у родині Борщів. Батьки навчили Раю головного в житті – працювати та із раннього життя виконувати будь-яку домашню роботу.

У таких умовах формувався характер та духовний світ майбутньої співачки-бандуристки.

Дівчина вступила до училища, не маючи початкової музичної освіти. Адже музичної школи у їхньому селі не було. Але перші кроки до початкової музичної освіти вона одержала від своїх батьків. Микола Павлович гарно співав і чудово грав на мандоліні, а у Ніни Михайлівни було ніжне і приємне сопрано. А ще вона мала хист режисера, і була керівником драматичного колективу, що діяв при сільському Будинку культури.

Вище уже згадувалося, що за радянських часів у багатьох селах закривали церкви і переобладнували під клуби.

Ще з дошкільних років, затамувавши подих, Рая спостерігала, як у холодному клубі, що колись був церквою, під орудою мами аматори драматичного гуртка ставили п'єси із репертуару української класики: «Назар Стодоля» – Т.Шевченка, «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» – М.Кропивницького, «Сватання на Гончарівці» та

«Шельменко-денщик» – Г.Квітки-Основ'яненка, « На перші гулі» – С.Васильченка.

Із раннього дитинства відбулося знайомство дівчини із кращими зразками вітчизняної драматургії. Вона була присутня на усіх репетиціях, всіх прем'єрах, і добре знала, коли під час вистави мама буде співати пісню, а в особливо хвилюючих моментах, щоб краще донести до залу живий дух драми, задушевно і шемно звучатиме батькова мандоліна.

Під орудою Ніни Михайлівни атюшинські аматори сцени зі своїм репертуаром об'їздили всю навколишню округу. Отже, подружжя Півнів було відоме далеко за межами Коропщини.

Вразлива душа Раї з животрепетною допитливістю всотувала надбання духовних батьків української драматургії. Можливо, саме тоді священна любов до прекрасного, до великого мистецтва, зачепила творчу струну в душі сільської дівчини, і вона усім серцем, усіма фібрами душі назавжди полюбила національний інструмент бандуру.

Маючи дар, успадкований від батьків, хороший голос та музичний слух, самотужки навчалася грати на інструменті, що і привело її до музичного училища.

Природжений талант згодом знайде вияв у творчості відомої співачки-бандуристки, і навіть стане етапним у прозоринні організаторських здібностей очільника капели бандуристів.

Як і кожна дівчина, Рая мріяла про обранця свого серця. Яким він буде? Часто запитувала її лірична душа?

І ось в училищі вона помітила симпатичного блондина, Миколу Борща. Комунікабельний, дотепний і щирий хлопець своїм чудовим голосом та багатющим репертуаром українських народних та естрадних пісень зачарував серце студентки-бандуристки.

І, як ведеться, не зогледілися, як дружба і теплі та щирі стосунки переросли у палке кохання двох творчих сердець, сповнених великої любові до пісні та музики, своїх батьків, отчої землі, рідної України.

Вже згадувалося, що Микола мов мав хороший голос та слух. Його запрошували співати до відомих хорових колективів, що у ті роки діяли в Чернігові – заслуженого народного хору «Десна», яким керував талановитий хормейстер Леонід Пашин, до народного хору «Полісся» під орудою заслуженого працівника культури України

Василя Полевика та академічного хору вчителів обласного центру, який очолював Михайло Козак.

У хорових колективах Микола пройшов хорошу практичну школу, що мало велике значення у подальшому навчанні та вдосконаленні професіональної майстерності хормейстера-диригента.

У 1972 році Рая та Микола успішно закінчили музичне училище, і як кращих випускників, їх направили до Київської музичної консерваторії ім. П.І.Чайковського. Мабуть, варто згадати, як при вступі до музичного вишу із Миколою мало не трапився такий казус.

Його батьки були похилого віку, але тримали корову і так повелось, що найменший син завжди допомагав заготовляти сіно.

І того пам'ятного року хлопець настільки захопився косовицею, що навіть забув, що треба їхати до Києва.

Коли Раїса дізналася, що Микола ще не подав документів і не пройшов співбесіди, яка була обов'язковою при вступі до учбового закладу, вона негайно послала в Заудайку телеграму: «Терміново приїзди – завтра останній день прийому документів».

Поштарка принесла телеграму, коли хлопець уранці збирався на сіножать і клепав косу.

Винувато посміхаючись, Микола зайшов до хати і зачитав телеграму. Батьки сказали: «Їдь, синку, косовиця зачекає, а консерваторія – ні».

Абітурієнти успішно здали вступні іспити до вишу, і Миколу зарахували на диригентсько-хоровий факультет, а Раїсу до класу бандури.

Студентські роки в столичному місті були цікавими, й насиченими пам'ятними подіями і вельми плідними для Миколи і Раї.

Молодята не тільки навчалися, а й жваво спілкувалися з відомими педагогами, що мало велике значення при формуванні духовного розвитку і творчого зростання студентів.

Педагогом по класу бандури у Раїси був учень легендарного Володимира Кабачка, народний артист України Сергій Васильович Баштан. Раїса вирішила одночасно навчатися і у класі вокалу, в педагога З. П. Бузиної. Звичайно поєднувати навчання у двох класах було нелегко, але студентка знаходила час вчитися гри на бандурі, та вивчати основи вокального співу. Сергій Баштан помітив

обдаровану дівчину, яка відвідувала два класи і включив її до складу тріо –бандуристок консерваторії. Завдяки Сергію Васильовичу з перших курсів дівчина здобула популярність і авторитет серед студентської молоді.

І уже на перших курсах проявила себе, як обдарована співачка-бандуристка у складі відомого тріо.

Юні бандуристки гастролували не лише по Україні, але з концертними бригадами виступали в Тюмені та молодіжних будівельних майданчиках Сибіру і брали участь у багатьох концертних та різних мистецько-розважальних заходах.

Микола був у групі найстаршим, тоді йому було 24 роки, а його однокурсникам – 18-19 літ. І коли він познайомився із своїми однолітками, які навчалися на 3-х і 4-х курсах консерваторії, вони підказали, що у вільний від навчання час, старшокурсникам дозволяється працювати і підробляти до студентської стипендії. І навіть допомогли Миколі влаштуватися хормейстером заслуженої самодіяльної капели Академії Наук України та хормейстером хору Державного радіо і телебачення та керівником хору науково-дослідного інституту «Сатурн».

Навчання в консерваторії та практична робота з хоровими колективами була хорошою школою для студента, зміцнювала професійні навички, розширювала духовний кругозір, вчила працювати з людьми.

Хор «Сатурн» був відомий творчий колектив, і під орудою Миколи Борща гастролував не тільки по Україні, а й у Росії, Литві, Естонії, Грузії, Вірменії.

Після таких поїздок Микола предметно відчував, як помітно міцніють його знання та досвід роботи хормейстера.

Серед студентської молоді Микола та Раїса помітно виділялися, вони були зразковою парою закоханих творчих сердець. У консерваторії говорили, що поєднання прізвищ Борща та Півня не випадкове, а має символічний підтекст. Адже без півня гарного борщу не буває.

Тимчасом вже після другого курсу навчання, а точніше у 1975 році, вони створили сім'ю. Вся консерваторія радісно і щиро вітала молодожонів, а їхній шлюб сприйняли, як життєву закономірність. Викладачі та студенти раділи, що творче подружжя сіло у сімейний човен і, підставляючи один одному плече, упевнено прямують по творчому курсу подвижників сцени.

Якось Микола розповідав, що мати і дружина відразу порозумілися. Марина Ільківна полюбила невістку за працьовитість та щирю доброти. А Рая дуже любила і поважала свекруху за селянську мудрість і природню інтелігентність. Мати мала добру епічну пам'ять і знала безліч українських народних пісень і володіла даром лірично і проникливо передавати зміст пісень. Бувало полють вони гуртом город, а мати дивує їх своїм співучим талантом. Із великим захопленням і насолодою слухали вони мамин багатий репертуар. Минуло чимало років, як співуча душа мами відлетіла у вічний вирій, і Микола дуже шкодує, що не записав її пісні.

Педагогом Миколи по класу диригування був колишній випускник Київської консерваторії, професор, народний артист СРСР, керівник заслуженої капели бандуристів України Олександр Захарович Міньківський. Щоденне спілкування та близькі стосунки із великим фахівцем української хорово-музичної культури, мало великий вплив не тільки на навчання у консерваторії, а й на духовне збагачення і творче становлення майбутнього хормейстера.

Обдарованого студента Миколу Борща запрошують співати до камерного хору ім. Б. Лятошинського, музично-хорового товариства України. Під орудою народного артиста України Віктора Михайловича Іконнікова він виконував сольні партії тенора. Коли Микола навчався на третьому курсі, Олександр Міньківський тяжко захворів, тоді студента перевели в клас Михайла Михайловича Крячка, народного артиста України, який керував заслуженою капелюю України «Думка».

Як бачимо, хлопець не тільки навчався у великих музикантів, а й ходив до них на репетиції та концерти, багато чого перейняв від видатних майстрів-педагогів.

Але найвищою і найдосконалішою школою для Миколи був хоролий клас неперевершеного професора Павла Івановича Муравського. У консерваторії говорили: «Клас диригування школи Муравського».

З нагоди 95-річчя від дня народження Павла Муравського у Національній філармонії відбувся творчий вечір, на якому маестро блискуче керував святковим концертом, а його «коронні» номери настільки зворушили публіку і особливо студентську молодь музичних навчальних закладів Києва, що випускники консерваторії 70-тих років написали листа до Міністерства культури України з проханням

порушити питання, щоб П.І. Муравського, як найстарішого хормейстера планети включили до книги рекордів Гіннеса. Адже досі жоден хормейстер у 95-років не керував хором. А Павло Іванович майже 75 років свого життя працював диригентом хорового мистецтва.

Але чомусь лист студентів не знайшов підтримки. Слід зазначити, що окрім Павла Муравського жоден митець не зміг так науково вивчити і проникнути у глибіню народної пісні в обробці Миколи Леонтовича.

До 100-річчя від дня народження М.Леонтовича, у 1977 році з хором Київської консерваторії Павло Муравський виступав у Москві і показав прискіпливим цінителям, що таке українська народна пісня. Бо окрім «Щедрика» і «Дударика» російська публіка нічого не знала про наше хорове мистецтво.

Знаменно, що ще на 101 році життя, у 2014 році Павло Муравський приходив до консерваторії і надавав консультації «молодим – 60-літнім» професорам, як треба працювати з хоровим колективом.

А 6 жовтня того ж року, душа велета українського музичного мистецтва відлелетіла до Бога.

Видатний митець залишив красивій слід у серцях сотень хормейстерів та виконавців музичних творів.

Робота П.Муравського над записами М.Леонтовича була не тільки повчальною, але і зразковою школою української хорової майстерності для студента Миколи Борща.

У 1977 році молоде подружжя Борщів успішно закінчило консерваторію і одержало направлення у рідну Чернігівщину, до м. Ніжина.

Раїса Миколаївна працює викладачем класу бандури музично-педагогічного факультету педінституту ім.М.В.Гоголя. І створює при інституті ансамбль бандуристок, який у 1982 році став лауреатом телевізійного конкурсу «Сонячні кларнети». Вона успішно керує й вокальним ансамблем «Червона калина» філологічного факультету педінституту.

В той же час Микола Митрофанович уміло диригує факультативним хором та духовим оркестром педінституту.

Молоде подружжя з головою поринули у творчу працю, вони щасливі, що трибуною та рупором своєї майстерності обрали сцену.

У Ніжині Микола Митрофанович створив чимало цікавих творчих проєктів за творами М.Леонтовича, С.Танєєва, О.Флярівського, Г.Свиридова, Й. Гайдна, В. Моцарта, Д. Перголезі, хоріві прелюдії Г.Майбороди на вірші М.Рильського та В.Сосюри та чимало інших проєктів.

У 1982 році Миколу Борща призначають завідуючим відділу культури Ніжинського міськвиконкому.

На цій посаді йому прислужилися організаторські здібності здобуті в армії. Коли він обіймав посаду заступника командира взводу розвідки і командував 3-ма БРД-мами і плаваючим танком. У армії часто доводилося не тільки віддавати накази, але й в екстремальних та критичних ситуаціях приймати виважені і відповідальні рішення.

Чотири роки він з належною віддачею керував міським відділом культури.

Коли люди живуть у творчому горінні, то практично не помічають часу. Так промайнуло дев'ять років...

Про подружжя Борщів, як про талановитих митців слава линула далеко за межі Ніжина.

І їм запропонували роботу в Чернігові. А коли переїхали до обласного центру, відчули, що тут все їм рідне і близьке. Адже ще не вивітрилися з їхньої пам'яті ті роки, коли вони навчалися в музичному училищі. Тепер з новими силами та завзяттям поринули у творчу сферу.

Раїса Миколаївна працює викладачем музичного училища ім. Л.Ревуцького по класу бандури та керівником капели бандуристів училища.

А ще вона очолює тріо бандуристок, «викладачів» училища «Журавка».

Дуже скоро тріо стає відомим далеко за межі України. Їх запрошують до Росії, Білорусі, Німеччини, Швеції. Успіхи, слава – постійні супутники колективу. І тільки Раїса Миколаївна та її подруги знали, скільки праці, душевних сил і творчої енергії вони затрачають, щоб «Журавка» досягла міжнародного успіху на фестивалях та конкурсах різних рівнів та рангів.

Але якось Раїса Миколаївна говорила, що найбільшим визнанням та нагородою для тріо – вдячні і щирі оплески публіки у багатьох країнах світу.

Микола Митрофанович спочатку працює художнім керівником філармонійного центру культурно-фестивальних програм та викладачем музичного училища ім. Л. Ревуцького. Не тільки в училищі, але і в обласному управлінні культури високо цінують педагогічний і хормейстерський таланти Миколи Борща. Отже, ніхто не здивувався, коли за подвижницьку працю у 2001 році йому присвоїли почесне звання «Заслужений працівник культури України».

У ті роки піднялися перші хвилі «майданів». Із піднесенням національного духу, у багатьох людей, виявляється посилений інтерес до Вітчизняної культури.

О цій порі, а точніше у 2009 році, в Києві відбувається звіт майстрів мистецтв Чернігівщини. На головній сцені України подружжя Борщів показало високий професіоналізм. Раїса Миколаївна уміло диригує зведеною капелю бандуристів Чернігівщини.

І коли лірично-величаві пісні на безсмертні вірші батька української нації Т.Г.Шевченка, під срібні переливи бандур зазвучали під склепінням палацу, зал піднявся, і публіка, стоячи сприйняла виступ артистів.

А концертні твори «Заповіт», «Свою Україну любіть, за неї Господа моліть» стояли коронними номерами програми.

Воістину візиткою концерту Чернігівщини стала «Зачарована Десна», яку представляв Микола Борщ.

Без перебільшення звітний концерт на столичній сцені став важливим і помітним явищем у культурно-мистецькому житті України, і викликав високі почуття національної свідомості в публіки, і нагадав нам, що ми українці.

То ж не дивно, що після концерту у керівництва області за підтримки тодішнього президента України Віктора Ющенка виникла ідея: при філармонійному центрі Чернігова створили професійну капелю бандуристів.

І очільниками новоствореного колективу призначили Миколу та Раїсу Борщів. Так ідея стала основою заснування капели бандуристів ім. О.Вересая.

І у музичного подружжя почалися роки нелегкої подвижницької роботи. Увесь свій творчий досвід та запал своїх сердець вони широко і самовіддано віддають новоствореному дітищу. А щоб донести до публіки живий дух народних традицій, репертуар капели формують

на кращих зразках фольклорного та народно-пісенного і музичного вітчизняного мистецтва. В міру творчого зростання капели, керівники колективу підбирають більш складний репертуар. На репетиціях старанно шліфують кожен номер, кожен мелодію, кожен ноту.

Домагалось, щоб кожен новий твір виконувався на високому професійному рівні, звучав лірично, щиро, піднесено, оптимістично, переконливо і рельєфно виразно. Обов'язково звертають увагу на ритмомелодику, яка залежить від підвищення або пониження тону під час співу та звучання музичних інструментів.

Постійно удосконалюючи репертуар, очільники капели підбирають такі концертні програми, які мають масштабну цільність, включають чимало творів шевченківської тематики, народної класики і звичайно сучасних творів національно-патріотичного звучання: «Ти, земле моя», «Слава Героям», «Боже, Україну збережи». Микола Митрофанович та Раїса Миколаївна намагаються відтворити у концертних номерах час та дихання епохи, розкрити характер української народної пісні.

Вражаючи публіку високою виконавською майстерністю та нестандартним репертуаром, капела набула народної популярності.

Палку любов до своєї Вітчизни подружжя доводить не на словах, а щоденною наполегливою працею та неординарними концертними програмами.

Капела бандуристів ім. О.Вересая піднесла пісенно-музичну творчість Чернігівщини на високий рівень української культури.

Варто згадати, що ще із шкільних років Раїса захоплювалась віршуванням. Нині вона – автор багатьох чудових поезій. Цікаво, що вірш «Сім'я Коцюбинських» чернігівський композитор Іван Зажитко поклав на музику і написав неординарну пісню, яку включено до репертуару капели бандуристів.

Не можна обійти увагою, що у її поезіях глибокі думки у поєднанні із гармонією слова надають сюжету виразної образності, що підсилило задум автора. Взяти хоча б рядки вірша «Безповоротність».

Чорнобильська зона, Чорнобильська битва,
Розпачливий стогін і щира молитва,
Руде попелище, покинута хата...
Чи можна цю плівку з життя відмотати?

Не чути у школах дитячого сміху,
Малюнки на стінах - єдина утіха.
І змушена школа довіку гадати:
Чи можна цю плівку з життя відмотати?!

Чи можна цю плівку з життя відмотати?!
Хто може нарешті нам відповідь дати?..

Вона – автор чудових віршів, написаних для дітей. Раїса Миколаївна не тільки художній керівник та головний диригент капели бандуристів ім. О.Вересая, вона ще й автор чисельних сценаріїв концертних програм капели бандуристів до різних обрядових свят. Наприклад:

«Ой прийди, наш Миколай»

В день Святого Миколая
Християн усіх вітаєм!
Наш зимовий Миколай
Всі бажання відгадай!

«Новий Рік іде до нас»

З Новим Роком і Різдвом.
Нехай сіється добром
В нашій Славній Україні
В кожному домі і в родині,
Щоб здорові всі були,
До Європи доросли,
Щоб не знав війни і бід
Український славний рід!!!

Колектив капели бандуристів ім.О.Вересая відомий далеко за межами не тільки Чернігівщини, а й України. Про них багато писали у різних періодичних виданнях. Одержано чимало схвальних відгуків про виступи капели на різних теренах. Серед багатьох інших пригадується у Києві.

«Ректорат і вчена рада Національної музичної Академії України ім. П.І.Чайковського висловлює вдячність капелі бандуристів ім.О.Вересая. Високий професійний рівень капели, унікальні хорові мистецькі твори, що неперевершено звучали зі сцени, здобули високу оцінку слухачів. Висловлюємо Вам, шановна Раїсо Миколаївно, щиру вдячність за значний внесок у подвижницьку місію підтримки духовності та хорового мистецтва України».

З повагою ректор В.І.Рожок, доктор мистецтвознавства, професор, народний артист України, член-кореспондент НАН України.

Можна ще багато згадувати відгуків про виступи популярної капели бандуристів ім.О.Вересая. Але всі вони говорять про одне: концертні програми позначені високим професіоналізмом, національним колоритом, пластикою звучання хорового колективу та експресивною виразністю музичних інструментів, масштабним простором та сценічною інструментальною величиною.

Подвижницька праця Раїси Миколаївни Борщ високо поцінована державою. За вагомий вклад у розвиток української музичної культури, художньому керівнику та головному диригенту капели бандуристів ім. О. Вересая Раїсі Миколаївні Борщ у 2009 році присвоїли звання заслуженої артистки України. Вона лауреат Чернігівської обласної літературно-мистецької премії ім. Л. Глібова.

З 1986 року Микола Борщ працює художнім керівником Чернігівської філармонії. На цій посаді яскраво проявилися його організаторські здібності. Він уміло готує концертні програми творчих колективів: Чернігівського народного хору, камерного оркестру, фольклорного ансамблю «Циганські наспіви» за участю заслуженої артистки України Галини Чорної.

Крім того Микола Митрофанович працює хормейстером народного хору «Полісся» с. Іванівки, Чернігівського району.

Пишу ці рядки, і у моїй пам'яті згадуються незабутні 60-ті роки минулого сторіччя, коли я у молоді роки жив в Чернігові і працював директором Чернігівського районного Будинку культури, а хоровий колектив «Полісся» с. Іванівки був підпорядкований Будинку культури, очільником якого я тоді був.

Отже, добре знаю, що цей хоровий колектив першим на Чернігівщині удостоєний звання «Народний самодіяльний колектив», а його

диригенту Василю Івановичу Полеваку, першому у нашій області, присвоїли почесне звання «Заслужений працівник культури України».

Приємно також згадати, що окрім Василя Полевака із багатьма персонажами моєї оповіді я був не тільки знайомий, але й часто із ними спілкувався.

У 1992 році до Чернігова приїхав відомий український композитор, народний артист України Анатолій Пашкевич. І коли він очолив Чернігівський заслужений, народний хор «Десна», запросив до співпраці Миколу Митрофановича. До відзначення 50-річчя Перемоги над фашистською Німеччиною, вони разом підготували програму святкового концерту, до якого включили відомі твори А. Пашкевича: «Лебеді материнства» та ораторію «Крик попелу».

Відтоді і розпочався цікавий період співпраці двох митців, який був пов'язаний із закордонними гастролями хорового колективу до Бельгії, Нідерландів, Німеччини.

Німці, в особі Германа Пфайффера з м.Меннінген (Баварія), опікувалися Чорнобильською зоною і надавали нашій області помітну гуманітарну допомогу.

А Чернігів у відповідь здійснював шефські концерти по всій Баварії.

М. Борщ творчо співпрацює з багатьма поетами, зокрема зі своїм земляком з Ічнянщини Іваном Буренком і на його вірші написав чудовий хоровий твір «Молитва Україні». Цей величний твір часто звучав під час урочистих концертів не тільки на Чернігівщині, та Києві, але і в багатьох регіонах України.

Мій земляк автор багатьох чудових хорових творів та обробки народних пісень «Стоїть гора високая», «Од Києва до Лубень», «Суцідка» та інших, які увійшли до репертуару художніх колективів Чернігівщини.

Помітною і досить продуктивною була співпраця Миколи Митрофановича із заслуженим артистом України Леонідом Отрюхом. Вони спільно підготували чимало цікавих програм для музичних лекторів: «Соло для скрипки кларнета» за поезіями П.Тичини та «Інтермеццо» і «На крилах пісень» за творами класика української літератури М.Коцюбинського.

Цікаву і неординарну програму підготував Микола Борщ із солістами Чернігівської філармонії і народним артистом України Віктором Субачевим, та заслуженим артистом України Петром Омельченком.

У 2010 році М.Борща було призначено директором і хормейстером капели бандуристів ім.О.Вересая.

Слід зазначити, що Микола Митрофанович - обдарований педагог, він автор навчальних програм викладання «Хорознавство та методика роботи з хором», «Програма української хорової музики».

Микола Борщ постійно керує зведеними хорами на обласних святах та фестивалях. Як хормейстера його часто запрошують до Чернігівського обласного музично-драматичного театру ім.Т.Г. Шевченка для постановки спектаклів: «У неділю рано зілля копала», «Наталка Полтавка», «Лісова пісня», «Запорожець за Дунаєм» та інших творів.

З 2008 року Микола Митрофанович - регент Єпархіального хору церкви Святої великомучениці Катерини Київського патріархату. Він нагороджений орденом святого Миколая Чудотворця.

Принагідно зазначити, що Микола Митрофанович Борщ – лауреат Чернігівської обласної премії ім. Григорія Вірьовки.

Микола Митрофанович та Раїса Миколаївна завжди у творчих пошуках, адже артист повинен постійно рости та підвищувати свою професіональну майстерність.

Факти біографії подружжя засвідчують, що не тільки завдяки природженому таланту досягнуто значних успіхів. Вони безмежно вдячні своїм батькам, що змалечку привчили їх до праці. Адже, тільки завдяки щоденній, наполегливій і цілеспрямованій праці, подружжя створило свої імена. Які сьогодні широко відомі далеко за межами рідної Чернігівщини. А ще вони сердечно вдячні педагогам, що дали їм любиму професію.

Вони палкі пропагандисти кращих зразків кобзарсько-пісенного мистецтва і проводять велику і плідну роботу по навчанню та вихованню молодих бандуристів і диригентів-хормейстрів.

За кілька десятиліть творчої та педагогічної праці, подружжя Борщів виростили чимало вихованців, які успішно працюють на ниві музично-пісенного мистецтва.

Учнями Миколи Митрофановича були: відмінник освіти України, викладач-методист Чернігівської ЗОШ № 2 Петро Мартиненко; солістка заслуженої Академічної Національної капели «Думка» Наталія Усенко; соліст Талінського оперного театру Олександр Бражник; соліст Національної чоловічої капели ім. Л. Ревуцького Олександр Прокопенко; артист театру ім. С. Кірова м. Санкт-Петербурга Микола Ковалик; рідні брати: артист Муніципального хору «Хрестик» м. Києва Максим Казаков та артист Академічного хору ім. Д. Бортнянського м. Чернігів Іван Казаков; хормейстер Заслуженого хору «Десна» м. Чернігів Олексій Лактін і багато інших.

Чимало вихованців було і у Раїси Миколаївни зокрема: артистка Київського Національного оперного театру для дітей та юнацтва, лауреат Міжнародних конкурсів Ольга Марченко; артистки капели бандуристів ім. О. Вересая, лауреати Всеукраїнського конкурсу ім. О. Вересая Анна Бондаренко Юлія Загурська, Вікторія Михалко; звання лауреата Всеукраїнського конкурсу удостоєні викладачі-методисти дитячих музичних шкіл: м. Чернігів Віра Павленок, м. Ніжина Наталія Голуб, Наталія Ющенко, м. Борзни Олена Фесенко та інші.

Микола Митрофанович і Раїса Миколаївна щасливі, що служать мистецтву музики і пісні. Вони фанатично віддані своїй професії. Адже дарують глядачу насолоду і радість, вчать публіку любити і розуміти прекрасне і своєю натхненною працею духовно збагачують людські серця.

Творчі висоти маестро

Наприкінці весни 1948 року в сім'ї старшого лейтенанта Радянської Армії Григорія Кіндратовича Буймістера чекали на дитину. Та оскільки військові люди не належать самі собі, і служба їхня не завжди передбачлива, подружжя вирішило, що найнадійніше буде, коли Лідія Георгіївна народить первістка у своїх батьків. У квітні почала було збиратися, щоб їхати на Чернігівщину, в Ічню, та несподівано застудилася.

Отже, 21 травня у місті Виборзі Ленінградської області, за місцем служби батька, на світ з'явився хлопчик, якому дали ім'я Валерій.

Незабаром Григорій Кіндратович дружину з немовлям відвіз до її батьків. Валерій тільки народився в Росії, але уперше ступив на землю в Ічні.

Під мелодію колискової хлопчик засинав, з маминими піснями зростав і набирався сил. З мамою та меншою сестричкою Оленкою тут він прожив ще п'ять років.

Але 1953 року військову частину, у якій служив батько, несподівано передислокували до Німецької Демократичної Республіки в місто Еберсвальд. І тоді Григорій Кіндратович перевіз сім'ю за місцем своєї служби.

В Німеччині 1956 року Валерій пішов до першого класу. Але наступного року батька демобілізували, і Буймістери переїздять на постійне місце проживання до Ічні.

Валерій ріс у сім'ї, де не тільки любили пісню, а й мали чудові голоси та слух. Від самого малечку хлопець кохався в пісні, не уявляв життя без неї. І батьки всіляко сприяли, щоб син одержав музичну освіту. Та найбільше Валерій зобов'язаний своєю залюбленістю в пісню дідові по матері Георгію Дорошенку.

Георгій Миколайович був не дуже освіченим, але знав багато різних цікавих оповідок з історії запорізького козацтва, а ще мав чудовий музичний слух і голос на всю округу. Репертуар діда був необмежений і складався з безлічі веселих, сумних і жартівливих українських народних пісень і серед них на почесному місці – козацької та чумацької тематики. В сім'ї діда пісня була нероздільна з працею. Бувало, робить

щось дід і співає, а малий Валерик старанно підспівує тонким дитячим голосом:

*...Попереду Дорошенко веде своє військо,
військо Запорізьке хорошенько...*

Хлопець цікавиться:

– Діду, а ми про тебе співали?

– Ні, синку, ця пісня про легендарного козацького отамана Петра Дорошенка. Але, щоб ти знав, ти також з козацького кореня. Твоя бабуся Марина Семенівна походить із славного роду Ічнянських козаків Задимидьків.

Цікаво, що автору цих рядків по батьківській лінії, Марина Семенівна доводилася двоюрідною тіткою. І прізвище це народилося з прізвиська, яким нагородили нашого далекого прашура, що відзначався високим вмінням робити димові завіси, котрі не раз виручали січовиків у скрутних ситуаціях.

З роками Георгій Миколайович розповідав онуку складніші історії з життя козаків та про легендарних гетьманів, отаманів і полководців запорізького війська, зокрема про Дмитра Байду-Вишневецького, Івана Підкову, Северина Наливайка, Петра Канашевича-Сагайдачного, Богдана Хмельницького. А коли доходила черга до Івана Мазепи, то вже пошепки розповідав, що Мазепа хотів, щоб Україна вийшла зі складу Російської імперії, за що цар Петро I дуже розгнівався й оголосив гетьмана зрадником. Отже, в шкільних підручниках написали неправду. Гетьман був не зрадником, а патріотом України. Дід засперіг онука, що говорити про таке суворо заборонено.

Розповіді дідуся про легендарні часи запорізького козацтва викликали в онука великий інтерес до славного минулого прашурів. Але оскільки шкільні підручники не зовсім задовольняли хлопця, він почав цікавитися відповідною літературою та поступово кругозір знань з героїчного минулого України настільки розширився і так захопив Валерія, що він вирішив стати істориком і досліджувати невідомі сторінки з історії українського народу.

Дід Георгій був першим і, як виявилось, найбільш мудрим учителем не тільки з історії України, але і співу. Саме він відкрив онуку чарівну красу та багатство української народної пісні, прищепив любов до співу і рідної України.

Якщо відверто, то саме з дідових пісень і розпочався шлях Валерія у вокальне мистецтво. А коли пішов до школи, там голос хлопця сподобався вчителям співів Вірі Степанівні Туник та Генію Юхимовичу Вовку і скоро він став солістом учнівського хору.

Як тільки 1962 року в Ічні відкрили музичну школу, батьки відразу записали до неї Валерія. І перші керівники музшколи Борис Семенович Денисенко та Василь Пилипович Бугай відразу помітили обдарованого хлопця і всіляко сприяли розвитку молодого таланту. Так уже ведеться, що кожен артист з великою теплотою згадує про свій перший публічний виступ. Назавжди запам'ятався той день і час Валерію Буймістеру.

У травні 1963 року в Ічнянському районному Будинку культури проходив звітний концерт учнів місцевої музичної школи. Багато води утекло відтоді, але й сьогодні до найменших дрібниць Валерій пам'ятає, як хвилювався перед дебютом. А коли вийшов на сцену і побачив у залі маму, тата, сестричку Оленку, бабусю Марину, дідуся Георгія, відчув, як доброзичливі усмішки рідних зняли напругу і допомогли оволодіти собою. Задушевна народна пісня та проникливий голос п'ятнадцятирічного школяра сподобався слухачам, і вони нагородили хлопця гучними оплесками. З того часу він постійно брав участь у святкових концертах, що відбувалися в райцентрі. Голос хлопця настільки зворушливо і романтично звучав, що на Республіканському фестивалі самодіяльної творчості школярів він став лауреатом.

На талановитого юнака звернула увагу відомий педагог Київської консерваторії, дружина легендарного корифея вокального співу І.С. Паторжинського Марія Фомівна Снага-Паторжинська. Вона й зуміла переконати хлопця присвятити своє життя сцені, а не професії історика.

1966 року після закінчення Ічнянської середньої школи № 1 юнаку пощастило вступити до музичного державного училища імені Р. Глієра. Педагогом Валерія була Б.Й. Полякова. Броніслава Йосипівна вчила хлопця основ вокального мистецтва. Вона дуже цінувала голос учня і намагалася розвивати і далі індивідуальні особливості молодого таланту. Валерій вчився співати, як передбачено вокальною педагогікою, тільки на видиху і наполегливо домагався виразної вокальної пластики. Він не тільки вимогливо ставився до свого голосу, а ще вчився невимушено триматися на сцені.

Поступово міцнів і розвивався талант юнака, завдяки щоденній і наполегливій праці він упевнено виходив на стезю вокальної творчості.

Вже з третього курсу хлопцю рекомендували готуватися до вступу у консерваторію. 1969 року, відразу по закінченню училища, він вступив до Київської державної консерваторії ім. П.І. Чайковського по класу вокалу, який вів видатний український співак, досвідчений педагог, професор, заслужений діяч мистецтв УРСР Д.Г. Євтушенко. Дометій Гурійович відчував, що у Валерія рідкісний голос і старанно розвивав творчу індивідуальність, разом з тим оберігав талант, щоб він раптом не розчинився в загальній масі. Навчання в консерваторії активізувало вокальні дані студента, підвищило інтерес до співу, посилило бажання натхненно працювати, відповідально ставитися до улюбленої справи.

Євтушенко охоче передавав багатющий вокальний досвід. Він повчав: перш ніж вийти на сцену, артист повинен ретельно готуватися до зустрічі з глядачем.

Виконуючи рекомендації досвідченого наставника, Валерій старанно та наполегливо вчився виразності кожної фрази, кожної літери, намагався оволодіти різними регістрами та інтонаційно-емоційними забарвленнями голосового апарату.

Дометій Гурійович вчив не наслідувати творчий стиль відомих співаків, а виробити свою власну манеру співу. Валерій уважно прислухався до настанов професора і старанно відшукував нові деталі, нюанси вокальної палітри. Натхненно вивчав кожну ноту, кожне слово, удосконалював мистецтво камерного співу, наполегливо підвищував техніку вокальної та виконавської культури.

Наполеглива праця дала свої наслідки. В голосі співака почав проглядатися букет вокальних барв із розмаїттям різних емоційних відтінків. Тепер голос студента міг звучати тепло, довірливо, задушевно, урочисто, а при потребі суворо, застережливо або навіть категорично. Валерій знав, що в усі часи перевіркою на творчу зрілість співака були і залишаються світові шедеври вокалу. Отже, наполегливо урізноманітнював свій репертуар. Окрім народних і сучасних українських пісень у нього з'явилися твори вітчизняної та світової класики.

А коли настав час призову до військової служби (1969–1971 роки), без відриву від навчання в консерваторії службу в армії В. Буймістер проходив солістом Ансамблю пісні і танцю Київського військового округу.

В Ансамблі він помітно поповнив свій репертуар і, як завжди, намагався в новий свій твір вкласти часточку власного творчого звучання.

Студент Буймістер мріє про оперну сцену, успішно поєднує навчання в класі вокалу і в оперній студії консерваторії. Під керівництвом молодого, талановитого режисера, заслуженого діяча мистецтв УРСР професора О.О. Колодуба вивчає мистецтво оперного співу. З перших занять у студії Валерій збагнув важливу істину, що йому необхідно досконало оволодіти основними елементами оперної творчості: вокальним, музичним і сценічним. Ґрунтовне освоєння всіх премудростей оперного мистецтва вимагало щоденної наполегливої праці і Валерій самовіддано працював, жадібно всотуючи все почуте й побачене.

В протигагу артиста кіно чи театру, оперний артист будує свою роль на грі тембрових відтінків та інтонацій голосу, варіюючи на емоційно-психологічних нюансах вокальної майстерності та частково жестикуляції.

Загалом студент рівнявся на провідних артистів опери, в той же час намагався подати образ у власній інтерпретації, внести децицю свого творчого бачення. При вивченні партитури радився з режисером Олександром Колодубом, старанно вивчав і відшліфовував кожную деталь нотного тексту, читав чимало спеціальної літератури, переглядав наукові праці з оперної режисури, посилено готувався до ролі, щоб мовою співу найповніше розкрити характер свого героя. А щоб глибше увійти в образ, досконало вивчав не тільки свою партію, а й усю партитуру оперного спектаклю. Після кожної репетиції ретельно аналізував роботу над образом і намагався уникати помилок.

Незабаром студент відчув, що копітка, самовіддана праця дала значні результати. Йому вдалося психологічно правдиво розкривати сценічні образи, домагатися скульптурної виразності та глибинної вокально-емоційної пластики.

Уже перші зіграні Буймістером ролі в оперних спектаклях засвідчили, що на сцену прийшов талановитий самобутній співак.

Яскравими емоційно-вокальними барвами студент зумів створити глибоконаціональний образ темпераментного, дотепного та щирого бурлаки Миколи в опері «Наталка Полтавка» М. Лисенка.

Немало фізичних і психологічно емоційних зусиль затратив Валерій, щоб вокально-виразно та реалістично відтворити шляхетний і трагічний образ Валентина в опері «Фауст» Ш. Гуно.

Від опери до опери розвивався і міцнів талант та урізноманітнювався і ускладнювався творчий репертуар самобутнього співака.

Валерій мріє про роль Євгенія Онегіна в однойменній опері П. Чайковського. А коли йому довірили провідну партію в спектаклі, він намагався не копіювати попередників, а по-своєму реалістично відтворити класичний образ героя.

Ой, як не просто це дається, – та й не всім удається. Довелося прочитати гори спеціальної літератури, прослухати безліч записів партій Онегіна у виконанні відомих співаків. Щоб життєво-правдиво відтворити складний характер свого героя, він постійно радився з режисером, дослухався власного серця. Наполегливо відшукував нові виражально-вокальні засоби, старанно відшліфовував голосові реєстри. Під час репетицій, у залежності від мізансцени та сюжетного епізоду, широко застосовував багатство свого голосового апарату, а при потребі вміло використовував і паузу. І таки домігся психологічно-реалістичного перевтілення і по-своєму лірично і виразно відтворив складний вокально-сценічний образ героя. Валерій настільки глибоко увійшов у образ Онегіна, що після кожної вдалої вокальної сцени зал вибухав гарячими оплесками. В кінці спектаклю Буймістера засипали морем квітів і бурхливими вітаннями. Та тільки йому одному було відомо, скільки енергії, безсонних ночей і репетицій передувало сценічному успіху. В ролі Онегіна артист успішно виступав на сценах Національної філармонії, Севастопольського музичного театру і навіть за кордоном, на підмостках Братиславської опери.

Перші успіхи на оперній сцені не заспокоїли студента, він продовжував і далі натхненно, самовіддано вивчати та удосконалювати вокальне мистецтво. Навчання в консерваторії та оперній студії відкрило Буймістеру цілу галерею яскравих вокально-сценічних образів як вітчизняної, так і світової оперної класики.

Про творчий талант В. Буймістера можна судити вже з того, що ще в роки навчання в консерваторії він був солістом Київського камерного хору ім. Бориса Лятошинського. Згодом він став солістом Республіканського радіо і телебачення. У виконанні студента Буймістера часто звучали по радіо і телебаченню романси М. Лисенка, П. Чайковського, С. Рахманінова і поряд з творами Б. Лятошинського, Г. Майбороди, К. Даньковича, Ю. Мейтуса линули пісні О. Білаша, Л. Дичко, П. Майбороди, М. Скорика, Є. Станкевича, І. Шамо та інших відомих композиторів.

1975 року Буймістер успішно закінчив консерваторію. Того ж пам'ятного року в Тбілісі проходив Всесоюзний конкурс вокалістів імені М. Глінки. Журі очолювала видатна оперна співачка, народна актриса СРСР Ірина Архіпова. Молодий український співак на високому художньому рівні виконав конкурсний репертуар, його ліричний баритон і самобутня манера співу одержали високу оцінку і він здобув звання дипломанта конкурсу.

Але й після такого успіху він не послаблював вимогливості до себе, до вдосконалення творчих досягнень. Як і раніше, продовжує наполегливо відшліфовувати голос, удосконалювати свою індивідуальність, розширювати та урізноманітнювати творчий репертуар.

Улітку 1976-го року в Парижі проходив Десятий міжнародний конкурс вокалістів. Валерій Григорович уперше брав участь у міжнародному змаганні. Серед 58 учасників, що представляли 25 країн світу, було чимало відомих артистів, Буймістер був наймолодшим. Конкурс складався з чотирьох турів: кожен учасник мав підготувати три класичні арії композиторів XVI–XVIII століть, три арії з опер XIX–XX століть, три романси і три вокальні твори французького композитора Арбеля Русселя. Складність конкурсу полягала в тому, що репертуар виконувався мовою оригіналу. Незвично було також те, що перші два тури учасники виконували без публіки.

І коли в концертному залі старовинного монастиря «Гаво» Валерій уперше вийшов на сцену і побачив крісла без глядачів, серце неспокійно застукотіло. Адже він звик співати для публіки, а тут в сутінках другого ярусу балкона знаходяться лише члени журі.

Вони – артисти зі світовими іменами. Обличчя суддів затінені, світло від настільних ламп падає тільки на папери, що лежать перед кожним, та відбивається в окулярах, від чого скельця холодно поблискують. Члени журі мали вигляд суворої офіційності і навіть якоїсь таємничої недосяжності.

І згадалася Валерію рідна Ічня, перший концерт. На якусь мить здалося, що десь там, у глибині залу, знаходяться його рідні. Спомини про дитинство позитивно подіяли, і він натхненно і проникливо заспівав. Свіжий голос рідкісного тембру сподобався членам журі, і вони навіть тепло подякували.

Другий тур виступу артист завершив піснею рідної землі «Стоїть явір над водою». Чарівний голос молодого українського співака

настільки зворушив серця членів журі, що вони забули про свою місію і нагородили артиста оплесками.

Минуло лише два тури конкурсу, а французькі засоби масової інформації повідомляли, що в українського співака «не по роках високий професіоналізм, справжня виконавська культура та яскрава музикальність», а музичні критики однозначно пророкували йому перемогу. Третій і четвертий тури конкурсу проходили вже в переповненому залі. Затамувавши подих, публіка слухала, як у супроводі симфонічного оркестру Валерій Буймістер виконував арію офіцера-красеня князя Єлецького з опери П. Чайковського «Пікова дама». Артист яскраво відтворив найзаповітніші людські почуття – кохання.

Вокально-сценічне перевтілення було настільки глибоке і переконливе, що зал нагородив артиста бурхливими оплесками і навіть викликали на «Біс!».

Оksamитовий баритон українського Орфея зачарував не тільки слухачів, а й музичних критиків і членів журі. Про тріумф молодого співака захоплено повідомляли французькі газети, конкурс в честь лауреата і володаря Гран-Прі Валерія Буймістера назвали «Українським».

Десятий міжнародний конкурс став відкриттям українського артиста і прославив нашого земляка на увесь вокальний світ. Валерія Буймістера запросили взяти участь у гастрольному турне по Франції та в традиційному музичному фестивалі, що проходив у курортному місті Екс-ен-Провансі. Про віртуозний спів українського співака емоційно розповідали французькі газети. Члени журі та музичні критики опублікували чимало рецензій і відгуків, у яких відзначили яскравий і унікальний голос артиста, і самобутнє трактування українських пісень «Стоїть явір над водою», «Якби мені не тиночки», романсу Г. Майбороди «Мандрівник» на слова А. Міцкевича. Сторінки французьких видань рясніли заголовками «Його спів зігриває серця», «Пісні Буймістера об'єднали людей різних національностей, віросповідання, освіти, інтелекту, приналежності до мистецтва і сприйняття життя», «...Молодий маестро вокалу...», «Український артист вражає самобутністю, високим рівнем професійної підготовки», «Його оригінальний концерт у старовинному залі монастиря... приніс рідкісну насолоду справжнім шанувальникам вокального мистецтва» та інші.

Того ж таки пам'ятного року Валерій Григорович став солістом Київської філармонії (нині Національна філармонія України).

У 80-ті роки минулого століття він успішно виступав у складі тріо молодих талановитих музикантів Київської філармонії – скрипаля Анатолія Мельникова, піаніста В'ячеслава Новікова та віолончеліста В'ячеслава Пономарьова. Колектив молодих віртуозів був вельми популярним не тільки в Україні, а й за її межами.

Робота в філармонії пов'язана з безкінечними поїздками, щоденними виснажливими репетиціям, і концертами не тільки у великих містах, а й у райцентрах і навіть невеликих незатишних сільських клубах, де не було відповідної акустики, а взимку холодно.

Валерій Григорович охоче виступав не тільки в столиці, а й у маленьких містах і селах, і намагався, щоб його пісня дарувала людям праці радість і насолоду. Траплялося, що глядачі сільського клубу у верхньому зимовому одязі ловлять дрижаків, а він виходить на сцену в смокінгу, і зал дивується, як легко і невимушено ллється пісня. Від чарівного голосу ставало тепло й затишно. Скільки було таких концертів, скільки разів виступав він, як кажуть, у глибинці. До кожної зустрічі з глядачем чи то на столичній сцені, чи в маленькому селі, він готувався однаково ретельно і щиро.

1982 року за видатні заслуги в розвитку вокального, музичного й оперного мистецтва він був удостоєний почесного звання заслуженого артиста УРСР. Почесне звання зобов'язувало працювати більше, краще, вимогливіше, і співак, як і раніше, цілком і повністю викладався на репетиціях, аби завжди бути на високому рівні перед шанувальниками вокалу. Постійне збагачення концертного й оперного репертуару вимагало неабиякої фізичної та духовної напруги. Артист не полишає оперної сцени і створює яскравий образ Жермона в опері Дж. Верді «Травіата», а в опері Д. Бортнянського «Сокіл» майстерно виконав дві партії – Грегуара та Слуги. Високого рівня мистецького перевтілення і вокальної виразності досяг співак і в партії Роберта в опері «Іоланта» П. Чайковського, яка з успіхом ішла у Київському академічному державному музичному театрі дітей та юнацтва. Буймістер брав участь у виконанні ораторії «Ілля» Ф. Мендельсона, «Дзвони» С. Рахманінова, «Саппіпа Вигапа» К. Орфа, «Німецького реквієму» Й. Брамса та «Реквієму» Г. Форе.

Високопрофесійне, оригінальне виконання партій у класичних операх принесло артисту не тільки моральне задоволення, а й визнання його таланту в царині оперного мистецтва.

Найтяжчим повсякденним трудом досягає він все нових творчих висот. Голос його проникає в найглибші куточки душі слухача. Оплески та бурхлива реакція залу на його виступи – найвища оцінка таланту митця. Артист постійно поповнює, урізноманітнює і ускладнює свій репертуар. Щоб виконувати світову класику мовою оригіналу, вивчає іноземні мови, консультується з досвідченими лінгвістами та перекладачами.

Можна тільки здогадуватися, який нелегкий шлях пошукової вокальної праці довелося подолати Валерію Григоровичу, доки ряд заповітних шедеврів світового мистецтва увійшли до його репертуару. Вокальні цикли «Шотландські пісні» Й. Гайдна й обробки пісень народів світу Людвіга ван Бетховена, «Любов поета» Р. Шумана і «Зимовий шлях» Ф. Шуберта, твори Дж. Верді та А. Страделло, з великим тріумфом виконував артист у найбільших залах США, Канади, Англії, Мексики, Франції, Іспанії, Португалії, Бельгії, Німеччини, Румунії, Чехії, Словачії, Польщі, Югославії, Австрії, Сінгапура, Нової Зеландії та інших країн світу.

Участь у міжнародних гастрольних підвищила ранг артиста до зірок світового рівня. Під час міжконтинентальних гастролей Валерій Григорович виконував не тільки пісні та твори світової класики, а й палко пропагував як українську народну пісню, так і вітчизняну класику. Звичайно, не всі слухачі розуміли українську мову, але до їх сердець доходило звучання чарівного голосу артиста, краса пісень його рідної землі.

З 1984 року Валерію Буймістеру акомпанує талановитий піаніст Володимир Кнорозок. Відтоді двох віртуозів об'єднала не тільки сцена, а й творча дружба та гастрольні будні.

З 1994 року вся Ічнянщина з великою радістю зустріла звістку про присвоєння Валерію Буймістеру найвищого мистецького звання – народного артиста України.

Чимало поздоровлень і теплих, щирих листів одержав митець від земляків та шанувальників свого таланту.

Високе звання Народного спонукає не зупинятися на досягнутому, а сягати нових висот, прославляти талантом від Бога рідний край, свій народ, Україну.

Слід зазначити, що жодна пісня, жодна роль в оперних спектаклях, не дісталася йому легко. Труд артиста вельми не простий. Глядачі захоплено насолоджуються голосом співака та його манерою просто й упевнено триматися на сцені. Та чи відомо їм скільки щоденної

напруженої праці й енергії вкладає він у кожен твір. Розслабленню немає місця. Тільки-но вивчив одне творіння, як уже його чекає нове. В напруженому режимі, щоденних виснажливих репетиціях минають робочі дні, місяці, роки. В житті видатного артиста, як і в кожній земній людині робочих буднів набагато більше, ніж свят. Завдяки титанічній праці талант співака став широковідомий не лише в Україні, а й на всіх континентах планети. Його пісні, повні пристрасної любові до людей, рідної землі, пропагують і підносять дух української нації.

З гастрольними поїздками наш земляк побував у країнах різних народів і національностей, різного віросповідання, і скрізь його тепло зустрічали і проводжали. Адже пісня – найкращий засіб людського спілкування.

Українські сучасні та народні пісні у виконанні видатного співака Валерія Буймістера з великим успіхом звучали на міжнародних фестивалях в Елізабет-холі, Персел-холі в Лондоні. Про ліричний баритон «Маестро з України» захоплено розповідали англійські газети.

Свою творчість Валерій Григорович назавжди поєднав з камерним співом. Чимало сучасних українських композиторів, зокрема Я. Верещагін, О. Кива, Ю. Ланюк, Є. Станкович, В. Рунчак, В. Шумейко пишуть пісні спеціально для Буймістера, і він популяризує їх творчість не тільки в Україні, а й за кордоном. Артист охоче виступає з різними ансамблями, зокрема у супроводі державного ансамблю солістів «Київська камерта», де виконував твори Я. Верещагіна, – обробки українських народних пісень і цикл «Передчуття весни» на вірші П. Тичини, М. Драй-Хмари, Д. Загула, М. Доленго.

Поезії Т.Г. Шевченка – невід’ємна складова частина духовного світу вітчизняної культури. Його поетичні образи випромінюють синтез слова і наспіву. В творах Кобзаря притягувальна сила, яка завжди надихає митців на творчі здобутки. І, мабуть, немає в нашій країні співака, який би не збагнув краси і величі поетично-музичної спадщини українського генія і не включив би до свого репертуару пісень на слова одного із найславніших поетів людства Тараса Шевченка.

За творами улюбленого поета Валерій Буймістер підготував програму «Музика для Кобзаря», до якої включив музичні твори М. Лисенка, Я. Степового, С. Людкевича. Валерій Григорович постійно бере участь у Шевченкових читаннях та відзначенні дат, присвячених пам’яті великого Кобзаря.

Спів артиста позначений широким діапазоном ліричного звучання, яскравим темпераментом, проникливим різнобарв'ям емоційних відтінків. Вокальна творчість В. Буймістера найповніше розкрилася у самобутній інтерпретації оперних партій, нових пісень, романсів як вітчизняної, так і світової класики. Постійне поповнення репертуару складними творами свідчить про зростання питомої ваги концертної діяльності співака. Новаторство артиста проявилось в інтерпретації української камерної вокальної музики, зокрема творів Д. Бортнянського, М. Лисенка, Я. Степового, С. Людкевича, В. Барвінського, Б. Лятошинського та інших.

Чарівний голос, блискуча техніка вокального мистецтва, творча індивідуальність і багатий досвід видатного артиста не залишилися поза увагою керівництва Міністерства культури. 1995 року Валерія Григоровича запросили на посаду педагога по класу вокалу Київської державної консерваторії (нині Національна музична Академія України ім. П. Чайковського).

З того часу починається новий етап у житті артиста, свою оперну і концертну творчість він успішно поєднує з педагогічною діяльністю. Валерій Григорович не тільки навчає, а й сам постійно вчиться, вдосконалює вокальну та педагогічну майстерність. Адже викладач консерваторії повинен бути на рівні вимог світової професійної практики. Студентам вельми імпонує, що їхній педагог випромінює якусь особливу задушевну і зворушливу силу і в голосі звучить багато різних емоційних відтінків і барв. І спів його наповнений теплим і щемним трепетом, що зачаровує слухачів.

Артистична діяльність Валерія Григоровича знаменна ще й тим, що поряд з вагомим вкладом у розвиток української культури він вніс у загальнонаціональну скарбницю дешицю і своєї індивідуальної особистості.

Творчість видатного співака була високо поцінована 1999 року за концертні програми 1993–1998 років: «Шевченкіана», «Українські композитори сучасності», «Інтонаційна музика», «Німецька музика». Валерій Григорович Буймістер удостоєний найвищої мистецької нагороди – лауреата Національної премії України імені Т. Шевченка.

Завдяки радію і телебаченню спів Буймістера звучить в наших оселях. Коли ічнянці чують чарівний голос земляка – кидають усі свої справи і, затамувавши подих, слухають Орфея наших днів.

Репертуар артиста нараховує майже 700 різних творів, окремі він виконує мовою оригіналу.

З 2007 року Валерій Григорович – доцент кафедри сольного співу Національної музичної академії України. У Буймістера рідкісний педагогічний талант, він намагається розбудити власну ініціативу учня і розвивати індивідуальні особливості таланту своїх вихованців. Він – взірць для студентів консерваторії, вони з винятковою любов'ю називають його «маестро». Своїх учнів він переконує, що без спеціальної музичної освіти і без щоденної наполегливої праці справжнім співаком не станеш. Він говорить, що не може бути великого мистецтва без фольклорного коріння, без народної пісні, з якої і почалися основи вокальної творчості. Свій творчий талант і багатий досвід він щедро передає студентам. З-під крила талановитого педагога розпочали вокальний шлях чимало його вихованців. Валерій Григорович відчуває велике щастя, коли бачить, що його учні досягають успіхів. Це окрилює його і надихає на нові успіхи.

Він гордиться тим, що Юрій Барков – лауреат міжнародного конкурсу ім. Б. Гмирі, живе в Москві і працює солістом оперного театру ім. Б. Покровського, Андрій Бондаренко і Монора Віндаю працюють педагогами Санкт-Петербурзької вокальної академії при Маріїнському оперному театрі. Роман Мороз – соліст оперної студії при Національній музичній академії України, навчається в аспірантурі по класу вокалу НМАУ, який веде Валерій Буймістер. Марія Кононова – стажистка Національної опери України імені Тараса Шевченка. Роман Страхов ще тільки закінчує консерваторію, але Валерій Григорович вірить у творче майбутнє свого вихованця, адже він уже лауреат багатьох найпрестижніших міжнародних конкурсів співаків.

Як на мене, то треба обов'язково згадати, що вся сім'я Буймістерів співуча і музична, дружина Леокадія Іванівна – піаністка – закінчила музичне державне училище ім. Р. Глієра і свого часу акомпанувала чоловіку під час концертів.

Старша донька, Марія, закінчила Національну музичну академію України по класу вокалу, разом з батьком виступає не тільки в концертах, а навіть в опері П. Чайковського «Євгеній Онегін» виконувала партію Ольги, молодша, Наталія, – піаністка, студентка НМАУ, вчиться у класі професора Валерія Козлова, бере участь у концертах разом з батьком.

У подружжя Буймістерів є онука Іванка, вона ще маленька, але гарно співає і відвідує музичну школу, освоює фортепіано.

З глибокою синівською любов'ю згадує Валерій Григорович рідну Ічню, приїздить до земляків на різні свята. А коли виступає – серця слухачів наповнюються гордістю, що наша земля виколисала світові такого видатного співака. Його щирі та задушевні пісні радують слухачів, переконуючи, що не перевелись ще у нас справжні лицарі вокального мистецтва. Пригадується, як, затамувавши подих, ми слухали його чарівний спів. Задушевна пісня зачарувала слухачів, кожному здавалось, що він співає тільки для нього. Таке почуття переросло в духовне поєднання артиста і залу, коли поступово усі підхопили пісню «Стоїть гора високая». Багатоголоса пісня, немов повновода ріка, що несе свої хвилі в океан, вихлюпнулася із районного Будинку культури і попливла вулицями міста, де промайнуло босоноге дитинство залюбленого у пісню юнака. В таку мить артист відчуває велике щастя, адже зустрічі з земляками зігрівають і намагаються митця, окрилюють і додають натхнення.

1996 року Кембріджський міжнародний біографічний центр (Великобританія) визнав Валерія Григоровича Буймістера «Міжнародною людиною року». Як на Україні, так і далеко за її межами авторитетні митці та музикознавці, музичні критики визнають нашого земляка «Перлиною світової вокально-інструментальної музики».

Відома фірма грамзапису «Мелодія» випустила три платівки із записами голосу Валерія Буймістера. Студія «Укртелефільм» створила про співака два фільми, а фонд українського радіо постійно поповнюється новими записами унікального голосу. Про народного артиста України Валерія Буймістера писали в багатьох періодичних виданнях, на різних іноземних мовах народів світу. Усіх дивує унікальний голос видатного співака.

В багатьох країнах не раз пропонували артисту краще життя. Але він не спокусився на «золоті гори». Як істинний патріот свого народу, твердо переконаний, що незалежна Україна підніметься і завіттує серед найбільш розвинених країн світу.

Сьогодні Валерій Буймістер – відомий на весь світ, але залишається скромним, простим і трудолюбивим, як і в молоді роки.

Спорідненість творчих муз

*Понад Удаєм-рікою,
Мовлять трави з осокою,
А на березі, мов дівка,
У красі село Рожнівка...*

У цьому мальовничому селі 23 жовтня 1941 року, в селянській сім'ї народився автор цих рядків Іван Буренко.

Того пам'ятного року, 22 червня фашистська Німеччина розпочала війну із колишньою державою Радянським Союзом. І батько новонародженого Степан Павлович пішов боронити рідну землю від гітлерівських загарбників.

Можна тільки здогадуватися, як без чоловіка було тяжко Наталії Максимівні ростити і виховувати трьох малолітніх дітей: найстарша донька Ольга була із 1937 року, середульший Олександр на один рік молодший, а найменшого Ванюшу гляділи і доглядали усі гуртом.

Мати працювала в колгоспній польовій бригаді, де вирощували тютюн, картоплю, буряк. Колгоспники знають якою тяжкою була праця на землі, а платили тоді за неї копійки.

Івану виповнилося чотири роки, коли батько після Перемоги повернувся додому.

У Родині Буренків із покоління в покоління передавалася професія столяра. Степан Павлович працював столяром у колгоспній будівельній бригаді. Удома в нього був столярний верстат і токарний станок успадкований від батька, і зроблені колись прадідом.

Токарний станок приводився в рух на зразок ножної швейної машини. На станку точили із дерева деталі до меблів та різні вироби і прикраси.

У майстерні завжди приємно пахло сосною живицею, мабуть, тому із ранніх дитячих років Івана приємно хвилював запах хвойного лісу.

Степан Павлович мав абсолютний музичний слух, він грав на всіх струнних музичних інструментах і в свій час керував сільським самодіяльним оркестром народних інструментів. Але найбільше по-

любляв скрипку, яку ще у парубоцькі роки придбав у колишнього скрипаля домашнього оркестру поміщика Василя Тарновського із Качанівки.

Із тією скрипкою парубок ходив на вечорниці і розважав сільську молодь. Мабуть, скрипку виготовив не простий майстер. В умілих руках Степана інструмент випромінював такі щемні мелодії, що у багатьох на очах з'являлася сльоза.

Задушевною грою скрипки хлопець причарував красуню Наталю, і незабаром молодята побралися.

У родині Буренків шанобливо ставилися до праці. Батьки із самого малечку привчали дітей до працелюбства.

Найстарша Ольга не тільки вдома допомагала матері, але ходила з нею до колгоспної ланки. Середній Сашко постійно в усьому допомагав батькові, а найменший Іван ще не ходив до школи, а уже пас гусей, а коли підріс - хлопцю довірили пасти свою та сусідських корів.

Разом із сестрою та братом ходив на косовицю, заготовляв на зиму дрова, а під час літніх канікул працював у колгоспі.

Степан Павлович помітив, що у найменшого Івана таланти до музики і хотів навчати сина гри на скрипці, але хлопцю більше до вподоби була гармошка. І тоді батько придбав гармонію «Асторія» венського строю. І сьогодні той легендарний інструмент Іван Степанович зберігає, як сімейну реліквію.

Хлопець успадкував від батька тонкий слух і ловив мелодії, як кажуть, на льоту.

Через деякий час він настільки освоїв інструмент, що, не дивлячись на шкільні роки, став першим гармоністом на селі.

Цікаво, що моя дружина Любов Петрівна родом з одного села із Іваном Буренком, вони ровесники, навчалися в одному класі, і у 1958 році закінчили сільську середню школу.

І оскільки вона знала хлопця із ранніх шкільних років, багато чого розповіла мені про свого односельця:

– «Іван добре навчався в школі і мав виняткові здібності не тільки до музики, але і до точних наук, міг залюбки розв'язати найскладнішу алгебраїчну задачу або довести геометричну теорему, гарно писав домашні твори із української та російської мов і навіть складав вірші.

У повоєнні роки у селах було багато молоді, яка працювала в колгоспі, а у літні вечори збиралися по вулицях в гурти і до пізньої ночі співали пісні і танцювали під гармошку. Це були справжні народні гуляння, де головним розважальним інструментом була гармошка.

Із настанням холодів молодь ішла на вогник до клубу, що у ті роки був єдиною розвагою на селі.

Електрики тоді у селах не було, і усі приміщення освітлювалися газовими лампами.

Не у кожному селі було тоді і радіо, а про такий прилад, як телевізор, у селах навіть і не чули, не було тоді і магнітофонів, і молодь танцювала під патефон та гармошку.

Двічі на місяць у село приїздила кінопересувка.

Оскільки села не були електрифіковані, то 16 мм. кіноапаратуру та механічний двигун із генератором, що електроенергією живив кінопересувку, із села в село перевозили гужовим транспортом (колгоспними кіньми або навіть волами).

У кіномеханіка та моториста майже не було вихідних, адже кінопересувка мусила двічі на місяць побувати у селі чи хуторі.

Кінопересувку у кожному селі чекали ніби великого свята.

Іван був скромним, але вельми товариським. І коли ще у молодших класах навчився грати на гармошці, до школи приходив із інструментом. На перервах грав під гармошку, діти співали і танцювали. Із роками хлопець так оволодів інструментом, що кожна музична мелодія викликала радісну посмішку та задоволення не тільки у школярів, а навіть вчителів.

Іван підібрав репертуар до якого включив українські народні і тогочасні естрадні. Гра однокласника вельми подобалась усім, мелодії гармошки несли такий енергетичний позитив, що викликав радісний настрій. Від музики Івана ми ставали добрішими, ширішими, красивішими. Музика духовно збагачувала дитячі серця. У хлопця була хороша музична пам'ять. Варто було йому почути якусь нову мелодію, як він відразу включав її до свого репертуару».

Вчителька-пенсіонерка Марія Степанівна Бульба, яка була класним керівником Івана Буренка, якось розповіла мені про те, як їхній учнівський хор зайняв призове місце на районній шкільній олімпіаді, і велика заслуга була п'ятикласника Івана Буренка, адже він

майстерно акомпанував на гармошці. А коли школярі поверталися в Рожнівку, окрилений успіхом, хлопець почав читати уголос свої вірші.

Перші поезії учня припали до вподоби учням і вчительці. Але Марія Степанівна тактовно сказала: «Ваню, хоча я і викладаю у вас російську мову та літературу і мені вельми приємно, що ти нею добре володієш, але раджу тобі надалі вірші писати нашою рідною мовою». Хлопець послухав вчительку.

На початку оповіді згадувалося про те, що у Івана був старший брат Олександр, який закінчив курси механізаторів і працював у рідному селі трактористом. І оскільки одержував платню, то часто-густо давав меншому брату гроші на кіно.

А якось, саме на день народження Івана, брат уранці розбудив його і показав подарунок. Хлопець не зовсім проснувся, а спросоння навіть зразу не второпав, що Сашко вручив йому не простий подарунок – гармошку, яку тоді називали 25 на 25 (двадцять п'ять голосів і двадцять п'ять басів) хроматичного строю.

Від такого щедрого подарунка радощам не було меж. І коли Іван приніс у школу новенького інструмента – разом із іменинником раділи діти і вчителі. Того пам'ятного дня хлопець з особливим натхненням і творчим піднесенням грав на гармошці.

Справжню гордість за свій талант Іван відчув, коли навчався у старших класах. І з якоюсь щемною радістю згадує осінь 1956 року. Тоді на сцені районного будинку культури школяр акомпанував на гармошці солістці Рожнівського сільського хору і знаній на Чернігівщині буряководу-депутату Верховної Ради УРСР Ользі Топчій. Вона настільки майстерно і зворушливо виконала молдавську народну пісню «Меріола», а хлопець так запально і задушевно грав, що зал вибухнув бурхливими оплесками та гучними і вимогливими вигуками «Біс» та «Браво» і самодіяльним артистам довелося аж тричі виконувати пісню.

Музика настільки заволоділа душею та серцем Івана, що після закінчення Рожнівської середньої школи він подав документи до Ніжинського технікуму підготовки культурно-освітніх працівників.

І на вступних іспитах грав на гармошці, подарованій братом Олександром.

А музична п'єса або попури на теми українських народних пісень у задушевному виконанні на гармошці хлопця із села настільки звору-

шили членів прийомної комісії, що Івана відразу зарахували до технікуму.

Навчатися студенту було легко, він залюбки удосконалював нотну грамоту і без труднощів освоїв гру на баяні.

По закінченню технікума молодого спеціаліста направили на викладацьку роботу до м.Прилук, де він спочатку працював педагогом по класу баяна у дитячій музичній школі, а згодом у педагогічному училищі ім. І.Франка.

У 1962 році Івана призвали до військової служби, і українського хлопця направили служити до групи Радянських військ, що дислокувались у Німеччині.

Оскільки новобранець мав музичну освіту, його зарахували до військового духового оркестру, який складався із 20 штатних музикантів на чолі із капельмейстером у чині майора.

У оркестрі земляк грав на альту, мідному духовому інструменті.

В 1965 році його демобілізували, і він повернувся до Прилук, де і працював у педагогічному училищі.

Щоб здобути вищу музичну освіту, вступив на заочне відділення музично-педагогічного факультету Ніжинського державного педагогічного інституту ім.М.В.Гоголя.

Слід згадати, що в роки заочного навчання в педінституті хорової і диригентської майстерності він навчався у викладачів, що згодом стали відомими митцями на Україні: маестро В.М.Іконник, народний артист України, керівник Національного фольклорного театру «Берегиня» М.О.Бураковський, проректор Київської Національної музичної академії України ім.П.І.Чайковського, доктор мистецтвознавства А.П.Лащенко, композитор, Шевченківський лауреат, професор О.В.Костін. І усе краще, що викладачі щиро віддавали своїм вихованцям, Іван старанно і наполегливо накопичував у своїй студентській пам'яті і творчій душі.

На викладацькій роботі виявилось, що він уміє працювати не тільки із дітьми, а й з колегами. Отже, враховуючи його педагогічні і організаційні здібності, Буренка призначили директором Ніжинської дитячої музичної школи.

У роки роботи в Прилуках та Ніжині Іван Степанович був одним із кращих диригентів-хормейстрів на Чернігівщині.

У різні часи працював з народним хором колективом Прилуцької цигаркової фабрики, студентським хором педагогічного училища ім.І.Франка, хоровими колективами Прилуцької та Ніжинської дитячих музичних шкіл.

На викладацькій роботі Іван Степанович відчув, що відкрилися широкі горизонти для творчості.

До вивчення кожного музичного та пісенного твору він підходив старанно і відповідально, ретельно обдумував кожну гамму, кожну деталь. І якщо концертний номер ніс у собі якусь історичну інформацію, намагався як можна більше прочитати відповідної літератури, щоб на репетиціях так підготувати колектив до концерту, щоб на сцені хористи і музиканти передали не тільки свою майстерність, але і духовне дихання епохи, яка прозвучала у творі.

Отже, не випадково колективи художньої самодіяльності під керівництвом Івана Буренка займали призові місця на міських та обласних конкурсах та оглядах хорової музики, були постійними учасниками різних культурно-масових заходів.

Враховуючи організаторські здібності та компетентність Буренка в галузі музичної культури, у 1982 році його призначають заступником, а згодом - першим заступником начальника управління культури Чернігівської обласної державної адміністрації.

А у 1997 році за вагомий внесок у розвиток української культури Івана Степановича Буренка відзначили почесним званням «Заслужений працівник культури України».

Із 2002 року і понині він працює головою Чернігівської обласної ради профспілок працівників культури України.

Вище згадувалося, що у дитячі роки він писав вірші, і якимось школяр набрався сміливості і надіслав свої твори до обласної газети «Деснянська правда», і був приємно здивований, коли одержав листи від відомого журналіста Андрія Фомічова. Він тактовно вказав початківцю на похибки у його творах і надав чимало методичних порад з практики написання поезій.

У листі було багато корисно-навчального, і хлопець прислухався до критичних, але дружніх зауважень професіонала, і мудрі та щирі поради стали основним дороговказом у подальшій поетичній творчості Буренка.

Помітний вплив на розвиток та становлення ліричного слова земляк мав талановитий поет Іван Москаленко, який працював директором Рожнівської середньої школи.

Усі ці роки Іван Степанович не залишає поетичної творчості, він наполегливо удосконалює свою майстерність. Його вірші часто друкують у районних та обласних періодичних виданнях.

Не можу не згадати, що значимою подією у творчому житті Івана Буренка було знайомство з талановитим поетом і письменником, головою Чернігівської обласної організації Національної спілки письменників України Станіславом Реп'яхом.

Станіслав Панасович щиро і безкорисно опікувався молодим поетом і допоміг підготувати до видання першу збірку поезій Івана Буренка «І вірю, і вірую», яка у 1999 році побачила світ. Першу поетичну ластівку автор присвятив своїм батькам, які дали йому життя, виростили і виховали у традиціях та дусі чесної і роботящої селянської сім'ї.

Багато віршів поета сповнені любові до рідної землі, до людини праці, спостережливе око поета, серце музиканта, композитора і хормейстера та його вразлива душа уміло і образно відтворюють словесні картини отчого краю. Іван Степанович уміє вибрати цікаву фабулу твору.

Він точно і переконливо передає свої думки, тому усі його вірші щирі, людяні, безпосередні.

Чимало творів сповнені філософських роздумів і хвилюють ліричною правдою. А виразними їх роблять влучно підібрані слова, художні образи та метафори.

Оскільки автор – прекрасний музикант, то майже усі його поезії мелодійні.

Чимало віршів позначені ритмо-пісенною мелодикою, народною образністю, декілька десятків уже стали піснями.

Цікаво, що земляк працює не в одному жанрі мистецтва, що атестує його як неординарну особистість, що творить у конгеніальності муз.

Щире і ліричне слово поета бринить сердечною любов'ю до України, Ічнянщини і рідного села Рожнівки.

Правдоподібні поезії Івана Буренка викликають симпатії у читача. Він уникає надмірної піднесеності та гіперболізації твору.

Щоб побудувати фабулу вірша, уміє знайти влучні слова та яскраві і переконливі фарби.

Багато вже поезій написано про Другу світову війну, але Буренко ясно, образно і по-своєму відтворив цю тему у лаконічному вірші.

Війна...Безжальне чорне слово!
Із сажі й попелу воно.
І відчиня одночасово
На той і цей світи вікно.
Один навіки відпливає,
А інший знов торує путь...
І це злочинство неокрає
Не всі й тепер злочинством звуть...

Твір невеликий, але тут є зав'язка, розв'язка і кульмінація, вірш має закінчення думки.

Уміння поета і полягає в тому, щоб зуміти побачити красу отчої землі і засобами художнього слова образно відтворити словесну картину природи або якусь іншу тему.

Мабуть, немає такого поета, який би із щирою і проникливою сердечністю у своїх віршах не згадав би про своїх батьків, рідну хату, своє село та не відтворив мотивів першого кохання, що несе відголос світлих переживань юної душі і серця.

Чимало віршів такої тематики пламеніють на сторінках книжок Івана Буренка.

Фабула його творчості строката і різноманітна, автор постійно відгукується на події нашої держави.

Не гоїться зовсім Чорнобильська рана,
На тлі України зростають хрести.
О люди! Держіть цього звіра-підранка,
Бо може багато ще зла принести.

Поет народився в селянській родині і йому не байдужа доля українського села.

Логіка події відтворена у вірші «Село» глибоко хвилює жорсткою правдою. Певно багато читачів із великим обуренням та осудом влади також підтримають автора цих рядків.

Цвітуть сади, біліють хати,
Але засмучене село.
Пустих дворів і хат багато,
З селом щось, мабуть, відбулось?

Що ж сталося? В кого спитати?
Що сталося з нашим селом?
Мовчать усі, мов лягли спати...
Ніби ніщо й не відбулось...

Читача хвилюють і приваблюють поезії, у яких автор не відступає від художньої правди та вірші, у яких він відтворює цілу гаму психологічно-драматичних переживань.

У книжках поета немає безликих і нудних віршів, його поезії цікаві, енергійні, змістовні. Художня правда із переконливою природністю живе у багатьох поезіях земляка. Його твори охоплюють широку панораму життя українського народу, про що він сказав у вірші «Майдан».

Майдан гуде! Майдан нуртує!
А влада наче і не чує,
Що люд кричить у мікрофони
І створює нові Закони.

Чимало поезій позначені філософськими роздумами та протиріччями сьогодення. У своїх поезіях він дбає про повне розкриття фабули вірша і правдиво розповідає про конкретні життєві явища, якими живе наш народ.

Автору притаманне почуття переживань за долю Вітчизни, адже ідуть бої на Сході України, у яких гинуть не тільки захисники рідної землі, але і мирне населення.

Неспокій крадеться у душу,
Коли країна у вогні.
Сльоза удавом горло душить
За всіх убитих на війні.

Цікаво, що у написаних набагато раніше поезіях Буренка настільки глибоко відчувається пульсація реального життя, що вони не втратили своєї актуальності і сьогодні.

На творчих звітах майстрів мистецтв і художніх колективів Чернігівщини вірші Івана Буренка неодноразово звучали зі сцени Національного Палацу культури України у Києві.

Член Урядової комісії по перегляду таких звітів областей України, видатний поет-пісняр Микола Луків схвально оцінив текстову частину таких концертів.

Чимало віршів поета настільки позначені пісенною ритмомелодикою та народною образністю, що десять своїх віршів Іван Степанович поклав на музику і створив пісні: «Мамина ружа», «Козак і пісня», «Батьки, батьки», «Пісня Чернігівського земляцтва», «Летять, курличуть журавлі» та інші. А до вірша «Мамо моя» музику написав священник отець Гергій.

Надто продуктивно склалася творча спадщина з відомим композитором, заслуженим діячем мистецтв України Анатолієм Ткачуком, автором музики низки пісень на вірші І.Буренка, в тому числі і «Гімн громади Чернігова», який виконується, як на сесіях міськради, так і концертних програмах.

Заслужений працівник культури України, композитор Микола Борщ поклав на музику вірш «Молитва за Україну», а чудову пісню на слова «Іду зачарованим містом» написав Василь Нестеренко. По декілька пісень поклали на музику і композитори Віктор Вовк, Анатолій Сухонос та Володимир Пустовіт.

Іван Буренко – автор семи збірок поезій: «І вірю, і вірую» (1999), «Любокрай» (2001), «У Рожнівці солов'ї співають» (2003), «З вершин літ» (2006), «Відгадай, запам'ятай» (2007), «Земля батьків» (2009), «Осінні небеса» (2011), «Мелодії душі» (2015)

У 2009 році за збірки поезій «І вірю, і вірую» та «Любокрай» Іван Буренко удостоєний звання лауреата літературно-мистецької премії ім.Василя Чумака.

У вірші «Сенс» є такі рядки: «щоб підсобити ріднокраю...», «я в світі жив – не існував». Ці слова предметно атестують Івана Буренка як на викладацькій роботі, так і на посаді першого заступника

начальника управління культури Чернігівського облвиконкому і облдержадміністрації.

Іван Буренко пишається, що його вихованцями були: заслужений працівник культури України Дурас Микола, керівник хору Гнідинського газопереробного заводу, Муквич Юрій, директор Ніжинського драматичного театру ім.М.Коцюбинського, Ратинська Надія керівник Прилуцької зразкової дитячої студії «Натхнення», Євемкова Тетяна, лауреат міжнародного конкурсу «Зорі Карпат», Павлова Галина – керівник музичного центру в Ізраїлі, Коласова Вікторія – відомий композитор, Кашка Володимир – знаний український письменник, лауреат літературно-мистецької премії ім. М.Коцюбинського, Валерій Баран – член Національної спілки журналістів України та інші.

Більше двадцяти колишніх вихованців Івана Степановича працюють очільниками та викладачами дитячих шкіл естетичного виховання.

При безпосередній участі Івана Буренка були створені Чернігівський ляльковий театр ім.О.Довженка, Чернігівський молодіжний театр, обласний філармонійний центр фестивалів та концертних програм, Чернігівський народний хор, Чернігівський камерний хор ім. Д.Бортнянського, ансамбль пісні і танцю «Сіверські клейноди».

Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім», Батурицький Національний культурний заповідник «Гетьманська столиця», Борзенський меморіальний музей «Садиба народного художника України О.Саєнка», Козелецький музей історії ткацтва Чернігівщини, Іржавецький меморіальний музей-садиба Левка Ревуцького, Березнянський історико-меморіальний музей Григорія Верьовки та «Співуче поле», Ніжинська міська дитяча хореографічна школа та школа мистецтв при училищі культури ім.М.Заньковецької, Прилуцька міська дитяча школа мистецтв, Чернігівський центр народних ремесел для дітей та юнацтва.

Слід згадати, що у області помітно збільшилась кількість фольклорних колективів із званням «Народний аматорський» та дитячих колективів із званням «Зразковий».

У жовтні 2016 року Іван Степанович Буренко відмітив свій 75-й день народження. 58 років трудової і творчої діяльності він віддав

теренам культури і мистецтва і настільки природно зрісся з галуззю творчих муз, що працює і сьогодні.

Поетичне життя продовжується: підготував до друку чергову збірку поезій та оповідань, готує до видання збірку пісень на свої вірші та збірку поезій «Чернігівщина у віршах».

Він вірний своєму життєвому кредо: «Улюблена професія і творча праця роблять людину щасливою».

Поет і воїн

У кінці 80-х рр. минулого століття одного весняного дня, будучи в Києві, я зайшов провідати свого давнього знайомого, відомого українського письменника, нині уже покійного, Олексу Ющенка. Він зустрів мене радо.

Багато було пригадано, переговорено. І коли зайшла мова про літературну Чернігівщину, то само собою зрозуміло, що не обійшли увагою і мою рідну Ічнянщину. Ющенко відтворив у пам'яті багатьох моїх земляків, з якими ще в 30-х роках спілкувався і навіть разом працював, коли жив у Чернігові. З якимось надзвичайним теплом згадав він талановитого поета-лірика Андрія Бурлаку з Івангорода.

Того пам'ятного дня ми довго розмовляли з Олексою Яковичем, з якимось особливим теплом розказував він мені про Андрія Бурлаку. Виявляється, вони листувалися аж до самої кончини Андрія Павловича.

У свою чергу, я пригадав, що був знайомий і навіть навчався з сином Бурлаки – Олександром. Багато цікавого розповів про свого батька мені Олександр Бурлака, з яким у середині 50-х років ми разом закінчили в Ічні середню школу № 1.

Андрій Павлович Бурлака народився 30 серпня 1914 року в родині селянина в с. Івангород, Бахмацького району (тепер Ічнянського) на Чернігівщині.

Сім'я була багатодітна та бідна, отже, з ранніх років Андрій пізнав ціну шматку хліба.

1929 року він закінчив сім класів у рідному селі. Працював у місцевому колгоспі, виконував різні сільськогосподарські роботи.

В ті роки було модно направляти на навчання здібну сільську молодь. 1932 року комсомольська організація посилає Андрія навчатися до Ніжинського педагогічного інституту. З великою радістю сільський хлопець їхав вчитися і коли вперше переступив поріг навчального закладу, де колись навчався геніальний Гоголь, щось трижовне і разом з тим солодке забриніло в серці юнака.

Незвичні почуття щемної радості ще довго тримали хлопця у своїх обіймах. Може, саме такі емоції й спонукали хлопця із села успішно скласти вступні іспити на факультет української мови та літератури.

Просторі, світлі аудиторії, мудрі викладачі створювали атмосферу успішного навчання. Тут було гарно, ніби в школі, тільки набагато серйозніше і відповідальніше. Пам'ять юнака, мов губка воду, вбирала почуте, прочитане. Він систематично відвідує заняття, старанно конспектує лекції викладачів, знайомиться з кращими зразками вітчизняної і світової художньої літератури, вивчає критичні статті та рецензії на прочитані твори, записує крилаті слова, народні пісні та прислів'я. Минуло не так багато часу, як став відчувати, що прочитані книги і лекції викладачів відкрили йому чимало нового, невідомого з історії та життя українського народу.

Вчитися було приємно і радісно. Але 1933 року на Україну прийшло страшне лихо – почався голод. І коли стало дуже суцужно з харчами, хтось із більш практичних студентів організував бригаду хлопців, які ночами ходили на залізничну станцію і розвантажували товарні вагони.

За тяжку працю студентам давали вузлик пшона або гречки, з кіло тюльки і буханець хліба. Звичайно на гурт хлопців цього було явно мало, адже вони ще росли, і молодий організм вимагав поповнення калорій. Але і такий «приварок» був помітною добавкою до слабеньких обідів студентської їдальні, де вони харчувалися.

Від нестачі вітамінів в Андрія з'явилися ознаки цинги, тоді він посилено став вживати цибулю, інші овочі. Відрадно, що в напівголодних умовах хлопець успішно засвоював програмовий матеріал, складав екзамени, заліки.

1934 року двадцятирічного Андрія Бурлаку несподівано покликали до служби в Армії. Пів року його навчали артилерійської справи, а по закінченню служби атестували на звання лейтенанта запасу. Змужнілий, загартований на військовій службі, збагачений життєвим досвідом, юнак повертається в студентську сім'ю.

Природа наділила Андрія неабияким ліричним обдаруванням, отож, коли потрапив у середовище, яке сприяло пробудженню поетичних генів, то під впливом оточення він самостійно починає писати поезії.

Перші поетичні твори Бурлаки побачили світ 1934 р. у ніжинській газеті «Нове слово», а згодом вони з'явилися на сторінках чернігівських обласних газет «Більшовик» і «Молодий комунар».

Саме в цей час із Лубен до Ніжина переїхав літературознавець і талановитий поет М.П. Сайко. В інституті Микола Пилипович

очолив кафедру української мови та літератури, почав опікуватися літературною студією, що діяла при інституті. Досвідчений педагог і літератор приділяв виняткову увагу вихованню обдарованих початківців. На заняттях літературної студії постійно заслуховували й обговорювали нові твори студентів.

Батьківська та висококваліфікована опіка Сайка імпонувала студентам, і вони охоче приходили в літстудію, приносили свої твори. Філолог звернув увагу на обдарованого поета Бурлаку і почав підтримувати та наставляти хлопця. Пізніше Андрій часто згадував, що велике значення на його духовне і творче зростання мав талановитий поет і літературознавець Микола Сайко.

Микола Пилипович говорив студентам, що вся література починається з людини і рекомендував вчитися писати в класиків художнього слова, але не сліпо копіювати відомих письменників, а вчитися поетичному творенню, прагнути принести в літературу щось своє, збагатити рідну мову та літературу новими творами, яскравими художніми образами, неординарними сюжетами.

В інституті на факультеті російської мови та літератури навчалася красива дівчина, з якоюсь надзвичайною благородною зовнішністю. Звали її Зіна Кізуб і була вона родом з Ічні. Попервах Андрій і Зіна по-студентськи дружили, ходили в кіно, на танці, відвідували вистави знаменитого ніжинського театру. Несподівано вияснилося, що вони народилися в один рік, місяць і навіть день. Такий щасливий збіг ніби ще більше зблизив їх і скоро дружба переросла в палке кохання.

Якось Андрій почув від дівчини сенсаційну новину, що її мати, Оксана Миколаївна, походить із знатного роду графів Міцкевичів, а, отже, класик польської літератури Адам Міцкевич – один із прадідів матері Зінаїди.

Батько дівчини Євдоким Павлович Кізуб народився і виріс в Ічні, а коли досяг повноліття, в 1910 році виїхав до Києва і став працювати на заводі старшим майстром-червонодеревником. Після роботи він інколи навідувався в кафе випити склянку пива. Оксана, донька власника кафе Миколи Міцкевича, допомагала батьку обслуговувати клієнтів і запримітила гарного парубка. А скоро виявилось, що їх симпатії були взаємними. Молоді серця спалахнули палкою любов'ю.

1913 року Оксана і Євдоким повінчалися. Тесть у своєму будинку виділив молодятам дві кімнати. Через рік у них народилася донька Зінаїда, а згодом ще одна дівчинка Надя.

Та під час Жовтневої революції нова влада націоналізувала кафе і будинок Міцкевичів. Подружжя Кізубів лишилося без даху над головою. Треба було шукати пристанище для сім'ї і вони поїхали в Ічню, де стали жити в батьків Євдокима.

Євдоким Павлович був хорошим фахівцем, отримував на заводі немалі гроші, але в Ічні сім'я дуже бідувала. Порадившись з Оксаною Миколаївною, вирішили, щоб вона з доньками залишилася на місці, а він повернеться до Києва, знайде десь недорогий «куток» і поновиться на заводі. Згодом виянилось, що вони прийняли правильне рішення. Глава сім'ї заробляв гарні гроші і дуже часто приїздив в Ічню.

Зінаїда та Андрій вирішили створити сім'ю і 23 червня 1935 року оформили шлюб. 1936 року закінчили інститут і одержали направлення в школу с. Волинка Сосницького району.

Слід згадати, що 28 липня 1936 року в літературному житті Чернігівщини відбулася пам'ятна подія. В обласному центрі було проведено 5-денний літературний семінар початківців-письменників та членів літературних гуртків. На семінар було запрошено 25 чоловік з 17 районів області. В роботі семінару брали участь члени Спілки письменників СРСР, а також науковці та критики з Києва, Євген Адельгейм, Фелікс Якубовський, Петро Колесник, Н. Каганович та інші. В числі запрошених на семінар був і Андрій Бурлака. Він читав свої поезії, які належно оцінили керівники семінару.

Того ж таки року, в день, коли подружжю Бурлак виповнилося 22 роки, у них народився первісток, якого вирішили назвати Леонідом.

Окрилений появою сина, Андрій пише прекрасні поезії. Але його творча душа прагне спілкування з літературним середовищем. Незабаром молоде подружжя переїздить ближче до Чернігова в містечко Березне.

В ті роки в обласному центрі жив і творив відомий український письменник Олекса Десняк. Олекса Гнатович був лише на декілька років старшим від багатьох літераторів, що гуртувалися навколо нього. Десняк охоче підтримував молоді таланти і щиро ділився своїм творчим досвідом.

Бурлака постійно спілкувався з побратимами по перу і наполегливо вдосконалює поетичну майстерність. Така форма самоосвіти дає певні результати, він став відчувати, що його поезії стали багатшими на художні образи, влучні метафори і взагалі більш досконалими.

В передвоєнні роки Олекса Ющенко, після закінчення Ніжинського педагогічного інституту, був направлений до Чернігова, де очолив відділ літератури і мистецтва обласної молодіжної газети «Молодий комунар».

Бурлака часто приїздив у Чернігів, приходив до Олекси Ющенка, пропонував свої поезії, які охоче друкувала газета.

Улітку літератори збиралися на подвір'ї садиби класика української літератури Михайла Коцюбинського, на зустрічі постійно приходили Петро Артеменко, Борис Левін, Пилип Рудя, Михайло Хазан та земляки з Ічнянщини прозаїк Микола Костенко з с. Дорогінки, поети Андрій Бурлака з Івангорода, Іван Москаленко з Монастирища, Григорій Мошенець з Буд, Іван Цинковський з Парафіївки.

В затінку саду, посаженого великим сонцелюбом, вони читали свої нові твори, ділилися задумами та планами, співали пісні і в тому числі авторські. В багатьох поезіях Бурлаки відчуються пісенні мелодії, і коли він ще був студентом – на його вірші були написані прекрасні пісні «Шила, шила – вишивала» та «Ой, за яром трактор оре». Пісні майстерно виконував хор студентів Ніжинського педінституту.

Якось на чергове зібрання літераторів в музеї-садибі М. Коцюбинського Андрій приніс ноти пісень, написаних на його слова, і розповів, що пісні звучали зі сцени Ічнянського районного Будинку культури. А незабаром пісні Бурлаки увійшли до репертуарів художніх самодіяльних колективів багатьох районів Чернігівщини.

З осені 1939 року подружжя Бурлак переїздить до Ічні і поселяється в будинку, де жила Оксана Миколаївна. Андрій Павлович та Зінаїда Євдокимівна працюють у міських школах вчителями. Вірші Бурлаки з'являються на сторінках місцевої районної газети «За більшовицькі темпи».

Загалом за період 1936–1940 рр. у районних та обласних газетах Бурлака опублікував чимало своїх творів, зокрема «Лист до пілота», «Вітчизні моїй», «Перед грозою» (1936), «Наше місто», «Пісня наркома» (1937), «Пам'яті Кірова» (1938), «Мати», «Дружба», «Колгоспне весілля» (1940) та інші.

15 грудня 1939 року в сім'ї Бурлак народився другий син – Олександр. У 1940 році Андрія Павловича призвали на військову службу, так звану перепідготовку офіцерів запасу. Коли повернувся додому, виявилось, що ненадовго зняв військову форму.

1941 року в перші дні Великої Вітчизняної війни Бурлака проявив патріотичні почуття і добровільно пішов боронити рідну землю від гітлерівської навали.

Пам'ятного дня на подвір'ї двоповерхової Ічнянської середньої школи № 6 зібралось чимало народу, звідси проводжали захисників Вітчизни на війну з фашистською Німеччиною. Андрій востаннє обняв дружину і малолітніх синів і поспішив стати в колону, яку шикували до відправки на залізничну станцію. По дорозі до місця призначення ешелон кілька разів бомбили ворожі літаки. Багато воїнів загинуло, навіть не доїхавши до передових позицій.

Уже в першому бою, в Білорусії, лейтенант Бурлака відчув, що ворог добре оснащений військовою технікою і вміє воювати. З великою вдячністю згадував він своїх військових командирів, які ще в мирний час ретельно вчили армійській справі.

Якось Бурлака отримав листа від дружини, вона писала, що разом з синами евакуювалася в тил і перебуває в Чебоксарах.

В одному з затяжних боїв Андрій отримав поранення, і коли почув, що підбирають командирів для відправки в тил за поповненням, попросився, щоб його направили в Чувашію. Командування з розумінням поставилось до прохання підлеглого й Андрію Павловичу пощастило декілька днів побувати в колі своєї сім'ї.

Військова частина, в якій служив Бурлака, з тяжкими боями відступила на Схід. Не раз Андрій дивився смерті в вічі. В перервах між боями писав вірші. Часто одержував листи від Зінаїди. Вісточки від коханої дружини зігрівали душу і серце в зимових окопах. А як зрадив, коли довідався з листа дружини, що він утретє буде батьком. Ще один лист повідомив, що в квітні 1943-го народилася донька Таміла.

Полк Андрія Бурлаки брав активну участь у Харківській оборонній операції. За бої під Старим Осколом Бурлака був нагороджений орденом Червоної зірки. 17 березня 1943 року батарея, якою командував капітан Бурлака, знищила чимало ворожої техніки та живої сили фашистів, але бій той для Андрія виявився останнім. Він одержав поранення в голову, праву руку й обидві ноги. Довелося довго лікуватися в шпиталі, але у стрій він більше не повернувся.

Коли у вересні 1943 року Чернігівщину звільнили від гітлерівської окупації, Зінаїда Євдокимівна з трьома дітьми приїхала в Ічню. А згодом приїхав і Андрій Павлович. Він був настільки слабкий, що

без сторонньої допомоги пересуватися не міг. Йому виділили військового санітара, який супроводжував його із шпиталю до самої домівки. Лікарі радили тренуватися, «розробляти» поранені ноги. За допомогою дружини або синів він постійно кілька разів на день ходив навколо столу, а згодом став виходити за поріг.

Перемагаючи нестерпний біль пораненої правиці, він пише вірші і друкує їх в Ічнянській районці «Ленінський шлях» та обласній «Деснянська правда». До річниці початку Великої Вітчизняної війни 22 червня 1944 року обласна газета обнародувала його вірш «Слово про Микиту Коряка». Згодом на сторінках «Деснянки» надрукували поезії Бурлаки «Полісянка», «Привіт тобі, мати моя Україно», «То ж не даром кажуть так», «Слава» та чимало інших.

Коли Андрій Павлович трохи підправився і став ходити з пащецею – влаштувався на роботу в райвиконком, але оскільки його посада вимагала поїздок по району, довелося шукати більш осілу посаду.

З 1946 року Бурлака працює головою сільради в селі Петрівка (на той час Бахмацького району). Перші повоєнні роки були тяжкими, а тут ще неврожай та засуха – 1946–1947 роки були голодними.

Щоб якось трохи полегшити життя односельчан, Андрій Павлович на свій ризик дозволив селянам скопати лопатами невеликі межі, що розділяли колгоспні поля й оброблену землю засадити квасолею. Коли урожай зібрали – його поділили порівну між селянами, які виростили бобову культуру. На перший погляд здавалося розумне рішення скоро обернулося для голови сільради великою неприємністю. Про «самочинство» дізнався перший секретар Бахмацького райкому партії. В село прибула спеціальна комісія. Факти підтвердилися. Бурлаку хотіли було виключити з лав партії. Але, враховуючи те, що він був інвалідом війни, в партійну картку записали сувору догану і звільнили з посади голови сільради.

Окрім трьох старшеньких дітей у сім'ї ще з'явилася маленька Люба, яка народилася з місяць тому. Андрія Павловича перевели в сусіднє село Малу Загорівку на посаду директора школи. Діти чомусь постійно хворіли. Коли сусідка, літня жінка, дізналася, що Бурлаки не похрестили дітей, порадила Зінаїді Євдокимівні таємно від чоловіка запросити додому священика і похрестити дітей. Зінаїда Євдокимівна дочекалася, коли Андрій Павлович поїхав з ночівлею у райцентр і виконала рекомендацію сусідки. Усе робилося вночі,

таємно, але про це якось дізналася інша сусідка і написала про це донос у райцентр. Незабаром в село приїхала комісія і після перевірки фактів Андрія Павловича «за проявленню політичну близурку» виключили з членів комуністичної партії і звільнили з посади директора школи.

Сім'я Бурлак складалася з шести осіб. Не маючи засобів для існування, вони вирішили їхати в Ічні, де знайшли прихисток в Оксани Миколаївни. Сподівався Андрій трудовлаштуватися в Ічні, та тільки даремно. З такою біографією на новому місці не пощастило. Жили в основному в рахунок пенсії Оксани Миколаївни, яку вона одержувала за померлого в 1940 році Євдокима Павловича. Доведена до відчаю, Зінаїда Євдокимівна вирішила написати про все Й. Сталіну. В листі повідомила, що вона – вчитель російської мови та літератури і згодна їхати хоч на край світу, аби їй надали роботу за фахом.

В перші післявоєнні роки в західних регіонах України була гостра потреба в учителях, особливо російської мови та літератури. І в 1947 році Бурлаки одержали виклик із Тернополя. На Тернопільщині їх направили в райцентр Бучач. Зінаїда Євдокимівна відразу одержала посаду за фахом. Згодом пощастило влаштуватися викладачем української мови та літератури й Андрію Павловичу в місцевий зооветеринарний технікум. В Андрія Павловича була поранена права рука, писати йому було надзвичайно складно, однак, перемагаючи біль, писав вірші, які охоче друкували місцева, районна та обласна газети «Вільне життя».

Якось Андрій Павлович послав у Київ листа Олексі Ющенку і надіслав свого вірша «Партизанське клечення». Олекса Якович показав того вірша Остапу Вишні. Незабаром твір Бурлаки надрукували в сатиричному журналі «Перець». Трохи згодом Андрій Павлович надіслав Вишні два вірші «Галя» та «То ж недаром кажуть так», які також були опубліковані на сторінках «Перця».

Тяжкі поранення часто викликали ускладнення в стані здоров'я Бурлаки і траплялося, що й з ціпком уже не міг рухатися. Напередодні одної з річниць від дня народження В. Леніна він написав вірша і надіслав до місцевої районної газети. Незабаром твір був надрукований, але під чужим прізвиськом. Ледве пересуваючись на понівечених війною ногах, він прийшов до редакції газети й обурливо заявив, що в нього безсоромно вкрали вірша. Однак, у відповідь почув глузливую репліку:

– То, може, й сам Павло Тичина краде Ваші вірші?

Цинічнішого випадку годі й уявити. Тяжка образа у саме серце вразила чесну, безкомпромісну людину. Андрій Павлович ледве дійшов додому. Він надовго зліг і фактично вже не піднімався. Майже рік непорушно лежав у ліжку, але продовжував писати поезії. 28 січня 1950 року на тридцять шостому році життя зупинилося мужнє, ліричне серце поета і воїна. Поховали Андрія Павловича Бурлаку далеко від рідного Полісся в м. Бучичі, що на Тернопільщині.

За життя Андрій Бурлака не видав жодної книжки поезії. Чимало віршів поета розпорошилося по різних районних та обласних газетах і відшукувати їх було непросто. Але давні друзі та побратими по перу, Олекса Ющенко та Іван Цинковський, виявили виняткову активність, провели складну пошукову роботу. Отож, 1964 року у Київському видавництві «Радянський письменник» побачила світ посмертна збірка поезій Андрія Бурлаки «Поліські співанки». Упорядником книжки і передмову до неї писав Олекса Ющенко. Редагував збірку уродженець м. Ічня поет Григорій Коваль.

1948 року Бурлака написав вірша «Поліські співанки». Отож, упорядник та редактор книжки взяли цю поезію за стержень збірки. Андрій Павлович самовіддано любив рідне Полісся і з щирою снівською любов'ю оспівував окрасу казкової землі:

*Пісню свою
Недоспівану, кинуту,
Може, занедбану в роки війни,
Знову зустріну я, росами вимиту
Знов приголублю я сонцем весни.*

Майже в усіх віршах земляка відчуваються пісенні мелодії, отже, не випадково збірці дано назву «Поліські співанки».

Поезії Бурлаки позначені ліричною гамою, динамізмом, художньою образністю, в них відчувається щось тепле, народне:

*Чудові співи солов'їв,
Такі дзвінки, привітні
Злилися з шелестом садів,
З легеньким теплим вітром.*

Як у довоєнні, так і в повоєнні роки героями поезій Бурлаки були звичайні земні люди, які вирощували хліб, працювали на заводах, у школах, навчали дітей. А коли ворог порушив мирну працю, взяли зброю до рук, не рахуючись із життям, стали на захист рідної Вітчизни.

Чимало поезій поет і воїн написав в окопах війни, між боями. Коли виморені тяжким боєм бійці відпочивають, їх командир схилявся над блокнотом, по слідах гарячих вражень мережив рядки:

*Як тільки стихне гул гарматний,
Як тільки стихне лютий бій, –
Ми н'єм цілющу воду з Волги,
П'єм по баклажці фронтовій.
Нехай це буде тост солдатський
Від болю серця і жаги,
Нехай це буде за полеглих,
За наших друзів дорогих.*

Власні переживання воїна допомогли створити правдиві поетичні картини війни. У фронтових поезіях Бурлака відобразив гірку правду бойових буднів. В трагічній долі солдата поет створив узагальнений образ покалічених війною захисників Вітчизни. Без болю в серці не можна читати рядки:

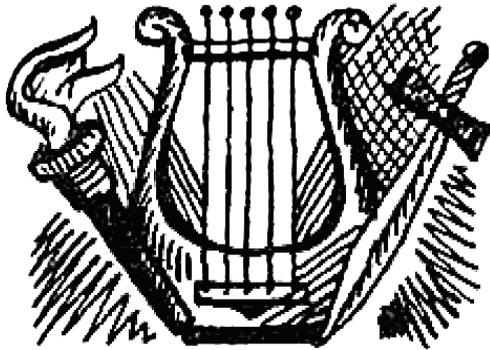
*Вирвало руки, вирвало ноги...
Що ж йому скажуть
У День Перемоги?*

В перші післявоєнні роки Бурлака творить поезію, присвячену відбудові народного господарства. Твори його глибинно-ліричні та переконливі. В посмертній збірці А. Бурлаки небагато поезій, адже чимало їх не вдалося розшукати.

Психологічною прозорістю і щирою світлою лірикою позначений останній вірш збірки «Пісня про життя», що закінчується такими рядками:

*Я знову бачу: вишню ту
Війною не спалило.
Вона стоїть уся в цвіту
І ніби каже: – Я расту!
Я набираюсь сили!..*

Далеко не відродно, навіть трагічно склалася повоєнна доля поета-фронтовика Андрія Бурлаки. Але своїм творчим життям і військовою звитягою поет і воїн заслужив глибоку шану та повагу побратимів по перу, численних шанувальників його творчості і нас – земляків-ічнянців. Схиляючись перед світлою пам'яттю талановитого лірика, відомий український поет Олекса Ющенко на початку 90-х років минулого століття поклопотався про те, щоб нашого земляка Андрія Бурлаку посмертно прийняли в члени Національної спілки письменників України.

До вершини науки

Багато років я підтримую творчий зв'язок із Товариством «Чернігівське земляцтво» в м. Києві.

А коли у 2009 р. мене нагородили Почесним знаком Товариства «Чернігівське земляцтво» в м. Києві, відтоді кожного року в січневі дні на відзначення заснування «Чернігівського земляцтва» мене завжди запрошують до столиці.

Якось під час чергового зібрання, керівник Ічнянського регіонального відділення Микола Миколайович Вощевський познайомив мене із земляком, уродженцем Ічнянщини, доктором біологічних наук, професором Бусенком Олександром Трохимовичем.

Відомий науковець виявився надзвичайно скромною, демократичною і мудрою людиною. Коли ми познайомились ближче, він охоче і щиро розповів про себе.

Народився Олександр Трохимович 07 грудня 1936 р. в с. Рожнівка нашого району.

Добре пам'ятає, як улітку 1941 р. багатьох односельців і батька проводжали на війну з гітлерівською Німеччиною. У ті дні саме йшли проливні дощі. На підводі сиділи тільки малолітні діти, а батьки й матері йшли поруч. Коні, майже по коліна у багнюці, ледве тягли воза на якому були речові мішки демобілізованих на війну. Місцями колеса застрявали майже по осі і тоді дорослі підпирали воза, щоб коні витягли його з калюжі.

А коли настала хвилина прощання, Олександрю і сьогодні чуються гіркі ридання жінок та дітей.

На німецьких військових картах село Рожнівка зазначено, як болото, тому що знаходиться у низині, і гітлерівські війська обходили цю місцевість. Але у вересні 1941р. під час окупації Чернігівщини із Ічні до села приїздив німець з автоматом на високому коні тракенінської породи і давав відповідні вказівки старості села. І через кілька днів прийшли до Бусенків і забрали корову. Так малолітні діти залишилися без краплі молока. Холодно, голодно і дуже бідно жилося в селі під час німецької окупації.

А коли через два роки у вересневі дні радянські війська прогнали фашистів, дуже раділи дорослі і діти. Незабаром Бусенки від

батька одержали листа. Він писав, що лікується в шпиталі. У Білорусії під Бобруйськом його тяжко поранено. Німецька куля влучила в голову і на якусь волосинку не дістала мозку. Зусиллями досвідчених хірургів вдалося видалити кулю. Батько писав, що чимало осколків також видалили із його тіла.

Коли Трохим Сергійович повернувся додому, виявилось, що колишній колгоспний коваль, який у руках легко гнув кінські підкови, тепер інвалід першої групи.

Але дружина і троє діток дуже раділи, що батько, хоч і покалічений, але живим, повернувся додому. А от 120 односельців загинуло на фронтах Другої світової війни.

Оскільки чоловік назавжди лишився непрацевдатнім, Катерині Іванівні довелося тяжко працювати і не тільки в колгоспі, але і вдома. Адже, сини Микола та Сашко і донька Надія були ще малолітніми.

У 1943 р. Олександр уперше пішов до Рожнівської семирічної школи. А наступного року під час літніх канікул пас великий табун своїх та людських гусей. Відтоді, шоліта, працював у колгоспі, пас корів, а коли підріс, працював причіплювачем на тракторі.

Отже, із ранніх років хлопець уперше пізнав справжній смак заробленого хліба. І на все життя запам'ятав пораду батьків: «Синку, люби працю, вона завжди годувала людину».

Хлопець старанно і наполегливо вчився у школі. І у 1950 р. із Похвальним листом закінчив семирічку в рідному селі.

Разом з трьома однокласниками вирішили вступити до Сокиринського сільськогосподарського технікуму за спеціальністю агрономія. Оскільки учбовий заклад був найближче від села Рожнівки і знаходився за 40 км в сусідньому Срібнянському районі. У ті роки автобусного сполучення не було. Не було і прямого шляху до Сокиринців. І щоб добратись до технікуму, хлопці на світанку вирушили в далеку дорогу через села: Іржавець, Ступаківку, Іваницю.

В одного із хлопців був велосипед. Отже, вузлики з харчами, книжками та зошитами прилаштували до велосипеда, який по черзі вели в руках. І десь під вечір прийшли в Сокиринці.

У ті роки школи були переповнені учнівською молоддю. Щороку багато випускників йшло в самостійне життя. Отже, вступити до учбового закладу, який давав якусь професію, тоді було непросто.

Трійка друзів дізналися, що на одне місце в технікумі претендувало п'ять вступників. Оскільки Олександр гарно навчався в школі, всі три вступні іспити він успішно здав. Але його однокласникам не пощастило.

Технікум тоді знаходився в красивому палаці багатих поміщиків Галаганів. І у ХІХ столітті при Григорію Павловичу Галагану знаменита садиба перетворилася у великий культурний осередок. У різні роки садибу відвідували видатні діячі культури і мистецтва Т.Г. Шевченко, В.М. Лисенко, Л.М. Жемчужников та видатний кобзар О.М. Вересай.

Поруч палацу чудовий парк. А нижче чималий ставок. У роки великої повені студенти технікуму цілодобово чергували, щоб не прорвало дамбу.

Олександрю дуже подобалось навчатися. Хлопець радів, коли кожного дня дізнавався про щось нове та живу природу, її походження і розвиток багатогранного життя на планеті.

Свою першу екзаменаційну сесію студент здав на відмінно. А наступного дня тільки-но почало світати, хлопець пішки вирушив в далеку дорогу. Тільки пізно увечері, коли мереживо вогнів сяяло у вікнах, переступив поріг рідної хати.

Варто згадати, що протягом навчального року двічі на місяць він пішки ходив додому, щоб побачитися з рідними та набрати харчів.

Цікаво, що у 1953 р. на державному рівні відзначали 150-річчя від Дня народження видатного українського кобзаря Остапа Вересая, який довгий час жив і похований в Сокиринцях.

На святкування ювілею співака і музиканта, до села приїхало багато видатних діячів мистецтв та культури. Серед них – класик української поезії Максим Рильський. Тоді Олександр вперше побачив живого письменника-класика, поезії якого вивчали в школах. На все життя запам'ятав яскравий і мудрий виступ Максима Тадейовича на урочистому святкуванні.

В постійних щоденних студентських клопотах пролетіли роки навчання. У 1954 р. Олександр Бусенко успішно закінчив технікум.

Чернігівське обласне управління сільського господарства молодого фахівця направили в Прилуцький район у с. Валки на посаду агронома колгоспу.

Хлопець народився і виріс в селі. Отже, без зайвих ускладнень і зусиль уписався в трудовий колектив колгоспу.

А глибокі знання, одержані в технікумі, та досвід роботи, здобутий під час виробничих практик, полегшили йому роботу агронома. Він уміло застосовував найважливіші агротехнічні прийоми. Хлопцю було приємно, що у господарстві його поважали. Літні колгоспники звертались до нього на «Ви» та називали «Олександр Трохимович»

Але на посаді агронома він працював лише один рік. У 1955 р. його призвали до армії.

Три роки служив він на території колишньої Німецької Демократичної Республіки. Хлопця направили в секретний відділ при штабі полку. Відповідальна військова служба багато хорошого навчила юнака і мала велике значення у подальшому житті Олександра. І не тільки, як для звичайної людини, але у першу чергу, як для майбутнього педагога і науковця.

Служба в армії привчила його логічно і чітко мислити. А у різних нестандартних ситуаціях приймати виважені і правильні рішення.

У 1958 р. сержанта Олександра Бусенка демобілізували. Він поїхав до Києва і вступив на зоотехнічний факультет Української ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарської академії.

Студентів навчали за новими програмами, де було передбачено поєднання навчання із виробничою практикою. Отже, увесь курс відправили на Дослідну станцію «Терезіно» Білоцерківського району Київської області.

Тут викладачі академії читали навчальні лекції і паралельно із теорією закріплювали за студентами робочі місця для більш ефективного освоєння технологічних процесів виробництва продукції тваринництва.

Під час військової служби Олександр Бусенко навчився уміло користуватися друкарською машинкою. Якось ректор академії, професор Лебедев С.І. побачив, що студент Бусенко досконало володіє друкарською машинкою і жартівливо назвав хлопця «Машбарішнею». І почав доручати Олександрю друкувати чимало різних матеріалів. Така співпраця із професором дуже зблизила студента із

ректором. Після повернення з дослідної станції в Київ, навчання продовжувалося в стінах академії.

Студентське життя в столичному місті дуже привабливе на різні спокусливі розваги. Але Олександр наполегливо і цілеспрямовано навчався і багато часу проводив у бібліотеках академії та м. Києва, читав та вивчав різну допоміжну літературу та паралельно із навчанням приймав активну участь в громадській роботі факультету, та науковому студентському гуртку кафедри.

Коли зібрав чимало цікавого наукового матеріалу, написав статтю і послав до сільськогосподарського наукового журналу «Корми і годівля сільськогосподарських тварин». На Всеукраїнському конкурсі наукова стаття студента О. Бусенка зайняла призове місце і створила йому ім'я. Відтоді він став постійним дописувачем наукового журналу. Згодом чисельні публікації студента стали візитною карткою для вступу його до аспірантури.

Систематичне і цілеспрямоване навчання дало свої позитивні наслідки.

І 25 червня 1963 р. він з відзнакою закінчив академію. Державна екзаменаційна комісія Бусенку Олександрю Трохимовичу присвоїла кваліфікацію «вченого зоотехніка» і як здібного студента до наукової роботи залишили його при кафедрі академії. Але зобов'язали два роки відпрацювати на Київщині у Васильківському районі в учбовому господарстві «Митниця».

Він працював у тільки-но створеній Проблемній лабораторії хімізації годівлі сільськогосподарських тварин, науковим керівником якої був перший ректор академії, професор П.Д. Пшеничний. Аспірантуру Олександр Бусенко проходив на кафедрі спеціальної зоотехнії під керівництвом доктора сільськогосподарських наук професора Свечіна Кирила Борисовича.

Кафедра має свої славні традиції і розпочала своє існування з кафедри зоотехнії, яка була створена в 1898 р. професором М.П. Чирвінським на сільськогосподарському відділенні Київського політехнічного інституту. А у 1921 р. кафедра увійшла до складу Київського ветеринарного інституту, де у 1922 р. був відкритий зоотехнічний факультет. Тепер він називається «Технології і переробки продукції тваринництва».

На базі кафедри тваринництва, що входила до складу Київського сільськогосподарського інституту, у 1953 р. були створені дві

окремі кафедри загальної і спеціальної зоотехнії. Останній кафедрі в різні роки надавалися різні назви. Тепер вона називається «Кафедра технології виробництва молока і м'яса», очолювана доктором сільськогосподарських наук професором Угнівенком А.М.

На кафедрі багато років працював мій земляк, відомий науковець і викладач академії доктор біологічних наук, професор Олександр Трохимович Бусенко.

Працюючи над науковими дослідженнями і готуючи дисертацію він зробив висновок, що адаптація організму тварин до несприятливих умов здійснюється за допомогою гіпоталамо-гіпофіарно-адреналової системи. Залози внутрішньої секреції тісно взаємодіють між собою. Так, гіпофіз є «мотором» ендокринної системи і переключає нервову регуляцію в гуморальну. Його адренокортикотропний гормон стимулює біосинтез кортикостероїдів кори наднирників. Також існує і тісний взаємозв'язок між корою наднирників і іншими залозами внутрішньої секреції, синтезуючи гормони і гормональні речовини близькі за хімічною будовою. Особлива увага приділяється функції наднирників, які відіграють суттєву роль у компенсаторно-приспосовних реакціях і перетворенню вуглеводів, білків і жирів в організмі тварин.

Наукові дослідження аспіранта Олександра Бусенка схвалив науковий керівник професор К.Б. Свечін і запропонував подати її на захист у вчену раду Полтавського сільськогосподарського інституту, (вчена рада якого нараховувала 31 науковця). Аспіранту за результатами захисту(1969р.)одностайно присудили вчену ступінь кандидата біологічних наук зі спеціальності 03.00.13-фізіологія людини і тварин.

У подальшому Олександр Трохимович свою працю спрямував на навчання та виховання студентів, написання підручників, лекцій, методичних розробок і звичайно продовження наукових досліджень на Дослідній станції м'ясного скотарства Української сільськогосподарської академії, науковим керівником якої був доктор с/г наук, професора Свечін К.Б.

У роки навчання та педагогічної роботи Олександр Трохимович очолював різні громадські організації.

І у 1979 р. йому присвоїли вчене звання доцента кафедри.

Основним напрямком наукової роботи Олександр Бусенка дослідження функцій залоз внутрішньої секреції молодняка великої

рогатої худоби, у зв'язку з віком, статтю, природними особливостями та умовами годівлі.

За отриманими результатами досліджень написав докторську дисертацію на тему «Морфофункціональні особливості розвитку залоз внутрішньої секреції молодняка великої рогатої худоби, вирощуваного на м'ясо» і подав на захист вченої ради Львівської академії ветеринарної медицини.

Але писати і захищати дисертацію довелося без наукового консультанта, саме в той час Кирило Борисович Свечін пішов у засвіти.

Проте захист пройшов успішно. І одноставним голосуванням у 1993р. моєму землякові присвоїли вчену ступінь доктора біологічних наук зі спеціальності 03.00.13-фізіологія людини і тварин. А вчене звання професора Олександр Трохимовичу присвоїли у 2001 р.

За матеріалами досліджень він опублікував 152 наукові праці, в тому числі, 4 підручники за його редакцією та значною частини тексту, монографія (у співавторстві), 21 методичну розробку для ведення лабораторно-практичних занять із студентами економічного профілю. Отримав один патент на корисну модель.

За подвижницьку творчу і наукову працю нагороджений двома медалями: «В пам'ять 1500-річчя Києва» (1983) і «Ветеран праці» (1988).

За 45 років творчої роботи науковця і викладача Національного університету біоресурсів і природокористування України доктор біологічних наук, професор Олександр Трохимович Бусенко підготував шість науковців – двох докторів і чотирьох кандидатів біологічних наук і майже 5 тис. спеціалістів сільського господарства з вищою освітою економічного профілю, які працюють у сфері виробництва сільськогосподарської продукції.

Отже, виховав цілу армію висококваліфікованих фахівців, які внесли помітний вклад у виробництво м'яса, молока, зерна, цукрових буряків та багатьох інших сільськогосподарських культур.

Він людина глибоко думаюча, а усе його трудове життя - біографія скромної людини, уродженця села, який завдяки природному розуму та багаторічній, творчій і наполегливій праці досяг вершин науки.

«Робітник красного слова»

Пригадуються мені шкільні роки, коли я тільки-но навчився більш-менш пристойно читати, як моя старша сестра Ліда повела мене в бібліотеку і записала в читачі. До сих пір пам'ятаю, як старанно і довго сестра з бібліотекаркою вибирала мені першу книжку. Читав я вдома ту книжечку і не міг утриматися від сміху. Мама, яка саме в діжі вимішувала тісто, поцікавилася, що я читаю. І коли дізналася, з гордістю пояснила, що оповідання «Свекор», яке так і пашіло народним гумором, написав наш земляк, майже сусід, Степан Васильченко.

Друге відкриття для мене зробив старший брат Анатолій, коли показав хату, в якій народився і жив видатний письменник. Біля тієї оселі росли товстелезні ясени та тополі, між якими ми гасали, не здогадуючись, що від цього порогу у великий світ мистецтва пішов Степан Васильченко.

Стояла хата ще й тоді, коли я уже, було, підріс і, проходячи мимо загадкової оселі, з неприхованим інтересом дивився на вікна, ніби міг у них побачити обличчя улюбленого письменника. Згодом спадкоємці випиляли ясени та тополі, а хату перебудували.

Тепер кожен перехожий може дізнатися про це з меморіальної дошки, що встановлена на будинку. Але в ті далекі роки його ім'я не було таке відоме ічнянцям. І я настільки пройнявся повагою до письменника-земляка, що ще в школі прочитав усі його твори. Читав я і перечитував книги видатного майстра красного слова, насолоджувався щирою правдою і лагідним ліризмом його творів, в яких відчувався знайомий аромат і присмак моєї рідної Ічнянської вимови. І моє серце переповнювали гордощі, що класик української літератури мій земляк.

Степан Васильченко (Степан Васильович Панасенко) народився 8 січня 1879 року в м. Ічні у бідній сім'ї селянина шевця-чоботаря. Сім'я була багатодітна, але роботяща, дружна, ніколи у ній не було не тільки сварок, а навіть якогось грубого слова. Добра, ласкава і мудра Параска Василівна – мати майбутнього письменника – ночей не досипала, аби в хаті було чисто й затишно. А жило там вісім душ. Як тільки випадала нагода, у хаті лунала пісня. Із усього домашнього репертуару малому Степанку найбільш подобалась «Ой наступала та

чорна хмара». А ще про легендарного Кармелюка на слова Я. Комарницького «За Сибіром сонце сходить».

У рідному місті Степан кращим учнем закінчив п'ятирічну школу і залишився при ній ще на два роки стипендіатом. Ці роки він старанно готується до вступу в учительську семінарію.

1895 року шістнадцятирічним юнаком у числі двадцяти таких же, як він стипендіатів, вступив до Коростишівської учительської семінарії – однієї з кращих в Україні.

З великою жагою до знань юнак заглибився в науку. Ще зі шкільної лави мріяв стати учителем.

Незчувся Степан, як промайнули три роки навчання. І ось він, дев'ятнадцятирічний, приїздить у свою першу однокласову міністерську школу в селі Потоки на Київщині. Радів з того, що буде працювати на землі, яка дала велета світової культури Тараса Шевченка.

Молодий учитель відразу помітив, що в селі багато дорослих-безграмотних й організував для них вечірню школу, а для піднесення культурного життя – драматичний гурток.

Скоро він завоював у Потоках великий авторитет. Але це декому не сподобалось. На нього почали писати доноси. Коли несподівано газета «Биржевые ведомости» надрукувала кореспонденцію Степана Панасенка, в якій він палко виступав проти беззаконня та свавілля, що мало місце в канцелярії пристава, то автора статті негайно перевели до іншого села Богуслава.

Не пробув він там і року, як його знову звільнено з посади вчителя. На цей раз за «крамольні» записи, зроблені ним у класному журналі, які випадково виявив завідувач школи.

Усі перипетії шкільного життя, свідком яких він був, згодом знайдуть відображення у його творах. На сторінках новел, оповідань, повістей оживуть учителі, селяни, робітники, діти, з якими він спілкувався, яких особисто знав або чув про них. Уже у своєму першому оповіданні «Не устоял» (1903 р.), написаному російською мовою й опублікованому в «Киевской газете», автор порушив проблему умов життя народного вчителя. Через сім років письменник знову використав цей сюжет в оповіданні, написаному українською мовою під назвою «Антін Вова».

Менш ніж за рік, а точніше з кінця 1903 і до першої половини 1904 рр., Панасенка кілька разів переводять з одного села до іншого. Він працює в школах сіл Карапиші, Бурімка, Драбів, що на Київщині.

За молодим вчителем закріпилась репутація «неблагонадійного», в жодному селі йому не дають спокою, і тоді він вирішив повернутися в рідну Ічню. Влітку 1904 р. письменник приїздить додому, живе в батьковій хаті, готується до вступу в Глухівський учительський інститут.

Того ж року він вступив до інституту або, як ще в народі називали цей заклад, «мужицького університету». Тут в основному навчались сільські вчителі, які прагнули здобути вищу освіту.

Револьюційні події 1905 року не минули Глухів, у тому числі інститут. Студенти організували страйк, спочатку вони висунули економічні вимоги, а далі – політичні. Степан Панасенко був одним із організаторів того страйку. Але запал страйкарів скоро пройшов, поступово вони всі по черзі відійшли від своїх вимог. Тільки один Степан твердо «тримав своє слово». Зрада ровесників настільки обурює Панасенка, що він у запалі забирає свої документи і назавсім залишає інститут.

Півтора року провчився він у Глухові, але, на диво собі, зовсім не займався тут літературною творчістю, не написав жодного рядка.

І він повертається до своєї улюбленої професії «навчати дітей грамоті». З 1906 по 1907 рр. учителює на Полтавщині у селах Брусове та Зубяні. Але й тут на нього сипалися доноси, і він змушений був залишити Полтавщину. Він їде на Донбас, працює вчителем у селі Щербинівці Бахмутського повіту. Та не встиг ще придивитися до шахтарського життя, як його разом із двома вчителями арештували і посадили до бахмутської тюрми. Спочатку усіх трьох вчителів запідозрили в організації Горлівського повстання, що незадовго перед цим було придушене. А потім почали їх звинувачувати в розбійницькому нападі.

Через півтора року у Катеринославі військовий суд виправдав Панасенка. Це і радувало, і засмучувало, адже відбув він строк незаслужено. В той же час ув'язнення збагатило його матеріалом із тюремного життя. Згодом він напише чимало прекрасних творів, у яких майстерно змальовує порядки, що діяли в тюрмах, особливо яскраво це відображено у новелах «Петруня», «Подарунок», «Спасеник».

У в'язниці він подружився із осетином Олексієм Хостнаєвим. Горець виявився чудовим знавцем кавказького фольклору. Щовечора перед сном він розповідав цікаві народні казки побратимам по камері. Васильченко за допомогою «Кобзаря» навчив Хостнаєва грамоти.

Коли вже Степан вийшов на волю, він поновив у своїй пам'яті цікаві оповідки осетина і згодом народився цикл «Осетинські казки».

Степан Васильченко вийшов із тюрми хворий на тиф, і кілька тижнів перебував на лікуванні у бахмутській лікарні. Оскільки учителювати йому категорично заборонено, то він їде до матері в Ічню.

Відомий український письменник Анатолій Дрофань дослідив життєвий і творчий шлях Степана Васильченка і 1984 р. обнародував роман «Буремна тиша», в якому вперше в нашій літературі засобами художнього слова відтворено життєпис видатного українського прозаїка, драматурга Степана Васильченка.

Пригадуються сторінки роману, в яких Дрофань правдиво описав, як восени 1908 р. тяжкохворим Панасенко приїхав в Ічню.

Отчий поріг він переступив у тюремному одязі. Велика сім'я Панасенків, що складалася з восьми душ, розпалася. Батько помер, брати та сестри розійшлись по заробітках, лишилася одна старенька мати, що у великій нужді жила у напівзруйнованій хаті.

Коли Панасенко звернувся до місцевої влади, щоб в одній із шкіл міста надали йому посаду вчителя, неблагонадійному землякові категорично відмовили. Довелося перебиватися випадковими заробітками, ходив, як варнак, у напівтюремному одязі.

Старожили нашого міста розповідали, що ічнянські вчителі щиро співчували Степану і вирішили допомогти колезі. Вони підготували виставу «За двома зайцями» М. Старицького і зробили рекламу, що збір коштів піде на допомогу безробітному вчителю.

Трохи легше стало Степану, коли місцеві вчителі почали радити багатим господарям, діти яких не встигали в навчання, найняти репетитора й рекомендували Панасенка.

Разом з ненькою він живе за рахунок приватних лекцій, а вечорами та ночами наполегливо займається літературною творчістю.

У серпні 1909 року в київській газеті «Рада» було опубліковано його вірш «Біля хати». Проте, це була перша й остання поезія, яку він надрукував. Згодом до цієї ж газети він посилав тільки прозові твори.

Першою публікацією, що в лютому 1910 року з'явилась на сторінках газети, була новела «Роман». На цей раз за підписом «Степан Васильченко» – такий псевдонім взяв собі письменник. Відтоді він став постійно співпрацювати з «Радою».

Незабаром у газеті було надруковано нове оповідання Васильченка «Голодному й опеньки – м'ясо», що стало хрестоматійним і

у всіх наступних виданнях друкувалось під назвою «Мужицька арифметика». В оповіданні письменник майстерно та дотепно відтворив природну кмітливість селян і духовно убогого та бездушного монопольщика. Цей твір сьогодні переведений на мови багатьох народів світу як ближнього, так і дальнього зарубіжжя. У тому ж році газета публікує оповідання «На чужину», «Пацанок», «На хуторі», «Антін Вова», «Учителька» (в наступних виданнях «Божественна Галя»), «Осіння казка», «В темряві. Ескіз».

У жовтні 1910 року на запрошення видавця газети «Рада» Є.Х. Чикаленка Степан Васильченко переїжджає із Ічні до Києва, починає постійно працювати в газеті. Наступного року в київському видавництві «Криниця» вийшла збірка Степана Васильченка «Ескізи», до якої ввійшли оповідання «Роман», «У панів», «Мужицька арифметика». У цьому ж видавництві вперше вийшла окремою книжкою п'єса «На перші гулі». Ця п'єса-жарт виявилась настільки популярною, що й сьогодні не сходить зі сцени, її охоче ставлять як професійні, так і самодіяльні драматичні колективи.

Цікаву історію, яка була пов'язана з постановкою в Польщі п'єси Степана Васильченка «На перші гулі», почув я в 60-х роках минулого століття від старожила з Ічні Данила Маркеловича Вакуленка, що в перші роки радянської влади був головою революційного комітету в нашому місті.

1912 року Данила призвали до служби в царській армії. Коли в Ічні він прощався з дівчиною, яку палко любив, вона подарувала йому на згадку невеличку книжечку С. Васильченка, де була п'єса «На перші гулі». Дівчина та була сусідкою Данила, але жила в Києві і служила покоївкою в дуже багатих панів. Її господарі – інтелігентні і добрі люди і, коли вона звернулася з проханням дозволити їй поїхати додому, щоб провести до війська свого хлопця, пани не тільки відпустили служницю, а навіть дали їй книжечку письменника-земляка, щоб вона подарувала її друзів, як згадку про рідну Ічню.

То був період, коли Польща входила до Російської імперії. Вакуленку довелося служити писарем у конвойній команді, яка обслуговувала Варшавський окружний суд.

Разом з Данилом служили два хлопці з Ічні – Максим Гончаренко та Григорій Гордієнко. На службі всі, як правило, розмовляли російською мовою. І, звичайно, будучи відірваними від домівки, молоді

хлопці нудьгували за рідним словом, при зустрічах говорили українською. А ще в години дозвілля ічнянці з великою втіхою читали вголос п'єсу С. Васильченка.

Якось за таким заняттям їх застав військовий начальник. Полковник поцікавився, що читають солдати. Погортавши книжечку, несподівано власне українською мовою сказав:

– Це дуже добре, що ви читаете книжку, яку написав ваш земляк, але було б ще краще, якби цю п'єсу ви поставили для солдатів нашого підрозділу.

Неофіційне розпорядження начальника настільки захопило ічнянців, що вони почали діяльно готуватися до постановки п'єси. Звичайно, полковник не забув цю розмову з ічнянцями, контролював цю справу і, в разі потреби, надавав допомогу.

Навколо постановників п'єси згуртувався колектив однодумців. Одні розучували ролі, інші готували потрібні костюми, треті майстрували відповідні декорації. Вакуленко був суфлером, отже, і йому вистачало обов'язків.

Позаяк серед військових не було осіб жіночої статі, то в п'єсі їхні ролі виконували солдати.

На роль Василини відразу відшукали старшого писаря, родом з Житомира. А от на роль Олени ніяк не вдавалось підібрати потрібного виконавця.

І тут ситуацію врятував полковник. Він привів молоденького і тендітного військового телеграфіста, який швидко вписався в роль дівчини. Більше двадцяти солдатів брали участь у підготовці вистави.

Нарешті вихідного дня, в листопаді 1912-го, в казармі відбулася прем'єра, на яку навіть поприходили офіцери з дружинами.

Артисти-аматори настільки сумлінно попрацювали, так майстерно виконували свої ролі, що упродовж усієї постановки їх часто нагороджували оплесками.

П'єса вдалася. Були дуже задоволені глядачі і всі учасники вистави. Та чи не найбільше радів полковник (шкода, що не запам'ятав його прізвища, примітка автора), ініціатор цього дійства. Він настільки розчулився, що з власної кишені преміював постановників п'єси чималою сумою грошей.

Солдати, які були задіяні в постановці, вирішили премію «прогуляти» і влаштували пристойну вечірку. Першу чарку підняли за автора прекрасної п'єси «На перші гулі» Степана Васильченка.

У 1911 році в Катеринославі окремим виданням вийшла книжка, до якої увійшло оповідання «Циганка» (зі шкільного життя).

Письменник дуже відповідально ставиться до літературної творчості, по кілька разів переписує свої творіння. Так, зокрема, збереглося 11 різних чорнових варіантів повісті «Талант», над якою він працював протягом багатьох років.

У перші роки літературної творчості, через надмірну скромність Васильченко не зізнавався навіть рідним про своє захоплення.

Та якось він дізнався, що і три його брати Сергій, Оверко і Федір також пишуть твори, приховуючи це від Степана. Наймолодший Федір, що жив у Вінниці і працював учителем малювання, був одружений на Ользі Дубині, рідній сестрі дружини Васильченка, Килині. Під псевдонімом Ф. Темний він обнародував у газеті «Рада» цикл хвилюючих новел.

На жаль, брати Степана дуже рано пішли із життя, не встигнувши проявити себе на ниві красного письменства.

У квітні 1914 р. у газеті «Рада» надрукували замітку С. Васильченка «Співучий закуток. Ічня на Чернігівщині», у якій він писав: «Наше місто здавна уславилось, як один із найспівучіших закутків на Чернігівщині... В пам'яті ічнянців і досі зберігається велика низка видатних голосів: тенорів, басів, дискантів і т. п... Кажуть, що і тепер зразу можна набрати в одній Ічні голосів на яку хочете оперу».

1914 року письменник підготував до видання другу збірку своїх творів під назвою «Оповідання». Але книгу не надрукували. Почалась імперіалістична війна. Книгу конфіскували, а видавця притягли до суду. Сам автор уник неприємностей за крамолу в своїх творах тільки тому, що був мобілізований на фронт.

Три роки перебуває Васильченко на війні.

На Західному фронті командує ротою саперів. У бліндажі, під гуркіт німецької артилерії, пише п'єсу «Не співайте, півні, не вменшайте ночі». Згодом письменник правдиво відтворив кровопролитну війну у своїх оповіданнях «Русин», «Чорні маки», «Отруйна квітка», «На золотому лоні» та інших.

Лютнева революція 1917 року визволила Степана Васильовича із окопів, а в липні цього ж року штабс-капітана Степана Васильченка за станом здоров'я направили в шпиталь, а вже звідти в Святошино, до санаторію. Звідси він пише у Миргород лист дружині Килині Михайлівні та трирічному сину Юрку: «Після київського госпіталю

тут, як у раю: зелено, затишно, спокійно». Але незабаром санаторій закрили, і він, не долікувавшись, демобілізувався. Ставши цивільним, співробітничав в київському журналі «Вільна українська школа».

Після революції 1917 р. Степан Васильченко працює над п'єсою «Кармелюк». 1918 року у київському видавництві «Криниця» вийшла серія його книг.

Влітку 1919 року письменник жив у Кам'янці-Подільському. Квартирував він в єврейській родині і займався літературною діяльністю. Тієї пори в старовинному місті розмістився штаб Головного отамана війська Української Народної Республіки Симона Петлюри.

Якось Головний отаман запросив до себе Васильченка і повів розмову про те, що він рішуче виступає проти ворожого ставлення до євреїв. І навіть отамана Самусенка за проскурівський погром віддав до воєнно-польового суду. Але, щоб призупинити антисемітські настрої в армії, треба, щоб кожен військовий зрозумів, що єврейський трудівник такий же, як і наш український. Отже, знущатися над євреями – невинуватий злочин. І розповісти про це можна засобами художнього слова в літературному творі.

Невдовзі Васильченко написав зворушливе оповідання «Про жидка Марчика, бідного кравчика». Неординарний твір відразу обнародували в газеті УНР «Україна», а згодом міністерство пропаганди УНР у Кам'янці-Подільському чудову новелу видало окремою книжкою.

Це прекрасне оповідання неодноразово друкувалося і за радянських часів. Але ніхто не знав історію його написання.

І тільки 1998 року, коли опублікували спогади Бориса Антоненка-Давидовича, ми дізналися про те, що свого часу Васильченко розповів Борису Дмитровичу про пам'ятну зустріч і розмову з Головним отаманом.

Влітку 1920 року разом із хоровою капелюю «Думка» письменник вирушає в подорож по Україні, ця поїздка збагатила його новими цікавими матеріалами та задумами.

Васильченко дуже любив дітей, школу, чи не тому його весь час цікавлять проблеми шкільного виховання. З 1920 і по 1928 рр. він працює в Києві на ниві народної освіти. Спочатку завідувачем дитячого будинку, а потім учителем трудової школи ім. Івана Франка. Степан Васильченко був справжнім учителем із загостреним відчуттям справедливості та високої людської гідності народного просвітителя,

ніколи не запобігав перед начальством і властью імущими. За 38 років вчителювання йому довелося 18 разів переїжджати з одного місця на інше. На педагогічній ниві письменник добре вивчив психологію дитячої душі.

Степан Васильченко дуже любив дітей, у чому переконуємось, читаючи його твори, зокрема: «Дош», «Дома», «Басурмен», «Мужичський ангел», «Волошки», «Вечір», «Свекор» та інші. З особливою теплотою і щирістю відтворив дитячі образи. Кожен його персонаж живе своїм життям, кожна дитину автор наділив виразними індивідуальними рисами характеру. Образи дітей настільки правдиві та цікаві, що читачі сприймають їх як живі реалії, вихоплені з життя.

1923 року у журналі «Нова громада» було надруковано оповідання С. Васильченка «Мати». А через рік автор повернувся до цього твору, дещо довершив його і видрукував уже під назвою «Чайка».

У творчій біографії Степана Васильченка не останнє місце посідає співробітництво з Всеукраїнським фотокіноуправлінням. Письменник написав ряд кіносценаріїв-мініатюр і навіть кілька для повнометражних фільмів: історичний «Бондарівна», ліричний «Не ходи, Грицю, на ту вулицю». Згодом у його архівах знайдено розроблені плани до сценаріїв «Голота», «Лимерівна», «Чечітка» та інших. С. Васильченко був членом Всеукраїнського товариства драматургів і композиторів.

Упереджена тогочасна критика принижувала й ображала талановитого письменника. Вона називала його «хуторянським письменником», ніби він творить тільки «хуторянські» сюжети й оспівує «сіреньких» героїв. Деякі критики намагались «пришити» йому навіть дрібнобуржуазну ідеологію. Степан Васильченко у своїх споминах писав: «Критика мене не дуже балувала взагалі, по-перше ж, вона просто зовсім ігнорувала мене як письменника». Але Степана Васильченка на творчу працю завжди надихав його читач, який з нетерпінням чекав від нього нових прекрасних творів.

С. Васильченко був чутливим і мудрим психологом, настільки майстерно і правдиво будував сюжети людського життя, що читач майже фізично відчував настрої героїв його книг. Фабули та персонажі творів Васильченка надзвичайно виразні, легко вгадується, кому із своїх героїв автор симпатизує, а кого зневажає, засуджує.

Твори, що виходили з-під пера письменника, глибоко реалістичні, колоритні, захоплюючі, не дивно, що ними зачитувались маси людей.

С. Васильченко – надзвичайно талановитий художник рідного слова. Для багатьох українських письменників і поетів різних поколінь неабияку роль відіграло його зоряне й мудре слово. Твори С. Васильченка були взірцем у самовизначенні та творчому зростанні письменників – Олеся Гончара, Євгена Гуцала, Анатолія Дрофаня, Павла Загребельного, Юрія Мушкетика, Михайла Стельмаха, Григорія та Григіра Тютюнників, Івана Цюпи, Валерія Шевчука, Миколи Шудрі та інших майстрів слова, які зробили значний вклад у розвиток кращих традицій вітчизняної літератури.

Чимало літераторів намагалися розгадати секрет творчого успіху майстра прози поетичної С. Васильченка. А секрет той був лише у тому, що він щиро любив рідну Україну і людину праці, і ця тема червоною ниткою проходить через творчість письменника. Завдяки неординарному таланту мій земляк увійшов до когорти письменників, якими пишається українська нація.

Цікаво, що з-поміж майстрів пензля, що ілюстрували книги С. Васильченка, був уродженець с. Грабове з Чернігівщини, Новгород-Сіверського району – талановитий художник-графік Василь Євдокименко.

Майже все своє творче життя Степан Васильченко збирав матеріали, щоб створити великомасштабне біографічне полотно-твір із п'яти частин «Широкий шлях» про Тараса Шевченка. Але 11 серпня 1932 року смерть перервала творчу працю письменника, і він устиг завершити тільки першу частину повісті – «В бур'янах».

Письменник і літературознавець Дмитро Косарик, який був близько знайомий з Васильченком, у 1975 році під великим секретом розповів мені, що Степан Васильович помер голодною смертю.

А вже пізніше з інших джерел я дізнався, що біля труни Васильченка на Байковому кладовищі, поет Микола Вороний у своїй промові не побоявся сказати: «Він просив перед смертю шматок хліба і кришеник сала, і ніхто ж йому не подав».

Згодом влада покарала усіх, хто виступав на похороні письменника.

Васильченко називав себе «робітником слова». Але в його творах були не тільки слова, там була глибина думки, людські переживання, правдиві емоції. Адже на емоціях, ніби на міцному цементі, тримається художнє слово письменника.

У своїх безсмертних творах він виступав не просто як ілюстратор побаченого або почутого, на сторінках своїх видань він страждав, плакав, любив, жартував, сміявся разом із своїми героями. Письменник жив духовним життям своїх персонажів. Чи не тому, що кожного героя він пропускав через своє серце, кожному віддавав частинку свого вогню – по кровиночці, по клітиночці і так щиро його роздавав, що і сам зрештою відпалав. Надто рано пішов із життя.

Степан Васильович з дружиною Килиною Михайлівною все життя мріяли мати затишну квартиру, щоб там були відповідні умови займатися творчою працею.

І коли в Києві організували житлово-будівельний кооператив, Васильченки вклали потрібну суму грошей на будівництво квартири. Та от Килина Михайлівна із сином Юрієм залишилися без глави сім'ї, і в питанні квартири звернулася до Івана Ле, що тоді був одним із керівників письменників України, у відповідь почувла:

– Квартири будемо давати найбільш відомим письменникам... – І звелів повернути вдові гроші.

Пишу ці рядки, а в моїй пам'яті зринає спомин про те, як на початку 70-х років минулого століття, коли мене обрали головою Ічнянської районної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, я відразу порушив перед районним керівництвом питання про те, щоб увіковічити пам'ять видатних земляків, і відкрити при районному Будинку культури спеціальну кімнату. З цією метою ми замовили гіпсові погруддя класиків українського слова Степана Васильченка та Василя Чумака. Але згодом вирішили скульптури виготовити з граніту і встановити їх у міських скверах.

І коли тодішній голова Ічнянського райвиконкому Василь Михайлович Чалий звернувся до Ради Міністрів УРСР, щоб дали дозвіл на спорудження в Ічні пам'ятників письменникам-землякам, йому категорично відмовили, мотивуючи відсутністю відповідних коштів. Звичайно, ми і гадки не мали, що справа була не в грошах.

Тільки згодом дізналися, що обидва наші земляки перебували в списках небезпечних ворогів – українських буржуазних націоналістів. Правда, подеколи наставало просвітлення, їх згадували (бо не могли не згадати!), а потім швидко забували.

Після відмови у столиці ми з Чалим стали шукати інших шляхів, щоб обійти тодішній закон. Незабаром до наших клопотів підключився виходець із Ічні – український письменник Анатолій Дрофань.

Потім став нам допомагати ще один земляк із села Бурімки – професор Київського художнього інституту, народний художник України Петро Олексійович Басанець.

І коли ми стали займатись цією справою більш настирливо і проконсультувалися у досвідчених юристів Києва, то дізнались, що на спорудження пам'ятного знака дозволу не треба. Виявилось, що пам'ятний знак – це не об'ємна скульптура, а барельєф або стела із окремими деталями скульптурного портрета. І тоді вирішили під виглядом пам'ятного знака установити об'ємні погруддя нашим видатним землякам Степану Васильченку та Василю Чумаку.

Ризикуючи своєю посадою, В.М. Чалий підписав замовлення із якими я не одноразово їздив до Києва.

Та коли скульптури були виготовлені, постала нова проблема, де знайти відповідні кошти, щоб викупити виготовлені погруддя і встановити їх. Але і цього разу Василь Михайлович знайшов вихід зі складного становища.

Так «контрабандою» в Ічні встановили скульптури. Спочатку у 1974 р. класику української літератури Степану Васильченку, а наступного року – Василю Чумаку.

З огляду на те, що будівництво пам'ятників велось із порушенням тодішніх законів, то, звичайно, ніяких урочистостей не влаштовували, а лише скромно поклали квіти біля підніжжя постаментів. Але ми вірили, що з часом історія розставить усе на свої місця.

Звичайно, вільнодумство ічнянців не сподобалось обласному начальству, і воно почало ставитися з підозрою до автора цих рядків та до Чалого, були такі моменти, що Василя Михайловича мало не звільнили з посади голови райвиконкому.

Від розправи нас врятувало те, що 1978 року міжнародна організація ЮНЕСКО прийняла постанову про відзначення 100-річчя від дня народження українського письменника, класика української літератури Степана Васильченка.

На ювілей з'їхалось до Ічні чимало відомих письменників: Леонід Горlach, Анатолій Дрофань, Кузьма Журба, Віктор Кава, Дмитро Косарик, Віктор Костюченко, Станіслав Реп'ях, Іван Цюпа, Олекса Ющенко та багато інших. Біля пам'ятника ювіляру було проведено мітинг і виголошено чимало урочистих промов та сказано багато гарних слів на адресу видатного земляка. Було організовано виставку творів С. Васильченка.

Почули ічнянці тоді, що ювілей класика відмічатимуть не тільки у нашому місті, а й у Чернігові, Києві, Москві та й по всій планеті, де тільки живуть українці. Дізнались ми тоді, що в Україні найбільше видають твори Тараса Шевченка, а друге місце після Кобзаря належить нашому земляку Степану Васильченку.

Уродженець ічнянщини, знаний письменник-перекладач Андрій Євса, низку оповідань Степана Васильченка переклав на англійську мову. Відомий грузинський і український письменник, перекладач і літературознавець Рауль Чілачава, якось зізнався мені, що настільки високо шанує мудре і правдиве слово мого земляка, що перекладає його твори на грузинську мову. Чимало книг прозаїка видано мовами зарубіжних країн. Були роки, коли він був найчитабельнішим в Італії.

Килина Михайлівна, дружина Васильченка, була набагато молодшою за Степана Васильовича. Вона ще була живою, коли відзначали сторіччя від дня народження її чоловіка. Учасники урочистого зібрання сердечно привітали її телеграмою. Незабаром Килини Михайлівни не стало.

У письменника був син Юрій, який з'явився на світ Божий 1 серпня 1914 року в м. Миргороді. 1940 року він закінчив архітектурний факультет Київського художнього інституту і навчався у професорів В. Заболотного та В. Кричевського.

В роки Великої Вітчизняної війни Юрій Панасенко потрапив у полон. Тікав з концтабору, але вирватись на волю не пощастило. Був звільнений американськими військами. В таборі переміщених осіб, який контролювали американці, познайомився з дівчиною-українкою. Незабаром Юрій і Наталія побралися. Але коли дізналися, яка доля їх чекає на Батьківщині, на Україну не повернулися. У Бельгії молодому подружжю доля подарувала доньку Ірину.

Юрій Степанович поїхав на заробітки до Канади. Незабаром нажив такі статки, що забрав до себе сім'ю і поселився в Оттаві. Він вирішив на честь фортеці козацької слави часів Запорізької Січі своє прізвище замінити на Кодак.

Він їде на заробітки до США, але незабаром повертається і працює головним архітектором Оттави – столиці Канади.

За проектом Юрія Кодака збудовано дванадцять православних і католицьких храмів, що стали архітектурними та духовними прикрасами багатьох міст.

Чимало споруд Юрія Кодака увійшли до числа найвидатніших мистецьких пам'яток української культурної архітектури ХХ століття, наприклад, храм Св. Андрія у Бавнд Бруку (1956) та інші визначні будівлі.

Юрій Степанович проектував і різьбив іконостаси, царські ворота, малював ікони для багатьох відомих храмів.

Він проектував не тільки церкви, а й державні будинки: пошти, бібліотеки, суди тощо. А ще Юрій Степанович був талановитим скульптором і художником.

І коли в колишньому СРСР настала хрущовська «відлига», він розшукав свою матір і запропонував їй переїхати до Оттави. Килина Михайлівна погодилась. Юрій був досить заможною людиною і в двоповерховому будинку виділив матері окрему кімнату. Отже, жила вона у пристойних статках. В Юрія та Наталії було четверо дітей, дві дочки – Ірина і Галина, та двоє синів – Ігор і Борис. І хоча в сім'ї сина розмовляли українською мовою, але з роками у Килини Михайлівни з'явилась велика ностальгія за рідним краєм і вона попросила сина відвезти її на Батьківщину. Спілка письменників України посприяла їй отримати окрему квартиру в курортному місті Миргороді, де вона й померла.

У серпні 1987 року з-за океану, з далекої Оттави, поклонитися землі своїх батьків приїхав Юрій Кодак зі своїм сином Борисом. Вони побували у Миргороді, відвідали рідну хату, а потім поїхали на Ічнянщину. Незадовго до цієї події я поїхав на лікування в санаторій. Отже, мені не пощастило зустрітися із заморськими гостями. Очевидці розповідали, коли чорна «Волга», якою представник товариства зв'язків із співвітчизниками за кордоном «Україна» привіз гостей Кодаків і зупинився неподалік пам'ятника С. Васильченка, з автомобіля чомусь довго ніхто не виходив. Згодом дізналися, що син і внук С. Васильченка вирішили вперше ступити на обітовану землю своїх пращурів босими ногами. А коли підійшли до пам'ятника, то опустили на коліна і шанобливо поцілували землю. Дуже зворушливою була зустріч Юрія Кодака та місцевого художника-скульптора Василя Швидченка. Адже в 30-х роках минулого сторіччя вони разом навчалися в Київському художньому інституті і майже через піввіку уперше зустрілись.

Побував син з внуком письменника і в Ічнянській середній школі № 1 (тепер гімназія), яка вже тоді носила ім'я класика української літератури Степана Васильченка. Але, мабуть, мало хто знає про те, що ще напередодні столітнього ювілею письменника район подав клопо-

тання, щоб Ічнянській СШ № 1 було присвоєно його ім'я. Та київські урядовці так довго міркували над цим питанням, що воно вирішилось через рік, після відзначення ювілею письменника. Приємно було Юрію Кодаку відвідати кімнату-музей Степана Васильченка, що діє при школі та районну центральну бібліотеку, яка носить ім'я його батька.

Нащадки Васильченка дізналися, що за сценарієм письменника-земляка Анатолія Дрофаня на кіностудії «Київнаучфільм» у 1980 р. створено документальний фільм «Степан Васильченко».

Уродженець Ічнянщини письменник і кінодраматург Станіслав Шевченко за твором С. Васильченка «Чайка» написав сценарій, який в 1982 р. втілив у життя талановитий режисер кіностудії «Київнаучфільм» Едуард Головня. Цікаво, що окремі ігрові епізоди знімалися в Ічні, а ролі виконували уславлені артисти столичного театру ім. І. Франка.

Прощаючись із ічнянською землею, Кодаки дякували, що ми так добре зберігаємо пам'ять про їхнього батька та діда.

Закінчуючи цю оповідь, я з вдячністю думаю про тих людей, котрі допомагали нам і не побоялися взяти на себе відповідальність за порушення законів (хай безглузких), щоб у скульптурах увіковічнити видатних земляків. Адже, з роками історія все розставила на свої місця. І коли Україна стала вільною і незалежною державою, одну з найбільших площ нашого міста названо в честь видатного земляка Степана Васильченка.

В середині 90-х років минулого століття до України долинула трагічна звістка, що Юрія Кодака не стало. А трапилось ось що – 1 грудня 1991 року він перебував в Майямі-Біч і, незважаючи на попередження, що наближається сильний шторм, пішов на берег океану малювати бурхливі хвилі. Захоплений натурою, не помітив, як величезна хвиля блискавично наблизилась і змила його в океан. А коли принесла його на берег – митець вже не дихав.

Юрій Кодак залишив яскравий слід в історії будівництва української архітектури.

І ще один переконливий штрих до увіковічення пам'яті славного письменника-земляка.

2005 року Ічнянська районна рада та райдержадміністрація прийняли постанову «Про встановлення щорічної літературної премії в номінації прози ім. Степана Васильченка», якою відзначають авторів високохудожніх літературних творів і наукових досліджень пов'язаних з творчістю Степана Васильченка.

Життя для рідного краю

Є люди, яких Господь щедро наділяє і масштабним інтелектом, і небуденною зовнішністю, мов би хоче сказати: таким має бути весь народ, що народив такого сина. І справді, коли б я був художником, то козака малював би тільки зі свого непересічного земляка.

Коли я взявся за перо, щоб до нового доповненого видання цієї книжки написати літературний портрет про Миколу Вощевського, керівника Ічнянського відділення товариства «Чернігівське земляцтво» у м. Києві, спомини повели мене в минулі роки кінця 20-го сторіччя...

Саме тоді нас, колишніх випускників різних років Ічнянської СШ № 1, запросили на святкування 90-річчя нашого навчального закладу. І ми з усіх кінців колишньої величезної радянської держави з'їхалися до рідної альма-матер.

Того пам'ятного дня я і познайомився з Миколою Миколайовичем Вощевським – товариською, комунікабельною, щирою і мудрою людиною. Вже тридцять років ми підтримуємо дружні стосунки і часто зустрічаємося не лише в Ічні, Чернігові, Києві. І завжди мене причаровує тиха мудрість душі цієї небуденної людини.

12 грудня 1959 року в селі Галиця на Ніжинщині в сім'ї ветеринарного лікаря Миколи Панасовича Вощевського, козацького роду з діда-прадіда, народився другий хлопчик. У церковних святцях найближчим був день Святого Миколи Чудотворця, а тут ще й батька звали старовинним українським ім'ям, тож новонародженого назвали Миколою.

У Миколи Панасовича та Марії Василівни уже ріс первісток Валерій, старший на три роки. Він охоче допомагав рости і виховувати Колю. Атмосфера в домі формувалася на взаємній повазі і любові.

У грізні роки Другої світової війни батько Миколи боронив рідну землю від гітлерівської навали, брав участь в розгромі імперської Японії і лише через сім років після Перемоги повернувся в Леонідівку. У 1955 році, закінчив Ніжинський ветеринарний технікум і, як

хороший фахівець, був призначений завідувачем ветеринарного відділення, що обслуговувало сусідні з Леонідівкою села: Терешківку, Сальне, Шиянівку, Яхнівку і Галицю.

Саме в Галиці він і зустрів свою майбутню дружину Марію Василівну Гакал. Красива, щира і мудра дівчина-сирітка полонила серце Миколи. І коли Марія одержала атестат зрілості про закінчення школи, закохані побралися.

Палке бажання до глибоких знань зі своєї професії привели Миколу Панасовича до Московської ветеринарної академії ім. К.А. Тимірязєва, яку заочно закінчив з відзнакою у 60-ті роки. Мабуть, не треба пояснювати, що у сільського ветеринарного лікаря дуже відповідальна і клопітна робота. Але Микола Панасович був хорошим фахівцем і користувався великим авторитетом. Отже, не випадково у 1967 році йому запропонували посаду головного ветеринарного лікаря в радгоспі «Ічнянський», великому господарстві, де вирощували декілька тисяч поголів'я свиней та великої рогатої худоби.

Саме того пам'ятного року молодший син Микола пішов до першого класу Галицької школи. Тож батьки вирішили почекаати, коли в школі закінчиться перша навчальна четверть, і тільки тоді переїхали за новим місцем призначення.

З того часу Валерій та Микола почали ходити до Ічнянської середньої школи № 1, яку згодом і закінчили.

Вочевидь, варто згадати, що в Ічні у сім'ї Вощевських народилася третя дитина – дівчинка Галинка.

З теплотою і вдячністю Микола Миколайович згадує незабутні роки навчання та своїх ічнянських вчителів. В ті роки всі масово захоплювалися фізкультурою, займалися спортом. В Ічні проводили змагання вулиць та кутків. У своєму класі Коля Вощевський створив команду з гандболу «Ураган». Серед учнів 6-7 класів вони посіли перше місце і поїхали на обласні змагання, виступили настільки вдало, що зайняли призове місце. Від батьків він успадкував любов до праці і щоденною наполегливою і старанною роботою досяг позитивних результатів.

Микола активно ходив до спортивної школи і займався легкою атлетикою, лижами, плаванням, брав участь у районних та обласних змаганнях і навіть одержав приз найкращого гравця області. І в цьо-

му була немала заслуга вчителів, що прищеплювали дітям любов до спорту. Саме тому Микола Вощевський і вступив до Чернігівського педінституту, де серйозно займався фізичною культурою. Був старшим тренером Чернігівської області і членом юнацької збірної команди області та збірної України з баскетболу, брав участь у республіканських і всесоюзних змаганнях. У 9-ти видах спорту мав перший дорослий спортивний розряд. За тренерську роботу удостоєний звання «Відмінник освіти». У Чернігові організував спеціалізовані спортивні класи. Майже всі вихованці закінчили вузи, хоча раніше серед спортсменів такого не було. Десять років працював у сфері освіти – був тренером збірної України і представляв республіку на першості Радянського Союзу, спортивним суддею республіканської категорії, мав звання судді всесоюзної категорії і був одним з п'яти претендентів на присвоєння звання міжнародного арбітра.

У Чернігові він зустрів своє світле, велике і щире кохання – вірну і мудру Олену Іванівну. Подружжя Вощевських виростили і виховали двох прекрасних, працьовитих і розумних синів Олександра та Андрія.

Хлопці старанно вчилися в школі, закінчили провідні університети Великобританії, працюють у відомих світових компаніях, набираючись досвіду. Обидва беруть все краще в облаштованому світі, аби колись передати свої знання рідній Україні.

Дружна родина Вощевських поповнилась онуками Андрієм, Денисом та Іваном.

Коли з розпадом СРСР в державі розпочався хаос та економічні негаразди, Миколі Миколайовичу довелося міняти професію. Під впливом старшого брата Валерія, який вже мав відповідну фінансово-економічну освіту і досвід роботи, він почав займатися бізнесом і незабаром став успішним менеджером.

Спочатку працював генеральним директором АТ «Ічня» в Чернігові, затим генеральним директором АТ «Некос» в Києві, віцепрезидентом столичної корпорації «Агронафтопродукт», з 1998 по 2001 роки – віцепрезидент, а нині – керівник ТОВ «Сінком-Холдинг». Одночасно здобував економічну освіту в Київському національному економічному університеті ім. Вадима Гетьмана. Крім того, він заступник голови Селянської спілки України, член викон-

кому Української аграрної конфедерації. А ще з 2006 року очолює Ічнянське відділення «Чернігівське земляцтво» в м. Києві.

Хочу згадати, що Микола Миколайович разом з іншими земляками надавав мені фінансову підтримку для видання книг і навіть організовував презентації моїх видань у Чернігівському земляцтві в м. Києві. А коли у 2009 році я оприлюднив книжку досліджень «Сузір'я талантів», у якій відтворив 32 літературні портрети видатних уродженців Ічнянщини, Микола Миколайович разом з Героєм України Юрієм Мушкетиком організували презентацію книги в Національній спілці письменників України.

І у конференц-залі, де свого часу звучали голоси Степана Васильченка, Павла Тичини, Максима Рильського, Олександра Довженка, Миколи Бажана, Ванди Василевської, Олеся Гончара та багатьох інших видатних майстрів українського слова, при повному аншлазі відбулася презентація моєї книжки досліджень про видатних земляків.

Вочевидь, варто згадати, що багато років тому його мама Марія Василівна почала збирати матеріали, щоб написати книгу про історію свого родоводу та села Галиці і сусідніх сіл Ічнянщини й Прилуччини. Цю ідею матері підхопили сини Валерій та Микола і донька Галина.

У 2006 році на сімейному вечорі у родини Вощевських з'явилася думка написати книгу про історію Галиці та свого родоводу. З архівних документів, старовинних книг, родинних переказів брати Валерій та Микола роками по дрібочці збирали потрібний матеріал і крок за кроком відтворювали історію свого роду, своїх пращурів та рідного села Галиця.

І дуже раділи, коли дізналися, що історія Галиці самотутня, героїчна і мало схожа на офіційну, про яку за Радянської влади розповідали у школі.

Родина Вощевських шість років наполегливо працювала над книжкою. І аж із сивих віків досліджувала історію Галиці та свою родослівну.

Вони дослідили, що Приудайський край, до якого належить Галиця, був заселений ще за часів Київської русі. 350 років тому Галиця мала статус містечка і була більша за тогочасні Полтаву та Прилуки.

Якось Микола Миколайович розповідав, що гортаючи пожовклі від часу зшитки церковних реєстрів, введених на території нинішнього Ніжинського району, він із радісним хвилюванням і гордістю дізнався, що прізвище Вощевських починається аж із 1600 року. І згадується у селах: Вікторівка, Леонідівка, але найбільше у Галиці.

Вощевські згадують засновників свого села та перших жителів. До початку визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького в списку налічувалося 56 населених пунктів, з яких Галиця була п'ятнадцятою за кількістю дворів.

Після перемог Хмельницького у червні 1648 року в Прилуках було створено козацький полк, до складу якого увійшли і жителі містечка Галиці.

За «Реєстром війська Запорізького», складеним у 1649 році, новостворена держава Богдана Хмельницького була поділена на 16 полків, які склалися із сотень.

Фактично полки у козацькій державі були чимось подібним до сучасних областей, а сотні – до районів. Сотник, якого обирали козаки, отримував на своїй території військово-адміністративну та судову владу. Центрами полків і сотень стали економічно найрозвинутіші міста.

Цікаво, що наша Ічня спочатку була полковим, а згодом сотеним містечком прилуцького полку, до якого входило 20 сотень.

У Гетьманщині селяни досить довго залишалися вільними, багато посад, особливо в сотнях, містечках і селах були виборними.

У Запорізькій Січі високо цінували освіту. У кожному селі була початкова школа. І, як наслідок, майже усе населення України було грамотним.

До речі, освітнім закладом першої величини у Козацькій державі була Києво-Могилянська академія, яка до заснування Московського університету в 1755 році залишалася єдиним у Східній Європі вищим навчальним закладом. Осередками науки були також колегії у Чернігові, Харкові, Переяславі та інших великих містах.

До своєї книги Вощевські включили чимало цікавих сторінок, пов'язаних із минулим Ічні. Наприклад, після смерті Богдана Хмельницького козацька старшина відчайдушно чубилася за булаву. Неповдалі від Галиці, в містечку Ічні Яким Сомко та Василь Золо-

таренко вступили в союз. Золотаренко відмовився від гетьманства на користь Сомка.

Улітку 1663 року до Ічні з'їхалися полковники, сотники, знакові козаки у Воскресінській церкві присяглися на вірність Сомку та зобов'язалися обрати його гетьманом на козацькій раді в Ніжині. (У 1801 р. дерев'яна церква згоріла, а в 1806-1810 роках на тому місці спорудили кам'яний храм, який зберігся до наших днів.)

Але планам старшин не судилося збутися. Незабаром в Ніжині 1663 року відбулася Чорна Рада, яка проходила за участю «черні» – селян і міщан. Серед претендентів на гетьманство був красномовний і лукавий Іван Брюховецький. Обіцяючи зменшити податки та видаючи себе за захисника інтересів народу, він зумів завоювати симпатію у бідних верств населення.

Прибічники обраного гетьмана жорстоко розправилися із прихильниками Сомка. Ічня, в якій старшини присягалися на вірність протипротивникові новообраного гетьмана, була вщент спалена і пограбована. Те ж сталося і з Галицею.

Сомка та Золотаренка за наказом Брюховецького звинуватили у зв'язках із польською шляхтою й у вересні 1663 року стратили у Борзні. А Галицю у 1665, 1666 та 1668 роках грабували та нищили татарські орди і захоплювали в полон багатьох людей.

У книзі об'єктивно розповідається як населення Галиці та багатьох регіонів Чернігівської губернії сприйняли новину, коли дізналися, що скинули Російського царя Миколу ІІ.

Правдиво відтворені події громадянської війни, року НЕПу. Та як селяни чинили опір колективізації. І, звичайно, незабутня трагедія українського народу – голодомор 1932-33 років.

Після шестирічної наполегливої і невтомної праці родини Вощевських в Харківському видавничому будинку «Фактор» 2012 року побачила світ книжка моєї землячки з Ічні Марії Вощевської «Мій край. Люди і долі». У створенні книжки матері допомагали сини.

Видання складається із двох частин. Першу частину – «Стежками історії», дослідили Валерій Миколайович та Микола Миколайович Вощевські. Частину другу складають – «Спогади Марії Вощевської», у яких поруч із історією рідного краю, відтворено родовід Вощевських, Гакалів та Рибаків.

«Спогади Марії Вощевської» – це цікава жива розповідь про довоєнну і післявоєнну Галицю.

З плином часу не стерлися з пам'яті чорні роки гітлерівської окупації. Тож разом із дорослими Марійка вельми раділа, коли червоноармійці прогнали фашистів. Але через кілька днів сім'я одержала похоронку, яка повідомляла, що її батько Василь Тарасович Гакал героїчно загинув при звільненні с. Барішівки Ленінградської області. Загибель коханого чоловіка настільки вразила Олександрю Прокопівну – матір Марії, що вона втратила свідомість, а невдовзі померла.

Так восьмилітня Марійка залишилася круглою сиротою і рідна сестра батька, незаміжня Ольга Гакал прихистила сирітку.

Окремі сторінки споминів Марії Василівни неможливо спокійно читати. Наприклад, коли за несплату податку за город до Гакалів вдерлися кілька дужих чоловіків. Вони забрали із сараю пшеницю, ячмінь, просо, картоплю, яку тітка Ольга із Марією заготовили на зиму. Відібрані продукти повантажили на підводу і повезли в Лосинівку (тодішній райцентр).

На Ольгу Тарасівну та малолітню Марійку чекала голодна смерть. Марійка вирішила поскаржитися на бездушних чиновників і зимового ранку пішла в Лосинівку. Вона була зодягнута в пальто з німецької ковдри, пошите на виріст. Одежина майже діставала до землі, запнута у величезну хустку з грубого сукна, кінці якої волочилися по землі. На ногах були завеликі черевики. Траплялося, взуття губилося у снігу.

Цілий день десятилітня дитина долала нелегкий 18-кілометровий шлях і тільки під вечір вся засніжена і стомлена переступила поріг райвиконкому.

Спочатку її відігріли, нагодували, а потім уважно вислухали і влаштували на нічліг. А ранком дали довідку, яка звільняла сироту та її тітку від податків, поки дівчина не закінчить десять класів.

У книзі Марія Василівна згадує, як у 60-их роках минулого століття, її чоловіка Миколу Панасовича як хорошого фахівця перевели до Ічні на відповідальну посаду – головного ветеринарного лікаря радгоспу «Ічнянський».

Сьогодні уже не злічити скільки нагород та орденів отримав Микола Панасович Вощевський, ветеран Другої світової війни та

праці. На будь-яких обласних нарадах і зібраннях його звіти визнавали найкращими, зразковими.

Та головна винагорода-повага і шана від людей. Він завжди залишався взірцем толерантності, культури, ввічливого ставлення до людей – ніхто й ніколи не бачив його суворим, розгніваним. Спокій, доброзичливість, готовність прийти на допомогу – ці риси його характеру, як магніт, притягували до його силу-силенну вірних друзів з усієї Ічнянщини.

Уже понад 20 років як він пішов у засвіти, але пам'ять про надзвичайно світлу людину й досі бережуть дружина, діти, внуки, друзі, колеги, сусіди...

Якось я чув, як його син Микола Миколайович на зустрічі із школярами сказав: «Шановні діти! Озирніться серед своїх рідних. Жоден підручник не дасть такого відчуття часу, як реальні спогади людей. І про тих, хто пережив лихоліття війни, варто згадувати не лише до знаменних дат. Спілкуйтесь із рідними, черпайте від них історію свого народу. Історію справжню, а не затверджену й перписану в кабінетах».

Марія Василівна хвалилася, коли вони переїхали в Ічню, відтоді їхня сім'я вважає себе ічнянцями. Адже тут збудували дім. Тут діти закінчили середню школу і звідти пішли у широкий життєвий шлях. Тут знайшов вічний спочинок Микола Панасович.

Давно відомо, що людська пам'ять безсмертна, але вона тримається на енергії окремих людей, для яких провідними є такі істини, як служіння рідній землі, любов до того куточка, де ти вперше побачив зорю, вперше закохався, проклав свою стежину у безмежний світ. Саме до таких особистостей у нашому Чернігівському земляцтві належить Микола Вощевський. Таких людей вирізняє серед багатьох навіть зовнішність, розум, розважливність, цілеспрямованість, відданість Вітчизні.

Унікальне видання відзначене Всеукраїнською премією ім. академіка П.Т. Тронька, Ічнянською літературною премією ім. С. Васильченка, медаллю Олександра Довженка.

За сприяння Миколи Миколайовича на Чернігівщині оприлюднено близько сотні книг різних літературних жанрів. Він зробив вклад у спорудження пам'ятників Т.Г. Шевченку у Ніжині та Ічні.

Заслуговує уваги факт, що Микола Миколайович разом з відомим благодійником Віктором Кияновським двічі фінансували поїздку до Києва колективу Ічнянського районного об'єднання літераторів «Криниця» на творчі звіти в Національній спілці письменників України.

А коли у 2018 році на Ічнянщині вибухнули склади боєприпасів військової частини, Микола Миколайович відразу зателефонував керівництву району і разом з братом Валерієм надали гуманітарну допомогу. З власницею Прилуцького хлібозаводу Людмилою Супруненко заключив договір на стабільну доставку хлібопродуктів в Ічню, затим направив машину з продуктами харчування та предметами першої необхідності. Перелік добрих справ, до яких причетний благодійник М. Вощевський, можна було б продовжити, але рамки цієї есеї обмежують мою оповідь.

За діяльність на благо України Микола Миколайович Вощевський нагороджений грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною грамотою Голови Верховної Ради України, Почесним знаком товариства «Чернігівське земляцтво» в м. Києві, званням Почесного громадянина Ічні. У 2015 році за благодійну діяльність на теренах книговидання та духовного життя Чернігівщини удостоєний літературно-мистецької премії ім. П.О. Куліша. У тому ж році за визначну громадську та благодійну діяльність удостоєний Міжнародної літературної премії ім. М.В. Гоголя. У 2016 році за визначну громадську та благодійну діяльність в культурно-духовному житті Чернігівщини нагороджений медаллю І. Мазепи.

Ще при першому знайомстві з Миколою Миколайовичем я відзначив щирою любов до людей, високу мораль і духовність. Згодом усвідомив, що все, що робить великий патріот України, допомагає людям відроджувати духовну культуру народу. Він продовжує і далі творити добро для отчого краю.

Виразник національних ідей

У серпні 1967 року я переїхав із російського м. Белгорода до Чернігова. І якось у книжковому магазині, що на Валу, познайомився із місцевим поетом Станіславом Реп'яхом. А коли він дізнався, що я захоплююся віршуванням, запросив мене до літературної студії, яка тоді діяла при обласній газеті «Деснянська правда».

Нею керували він та відомий український поет і журналіст Кузьма Журба.

Того року я познайомився з багатьма чернігівськими літераторами. Цікаво, що уже тоді дехто із них були членами Спілки письменників України, зокрема, поети Леонід Горlach та Дмитро Куровський, літературознавець Ірина Коцюбинська – донька класика української літератури М. Коцюбинського, письменник-перекладач Микола Славятинський. Студію відвідували обдаровані прозаїки Олександр Дєко, Петро Дідович, Юлій Коцюбинський – онук великого художника українського слова, Юрій Павлюк та поети Петро Зуб, Дмитро Іванов, Іван Любчик, Михайло Родимченко і чимало студентської молоді обласного центру.

Коли я вперше знайомився з Леонідом Горlachем, він енергійно потис руку, привітно подивився ясними, мов степові озерця, очима і, приязно посміхаючись, сказав:

– Дуже приємно, що наші ряди поповнюються вихідцями із милої моєму серцю Ічнянщини.

А коли ми познайомилися ближче, він щиро розповів, що його власне прізвище Коваленко, а Горlach – дівоче прізвище мами, яке він взяв, як літературний псевдонім. І повідав, що народився 4 квітня 1941 року в містечку Ріпки, але дитячі роки провів в селі Червоний Колодязь колишнього Лосинівського району.

Віршувати почав з четвертого класу, а коли навчався в шостому, то Лосинівська районна газета «Ударний труд» вперше обнародувала поезії школяра. Тієї миті Льоня відчув не тільки радість, але зрозумів, що назавжди поєднає свою долю з поетичним словотворенням.

На той час в їхньому селі не було середньої школи, а найближча десятирічка знаходилася в сусідньому Ічнянському районі. Тож він три

роки щодня, в проливний дощ, в снігову заметіль, лютий мороз, пішки долав п'ять кілометрів тільки в один кінець до села Монастирище.

Коли Горлач розповів про свої нелегкі шляхи до науки, я зрозумів, чому при нашому знайомстві він з такою теплотою і побожністю згадав мою Ічнянщину.

У Монастирищенській школі на заняттях літературного гуртка Леоніда помітив учитель Сергій Степанович Хруль. Мудрий педагог уміло прищеплював своїм вихованцям любов до рідного слова, вчив шукати яскраві художні образи та неординарні і влучні метафори.

Сільський учитель мав великий вплив на духовний розвиток, творче становлення талановитого учня. Він уміло і тактовно підказував юному поету, як працювати над віршем, як підбирати потрібні слова, метафори, щоб створити яскравий художній образ.

Сергій Степанович возив вірші Леоніда до Ічнянської районної газети «Ленінський шлях». Редактору Миколі Семенцю сподобалися поезії школяра. І коли їх опублікувала районка, разом із автором та вчителями і учнями раділа вся школа.

З великою теплотою і любов'ю Леонід Горлач згадує свого наставника, що привив йому любов до рідної мови, поезії та професії вчителя. Отже, не дивно, що коли у 1958 році Леонід закінчив середню школу, вирішив вступити до Ніжинського педінституту на факультет української мови та літератури.

Навчання в інституті значно розширило й поглибило знання з рідної мови та літератури, історії України тощо.

Слід згадати, що зростанню поетичної майстерності студента сприяло й активне відвідування літературної студії, що діяла при Гоголівському вузі, якою на той час керував Дмитро Сергійович Наливайко.

Наливайко цікаво побудував заняття в студії і уміло налагодив методичну та практичну допомогу літераторам. Спершу уважно за-слуховували автора, етично указували на допущені похибки і предметно радили, як покращити та удосконалити твір.

Студію відвідували чимало студентів педінституту, зокрема, Леонід Дмитренко, Петро Пулінець, В'ячеслав Руссол, Василь Щербанос, цікаво, що активістами студії були старшокурсники Євген Гуцало та Володимир Мордань, які згодом стали відомими українськими письменниками і своїм талантом прославили рідний учбовий заклад.

На заняттях в студії Леонід вчився писати поезії, придумувати неординарні сюжети і намагався не копіювати сліпо класиків, а виробити свій творчий стиль, щоб принести в літературу щось своє. Дмитро Наливайко часто запрошував на зустрічі зі студентами відомих письменників із Києва.

1963 року юнак успішно закінчив інститут і був направлений на посаду вчителя Ніжинської середньої школи № 1. Затим два роки служив в армії. Але продовжував захоплюватися поезіями й активно друкувався в багатьох періодичних виданнях, у тому числі і військових.

Після демобілізації працював у Ніжинській міськрайонній газеті «Під прапором Леніна». Талановитого поета і журналіста помітили в Чернігові і редактор обласної молодіжної газети «Комсомольський гарт» Костянтин Овсієнко запросив Горлача до газети. Леонід активно й плідно працює в газеті і, нарощуючи творчий досвід, продовжує писати хвилюючі поезії, які охоче друкуються не тільки в обласних періодичних виданнях, але і в республіканських газетах «Молодь України», «Літературна Україна» та журналах «Вітчизна», «Дніпро», «Жовтень».

1965 року світ побачила перша збірка поезії Леоніда Горлача «Сонце в зіницях». Неординарні вірші дебютанта прихильно зустріли читачі і критика. Робота в обласній молодіжній газеті вимагала постійних поїздок, але Леонід знаходить час бути у відрядженнях й працювати над поетичним словом. І у 1967 році оприлюднив нову збірку поезій «Лебеді». Самобутнім талантом молодого поета зацікавилися у Спілці письменників України і коли в 1968 році він перебрався до Києва, то невдовзі його запросив на роботу в Спілку письменників України своїм помічником тодішній голова Спілки Олесь Гончар. Згодом Горлач очолив Бюро пропаганди художньої літератури Спілки письменників України. Та де б він не працював, завжди пам'ятав Монастирищенську школу, мудрого наставника С.С. Хруля та улюблених інших вчителів.

Леонід Горлач – майстер реалістичного письма.

У його поезіях відчувається непідробна щирість, зворушлива правда і людяне тепло. Головний герой – людина зі своїми радощами, болями, переживаннями й життєвими проблемами. Поет намагається правдиво відтворювати внутрішній світ людини, її характер, психологічні почуття і ставлення до отчої землі, своєї Вітчизни.

Ці контрасти спонукають письменника до роздумів і викликають у душі протест, який знаходить відбиття у багатьох рядках поезії Л. Горлача. Художньо-філософські і моральні проблеми відчуються в яскравих поезіях, застосувавши художній образ, порівняння, поет правдиво описує розшарування народу, руйнацію села, як-от в цих рядках:

*Я вкрав мішок вівса, а він
пів-України,
Нам порівно обом Феміда
віддала:
Мені за той овес – душі
чадні руїни,
Йому в чужих краях –
хатиночка мала.*

Поезії Л. Горлача позначені філософським самовираженням, глибиною авторської думки і фабули, логічним мисленням і яскравими художніми образами: Але він ніколи не пише кон'юнктурних творів і не належав до авторів, які до хрипоті в голосі проголошують патріотичні лозунги і галасують про любов до України. Про наші гіркі життєві уроки він чесно, образно і правдиво сказав у рядках:

*Не дай то, Боже, перекотиполем
І далі нам котитись у світах
І плакати над власним вічним болем
В своїх, комусь посіяних житах.*

Поезія – жанр літературної творчості, що поєднує в собі талант художника, світобачення філософа і музичні ритми композитора. Наш земляк уміє сплавити ці стихії і відтворювати досконалу лірику

Леонід Никифорович автор низки прозових творів, нав'язаних таким щирим і сердечним теплом, що їх неможливо читати без хвилювання. Творчий хист письменника яскраво проявився і в наукових дослідженнях художньо – документальних книгах, а також у жанрі перекладів творів обдарованих письменників іноземних держав.

Любов до України, легендарного минулого, надихнули Леоніда Горлача створити в українській літературі новий цікавий жанр – історичних романів у віршах. Свого часу в створі Київських Золотих воріт

з великим успіхом ішов понад сто разів спектакль за цим твором, який Б. Олійник назвав візитною карткою Києва.

У 1982 році він вдало дебютував прекрасною поемою «Ніч у Вишгороді», а згодом оприлюднив цілий серіал таких творів: «Перст Аскольда», «Слов'янський острів», «Чисте поле», «Мазепа», «Мамай».

В романі у віршах «Чисте поле» (1990) письменник відтворив образ видатного українського полководця, кошового Запорізької Січі Івана Сірка і епоху другої половини XVII ст.

Л. Горлач старанно дослідив епоху Київської Русі і дійшов висновку, що перше хрещення в неповному недержавному обсязі відбулося набагато раніше від Володимирового ще 860 року, за часів київських князів Аскольда і Діра. І свою гіпотезу у 1993 році відтворив в романі у віршах «Перст Аскольда».

А 2004 року порадував читачів новим історичним романом у віршах «Руїна» (або життя і трагедія Івана Мазепи).

Відчувається, що перш ніж взятися за перо, автор глибоко й детально вивчив архівні джерела часів, які описує в романі «Руїна». Згодом цей твір перевидався під назвою «Мамай».

Помітно, що свої симпатії і співчуття автор віддає головному герою твору Івану Мазепі. В історії України немає більш трагічної і суперечливої постаті, як цей опальний гетьман.

Три століття російські, а згодом радянські історики трактували Мазепу, як зрадника інтересів Росії та України. І тільки з приходом незалежної України в нашій державі стали з'являтися твори, в яких відтворено правду про одного із найвидатніших українських гетьманів, (який найдовше понад 20 років) був при владі і своє політичне життя віддав служінню Україні. Іван Степанович мав владу, славу, багатство, але в ім'я звільнення рідної Вітчизни на карту поставив своє благополуччя і власну долю.

Чимало авторів у своїх творах відходили від істини і часто романтизували образ гетьмана, надавали йому міфологічних рис та якоїсь таємничості. Після поразки під Полтавою про нього довго говорили як про зрадника. І тільки наприкінці 19 ст. дехто з українських учених, зокрема, В. Антонович та М. Грушевський, стали на захист Мазепи. Але як російське самодержавство, так і радянська влада не дозволили об'єктивно оцінити правління гетьмана. Палаючи патріотичними почуттями до України, Мазепа мріяв звільнитися з-під колоніального

гніту Російської імперії. З цією метою він очолив козацьке військо, щоб відокремитися від Росії. Дізнавшись про намір Мазепи, цар Петро I наказав князю Меншикову жорстоко розправитися з жителями гетьманської столиці Батурина. Місто було повністю спалено, втрачено не тільки військових, а й мирних жителів – жінок, дітей, стариків. Тодішні газети Західної Європи, інформуючи про цю подію, рясніли заголовками: «Жахлива різанина», «Ціла Україна купається в крові», «Плюндрування України» і т.п.

Мазепі не пощастило, він не досяг мети, оскільки російська армія мала чисельну перевагу в живій силі і в озброєнні.

Після поразки Мазепа і шведський король Карл XII змушені були шукати захисту в Молдові, яка тоді входила до Туреччини.

Епічний твір письменник закінчує епілогом, у якому вбитий невдачею, горем і хворобою Мазепа в молдавському селі Варниці, в оточенні своїх вірних соратників Пилипа Орлика, небожа Андрія Войнаровського, короля Карла XII і його комісара Сальдена, доживає свої останні дні.

І в передсмертному монолозі гетьман заповідає:

*Прошу єдине, Господом прошу:
Не зрадьте Україну нелюбов'ю,
Бо я за неї відмовився кров'ю,
І вам її нещасну полишу...*

І коли обірвалася ниточка життя великого патріота українського народу, ридали не тільки його сподвижники й однодумці, а й багато людей, а небо тужило й плакало рясним дощем і салютувало такими громами, що здригалася земля.

*Гроза гриміла. Морок колотивсь.
А десь лунився шлях за вістунами,
Щоб між часами давніми і нами
Живий Мазепа свічкою світивсь.*

Після перемоги під Полтавою Росія стала однією з наймогутніших держав Європи. Україна ж втратила свою автономію. Російський уряд ще у більших масштабах продовжував жорстоку руйнацію, винищення національного духу і патріотичної свідомості в україн-

ського народу. Росія робила все, щоб ізолювати Україну від контактів із зовнішнім світом. Внаслідок такої політики, Україна надовго залишалася провінцією. Жертвенний вчинок гетьмана Івана Мазепи мав велике значення, протягом століть він був героїчним прикладом для багатьох українців і закликав до визвольної боротьби.

І сьогодні без патріотичного подвигу Мазепи, без героїчного повстання козаків неможливо уявити нашу вільну й соборну Українську державу. Поява епічного полотна «Мазепа» має виняткове значення, адже після відомої поеми В. Сосюри в українській літературі з'явився ще один епічний твір про великого патріота України. Написаний на фактичному матеріалі твір став набутокм широкого читацького загалу не тільки в Україні, а й у діаспорі. І не дивно, що він став основою повноформатного радіоспектаклю, який часто звучить у ефірі.

Яскравим прикладом продовження циклу історичних творів у віршах є роман «Мамай», що побачив світ в 2010 році. Письменник вдало відтворив поетичну імпровізацію про легендарного козака характерника Мамаю, що став символом безсмертного духу української нації і улюбленцем багатьох поколінь нашого народу.

Автор уміло переносить легендарного Мамаю із епохи в епоху, яскраво змальовуючи його билинне походження та різні вчинки і пригоди.

*Ти подумай: народ наш тому лише вічний,
що Мамай оживля його знову і знов.*

Від напрочуд цікавих і оригінальних історичних творів у віршах Л. Горлача віє не тільки новаторством, а й легендарною романтикою сивої давнини й славного минулого України.

За допомогою художніх образів письменник уміє переміститися в часі і правдиво відтворити минуле. Л. Горлач уміє передавати духовну суть людської душі та зображувати психологічні риси різних характерів і ненав'язливо без будь-якої напруги правдиво і лірично відтворювати на сторінках своїх книг. У його творах змальовані живі й достовірні характери героїв різних епох і поколінь з подоланням схематизму та зображенням життєвих драматичних конфліктів.

Тож не дивно, що натхненні твори Л. Горлача торкаються душі читачів і приваблюють свіжими думками – силою ліричних почуттів, неординарною фавулою.

Він автор близько 60 книжок різних жанрів. За вагомих внесок у розвиток української літератури Леоніда Горлача відзначено медалями «За трудову доблесть» і «За будівництво Байкало-Амурської магістралі», Почесною грамотою Президії Верховної Ради Грузинської РСР, він удостоєний найвищої державної літературної відзнаки Національної премії України імені Т.Г. Шевченка, Міжнародних літературних премій імені Г. Сковороди та В. Винниченка, Фондації доктора М. Дем'яніва «Свобода і мир для України», всеукраїнських премій М. Островського, І. Нечуя-Левицького, А. Малишка та М. Коцюбинського та В. Свідзінського.

Леонід Никифорович невтомний трудівник, постійно в творчих пошуках і плідно працює над новими книгами. Він головний редактор газети «Отчий поріг», Товариства «Чернігівського земляцтва» в м. Києві.

Без малого півстоліття знаюся з нашим земляком і мене завжди дивує його талант, працьовитість, щирість і надзвичайна скромність. У своїй праці він ніколи не мав спочинку, нині його ім'я широко відоме не тільки в Україні, а й за її межами, адже його твори перекладені і надруковані майже на 50-ма мовами народів світу.

Не дивлячись на свою популярність, Леонід Никифорович занадто делікатна і скромна людина, він ніколи не випрошував лавр, ніколи не оббивав порогів, щоб випросити життєві блага. Але може бути непроступливим, коли справи стосуються принципів та ідей його життєвих позицій. Своє життєве кредо він висловив у рядках одного зі своїх віршів: «краще тихо з голоду померти, аніж продати честь за сухаря».

Мій давній приятель поет Станіслав Реп'ях якось розповів, що в його присутності про талант і скромність Леоніда Горлача ще півстоліття тому тепло, щиро й образно сказав геніальний Павло Тичина: «Могутній талант з ніжними ліктями».

Останнім часом наше суспільство хворіє на дефіцит духовності та інтелектуальних і моральних якостей. Але можна без перебільшення сказати, що твори видатного українського поета Леоніда Горлача борються проти духовного виродження є помітним явищем в українській літературі. Вони примножують інтелектуальний потенціал нашого народу і яскраво виражають національні ідеї.

Траскторія життя музиканта-педагога

У Ічні, неподалік моєї садиби, на сусідній вулиці стоїть хата Миколи Гуценка. У нашому мальовничому і багатому за своїми культурними традиціями місті, він народився 11 жовтня 1922 р. І, я його пам'ятаю із перших повоєнних років, коли він був студентом Київського державного музичного училища ім. Р. Глієра і часто приїздив до своїх батьків.

Життя Миколи Івановича виявилось багатим за своїм духовним змістом, одночасно щасливим, але сповненим різних випробувань, часом на межі людських можливостей. У червні 1941 р. юний Микола закінчив школу. Відбувся випускний вечір, на якому юнак отримав атестат зрілості про середню освіту. У той день почалася війна. Руйнуючи все на своєму шляху та сіючи смерть, гітлерівські полчища просувалися на схід. Юнака відправили на фронт. Він потрапив у 364-й артилерійський полк. Микола згадував, що недосвідчений командир розмістив батарею у чистому полі. При першому нальоті німецької авіації від неї нічого не залишилося. Більшість вояків загинуло, військова частина у складі якої воював Гуценко, потрапила у вороже кільце. З декількома товаришами він пробував вибратися з оточення, однак усі вони потрапили в полон. А далі – страшно подумати, що випало на долю, фактично, ще дитини, яка тільки-но закінчила школу. Концтабор, нелюдські знущання фашистів над полоненими. І смерть постійно «ходила» поруч.

Була холодна дощова осінь. Від ран, хвороб і голоду щодня гинули бранці. Місцеве населення приносило до табору харчі. Але озвірілі гітлерівці стріляли і в полонених, і в мирних людей, відганяли їх від огорожі з колючої проволочки. Майже щодня на залізничну станцію прибували ешелони з товарними вагонами, і полонених, мов худобу, заганяли у вагони й відправляли на Захід. Так Микола опинився на вугільній шахті, де полонені майже цілодобово працювали під землею в нелюдських умовах, а їсти давали один раз на добу. Годували рідкою баландою. Микола Іванович згадував, що

у фашистів була така цинічна розвага. На територію шахти завозили купу брукви. Вкрай виснажені голодом, холодом, тяжкою багатогодинною працею в жахливих умовах полонені намагалися вхопити бодай один брудний овоч, але вартові з вишок автоматними чергами стріляли у людей.

У таких умовах навіть найміцніша людина довго витримати не могла. І юний Микола постійно просив підтримки у Бога. Варто згадати, що уся його рідня була православною християнською і глибоко віруючою. Його дружина Віра Михайлівна Любимова згадує, що її дідусь, Микита Шевченко щовечора читав Біблію. Віруючим був батько Миколи Івановича Іван Денисович та інші родичі. Тому не дивно, що йдучи на війну, Микола Іванович взяв із собою найцінніше – маленький, кишенькового формату молитвослов. Інколи знайомі, слухаючи його розповіді про те, що йому довелося пережити на війні, дивувалися, як він залишився живим. Однак, для віруючої православної людини тут нічого дивного немає: він пройшов війну з Богом у душі, за нього молилися його близькі, насамперед батьки.

На шахті Микола познайомився з полоненим – Юрієм, котрий до війни жив у Москві. Хлопці подружилися. Якось холодного осіннього вечора розпочався проливний дощ, охорона табору сховалася від зливи. І Микола звернувся до Юрка: «Тікаймо! Такої можливості більше не буде». Хлопцям пощастило непомітно пробратися до цегельної огорожі. Микола був вищим ростом, відтак Юрко став йому на плечі і переліз через огорожу. Потім Микола підстрибнув, міцно схопився за край і також подолав перешкоду.

Відразу за табором починався ліс, хлопці щодуху побігли сосняком. Бігли довго. І коли вже не стало сили, стомлено попадали на траву та поповзом сховалися під молодими густими соснами. Коли почало світати, вони вийшли на узлісся. Там починалися людські городи. Картоплю вже вибрали. Утікачам нестерпно хотілося їсти. Від ранніх приморозків земля уже стужавіла, голими руками, обдираючи до крові нігті і пучки, хлопці знайшли в землі декілька картоплинок, завбільшки з волоський горіх, і з'їли їх сирими. Поки що залишилися жити у лісі. Викопали землянку, її замаскували землею, травою, гілками. Навчилися добувати вогонь способом, схожим на

той, який, мабуть, використовували первісні люди. Із ватяних фу-файок висмикували шматочки вати й довго терли їх між двох сухих паличок, аж поки не з'являвся довгоочікуваний крихітний вогник. Відтоді почали пекти різні лісові коріння та знайдені на городах картоплю.

Далі у вогкій землянці жити було не можна, треба було вирішувати, як бути. До того ж вони не знали, де перебувають – у якій країні. Відтак хлопці ризикнули увійти в село. Постукали у вікно крайньої хати. Вийшов господар, запитав їх чеською мовою: «Хто ви?» Отже, імовірно, вони були на території Чехословаччини. Підозріло оглянувши виснажених, обірваних, брудних, неголених хлопців, господар сказав, що негайно викличе поліцію, бо прийняв їх за бандитів. Однак, у цей момент на ганок вийшла його дружина. Почувши українську мову, вона сказала чоловікові: «Це – свої». Адже вона була українка. І хлопців запросили до хати.

Утікачам запропонували помитися, поголитися, переодягнути, потім запросили до столу. Здавалося, що смачніших страв вони ще ніколи не куштували. Однак, у гостинній чесько-українській родині залишатися довго було небезпечно. Адже у селі жили чехи і німці. Господар сказав, що їм необхідно добратися до його родича, який може дати їм притулок. Дав грошей на дорогу і пояснив, як добратися до залізничної станції. Але, наголосив, коли будете брати квитки на потяг, нічого не кажіть, крім двох слів – Моравська Острава. Інакше одразу зрозуміють, що ви не чехи. Хлопці все так і зробили.

У родича їхнього рятівника вони влаштувалися як наймані робітники. За цей час вивчили чеську мову. Миколі легко давалися іноземні мови. Він настільки досконало оволодів чеською мовою, що усі сприймали його за чеха.

Одного разу Микола та Юрко йшли поблизу лісу. Раптом їх зупинили: «Руки вгору!». Говорили російською мовою. Це були партизани. На території Чехословаччини діяла партизанська бригада імені Яна Жижки. Вояки одного із загонів цієї бригади й зупинили того дня хлопців.

Після ретельної перевірки у складі цього загону вони воювали до кінця війни. Миколі доводилося виконувати складні й здебільшого небезпечні завдання – підкладати вибухівку під залізничні колії і

пускати під укіс німецькі військові ешелони, виходити на зв'язок із різними інформаторами, самому збирати необхідні відомості для партизанських загонів, тобто працювати розвідником. Згодом його призначили командиром розвідки партизанського загону. Так виявилася надзвичайна цінність знання Миколою чеської мови. Він мав документи на ім'я чеха Яна Веселого. Йому часто доводилося ходити по території окупованій гітлерівцями. Варто згадати, що Гущенко навіть брав участь в операції по захопленню у полон відомого німецького шпигуна Отто Скорцені. Але на жаль, цей план не здійснився.

Після закінчення війни деякі хлопці з України, Росії, інших колишніх союзних республік, які воювали у складі партизанської бригади, одружилися з місцевими дівчатами й залишилися в Чехословаччині. Микола ж поспішав додому. Вочевидь слід згадати, ще один незвичайний випадок, який зайвий раз підтвердив, що над усіма нами є Боже око.

Ще на початку війни родина Миколи отримали «похоронку», що він загинув. Проте батькам не вірилося, що молодшого сина вже немає. У ті роки в Ічні жив прозорливий юродивий, в народі його звали Федькою. Його знали всі місцеві мешканці, тому що його пророцтва завжди були правдивими. Мати пішла до нього з фотографією Миколи. Він подивився на світлину і сказав: «Твій син живий». Махнув рукою на захід і додав: «Прийде звідти».

Коли Микола добрався до Ічні і підходив до рідної хати, його мати саме набирала воду з колодязя. Микола побачив її і зупинився. Мати, очевидно, відчула той погляд і озирнулася. Тільки вимовила: «Синку!» і знепритомніла. Коли Гущенко жив у Києві. У день святкування 30-річчя перемоги над німецьким фашизмом, до столиці України прибула чеська делегація, до складу якої входили й колишні бойові друзі Миколи Івановича. Дізнавшись, що він живий, приїхали його провідати. Його донька, яка тоді була школяркою, згадувала: у той день вона збиралася до школи. Раптом у двері хтось подзвонив. Батько пішов відчиняти і дівчина почула радісні вигуки, чеську мову. То приїхав бойовий побратим Франтішек Фоукал, у будинку якого в роки війни була рація, з якої партизани передавали відомості зокрема, здобуті командиром розвідки партизанського загону Миколою Гущенком.

Відтоді контакти не переривалися аж до смерті чеських друзів Миколи Івановича. Він систематично переписувався з бойовими побратимами. Вони не раз приїздили до Києва, Миколу Івановича запрошували до Чехословаччини, де його щиро і зворушливо зустрічали в різних установах.

Але це було вже потім. А перші ж повоєнні роки Микола Іванович, природно, провів дома, в Ічні. Згодом поступив до Київського державного музичного училища імені Р. Глієра. Саме тоді й почалося велике кохання до дівчини, з якою вони ще до війни ходили до однієї – п'ятої – ічнянської середньої школи, а незабаром – єдиної в його житті дружини, з якою вони прожили в любові й злагоді 62 роки. Уже в 1950-х роках – це відома оперна співачка, солістка Київського оперного театру, згодом народна артистка України Віра Михайлівна Любимова, голос якої звучав на найпрестижніших оперних сценах багатьох країн світу (у цій книзі детальніше розповідь про В. Любимову в нарисі «З піснею – все життя»).

Із давніх-давен у святкові і вихідні дні та вечори ічнянська молодь завжди збиралася на головній вулиці міста, яка за радянських часів називалася Леніна. А нині їй повернули історичну назву – Воскресінська. Те місце в народі охрестили «мостік». Тут хлопці та дівчата знайомилися, тут зароджувалася дружба, яка переростала в кохання. А взимку та в негоду молодь збиралась у районному будинку культури, де танцювали та часто організовували імпровізовані концерти. Мої тітки, Єлизавета, Клавдія та Марія Маринчик, ще у 20-х роках минулого сторіччя при районному будинку культури заснували народний театр, який діє дотепер. Тітки гарно співали і їхні чудові голоси подобалися публіці. Отже, не дивно, що навколо них завжди гуртувалася молодь, яка мала вокальні дані та грала на різних музичних інструментах.

Коли на канікули приїздили студенти, культурне життя міста особливо пожвавлювалося. Чудовим співом та віртуозною грою на гітарі дивував публіку Микола Гущенко. Але найбільше аплодували студентці Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського Вірі Любимовій. Вона майстерно виконувала українські народні пісні та арії з вітчизняних і зарубіжних опер. Її драматичне сопрано помітно виділялося поміж загалу учасників самодіяльних концертів.

Краса Віри та рідкісний голос зачарували серце і Миколи Гуценка. І він почав залицятися до дівчини. Микола теж був помітним парубком. І студентка відповіла взаємністю. Батьки Віри жили в хуторі Софіївка, що був за 6 км від Ічні (у ті роки він іще не входив до складу нашого міста). Кожного разу Микола проводжав дівчину до самої хати.

8-го березня 1946 р. закохані побралися і створили сім'ю. У Києві в перші повоєнні роки подружжя студентів ще не мало сучасної власної просторої квартири в центрі міста, а жило на Володимирській вулиці, поблизу Андріївського собору, у великий залі колишньої квартири княгині Трубецької, перегородженій ширмами на 4 кутки. Але, незважаючи на всі труднощі повоєнної розрухи, молодята були вельми щасливі, що поєднали свою долю.

Єдина дитина з'явилася в сім'ї пізніше – 12 серпня 1959 р. Дівчинку назвали Оленкою. Подружжя вирішило, поки донька підросте, залишити її у батьків на хуторі. Отже, у бабусі Олександри Микитівни та дідуся Михайла Миколайовича – батьків Віри Михайлівни – донька жила до шкільних років (у цій книзі розповідь про Олену Гуценко в нарисі «Крила мужності»).

Микола Іванович і Віра Михайлівна часто приїздили в Софіївку. Вони любили відпочивати в хуторі. Їхня донька Олена розповідала, що у лісі серед рідкісної за красою природи стояла родинна хата Любимових. Навколо будинку – повний квітів двір. На все життя залишилися спогади про загадкові пахощі троянд, петунії, півоній, лілій та інших квітів, про великих і надзвичайно красивих нічних метеликів, які прилітали й гойдалися на пелюстках цих квітів. Таких жоржин, як у бабусі Шури, потім ні на яких виставках бачити не довелось. Далі – великий фруктовий сад, у якому навесні земля покривалася суцільним килимом синіх пролісок. Ще далі – поле, де по краях усіх стежок – безліч духмяних польових трав і квітів. Потім – ліс, де кожне дерево – це ціле лісове місто зі своїм життям, безліч грибів, незрівнянних за смаком лісових ягід, а під деревами – м'які подушки моху, величезні розкішні папороті, де легко могла сховатися людина. Зовсім поруч – мальовничий ставок із блакитним плесом прозорої, мов кришталь, води. Це була казка...

Весь уклад життя родини був для хутора специфічним. У хаті – бібліотека дідуся й стареньке піаніно, на якому вчила свої концертні програми Віра Михайлівна та працювала, щоб не втрачати піаністичну форму, її донька. Вечорами бабуся Шура онуці, замість колискових, співала арії з класичних опер. Дідусь, знав напам'ять майже всього О. Пушкіна, М. Некрасова, М. Лермонтова та багатьох інших поетів, годинами читав Оленці їхні вірші. Потім, коли вже у школі вивчали цих поетів, дідусь дуже засмучувався: хіба можна читати «Євгенія Онегіна» по книжці? Його треба знати напам'ять.

У Миколи Івановича був старший брат Олексій, який ще в 30-х роках минулого сторіччя закінчив ветеринарний інститут і працював в Ічні головним ветеринарним лікарем. Брати Гуценки дуже рідчалися. І кожного разу, коли Микола Іванович із дружиною приїздили відпочивати в Софіївку, завжди запрошував до хутора і сім'ю Олексія Івановича з дружиною Тетяною Андріївною та донькою Людмилою і сином Володимиром. Великою дружною родиною ходили в ліс збирати гриби, суницю, малину, ловили у ставку рибу та купалися.

Якось Людмила Гуценко розповідала, що Микола Іванович доводився їй не тільки єдиним рідним дядьком, але ще й хрещеним батьком. А Володимир Гуценко з великою теплотою згадує: «Я тоді був настільки малим, що Софіївський ставок здався мені великим морем. І, звичайно, плавати тоді я не вмів. А Віра Михайлівна настільки гарно плавала і так уміло трималася на воді, що на своїй спині часто «катала» мене по плесу ставка». Діти Олексія Гуценка хвалилися, що у їхнього батька також був гарний голос, відтак вечорами вони часто музикували. Обидва брати добре грали на гітарах, відтак виконували пісні дуєтом.

Коли Микола Іванович та Віра Михайлівна приїздили в Ічню, в районному будинку культури обов'язково організовували концерти. Віра Михайлівна виконувала українські народні пісні та арії з опер вітчизняної і зарубіжної класики. А Микола Іванович майстерно акомпанував на фортепіано. Якось до Ічні разом із творчим подружжям приїхав народний артист СРСР Дмитро Гнатюк. І в районному будинку культури корифеї українського вокального мистецтва більше двох годин чарували публіку своїм чудовим співом.

Сім'я Миколи Івановича завжди була напрочуд дружною, емоційно теплою, в ній панували незмінні взаєморозуміння і взаємодопомога. Не випадково батько, як згадує його донька, любив нагадувати, що слово сім'я означає: «сім я». Одним із чинників, що об'єднав родину, був музичний фах Миколи Івановича, Віри Михайлівни та їхньої доньки Олени. Усе свідоме життя Миколи Івановича тісно пов'язане з музикою. У 1950 р. він закінчив музичне училище і отримав направлення до Київської дитячої музичної школи № 1 ім. Я. Степового. Щоб здобути вищу освіту, він продовжив навчання на історико-теоретичному факультеті Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського. У школі спочатку працював викладачем музично-теоретичних дисциплін. Згодом був призначений завідувачем відділу музично-теоретичних дисциплін, яким керував впродовж майже чотирьох десятиліть аж до виходу на пенсію.

Микола Іванович був прекрасним педагогом. Він завжди цікавився всіма новинками методичної думки, музичної літератури, багато знав, з ним завжди цікаво було поговорити й учням, і досвідченим колегам-фахівцям. Уважно вивчав праці відомих науковців-музикознавців. Зібрав чималу бібліотеку, що й зараз є складовою великого та різнопрофільного домашнього книжкового зібрання. З цими книжками й нині продовжує працювати його донька Олена, відомий науковець. Бібліотека, зібрана батьком, є для неї безцінна, адже більшості з цих книжок уже немає в державних книжкових фондах.

Микола Іванович був дуже працьовитою і водночас надзвичайно музично обдарованою людиною, мав абсолютний слух, тонко відчував музику, збирав фонотеку, яку нині продовжує збирати його донька. Ця фонотека включала багато цінних записів, зокрема виконань самими композиторами, як-от С. Рахманіновим, С. Прокоф'євим та багатьма іншими своїх творів, основну вітчизняну й світову оперну та симфонічну класику у виконанні найкращих українських, російських, західних диригентів, співаків, піаністів. Відтак учні Миколи Івановича мали щастя «доторкнутися» до найвищих досягнень музичного мистецтва, які містились у фонотеках далеко не всіх музичних училищ та консерваторій.

Свій учбовий клас він уміло обладнав аудіовізуальними і технічними засобами навчання. В усьому дотримувався порядку: кожна

книжка, платівка завжди стояли на своєму місці, кожна мала свій номер, переліки книжок і платівок були зафіксовані у відповідних каталогах. Порядок і дисципліна були притаманні Миколі Івановичу в усіх проявах його життя, стали основою серйозного ставлення його учнів до музично-теоретичних дисциплін, дуже сприяли вихованню в його доньки працелюбності й працездатності. Через багато років, коли Микола Іванович уже відійшов в інший світ, його донька у фільмі «Віра, любов і надії Віри Любимової» скаже про своїй батьків, що вони навчили її працювати, за що вона буде вдячна їм усе життя, оскільки усього досягла своєю працею.

Своїм вихованцям Микола Іванович давав такі глибокі й різнобічні знання, що їм нескладно було навчатися в подальшому. Його учні, які вирішили обрати музичні професії, завжди достойно витримували вступні іспити до музичних учбових закладів. Відомою є думка про те, що як би далеко людина не пішла, її шлях починається від отчого порогу. Таким отчим порогом для багатьох українських музикантів стала дитяча музична школа № 1 міста Києва й, зокрема, клас Миколи Івановича. Поміж його учнів є й відомі особистості, як-от композитор Володимир Зубицький, лауреат республіканських конкурсів Володимир Булавко. Численні його вихованці працюють у різних відомих оркестрах, консерваторіях, музичних училищах та музичних школах України.

Як відомо, далеко не всі випускники дитячих музичних шкіл стають професійними музикантами. Однак багато учнів Миколи Івановича, які набули інших фахів, стали просто культурними людьми, які розумілися на музичному мистецтві й навчали музики своїх дітей. Проходили роки і вони приводили своїх дітей саме до Першої музичної школи, просили Миколу Івановича взяти їх у його клас.

Учні любили й поважали Миколу Івановича. Вони ніколи не забували на свята або день народження його привітати. А одного разу був такий випадок. У родині Миколи Івановича й Віри Михайлівни, де завжди було багато тварин і захворів улюблений пес. Знайомі порадили звернутися в одну з приватних ветклінік. Микола Іванович зателефонував, і розповів, що сталося та запитав, скільки буде коштувати, щоб привезти Джиммі в клініку й обстежити. І раптом

його запитали: «Це Ви, Миколо Івановичу?» Колишній його учень, тепер власник клініки через багато років упізнав його голос і сам приїхав до свого колишнього учителя додому, зробив все, що потрібно, й не взяв ні копійки. Навряд чи може бути більш красномовне свідчення ставлення учнів до вчителя!

Микола Іванович, як правило, безпомилково визначав доцільність або недоцільність вибору учнем фаху музиканта. Так було і з його власною дочкою. Коли дитині минуло шість років і її почали вчити музики, уся рідня бідкалася: яка ганьба для всіх нас – вся сім'я музично обдарована, мати – відома оперна співачка, бабуся, хоч і лікар за фахом, однак від природи має блискуче колоратурне сопрано й музичну пам'ять, співає по пам'яті багато арій з класичних опер, а Оленка не має жодних музичних здібностей. Тільки батько впевнено заперечив: вона буде музикантом, має для цього всі необхідні дані. І він не помилився. Уже за час навчання в дитячій музичній школі вона стала лауреатом численних всеукраїнських і всесоюзних дитячих музично-виконавських конкурсів як піаністка. Проте життя внесло деякі корективи в її творчу долю. Вона стала музикознавцем, тобто успадкувала професію батька.

Її батько був не лише талановитим і авторитетним педагогом, мудрим наставником своїх учнів, які часто довіряли йому таємниці свого життя поза межами школи, але й прекрасним сім'янином. Його донька згадує, що ніколи не чула, щоб він називав її маму Вірою, а тільки Вірочка, Віруся. Він не пропустив жодного спектаклю за участю Віри Михайлівни. Часто він слухав спектакль не в залі, точніше в ложі бенуар, де завжди сиділи інші члени родини, а за кулісами: коли Віра Михайлівна на мить залишала сцену, треба було вчасно подати склянку теплого, настоящего на травах відвару, що стимулювали голосовий апарат. Коли Віра Михайлівна готувала чергову оперну партію, Микола Іванович був її першим порадиником. У вищезгаданому фільмі про Віру Михайлівну в об'єктив камери потрапив щоденник, який він вів, фіксуючи протягом понад 30 років кожний спектакль і концерт своєї славетної дружини. Так само він був першим читачем усіх праць його доньки, до останніх своїх днів залишався для неї найвимогливішим критиком. Якось Олена Миколаївна розповідала, що батько для неї був завжди незаперечли-

вим авторитетом та взірцем порядності. З якою вдячністю й теплою вона згадує й до кінця свого життя буде згадувати батькове мудре й високофахове слово. Не випадково, коли в Олені Миколаївни 18 березня 1988р. народився хлопчик, його на честь дідуся назвали Миколою.

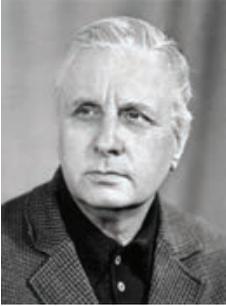
Микола Іванович був не тільки мудрою але й надзвичайно працьовитою людиною. Багато різних речей і навіть меблів у квартирі й на дачі було зроблено його невтомними руками. Він уміло тримав у руках сокиру, рубанок, молоток, кельму тощо. Разом зі своєю родиною доглядав сад, будував дачний будинок, різні парканчики, арки для витких квітів та рослин. Разом із донькою Оленкою обладнали чудовий басейн та рідкісної краси квітник, подивитися на який приходило багато знайомих.

Життя родини різко змінилося в травні 2005 р. Тоді трапилась велика біда: Миколу Івановича збила автівка. Його життя висіло на волосинці. Віра Михайлівна звернулася до найкращих лікарів-хірургів, діставала ефективні ліки. Власне кажучи, робила все, на що тільки здатна любляча і віддана дружина. Разом з Оленкою вони по черзі цілодобово доглядали постраждалого. Завдяки старанному догляду та активному лікуванню, дорогу людину пощастило вирвати з лабетів кістлявої. Але, на жаль, ненадовго. Здоров'я Миколи Івановича дуже похитнулося. Він уже не встав з ліжка. А через три роки, 8 серпня 2008 р. на 86 році життя перестало битися серце коханого чоловіка, улюбленого батька й доброго та щирого дідуся.

По дорозі до місця поховання Миколи Івановича несли чимало червоних подушечок, на яких – його бойові нагороди, зокрема Чехословаччини. Свій останній прихисток колишній воїн, талановитий педагог, коханий чоловік і улюблений батько й дідусь, зрештою людина, яка достойно жила на цій землі, знайшов на Байковому цвинтарі.

Життя Миколи Івановича продовжується в доньці Оленці. На робочому столі доктора мистецтвознавства Олені Миколаївни Немкович фото батька. З ним вона, як і раніше, коли він був живий, часто радиться, запитує, як вчинити в тому чи іншому випадку. Він назавжди залишився жити у своїх добрих ділах, у своїх учнях, у пам'яті люблячих дружини, доньки, онука, близьких і друзів.

З батькової криниці

Про Анатолія Дрофаня уперше я почув 1954 року від його двоюрідної сестри Людмили Дрофань, з якою навчався в школі. Якось вона похвалилась нам, своїм одноліткам, що її брат Анатолій живе в Києві і пише цікаві оповідання. Я дуже здив, що з'явилося нове ім'я літератора, вихідця з Ічні, і захотів було прочитати його твори. Але така можливість трапилась лише через два роки, коли у 1956-му році побачила світ перша книжка

А. Дрофаня «Журка із Сонцеграда». Не забув письменник, де виріс, тому на титульній сторінці написав: «Дорогим землякам з синівською любов'ю і подякою за хліб-сіль», і подарував книгу Ічнянській районній бібліотеці. Оповідання земляка були настільки захоплюючі, що від тих часів я став постійним шанувальником його творчості. І почав виглядати його нових книг.

А вони майже щороку виходили з-під його пера. Книжка гумору «Іменини» (1957), документальна повість «Коли ми красиві» (1962), книги оповідань «Троянди» (1963), «Альбіон» (1967), «Земля для квітів» (1968), повість «У кожному камені – іскра» (1971), книжки для дітей «Про барона, Мавру і мале вушко» (1959), «Коли я виросту» (1963), «Янехо» (1965), «Загадка старої дзвіниці» (1971).

Мріяв, звичайно, й особисто познайомитися з автором. І така зустріч відбулася 1971 року несподівано для мене. Одного серпневого дня в Ічні, на Спаса, пішов я провідати свою рідну тітку Марію Кирилівну та її чоловіка, мого колишнього шкільного учителя малювання, талановитого скульптора-художника Василя Швидченка, і в його майстерні зустрів Анатолія Дрофаня.

Пригадую, якою радістю засяяли його мудрі очі, коли він дізнався, що в Ічні діють дві самодіяльні кіностудії «Сівач» і «Заспів».

– В Ічні знімають кіно! А як побачити ваші стрічки?

А коли дізнався, що я засновник і режисер цих студій, що навіть зараз можу це організувати, негайно запросив нас із Василем Пилиповичем до своєї «Волги». Ми поїхали дивитись фільми. Переглянувши кілька кінопортретів наших славних земляків, письменник

замислився і сказав, що наші студії виконують винятково серйозну і надзвичайно важливу роботу: ведуть кінолітопис рідної землі.

Забігаючи наперед, скажу, що згодом відзнятий фільм про Анатолія Павловича «До рідних джерел» зберіг нам і досьгодні живий образ письменника, а заодно і святкування в Ічні 100-річчя від дня народження класика української літератури С. Васильченка. Та це було згодом. А того пам'ятного дня, коли ми прощалися, обидва були вельми задоволені тим знайомством. Анатолій Павлович був такий привітний, простий і безпосередній у розмові, що в мене склалося враження, ніби я з ним давно знайомий.

Згодом, коли він знову приїхав до Ічні, зателефонував мені і запросив на день народження. Тоді я дізнався, що він народився 17 листопада 1919 року. Добротну хату, в якій ми сиділи, збудував його батько, який працював залізничником. Того дня Анатолій Павлович познайомив мене зі своєю матір'ю Софією Данилівною та молодшою сестрою Валентиною. Мати була вельми лагідна і гостинна господиня, як виявилось, ще до Жовтневої революції закінчила гімназію. Сестра, за фахом лікар, стримана, скромна, надзвичайно доброзичлива. Прощаючись, на згадку про зустріч Дрофань подарував мені свою книжку «У кожному камені – іскра», яка тільки-но вийшла друком, з написом «Станіславу Маринчику на дружбу».

Відтоді й зародилась наша дружба. Бувало, тільки приїде з Києва, обов'язково зателефонує, запросить до себе додому, а траплялось, що й сам приходив до мене. За довгі роки спілкування із Анатолієм Павловичем багато цікавого дізнався я про його творче життя.

Ще зі шкільної лави він мріяв стати письменником. Тож старанно навчався, нагромаджував знання. 1935 року успішно закінчив семирічку (нині середня школа № 1), 16-річним юнаком вступив до робітфаку при Ніжинському педінституті. В ті роки при кафедрі української літератури діяла літературна студія, якою керував доцент Микола Павлович Сайко. Високоерудований літературознавець і талановитий поет М. Сайко згуртував навколо себе студентів – шанувальників красного слова – до числа яких входив і Анатолій Дрофань. Активістом студії був і Олекса Ющенко, який згодом став відомим поетом-піснярем, публіцистом, заслуженим діячем мистецтв України, лауреатом літературної премії імені Павла Тичини. Студію

також відвідували студенти з Ічнянщини: Андрій Бурлака, Іван Москаленко, Григорій Мошенець, Микола Шуст. «Десь у цей час, саме в Ніжині, я відчув смак до слова, – згадував Анатолій Дрофань. – І в моєму серці зародилася думка, що в своєму виборі стати письменником я не помилився. Мені дуже хотілося пізнати таїну рідної мови, аби передавати своїми словами різні враження і творити цікаві оповіді».

Ніжин був духовною колискою для геніального Миколи Гоголя, у свій час тут навчалися відомі українські письменники: Леонід Горлач, Євген Гуцало, Віктор Костюченко, Володимир Мордань, Анатолій Мойсієнко та чимало інших талановитих майстрів слова. Ніжинський робітфак дав творчий поштовх Дрофаню, вивів його на широкий шлях літературної творчості.

По закінченню робітфаку, 1938 року, він вступає на філологічний факультет Київського університету. Та згодом почалась війна, отож університет Анатолій Павлович закінчив лише 1945-го року. В ті роки в університеті разом з ним навчався Дмитро Білоус, в майбутньому лауреат Державної премії ім. Т.Г. Шевченка, поет, прозаїк, перекладач.

У перші повоєнні роки при журналі «Дніпро», редактором якого був Андрій Малишко, діяла літературна студія «Дебют молодих». Андрій Самійлович керував тією студією, але інколи її засідання проводили інші метри літературної ниви. І от 18 липня 1945 року чергове засідання вів Павло Тичина. Там були присутні відомі українські письменники Іван Кочерга та Євген Кротевич, вчений-лінгвіст Степан Крижанівський та інші. Серед молодих початківців були Анатолій Дрофань, Борислав Степанюк, Дмитро Білоус, Олекса Ющенко, Іван Цинковський, Анатолій Боженко. На тому засіданні Дрофань прочитав своє оповідання «Сіль», яке схвально прийняли Павло Тичина та присутні. За кілька днів оповідання надрукувала газета «Київська правда». Дебют для Дрофаня був досить вдалим.

З великою вдячністю Анатолій Павлович згадував письменника Юрія Яновського, редактора журналу «Українська література». Талановитий письменник відчув, що початківець – неординарний літератор, і у своєму журналі надрукував друге оповідання Дрофаня – «Перепел».

Читачі, критика прихильно зустріли перші оповідання Анатолія Павловича. Це окрилило автора, надало йому снаги і творчого запалу.

Він відчув, що усім своїм полум'яним серцем назавжди прикипів до слова і ступив на тернисту нелегку стежу, якою йшли і йдуть письменники. Він пройшов гарну журналістську школу в газетах: «Молодь України», «Колгоспне село» (нині «Сільські вісті»), журналі «Україна». На сторінках цих видань старанно відточував своє перо, набирався досвіду.

Творчість Анатолія нерозривно пов'язана з рідною землею, сповнена глибокої любові до отчого краю. 1975 року побачила світ повість А. Дрофаня «Біла криниця», яку він присвятив «Ічнянським лісам – друзям мого дитинства». Презентація книги відбулась у нас в Тростянецькій середній школі. Вчителі та учні одноставно заявили, що в описаному в повісті дендрарії «Путівець» вони впізнали свій дендропарк і щиро дякували письменнику за створення чудового твору.

Слід згадати, що досить часто я організовував на Ічнянщині творчі зустрічі з письменником і презентації його нових книг.

Згадується, як я запросив Анатолія Павловича в народну кіностудію «Сівач», коли на зустріч зі мною приїхала делегація вчителів із Ніжина, щоб ознайомитись з роботою студії та переглянути мої фільми про видатних земляків. Під час тієї зустрічі Дрофань охоче спілкувався з гостями і розповідав про роботу над своїми творами.

Почесне місце в українській літературі посів історичний роман Анатолія Дрофаня «Таїна голубого палацу» про минуле нашої легендарної Качанівки, а також Ічні, Парафіївки, Туркенівки (нині с. Южне). Цей твір ще вище підняв авторитет письменника не тільки серед читачів, а й поміж побратимів по перу.

Анатолій Павлович досить часто приїздив до Ічні і завжди провідував мене. Неодноразово бував і я в його батьківській хаті та київській квартирі. Його дружина Лідія Іванівна, також родом з Ічні, за фахом санітарний лікар, завжди гостинно зустрічала мене. У подружжя Дрофанів росли дві гарненькі та дотепні доньки з різницею в чотири роки Льоля і Люба. Згодом вони успішно закінчили філологічний факультет Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка і знайшли своє покликання в редакціях періодичних видань. Молодша Люба закінчила аспірантуру і має вчене звання кандидата філологічних наук.

Пригадується, як одного разу Анатолій Павлович з блиском в очах розповів мені незвичайну новину, яку почув від поетеси Ганни Ігнатенко. Коли Ганна Георгіївна працювала над документальною повістю про декабриста Кіндрата Рилєєва, то в архівах виявила сенсаційний документ, підписаний самим Богданом Хмельницьким. У тому універсалі за № 1 писалося, що ічнянським та парафіївським жінкам і дівчатам за виявлену мужність у боротьбі з ворогами українського народу надається право носити чоловічі козацькі шапки, як символ козацької доблесті. Згодом Хмельницький підписав такі універсали і для інших міст України.

Дрофань неодноразово пропонував мені організувати творчий вечір у Республіканському Будинку літераторів і показати програму моїх кінофільмів. Але я не наважувався свої доробки виставляти на суд майстрів слова. Та коли до цієї справи підключився відомий український письменник Сергій Плачинда, разом з Дрофанем вони таки умовили мене. Організатори вечора А. Дрофань та С. Плачинда зробили хорошу рекламу і 23 березня 1982 року зал Будинку літераторів був переповнений, серед глядачів було чимало відомих письменників і, звичайно, з рідної Чернігівщини: Леонід Горlach, Дмитро Головка, Володимир Дрозд, Юрій Збанацький, Ганна Ігнатенко, Григорій Коваль, Юрій Мушкетик, Борислав Степанюк та багато інших. На творчу зустріч прийшли також мої добре знайомі кіномитці режисер-оператор заслужений діяч мистецтв УРСР, лауреат Державної премії СРСР Валентин Орлянкін, режисер-оператор лауреат міжнародних кінофестивалів Натан Ширман, директор навчальної кіностудії Київського інституту театрального мистецтва ім. Карпенка-Карого Григорій Вядра, завідуючий кінофотовідділом Центрального Будинку народної творчості, кінознавець Олександр Ципенюк та інші.

Після перегляду кінопрограми почалось обговорення, назавжди запам'ятались мудрі та щирі промови письменників-земляків і майстрів кіно, про яких я згадував вище, а також присутніх Дмитра Білоуса, Віктора Кочевського, Олекси Ющенко, Богдана Чалого та інших.

По закінченню заходу господарі гостинно запросили мене на вечерю в знамените кафе «Еней», що тоді діяло при Спільці письменників.

Згодом письменниця та критик Лариса Скалій в газеті «Літературна Україна» опублікувала чималу статтю про мій кіновечір.

Якось Анатолій Павлович похвалився, що вже багато років старанно і серйозно досліджує різні архіви та збирає цікаві та невідомі матеріали про С. Васильченка, щоб написати про нього книжку. Розповів, як познайомився з дружиною С. Васильченка Килиною Михайлівною Дубиною, як їздив до неї у Миргород, розпитував про чоловіка. Наполеглива і невтомна праця Анатолія Павловича увінчалася успіхом. 1983 року спільно з відомим українським письменником Дмитром Міщенком було видано книгу «Майстер прози поетичної Степан Васильченко». До цього збірника автори внесли зовсім невідомі або маловідомі матеріали творчого життя класика української літератури.

Видання було проілюстроване малюнками та знімками, один із них – з хатою, в якій народився і жив Васильченко, – у видавництві чомусь забракували. Тоді Дрофань зателефонував мені в Ічню і попросив, щоб я терміново сфотографував хату письменника і надіслав фото. Прохання його я виконав негайно. Але коли увечері обробляв фотоплівку, несподівано відключили електроенергію. Врятувати негатив не вдалося. А другого дня, як на те, зіпсувалася погода. То ж тільки десь під вечір я зміг зробити знімки й негайно подався до Києва. Пізнього вечора переступив я поріг Дрофаневої квартири, Анатолій Павлович був приємно здивований. Так моя фотосвітлина потрапила до збірника.

Та на повний голос заявив про свій талант Анатолій Дрофань 1984 року, коли побачив світ його біографічний роман «Буремна тиша». Головний герой твору – класик української літератури, син чоботаря з Ічні Степан Васильченко, автор безсмертних творів «Мужицька арихметика», «Чайка», оповідань, новел, сюжетів яких він черпав із життя. Багато довелося вивчити матеріалу, щоб відтворити правдивий образ видатного літератора: Васильченка-учителя, Васильченка-інтелігента, Васильченка-демократа, Васильченка-письменника. Автор створив яскравий літературний портрет видатного земляка, що завдяки своїм здібностям і наполегливій праці вибився в люди, став класиком української літератури, одним з тих письменників, яких читають не тільки у нас, а й за кордоном, твори якого за тиражем посідали друге місце після видань Великого Кобзаря. Над романом

Анатолій Павлович працював п'ять років, а збирав для нього матеріали усе своє творче життя.

Дрофань глибоко шанував творчий таланти С. Васильченка, вважаючи його своїм великим учителем, чи не тому, що його твори такі пластичні, дихають життям і правдою. Анатолій Павлович брав активну участь у підготовці до відзначення 100-річчя від дня народження С. Васильченка. За його сценарієм київські кінематографісти створили документальний фільм «Степан Васильченко».

Колеги по перу звали А. Дрофаня по-дружньому Толею. В цьому була не тільки товариська простота, а й повага та любов. Більшу частину свого життя він мешкав у Києві та ніколи не забував рідної Ічні. Якимось мені зізнався, що ніде йому так гарно не пишеться, як у батьківській хаті. Саме тут він написав чимало своїх творів. Влітку свій робочий стіл він ставив під величезним крилатим горіхом, навколо якого буяли кущі бузку, калини та жасмину. А поруч була батькова криниця з надзвичайно смачною водою. З рідного джерела, з цієї криниці він черпав свої сили і творчу насагу.

Мені пощастило спостерігати творчі хвилини художника Василя Швидченка, коли він у Ічні писав портрет Анатолія Дрофаня. Василь Пилипович досить вдало відтворив натхненне обличчя письменника, коли митець на мить підняв голову від рукопису і зосереджено думав, відшуковуючи потрібне слово. Тепер цей прекрасний портрет зберігається в Ічнянському історико-краєзнавчому музеї, відвідувачі якого затримуються біля цього чудового олійного полотна.

Анатолій Павлович дуже вболівав за Ічнянщину. Я був свідком, як на початку 70-х років минулого століття він запально переконував міністра освіти України М. Фоменка, щоб в Ічні збудували нову школу. І таки свого домігся. Він також вельми клопотався про те, щоб в нашому місті збудували новий кінотеатр. Отже, він був далеко не байдужим до землі, яка виростила і виголювала його, з якої він пішов у великий шлях мистецтва.

Невтомні руки Анатолія Павловича не тільки тримали перо, він зумів заново перекрити бляхою батьківську хату і вимурував з цегли гараж. А ще він дуже любив сад посаджений батьком і дбайливо доглядав фруктові дерева. Я завжди милувався, як письменник вправно і невтомно орудував косою в саду.

У перших числах травня 1988 року Дрофань приїхав до Ічні і зателефонував мені.

– Станіславе, приїздить! Сьогодні наше свято (*авт.* – тоді був День преси), а у мене воно подвійне: вранці закінчив новий історичний роман «Музи кохання».

Фактично на моїх очах створювався історичний роман «Музи кохання», продовження твору «Таїни голубого палацу». Ми разом з ним не один раз їздили в Качанівку, зустрічались там із старожилками Петрушівки та Власівки (поблизу Качанівки), і Анатолій Павлович усе розпитував про історію легендарного палацу, старанно працював над цією книгою, правдиво описував, як у нас на Ічнянщині, у романтичному помісті, переплітались долі геніїв та видатних митців української і російської культури. А щоб вивчити минуле Качанівки, Анатолій Павлович неодноразово їздив до Москви, Ленінграда, старанно вивчав архівні джерела в Києві, Чернігові. Не хто інший, як він відшукав тоді у Москві Тетяну Василівну Тарновську. Письменник запросив її приїхати в Качанівку. Незважаючи на свій похилий вік, Тетяна Василівна приїздила на свою рідну землю.

Анатолій Павлович мав власний автомобіль «Волгу» і ми відразу вирушили в Качанівку.

Про наш приїзд ми по телефону повідомили Тарновську, в призначений час відбулася наша зустріч.

Тетяна Василівна була вже вельми похилого віку, але від неї віяло спадковою вродою і шляхетністю, якою славився рід Тарновських.

Після короткого знайомства ми пішли в парк і повільно ходили алеями, де колись прогулювалися М. Гоголь, М. Глінка, Т. Шевченко, В. Штернберг, О. Агін, М. Вовчок, І. Репін та багато інших легендарних митців. З неприхованою гордістю розповідала Тетяна Василівна про дружбу Тарновських з багатьма видатними діячами літератури та мистецтва.

Анатолій Дрофань саме збирав матеріали для нового історичного роману «Музи кохання» про помістя Тарновських в Качанівці і ретельно розпитував Тетяну Василівну про пам'ятні події, що упродовж багатьох років відбувалися в садибі. Тетяна Василівна охоче розповідала нам про свій родовід, традиції та звичаї, що склалися в Качанівці.

Багато чого вона чула від свого батька, тож щиро і задушевно ділилася спогадами про славне минуле свого родоводу.

Виявляється, в садибі усі говорили виключно українською мовою, а в національному одязі постійно ходили не тільки челядники та слуги, але й господарі помістя. Тарновські були великими патріотами України.

А коли зайшла мова про її особисте життя, Тетяна Василівна відверто розповіла про себе.

Народилася вона в Києві, 23 грудня 1898 року. Її батько, Василь Васильович був сином Василя Васильовича Тарновського-молодшого. І вона пояснила, що в їхньому родоводі з давніх-давен існував звичай: усім первісткам хлопчикам давати ім'я Василь.

У сім'ї збереглися перекази, що батько з'явився на світ Божий настільки красивим, що дуже нагадував янголятко з ікон та біблійських картин. Батьки дуже пишалися, що новонароджений мав божественний вигляд і дуже часто зовсім оголене немовля демонстрували гостям на срібному блюді.

В сім'ї первістка вельми любили і з самого малечку сердечно називали Васючок. Цікаво, що це ласкаве ім'я та надзвичайна врода, якою батька нагородила природа, були притаманні протягом всього його життя.

А ще він мав чудовий голос, і коли навчався в юнкерському училищі, то одночасно відвідував клас вокального співу в Київській консерваторії, яку через п'ять років успішно закінчив.

Педагогом талановитого юнака був відомий професор – італієць Енріко Еверарді. Професор високо цінував рідкісний голос свого учня, так званий бельканто, що відрізнявся вільним володінням всіма регістрами голосового апарату і характерною легкістю та незвичайною красою звучання.

Здобуті в консерваторії знання та неординарні вокальні дані він натхненно реалізовував на сцені. Під псевдонімом «Сніжко» Василь Васильович співав в оперних спектаклях Києва.

Його друзями були Ф. Шаляпін, Л. Собінов, Н. Нежданова та інші легендарні співаки. Він також підтримував творчі зв'язки з видатним українським композитором М. Лисенком та молодими музикантами-братами Дмитром та Левком Ревуцькими.

В сім'ї Гарновських був грамофон і чимало платівок, на яких були записані арії з опер, які виконував її батько. Але в роки революції та громадянської війни ті записи не вдалося зберегти.

Анатолій Дрофань зрідка перепитував її і ретельно записував до свого блокнота все, що вона розповідала, а я, затамувавши подих і боячись пропустити бодай одне слово, уважно слухав.

Коли ж вона почала розповідати про свою матір, то взагалі здивувала нас. Виявилось, що її мати, графиня Марія Миколаївна О'Рук, закінчила Інститут благородних дівиць. А її родовід по батьковій лінії походив з ірландської гілки королівської династії Стюартів. По материнській лінії вона походила з сім'ї Київського віцегубернатора і відомого композитора Петра Селецького.

У Тетяни Василівни був старший брат, якого за традицією називали Василем.

А їй дали таке ім'я зовсім невипадково. Напередодні її народження батько співав провідну партію Онегіна в однойменній опері П. Чайковського «Євгеній Онегін». І за майстерне виконання ролі в нагороду одержав «срібний вінок». Отже, в знак пам'ятної події вирішив дочку назвати Тетяною.

Проте шлюб батьків виявився нещасливим і вони розлучилися. Згодом батько одружився вдруге, його дружиною була Катерина Леонтіївна Скляренко. У них було двоє дітей, донька Олена 1911 року народження та на один рік молодший син Георгій.

В роки громадянської війни, а точніше в 1919 році, вони всі виїхали за кордон. Перед цим батько пропонував Тетяні Василівні поїхати разом з ними, однак вона рішуче відмовилась їхати на чужину.

Останні роки життя батько мешкав у Берліні і восени 1932 року помер.

Тетяна Василівна безмежно любила батька, він був не тільки талановитим співаком, а й доброю, щирою, делікатною і мудрою людиною. Не зважаючи на своє походження і багатство, в спілкуванні зі своїми слугами він був простим і демократичним.

Саме батько розкрив дочці чарівний світ мистецтва і навчив її бачити і розуміти прекрасне. Завдяки батьку вона стала артисткою, знімалася в кіно і навіть у режисера О. Довженка. На жаль, кінострічки за її участю не збереглися.

В Одесі на знімальному майданчику незвична врода дворянки полонила серце кіноактора Олексія Каплера. Він був на шість років молодшим і вона спершу уникала його. Але Олексій Якович настирливо добивався її руки, і нарешті палка пристрасть залицяльника викликала взаємність, 1921 року вони побралися. А в 1927 році в Одесі у них народився син, якого назвали Анатолієм.

Коли О. Довженко знімав фільм «Арсенал», О. Каплер був у Олександра Петровича асистентом режисера.

А з 1928 року Олексій Яковлевич захопився сценарною творчістю, з його участю було створено низку фільмів. Поміж них відомі «Ленін в Жовтні» (1937), «Ленін у 1918 році» (1939), за які він був удостоєний Державної премії СРСР I ступеня та найвищої урядової нагороди – ордена Леніна. Під час Великої Вітчизняної війни та в повоєнні роки по сценаріях О. Каплера було відзнято чимало неординарних кінострічок: «Котовський», «Вона захищає Батьківщину» (1943), «Перші радощі» (1956), «Смугастих рейс» (1961), радянсько-американський «Віра, Надія, Любов» (1972) та чимало інших.

Узимку з 1942 на 1943 роки відомий кінодраматург Олексій Каплер закохався в доньку Йосипа Сталіна Світлану Алілуєву. Дівчина відповіла взаємністю і поміж сорокарічним кіномитцем та сімнадцятирічною школяркою спалахнув пристрасний роман.

І коли про це дізнався батько всіх народів колишнього СРСР Й. Сталін, він вельми розгнівався, і відразу відповідні служби звинуватили єврея О. Каплера в «зв'язках» з іноземною розвідкою і негайно «англійського шпигуна» вислали на Північ, до Воркути.

В 1948 році Олексій Якович таємно ненадовго приїхав до Москви, щоб побачитися з Світланою, але його за самоправство арештували і вислали на поселення в табори суворого режиму, де він під Інтою працював на шахтах до тих пір, поки не помер Й. Сталін. У червні 1953 року О. Каплер із таборів повернувся в Москву, його поновили на посаді викладача Всесоюзного інституту кінематографії, а в 1969 року присвоїли почесне звання заслуженого діяча мистецтв РРФСР.

Певно, що люди старшого покоління пам'ятають О. Каплера, як одного із ведучих центральної телепрограми «Кінопанорами». У ве-

ресні 1979 року на 75 році життя відомий кіномитець переступив межу вічності.

Шлюб з О. Каплером не ошчасливив Тетяну Василівну, і коли вони розлучалися, кінодраматург подбав про неї і неподалік від Москви в Тарасовці придбав їй садибу, де тривалий час вона проживала.

У неї створилася нова сім'я, але дітей уже більше не було.

В повоєнні роки Тетяна Василівна мешкала в Одесі, але десь у першій половині 70-х років вона переїхала до Москви.

Після закінчення Московського економічного інституту її син, Анатолій Каплер, жив і працював у столиці. Тут мешкають його донька Люба, від першого шлюбу, та онука Марина.

Анатолій Олексійович одружився вдруге з графінею Трубецькою і в честь свого діда В. Тарновського сина назвав Василем.

Під час нашої зустрічі з Т. Тарновською її син жив у Москві, але згодом він виїхав до Німеччини і поселився в старовинному місті Дюссельдорфі.

Багато чого невідомого і цікавого почув я тоді від Тетяни Тарновської. Того незабутнього осіннього дня ми декілька годин блукали стежками Качанівської садиби. А десь по обіді вона разом з нами поїхала в Ічню. З Анатолієм Дрофанем ми відвезли її на залізничний вокзал, обмінялися адресами, телефонами, зворушливо розпрощалися і вона московським поїздом поїхала до столиці.

Довге і не просте життя було в родовій дворянці Тетяни Тарновської. Не завжди доля була до неї прихильною, знала вона велику розкіш і бідність, зазнала пристрасне кохання і зраду, але у будь-яких ситуаціях не втрачала людської гідності.

Життєві стежини неординарної жінки вельми зацікавили Анатолія Дрофаня, і він щиро зізнався мені, що як тільки закінчить і обнародує роман «Музи кохання» має намір продовжити тему Тарновських і написати про Тетяну Василівну документально-художній твір. Але письменнику не судилося втілити в життя творчий задум і я коротко розповів про те, що не встиг здійснити Анатолій Дрофань.

Коли Анатолій Павлович повідомив, що завершив роман «Музи кохання», я поспішив побачитись з автором, щоб поздоровити його із закінченням титанічної роботи.

Але по дорозі до письменника трапилася зі мною оказія, довелося мені кілометрів зо два вести велосипед у руках, і я затримався. Тож, коли нарешті «дочалапав» до хати, де жив Дрофань, то побачив, що Анатолій Павлович терпляче чекає мене біля воріт.

Того разу ми довго розмовляли. Анатолій Павлович, ніби відчуваючи, що бачимось востаннє, розповідав цікаві епізоди зі свого життя. Повідав, як під час окупації Ічні фашисти часто влаштовували облави і впійману молодь під конвоєм відправляли в Ніжин. Одного разу схопили і його. І опинився він у Ніжині, де за огорожею з колючого дроту, поблизу залізничної станції, тримали кілька тисяч бранців. Зі сльозами на очах згадував, як до нього з Ічні пішки прийшла молодша сестра Валентина. Дорога була далека – п'ятдесят кілометрів. Щоб не так страшно було йти, взяла вона із собою собачку. Коли наблизились до огорожі, собачка побачила Анатолія в натовпі, спритно проникла через охорону і радісно заплигала навколо нього. Він помітив, що лапки в неї геть стерті, кровоточать. Песик від болю і збудження злегка повискував. Валентина передала брату вузлик із картопляними пиріжками. Зголоднілий і виснажений далекою дорогою, песик так жалібно просив їсти, що Анатолій щедро поділився з ним.

Напередодні відправки їх до Німеччини Анатолію Павловичу вдалось вирватися з неволі.

Показав він мені тоді чимало своїх книжок, які виходили у перекладах: російською, білоруською, казахською, грузинською, німецькою мовами. Мене вельми зацікавила збірка «Українське гумористичне оповідання», що вийшла в Німеччині. На її сторінках надрукували твори трьох письменників з Ічнянщини: Олекси Стороженка – «Вуса» та «Голка», Степана Васильченка – «Свекор» та Анатолія Дрофаня – «Іменинники».

Погортав я її сторінки і захоплено вигукнув:

– Який район! Яка земля може похвалитися такими талантами, як наша, ічнянська?

Анатолій Павлович загадково посміхнувся:

– А ви знаєте, Станіславе, я народився не в Ічні.

Я розгублено перепитав:

– Як це?.. Адже в усіх довідниках чітко вказано, що ви народилися в Ічні...

Тоді він повідав, що народився в Прилуках, але через декілька днів його батька, який працював на залізниці, терміново перевели на нове місце роботи в Ічню. Оскільки батько тоді не встиг оформити документи про народження сина, то зробив це вже за новим місцем проживання. Чиновники, які виписували документи, не поцікавилися де ж народилась дитина. Помилку цю батьки виявили тільки тоді, коли оформляли Анатолія до школи, але вирішили «галасу не здіймати», а залишити все так, як було записано у свідоцтві. Я був шокований цією напівдетективною історією і розгублено мовчав. А письменник уважно поглянув на мене і, весело посміхнувшись, пояснив:

– Зрозумійте, Станіславе, і Прилуцька, й Ічнянська земля – то до болю моя рідна Чернігівщина!

Було далеко за північ, а ми все ще говорили. Кілька разів я поривався йти додому, але Анатолій Павлович не відпускав. І тільки о третій годині ночі ми вийшли з хати. Я хотів було забрати несправного велосипеда, та Анатолій Павлович не віддав мені його, мотивуючи тим, що нелегко буде мені поночі вести його в руках. Він провів мене далеко від своєї садиби, аж до засолзаводу. Прощаючись, домовилися зустрітися на початку червня, коли він повернеться з Києва. На жаль, та зустріч була останньою.

Анатолій Павлович раптово помер 25 травня 1988 року. Трапилося це у видавництві «Радянський письменник», куди він приніс рукопис відрецензованого роману «Музи кохання». Поклав рукопис на стіл редактора і на тому ж місці пішов у небуття, у вічність.

Так склалося, що я не провів у останню путь свого старшого дорогого друга, бо напередодні цієї трагічної днини відбув до Львова на кінофестиваль.

Як тільки я повернувся в Ічню, відразу зателефонував до Києва і висловив співчуття сім'ї письменника.

Лідія Іванівна, дружина покійного, запросила приїхати на дев'ятини і пом'янути Анатолія Павловича.

Того дня рідні, друзі прийшли на кладовище Берковці з квітами, я теж поклав на могилу видатного земляка троянди, привезені з Ічні. На Ічнянщині в Анатолія Павловича було чимало друзів та шанувальників його творчості і, звичайно, більшість з них не змогла приїхати

в Київ. Валентина Павлівна, менша сестра письменника, запросила багатьох пом'янути брата в Ічні.

І коли я з нею прощався, вона віддала мені велосипеда і пояснила, що Анатолій Павлович не тільки заклеїв пошкоджену гумову шину, але ще й змастив мою веломашину.

Таким добрим, щирим і уважним залишився в моїй пам'яті старший друг – талановитий майстер красного письменства України.

Я негайно, не зволікаючи, порушив питання перед районною владою про те, щоб гідно увіковічнити пам'ять видатного земляка. Оскільки в нас усі його дуже поважали й любили, то незабаром вулиця, де він жив і де стоїть його батьківська хата, успадкувала його ім'я. А десь приблизно через рік тут встановили пам'ятник Анатолію Павловичу, який на моє замовлення створив його давній друг, скульптор з Ічні Василь Швидченко. На його відкриття приїхали з Києва дружина письменника Лідія Іванівна та дочка Люба. Біля пам'ятника зібралось багато ічнянців. Чимало було виголошено палких і щирих промов. Виступаючи добрим словом згадували видатного земляка.

Увіковічений він тепер на постаменті, а його замріяний погляд спрямований на прилуцьку землю, де він уперше побачив небо та сонце.

17 листопада 2019 р. виповниться 100 років від дня народження Анатолія Дрофана. З метою вшанування пам'яті письменника-земляка, автор цієї книги разом із відомим благодійником, депутатом Чернігівської обласної ради 4-х скликань, головою правління ПАТ «Ічнянський завод сухого молока та масла» Віктором Павловичем Кияновським розробили Положення Ічнянської молодіжної літературної премії імені Анатолія Дрофана.

У номінаціях: «Проза», «Поезія», «Публіцистика», «Дослідження» пов'язані з творчістю А.Дрофана, Ічнящиною та Чернігівщиною

Із листопада 2019 р. кращі молодіжні твори студентів та школярів будуть відзначати літературною премією імені Анатолія Дрофана. Кожен номінант одержить диплом лауреата, нагрудну медаль із зображенням письменника та грошову винагороду.

Із когорти перекладачів

Одним із цікавих і оригінальних жанрів літературної творчості є переклад. Українське перекладознавство народилося понад тисячу років тому і фактично бере свій початок із часів запровадження на Русі християнства, має багатий досвід перекладацької діяльності, основою якої був інтерес до літератури інших народів і прагнення не тільки донести до співвітчизників твори зарубіжних авторів, але й збагатити лексику та словникову скарбницю рідної мови.

З давніх-давен перекладацька діяльність сприяє поглибленню історичних і культурних взаємозв'язків із слов'янськими, а також іншими народами та налагодженню і розширенню дипломатичних та мистецьких відносин із багатьма націями, що населяють нашу планету.

В когорті сучасних талановитих українських письменників-перекладачів помітне місце посідає мій земляк Андрій Євса.

Андрій Іванович Євса народився 1 січня 1927 року в хліборобській сім'ї села Іваниці, що на Ічнянщині. Під час колективізації батьки вступили до колгоспу. Мати працювала в рільничій бригаді, а батько – ковалем у колгоспній кузні.

В період голодомору на Україні 1932–1933 рр. сім'я Євса бідувала і голодувала, як і всі односельчани.

На противагу багатодітним сім'ям, Євсам було трохи легше прогодувати єдиного сина.

Сучасники розповідали, як улітку 1933 року, коли заколосилися ниви нового урожаю, доведені до відчаю голодні люди стали ночами нишком ходити в поле, щоб настригти ще незрілих колосків.

Але озброєні сторожі, що пильно охороняли хлібне поле, ловили людей, за жмутик колосків, засуджували до 4–8 років ув'язнення сталінських таборів. За два роки голодомору в с. Іваниці померло майже 300 людей.

1934 року Андрій пішов у школу до першого класу. Він добре навчався, активно займався спортом, ріс фізично розвинутим хлопцем. 1941 року успішно закінчив сім класів. Того ж року в селі комплектували спеціальну бригаду колгоспників з 20 чоловік, які з возами і кіньми мали працювати на будівництві аеродрому в Прилуках.

Андрій вирішив під час канікул заробити грошей і купити собі щось із одягу.

Як виявилося, аеродром будували посланці з різних регіонів Чернігівщини.

Бригади виконували земляні роботи, рівняли територію леталища. Але трудитися довелося лише кілька днів. Повідомлення по радіо, що недільного світанку 22 червня 1941 року фашисти напали на нашу країну (тоді СРСР), відразу повернуло іваничан в рідне село.

Багато односельців призовного віку в перші дні війни мобілізували на боротьбу з ворогом. Андрія призначили розносити пошту замість листоноші, що пішов на фронт.

Фашистські полчища, добре укомплектовані найновішим озброєнням і різною технікою та здобутим «досвідом» при завоюванні країн Західної Європи, настільки швидко просувалися на Схід, що 15 вересня 1941 року вони захопили Іваницю.

Німецькі вояки вели себе по-варварськи, нахабно нищпорили по хатах, шукаючи здобичі та наганяючи страху на мирне населення. Чужинці відбирали в селян птицю, свиней і тут же пускали під ніж.

З приходом гітлерівців на вулицях вешталися тільки німці, мирне населення не наважувалося виходити з хат.

Першої окупаційної ночі спали тільки загарбники, а іваничани з тривогою і страхом прислухалися до кроків кованих чобіт чужинців, що пильно охороняли сон «відважних лицарів» Вермахту.

На світанку земля здригалася від тяжкої військової техніки, що просувалася селом.

Під вечір у селі зупинилося чимало танків та вантажівок із живою ворожою силою, але найбільше їх скупчилося біля приміщення Іваницької середньої школи.

Тільки згодом стало відомо, що в школі разом зі своїм штабом ночував гітлерівський генерал, командуючий танкових військ Гудеріан.

Фашисти самовпевнено говорили, що прийшли сюди назавжди і, здавалося, немає такої сили, яка б протистояла гітлерівцям і прогнала окупантів з поневоленої землі.

В селі обрали старосту і членів старостату. Знайшлися люди, що охоче пішли на службу до окупантів, стали поліцейями. Німці видали зрадникам форму, зброю і продовольчі пайки.

Виявилося, що серед поліцаїв були такі немилосердні, що односельці боялися їх більше від гітлерівців.

Колгоспів у селі Іваниці фашисти не чіпали, лише поміняли назву, стали їх називати общиною. Окупанти примусили мирне населення працювати в общині. Продукцію, яку виробляли селяни в общині, гітлерівці відправляли до Німеччини.

Треба було жити і щось їсти. Андрій Євса пішов працювати молотобійцем у кузню, яка діяла при общині.

Фронт був далеко. Невідомо, з яких джерел в Іваниці дізналися, що на початку грудня 1941 року німецькі війська зазнали розгрому під Москвою. Ці чутки зігривали серця поневолених людей і вселяли віру в перемогу.

Та ще більше зраділи люди, коли почули, що в лютому 1943-го гітлерівські армії були розбиті під Сталінградом і радянські війська погнали фашистів на Захід. Мирне населення з нетерпінням чекало повернення своїх.

Гітлерівська окупація була справжнім рабством. На окупованій території населення перебувало на становищі рабів. Фашисти грабували, гвалтували, убивали, що хотіли, те й робили з мирними людьми.

Окупаційна влада агітувала молодь їхати до Німеччини і працювати в ім'я могутності Рейха. З цією метою кругом розвішували кольорові плакати, на яких зображували щасливих і добре зодягнутих остарбайтерів. Та бажаючих не знаходилося. Тоді фашисти стали влаштовувати облави, ловили молодих людей і силою вивозили на примусові роботи до Німеччини. І коли окупанти уперше силою вивезли чимало хлопців та дівчат до Німеччини, то через «циганську пошту» в Іваниці дізналися, до якого «раю» потрапили односельчани. Розповідали, що на невідомих ринках українських людей, ніби рабів, продавали за марки власникам промислових підприємств і хуторів.

На початку березня 1943 року Андрія попередили, що його прізвище внесене до списків сільської молоді, яку гітлерівці збираються силою вивезти до Німеччини.

Євси почали радитися, як бути, щоб єдиного сина окупанти не вивезли на чужину. В селі ходили чутки, що деякі з односельців відкупилися, аби не їхати до Німеччини. Але у Євса такої можливості не було.

Мали місце такі випадки, щоб не їхати на примусові роботи, хлопці та дівчата піддавали себе каліцтву, в результаті чого залишалися неповноцінними на все життя. Отже, вихід був один – тікати із села. Але куди? Адже кругом фашисти. Хіба що в партизани, але невідомо, де їх шукати.

Хтось підказав: треба тікати в Тростянець, що неподалік Іваниці, де з 1928 року діє радгосп «Тростянець» по вирощуванню племінної великої рогатої худоби. Коли в 1941 році фронт наблизився до Чернігівщини, елітну породу худоби евакуювали на Схід. Тварин супроводжувало чимало працівників радгоспу. Крім того, майже всі чоловіки із селища пішли на фронт. Отже, коли німці окупували Тростянець, виявилось, що селище майже безлюдне.

Оскільки в господарстві не вистачало людей, то на роботу приймали усіх, хто приходив, навіть без документів, які засвідчували б особу.

Не гаючи часу, Андрій поспішив до Тростянця. І дійсно, не питаючи в Андрія ніяких документів і не цікавлячись, звідки він прийшов, хлопця прийняли на роботу.

Виявилось, що в господарстві працювало чимало колишніх червоноармійців, які потрапили у вороже кільце і зуміли вийти з оточення. Серед них найбільше було росіян, українців, білорусів.

Господарством керував русифікований німець Томах, який добре розбирався в питаннях сільськогосподарського виробництва. Робітники общини жили в квартирах господарів, які були в евакуації, а також у спеціально обладнаних бараках. Працювали в полі увесь світловий день. Харчувались у їдальні, де під час сніданку управляючий давав наряд на наступний день. Обід привозили в поле, але вечеряли знову в їдальні.

Невідомо, чим це пояснити, але за два роки окупації жодного робітника Тростянецької общини фашисти не вивезли до Німеччини.

Андрій перебував у Тростянці до 17 вересня 1943 року, коли радянські війська звільнили від гітлерівців Іваницю.

Як тільки Андрій повернувся в рідне село, місцева влада запропонувала хлопцю посаду радіомонтера.

Іваниця тоді була районним центром і монтажники з Чернігова швидкими темпами змонтували радіовузол і встановили радіоприймач-транслявач, в центрі села на стовпі прикріпили потужного гучномовця. Оскільки село було не електрифіковане, то встановили невеликий двигун внутрішнього згорання, який крутив генератор, що виробляв електроенергію для живлення радіовузла.

Чернігівські зв'язківці навчили Андрія обслуговувати пересувну електростанцію та радіовузол, що транслював радіоновини.

Щодня Андрій за допомогою монтерських кігтів лазив по стовпах і протягував дроти до хат односельців. А десь під вечір приходив

на радіовузол, заводив двигуна і на дві години включав приймач, що передавав радіопрограму в сільські хати.

Ще йшла війна і багато іваничан перебували на фронтах. З тривою і надією люди сприймали кожне радіоповідомлення. Як тільки в селі починав «лупотіти» двигунець, односельці знали, що Євса зараз включить радіо, отож кидали усі свої справи і поспішали до гучномовців.

Тієї осені, коли Іваницю звільнили від окупантів, у селі почала працювати школа. Андрій без відриву від роботи на радіовузлі пішов до 8-го класу. Зранку він навчався в школі, а після обідньої пори радіофікував хати односельців і працював на радіовузлі.

Наступного навчального року хлопець пішов до 9-го класу. Але перед цим Андрія Євсу запросили до райвійськкомату і запропонували у 8–10 класах читати спеціальну військову підготовку з професії «телефонія». Незважаючи на молодий вік і невеликий досвід зв'язківця, Андрій успішно справлявся з дорученням. А коли відчував, що не вистачало знань, підчитував спеціальну літературу та різні довідники, а потім ділився набутими знаннями зі своїми ровесниками.

А ще Андрій входив до загону «стрибків». Люди старшого віку пам'ятають, як відразу після звільнення нашої території від фашистської окупації в населених пунктах почали діяти спеціальні загони «стрибків», сформовані із допризовної молоді. Хлопці вивчали стрілецьку зброю та дію, і поведінку солдата в бою. Загони «стрибків» мали відповідні обов'язки і права, їм видавали бойову зброю та патрони.

Фронт котився все далі на Захід, а в тилу, в лісах діяли банди грабіжників та дезертирів. Майбутні воїни разом з міліцією та службовцями військкоматів брали участь у ліквідації ворожих елементів.

1 січня 1945 року учню дев'ятого класу Андрію Євсі виповнилося 18 років. Війна ще тривала, оскільки його вік підлягав мобілізації, то хлопця призвали до військової служби.

Військове начальство врахувало, що Андрій ще до армії працював на радіовузлі, мав досвід з цієї професії, і зарахували його у зв'язківці.

Хлопцю пощастило, що їх не відправили на фронт, а залишили в тилу. Спочатку Андрій служив у Станіславі (теперішній Івано-Франківськ), а згодом в Чернівцях та Львові. До закінчення війни залишались кілька місяців, але в тих місцях, де служив Євса, ще стріляли.

Оскільки ще до військової служби Андрій мав непогані теоретичні та практичні знання з радіотехніки, то скоро він став хорошим

військовим спеціалістом, його перевели до майстерні по ремонту радіотехнічного обладнання.

Десять під кінець сорокових років при Львівському Будинку офіцерів відкрили вечірню школу для військових, що мали звання офіцерів, але у яких не було середньої освіти. Андрій на той час мав звання старшини і обіймав посаду начальника майстерень по ремонту радіоапаратури. Отже, коли Євса написав рапорт, щоб без відриву від військової служби йому дозволили відвідувати вечірню школу, начальство врахувало те, що старшина перебував на посаді офіцера, і задовольнило його прохання.

1948 року він пішов відразу до 10 класу, а наступного року одержав атестат зрілості про середню освіту, в якому були лише п'ятірки та четвірки. По мобілізації Андрій мріяв вступити до інституту зв'язку. Однак доля розпорядилася інакше. 1950 року старшині Євсі військове начальство запропонувало їхати навчатися до Московського військового інституту іноземних мов. Він погодився й успішно склав допускні екзамени.

Навесні 1951 року Андрій одержав 45 днів відпустки для підготовки до вступних екзаменів в інститут. Уже збирався їхати до Білокам'яної, як несподівано надійшло повідомлення, що набір до інституту тимчасово припиняється, оскільки відпала потреба у великій кількості військових перекладачів.

По демобілізації виявилося, що Андрій настільки захопився іноземною мовою, що навіть передумав вступати до інституту зв'язку, а влітку 1951-го успішно склав вступні екзамени до Одеського педагогічного інституту на факультет іноземних мов.

Під час навчання в інституті Андрій виявив неабиякий інтерес до літературного перекладання. В процесі навчання викладачі давали студентам практичні завдання робити переклади технічної та художньої літератури з англійської та німецької мов на українську та російську.

Деякі зі студентів пробували перекладати вірші зарубіжних авторів. Але Андрію більше до душі припала проза. Запам'яталось, коли вперше доторкнувся до дивовижного мистецтва перекладу художніх творів, вирішив, що і надалі буде займатися цим оригінальним жанром творчості.

Вивчення іноземних мов тісно пов'язане з пізнанням мовою оригіналів, з кращими зразками художньої літератури Англії та Німеччини, що вельми розширювало кругозір і мало великий вплив на духовний розвиток студента.

1954 року випускника інституту Євсу направили на південь України в Херсонську область, де він викладав німецьку та англійську мови у школах і технікумах Скадовська, Нової Каховки і Херсону.

У вирі шкільного життя важко викроїти вільну годину, а, можливо, й більше для перекладу художніх творів. Учительський хліб виявився нелегким. Підготовка до уроків, класне керівництво та громадська робота, якою постійно завантажували вчителів, забирали багато часу, коли там було займатися творчою перекладацькою роботою.

З роками, маючи певний педагогічний і житейський досвід, Андрій починає наvertати своє серце до омріяної справи.

Для дебюту Андрій Іванович вибрав оповідання німецького письменника Вернера Ліндемана «Миска абрикосів». Перед тим, як приступити до перекладу, він читав і перечитував оповідання, водночас робив різні замітки, адже для точного перекладу треба добре знати і розуміти глибинний зміст оригіналу.

Чотири роки він навчався в інституті, але під час роботи над перекладом твору гостро відчував, як бракує йому ще знань, щоб збагнути основну суть перекладацької діяльності, оволодіти тонким мистецтвом перекладу.

В інституті викладачі вчили перекладати не слова, а думки автора. Саме такої тактики він і дотримувався.

Неймовірно, але Андрій Іванович майже напам'ять вивчив оповідання, без словника чітко уявляв загальний зміст твору, смислові та логічні зв'язки сюжету в цілому та кожного речення окремо і, звичайно, послідовність розвитку думки автора.

Але перш ніж взятися за перо, Андрій Іванович довго і наполегливо шукав вдалий варіант перекладу. Намагався ужитися в стиль письменника, щоб донести до читача не лише суть твору, а й емоційне забарвлення загальнолітературної мови.

Нарешті після тривалої та наполегливої роботи переклад було завершено. Він дав йому «відлежатися» і тільки через деякий час, ніби вперше, читав і виправляв похибки, тепер уже більш помітні.

І ось постало питання: куди подавати своє перше творення? Вибір упав на журнал «Радянська жінка».

З великим хвилюванням чекав появи свого першого твору в престижному часописі, який передплачувала тоді майже кожна сім'я на Україні.

Пам'ятного 1961 року в третьому номері журналу обнародували переклад. Євсу щиро поздоровляли друзі, знайомі та найбільше раділи дружина Валентина Федорівна і донька Тетянка. Розмов і поздоровлень було багато, але тільки Андрій Іванович знав, скільки часу, енергії та душевних сил затратив він на свій перший переклад оповідання. Радості від першого успіху не передати. Чи не тоді він уперше глибоко усвідомив, що його доробок прочитали тисячі людей. У серці дебютанта запалав вогонь творчого дерзання. Андрія стало вабити дивовижне мистецтво перекладу. Охопило душу таке відчуття, ніби доторкнувся до чогось цікавого, дивного, таємного, і він вирішив твердо тільки перекладати.

Того року в Херсоні відкрили агентство «Інтурист». Євсу як досвідченого фахівця запросили до новоствореної організації на посаду перекладача.

Він добре знав іноземні мови, користувався великим авторитетом серед керівництва агентства.

1965 року Євсі запропонували поїхати на роботу до Іраку. В ті роки в Багдаді – столиці древньої ісламської країни Іраку, при допомозі колишньої держави СРСР будували завод електромеханічного обладнання. Андрій Іванович три роки працював перекладачем на будівництві промислового підприємства.

Ще зі шкільних років він багато чув і читав про цю країну, про екзотичне місто, в якому довелося жити і працювати. Коли разом із своїми співвітчизниками бродив вулицями багатомільйонної столиці, їх вражали соціальні контрасти, навіть в одязі багатих і бідних. А як потрапили на околицю столиці, то боляче було дивитись на жалюгідні халупки, що тулилися у вузьких і звивистих вуличках, де мешкали найбідніше населення Багдада.

За роки перебування в Іраку Євса неодноразово бував у музеях столиці, ознайомився з унікальною колекцією експонатів періоду стародавньої Месопотамії та військового музею Іраку. Подорожував він і до стародавнього екзотичного міста Кедиймейки, що неподалік Багдаду, де милувався древніми мечетями з золотими куполами, дивними витворами ісламської архітектури.

Закордонне життя значно розширило кругозір Євси, збагатило його духовний світ.

Та, мабуть, найціннішим було те, що він пройшов хорошу практику в спілкуванні живою англійською мовою.

Повернувшись до Херсона, Андрій не встиг, як слід відпочити, як уже одержав нове запрошення. Тепер їхати до найбільшої арабської країни – Єгипту. То був 1969 рік. Цього разу Євсу направили до одного із найкрасивіших морських міст африканського континенту – Александрії, тут він працював перекладачем на суднобудівному заводі.

Основний морський порт Єгипту на Середземному морі Александрію заснував Олександр Македонський. Але відомим на весь світ місто стало завдяки Фароському маяку в Александрійському порту, висотою 143 м, збудованому в 279 р. до н. е., що входив до семи чудес світу, та Александрійської бібліотеки – найбільшому з відомих зібрань книг часів, коли Єгипет був останньою елліністичною державою, яку згодом підкорив Рим.

Фонд бібліотеки становив близько 700 тис. папірусів та сувоїв із давньогрецької літератури і науки, а також книг мовами народів Сходу.

Більша частина бібліотечного фонду загинула під час Александрійської війни (47 р. до н. е.), а решту знищили араби в роки свого панування (VII–VIII ст. н. е.).

Згадалися Андрію дитячі роки, коли він ходив до школи і на уроках історії, затамувавши подих, слухав розповіді вчителів про країну стародавнього світу Єгипет. Але хіба міг тоді хлопчина з села думати про те, що колись поїде до цієї казкової країни і бродитиме в Гізе біля легендарних єгипетських пірамід, що багато століть дивують людство майстерністю безіменних архітекторів, що створили одне із семи чудес світу, яке збереглося до наших днів.

Пощастило Андрію Івановичу побувати в Луксорі – колишній столиці Єгипту. Бував він і в Долині богів, де милувався малюнками невідомих художників, що так майстерно розписали стіни знаменитої гробниці вічномолодого фараона Тутанхамона.

Під час перебування в Африканській країні Єгипет Євса міг відвідати історичні та видатні місця стародавньої країни, і коли в нього були такі можливості, він охоче використовував їх.

1972 року Андрій Іванович повернувся з Єгипту і продовжує працювати перекладачем у Херсонському агентстві «Інтурист». За роки роботи перекладачем він відвідав чимало країн, зокрема: Болгарію, Грецію, Індію, Іспанію, Марокко, Монако, Нідерланди, США, Туніс, Туреччину, Шрі-Ланку (о. Цейлон) та багато інших.

Робота за кордоном, а також часті поїздки в різні країни світу, мали велике значення в поповненні словникового запасу, а також духовного та інтелектуального розвитку Євси.

Ще зі студентських років в Андрія Івановича була заповітна мрія зайнятися перекладами художніх творів, але робота в «Інтуристі» і, звичайно, часті службові відрядження не тільки забирали багато часу, а й ставили його в таке положення, коли він, як мовиться, не належав собі. І вирішив тоді Євса повернутися до педагогічної роботи, а заодно всерйоз зайнятися перекладами літературних творів.

Можна вважати, якби не робота в «Інтуристі» та не поїздки перекладачем на будівництво промислових підприємств Іраку та Єгипту, то шлях Євси в літературу був би коротшим?

А, можливо, й навпаки. Адже формування творчої особистості письменника-перекладача Євси розпочалося саме під час роботи за кордоном, коли йому щоденно доводилося перекладати чимало різної технічної документації з англійської мови на російську, що стало хорошою школою і практикою для майбутнього письменника-перекладача.

Адже, якщо розглядати переклади технічних текстів з англійської мови, то при їх опрацюванні виникає набагато більше граматичних і мовних труднощів ніж при перекладах літературних художніх творів.

У роботі перекладача художніх творів важливо не тільки добре володіти іноземною мовою, треба ще ґрунтовно знати життя та бути спостережливим, щоб при перекладі оригіналу реалістично перекласти твір і відтворити дивовижну обізнаність людської правди, про яку яскраво написав зарубіжний автор.

Характеризуючи роботу перекладача літературних творів, слід сказати, що англійська мова належить до мов аналітичних, а українська – до синтетичних. В англійській мові свої закони, в українській – свої. Англійська мова має твердий порядок слів у реченні, а в українській мові, завдяки багатству форм слів, порядок вільний.

Українська мова дуже гнучка і дозволяє зберегти у фразі англійський порядок слів.

В англійській мові зовсім однакові по написанню слова дуже часто виступають одночасно іменником, дієсловом та іншими частинами мови.

В процесі перекладів Андрій Іванович постійно зустрічався з необхідністю порівнювати близькі по значенню англійські та українські слова, щоб вибрати те слово, яке більш підходить при перекладі тексту.

Він старанно дотримувався теорії і практики перекладу, добираючись засобами рідної мови не тільки точно та влучно передавати зміст оригіналу, а й перекласти твір з дотриманням стилю автора і ліричних особливостей та емоційного забарвлення мови, щоб читач вважав, що твір написаний не інакше, як українською мовою.

Не відходячи від сюжетної канви оригіналу, намагався своїм перекладом надати присмаку романтичної окриленості та поетичного звучання і художньої виразності.

Отже, про Євсу слід говорити не як про перекладача в конкретно-му розумінні цієї професії, а в понятті наближеному до літературної творчості талановитого і самобутнього письменника-перекладача.

Внаслідок високої вимогливості до своєї творчості Євса сягає такого високого фахового та літературно-мистецького рівня, що його переклади охоче друкували обласні та республіканські газети і журнали, зокрема «Вітчизна», «Всесвіт», а також альманахи «Літературна Одеса» і «Море».

Список прозових перекладів Андрія Євси тільки англійських письменників налічує понад тридцять імен, серед яких визначний гуманіст Рей Дуглас Бредбері та популярні автори детективно-пригодницьких романів Джон Гарднер і Джон Гендс, один із найвидатніших письменників-гумористів ХХ століття Стівен Лікок і, звичайно, всесвітньовідома Агата Крісті, а також Дайвід Куоммен, Уільям Марча, Джон Мортон, Ерік Сігел, Франсіс Р. Стактон, Джеймс Тербер і багато інших. У творчих доробках Євси є новели, оповідання, повісті, романи. Твори зарубіжних авторів у перекладах земляка виходили в колективних збірках та окремими книжками. Зокрема, 1989 року в київському видавництві «Радянський письменник» світ побачила збірка оповідань «Зневажаючи закон», до якої включено два твори в перекладі Андрія Євси Агати Крісті «Червоний ангел» та Джона Б. Мортон «Алібі мерця». 1991 року київське видавництво «Молодь» окремим виданням оприлюднило роман Джона Діксона Карра «Безтілесна людина» і повість Еллері Квіна «Божий світильник».

2000 року київський видавничий дім «Всесвіт» у перекладі А. Євси оприлюднив міжнародний футурологічний бестселер Елвіна Тоффлера «Третя хвиля».

До перекладацької роботи Євса ставиться дуже відповідально і вимогливо, можливо, в цьому і полягає успіх його творчості.

2003 року Андрій Іванович переїхав з Херсона до Одеси. В сонячному місті над морем живе його двоюрідний брат, народний артист України Микола Сльозка. Час від часу вони зустрічаються, згадують рідне село Іваницю і, звичайно, своє дитинство та молоді роки (більш детально я розповів про М. Сльозку в нарисі «Грані таланту», який включено до цієї книжки).

Незважаючи на похилий вік, Андрій Іванович плідно і натхненно працює і продовжує знайомити українського читача з авторами англійської та німецької літератури, а також творами російських письменників: Марії Анісомової, Олександра Батрова, Дмитра Сергєєва, Миколи Шашкова, Олександра Шелудникова і білоруського автора Олекси Шеренгового.

Більше сотні зарубіжних творів різних жанрів переклав на рідну мову Андрій Іванович. Сьогодні Андрій Євса – один з найпомітніших українських письменників-перекладачів. Його творчий доробок має високу літературну вартість, адже своєю працею він дає друге життя багатьом творам відомих зарубіжних письменників, яких з великим інтересом читають співвітчизники.

Слід згадати, що твори класика української літератури нашого земляка Степана Васильченка, Євса переклав на англійську мову.

За перекладацьку діяльність Андрій Іванович удостоєний літературних премій імені Пантелеймона Куліша та Степана Олійника.

Як бачимо, перекладач покликаний своєю працею збагачувати вітчизняну та зарубіжну літературу. Але, незважаючи на значну кількість опублікованих перекладів зарубіжних творів, через надмірну скромність ім'я члена Національної спілки письменників України Андрія Євси на Ічнянщині мало відоме.

Мета моєї оповіді – розповісти про талановитого перекладача не лише землякам, а й широкому загалу любителів красного письменства. Люди повинні знати, де народився і зростав майстер унікального літературного жанру, який долучився до мистецтва перекладу, покликаного доносити до співвітчизників кращі твори зарубіжних письменників.

Майстер скульптурного портрета

Творчість Пармена Забіли посідає особливе місце в плеяді визначних майстрів скульптурного мистецтва царської Росії другої половини XIX і початку XX століть.

Архіви і біографи скульптора не донесли до нас якого місяця і числа він з'явився на світ. Відомо, що в сім'ї поміщика, нащадка старовинного козацько-старшинського роду, Петра Івановича Забіли, мешканця с. Монастирище, Борзнянського повіту (тепер Ічнянського району) 1830 року народився син, якому дали ім'я Пармен.

В дореволюційні часи церква ревно дотримувалася канонів: при хрещенні новонародженого ім'я давалося на честь святого, у день якого або у ближні дні, немовля народилося.

Раз на рік, 10 серпня, відзначався день дякона Пармена, одного із семидесяти апостолів. Отже, слід гадати, що дитина народилася десь у першій половині серпня.

Цікаво, що Пармен доводився небожем відомому українському поету-романтику Віктору Забілі. А взагалі рід Забіл дав Україні плеяду видатних особистостей, про яких буде згадано в цій оповіді.

Хлопець ріс жвавим і дотепним. Ще з ранніх років у нього виявився хист до малювання. Улюбленими іграшками малого Пармена були альбоми, фарби та олівці. Як тільки він підріс, батько віддав його вчитися до Київської гімназії. В гімназії Забіла познайомився з братами Миколою та Григорієм Ге. Брати дуже гарно малювали і на уроках образотворчого мистецтва викликали захоплення не тільки у однокласників, а навіть у вчителів. Однак скоро виявилось, що Пармен набагато талановитіший.

Одним з найбільш шанованих учителів гімназії був історик Микола Іванович Костомаров. Він зумів своїм вихованцям прищепити любов до предмета, який викладав. Микола Іванович мріяв «...рідну українську націю вивести з духовного занепаду, а кріпака – з неволі духовної і соціальної...»

У березні 1847 року нишпорки поліції Миколи І викрили Кирило-Мефодіївське товариство. Костомарова разом з його «братчиками»

арештували, всі учні відкрито щиро співчували своєму вчителю. Але ще більше захвилювалася гімназія, коли царські жандарми арештували Тараса Шевченка. Звичайно, ці акції не могли не хвилювати студентську молодь, прогресивно настроєних громадян, глибоко проймався подіями, що відбувалися, і юний Пармен.

В гімназії Забіла всерйоз захоплювався образотворчим мистецтвом. Поступово в юнака удосконалюється майстерність малюнка, розвивається художній смак.

По закінченню у 1849 році гімназії Пармен супроти волі батьків їде до Санкт-Петербурга. Він з головою поринає в культурне життя Північної Пальміри.

У цей час великого розголосу набуло написане Карлом Брюлловим полотно «Останній день Помпеї». На художній виставці біля видатного твору великого Карла постійно товпилися шанувальники його творчості.

Якось дев'ятнадцятирічний Пармен випадково зустрів на виставці товариша по гімназії Миколу Ге. Хлопці вельми зраділи, що побачилися і почали захоплено милуватися шедевром Карла Павловича. Несподівано у їхніх серцях запалало бажання стати художниками.

Темпераментний Пармен збуджено обняв за плечі товариша і екзальтовано вигукнув:

– Миколо, друже! Ми повинні обов'язково вступити до Академії мистецтв. Сподіваюся, що нашим учителем і наставником буде не хто інший, як легендарний Брюллов.

Скоро мрія друзів збулася. Спочатку Забіла на правах вільного слухача 1850 року вступив до Академії, а вже наступного року стає повноправним студентом, навчається в досвідчених педагогів П. Клодта та М. Піменова.

Забіла радів, що знайшов своє покликання, старанно вивчав професію, до якої так прагнула душа. Він буквально поглинає навчальні дисципліни, що викладалися в Академії. Слід згадати, що в стінах Академії мистецтв ще витав дух геніального Івана Мартоса, багато викладачів добре пам'ятали його, розповідали про нього своїм студентам. Пармен дуже пишався, що видатний митець і педагог був його земляком. Можливо, саме тому юнак з Монастирища і вступив навчатися на скульптурне відділення.

Талановитий студент успішно навчався в класі скульптури, і за ліплення окремих робіт одержує малу срібну медаль. У той же час він не

завжди був задоволений навчальною програмою Академії. І 1854 року Забіла робить відчайдушний крок у своєму студентському житті, залишає Академію і за власні кошти їде вивчати скульптурне мистецтво до Італії.

В Римі він методом самоосвіти вдосконалює техніку роботи з каменем. Проте зв'язків з Санкт-Петербургом не пориває. Мабуть, нелегко давалося Пармену закордонне життя.

1855 року князь Г.П. Волконський, який був опікуном над російськими художниками в Італії, поставив Забілі умови, або повертатися до Росії і розпочати роботу на медаль, або одержати одноразову грошову допомогу і залишитися за кордоном. Гордий дворянин не відступився від свого переднього рішення і залишився в Італії, щоб самостійно готуватися до заочної атестації. Великою радісною для Пармена була подія, коли його сестра Анна Петрівна восени 1856 року вийшла заміж за його товариша по гімназії й Академії Миколу Ге.

Відразу по закінченні Академії Микола разом з дружиною вирушили в подорож по Європі і, звичайно ж, завітали до Пармена. Виявилось, що Анна з Миколою вінчалися в церкві с. Монастирище. (Спасибі часу, що зберіг нам церкву, в якій геніальний художник поєднав свою долю з нашою землячкою. – *Примітка автора.*)

Уже в перші роки перебування в Італії Пармен створив кілька визначних творів: мармурову скульптуру «Наяда біля фонтана», на замовлення імператриці Олександри Федорівни, «Ревекка біля колодязя», «Тетяна» – за твором О. Пушкіна «Євгеній Онегін», «Горе» – надгробок графині Ташкевич в Ніцці, «Дівчина купальниця», а також декілька погрудь і барельєфів.

Творчий дебют митця засвідчив, що в скульптурне мистецтво прийшов яскравий і самобутній талант. Належно оцінили обдарованого майстра і в Санкт-Петербурзі, за деякі з ранніх його творів у 1857 році Забілі присвоїли звання художника.

Комунікабельний і дотепний Пармен не тільки плідно творить, він зустрічається і активно контактує з багатьма вихідцями з Росії, які жили на той час в Італії.

На лікуванні в Римі перебував відомий російський художник Олександр Іванов, автор видатного полотна «З'явлення Христа народові». За час спілкування з Івановим Забіла створив погруддя славного художника.

Перші успіхи не заспокоїли Пармена, він постійно в творчих пошуках і продовжує наполегливо працювати над здійсненням нових задумів. Пармен добре розумів, що запорукою успіху в кожній професії і, насамперед, у мистецтві є щоденна натхненна праця. І він самовіддано працює. В його дужих і вправних руках м'яка глина за допомогою стеки і пальців віртуоза перевтілюється в моделі для майбутніх виробів.

Скульптор створює прекрасні барельєфні зображення родини Кочубеїв і надсилає їх у Росію.

Високохудожні твори не тільки принесли Забілі славу, а й звання академіка, яке 1869 року присудила йому академічна рада Академії мистецтв.

Забіла був не просто талановитим художником, він був неординарною людиною. У нього було обличчя біблійського пророка з красивою шевелюрою, зі сміливим орлиним профілем, що підкреслював волю і мужність. Струнка постава робила його не тільки привабливим, а й вишуканим. Високоосвічений, добре вихований, красивий Пармен Петрович з уважним, і проникливим поглядом художника викликав повагу і щире захоплення у своїх співрозмовників. Сучасники, яким доводилося бачити за роботою скульптора, говорили, що завжди милувалися його натхненим обличчям і швидкими рухами рук та пальців чарівника, які на очах у присутніх творили чудо.

Художник володів рідкісним даром помічати в людині внутрішні риси характеру, які допомагали розкрити й створити життєво-правдиві скульптурні образи, відтворити в динаміці емоції, переживання, думки героя. В ряді творів земляка знайшли відображення в психологічних портретах образи видатних історичних осіб епохи, в яку жив і творив Забіла.

Упродовж порівняно короткого часу митець завершує цілу низку скульптурних портретів, зокрема, О. Пушкіна, І. Тургенева, М. Некрасова та інших.

Найбільш яскравим прикладом таланту Забіли і одним з найвищих його творів, який 1869 року побачив світ, є мармурове погруддя Т. Шевченка. Перш ніж приступити до створення скульптурного портрета співця людської долі, Пармен Петрович довго думав над образом Великого Кобзаря. Забіла розробляв різні варіанти і

нарешті вирішив без будь-яких прикрас відтворити реалістичне зображення смертельно хворого поета у кожусі з широкими відлогами без головного убору, з втомленим поглядом вистражданих очей за долю простого люду. Народна любов до Тараса Григоровича була безмежною, отже, гіпсові копії скульптурного портрета генія української нації, миттєво розійшлися по всіх континентах планети.

Роботи Забіли виділяються винятковим умінням автора не тільки досягти портретної схожості з натурою, а й динамічно розкрити в скульптурі внутрішній світ героя.

Деякий час Забіла жив у Флоренції, зустрічаючись з російським революціонером О. Бакуніним. Але скоро скульптор не знаходить спільної мови з Бакуніним і, природно, інтерес до спілкування з ним скоро проходить.

Натомість у цей час зародилася дружба з натхненником революційно-демократичного руху в Росії, засновником газети «Колокол», Олександром Герценом. Якось Герцен з великим обуренням розповів Забілі про те, що на його революційну газету надходить чимало кореспонденцій та скарг про свавілля і жорстокі репресії, які чиняться в царській Росії та багатьох губерніях України.

Олександр Іванович повідомив Пармену про масове беззаконня, яке мало місце в Чернігівській губернії під час реформи про скасування кріпосного права 1861 року.

Зокрема, вельми нахабно вів себе «член-експерт» комісії реформи, предводитель дворянства Борзнянського повіту (до якого входила Ічня) Григорій Галаган. Магнат затято відстоював інтереси імущих і виступав за збереження земельних угідь поміщиків. Навіть після проведення реформи Галаган намагався привласнити землю, яка по праву належала ічнянським селянам. І коли обурені люди повстали, розгніваний поміщик придушив виступ селян викликаними в Ічню солдатами. Герцен розповів, що такі скарги надходять і з інших регіонів Чернігівщини.

Знайомство Забіли з Герценом переросло в довголітню дружбу. Позаяк Пармен цікавився революційною літературою, Герцен надсилав йому «Полярную звезду». А коли в січні 1870 року в Парижі Герцен відійшов у потойбічний світ, до Забіли звернувся син небіжчика, щоб скульптор створив для могили батька надгробок. Натурою

для роботи над скульптурою був портрет Герцена, який у 1867 році написав у Флоренції Микола Ге.

Попервах Пармен Петрович створив погруддя Олександра Івановича, а потім на повний зріст, у натуральну величину надгробок. У цій роботі знайшли вияв глибокі авторські симпатії до великого сучасника. Забіла зумів передати характер Герцена і створив ідеал розуму та сили волі. Від бронзової фігури революціонера-демократа, філософа-матеріаліста і письменника віє якоюсь притягальною силою.

Герцена поховано у французькому курортному містечку Ніцца. Відтоді багато поколінь людей з усіх континентів нашої планети відвідують могилу непримиренного провісника боротьби за свободу проти самодержавства і кріпацтва в царській Росії.

Глибокореалістичне і високохудожнє творіння Забіли – пам'ятник Герцена – викликає подив та захоплення, прославило автора на весь світ.

Вісім років Пармен Петрович прожив далеко від Батьківщини, нарешті 1872 року він повертається з Італії до Росії. Петербурзька Академія мистецтв виділила талановитому художнику спеціальну майстерню. За час перебування за кордоном Пармен Петрович прибрав собі псевдонім «Забелло» і так підписував свої твори. На Батьківщині він починає натхненно працювати, художник створює бронзову фігуру «Русалка» для фонтана в м. Казані, скульптуру О. Пушкіна для Олександрійського ліцею в м. Санкт-Петербург, «Христос в Гетсиманському саду», скульптуру Олександра II для приміщення окружного суду, мармурове погруддя Шевченка для Чернігова та інші.

На початку оповіді згадувалося, що Микола Ге одружився на рідній сестрі Пармена Анні Петрівні Забілі. І коли 1876 р. Ге покинув Петербург і поселився на хуторі Іванівському (тепер с. Шевченкове, Бахмацького р-ну), Пармен Петрович часто приїздив до нього.

Цікаво, що син подружжя Ге Петро одружився на небозі своєї матері Катерині Іванівні Забілі, у якої була рідна сестра Надія. Вона мала лірико-колоритне сопрано і закінчила Київський інститут шляхетних дівичь, де одержала початкову музичну освіту під керівництвом М. Лисенка, та Петербурзьку консерваторію. Вокальне мистецтво Надія Іванівна удосконалювала в Парижі. Сценічну діяльність розпочала з 1893 р. на київській сцені, співала в Харкові, Тбілісі.

1895–1896 та 1904–1911 рр. співала в Маріїнському театрі (Петербург), в 1897–1902 рр. у московській приватній опері С. Мамонтова Надія Іванівна уславилася передусім, як виконавиця провідних партій в операх М. Римського-Корсакова, зокрема вперше виконаних нею ролей Марфи («Царева наречена»), царівни Ненаглядної Краси («Кашей безсмертний»), а також Віри («Бояриня Віра Шелога»), Царівни-Лебідь («Казка про царя Салтана»). За майстерне виконання ролей в його операх Римський-Корсаков присвятив Надії Забілі романси «Еще я полн, о друг мой милый» та «Німфа», які він написав на вірші А. Майкова.

Надія Забіла вийшла заміж за видатного художника Михайла Врубеля. Подружжя неодноразово приїздило на хутір до Ге та в Монастирище і, звичайно, в Ічню.

Слід згадати, що образ Забіли-Врубель увіковічений у багатьох портретах та картині Михайла Врубеля «Царівна-Лебідь».

Від старожилів нашого міста я чув, що Михайло Врубель розписував Миколаївську церкву в Ічні, неподалік якої знаходиться садиба академіка живопису Віктора Резанова. Отже, цілком імовірно, що Врубель бував у Віктора Резанова.

У 70-х роках Забіла бере участь у конкурсі на спорудження у Москві пам'ятника О. Пушкіну. Крім нього конкурсантами були чимало талановитих митців. Проект скульптора успішно пройшов декілька турів і вийшов у фінал, до якого допущено два кращі проекти (О. Опекушина та П. Забіли).

Пармен Петрович розробив досить цікавий і оригінальний проєкт. Поета він зобразив на вершині скелі у злегка накинутах на плечі плащі, взутого в ошатні чоботи, права нога стоїть на камені, в обох опущених руках він тримає крилатого капелюха. На обличчі у генія – задум.

Комісія конкурсу довго не могла вирішити, котрому з проєктів віддати перевагу, але згодом пальму першості віддали скульптору Опекушину, композиція якого була без лишніх зображувальних деталей і виявилася простішою для сприйняття образу поета.

У своєму творчому серці Забіла довго виношував мрію увіковічити образ геніального Гоголя. Але царський уряд не давав дозволу на створення пам'ятника автору «Тараса Бульби», «Ревізора», «Мертвих душ».

На ім'я царя Олександра II надходили тисячі листів, що закликали до вирішення цього питання. Нарешті під тиском передової громадськості та народних мас, влада таки поступилася.

1880 року було створено організаційний комітет по спорудженню пам'ятника основоположника критичного реалізму. До комітету ввійшли історик М. Костомаров, письменники М. Гербель, Л. Глібов, Д. Григорович, О. Островський, І. Тургенєв. Комітет оголосив збір коштів на пам'ятник.

Було вирішено пам'ятник Миколі Васильовичу встановити в м. Ніжині, де він вісім років навчався в гімназії вищих наук князів Безбородьків, і саме у місті над Остром написав свої перші літературні твори.

У збиранні коштів взяло участь усе населення Чернігівської губернії, але найбільш активними були студенти та викладачі Ніжинського історико-філологічного факультету. Вони поставили декілька платних вистав, а також влаштували художні виставки.

Велику матеріальну підтримку надали художники-передвижники на чолі з Миколою Ге, які організували виставку картин і виручку від їх продажу передали у фонд оргкомітету.

Оргкомітет вирішив проєкт і спорудження пам'ятника довірити Пармену Забілі. І коли зібрали 8905 крб, усі чавунні та бронзові роботи до монумента під керівництвом Забіли відливали в Петербурзі.

Урочисте відкриття першого в Росії пам'ятника класику світової літератури відбулося 4 вересня 1881 року. На свято з'їхалося багато видатних громадських діячів, письменників, художників, композиторів і просто шанувальників творчості Миколи Гоголя.

На постаменті вмонтовано мідні дошки з текстом, виконаним старослов'янським шрифтом: «...определено мне чудной Властью ...озирать жизнь сквозь видный миру смех и незримыя невидимыя ему слезы!». А далі дати народження і смерті геніального майстра «сміху крізь сльози».

На постаменті є також напис «Автор проєкту – уродженець Чернігівщини, академік Петербурзької АМ (1869), скульптор П.П. Забіла (Забелло, 1830–1917).

Присутні підходили до постаменту, милувалися злегка нахиленим задумливим обличчям народного письменника, читали надпис і дивувалися, як просто і разом з тим високохудожньо Забіла відтворив

і свій профіль. У складках одягу Гоголя зображення автора можна легко побачити на просвіт з лівого боку погруддя Миколи Васильовича, якщо стати з тильної сторони пам'ятника.

У своїй творчості Забіла неодноразово звертався до образу Великого Кобзаря, у нього було чимало ескізів та різних варіантів проєктів пам'ятника Т. Шевченка. Сучасники Забіли згадували, що скульптор хотів відтворити Тараса Григоровича навіть у солдатській сорочці. Але царська влада не давала дозволу на спорудження пам'ятника революційного поета. І задуму Пармена Петровича по увіковічненню образу Т. Шевченка не судилося здійснитись.

Кожен талановитий творець приходив у мистецтво, щоб сказати своє слово. Забіла особливо яскраво заявив про свою індивідуальність. Чи не кожна його нова робота була подією в культурному житті, мистецькому світі не лише царської Росії. В доробках Забіли відчувається високий професіоналізм. Забіла був талановитим майстром скульптурного портрета в першу чергу людей інтелектуальної сфери.

Він – автор відомих скульптур М. Ломоносову, для Ломоносовського скверу в Санкт-Петербурзі, посмертного портрета М. Салтикова-Щедріна на Волконському кладовищі, виконаного на замовлення сім'ї видатного письменника-сатирика, погрудь художників В. Маковського, В. Боровиковського, М. Ге, літературного критика М. Михайлівського, композитора О. Серова (разом з Л. Бенуа) та багатьох інших.

Майстерність скульптора росла разом з його популярністю. Він став досить відомою людиною. Під час однієї з поїздок до Ленінграда у Пушкінському домі я побачив груповий портрет художника Г. Мясоедова «Читання «Крейцерової сонати» Л.М. Толстого», де живописець відтворив 26 історичних осіб і серед персонажів цієї картини в числі відомих людей Росії – Пармен Забіла.

Для багатьох поколінь художників і скульпторів творча спадщина Забіли була і залишається зразком для наслідування.

Під кінець свого життя Пармен Петрович виїхав до Швейцарії і 25 лютого 1917 року в Лозані на 87 році життя перестало битися його творче серце. Ще в юні роки від свого геніального земляка Івана Мартоса Забіла прийняв творчу естафету стеку – скульптора і невтомною багатолітньою працею своїм творчим талантом створив цілу галерею прекрасних скульптурних портретів. Серед його робіт є твори, що стали гордістю образотворчого мистецтва не лише української нації, а й усієї світової культури.

У Пармена Петровича був син Лев Забіла, який жив у Петрограді і працював економістом в Міністерстві земельних справ. В нього було семеро дітей і поміж них – донька Наталія 1903 року народження.

Знаменно, що внука видатного скульптора стала відомою українською письменницею, драматургом і перекладачем.

Поряд з Оленою Пчілкою, Лесею Українкою та Марійкою Підгірнянкою вона завжди знаходилася в першому ряду представників дитячої літератури.

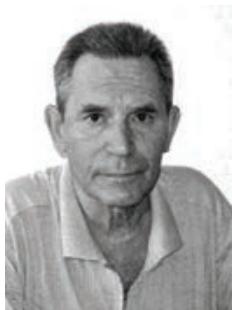
Окремі твори Наталії Забіли перекладено багатьма мовами народів колишнього СРСР та зарубіжних країн.

Творчий талант Наталії Львівни Забіли високо поцінований: вона стала першим лауреатом літературної премії імені Лесі Українки.

З метою вшанування пам'яті видатної письменниці журнал «Малютко» з 1989 року встановив літературну премію імені Наталії Забіли за кращий літературний та ілюстрований матеріал року, вміщений у часописі.

Камертон творчості

Уже давно я хотів написати про побратима шкільних та молодих років Станіслава Закусила, який став відомим українським журналістом.

Але кожного разу, коли клав на стіл аркуш паперу, завжди відчував ускладнення, що достатньо не маю відповідної інформації про дорослі творчі роки життя тезки.

Адже, коли останнім часом нам доводилося зустрічатися і я цікавився його творчим життям, через надмірну скромність, він постійно уникав таких розмов.

Отже, щоб таки відтворити його літературний портрет, довелося розпитувати знайомих і по дрібочці збирати потрібний матеріал.

Майже 60 років творчого життя Станіслав Закусило віддав любимій професії. Важко навіть уявити, скільки матеріалів у різних періодичних виданнях він оприлюднив, скільки імен він відкрив і прославив.

Але мене дуже дивує, що ніхто ще жодного разу, жодного рядка не написав про одного із провідних українських журналістів, другої половини 20 і початку 21 століть Станіслава Закусила.

Вочевидь моя оповідь – перша розповідь про друга моїх шкільних років і побратима по перу.

Та коли нарешті я взявся за перо, згадалося, як і коли ми познайомилися із Станіславом Закусилом.

Цікаво, що нашому знайомству передувала одна подія. У 1954 році Ічнянська середня школа №1, у якій я тоді навчався, зібрала найбільше в Чернігівській області металобрухту, і нас преміювали вузькоплівковою кіноапаратурою «Україна».

Директор школи Семен Михайлович Драган вирішив створити при учбовому закладі учнівський кінотеатр. Він знав, що я умію демонструвати фільми, і на громадських засадах призначив мене директором самодіяльного кінотеатру.

То були перші паростки учнівського самоврядування в Ічнянському районі. У позаурочний час учні виконували обов'язки кіномеханіків, художників реклами, касирів, білетних контролерів.

Телевізорів тоді у нашому місті не було, і якщо привозили цікавий фільм, то у недільні дні доводилось демонструвати 3–4 кіносеанси поспіль.

Коли в Чернігові дізналися про наш учнівський кінотеатр, на базі Ічнянської школи № 1 організували обласний семінар завідуючих районними відділами освіти та культури. І оскільки я був директором самодіяльного кінотеатру, мені довірили розповісти про роботу нашого вогнища культури.

Самодіяльний кінотеатр відвідували учні усіх шкіл нашого міста. Отже, у ті роки в нашому кінотеатрі і познайомився я з учнем 7 класу сусідньої школи №4 Станіславом Закусилом.

Палке бажання навчитися демонструвати фільми і спонукало хлопця перевестися до нашої школи.

Відтоді ось уже шістдесят років ми з ним підтримуємо дружні відносини.

З багатьох перших зустрічей запам'яталось, як Стасик запросив мене на своє шістнадцятиріччя і познайомив із своєю матір'ю Наталією Ільківною – учителькою української мови та літератури.

Тоді я дізнався, що він народився 1 вересня 1940 року в учительській сім'ї, в селі Христинівка Народицького району на Житомирщині. Його батька Олександра Івановича Закусила відразу призвали до армії. І мати із двоतिжневим немовлям поїхала до своїх батьків у рідну Ічню.

Тут Стасик уперше ступив на землю, тут минуло його босоного дитинство, шкільні та молоді роки. Тож не дивно, що Ічню він вважає своєю батьківщиною.

Любов до рідної мови та книжки Наталія Ільківна привила сину з ранніх років. Хлопець ще до школи навчився читати і писати. А коли пішов до школи – гарно вчився, і більше всього на світі він любив читати книжки відомих письменників. Наталія Ільківна помітила, що син має здібності до красивого слова і пише неординарні літературні твори, отже, всіляко допомагала йому у розвитку таланту оповідача.

Вчителі: української мови Уляна Федорівна Дем'яненко та російської мови Марія Іванівна Майдан літературні твори Закусила часто зачитували в класі, як зразок учнівської творчості.

Якось мати Стасика почула, як на районній конференції освітян ставили за приклад учительку біології Монастирищенської семирічної

школи Марфу Яківну Міхель, що її пришкільні навчально-виробничі ділянки кращі в області.

Наталія Іллівна порадила сину поїхати в село поспілкуватися з Міхель, щоб потім в районній газеті розповісти про роботу вчительки.

Редактора районної газети «Ленінський шлях» Миколу Савича Семенця зацікавила оповідь школяра, він похвалив хлопця і разом з тим тактовно вказав на допущені похибки при написанні матеріалу, і дав кілька цінних порад, як треба готувати публікацію, і навіть запропонував приносити дописи на різноманітні теми.

Так районна газета уперше надрукувала матеріал Станіслава Закусила і сповістила про народження нового журналіста. Автор одержав свій перший у житті гонорар та статус юнкора – позаштатного кореспондента районної газети.

А невдовзі хлопець відчув, що не тільки його друзі та однокласники, а навіть вчителі стали до нього ставитися з якоюсь особливою повагою. Так, ще в шкільні роки, юнак зрозумів магічну силу друкованого слова і вирішив обрати професію журналіста.

Не можу не згадати, що з легкої руки Станіслава Закусила, згодом Марфі Яківні Міхель присвоїли почесне звання Заслуженої учительки УРСР і навіть обрали депутатом Верховної Ради УРСР.

Мабуть, не буде перебільшенням, якщо я скажу, що завдяки своїй матері-вчительці, єдиний син Станіслав став відомим українським журналістом.

У 1957 році він успішно закінчив Ічнянську середню школу №1.

І відразу поїхав до Києва, щоби подати документи до університету ім.Т.Г.Шевченка на факультет журналістики. Але виявилось, що того року прийому на факультет журналістики не було. При університеті на факультеті журналістики залишилося лише два курси: 4-й і випускний – 5-й.

Це було наслідком репресій, яких зазнав факультет у 1956 році, коли група студентів-старшокурсників бурхливо відреагувала на угорські події – жорстоке придушення радянськими військами народного антикомуністичного повстання в Угорщині.

Тодішнє партійне керівництво в Києві прийняло рішення закрити факультет «бунтарів». Збентежений невдачею Стасик повернувся в Ічню і пішов за порадою до редакції районної газети «Ленінський шлях».

Але оскільки штат працівників редакції районної газети «Ленінський шлях» був повністю укомплектований, у Ічні не було можливості

працевлаштувати обдарованого хлопця. Проте редактор Микола Семенець знав, що у сусідньому районі Мала Дівиця, в редакції газети «Соціалістичне село» є вільна вакансія літературного працівника, отже зателефонував своєму колезі Василю Гриценку і порекомендував Станіслава.

Відповідальним секретарем Малодівицької районки була Тетяна Максимівна Борщан. Вона мала великий досвід роботи в газеті, а ще була мудрою і доброю жінкою. Отже, по-материнськи зустріла хлопця з Ічні та всіляко йому допомагала. Тетяна Максимівна щиро вчила юнака живого спілкування з героями публікацій та як грамотно готувати газетні матеріали.

Скромний і сором'язливий хлопець старанно вчив ази журналістики.

Сьогодні він з глибокою вдячністю згадує нині покійну Тетяну Максимівну і щиро називає її хрещеною матір'ю обраної професії.

Адже в редакції Малодівицької районки почалася повнокровна газетна діяльність Станіслава Закусила. Звідси він поступив на заочне відділення факультету журналістики Київського університету ім. Т.Г. Шевченка.

Але коли у 1959 році в Ічнянській районній газеті «Ленінський шлях» звільнилась посада літературного працівника, Закусила запросили на роботу до редакції, де ще в шкільні роки він зробив свої перші творчі кроки.

За своє довге життя журналіста йому довелося працювати в редакціях різних газет, але якось він зізнався, що Ічнянська районна газета його альма-матер, адже тут він друкував свої перші публікації, а коли почав працювати, набував практичного досвіду обраної професії. І дуже багато в розумінні проблем журналістики дало йому спілкування та настанови редакторів нашої районки: Миколи Савича Семенця, Василя Оврамовича Шуляка, Віталія Платоновича Осипенка, Івана Андрійовича Харченка та завідуючих відділами районки: Миколи Христюка, Федора Сидори, Володимира Немченка.

У рідній газеті Станіслав старанно удосконалював свою майстерність, поступово здобував журналістське ім'я, як автор матеріалів «про маленьких людей із великим серцем».

Ще у роки формування таланту Станіслава Закусила, було помітне намагання не просто розповісти про героїв своїх публікацій,

а шукати і відтворювати індивідуальні риси та неповторність людських характерів.

Коли почалися хрущовські адміністративно-територіальні реформи по укрупненню районів, і на Чернігівщині ліквідували 25 районів, у тому числі і Малу Дівицю, і закрили газету «Соціалістичне село», то її очільника Олександра Олексійовича Климішу, відповідального секретаря Тетяну Максимівну Борщан, фотокореспондента Володимира Федоровича Чокола, подружжя Настичів коректора Марію Василівну та її чоловіка друкаря Миколу Макаровича, улітку 1962 року перевели до Ічні.

Олександра Климішу призначили редактором районної газети «Ленінський шлях». Як тільки він приступив до своїх обов'язків, відразу домігся, щоб перейменували газету. Від тих пір і по сьогодні районна газета виходить під назвою «Трудова слава».

А Станіславу Закусило довелося удруге працювати із Тетяною Борщан, Федором Чоколом та подружжям Настичів.

З якоюсь особливою творчою радістю Станіслав Закусило працював у районній газеті і заочно навчався на факультеті журналістики в столичному університеті.

Коли до керівництва Комуністичної партії України прийшов Петро Шелест, ситуація змінилась, і в 1960 році відновили набір на факультет журналістики і запросили заочників продовжити навчання на стаціонарному відділенні. Станіслав охоче використав таку можливість.

Оскільки він уже мав досвід роботи в газеті, навчатися йому було легко і приємно.

На факультеті журналістики працював молодий викладач Микола Архипович Шудря. Він постійно говорив студентам: «Реалізм наріжний шлях всіх часів, всіх народів та всіх жанрів. І якщо хочете стати хорошим журналістом, умійте вивчати людину. І старайтеся відтворювати її такою, якою вона є насправді. Тоді ви досягнете такої майстерності, що ваші публікації будуть читати з інтересом».

Микола Архипович був лише на п'ять років старшим від Закусила, але із великою повагою ставився до талановитого студента. У свою чергу хлопець старанно переймав від нього закони професії журналіста та удосконалював свій індивідуальний творчий стиль і манеру художньої майстерності.

Пригадую, як улітку 1976 року Шудря приїхав у відрядження до Ічні і редактор районної газети «Трудова слава» Петро Багмут привів Миколу Архиповича до мене додому. Коли гість із столиці дізнався, що я створюю кінопортрети про видатних земляків, виявив бажання відвідати народні аматорські кіностудії «Сівач» та «Заспів». З інтересом переглянув декілька моїх документальних стрічок.

А десь через пів року, у січневому номері журналу «Новини кіноекрану» Шудря оприлюднив нарис «Фільми Станіслава Маринчика».

З роками Микола Шудря став відомим українським журналістом, письменником, літературознавцем, кінодраматургом. Він автор багатьох книжок. За його сценаріями відзнято 120 художньо-документальних кінострічок, за які удостоєний Національної премії України ім. Т.Г. Шевченка.

А, коли постало питання про прийом мене до Національної Спілки кінематографістів України, Микола Архипович охоче дав мені письмову рекомендацію до творчої спілки.

Наші дружні відносини тривали до самої його кончини. З великою вдячністю часто згадую цю мудру і світлу людину.

У роки навчання на стаціонарі Закусилу активно друкувався в республіканській пресі: «Молодь України», «Радянська Україна». Уже перші публікації у центральних виданнях свідчили про студента, який уміє тонко, талановито, лірично і правдиво відтворити газетні матеріали.

Газети «Радянська Україна» та «Молодь України» завжди приваблювали читачів неординарними публікаціями, які розкривали на сторінках життя народу 20 століття з усіма протиріччями і труднощами.

Важливою особливістю творчості Закусила було намагання не просто розповідати про своїх героїв, а шукати індивідуальні і неповторні риси людських характерів.

Щорічну студентську практику Станіслав проходив у обласних газетах «Зоря» м. Дніпропетровська та «Червоний прапор» м. Рівне. Під час переддипломної практики випускник університету настільки добре зарекомендував себе, що по закінченню вузу молодого фахівця запросили до Рівненської обласної газети «Червоний прапор».

Коли Станіслав перевівся на стаціонарне відділення, ми стали рідко зустрічатися. Але пам'ятається, як у 1964 році на першотравневій святі він познайомив мене зі своєю дівчиною, студенткою Рівненського педагогічного інституту Катрусєю Дубиновською, миловидною

шатенкою з великими виразними голубими очима. Вродлива ічнянка назавжди полонила серце мого друга. І коли Станіслав закінчив університет, молодята побралися. Але відразу після весілля Станіслава призвали до служби в армії. Служив він у Мінську. А коли у 1965 році демобілізувався, дружина зустріла його із однорічним сином Олегом. У 1969 році у них народився другий син, якого назвали Геннадієм.

Станіслав продовжував трудитися у обласній газеті «Червоний прапор».

Спочатку він працював у відділі промисловості, а потім завідував відділом культури. У своїх матеріалах Станіслав Олександрович намагався, щоб його публікації були виразними, сердечними і людяними.

Не випадково на обдарованого журналіста звернули увагу в Києві, і у вересні 1967 року запросили на роботу в центральну республіканську газету «Радянська Україна», на посаду власкора в Рівненській, а згодом і Волинській областях.

Робота власкора, та ще на дві області, була складною і відповідальною. Писати доводилось про все: трудове сьогодення регіонів, економічні проблеми, духовні здобутки.

Але з-поміж іншого вирізнялися магістральні напрямки: відтворення ратного подвигу краю, горда і печальна доля вдів-солдаток, труди і дні «головуючого корпусу», важкі реалії малих сіл.

При відтворенні портрета героя він уміло висвітлював найтонші, найсокровенніші порухи душі, філософські роздуми, драматичні ситуації, які трапляються на життєвому шляху кожної людини.

Жодному журналісту ще не пощастило сказати все разом про наше життя. Але кожна нова публікація Закусила відкривала нову тему, нових героїв, щось доповнювала до панорами нашого життя.

Географія творчих відряджень Станіслава Олександровича строката і різнобічна. Професійна доля закидала його в різні краї: Кіровоградщину, Житомирщину, Тернопільщину, Харківщину, рідну Чернігівщину і навіть в Білорусію, Башкирію, Литву й Урал.

Після таких поїздок на шпальтах «Радянської України» і в колективних збірниках з'явилися розповіді про людей одержимих і небайдужих, про їхні справді героїчні діла.

У кінці 80-х років минулого сторіччя Станіслав Закусило був удостоєний звання на той час престижної республіканської журналістської премії імені Ярослава Галана.

У ці роки він повернувся, можна сказати, додому – був призначений власним кореспондентом «Радянської України» в Чернігівській області.

То був крутий час бурхливих перемін та соціальних перетворень. І все це по-своєму і талановито відтворював Станіслав Закусило. До речі, як чудовий нарисовець і соціальний публіцист Указом Президії Верховної Ради УРСР в серпні 1987 року Станіслав Олександрович Закусило був удостоєний почесного звання Заслуженого журналіста України. Це сьогодні таких звань роздають десятки, а може й сотні, а тоді в Чернігівській області він був лише другим.

Після закінчення Рівненського педагогічного інституту Катерина Закусило одержала професію педагога-психолога дошкільного виховання, і працювала за фахом в дитячому садку. А коли сім'я переїхала до Чернігова, Катерина Федорівна у місцевому медичному коледжі викладає основи загальної та медичної психології.

На рідній Чернігівщині Закусило продовжував трудитися в «Радянській Україні», згодом газету перейменували у «Демократичну Україну».

У 1994 році Станіслав Олександрович вирішив змінити амплуа і перейшов на роботу в Чернігівську обласну держадміністрацію і обласну раду.

Спочатку керував пресслужбою, а потім очолив інформаційно-аналітичний відділ. Разом з колегами, як міг, захищав професійні інтереси місцевої преси, максимально доклав сил, аби не згасала культура і духовність у нових українських реаліях.

Ці роки практичної роботи суттєво додали знань і досвіду, коли знову повернувся в журналістику – був зарахований на посаду власного кореспондента Чернігівської області в республіканській газеті «Урядовий кур'єр». Тут він трудився до виходу на пенсію. А після того ще кілька років відпрацював в обласній газеті «Деснянська правда».

Люди... Люди... Скількох він їх зустрічав на своєму довгому творчому шляху, скількох прославив у своїх публікаціях.

Камертоном творчості Станіслава Закусила завжди була увага до людської долі, людського духу, прагнення показати найкращі якості людської особистості.

Його публікації стали помітним явищем у духовному житті української журналістики. Якщо в думках уявити все написане за майже 60 років творчого життя Станіслава Закусила, то перед нами постане

яскравий літопис цілої історичної епохи, яка розповідає про людей праці, бойової звитяги та трудових буднів, якими живе наша країна.

У багатьох публікаціях Станіслава Закусила відчувається віртуозна майстерність, яка привела автора до творчої вершини і поставила в один ряд з видатними митцями української журналістики.

Зараз Станіслав Олександрович на відпочинку, переніс два інсульти, але рука знову і знову тягнеться до пера. Одним з етапів творчості С.Закусила є документальні книги. 2009 року у співавторстві оприлюднив першу книгу «Як жита наливні, половіє доля» – художньо-документальна розповідь про відомого політика, Надзвичайного і Повноважного Посла України в Киргизії і Білорусії Петра Шаповала. 2011 року також у співавторстві побачила світ чергова книжка «Трудом і звитягою освячені» – оповідь-альбом про героїчне минуле і непросте сьогодення козацького села Жовтневе на Чернігівщині.

Якось я був в Чернігові і зайшов провідати побратима шкільних та молодих років. Станіслав Олександрович та дружина Катерина Федорівна, як завжди гостинно зустріли мене. Згадали наші шкільні роки, молодість. Подивувались, як тільки швидко минув час, ніби недавно одружились, але не згледілись, як стали дідами.

Розповіли, що старший син закінчив Ленінградське вище військове училище, як кращого випускника, лейтенанта Олега Закусила залишити при училищі. Але у 90-х роках майор Олег Закусило трагічно загинув під час військових навчань.

Менший син Геннадій Закусило із дружиною Валентиною живе в Німеччині, в м. Лейпціг, і разом працюють інструкторами в культурному центрі.

Час та горе посріблили волосся Станіслава, але обличчя молоджаве з чолом мудреця, і майже без зморшок.

Як і в молоді роки, його карі очі уважні і доброзичливі. Зосталась і звичка схилити набік чубату голову, не змінилася і посмішка, така ж сором'язлива і ніби винувата.

Через надмірну скромність, він не охоче розповідає про своє творче життя. Але зізнався, що готує до видання чергову книжку «Неопалима купина – наша слава Городня».

Кожного дня Станіслав Олександрович кладе на стіл чистий аркуш паперу, бере в руки перо, уважно прислухається до камертону своєї творчості. Робоче життя відомого журналіста продовжується.

Шлях до мети

У мого дідуся по маминій лінії Кирила Штанька була найменша сестра Сусанна, яка в 1913 році вийшла заміж у с. Крупичполе. Чоловік Сусанни Титівни Петро Максимович Бакуменко в молоді роки служив електриком на великих торгових кораблях, що із Одеси ходили до різних країн. Сусанна Титівна жила в Крупичполі і вела домашнє господарство, а її чоловік часто і надовго виходив у море і більшу частину життя провів у плаванні.

За роки служби на торгових кораблях Петро Максимович побував, мабуть, в усіх країнах, які мали морські порти. Він багато бачив і чув, отже, був цікавим співрозмовником, і я завжди охоче спілкувався з колишнім моряком.

Пригадується мені, як улітку 1956 року мама напекла пірижків та наготувала гостинців і попросила мене поїхати в Крупичполе провідати стареньких наших родичів.

У ті роки рейсових автобусів в районі не було і люди добиралися із Ічні в села і в зворотному напрямку попутнім транспортом. Одним із надійних видів сполучення тієї пори були підводи, які щоденно привозили із сіл вершки на місцевий маслозавод. Саме на такому транспорті я і вирушив у гості. У подружжя Бакуменків ніколи не було дітей, отже, старенькі вельми зраділи, коли двоюрідний онук завітав до них. Після гостинного обіду Сусанна Титівна та Петро Максимович почали розпитувати мене про новини, які останнім часом відбулися в нашій родині. А коли ця тема була вичерпана і бабуся Сусанна пішла поратися по господарству, зайшла мова про молоді роки діда Петра, як він був моряком. Він розповів мені декілька цікавих пригод зі свого морського життя. А потім несподівано поцікавився, чи чув я щось про російського письменника Олександра Купріна.

– Не тільки чув, а навіть читав його прекрасні твори, – гордо відповідав я.

І тоді Петро Максимович розповів, коли він був моряком і в Одесі квартирував у районі Великого Фонтана, то поруч на чийсь дачі з

дружиною та донькою жив О. Купрін. Петро Максимович не одноразово бачив видатного майстра слова і був свідок, як до Купріних приїздили в гості відомі люди, зокрема, письменник Іван Бунін, борець Іван Піддубний, льотчик Сергій Уточкін та чимало інших легендарних знаменитостей. Затамувавши подих, я уважно слухав діда.

Але ще більше Петро Максимович заінтригував, коли раптом похвалився, що ріс і дружив з письменником-земляком.

– З яким письменником? – здивовано запитав я.

– Та з родичем же нашим Олексієм Кириєм, – не без гордості сказав дід.

Помітивши мою зацікавленість, тут же пояснив:

– Бачу, Славко, ти ще не знаєш, що в нашому селі справді народився письменник.

Почервонівши по самі вуха, я щиро зізнався, що дійсно не чув про таке. Тоді Петро Максимович почав розповідати.

Були вони родичами і сусідами. Ледве з Олексієм зіп'ялися на ноги, як почали пасти гусей. А коли трохи підросли, їм довірили череду корів. Тітка Палажка, мати Олекси, майстерно ткала полотно, обруси, рядна. А ще вона вміла читати та писати. Зими тоді були сніжні, з лютими морозами. Бувало, узимку прибіжу до Кириїв і скоріш на піч. Лежимо з Олексою на теплій черені, блаженно гріємо животи і спостерегаємо, як Пелагея Юхимівна працює на ткацькому верстаті.

У сім'ї Кириїв Олексій був наймолодший. Окрім нього ще було четверо дівчаток. А землі мали обмаль. Отож, щоб прогодувати родину, дядько Андрій змушений був щозими їхати на Кубань, на заробітки. Позаяк тривалий час батька не було вдома, у сім'ї панував культ матері.

Пелагея Юхимівна була ткалею на всю округу. Вона завжди мала повно всіляких замовлень. Від Покрови, вважай, до самої Пасхи змушена була сидіти за ткацьким верстатом. Робота ткалі не обтяжлива, але одноманітна.

Заради розваги вона охоче співала нам стародавніх народних пісень, розповідала казки, легенди, бувальщини, яких знала безліч. А в святкові дні господиня брала до рук «Кобзаря» і прикипала до нього. А ми біля неї сидимо, затамувавши подих. Не дивно, коли ми з Олексієм пішли до школи, то завдяки їй уміли читати й писати.

Олексій мав настільки світлу голову і здібності до науки, що незабаром став кращим учнем у класі.

Коли нам виповнилося по дванадцять, ми закінчили початкову сільську школу. Сімейні обставини не дозволяли батькам вчити нас далі. На ті часи діяла вузькоколійна залізниця Ічня–Припутні–Крути. У Припутнях була залізнична станція. Ми сіли на паропотяг, і повезли нас батьки до Ніжина, де віддали в науку до єврея, власника крамниці. Але за прилавком ми майже не стояли, господар примушував нас пиляти та рубати дрова, узимку топити груби, щоденно носити воду, розпалювати самовар, чистити взуття членам його сім'ї, глядіти дітей. Власне кажучи, ми були безплатні наймити. А спали на одному тісному ліжку в комірчині з малесеньким віконцем. Жилося несолодко. Якось на свято ми пішли до церкви, а коли із служби поверталися, то зупинилися біля пам'ятника Миколі Гоголю. Олексій поштиво зняв кашкета і поклонився, я теж послідував його прикладу. Шанобливо вглядаючись у бронзове обличчя генія, мій товариш зворушливо прошепотів:

– Боже, скільки тільки у нього розуму!.. Знаєш, Петре, багато разів читав його «Тараса Бульбу» і кожного разу захоплювався цим прекрасним творінням. Не будеш сміятися, якщо я зізнаюся, що інколи мені здається, що я теж колись зможу про щось цікаве написати...

Я бачив, що в Олексія був товстий зошит, якого він постійно ховав під подушкою. Він дуже любив читати книжки, і коли читав, то завжди щось записував до зошита. Коли ми їхали до Ніжина, то Пелагея Юхимівна перехрестила сина і дала йому «Кобзаря». Олексій знав напам'ять багато віршів Тараса Григоровича і дуже часто читав уголос. А якось він продекламував мені рядки вірша:

*Я ніколи не забуду,
Поки маю мрії,
Село рідне, хати білі,
Гаї чарівнії...*

Мені здалося, що того вірша написав він сам. Коли я запитав його про це, він, сором'язливо посміхаючись, підтвердив мою здогадку. Наші батьки зрідка приїздили провідати нас, але жодного разу вони

не бачили нас у крамниці за прилавком. Ми постійно виконували різну господарську роботу. Крамар чомусь уперто не хотів навчати нас своєї професії. Його нахабність настільки обурила наших батьків, що вони вирішили забрати нас від нещирого «вчителя» і прилаштувати десь в іншому місці.

У мого батька були знайомі в Ніжині на електростанції, і він умовив їх взяти мене учнем електрика. А Олексій незабаром пішов працювати на Парафіївський цукровий завод, який належав поміщику Харитоненку. Після цього ми з Олексієм бачилися лише тоді, коли приїздили додому на якісь свята. Він розповідав, що на цукроварні Харитоненка існували жорстокі порядки, людям доводилося працювати до чотирнадцяти годин на добу, а платили мізер. Нахабству цехових майстрів не було меж, вони часто штрафували робітників навіть за незначні порушення трудової дисципліни.

Утиски ніжинського крамаря, а потім майстрів цукроварні почали пробуджувати в Олексійовому серці соціальний протест проти класового гноблення. Кирій був свідком конфліктів, які часто виникали між робітниками та майстрами. Існуючі порядки на підприємстві настільки обурили Олексія, що він вирішив написати про це до київської газети. Та про намір молодого робітника якось дізналися в конторі і створили такі нестерпні умови, що хлопець змушений був негайно розраховатися.

Без копійки в кишені підліток повернувся в Крупицполе. Вислухавши сина, Андрій Іванович сказав дружині: «Знаєш, Пелагее, мабуть, ми з Олексою подамося на Кубань, шукати кращого життя. В пошуках заробітку батько з сином мандрували від станиці до станиці. А коли по закінченню зимового сезону батько став збиратися додому, син вирішив залишитися в Катеринодарі (нині Краснодар). Попервах юнак перебивався тимчасовими заробітками. Якось у будинку, де зберігалися архіви окружного суду, його найняли попиляти та порубати дрова. А коли стали укладати трудову угоду, то виявилось, що юнак був настільки грамотний, що один із чиновників архівної управи запропонував йому посаду переписувача архівних документів.

У вільні від роботи години Олекса натхненно мережив вірші. Якось він насмілювався понести свої твори в редакцію місцевої газети. На той час у Катеринодарі газету «Новая заря» редагував талановитий

український письменник і драматург В'ячеслав Потапенко. В'ячеслав Опанасович був вельми обдарованою людиною і навіть працював актором у театральних трупах М. Кропивницького та М. Садовського. Потапенко першим звернув увагу на неординарні літературні здібності сімнадцятирічного юнака, з його благословіння 1906 року Катерино-дарські газети видрукували ряд віршів Олексія Кирія.

З того часу В'ячеслав Опанасович став першим літературним учителем і порадником початкуючого поета. Потапенко народився в сім'ї поміщика, закінчив Петербурзьку юнкерську школу, був шляхетною і доброю людиною, мав великий вплив на творче становлення та духовний розвиток хлопця із селянської сім'ї. Олекса часто бував у нього вдома, користувався його бібліотекою, в якій було чимало творів не тільки російських, а й українських письменників-класиків. Олексій розумів, щоб стати справжнім поетом, початкової освіти недостатньо. І він почав надолужувати брак знань самоосвітою.

1909 року першою весняною ластівкою Олексія Кирія, стала опублікована п'єса «Сибірянки». А десь через рік порадував він шанувальників поетичного слова новою збіркою поезій «Рідна нива».

Усім своїм творчим і щирим серцем поет з великою любов'ю оспівував рідну землю, її дивовижну красу, нелегку працю споконвічного годувальника людства ратая-гречкосія. У своїх творах він часто порушував пекучі проблеми соціальної нерівності та реалістично відтворював контрасти в житті різних верств населення.

Повалення самодержавства в царській Росії та Жовтневу Соціалістичну революцію Олексій Андрійович сприйняв, як надію на краще життя і свою творчу позицію відобразив у поезіях «1917 рік»:

*Порвались кайдани, зламалися ґрати,
Навік розчинилось неволі вікно,
І пісню свободи навколо чувати,
Ту пісню чудову, бажану давно.
Де вчора так гучно кайдани брязчали, –
Сьогодні – скрізь мають свободи стяги,
Раби-пролетарі – всі вільними стали,
Швирили під ноги рабів ланцюги.*

З давніх часів на Кубані жило чимало українців, які з покоління в покоління зберігали свої звичаї та рідну мову. Виходячи з національних особливостей регіону, відразу після революції там почала виходити українською мовою газета «Чорноморець». У новому українському виданні почав активно співробітничати поет Олекса Кирий. Вже в перших номерах газети з'явилися його поезії «Хвиля волі» та «До червоних вояків».

Останній із віршів, адресований червоноармійцям, свого часу набув широкої популярності:

*Нум, за зброю швидше братись,
Ясну волю закріплять,
Не дамо із нас сміятись,
Що не вмієм ми вмирать.
Хай весь світ, усякий знає,
Як кохаєм ми свободу,
Хай навіки засіяє
Слава й воля для народу.*

У своїх творах поет відтворює соціальні зміни на селі, які відбулися після революції. Він посилено працює над словом, добирає нові яскраві художні образи, намагається знайти влучні слова, поетичні метафори.

Олексі палко бажається провідати рідних, село Круничполе. І 1926 року він приїздить на Ічнрянщину. Під враженнями зустрічі з рідними, друзями, односельцями пише цикл віршів «Повернення», «Двадцять літ села не бачив», «Портрет матері» та інші. В поетичних рядках яскравими словесними барвами талановитий земляк відтворював краєвиди рідної Ічнрянщини:

*Кінчився степ. В рідний ліс я в'їжджаю,
Сосни столітні, смолисті стоять,
Запах сосновий жадливо вдихаю,
Сльози з очей мимоволі біжать,
Радість і смуток, і біль відчуваю
Хочеться разом ридать і співать,*

*Всі оті сосни, усе, що вбачаю,
Як пригорнуть до грудей й цілувать?
В'ється ось лісом знайома стежина,
Білі берези стіною стоять,
В квітах долина неначе мережка,
Іволги в лісі десь, чую, кричать,
Ось з-за дерев вже видніються й хати,
Рідну оселю я бачу ізнов,
Ні! Я не можу, не вмію сказати,
Що за чуття, а у серці любов!
Шапку я тільки побожно скидаю,
І опускаю так низько чоло,
Здрастуй мій краю! Мій рідний, мовляю!
Рідне! Кохане! Село!*

Згодом ці ліричні слова крупичпільці поклали на музику і пісня часто лунала в рідному селі. До речі, на вірші земляка односельці написали пісні «Полети, мій соловейку», «Дівчині», «Трактористка». Свого часу ці пісні лунали на оглядах художньої самодіяльності, їх співали у школі та під час різних свят.

Пишу ці рядки і згадалося, як наприкінці п'ятидесятих років минулого століття мені довелося бувати в Крупичпільській сільській бібліотеці. Цей заклад культури тоді знаходився у звичайній сільській хаті з солом'яною покрівлею. В одній половині оселі жив господар, а друга була обладнана під абонемент. Тіснота неймовірна, стелажі з книгами закривали всі стіни. Тонесенька, молодесенька, мов школярочка, завідуюча бібліотекою Олександра Василівна Бульба, винувато посміхаючись, пояснювала:

– Надзвичайно тяжко працювати в таких умовах. Хотіла обладнати стенд, так ніде його повісити. То я оформила альбом. І показала його мені.

Давно те було, але, як сьогодні, пам'ятаю: на першій сторінці – фото Олексія Андрійовича, а нижче напис, зроблений червоною фарбою: «Наш видатний земляк, член Спілки письменників СРСР Олексія Кирій народився в нашому селі 11 лютого 1889 року».

Далеко від рідного села жив письменник, але не поривав зв'язків із односельцями, прислав їм листи, свої твори. Шкода, що з часом

все це десь загубилося, а ім'я славного земляка в Круничполі призабулося. Після поїздки на малу батьківщину Олекса Андрійович написав чимало чудових поезій. З-під його пера вийшла книжка віршів «Збірка поезій» (1926).

Наприкінці 20-х років Олекса Кирій зазнав суворої критики, як «виразник націоналістично-клерикальних настроїв», «відвертий індивідуаліст», для якого «колектив, громадськість – нерідні».

Поету інкримінують «наївну символіку поета-селянина».

З появою нової збірки «У ногу з днями» (1931), в ростовському журналі «Подъем» з'явився відгук на книжку: «...Поет помітно революціонізується переходить на іншу тематику, пізнає себе в місті, де він «в новий ясний будинок кладе цеглину й намагається йти в ногу з селом, що сколективізується...»

Так тоді трошили і нищили не тільки мільйони селян-господарів, але їхніх співців, з «наївною символікою».

У своїх творах автор часто звертається до біографічного матеріалу і з великою любов'ю оспівує рідну землю. Віршував він у традиційній манері, в його поезіях відчувається глибока ностальгія за рідною Ічнянщиною.

Поезії Олексія Кирія живилися соками й ароматом фольклорної творчості, легендами та піснями, які ще в ранньому дитинстві він чув від своєї матері. З глибинних джерел народного епосу черпав Кирій насагу для своєї поезії. Можливо, тому його твори були такі ліричні і разом з тим народні. В передмові до його книги «Уногу з днями» літературний критик О. Розумієнко писав: «...Для талановитого письменника Олекси Кирія, виходця з найзлиденнішої селянської сім'ї – головним університетом і наставником було його нелегке життя...» В роки, коли жив і творив письменник, чимало відомих майстрів слова у своїх творах оспівували революцію та її вождів-«натхненників усіх наших перемог». Цілком природньо, що й наш земляк не лишався осторонь цієї традиції. Основною ж тематикою його творчості були будні трудового народу, його героїчні подвиги в ім'я процвітання Вітчизни. Довгий час Олекса Андрійович писав рідною мовою, але наприкінці 30-х перейшов на російську.

Олекса Кирій жив на Північному Кавказі, працював секретарем адигейського обласного суду. Друкував свої поезії у газетах та журналах «Східний Світ» (Харків), «Новим шляхом» (Краснодар), альманасі «Леніським шляхом» (Краснодар) та інших.

Твори земляка друкувалися і у збірках кубанських поетів «О Родине», чимало їх побачило світ у альманасі «Кубань» та в «Естрадном сборнике» 1946 року: вірші «Призыв», «Гвардия труда», «Возвращение», «На берегах Кубани» та інші. Про багатогранність таланту Олекси Андрійовича свідчить той факт, що його літературна спадщина різножанрова, різнопланова. Він успішно творив у жанрах драматургії, поезії, прози, публіцистики. А з 30-х років несподівано зацікавився адигейською фольклорною літературою, вивчив мову і побут народу Північного Кавказу.

Олекса Кирій започаткував переклад адигейської літератури та народної творчості на українську мову. Визначною подією в розвитку літературних зв'язків українського та адигейського народів став 1932 рік, коли літературні та фольклорні надбання гірського народу, наш земляк Олекса Кирій переклав на українську мову. У Харкові під редакцією М. Рильського було видано книжку «Черкеські пісні, легенди, міфи». Коли письменник почав глибинно вивчати історію та побут древнього адигейського народу, його вельми зацікавила доля волелюбних горців, їх визвольна боротьба, яку вони постійно вели проти різних поневолювачів. Ця тема настільки захопила і схвилювала нашого земляка, що він понад п'ятнадцять років наполегливо працював над нею. Одним з найвизначніших творів цього періоду слід вважати його епічну поему «Адиге», яка у 1948 році вийшла у світ окремою книжкою.

Не можна не згадати, що в 1939 році до 125-річчя від дня народження Тараса Шевченка Олекса Кирій переклав на російську мову чимало творів генія українського народу.

Незадовго до смерті земляка вийшла його остання книжка «Вибране». Життя письменника обірвалося на 64 році, а точніше, 5 січня 1953-го. Поховано Олексу Кирія у Краснодарі, де написав він свої кращі твори і прожив без малого півстоліття.

Стежина добродійника

Традиції славних родів меценатів і благодійників з Ічнянщини — Горленків, Скоропадських, Стороженків, Тарновських та ніших — продовжує сьогодні Віктор Кияновський.

Він же щороку фінансував і попередні редакції цього видання.

Золотої осінньої пори на славній Полтавській землі, що дала світу класиків літературного слова Григорія Сковороду, Івана Котляревського та геніального Миколу Гоголя і нашого сучасника видатного поета Героя України Бориса Олійника, в мальовничому с. Каплинці Пирятинського р-ну, в сім'ї Павла Ілліча та Любові Макарівни Кияновських 30 жовтня 1957 р. народився син Віктор.

З шкільних років хлопець виявив велику любов до точних наук: хімії, фізики і, особливо, математики. Він залюбки міг усно розв'язати складну задачу. А від спілкування з різними формулами, геометричними теоремами та цифрами одержував велику насолоду.

Тож не дивно, що по закінченню в рідному селі 8 класів, юнак вирішив обрати професію бухгалтера. І у 1975 р. успішно закінчив Полтавський технікум м'ясної промисловості, і одержав направлення на «Ічнянський завод сухого молока та масла», де і розпочав трудову діяльність рядовим бухгалтером, і назавжди поріднився із нашим містом.

Оскільки, із тих пір, я особисто знаю Віктора Павловича, то, мабуть, маю право сказати своє слово про знайомця, який у нашому місті живе 44 роки і 36 із них – очолює підприємство, продукція якого відома на всіх континентах планети.

Молодий бухгалтер вельми полюбляв свою професію, було приємно спілкуватись із цифрами. А ще він прагнув глибоко розібратись в усіх процесах і тонкощах виробництва масла та сухого молока.

А працюovitість, допитливість, сумлінне ставлення до своїх обов'язків та великі організаторські здібності сприяли успішно працювати на посадах: бухгалтера, заступника головного бухгалтера, старшого економіста та головного бухгалтера заводу.

Збагачений великим практичним досвідом, він успішно закінчив Тернопільський фінансово-економічний інститут.

Про великий професіоналізм та організаторські здібності Віктора Кияновського знали далеко за межами Ічнянщини.

І коли у 1983 р. постало питання – кого призначити директором заводу? – кандидатура 25-річного головного бухгалтера Кияновського виявилася незаперечною.

Відразу молодий керівник відчув, що відтепер він відповідає не лише за роботу підприємства, але й за долю кожного підлеглого. Треба було постійно вникати не тільки у невідкладні виробничі проблеми, але й в щоденні питання життя трудового колективу, які інколи вимагали негайного вирішення. Батьки вчили сина робити людям добро, сімейне виховання постійно жило у серці молодого директора і завжди допомагало у подоланні різних труднощів та незгод.

Отже, незважаючи на молодість, директор зумів опанувати багатьма секретами керівництва заводом. Батьківські уроки підказували, як шукати невичерпані резерви та можливості зниження собівартості продукції.

Підприємство діяло з 1965 р. і за два десятиліття чимало обладнання вже застаріло і вимагало заміни. Кияновський розумів: аби зробити докорінну реконструкцію заводу, треба досконало розбиратися не тільки в бухгалтерії та економіці, але і у світових досягненнях новітнього виробництва і, звичайно, в усіх тонкощах технологій переробки молочної сировини.

Він знав, що переробка молока потребує багато теплоенергії, отже не випадково цех, який виробляє теплоенергію, образно називають «серцем заводу». І заздалегідь придбав два потужних котли «ДЕ-10/13», кожен із яких за годину виробляв 10 тонн пари. А коли на завод прокладали газопровід, то за кошти підприємства газифікували четверту частину житла мешканців Ічні, що набагато покращило соціальні умови містян.

Готуючись до реконструкції, директор настільки все обміркував і стратегічно виважив, що не взяв у кредит жодної копійки, а зробив реконструкцію та перебудову заводу за рахунок підприємства.

Збудували цех по виробництву продукції з незбираного та знежиреного молока і в результаті забезпечили розфасованою молочною продукцією не тільки Ічнянщину та Чернігівщину, але й вийшли на ринок збутку сусідніх областей – Сумської, Харківської, Київської, і постачали продукцію до Львова, Миколаїва, Херсона, Генічеська...

До реконструкції завод за добу переробляв 165 тонн молока, з якого виготовляли 7 тонн вершкового масла і 7 тонн знежиреного сухого молока. А коли замінили обладнання та агрегати, то за добу стали переробляти 250 тонн сировини і випускати 11 тонн вершкового масла і 19 тонн нежирного сухого молока. Обновили чеськими механізмами і компресорний цех. А для довготривалого зберігання виробленої продукції, збудували нову низько-температурну морозильну камеру, об'ємом 100 тонн, обладнану американською технікою.

Директор намагався, щоб завод не тільки нарощував виробництво продукції та обновляв і вдосконалював технічне обладнання, але й піклувався про підвищення заробітної плати і поліпшення житлових умов підлеглих.

Але з розпадом СРСР почалися економічні негаразди. У державі розпочався гармидер та інфляція. Стрімко зростали ціни на бензин, мастильні матеріали, енергоносії та молочну сировину.

Багато керівників промислових підприємств розгубилися і не знали, як вижити в таких умовах. Але Віктор Павлович добре розбирався в бухгалтерії, економіці і технології переробки молочної сировини. Він зумів так налагодити роботу підприємства, що зберіг завод, який вижив у хаосі, що охопив державу.

У 1991 р. він запропонував взяти у держави завод в оренду. Така новація позитивно позначилась на роботі підприємства. І вже починаючи з наступного року, завод потужно нарощував виробництво продукції і впевнено освоював зовнішні ринки збуту.

А у 1992 р. директор ініціював створення відкритого акціонерного товариства. Розробив проект статуту і подав на розгляд до відповідних інстанцій. Пропозиція реформатора з Ічні знайшла підтримку у влади. І у 1993 р. збори акціонерного товариства обрали Віктора Кияновського генеральним директором ВАТ «Ічнянський завод сухого молока та масла».

Талановитий організатор та енергійний реформатор грамотно, уміло і ефективно провів приватизацію підприємства, обравши курс на збереження трудового колективу, збільшення виробництва продукції та розширення ринку збуту. Таким чином на реальних основах розпочалася докорінна перебудова господарської діяльності заводу.

З 2000 р. молоко по найвищим цінам на Чернігівщині поставляють заводу майже усі райони Придесення, Роменський із Сумської та Пирятинський із Полтавщини.

Власникам корів акціонерне товариство надає безвідсоткові кредити, і люди поступово розраховуються молоком. І з метою створення на Ічнянщині племінного молочного поголів'я при заводі діє відділ зі штучного запліднення корів. Для кращого збереження молока, яке здає населення, в центральних селах установлені холодильні установки. Завод має свій автопарк, що налічує близько ста одиниць транспорту, більшість молоковозів, це дає стабільно доставляти сировину на завод. Одержуючи чималі прибутки, підприємство виділило кошти, щоб збудувати в Ічні торговий дім «Браво», з відкриттям якого було працевлаштовано понад 50 осіб, а взагалі, за останні роки кількість робочих місць на підприємстві налічує 578 працівників.

Вироблено товарної продукції в порівняних цінах: у 2015 р. – на 310204,7 тис. грн. а 2016 року – на 314003 тис. грн.

Усе своє свідоме життя Віктор Павловича постійно наполегливо вчиться, він завжди у творчих пошуках. З метою запозичення кращого досвіду, побував у Італії, Польщі, Румунії, Франції, Югославії.

А у 1995 р. їздив до США, де майже місяць стажувався у М'ямському університеті, відчутно поповнив свої знання з маркетингу та менеджменту. Вчився, як раціонально використовувати кожен літр молока і вигідно продати на ринку збуту, а в разі потреби – зуміти захистити інтереси свого підприємства від конкуренції.

Згідно з чинним законодавством у 2002-му підприємство було перейменовано у публічне акціонерне товариство (ПАТ) на чолі із головою правління Віктором Павловичем Кияновським.

Сьогодні Ічнянський ПАТ входить у 10-ку найкращих молочних промислових підприємств в Україні. Своїми смаковими якостями ічнянська продукція відома в усьому світі. Її охоче закупають країни Азії, Африки, Близького Сходу, Азербайджан, Польща, Латвія та багато інших держав.

Такі успіхи на світовому ринку – не випадкові. Це результат щоденної наполегливої праці Віктора Павловича. Його чутлива рука постійно на пульсі роботи підприємства. Він, ніби диригент великого оркестру, вміло й ефективно керує злагодженим колективом заводу.

Робочий час Віктора Павловича розписано по місяцях, тижнях, днях, годинах, хвилинах. Комп'ютер підказує, які справи потрібно

зробити щодня, щогодинно, а, можливо, й терміново усунути певний виробничий недолік.

Майже 20 років В. Кияновський займається благодійністю, опікується будинком ветеранів у с. Крупичполе Ічнянського р-ну, обласною дитячою лікарнею, будинком дитини «Надія» в м. Прилуки, надає матеріальну допомогу школам, лікарням, дитячим дошкільним закладам, монастирям та храмам, воїнам АТО та на лікування хворих. На території Ічні та в багатьох селах району обладнано дитячі майданчики. Віктор Павлович президент молодіжної громадської організації «Спортивний клуб «Берег» з кікбоксингу, опікується дитячою футбольною командою.

В ході благодійної діяльності постійно надається продукція будинку ветеранів, придбано для воїнів сил АТО форму та бронезилети, відремонтовано 3 дитячі дошкільні заклади, але слід наголосити, що євроремонт приміщення дитячого садка № 3 у Ічні В. Кияновський зробив за власні кошти, і тепер цей заклад гордість нашого міста.

Завдяки його сприяння на всю Ічню сяють дві маківки Свято-Преображенського храму.

За підсумками 2016-го, тренер спортивного клубу «Берег» Олег Кравець визнаний найкращим тренером України. Дякуючи благодійнику Віктору Кияновському та тренеру О. Кравцю нашу Ічню добре знають у боксерському світі, вихованці спортивного клубу гідно виступають на Міжнародних змаганнях різного рівня і пропагують Україну.

Віктор Павлович говорить: «Здорова дитина – успішна країна». Він за те, щоб наші діти не тинялися безцільно вулицею в пошуках якихось сумнівних пригод, а у клубі хлопці і дівчата розвивали спортивні навички і досягали високих результатів на спортивних змаганнях усіх рівнів.

Завдяки вихованцям клубу «Берег» Чернігівська область у 2015 р. вперше посіла І командне місце в Україні з боксу. Кароліна Махно – срібна призерка чемпіонату Європи і світу, а Катерина Рогова здобула бронзову медаль на цих змаганнях. Десять спортсменів-ічнянців входять до Національної збірної України з боксу. Віктор Павлович підтримує і знамениту спортсменку з кульової стрільби, нашу землячку Олену Костевич, олімпійську чемпіонку та призерку Олімпійських ігор, чемпіонку світу.

Варто згадати, що не залишається поза увагою і сільська молодь. За активної підтримки благодійника діють дві футбольні команди: «Росток-Ічня» та «Росток-Надія». Кияновський шефствує і над футбольною командою «Зірка» сусідньої військової частини. Коли розпочалися воєнні дії на сході України, підприємство постійно надає фінансову та продуктову допомогу учасникам АТО і безкоштовно передали 4 транспортних засоби. Підприємство активно підтримує місцевий волонтерський рух. Тільки у 2015 р. виділено 180 тис. грн.

Віктор Павлович допомагає місцевим літераторам, зокрема, учасникам районного об'єднання літераторів «Криниця». Завдяки йому видано більше сотні книжок різних жанрів. Піклується благодійник і про видання літературно-мистецького альманаху «Ічнянська криниця». Шість років він фінансував мою книгу досліджень «Сузір'я талантів», де оприлюднюються творчі біографії видатних земляків-митців, щороку благодійник дарує книжку випускникам шкіл району.

У 2016 р. профінансував книгу Олесі Реути «Ічнянці в АТО (сто бійців)», в якій оприлюднено спогади воїнів, уродженців нашого району та їхню участь у визвольній війні українського народу проти російських окупантів.

У 2008-2016 роках актив районного об'єднання літераторів «Криниця» запросили на творчий звіт до Національної спілки письменників України. І у тому залі, де свого часу звучали голоси С. Васильченка, П. Тичини, М. Рильського, О. Довженка, О. Гончара та інших, ічнянські літератори читали свої твори. А поїздку до столиці профінансували Віктор Кияновський та Микола Вошецький.

Пишу ці рядки і згадалось мені, як, 30 років тому, разом із Віктором Павловичем ми споруджували в Ічні пам'ятник письменнику-земляку Анатолію Дрофаню, а із наближенням 90-річчя від дня народження письменника, на будинку, де він жив і працював, встановили меморіальну дошку. Клопоталися ми із В. Кияновським і про встановлення меморіальної дошки на приміщенні Бурімської сільської школи, яку в 1941 р. закінчив наш земляк Петро Басанець.

Виробничі успіхи заводу та велика безкорисна благодійна діяльність Віктора Павловича створили йому велику повагу й авторитет.

З 1983 р. його обирають депутатом міської, районної ради. Він депутат Чернігівської обласної ради 4-х скликань. У 2000 р. удо-

стоєний звання лауреата Міжнародного Відкритого Рейтингу популярності та якості товарів і послуг «Золота Фортуна». У 2006 р. – звання заслуженого працівника промисловості України.

За активну участь в громадській, життєвій і меценатській діяльності, що помітно сприяє розвитку в нашому районі освіти, культури та спорту, у 2014-му Віктор Павлович Кияновський відзначений званням Почесного громадянина Ічні. А із 2015 р. за велику благодійну діяльність і вагомий внесок у розвиток української літератури, культури й духовності, він відзначений міжнародними літературно-мистецькими відзнаками ім. М. Гоголя «Тріумф», ім. Г. Сковороди, ім. П. Куліша, Чернігівської обласної премії ім. Л.Глібова і медалями С. Мзепи та О. Довженка- Міжнародної літературно-мистецької Академії України.

У жовтні 2017 р. за велику благодійну діяльність на німецько-українському конкурсі ім. д. Рішельє Віктора Павловича відзначено літературно-мистецькою премією ім. Л. Українки, який організувала міжнародна асоціація діячів літератури та мистецтва «Глорія» (Німеччина, Україна).

За плечима Віктора Павловича 44 роки самовідданої праці на Ічнянському заводі. З них, 36 він очолює підприємство і має репутацію керівника, який дотримується слова та взятих на себе зобов'язань.

За самовіддану працю й уміле та ефективне керівництво підприємством Віктор Павлович має чимало різних почесних відзнак. Але залишився скромною і щирою людиною. Як керівник, він ніколи не давив своїм авторитетом підлеглих, не хизувався своєю владою, не возвеличував одних і не тиснув на інших. Завжди намагався бути уважним та доброзичливим до своїх відвідувачів та працівників заводу.

Мабуть, не дуже багато на Україні людей, у чиїх трудових книжках за все життя є запис лише одного підприємства. Цікаво, що така відмітка і у його дружини Ольги Миколаївни, адже усе своє життя вона працювала майстром цеху виробництва масла, звідси і пішла на пенсію за віком.

Чудове подружжя назавжди поріднилося із нашим містом. Тут вони збудували дім, посадили сад. У Ічні народилися дві доньки Юлія і Вікторія, які тут виростили, закінчили школу, звідси пішли у широкий життєвий шлях. Батьки їм дали вищу освіту, у дівчат –

прекрасні сім'ї, старша Юлія пішла батьковою стежкою і працює економістом, а Вікторія – юристом.

Віктор Павлович та Ольга Миколаївна діждалися онуків, чотирьох гарненьких дівчаток: Дашу, Варю, Кіру і Міру.

А 3-го березня 2019 р. донька Юлія подарувала батькам онука, хлопчика на честь дідуся назвали Віктором.

У районі Віктора Павловича дуже поважають і люблять, тягнуться до нього, як до мудрого і справедливого керівника. Нашому місту вельми пощастило, що тут виросла і змужніла неординарна та яскрава особистість, талановитий організатор, реформатор та щирий благодійник.

Не можу не згадати, що свого часу в Ічні успішно працювали спиртовий та консервний заводи, де виробляли високоякісну продукцію й відправляли за кордон. Але коли в державі розпочався хаос, то на тих заводах не знайшлося такого лідера-реформатора, як В. Кияновський, котрий би зумів згуртувати навколо себе людей та повести шляхом збереження підприємства. І, як наслідок, два наші високопродуктивні, потужні заводи безславно припинили своє існування.

Віктор Павлович постійно у творчих пошуках і шукає резерви та можливості, щоб випускати продукцію, яка зможе конкурувати на ринках збуту.

Він знає, що аграріям в багатьох державах надають дотації, і вони перебувають у кращому становищі, ніж наш завод. Отже, котельний цех нашого заводу він переобладнав під споживання 85-95 відсоток торфу, котрий виготовляється на Чернігівщині, що значно здешевлює енергозабезпечення підприємства.

Віктор Павлович народився і виріс у селі. Він щиро відданий Україні. І говорить: «Ми живемо у надто складний час для нашої економіки, для виробництва та бізнесу, тому що держава не приділяє належної уваги розвитку аграрного сектора. У багатьох країнах світу підтримують аграріїв, виділяють дотації, але українське село позбавлене такої можливості. І замість того, щоб матеріально підтримувати аграріїв, урядовці планують продати землі. Але село і ми категорично проти такої політики. Адже з продажем землі ми можемо втратити державу. Ми повинні берегти і цінувати

найдорожчий скарб нашого народу – землю. Адже 25 відсотків світових запасів чорнозему знаходиться у нашій державі».

У Віктора Павловича є улюблений крилатий вислів: «Люблю робити людям добро, працювати так, аби моя рідна Україна швидше стала економічно багатою та могутньою державою».

Ічнянці гордяться, що продукція нашого заводу znana на всіх континентах планети, її експортували майже до 40-а країн світу.

Віктор Павлович живе і працює із думкою про майбутнє рідної Вітчизни та іде стежиною добродійника. Мабуть, у районі немає такої родини, який би чимось не допоміг благодійник.

Ми вельми пишаємося, що на Ічнянщині знаходиться перлина української садово-паркового мистецтва Національний історико-культурний заповідник «Качанівка»-переможець Всеукраїнської акції «7 чудес України: замки, фортеці, палаци», єдина дворянська садиба 18 ст., яка повністю збереглася дотепер із всіма 22-ма будівлями.

Щоосені в Качанівці відбуваються літературно-мистецькі свята «Качанівські музи». На яке приїздить багато гостей із Києва, Чернігова, та інших регіонів України і навіть із зарубіжжя.

Але нині наша держава переживає складні часи становлення і немає можливості виділяти потрібні кошти, щоб у належному стані утримувати заповідник.

І депутат Чернігівської обласної ради Віктор Павлович Кияновський запропонував створити благодійну організацію «Фонд відродження Качанівки». Ініціативу депутата підтримав тодішній голова Чернігівської обласної державної адміністрації, депутат Чернігівської обласної ради Валерій Петрович Куліч та майже тридцять учасників небайдужих підприємців, які відгукнулися на заклик об'єднати свої зусилля у справі реставрації заповідника «Качанівка».

І 7 лютого 2018 року створено благодійну організацію головою Наглядової ради благодійної організації «Фонд відродження Качанівки» обрано Валерія Петровича Куліча, а головою правління обрали Віктора Павловича Кияновського.

На рахунок новоствореної організації уже надходять благодійні внески.

30 червня 2018 року в заповіднику «Качанівка» відбувся І-й відкритий фестиваль патріотичної пісні «Чернігівська Січ». Святковий

захід для шкільної молоді організувал і профінансували благодійники Віктор Кияновський та Віталій Болоховець.

17 листопада 2019 р. виповниться 100 років від дня народження відомого українського письменника-земляка Анатолія Дрофаня. З метою вшанування пам'яті знаного прозаїка з січня 2019 р. Віктор Кияновський заснував і профінансував Ічнянську молодіжну літературну премію імені Анатолія Дрофаня. У номінаціях: «Проза», «Поезія», «Публіцистика», «Дослідження» (пов'язані з творчістю А. Дрофаня, Ічнянщиною та Чернігівщиною).

Із листопада цього року кращі студентські та шкільні літературні твори відзначатимуться дипломом лауреата, нагрудною медаллю із зображенням письменника та грошовою винагородою.

І якщо в нашій державі буде більше таких умілих керівників-організаторів і реформаторів, як Віктор Павлович Кияновський, то й Україна буде економічно багатшою, а народові житиметься значно краще.

Адже свій вибір він зробив взявши напрямок на європейський розвиток.

Благодійник Віктор Кияновський за власні кошти в Ічні відкрив декілька дитячих майданчиків

Так починалась поетеса...

У жовтні 2006 року в Києві проходив 5 з'їзд письменників України. В дні роботи з'їзду поруч мене сиділа середніх літ інтелігентна жінка з подівочому стрункою статурою.

При знайомстві виявилось, що вона – поетеса Вікторія Климентовська, приїхала на наше зібрання в складі делегації письменників Рівненщини. Її прізвище було мені відоме, ще з кінця 90-х років минулого століття, коли в газеті «Літературна Україна» я прочитав повідомлення, що її прийняли до Національної спілки письменників України. Прізвище її запам'яталось тому, що в інформації було сказано, що вона народилася на Ічнянщині в с. Качанівці. Отже, користуючись нагодою, я намагався більше розпитати про її життєво-творчий шлях.

Багато цікавого почув я тоді від землячки, але перш ніж повідомити про це, вважаю за потрібне зробити невеликий екскурс у давнє минуле, щоб краще зрозуміти, «як починалась поетеса Климентовська».

Є у нас на Ічнянщині чудовий історико-культурний заповідник «Качанівка», який своєю забудовою сягає в глибину попередніх віків.

Наприкінці 70-х років XVIII ст. на замовлення генерал-губернатора Малоросії П.О. Румянцева-Задунайського зодчий М.К. Мосцепанов, за проектом архітектора К.І. Бланка, вибудував Качанівський палац.

1824 року маєток переходить до багатих поміщиків Тарновських, а після перебудови та реконструкції дворянська садиба стала місцем спілкування багатьох видатних представників української та російської культури.

Тут бували Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Марко Вовчок, художники брати Костянтин та Володимир Маковські, Віктор Резанов, Лев Жемчужников та багато інших.

В Качанівці провели останні роки життя і знайшли свій прихисток на вічні часи майстри пензля Олександр Агін і Григорій Честахівський.

У знаменитій садибі не тільки гостювали, а й творили чимало митців світової культури, але про це трохи далі.

За часів радянської влади в Качанівському палаці (20-ті роки) був дитячий будинок, а згодом розмістився туберкульозний санаторій.

У зв'язку з тим, що на початку 80-х років минулого століття Качаніка одержала статус історико-культурного заповідника, то лікувальний заклад перевели в інше місце. А з 1984 року в заповіднику розпочалися реставраційні роботи.

...Ще в студентські роки Михайло Гончар багато читав і чув про «дворянське гніздо» Качанівку, яке перетворено на туберкульозний санаторій. Отож, по закінченню Київського медичного інституту виявив бажання працювати в оздоровниці.

На залізничному вокзалі м. Ічні молодого лікаря привітно зустрів шофер санаторного автомобіля. Хлопці були ровесниками. По дорозі в Качанівку водій охоче розповідав Михайлу про визначні пам'ятники славнозвісного помістя. І раптом повів мову про місцевих дівчат, зокрема, про медсестру Любу Шляніну, у якої не тільки світлий розум та добре серце, а й неабиякий талант співачки, танцюристки і навіть драматичної актриси, оскільки вона майстерно грає в аматорському театрі, що діє при санаторії. Цікаво те, що самодіяльні артисти виступають на сцені колишнього знаменитого домашнього театру поміщиків Тарновських.

Дуже скоро Гончар переконався, що шофер ніскільки не перебільшував: медсестра справді виявилася чарівною дівчиною, і Михайло з першого погляду закохався в неї. Люба відповіла взаємністю.

Незабаром в легендарному залі Качанівського палацу, де колись Тарновські приймали іменитих гостей та влаштовували гучні бенкети і розважальні вечори, відбулося весілля молодих медиків.

А через рік, 2 серпня 1961 року, колеги вітали подружжя Гончарів з народженням доньки. Небагатьом щастить народитися в куточку землі, де перебувало стільки видатних людей, де витає дух геніїв світової культури.

Та, мабуть, сам Господь потурбувався, щоб дівчина народилася якраз у Качанівці. І тільки немовля з'явилося на світ, як Бог поцілував його і нагородив талантом поетеси.

На радість батьків, маленькі ніжки Вікторії прудко тупотіли по стежині, якою колись прогулювалися відомі митці. Навколо вирувала казкова краса качанівської природи, серед якої жила і зростала дівчинка. Понад усе Вікторія любила гратися під розлогими кронами двохсотлітніх дубів. Романтична краса велетенських дерев приваблювала дівчинку. Поряд красувалася незвична будівля, яку називали альтанкою Глінки. Згодом Вікторія дізналася, що в травні 1838 року

в Качанівку до мецената Г.С. Тарновського приїздив відомий російський композитор М. Глінка. За свідченням сучасників, у той час він натхненно працював над оперою «Руслан та Людмила». За повелінням господаря маєтку в альтанку перемістили рояль, щоб митець продовжував творити безсмертну музику. На Ічнянщині Глінка написав окремі уривки до класичної опери, зокрема «Персидський хор» («Лягас в полі морок ночі») та «Марш Чорномора», які у виконанні артистів Тарновського уперше прозвучали саме на Ічнянській землі. Завдяки цим творінням альтанка здобула ім'я геніального майстра музики.

В Качанівці Михайло Іванович Глінка познайомився з Семеном Гулаком-Артемовським, запросив його в Петербург, допоміг йому одержати музичну освіту, і навіть написати першу українську оперу «Запорожець за Дунаєм». У Качанівці Глінка познайомився з українським поетом-романтиком Віктором Забілою. Тут він поклав на музику його вірші «Гуде вітер вельми в полі» та «Не щечечи, соловейку». Безсмертні творіння витримали випробування часом, вони й сьогодні викликають подив і захоплення, радують серця слухачів.

Батьки розповідали Вікторії, що в Качанівці жив і творив видатний художник Василь Штернберг. Тут він написав свої кращі полотна «Ярмарок в Ічні», «В Качанівці в Тарновського» та інші.

Вікторія чула, що до гостинного господаря Качанівської садиби Василя Тарновського-молодшого приїздив зі своїм учнем В. Серовим геніальний Ілля Рєпін. У В.В. Тарновського була велика колекція народних старожитностей і предметів запорізького козацтва. Серед експонатів була копія всесвітньовідомого листа запорізьких козаків турецькому султанові, який і заронив в серце митця тему цієї історичної події.

Ілля Юхимович ретельно вивчав рідкісне зібрання Тарновського і робив замальовки цікавих речей, зібрав матеріал для втілення в життя свого задуму. Він добирав цікаві типи, характерні для козаків, робив ескізи, окремі з яких, в тому числі і зображення господаря палацу, знайшли своє місце в незрівнянному полотні «Запорожці пишуть листа турецькому султанові». Під час перебування на Ічнянщині Рєпін написав також відомі полотна «Качанівка», «Вечорниці» і портрети Василя та Софії Тарновських.

Мабуть, немає потреби і далі розповідати про легендарне дворянське помістя та перелічувати імена видатних митців, які гостювали,

жили і творили в Качанівці. Але слід сказати, що вразлива душа дівчинки всотувала цікаві розповіді про славнозвісних майстрів мистецтва світової культури. Вікторії пощастило: від народження вона вчилася бачити і розуміти прекрасне. І, звичайно, раннє знайомство зі скарбами мистецтва мало великий вплив на духовний розвиток і творче становлення майбутньої поетеси. Ще в дитинстві юне серце проймалося любов'ю до України, сповнювалось гордістю за рідну Ічнянщину.

Гончарам подобалося жити й працювати в мальовничій Качанівці. Між тим доля готувала їм значні переми. В обласному управлінні охорони здоров'я ретельно підшукували людину, якій можна було б довірити дільничну лікарню і будівництво нового типового приміщення в селі Кукшин Ніжинського району. Гончара викликали до Чернігова і запропонували нову посаду. Михайло Дмитрович, не вагаючись, погодився. Йому давно хотілося реалізувати свої професійні та організаторські здібності. Він зумів так налагодити роботу дільничної лікарні, що згодом його, як перспективного фахівця, перевели до Ніжинської центральної районної лікарні.

Ніжин був першим містом, в якому поселилася сім'я Гончарів. До цього вони мешкали в селах і, звичайно, багато часу проводили на лоні природи. Отже, за звичкою місцем відпочинку вони обрали Графський парк. Годинами могли милуватися мальовничими краєвидами старовинного парку. Очі радували водні плеса, в яких віддзеркалювалися баранці білих хмар та крони столітніх дерев, щедро пофарбованих в осіннє золото.

Десь за деревами білим лебедем красувалося збудоване князем Олександром Безбородьком приміщення колишньої Гімназії вищих наук, що виколосала великого Миколу Гоголя, і де навчалися Віктор Забіла, Євген Гребінка, Нестор Кукольник та багато інших видатних майстрів красного слова, а згодом виховувалося не одне покоління відомих українських письменників. Приміщення інституту споруджене в класичному стилі і далеко не буденні стрункі білосніжні колони чимось нагадували Качанівський палац. Отже, і в старовинному місті над Остром також панував дух віків, жила історія, що дихала далеким минулим.

З великою цікавістю Гончарі уперше ступили на стежки славнозвісного Ніжинського вузу. З благоговінням підійшли до погруддя Гоголя, заворожено вдивляючись в інтелігентне обличчя письменника, шанобливо поклали до підніжжя пам'ятника гілочки червоної калини,

принесені з Графського парку. Після цього вони часто бували тут, і кожного разу Вікторії здавалося, що мудре чоло генія випромінює якусь енергетичну силу, яка надихає її взятися за перо.

В полоні казкової краси осені і високої духовної аури, що панувала в садибі легендарного навчального закладу, та зображення Гоголя, дівчинка вже вдома написала свого першого вірша. На жаль, ні Вікторія, ні батьки не потурбувалися про те, щоб зберегти той аркушик.

Дівчина добре пам'ятає, як схвально сприйняли батьки її захоплення. Особливо радів тато. Він навіть подарував доньці товсту бухгалтерську книгу, на цупкій обкладинці якої красувався напис «Книга обліку». Але книга не зовсім сподобалася Вікторії, вона була велика і незграбна, і їй незручно було носити в шкільному портфелі. Отож майбутня поетеса всього кілька раз скористалася нею, незабаром вона переконалася, що у звичайному шкільному зошиті вірші писати зручніше.

Скоро в школі дізналися, що Вікторія Гончар пише вірші і на різних шкільних святах та вечорах учениця охоче читала свої поезії. Її вірші з'являлись також у шкільній стінній газеті.

Качанівська духовна оаза на все життя увійшла в серце Вікторії. Їй часто снівся таємничий палац, голубе плесо Майорського ставу, зелена шовкова трава рясно всіяна пухнастими різнокольоровими маргаритками і стежечки, що круто звиваються на вершину пагорба, де красується екзотична альтанка Глінки. А ще в споминах і снах їй бачилася сцена санаторного самодіяльного театру і її мама в головних ролях – Наталки Полтаки або Лимерівни, чи дівчини-кріпачки – талановитої актриси, яку палко кохає пан.

Ічнянщина міцно тримала Вікторію не тільки в обіймах пам'яті, але і гостинності. В селі Бакаївці, звідки походив рід по лінії мами, жило чимало родичів. У ранньому дитинстві мама залишилася круглою сиротою і її прихистили та виростили рідний дядько Іван та його дружина Оксана. Коли Гончарі жили в Ніжині, батьки щороку привозили доньку на літо в Бакаївку. В діда Івана і баби Оксани був великий фруктовий сад і столітня липа. Вікторія і сьогодні пам'ятає, як з рідною тіткою Тетяною щоліта збирали липовий цвіт. Тетяна була набагато старшою і, мов білка, сміливо залазила на саму верхівку липи, а в небоги вистачало відваги видертися лише на паркан. Перебування в селі запам'яталося Вікторії назавжди, а з часом знайшло відображення в її поезіях:

*Світло з неба хмарами закрито,
Тільки липи всі – у зірочках.
Ми малими, щоб нарвати цвіту,
По найтонших дряпались гілках.*

.....
*А таке ж то відчуття співуче:
Не на небі і не на землі –
В золотистій зелені пахучій
Високо гойдались на гіллі.*

Все подвір'я дідової садиби заросло м'яким моріжком. А коли сутеніло, вітерець доносив з луків пахощі полину, деревію, ромашок:

*Їжаки виповзають з-під яблунь,
Копошуться в душі і в куцах.*

Під дідовим двором лавочка і у вихідні та святкові дні сусіди збираються біля їхнього двору. Гостинні господарі виносять з хати ще й ослона, і до пізнього вечора на всі голоси лунають старовинні народні пісні. Вікторія з молодшим братом Миколкою та сусідськими дітьми гасають на вулиці, збиваючи м'яку, мов попіл, куряву. Розваги тривають, аж поки бабуся Оксана не покличе їх до хати. Перед тим, як укласти онуків спати, підводить їх до діжки, роздягає і старанно обмиває теплою водою, нагрітою за день пекучим сонцем.

Сон приходить не відразу, бо із сусідньої вулиці долинає задушевна пісня, за вікном, зовсім поруч, соловейко витьохкує до щему солодкі мелодії. Під веселі голоси народної пісні і чарівний голос пташки, дівчинка поступово поринає в глибокий сон.

Назавжди запам'ятався святково-піднесений настрій, коли в селі готувалися до «Зеленої неділі». У хаті чіпляли гілки липи, прикрашаючи ними портрети, одвірки, а підлогу посипали запашною лепехою:

*Запах ночі – древній, таємничий –
І лякав і вабив в далину,
Строгий, як бабусине обличчя,
Коли та згадає давнину.*

Вікторія росла обдарованою і вразливою дівчинкою, була вельми допитливою, мала гострий розум і напрочуд гарну пам'ять, легко та надовго запам'ятовувала нові слова.

З раннього дитинства знала безліч казок, пісень, які чула від своєї мами. Якось тато подарував їй книжку «Буквар», і коли пояснили, де яка літера, та як їх між собою поєднувати, дівчинка самотужки ще до школи навчилася читати. А коли стала самостійно читати, то перша книжка, яку вона прочитала, був «Кобзар» Т. Шевченка. Багато чого вона тоді не зрозуміла, але один із віршів «На Великдень на соломі» глибоко схвилював вразливу душу Вікторії, їй до сліз стало шкода дівчинку-сироту. І оті чотири рядки, що бриніли глибоким сумом, запам'ятала назавжди:

*...одна тільки
Сидить без обнови
Сиріточка, рученятка
Сховавши в рукава.*

Відтоді читання на все життя стало найбільшою її пристрастю.

Слід згадати, що на творче зростання юної поетеси великий вплив мала вчителька української мови та літератури Ольга Миколаївна Ковальчук. Мудра і добра вчителька в розмовах з дівчатами не соромилась згадати і про своє шкільне кохання. Ольга Миколаївна звичайний урок уміла перетворити у справжню моновиставу. І тоді учні зовсім по-іншому сприймали збірку Івана Франка «Зів'яле листя» при вивченні поезій класика українського слова.

Вчителька розповідала учням, що крім віршів типу «Партія веде» у Павла Тичини є прекрасні ліричні поезії, наприклад, «Ви знаєте, як липа шелестить?». Ольга Миколаївна цитувала школярам замовчуваного в ті роки Василя Симоненка, знайомила учнів з новинками вітчизняної та зарубіжної літератури.

Але так звані гуманітарні науки не були для Вікторії улюбленими навчальними предметами. Вона чомусь значно більше захоплювалась математикою та природничими науками.

Оскільки Вікторія росла в сім'ї медиків, то ще з 12 років вирішила своє життя присвятити медицині. Але по закінченню Ніжинської середньої школи № 1 з першого разу до медінституту не вступила і

пішла працювати санітаркою. Через рік вона знову здавала вступні іспити до медичного вузу. Цього разу дівчина успішно пододала екзаменаційні бар'єри і обрала фах дитячого лікаря.

Студентські роки – час веселий, навіть коли вивчаєш будову скелета і стадії страшних захворювань. І тоді, коли на практиці стикаєшся з безсиллям сучасної медицини, яка іноді буває неспроможною зберегти людське життя.

Найближчою подругою в інституті та в групі була сусідка по кімнаті в гуртожитку Ольга Скиба. Вона теж родом з Чернігівщини. Оля випускала факультетську стінгазету. Вікторія часом допомагала їй зафарбовувати окремі елементи малюнків, а потім почала давати до газети і свої поезії. Як правило, це було щось веселе: вітання з нагоди дня народження чи іншої знаменної дати, обігрування неоконкретних фраз окремих лекторів, оспівування невтомного навчання студенток-медичок та їх «доблесної» праці на колгоспних ланах Київщини чи Херсонщини.

Під час одного з таких «трудових десантів» було влаштовано концерт.

Віта читала вірші й ловила захоплені погляди викладачів і дівчаток-однокурсниць, які після кожного твору просили: «Ще!», – і дружно сміялись чи розчулювались над словами про їхню майбутню тяжку долю:

*Будуть помочі просити хворі діти,
Буде досить вражень сильних і смутних,
Буде ніколи дивитися на квіти,
А тим більше – вірші складувать про них.
Буде більше колючок-чортополоху,
Ніж букетів на столі від вдячних мам.*

*Але я не хочу іншої дороги.
Лиш своїй і сили, й серце я віддам.*

Дебют той зробив Вікторію відомою в інституті. І пізніше вона охоче виступала за кожної нагоди.

Поталанило Вікторії і побачити за шість років у столичному вузі живого поета. Це вже на передостанньому курсі, коли підробляла медсестрою у Київській міській лікарні № 25, чомусь адміністрація того

закладу часто влаштувала зустрічі з митцями. Наприклад, до них у гості приїздив маловідомий тоді Олександр Розенбаум. Виступав також перед медиками Леонід Вишеславський. Вікторії найбільше запам'яталось те, що цей немолодий і сухенький чоловік, декламуючи:

*И в цветеньи магнолий,
И в гуле машин –
Через всю суету и мытарства
Ты любовь пронесла,
Как горянка кувшин –
Царственно! –*

ефектно здійняв руки, щоб показати, як саме пронесла його героїня глек, тобто любов.

Інших віршів, на жаль, не чула, бо заскочила на цю зустріч, тільки щоб переказати завідувачу відділення, що хворому з сьомої палати погіршало, та й мусила повертатись назад на пост.

Хоча, як відомо, Київський медінститут гордиться багатьма своїми випускниками, більш відомими як письменники, ніж як лікарі. Студенти давали одне одному на ніч страшенно цікавий роман «Майстер і Маргарита» Михайла Булгакова. Викладач гістології Констянтинівський Георгій Абрамович любив згадувати, що в нього навчався Віталій Коротич. Цей же педагог і куратор групи організував одного разу в гуртожитку літературний вечір «Пушкін і декабристи», де мав розповісти щось цікаве про діяльність таємного Південного товариства. Але що саме він тоді розказував, Вікторія Гончар не чула. Краще від неї ніхто не вмів заварити чай та приготувати смачні бутерброди. Отже, подруги і довірили їй приготувати легку вечерю, щоб пригостити Георгія Абрамовича. Сергію Климентовському стало шкода дівчини, і він добровільно став допомагати Вікторії. Від тих пір вони й подружили. Сергій прагнув стати хірургом, а ще він дуже любив малювати, як Ольга Скиба, і поезії, як Вікторія Гончар. Але коли Вікторія й Сергій покохалися, він також захопився віршуванням.

Одного весняного вечора, коли Віта читала підручник з фармакології вже в ліжку, прийшов Сергій і мовчки поклав на ковдру аркушик з віршем:

*Маленькі квітки
Серед вітрів лютих
Не хоче гнутись
І вступає в бій.
Навіщо ж ти
В оцю годину скрутну
Не хочеш допомогти?
Час такий,
Що дуже важко з бурєю змагатись,
Одним-одній іти і не скорятись.*

А влітку цього ж року вони одружились. До речі, згодом з'ясувалось, що у 20-х роках минулого сторіччя Сергієва прабабуся Марія Іванівна Анісімова була директором Качанівського дитячого будинку.

1985 року ще в студентські часи народилась донька Юлія, яка зараз вже сама вийшла заміж, закінчила Ніжинський педуніверситет і могла б працювати вчителем української і (або) англійської мови, але поки що займається вихованням своєї маленької дитини.

Інша донька – Яна – з'явилась на світ 1988 року в місті Ніжині, де Климентовські деякий час працювали після завершення навчання. Зараз вона – студентка Чернігівського державного технологічного університету, майбутній економіст.

Саме в Ніжині, вже після народження другого дитяти, Вікторія зважилась занести свої вірші до міськрайонної газети «Під прапором Леніна». Вони були опубліковані та схвально зустрінуті читачами, але невдовзі сім'я Климентовських переїхала на Рівненщину, в село Дядьковичі неподалік обласного центру, де і розкрився сповна талант нашої землячки як поетеси.

А коли 5 з'їзд письменників України завершив свою роботу, і я прощався з Вікторією Климентовською, на згадку про нашу зустріч і знайомство поетеса подарувала мені дві збірки своїх поезій «Пересопницька осінь» та «Каріатида».

По дорозі додому в електричці я почав знайомитися з творами землячки. Поезії припали мені до душі. В її творах відчутне багатство художніх образів та інтонаційних відтінків, романтичне піднесення,

лаконізм, гнучкість ритміки, глибина думки та логічна довершеність. Поетеса вміло підбирає і раціонально використовує потрібні слова і метафори, її поезії не страждають словесним перевантаженням.

Тематика її творчості різнобічна, але ідеям гуманізму поетеса надає перевагу.

Останнім часом наше суспільство стало хворіти на дефіцит духовності, інтелектуальні та моральні вади. Проти міщанства, душевної глухоти і невігластва виступає поетеса у вірші:

*Перед тим, як стати зовсім сивим,
Ще сильніш волосся потемніло.
Прочинив тихенько двері дівер:
– Що сидиш задрипана, змарніла?
Де, вдовице, килим твій, і «стінка»?
Де твої горілка і ковбаси?
Вишитий рушник, портрет Шевченка –
От і все, на що ти розжилася.
В сім'ях – не без виродків – то правда:
Твій Шевченко – він же був ледащо.
Ні тобі посіять, ні зорати.
Ну, а вірші, чесно скажи, нащо?
Щоб співати, бродячи з торбами?
Був мовляв, один такий між нами:
Не схотів робити між рабами –
Не зумів і править між панами.
Думав, шлях який буває третій.
Ой сестрице, не ходи тим шляхом.
Дай-но я зніму того портрета:
Ти ним ще з дитинства перелякана.*

*Розгорілась свічка яскравіше,
Може, перед тим, як затухати.
– Йди собі додому, чоловіче!
Там і порядкуй, у власній хаті.*

Климентовська не належить до крикливих авторів, що до надриву в голосі римують державні та політичні гасла і кричать про любов до

України. Патріотизм поетеси особливий, він проявляється в любові до рідного слова, яке веде читача в світ людської душі, любові до батьків, отчого порогу і готовності постійно відстоювати духовні надбання народу. Свою творчу увагу вона зосереджує на людині.

В її поезіях є й біографічні твори:

*Ми були не шляхта – просто душі,
І хіба по казці – козаки
Баба Дуся коси мала русі
І легкі й проворні дві руки.*

*Щось місила, щось важке носила.
Щоб нагодувати, щоб зігріть.
Баба Дуся мала дурну силу,
Що давала довго не старіть.*

Через творчість Климентовської червоною ниткою проходить тема жіночих віршів – з благородними почуттями, щиро закоханої жінки і, звичайно ж, зі щоденними турботами, буднями, яких завжди більше, ніж свят. Інколи поетеса відтворює сторінки свого життя, щиро розповідаючи про свою долю, по-філософськи осмислює найпрекрасніші людські почуття, даровані нам від Бога. Окремі вірші такого циклу звучать настільки відчутно, зримо, що читачу непросто розібратися, де поетеса застосовує художній образ, а де щиро сповідається перед читачем. Такі поезії звучать правдиво, викликають інтерес і глибоко хвилюють.

Одній із своїх збірок поетеса дала назву «Каріатида». Каріатида – представниця однойменного стародавнього племені, змушена нести довіку спокуту за гріхи своїх пращурів. Каріатида – колона в приміщенні, зроблена у вигляді жіночої фігури. Каріатида – та, що тримає чи то тягар своїх і чужих проблем і комплексів, чи, може, все-таки – небо. В однойменному вірші «Каріатида» поетеса сказала:

*...І що на тебе впало, на одну,
Любов не дасть покинуть чи залишить
Самсони чи Атланти плечі гнуть.
А ти стоїш: чим тяжче, тим стрункіша.*

*Не може світ без нас, каріатид.
І доки в нього є така потреба,
Не боляче об камінь ноги збить,
Якщо на голові тримаєш небо.*

В історії літератури немало художніх образів яскравих порівнянь в зображенні жінки, Климентовська доповнила той ряд, сказавши своє ліричне слово.

У жіночій душі поетеси народжуються прекрасні, глибоко романтичні поезії про ніжні почуття любові. Авторка вміє знайти влучні слова, відродити потрібний ритм вірша, що надає твору гармонії і мелодики, що в поєднанні з художнім образом підносять її твори до високої майстерності.

Здається, такі твори написані на одному подиху і не просто сказати, котрий з них щиріший, мудріший, проникливіший. Мотиви кохання завжди в душі читача викликають глибокі рефлексії.

Інтимна лірика спонукає читача до роздумів, співпереживань, аналізу і порівнянь зі своєю власною долею. Аби не втратити цілісності й правди, цитую повністю один з таких віршів:

*Дзвенять і губляться серезки,
Співуче дихає бузок,
А ми йдемо – не бачим стежки,
Лише на грудях образок.
Лиш тільки світла – що на грудях.
Лиш тільки й світу – що вночі.
Я не зіб'юсь, і не забуду,
І не віддам тобі ключі.
Само собою відімкнеться.
Само збагнеться, що та де.
І тільки сіра пташка – серце –
До теплих пальців припаде.*

Жіноча тема – невичерпне джерело поетичної творчості Климентовської, в циклі таких віршів відтворено різні за фабулою і ситуаціями сторінки життя слабкої статі. Інколи сюжети твору підказують авторці робочі лікарські будні, що розгортаються часто з драматичною гостротою. Поетеса описує суворі реалії нашого життя:

*Зітхнула: «То знов вишкрібатись?»,
Мов: «Знову виносить сміття?»
Наче й не думаєш якомсь,
Що це ж убивати дитя.*

*Любов'ю чи болем зачате,
Без нього збідніють світи.
Воно ж ще не вмiє кричати,
Воно вже не може втекти.*

*Казала буденно, поволі.
– А погляд блукав з-під повік:
«У мене їх є вже доволі.
Я хвора... Не той чоловік».*

.....
.....
*То ж гинуло це, неповторне,
Незнані снага і краса.
Уже до грудей не пригорне,
За руку не виведе в сад.*

.....
.....
*І падало сяюче – срібне
У прірви страшні з висоти,
Душа на землі не потрібна,
На кого обернешся ти?*

Жанровий спектр творчості Климентовської досить широкий. Окрім віршів в її доробку є поеми. В них проявилася яскрава особистість авторки – тяжіння до написання більш масштабних ліричних полотен.

Прикладом може бути поема «Спочатку була воля», в якій поетеса яскраво відтворила дух нашого часу. Нині наша Україна незалежна, суверенна, демократична держава, але автор бачить не тільки нове та прогресивне, а й «зворотний бік медалі», тобто, негативне, що заважає нашій державі успішно розвиватися, рухатися вперед. У поемі відтворено реальну життєву позицію, взаємовідносини між людьми, їх соціальні та філософсько-моральні проблеми.

Разюча соціальна нерівність, контрасти між особистостями викликали в поетеси глибокі роздуми, які переросли в протест, що знайшов відгук у сюжеті поеми. Автор змальовує конфлікт нашого суспільства, виступає проти цинізму, брехні і, в ім'я рідної Вітчизни, закликає всіх українців до об'єднання:

*Не рід, не плем'я дике, – щось велике:
Ми – нація, гартована віки.
В час катастроф, у хаосі руйнацій,
Де кожен тягне ковдру на свій бік,
Ми – нація, нам треба об'єднатися.
Ми – не раби, не вбогі, не слабі.
То не колишні подвиги нам сняться –
На завтрашні звитяги кличе кров.
Ми – нація. Ми маємо піднятися
З руїн і з бруду, з забуття, з обмов.
.....
– Хто не боїться боротьби і болю,
Хто Батьківщину щиро полюбив,
Повинні знать: спочатку була воля,
А вже пізніше зробили з нас рабів.
Була та воля Божя чи всесвітня,
Її здобути мусим ми собі,
Тоді лиш розів'ємся і розквітнем,
Коли доб'ємся волі в боротьбі.*

Неординарною подією в творчості поетеси була поява поеми «Спочатку була воля». Поема стала рупором у проголошенні народних прагнень, помислів, дум і сподівань. Яскравим свідченням такого визнання було те, що 2000 року Організація оборони чотирьох свобод України (США) присуджувала премії за кращі поеми присвячені здобуттю Україною незалежності. Із 150 творів, поданих на конкурс, призером стала і поема «Спочатку була воля».

Твори поетеси позначені глибиною авторської думки, логічним мисленням, виразними художніми засобами. Вони приваблюють ліризмом і людяністю, щирістю, мудрістю, безпосередністю, реалізмом, драматичною загостреністю. Твори Климентовської багаті на метафоричні образи, наприклад: «Забур'янилась зрілість», «З арифметики

зустрічей, із занудних граматик розлук», «І тільки сіра пташка – серце – до теплих пальців припаде», «Винограду пружна насолода, наче юної матері груди».

Поетеса не намагається здивувати читача великою кількістю своїх книг, в її творчому доробку лише чотири збірки поезій: «Ковток свободи, клаптик неба» (1995), «Пересопницька осінь» (1997), «Каріатида» (2003), «В масивах бузкових туманів» (2007).

Про яскравий талант і визнання творчості Климентовської свідчить той факт, що збірка «Пересопницька осінь» визнана дипломантом Міжнародного конкурсу «Гранослов-96».

Творчості поетеси притаманне почуття життєлюбства та вміння проникати в сутність людського буття в його щасливі та трагічні сторінки. Поезії Климентовської діалектично-об'ємні, в них відчувається творчий пульс, мелодія пісенної душі.

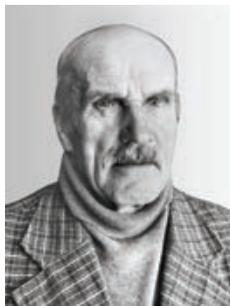
Про високий рівень творів Вікторії Климентовської говорить і те, що її вірші включені до «Антології української поезії другої половини ХХ століття» (Київ, «Гранослов», 2001 р.).

Слід згадати, що поетичний інтелект Вікторії Михайлівни успадкувала її донька Яна Климентовська, студентка Чернігівського державного технологічного університету. Яна також пише прекрасні поезії і в 2006 році стала дипломантом Міжнародного конкурсу «Гранослов-2006».

Ніби в ріках синіх вдаль течуть роки. Їх уже не повернути. У Вікторії Климентовської, як і в кожного з нас, було дитинство, яке не забувається, як не забувається животворна краса рідної Ічнянщини, с. Дорогінки, легендарна історія і духовна культура Качанівки, де вона народилася й зростала, та Ніжина, де почалася її тихомрійна стежина, яка й вивела нашу землячку на широку дорогу поетичного творення.

Запас доброти

Кожен письменник приходиться у літературу своїм шляхом, а в Миколи Ключка ті стежини були не тільки крутими, але й тернистими.

Він належить до легендарного покоління п'ятидесятників, яке пройшло жорстокі випробування у сталінських політичних таборах.

Народився Микола Ключко 14 грудня 1934 року в смт Парафіївка, що на Ічнянщині в родині робітника.

У вересні 1941 року, коли він мав піти до першого класу, в рідному селищі поряdkували гітлерівці, бо 22 червня того року фашистська Німеччина напала на Радянський Союз, і полчища Рейху захоплюючи українські землі і, руйнуючи все на своєму шляху, просувалися на Схід.

А коли Радянська Армія почала гнати ворожі орди на Захід і у вересні 1943 року звільнила Чернігівщину від фашистських окупантів, хлопець не пішов до школи, бо не було ні одягу, ні взуття. А як у 1944 році батько повернувся додому з тюрми, де відбував покарання «за політику», отож, майже десятилітній Микола уперше переступив поріг школи.

Хлопець гарно вчився і рано відчув потяг до красного слова, ще в середніх класах пробував віршувати і писати прозові твори. Вчителі хвалили здібного учня, але разом з тим пошепки застерігали не висловлювати вголос занадто сміливих думок.

Після закінчення семи класів у рідному селищі Микола вступив до Київського гірничого технікуму. Та вчився недовго: на початку 1953 року юного студента за політичні переконання було засуджено до 25 років ув'язнення в концтаборах ГУЛАГу.

Навіть після смерті «батька всіх народів» Йосипа Сталіна хлопця ще три роки тримали в Омському таборі.

І тільки після XX з'їзду КПРС, на якому було розвінчано культ особи «красного царя», Микола «холодного літа» 1956 року вийшов на волю. Але в молодій душі колишнього політв'язня не потепліло, позаяк здоров'я його назавжди лишилося за колючими дротами.

Повернувся Микола в рідну Парафіївку і виявилось, що поки він відбував покарання, чимало його ровесників встигли закінчити інститути та технікуми й одержали якусь професію.

І тоді Микола вирішив зайнятися самопідготовкою, щоб екстерном здати іспити і одержати атестат про закінчення середньої школи. Як тільки він досяг поставленої мети, відразу поїхав до міста Донецька, де став працювати робітником «Донбасканалбуду».

Микола мріяв здобути вищу освіту. І як не важко було, але після роботи та у вихідні дні він наполегливо готується до вступу в Київський університет імені Тараса Шевченка. Любов до рідної мови та літератури привела хлопця на філологічний факультет столичного університету, який успішно закінчив у 1965 році.

Спочатку Микола Павлович працював журналістом на Чернігівщині, в Носівській районній газеті «Під прапором комунізму», а згодом – у Києві в республіканських газетах «Друг читача», «Молодь України» та інших виданнях.

Працював він учителем, прищеплював дітям любов до рідного слова, вчив бачити і розуміти прекрасне.

Ще коли Микола був студентом гірничого технікуму, він писав вірші та прозові твори, але після арешту слідчі, які вели справу Клочка, знищили усі його записи.

Будучи студентом університету, почав активно писати та публікувати свої поезії, прозові твори і навіть рецензії на нові книги. Матеріали студента друкували в газетах «Літературна Україна», «Молодь України», журналах «Дніпро», «Вітчизна».

Недремне державне око пильно слідкувало за польотом талановитого літератора, а щоб він не піднявся в творчу височінь, ножі державної цензури вкоротили йому крила.

За вільнодумні висловлювання в літературних творах на публікації Клочка наклали табу і двадцять років його ніде не друкували.

Але Микола Павлович продовжував наполегливо писати, як говорять літератори, «в шухляду».

І ось Україна стала незалежною, демократичною державою, на «політичному світлофорі» засяяло зелене світло, тепер твори Клочка почали охоче друкувати престижні періодичні видання, газети: «Сільські вісті», «Робітнича газета», журнали «Дніпро», «Україна», «Кур'єр Кривбасу», «Вус», «Літературний Чернігів», «Сіверянський літопис» та інші.

Миколі Павловичу довго не щастило видати книжку. Нарешті знайшлися добрі люди в особі (колишнього) директора Парафіївського

цукрового заводу Олександра Сенчика та директора Ічнянського заводу сухого молока та масла Віктора Кияновського, які оцінили його літературний талант і надали фінансову допомогу. 2004 року світ побачили перші збірки «Афоризми» та поезії «Роза вітрів». А 2005 року він обнародував першу збірку оповідань «Вишнева вежа» та третю збірку поезій «Настрої». Той рік запам'ятався Ключку ще і тим, що його прийняли до Національної спілки письменників України.

2006 року Миколі Павловичу пощастило видати нову книжку «Афоризми-2».

Значним творчим здобутком письменника стали дві збірки «Афоризмів», до яких увійшло сім з половиною тисяч одиниць висловів, у яких поєдналася ідейно-естетична цілісність з думками автора. Книжки «Афоризмів» стали своєрідним підсумком піввікової творчості письменника. В афоризмах поєднано глибинні думки та філософське осмислення життєвого досвіду і досконала літературна форма, внаслідок чого вислови Ключка набули широкої популярності, адже художні образи, відтворені на сторінках книжок, вражають мудрістю і викликають у читачів глибокий інтерес і навіть естетичну насолоду. Прикладом можуть бути вислови: *«Людина починається з рідної мови», «Мова з окремих людей робить націю», «Народ – найбільша школа виховання», «Цементом нації є рідна мова», «Щастя складається з двох половинок: особистої і національної», «Хто мав ідею, той не мав особистого життя», «Краса є дочкою любові».*

Микола Павлович володіє природним відчуттям бачити і розуміти прекрасне, вміло відтворювати його словесно. Характерно, що він не намагається когось наслідувати, копіювати.

Ключко – прекрасний прозаїк, власні думки та переживання вміло реалізує в цікавих оповіданнях.

Провідними мотивами прози письменника є осмислення нашого життя та роль людини на землі. Оповідання земляка позначені лапідарною фабулою і глибиною авторської думки.

Тут слід згадати вислів великого майстра літературного слова А. Чехова «Писати слід так, щоб словам було тісно, а думкам – широкий простір!..»

Від творів Ключка віє модерною новизною та екзотикою художнього слова. У прозових творах письменник майстерно подає різні характери, зіткнення добра і зла, найтонші нюанси людської душі.

Він симпатизує народній мудрості, працьовитості, чесності, скромності, щирості, але засуджує ницість, підлість, зажерливість, легковажність у коханні.

Позитивні герої вражають багатством душі, допитливістю, гумором і навіть якимось надзвичайним одухотворінням і любов'ю до людини, отчого порогу, рідної землі, флори та фауни.

Персонажі багатьох оповідань настільки виразні і реальні, що, здається, вони вихоплені автором із гуці нашого життя. «Гніздо», «Катамаран», «Чоловік з пілососом», «Щілина світла» та інші. Певно, кожен твір має історію написання і, мабуть, в оповіданні «Жертва виборів» автор відтворює одну зі сторін своєї біографії.

Проза Ключка не багатослівна, у своїх творах він намагається влучними деталями розкрити обставини місця і часу, які відтворюють настрій, думки і дії персонажів.

Автор любить природу, але зображує її не прямо, а в міру потреб, щоб підсилити вираження дій і вчинків героїв твору. Зі скупих штрихів поступово вимальовується яскрава словесна пейзажна картина прозового твору. Так, в оповіданні «Каламбурист» автор не починає описувати спекотний літній день, а зразу веде оповідь «Із тінявої вулички ми випорснули в поле. Земля дихнула сухим теплом, запахло соломою». З цих двох коротеньких речень можна уявити і відчувати картину гарячого літнього дня».

В оповіданні «Легка любов» автор лаконічно, але точно відтворює портрет героїні. «...Нова дівчина помітно виділялася одягом. На голові червоніла шапочка. Фігуру облягало коричневе пальто. Невисока на зріст, кругловида, з рум'янцем на щоках, вона одразу сподобалась Сашкові. В очах проглядалися товариська доброзичливість і відкритість, її роздивлялись, а вона невимушено усміхалась».

У оповіданні «Оригінал неповажного чину» письменник коротко і неординарно змальовує жебрака. «Зайшовши на чиєсь подвір'я чи відчинивши двері в хату, він гучно виголошував слова відомі і незначні, чергуючи їх зі звуками не наявними в жодній фонетиці. Потім кульмінував голосом, огненно електризував очима, різко уривав мову – і просив. Темпом і формою його вступна частина наподоблювала лозунг на мітингах».

Отже, автор намагався писати лапідарно, яскраво, переконливо і правдиво зображувати життя людей у своїх творах.

Збірка оповідань «Вишнева вежа» здобула визнання у читачів і 2006 року за цю книжку Микола Ключко був удостоєний звання лауреата Ічнянської літературної премії імені Степана Васильченка.

Органічно вписуються в творчу палітру письменника і його прекрасні поезії. Микола Павлович досконало володіє технікою написання вірша. І вже в першій ліричній збірці «Роза вітрів» відчувається, що автор – яскрава творча особистість.

Поет прагне, щоб кожен рядок легко читався, щоб думка була прозорою і дохідливою. В його поезіях чимало новизни, тобто висловлення такого сполучення слів, якого немає в українській літературі. Наприклад, у вірші «Струмок» – *«ця скляниста лінія пульсує в ковдрі щільних трав...»* Здається, все просто і зрозуміло, але не кожен поет може так образно висловлюватися. Оригінально висловлюється він і в таких рядках *«Осінь, як визріла ясність мускату, чиста й недвижна в селі на постой...»* На перший погляд, поет висловлюється ніби звичайно і просто *«Як цвіте калина, літо у польоті...»* або *«Як тонко чути сіно у повітрі! Як світлий дзвеніт хижої коси!...»*

У поезіях Ключка чимало слів із селянської лексики. Він уміло їх застосовує, наприклад: *«Проклюнеться інколи заздрість!...»*, *«...Беззвидно літо в літо...»*, *«...Клапті всі гулящої поверхні...»*, *«Порали джмелі смородину весь день...»*

Чимало написаних поезій відповідають настрою автора, наприклад, у таких рядках:

*Несеться стихія на всіх парусах,
Натужно роз'єднує твердь і блакить.
На синіх холодних вітрах
Окровлений лист майорить.*

У вірші поет образно відтворив розхристаний порив людини, що вийшла за межі матеріальних устоїв і полинула у безмежжя всесвіту.

В поезіях автор часто використовує неологізми *«...журавлі летять у простір чужодальний...»*, *«...замайстровано трохи сизого простору у «стереозелень...»*, *«...Степи зодноманічені розмалювала в зелену шахівницю...»*, *«Стоять берези безпечальні, неначе вмочені у синь...»*

Для підсилення художніх образів поет уміло застосовує метафоричні епітети *«...місяця овал відлитої...»*, *«...стало всюди лінно й сонно...»*, *«...на лазурній blindі неба...»*.

В поезіях Ключка досить часто звучать мотиви громадянської лірики, твори такої тематики яскраво свідчать, що автора вельми хвилює доля України. Поету властиві почуття синівської любові до рідної землі, адже без любові до Вітчизни у письменника немає авторського майбутнього. З великим розчаруванням і болем в серці він констатує, що через політичні чвари та суперечки народних депутатів у парламенті наша держава не міцнішає:

*Вже того товариства нема.
Потьмяніли в умах ідеали.
Солідарність давно занедбали.
Не зійтися уже з багатьма.*

Звичайно, роки проведені в гіркій неволі, знаходять відображення в окремих творах митця:

*Ми не прагли життєвських вигод –
Нас манили духовні вершини.
Мали в помислах вільний народ
У вітчизні своїй – Україні.*

Відродно, що автор не зациквився на одній темі, поетична творчість його різноманітна. В засобах масової інформації постійно говорять, що технічний прогрес погіршує навколишнє середовище нашої планети. Внаслідок варварського ставлення людини до матері-землі може статися екологічна катастрофа, яка приведе до загибелі цивілізації. Поет по-своєму порушує цю тему і застерігає людство від можливих катаклізмів:

*Наш край бідніє на прикмети краці.
І склад води не той уже давно.
Планета наче випущена з праці
Прямує на вселенське дно.*

За допомогою художнього слова письменник оспівує кохання, красу та емоції і переживання людської душі. Від багатьох інтимних поезій Ключка віє духом світлої любові. Інколи вірші такої тематики автор втілює через призму легкого гумору, і тоді його рядки набувають такого звучання:

*У забічній покинутій вулиці
Там хатина між вербами тулиться.
В ній живе удова молода –
Це для нього і щастя й біда.*

Від книжки до книжки зростає творча майстерність письменника. Свідченням цього є остання книжка поезій, якій він дав не крикливу і навіть скромну назву «Будні». Тільки небуденний талант може творити такі оригінальні та самобутні вірші. Автор ніби підкреслив, що

у його новій збірці немає галасливих свят, а щоденні трудові будні, якими постійно живе кожен народ. Адже основою людського життя є не свята, а звичайні робочі дні.

У новому виданні, як і в попередніх, автор пропагує ідеї гуманізму, світле кохання, любов до людини, рідної землі, отчого порогу.

Почуттями щемного жалю за дитячими та шкільними роками автора пломеніє чимало сторінок видання.

Адже неможливо повернути дитинство і молоді роки, про що поет з глибокою ностальгією говорить у своїх творах.

Ще в юні роки за свої ідеї він заплатив волею. Але оскільки у генах автора закладено величезний запас добра і любові до людини, то навіть тривале перебування за ґратами й атмосфера сталінських таборів не зробила його злим і жорстоким. Доля людини і рідної вітчизни постійно хвилює поета:

*Корчували усю Україну
Обезріднили Південь і Схід.
Готували духовну пустиню
І робили нічим індивід.*

Письменник постійно мріє про духовне об'єднання українського народу. Глибоким філософським звучанням, душевним осмисленням і конкретною образністю пройняті рядки вірша:

*Пора навчитися брататись,
Але без цокання чарок.
Пора вже спільний розум мати,
Чужих не слухати казок.*

Вибір сюжету вірша – справа неординарна, найчастіше тему підказує якийсь випадок або емоційні переживання автора. Все життя поета було небагате на радощі, і він скупими, але точними мазками змальовує своє незатишне холостяцьке життя:

*Ех, трудне моє життя:
Неміч, холод і нужда,
Та затворницьке безмолв'я.
Тільки думка десь вита.*

Твори Ключка правдиві, мудрі, демократичні, можливо, саме за такі якості вони здобули у читачів популярність. Про роль людини на землі та її етично-моральні якості та призначення поета він висловився так:

*То півбідди, що скоро йдуть літа,
Біда, коли вони порожні.
І можна чутись безтривожно,
Якщо трудом осягнута мета.*

Мабуть, немає такої теми, якої б не порушив письменник, його твори приваблюють лапідарними рядками, але одночасно глибинними думками, неординарними сюжетами, яскравими художніми образами і незвичайними тропами, від яких віє великою емоційною силою.

2008 року за поетичні збірки «Роза вітрів», «Настрої» та «Будні» Микола Ключко удостоєний Ічнянської літературної премії в номінації поезії ім. Василя Чумака.

Письменник завжди у пошуках, дошукується не тільки цікавих тем, але й винаходу нових слів. Характерно, що автор тяжіє до нового нестандартного словотворення. Своєю творчістю він не тільки збагачує вітчизняну літературу, але й рідну мову новими словами, яких немає в словниках української мови. В цьому новаторство і цінність художнього слова письменника з Ічнянщини, Миколи Ключка.

Голос із-за океану...

Уперше про Івана Кмету я почув, здається, улітку 1948 року. Сталося це за незвичайних обставин. Першим секретарем Ічнянського райкому комсомолу був тоді наш земляк Олександр Кмета.

Несподівано в Ічні заговорили, що Олександра Степановича звільнили з посади секретаря за те, що в нього є рідний дядько Іван Кмета, який живе в Сполучених Штатах Америки, служить пастором і пише вірші.

Звичайно, така сенсаційна звістка блискавично поширилася, викликавши в багатьох підвищений інтерес до земляка, який живе десь за океаном. Але позаяк за радянських часів влада не дуже прихильно ставилася до емігрантів та служителів церкви, то, само собою зрозуміло, що про життя та літературну творчість Кмети ічнянці не одержували ніякої інформації. А твори земляка були взагалі вилучені з української радянської літератури, і його ім'я не згадувалось у довідниках українських письменників. Про Кмету нічого не значилось і в «Українській літературній енциклопедії».

Окрім всіляких пліток і вигадок, що поширювалися в нашому місті відповідними службами, ми майже нічого не чули і не знали про Івана Оксентійовича. Багато років за умов тоталітарного режиму ім'я Кмети штучно замовчувалося і було відоме хіба що вузькому колу ічнянців.

І тільки коли Україна стала вільною і незалежною державою, в засобах масової інформації з'явилися об'єктивні публікації про видатних діячів української діаспори, настала можливість сказати слово і про талановитого земляка.

Іван Оксентійович Кмета народився 25 серпня 1901 року в м. Ічні, в сім'ї незаможного шевця чобіт. Він був малолітнім, коли в нього померла мати, а згодом і батько. Сироту прихистили близькі родичі Параска Назарівна та Михайло Григорович Буй. Михайло Григорович був столяром червонодеревником і мав такі статки, що вирішив не тільки виростити, а й вивчити небожа.

А як прийшов час іти до школи, Іван разом зі своїм ровесником (в майбутньому видатним українським поетом Василем Чумаком)

почав навчатися в місцевій церковно-парафіяльній школі. Як засвідчували сучасники, хлопці навіть сиділи за однією партою. Згодом вони продовжили навчання у вищому початковому училищі, що на ті роки діяло в нашому місті.

Допитливий і жадібний до книги Іван змалечку посилено тягнувся до знань.

Під впливом творів Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, П. Мирного, І. Франка ще школярем Іван пробував віршувати.

Зі шкільних років хлопець мріяв одержати професію учителя і вступив до Прилуцької учительської семінарії. По закінченню її продовжував навчання на курсах дошкільного виховання в м. Полтаві.

Перші кроки на ниві народної освіти молодий учитель зробив у м. Сміла Київської губернії. Але незабаром повернувся на рідну Ічнянщину і працював учителем початкових класів у с. Гмирянка.

З великою радістю зустрів молодий Кмета Жовтневу революцію 1917 року. На жаль, його юнацькі ідеали-сподівання не підтвердилися, тож і почав він шукати душевну відраду в релігії. Віра в Бога і стала натхненником його літературного таланту.

Старожили розповідали, що Кмета з дитинства був вихованим і скромним, не купив і не вживав спиртних напоїв, ніколи не лихословив. Писав вірші, майстерно грав на фісгармонії і чудово співав. Майже постійно ходив у плащі, до коміра якого був пристебнутий каптур. Малі діти дражнили його, обзиваючи «штундою». А він ніколи на них не гнівався, а лише ласкаво посміхався і пригощав бешкетників цукерками.

Уперше твори талановитого юнака 1919 року обнародували в прилуцькому альманасі «Гасло» та харківському часописі художньої літератури «Молодняк».

1920 року Іван переїздить до Києва і приймає святе водне хрещення в Дніпрі, сповідуючи євангельську християнську віру баптистів, яка проповідує хрещення в зрілому віці і заперечує ряд догм та обрядів православної церкви. Іван служить у церкві й одночасно здобуває вищу освіту по спеціальності богослова. Він наполегливо займається самоосвітою, вивчає англійську та німецьку мови.

1923 року Іван одружується на симпатичній, добрій і розумній дівчині Ользі. Вона була однієї з ним віри, а ще – донькою пропо-

відника – євангельської християнської віри баптистів Івана Кириченка з Ічні. Наступного року в молодого подружжя народився первісток Анатолій. Сучасники розповідали, що хлопчик був дуже красивим, кругловидим, кучерявим і вельми нагадував янголятко з ікон та біблійських картин.

Хоч як було непросто, але Іван Кмета суміщав служіння Богу і творчу роботу на ниві красного письменства. Отже, 1925 року світ побачила перша книжка Кмети «Арфа», до якої увійшли написані ним псалми, а також твори перекладені Іваном з інших мов.

Дебютант одержав чимало відгуків на збірку. Твори Кмети порівнювали зі співом солов'я і зазначали, що Бог щедро наділив автора світлим розумом і добрим, ліричним серцем.

Він і далі продовжує наполегливо працювати над словом, публікує чимало поетичних творів і статей як українською, так і російською мовами.

З 1925 по 1928 рік Кмета працює головним редактором євангельського видання «Баптист України». Разом із сім'єю переїздить до Харкова, який з грудня 1919 по червень 1934 року був столицею Радянської України.

1927 року Іван Оксентійович видав другу збірку російських та українських пісень «Рідні наспіви». До книжки вмістив і свої твори, покладені на музику.

За роки творчого життя в Києві та Харкові Кмета познайомився та зблизився з багатьма молодими поетами і прозаїками, зокрема, П. Тичиною, В. Сосюрою, П. Усенком, П. Голотою, І. Момотом, В. Кузьмичем (земляком з Бахмача) та іншими.

З часом Кмета все гостріше почав відчувати недосконалість системи нової соціалістичної влади, яка зневажила права людини, незалежність думки і свободи слова та віросповідання і навіть національні ознаки. Він бачив, у яку безвихідь заганяють народ, особливо сільське населення, творчу інтелігенцію та віруючих.

Конфлікти Кмети з владою загострилися, коли він працював редактором журналу «Баптист України».

Через те, що в його поезіях і релігійних статтях нічого спільного з ідеями марксизму-ленінізму не було, він, як неблагонадійний, потрапив у поле зору партійних функціонерів. Радянська влада розпочала тотальну боротьбу з релігією та віруючими, стала масово

закривати церкви, жорстоко переслідувати служителів церкви і відправляти їх у тюрми, на Соловки і навіть розстрілювати.

Аби не потрапити в жорна вседержавного антирелігійного шабашу, не стати разом із своєю сім'єю жертвою репресій, треба було зректись своїх ідеалів та релігійних переконань, і, звичайно, своїх друзів-однодумців.

Кмета розумів, що не зможе протистояти розгулу насильства, водночас не збирався поступатися своїми принципами. Треба шукати альтернативу. Як виявилось, вибір був. Він полягав у тому, щоб, не зрікаючись своїх релігійних переконань, залишити Україну, виїхати за кордон. Отже, подружжя Кмет змушене було прийняти таке непросте рішення.

Улітку 1929 року сім'я Кмет емігрувала до Канади. Коли вирушали в далеку дорогу, то разом із скромними пожитками взяли з собою грудочку ічнянської землі, томик «Кобзаря» Тараса Шевченка, дві книжки з творами письменника Степана Васильченка та збірку поезій «Заспів» Василя Чумака, з яким Іван колись починав науку в ічнянській школі.

Поселилися переселенці в місті Вінніпег, яке з 1907 року стало одним із основних центрів українських емігрантів у Канаді. І хоча від тих часів минуло більше ста років, цей статус місто зберігає й понині.

Велику роль у суспільному житті віруючих українців, що на різних етапах історії переїздили і поселялися в Канаді, відігравала і відіграє церква і українська громада.

Іван Оксентійович служить пастором і бере активну участь у роботі української громади. Актив громади здійснює велику подвижницьку роботу по збереженню і пропаганді рідної мови та національних традицій і звичаїв. Зокрема, організовує і проводить відзначення ювілеїв великих майстрів рідного слова і видатних громадських діячів українського народу Г. Сковороди, І. Котляревського, О. Стороженка, Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, С. Васильченка та інших.

Служіння Богу Іван Оксентійович поєднує з роботою на літературній ниві. В його поезіях простежується прагнення автора до осмислення основ людського життя на землі, любові до Бога, людини, природи. Життя за кордоном поглиблює патріотичні мотиви, в творчості Кмети відчувається туга за рідним краєм. Не випадково чимало його поезій позначені ностальгією за Україною за Ічнею.

1936 року вийшла в світ збірка поезій Кмети «Ліра емігранта». Співвітчизники за кордоном тепло сприйняли чергову книжку поета. Збірка Кмети потрапила до Західної Європи, де тоді жив Іван Огієнко – українець, людина енциклопедичних знань, видатний історик, лінгвіст, політолог, перекладач священних книг, поет, письменник, літературний критик, бібліограф і редактор. Іван Іванович при С. Петлюрі з 1919 по 1922 роки, перебуваючи в уряді Української Народної Республіки, обіймав посаду міністра народної освіти, міністра віросповідань, а пізніше виконував обов'язки керівника державного апарату УНР. Змушений був емігрувати за кордон, де став духовним проповідником української нації і культури. У своїх статтях він широко висвітлював віру в те, що Україна буде незалежною та соборною державою.

Іван Огієнко видавав часопис «Наша культура», в якому обнародував рецензію на збірку Кмети «Ліра емігранта»: «...У цій сірєнькій книжечці виявляється огненно гаряче серце й ніжно чутлива душа! Читаю її – й п'янію від тієї душевної туги, що нею переповнена сірєнька ця книжечка...» Слід зазначити, що рецензія професора Огієнка чимала – на сім журнальних сторінок, в яких він мудро і яскраво характеризує творчість Кмети. «...Найперше – це правдивий поет, поет з Божої ласки, цебто, поет, що говорить правдивою поетичною мовою. Такий рідкий на нашому горизонті... Поет має ніжну душу, що в кожному рядкові тужить за втраченим раєм, таке тепер рідке серед Макиавеллівських настроїв. У книжці повно рядків, що добре змальовують нам самого автора, з його душевною тугою й з вічним шуканням щастя на землі...».

Збірка «Ліра емігранта» та чисельні відгуки принесли автору популярність і він став відомим серед української діаспори усіх континентів. Не випадково 1940 року Іван Оксентійович одержав запрошення переїхати до Сполучених Штатів Америки. Він дає згоду, виявивши бажання проживати в Каліфорнії. Сім'я Кмет уже складалася із п'яти чоловік. У Вінніпезі у них народилися син Едуард та донька Валентина. Іван Оксентійович вирішив поселитися на березі Тихого океану в м. Лос-Анджелес, де знаходяться знамениті морські курорти та найбільший у світі центр кінематографії – легендарний Голлівуд.

Цікаво, що чимало відомих американських кіноакторів українського походження як у минулому, так і сьогодні знімалися в Голлівуді

і своїм талантом примножили славу знаменитої кіностудії, зокрема, Анна Стен, Джон Годяк, Нік Адамс (Адамчук), Майк Мазуркі (Мазуркович), Джек Паланс (Палагнюк), Юрій Дзундра та інші.

Кмета працює душпастором і публікує чимало статей релігійної тематики, за які одержує ступінь доктора богослов'я та найвище вчене звання професора. Іван Оксентійович викладає теологію в Каліфорнійській Богословській семінарії і не полишає літературної діяльності. Всю свою невичерпну творчу енергію і талант спрямовує на відтворення поетичних та прозових творів.

Іван Оксентійович працює редактором часопису «Сіяч істини» і активно друкується не тільки в своєму журналі, а й у інших виданнях – «Посланець істини», «Наша правда», «Вісник» та ін.

Цікаво, що в 1946 році в США українською мовою виходило 29 українських газет і журналів, в 1958 році їх було вже 70, а до 1963 року збільшилось до 300 видань.

За роки життя в еміграції Іван Оксентійович друкувався під псевдонімами Мирослав Ічнянський, І.А. Кмета-Єфремович, Іван Кмета-Ічнянський.

Після Другої світової війни на Заході виникло об'єднання українських письменників в еміграції – «Слово». Членами його стали і літератори, які жили на Американському континенті. Об'єднання налічувало понад 150 українських поетів, прозаїків, драматургів, критиків. З 1955 по 1975 рр. «Слово» очолював Григорій Костюк, який у минулому працював викладачем історії української літератури в Харківському університеті та Луганському педагогічному інституті. Слід згадати, що в 30-х роках минулого століття Костюк став жертвою сталінських репресій, і в роки війни з гітлерівською Німеччиною потрапив до Західної Європи, а 1952 року переїхав до США.

Першими членами об'єднання «Слова» стали відомі письменники старшого покоління української діаспори, поступово на зміну їм приходять талановита молодь. Згідно алфавіту, поіменно називаю найбільш активних літераторів, які були і є членами об'єднання: Богдан Бойчук, Марія Галун-Блок, Докія Гуменна, Святослав Гординський, Галина Журба, Роман Заводович, Іван Карницький, Софія Порфанович, Микола Понеділок, Остап Тарновський, Юрій Тарновський, Юрій Шерех-Шевельєв і багато інших. До когорти об'єднання «Слова» входив і герой моєї оповіді Іван Кмета, а ще – видатні

українські письменники-емігранти: Іван Багряний – автор відомих романів «Тигролови» (1947), «Сад Гетсиманський» (1950), «Огнене коло» (1953) та інші; Василь Барка, що написав широковідомий роман «Жовтий князь» (1956–1961), цей унікальний твір перекладено на багато мов народів світу.

Гордістю об'єднання був видатний письменник, критик та літературознавець Іван Огієнко, 1947 року Іван Іванович Огієнко переїздить із Швейцарії до Канади і поселяється у Вінніпезі. Тут його обирають першоієрархом Української Православної Церкви у Канаді. В еміграції він не перестає дбати про розвиток української мови та культури.

Чимало сил та енергії Іван Кмета віддає служінню Богу і пропаганді Божого слова, але знаходить час для написання літературних творів. Поезії земляка дають чітку уяву про поетичну майстерність, стильові особливості та творчі пошуки автора. Окремі вірші позначені впливом українського фольклору, сповнені віри в добро, любов до Бога і ближнього.

Автор уміло добирає влучні слова та метафори, в логічній послідовності, без зайвої словесної краси, відтворює неординарний сюжет вірша, знаходячи яскраве завершення твору.

Кожен новий вірш – то плід творчих зусиль поета, результат духовного спілкування з читачем. Адже за такого спілкування і розкривається яскравий талант, інтелект та індивідуальна особистість автора.

Поезії Кмети викликають почуття насолоди, мовою художніх образів та яскравих метафор він відтворює загальноземні теми: народження людини, її життя, працю, кохання:

*Душа моя чужа злові,
Вона сестра красі й любові.
Тяжкі у неї герці й бій,
Як смерть і буря роблять змову.*

В поезіях Кмети завжди пульсує творча думка автора. У словниковому арсеналі поета чимало яскравих метафор, художніх образів. Він уміло використовує свою лексику і створює поезії, які прославляють ідеї гуманізму, любов до людини, до рідної землі:

*Між соснами ямби збираю...
Ой сосни, я друг ваш... я брат.
Так шепчуться сосни у гаю,
Як мати любила шептати.
З сосною я в жмурки гуляю.*

Від'їжджаючи за океан наприкінці 20-х років минулого століття, Кмета з великою тугою залишав отчий край, його переживання вилились у вірші «Розлука»:

*Прощай... – промовляю – Україно:
Міста і села, поле й гай.
Про щастя мрію на чужині,
Хоч тяжко вимовить – прощай...
Невже я зайвий в ріднім краю?
Народу раб... Служу йому,
Як син люблю й любить навчаю,
І не бажаю йому мук.*

З давніх-давен тема людського кохання приваблювала і хвилювала поетів усіх народів. І, як кожній земній людині, автору не чужі почуття любові, про які він щиро і відверто говорить у таких рядках:

*Обнялися ми, любя, з тобою,
Як хвилюючись над нашим тином,
Серце клав тобі в груди з любов'ю,
Ти ж мені – ти своє на хвилини...*

Більш забезпечене життя і тривале перебування за кордоном не вбили любові до України, до рідної Ічні. Кмета часто бачить у снах білосніжну батьківську хату, в якій народився, і стежину від отчого порога, яка вивела його на широкий життєвий шлях. Івану бачилося білосніжне кипіння вишневих садів з краплинами роси на ранкових квітах, буйне цвітіння золотокоронних соняхів на мальовничій леваді, що так приємно пахла солодкими суницями, м'ятою та терпким присмаком полину. За допомогою художніх образів він передає свій настрій і душевний стан у полум'яних рядках:

*Десятий раз, чи сотий, мапу розгортаю...
Крапки на ній, як мак той, і слова, слова, –
І любі, і живі мов... Наче розмовляють:
Із словом на папері рідко та бува.*

.....

*Мов змійка, залізниця: Київ–Крути–Ічня...
Там ноги колючки ловили з будяків,
Мої малі... Ой горе давнє! Горе вічне
Недоля сипала з великої руки.*

*А мапа надить, кличе. Мов крапки говорять:
твоя, твоя ж я – Україна... Все прости
й недолі вибач... Так моє полегла горе?
Озолотяться в променях – життя хрести.*

*В ту мапу тугу я надійно загортаю:
втихай, спочинь... Не вічно ж спати вам в труні!
Не дам зотліти споминам, бо віру маю, –
ще сонце привітаю на Дніпрі й Десні...*

Любов до Вітчизни, то життєдайне джерело, яке наснажує кожного митця і духовний місток, що підтримує генетичний зв'язок душі автора з отчою землею. Отже, мабуть, не випадково всі поетичні збірки Кмети, що виходили в еміграції, пройняті любов'ю до України. Багато років тому доля закинула Кмету на далекий континент. Події і роки надовго розлучили його з Батьківщиною, але поет ніколи не забував звідки він родом, в його серці постійно жаріло почуття любові до землі предків. Не випадково він прибрав собі псевдонім Іван Кмета-Ічнянський. Все життя незгойною раною ятрила туга за рідною Ічнею. І чим далі відходили роки, тим болочіше він сприймав трагізм своєї долі. Виразними відтінками поетичної ностальгії позначено чимало поезій земляка:

*Моя Ічне-красуне, й з Америки
Я рвонувся б до тебе, мов джети ті...
Чи всміхнешся? Я син твій – без метрики,
Та пройшов світ, як личить поетові.
Чи впізнав би тебе, Ічня з ярмарком,
А тепер з тракторами й заводами?*

Івану Оксентійовичу дуже прагнулося поїхати на Батьківщину, побачитися з родичами, походити стежками свого дитинства і молодості. Він неодноразово звертався до посольства СРСР у США. І хоча він нічим не скомпрометував себе перед Україною, але через завісу «холодної війни» між двома супердержавами та його релігійні переконання Кметі категорично відмовляли. Довго йому навіть не дозволяли налагодити листування зі своїми ічнянськими родичами.

І тільки після смерті Й. Сталіна, коли в Радянській державі наставали часи, які увійшли в історію, як хрущовська «відлига», Івану Оксентійовичу дозволили писати листи в Ічню, а також українським письменникам, з якими він був знайомий ще з молодих років.

У серпні 1965 року в Москві відбувся з'їзд християн-баптистів, на якому з доповіддю виступав і Кмета. Іван Оксентійович звернувся до А. Мікояна, який на той час був Головою Президії Верховної Ради СРСР, і попросив дати дозвіл на поїздку до Ічні.

Дозвіл він отримав, але з умовою «охорони його життя». Кметі дали двох супровідників з Комітету державної безпеки. Разом з ними він і прибув до Ічні. Про свій приїзд Іван Оксентійович задалегідь попередив родичів та баптистів, яких знав ще з часів, коли жив у Ічні.

По старанно розробленому сценарію відповідних служб і домовленістю з керівниками, де працювали люди, з якими Кмета бажав зустрітися, їх усіх терміново відправили у відрядження.

Багато років Іван Оксентійович мріяв про цю поїздку, адже 36 років минуло відтоді, як він залишив отчий край. Скільки років він мріяв про ту мить, коли знову крокуватиме знайомими вулицями. Очевидці розповідали, коли він нарешті ступив на рідну землю, від радощів заплакав, потім став на коліна і припав до землі вустами, ніби до рідної матері.

Відразу по приїзду Іван Оксентійович побував на прийомі в тодішнього голови райвиконкому Василя Чалого. На згадку про зустріч подарував йому з автографами збірку своїх поезій «Чаша золота». Після цього його повезли додому до рідного небожа Олександра Кмети, про якого уже згадувалось на початку цієї оповіді. Там на гостей чекав спеціально приготовлений обід. Дружина Олександра Степановича, до речі, теж Олександра, гостинно пригощала дядька та двох москвичів.

Гостям дуже сподобалися страви приготвлені господинею і особливо білі гриби в сметані. Коли заокеанський гість поцікавився,

як приготувати таку смачну страву і де вони взяли такі гарні гриби? Господиня охоче поділилася рецептом і щиро розповіла, що гриби вони самі збирали в лісі.

Але, мабуть, «холодна війна» між соціалістичними та капіталістичними таборами зробили свою «чорну справу». Багато років Іван Оксентійович жив далеко від Батьківщини і не спілкувався зі своїми земляками, то, звичайно, не знав, як живуть вони тут. І дуже здивувався, коли дізнався, що населення при бажанні може вільно ходити до лісових угідь і, скільки їм заманеться, безкоштовно збирати гриби та різні ягоди. І навіть вудками ловити рибу у водоймах. Дивувався він також, що освіта і медичне обслуговування і ще багато чого у нас тоді було безкоштовне.

А як Іван Оксентійович залишав гостинну хату небожів, то на згадку про пам'ятну зустріч підписав і подарував їм книжку поезій «Чаша золота».

Дипломатична служба радянської країни відвела Кметі на відвідини малої батьківщини всього-на-всього дві години. І вони настільки блискавично промайнули, що він навіть не встиг побувати на кладовищі, не провідав могил своїх батьків та дідів.

Рівно через дві години службовий автомобіль «Волга» Комітету державної безпеки повіз його на Київ, а далі авіалайнером він полетів до Білокам'яної, а вже звідти – до Америки.

Пекучим було прощання з отчим краєм, адже його мрії і сподівання на поїздку до малої батьківщини, про що він часто писав у своїх творах і виношував у серці, виправдалися лише частково, дві години було замало для такої зустрічі:

*Ічня, Ічня, ти рідна моя.
І журила мене й обіймала.
Про побачення мрію все я,
для розмов і ночей було б мало.*

Але він був щасливим, що вдалося побувати на Батьківщині і побачитися з небожем, дихати ароматами рідних лісів, напитися життєдайної води з батьківської криниці. Серцю було приємно, що домашні бібліотеки земляків поповнили його поезії.

Цікаво, що літературні критики, побратими по перу і чисельна читацька громадськість української діаспори тепло зустріли збірку

Івана Кмети-Ічнянського «Чаша золота». На адресу автора прозвучало чимало схвальних відгуків і навіть від американських письменників.

Дуже високо цінував поезію Кмети його давній знайомий, видатний український поет В. Сосюра:

«...Поезії Ваші мені сподобалися. Вони написані хорошим, добрим серцем, якому я вірю і співчуваю йому, в його невимовній тузі... Бажаю Вам щастя там, далеко за синіми валами океану. Хай буде цей лист теплим променем, що упаде на Ваше серце...»

В. Сосюра. Київ.

Великий друг Кмети професор, доктор, англійський письменник Ватсон Керкманнел писав: «...В українській поезії Ви подібні до Х. Розеті в англійській поезії. «Чаша золота» мені дуже сподобалася, я переклав один вірш на англійську мову».

Видатний український поет, літературознавець і критик Євген Маланюк написав із Нью-Йорка теплого листа Кметі-Ічнянському, в якому були такі рядки: «...Отримавши Вашу книжку «Чаша золота», складаю Вам глибоку подяку за увагу. Не сумніваюсь, що читатиму її уважно...»

Відомий український поет і літературознавець, виходець із Черкащини, що мешкав у США, Микола Щербак писав: «Чаша золота» – повна сердечної лірики... В поета поєднується емоційне й раціональне, або, простіше кажучи, серце й розум, – тоді вірші ллються прозорі й світлі, а душевне горіння автора передається й читачеві...»

«...Поезії люблю... Насолоджуюся Вашою збіркою...»

Л. Коваленко. Київ.

«У ділянці віршованої поезії в останніх часах варто згадати збірку Івана Кмети-Ічнянського, видану у Філадельфії і Вінніпегу... Він дав у збірці «Чаша золота» українському народові кільканадцять віршів непересічної вартості і справжньої, непофальшованої поетичності...»

Олесь Бабій. Чикаго.

«...Ваша збірка – це гарний вклад у нашу літературу...»

Осип Зінкевич. Київ.

«...У Вашій творчості мені до вподоби те, чого бракує багатьом авторам, навіть на еміграції, – це глибока і щира ліричність, милозвучність, естетичне відображення дійсності».

Н. Щербак

Тепло, щиро і мудро відгукнулося на поезії Івана Кмети-Ічнянського чимало побратимів по перу, що входили до літературного об'єднання «Слово» і жили в українській діаспорі: Василь Барка, Василь Гайдарівський, Іван Коровицький, Григорій Костюк, Микита Мандрика, Михайло Марунчак, Остап Тарновський, Яр Славутич та багато інших.

1965 року Іван Оксентійович обнародував чергову збірку оповідань, статей і поезій «Потоки горные», а в 1967 та 1968 рр. світ побачили нові книжки «Мученики» та «Мученики непереможні», які він присвятив першим страдникам за християнську-євангельську віру.

Перо Івана Оксентійовича не знає перепочинку, він продовжує натхненно творити і 1970 р. видає нову збірку поезій «Крила над морем».

Довгі роки еміграції не притупили почуттів синівської любові поета до рідної України. В збірці чимало прекрасних рядків, у яких він оспівує отчу землю:

*Я квітку в серці посадив, –
Привіт пахучий з України...
Мов чую: пахнуть як сади!
Я квітку в серці посадив, –
Хоч Ічня так прийшла сюди,
В далеку чужу-чужину.
Я квітку в серці посадив, –
Привіт пахучий з України...*

Про свою поїздку на Україну в 1965 році Кмета згадував з великим теплом і світлою радістю. Читаймо у вірші «Київ»:

*Оце такий ти, Києве... Величний бо який!
Безсмертний наш – красуне наш... І мій ти, і твій,
Казали: смерть поранила. Навколішках грудки...*

*Шептались: тешиуть мари вже, умре коханець мрій!
А ти одужав, сивий наш, одужав знов навік,
Вернувся я іздалека... От, ніжно обнялись –
Із батьком наче любий син, як по розлуці він
Радіє, мов заручений. Раділи ж ми й колись...*

Ще з молодих років, коли Кмета жив на Україні, він був знайомий з багатьма українськими письменниками та поетами і з деякими підтримував творчі зв'язки, навіть коли жив за кордоном. І от із Києва до Америки надійшла скорботна чутка, що Володимир Сосюра відійшов за вічний поріг, Іван Оксентійович з великим болем сприйняв це і написав вірша присвяченого пам'яті побратима по перу:

*Тебе немає вже... Чи буду я шукати
на Коцюбинській дім... Заснув ти, любий Друже!
І лист принесуть, до горя не байдужий,
в далеку Філядельфію, немов од брата.*

Іван Оксентійович був знайомий з Павлом Тичиною і дуже шанував його інтимні та пейзажні поезії і вважав земляка одним із видатних ліриків ХХ століття. І коли Павла Григоровича не стало, написав вірша «Клярнети німі...» на смерть П. Тичини –

*Спокійної ночі, Земляче!
Ясної – мрійливої ночі...
Знов осінь чернігівська наче
Поету шептять про щось хоче.
... ..
І спокійної ночі, Земляче!
Клярнети німі в сонцезливи,
А муза – хто зна, мо й пробачить,
Той розвід, такий нещасливий...*

Незважаючи на похилий вік, Іван Оксентійович продовжує натхненно трудитися на ниві красного слова і 1978 року обнародував поему «Рік двохтисячний». У поемі автор вустами свого героя,

вченого Гната Любарського застерігає людство від «всесвітнього самогубства» – атомної катастрофи. І, як згодом виявилось, автор поеми мав рацію, трагедія сталася, але не на Американському континенті, а на Україні, в Чорнобилі, у квітні 1986 року.

Майже сім десятиліть Іван Оксентійович прожив за кордоном, але він назавжди залишився вірним сином України, йому була далеко не байдужа доля землі його предків. У своїх творах він зображував як сторінки історії України, так і свого власного життя. Він палко вірив у те, що настануть часи, коли Україна буде незалежною і суверенною державою. Восени 1985 року поет написав неординарний твір – фантастичну поему «Маніфест». У поемі він яскраво відтворив свої думки і сподівання. Герой твору – талановитий інженер Безіменний зробив геніальне відкриття. Його винахід «Промінь думки» очистив думки не тільки диктаторів, а й поневолених народів. І диктатура упала, а демократія встала і свобода ожила. Отже, творче і пророче серце нашого земляка задовго до 1991 року передбачило історичні події розпаду Радянського Союзу.

Підсумком творчої діяльності Івана Кмети-Ічнянського стали збірки «Хвилі блакитні» та «Три поеми» (1990), в яких він продовжив тематику своєї творчості. Цікаво, що творчий спадок земляка складають не тільки збірки поезій, але і книжки прозових творів. Зокрема, 1936 року він видав книжку прози «Гураган», а 1958 року у видавництві «Компас» Нью-Йорк-Філадельфія світ побачила повість І.А. Кмети-Єфремова «В кровавих степах». Твір вийшов російською мовою. В основу повісті покладені трагічні факти, які мали місце під час Громадянської війни 1920 року на Півдні Росії.

Майстрів красного письменства у височінь підіймає крилате слово і чим досконаліше автор ним володіє, тим вищим і тривалішим буде його творчий політ, тим вище він сягне над буденщиною земного буття. Адже мудре слово і яскраві художні образи вчать людей бути добрішими, щирішими, жертівнішими і любити ближніх, рідну землю, свою Вітчизну.

Якщо письменник займається перекладацькою діяльністю, він не тільки знайомить своїх співвітчизників з творами іншомовних авторів, а й духовно збагачує свій внутрішній світ та інтелект, урізноманітнює жанр своєї літературної діяльності.

Ще коли Іван Оксентійович жив у Харкові, він наполегливо вивчав англійську, за довгі роки перебування в еміграції настільки

майстерно оволодів мовою, що почав перекладати на рідну мову твори англійських та американських письменників різних епох і часів. Зокрема, Лори Берд; Емілії Дікінсон, американської поетеси XVIII ст.; Джорда Редьярда Кіплінга, англійського поета і прозаїка, лауреата Нобелівської премії (1907), автора відомого твору «Мауглі» із «Книги Джунглів»; Генрі Лонгфелло, класика англійської літератури XIX ст.; Ізабелі Крофорд; і свого друга і побратима по перу Ватсона Керканнела; Карла Сайберга; Альфреда Теннінсона, англійського поета XVIII ст.; Христини Розеті; Чарльза Робертса; Роберта Форста.

І хоча Іван Оксентійович досконало володів художнім словом та технікою написання вірша, але форма віршування українською мовою істинно відрізнялася від англійської. Однак він настільки вправно робив переклади, що в них зберігалися не тільки думки автора, а й стиль та манера творення і навіть національний дух.

Іван Оксентійович часто говорив, що буде творити й оспівувати рідну Україну, доки пульсує його серце. Колись він написав прекрасного вірша:

*Біжить життя, мов бистрі коні.
Вмирають швидко сиві дні,
Біжать нові на перегонах,
Летять, як птахи голосні.
Життя, чекай! Життя, куди ти?
Так наче ми ще й не жили...
Стою. Дивуюсь. Вчуся жити,
А смерть уже забила клин.*

За довгі роки заокеанської одиссеї наподорожувався й набачився Кмета всіляких див, а наприкінці життєвого шляху він поселився в місті Ашфордї.

Здоров'я помітно здавало, спочатку він став втрачати зір, а потім став слабшати загальний стан.

Для найбільш заслужених дітей Божих, які все своє життя присвятили служінню Богу в м. Ашфордї діяв будинок престарілих, сюди й потрапив Іван Оксентійович, аби в товаристві братів і сестер у Христі завершити свій земний шлях. Все було добре та одного разу під час прогулянки на інвалідному візку, без якого Кмета уже не

пересувався, через необережність Іван Оксентійович упав із візка. Це й прискорило його кончину. А міг би, як вважали деякі оточуючі його люди, сягнути й сторічного рубежа. Але, мабуть, на все воля Божа. 27 вересня 1997 року згорьоване за отчим краєм серце земляка зупинилося.

В труну Івана Оксентійовича поклали книжку «Кобзар» Т. Шевченка та грудочку рідної землі, яку він привіз із Ічні, коли приїздив провідати отчий край.

Сьогодні не один мільйон українців живе далеко від Батьківщини. Мабуть, не від хорошого життя вони залишають рідну землю. Час та історія планети не стоять на місці. Змінюються людські покоління, їх долі, але більшість українських емігрантів, ніби дорогоцінну естафету, передають своїм нащадкам мову своїх предків та національні традиції, звичаї. Слава і хвала співвітчизникам, які не розчинилися серед чужих народів, а оберігають рідну мову і багатовікову культуру та історію своїх пращурів.

Серце поета, око художника

Було це 1955 року. Саме тоді в рідній Ічні я закінчував десятирічку. Якось зайшов до районної бібліотеки, щоб обміняти книжки, а там працівники якраз розкладали на стелажах нові видання.

Попросив дати почитати щось новеньке, цікаве. Бібліотекар подала мені невеличку, трохи більшу долоні, збірочку поезій і, всміхаючись, доброзичливо порадила:

– Це перша книжечка нашого земляка Григорія Ковалю. Сподіваюсь, його поезії сподобаються...

Ми, школярі, знали, що в Ічні народилися відомі літератори Степан Васильченко та Василь Чумак. А от про Григорія Ковалю тоді почув уперше. Тимчасом його книжечка так тасмичне і привабливо пахла свіжою друкарською фарбою. І поспішив я у школу, щоб показати її друзям та вчительці мови і літератури Варварі Михайлівні Філоненко.

Згодом, на заняттях шкільного літературного гуртка, з великим хвилюванням і радістю по черзі ми читали вірші Ковалю. Поезії припали усім до душі. І не тільки тому, що їх написав земляк, а ще й через те, що вони були сповнені яскравої самобутності, неповторності.

За першою ластівкою у 1957 році вийшла друга книга Григорія Ковалю «Гірська легенда». Потім світ побачили збірки: «Під небом України» (1962), «Росяниця» (1966), «Зелене полум'я» (1970), «Меридіани долі» (1976), «Запах трави» (1980), «Сузір'я доброти» (1981), «Солов'їна криниця» (1984), «Зорепад» (1990), «Вибране» (1991) і книжки для дітей «Жайворонкові дзвіночки» (1970), «Як комар збирав нектар» (1973), «Росинка» (1981).

Ці книги принесли Григорію Ковалю заслужений авторитет і визнання. Вірші поета вражають тим, що інколи маленьким, ледь помітним штрихом він може розкрити незвичайну земну красу. І, скажімо, конкретно без зайвої ілюстративності передає мальовничість пейзажу з усіма нюансами та відтінками, мелодійною наповненістю. Мабуть, треба мати великий хист, щоб звукове та зорове зображення так вдало перевести у словесне:

*Валторни звук чи іволга журлива
У пісні смуток свій перелива.
Тремтить на вітах тиша пологлива,
Росою вмившись, світиться трава.*

У своїй творчості Г. Коваль часто вдається до філософських роздумів і навіть до критики дійсності, і тоді в поезії звучить його небайдужий громадянський голос. Такі рядки й на сьогодні не втрапили своєї актуальності:

*Буває, що чужі Ми косим злаки.
І все дочасно сходить нам з руки,
І на своїй же ниві топчем маки,
Аби не наступить на будяки.*

У творах Григорія Ковалю вражає відсутність суєти, імпонують розсудливість і зворушливість. В образах, які він народжує, хвилюють глибокі думки, емоції. Слово поета торкається найпотаємніших струн серця. Читаєш їх і відчуваєш, як усіма барвами бринить літо, виграють на скрипках коники в траві. А як талановито і напрочуд точно передає поет солов'їний спів, гомін листу, малює пейзажі різних пір року.

Коли вперше познайомився із творчістю Г. Ковалю, кортіло зустрітися з ним особисто. Але наше знайомство відбулося лише через тринадцять років. Жив я тоді в обласному центрі і працював директором Чернігівського районного Будинку культури. У кінці травня 1968 року до нас із обмінним концертом мали приїхати самодіяльні митці з Гомельського району, з якими чернігівці підтримували тісні творчі зв'язки. Гостей із Білорусії ми вирішили прийняти у мальовничому Седневі.

Напередодні приїзду сябрів мені зателефонував чернігівський письменник Олександр Деко і сказав, що хоче теж поїхати з нами у Седнів, але не сам, а з київським поетом Григорієм Ковалем, який саме перебував у Чернігові. Я знав, що Григорій Павлович уродженець Ічні, і зрадів, що нарешті трапилась нагода зустрітися з автором прекрасної лірики.

Отже, моя перша зустріч і знайомство з Григорієм Павловичем відбулись у Седневі, під старою крислатою липою, під якою любив відпочивати Великий Кобзар, коли гостював у поміщиків Лизогубів.

За збігом обставин, того дня у древній Седнів прибуло кілька автобусів з туристами, які приїхали з різних республік колишнього Радянського Союзу. Екскурсоводи, що приїхали з туристами, ніби змовились, і майже одночасно привели свої групи до легендарної липи. Коли туристи дізнались, що серед нас – відомий український поет Григорій Коваль, то попросили його почитати свої вірші.

Без позування, величання, без зайвого галасу та вмовлянь поет натхненно і задушевно читав рідною мовою свої вірші.

Його щира і задушевна лірика глибоко хвилювала слухачів. А були серед них представники різних народів: Росії і Білорусії, Молдавії і Прибалтики – працівники культури й робітники, військовослужбовці, колгоспники, вчителі. З великою пристрасстю поет-фронтвик читав вірша «Птиця»:

*Пригадались мені фронтові блискавиці...
Догорала заграва над лісом в крові,
У бліндаж мій забилаь поранена птиця,
Не знайшовши притулку в холодній траві.
Краплі крові жаріли на мокрому пір'ї.
Не до пісні було їй – мовчала вона.
І світилось в очах її тихе довір'я,
Наче мовчки просила води чи зерна.*

Воїн-поет у цьому творі відобразив дійсність такою, якою сам бачив, а тому малюнок відтвореного був глибокоправдивим. У цих рядках не було елегійного суму, сюсюкання над пораненим птахом: солдат ділився з ним своїми роздумами та болями за бойовими побратимами, що полягли у жорстокій борні. Настрій вірша викликає у людей органічне неприйняття війни, протест проти неї.

Відгоміння війни на все життя увійшло в твори поета, адже те, що він особисто пережив, не можливо ні забути, ні викреслити із пам'яті, ні погасити в душі:

*Земля не мертва...
Ні жива...
Я кам'янів, мертвів од болю,
Коли лежав на полі бою
Один...*

*Граптом біля мене –
Хай дим, хай полум'я вогненне! –
Цвіркун озвався в самоті,
А десь в тривожній темноті
Затьохкав перепел здаля...
І вперше, може, у траншеї
Почув я серцем і душею,
Як тепло дихала земля.*

Поет-фронтовик зі всією пристрасстю читав вірші про побачене на війні, і те, що пройшло через його серце, адже він не раз ходив в атаку. Тому із великою жагою він говорив про мир, як велике земне щастя. Вірші про війну звучать у нього правдиво, переконливо, власне кажучи, вони автобіографічні.

Самобутні вірші Г. Коваля дійшли до сердець гостей з різних республік, що свідчило – справжня поезія не потребує перекладів. Пригадую, що інтерес у слухачів викликав і вірш «Кладовище фашистської зброї на Ельбі», написаний 1945 року. Слухав його, і в моїй пам'яті мимоволі зринула картина, яка в п'ятдесяті роки заповонила сторінки багатьох газет і журналів світу. Видатний художник Пабло Пікассо зобразив на ній каску, у якій птиця звилала гніздо. Так вірш земляка немов би перегукувався з твором видатного майстра пензля. І хоча той вірш з'явився більш як півстоліття тому, але він і нині актуальний. Адже на землі ще й досі ллється кров, а жерла гармат посіяли стільки смертей в Югославії, Чечні, Іраку та інших гарячих точках планети. Мабуть, чи не найбільше оплесків випало автору, коли він прочитав вірша «Кобзар іде по світу»:

*Буремний Дніпре!
Звідки, де взялись
Твій шал і спів, твоя земна
окраса?...
Я чув, ти з гнівом вилився
Колись
Із серця вулканічного Тараса.*

.....

.....
*Лягли на кручі
Просторінь і час,
І лиш Дніпро в своє
безсмертя плине
А там встас над вічністю
Тарас
І на руках у нього –
Україна.*

Григорій Павлович був великим патріотом рідної Ічні, він дуже любив приїздити до батькової хати. Рідна земля надихала його на нові ліричні задуми, чимало прекрасних віршів народилось у його поетичному серці саме на Ічнянщині. Він був не тільки талановитим поетом, а ще й чудовим художником. Часто можна було бачити його на околицях Ічні, коли він захоплено й натхненно переносив на полотно краєвиди рідної землі й одночасно в його серці народжувались поетичні рядки:

*Теплий запах сіна.
Вечір. Солов'ї.
Верби по коліна
В соннім ручаї.
Світе мій звабливий!..
В травах – море сліз.
Зеленіє диво
В сутіні беріз.*

Згадався мені 1981 рік, коли улітку я поїхав у Тростянецький дендропарк на фотополювання.

І несподівано став свідком цікавого видовища: на ставку пара білосніжних лебедів линула по чистому, мов кришталь, плеса. Дивні птахи красиво гралися, вони повільно і якимось неохоче віддалялися одне від одного, а при стрімкому зближенні кокетливо торкалися дзьобами, що дуже нагадувало ніжний поцілунок закоханих людей.

Неймовірно, але факт, що тієї миті, довгі та граціозно вигнуті пташині шиї відтворювали чіткий контур величезного серця.

І коли я направив на них фотокамеру, вони, ніби засоромилися об'єктива, і враз припинили гру. Я став терпеливо чекати рідкісного кадру, як раптом почув:

– Привіт, земляче!..

Я обернувся і неподалік побачив Григорія Ковалю, який сидів на пеньку і тримав у руках планшета та набір кольорових олівців. Ми обидва зраділи несподіваній зустрічі, і коли я було наблизився до нього, побачив, що на аркуші він майстерно відтворив щойно бачене мною диво.

Ховаючи в коробку олівці, Григорій Павлович похвалився, що в дендрарій він приїхав з групою київських письменників. І поки він переносив у свій планшет краєвиди Тростянця, його товариші оглядали дендрарій і, мабуть, вже певно чекають на нього біля мікроавтобуса.

І дійсно, коли ми прийшли в призначене місце, там були відомі письменники: Олекса Ющенко, Сергій Плачинда, Раїса Скалій та декілька працівників з «Кабінету молодого автора».

В моєму архіві зберігається фотокартка про ту пам'ятну зустріч.

Якось під час приїзду до Ічні Григорій Павлович запросив мене до себе в гості. Ми сиділи і гомоніли у затінку його батьківського саду.

Зовсім поруч соловейко старанно виводив срібні мелодії, а якраз навпроти нашої лави, у кущі смородини, було добре видно гніздо чечітки, в якому вже сиділо кілька ще зовсім голеньких пташеняток. Чомусь подумалось, що птахи поселяються і довго живуть біля добрих людей. У цей час на старій тополі, що росла біля хати Ковалів, енергійно заклекотав лелека. Поет підняв голову, загадково подивився на величезне гніздо, у якому гордо стояв лелека, і, радісно посміхнувшись, щиро зізнався:

– Знаєте, Станіславе, без солов'я, без його пісень, без ось цієї тополі, я не уявляю свого дворища, і хоча лелека – безголосий птах, але люблю його, як символ моєї домівки і рідної Бочанівки. Мабуть, не випадково чимало своїх прекрасних поезій присвятив він своїм батькам, рідній хаті, тополі, лелекам, солов'ям, соняхам, що завжди росли у них на городі. Поетично і задушевно він оспівав рідну оселю:

*Тополя... Хата... Сонях біля хати...
Чийсь голос? Тиша. Сині роси з віт.
Ну, а мені здається: кличе мати
Мене в зелений сон дитячих літ.*

Я вже не пригадую, хто саме розповідав мені, як весною 1921 року на їхній тополі поселились лелеки. Коли перший виводок лелек полетів у вирій, 20 вересня, з'явився на світ майбутній поет і художник.

Ще в шкільні роки в хлопця пробудився талант до поетичного Слова, а ще з самого малечку він дуже любив малювати. Бувало, краще за нього ніхто в школі не вмів оформити стінну газету.

Рідний дядько Григорія, Йосип Андрійович Гречко, служив кадровим командиром Балтійського флоту, і коли приїздив в Ічню, часто розповідав про морські подорожі до різних країн світу. Під впливом цікавих оповідей хлопець став мріяти про море. І коли 1940 року Григорій успішно закінчив Ічнянську середню школу № 1 він поїхав до Ленінграду, щоб вступити до морського училища. Але лікарі визнали його дальтоніком і до училища юнака не прийняли.

Якось Григорій Павлович розповідав мені, що через багато років він дізнався про те, що усі хлопці, що вступали з ним до мореходки, загинули при захисті Ленінграда від гітлерівців. А я подумав про те, що, мабуть, сам Бог зберіг нам земляка, який згодом став відомим поетом і чудовим художником. Певно, лікарі тоді помилися, адже дальтонік не здатний у своїх картинах відтворювати яскраве різнобарв'я кольорових гам. Після невдачі в мореходному училищі він вступив до Київського педінституту, але його відразу призвали до армії.

Улітку 1941 року військовий ешелон, в якому Григорій їхав на фронт, зупинився на декілька годин в Ічні. Коваль звернувся до командира, щоб відпустили провідати домівку, і коли одержав дозвіл, попрохав, щоб разом з ним пішли старшина роти та кілька бійців.

Зустріч з рідними була радісна і хвилююча. Мати та сестра Людмила нашвидку приготували улюблену страву Григорія – вареники з вишнями. Тільки усілися за стіл, як почули триразовий паровозний гудок, умовний сигнал машиніста, що треба негайно поспішати на станцію.

Довелося вареники їсти у вагоні. Згодом військова частина, в якій служив рядовий Коваль, зазнала поразки в Прибалтиці. Чимало воїнів загинуло, багато їх потрапило в полон. Серед них був і Григорій. Тисячі полонених утримувались за колючим дротом просто неба. Від голоду та ран, в антисанітарних умовах щоденно помирало чимало воїнів.

Незабаром з'ясувалося, що разом з Ковалем у концтабір потрапило двоє ічнянців – Григорій Грищенко і Микола Дуга. Земляки вирішили триматися купи і навіть почали готуватися до втечі.

Несподівано Коваль захворів. Вимучений голодом і тяжкою недугою, відчував, що жити залишилося недовго. Здавалося, що не лишається ніякої надії на порятунок. Не хотілося помирати в молодому віці. Та, видно, ще не йшло на вмируще. Одного сльотливого ранку, 20 вересня, в день коли Григорію виповнилося двадцять років, до табору приїхав німецький генерал, який перевіряв концтабори. Генерала вразила жахлива антисанітарія, в якій, наче мухи, гинули полонені. Він побоявся, щоб дизентерія не перекинулась і на німецьких вояків, що охороняли табір. Аби запобігти епідемії, розпорядився усіх працездатних полонених розселити по дворах місцевих латиських селян для використання їх, як робочої сили в сільському господарстві. А виснажених і безнадійно хворих наказав розстріляти.

Земляки вирішили врятувати Ковалю і сповістили йому про свій намір. Він подякував і відповів, щоб вони рятували себе, бо в нього немає сили дійти до місця, де шикували колону, яку мали вивести з табору.

Тоді Грищенко і Дуга, всупереч волі Ковалю, звели його на ноги й обережно, щоб не помітили конвоїри, попідруки повели його в стрій. Як тільки колона рушила, ічнянці постарались так, аби полонені дізналися, що Ковалю сьогодні виповнилося 20 років, і попрохали допомогти врятувати іменинника. Бранці прониклися співчуттям до молодого хлопця і стали старанно оберігати його від прискіпливих поглядів конвою. Таким чином вдалося благополучно довести Григорія до найближчого села.

Після короткочасної зупинки колона пішла далі. Здавалося, що їм вдалося врятувати Григорія. Але тут виникли нові проблеми. Жоден господар не бажав брати у свою оселю помираючого хлопця.

Майже до самого вечора безуспішно ходили вони від хати до хати. І коли вже безсила трійця переступила поріг крайньої хати, несподівано Коваль побачив на стіні селянської оселі портрет видатного латиського поета і, кволо посміхнувшись, ледве чутно прошепотів:

– Я його знаю!.. Це Ваш Ян Райніс...

Така обізнаність і вирішила подальшу долю українського хлопця. Господарі негайно поклали його в ліжку, привели місцевого знахаря, який зумів вилікувати Григорія.

А коли парубок одужав, виявилось, що він не тільки знайомий з творчістю Яна Райніса, а й уміє запрягати коня, ходити за плугом, гарно косити і навіть обсіпати картоплю.

Замість порваного військового одягу і взуття чуйні господарі одягли і взули хлопця із своїх запасів, згодом вони полюбили Григорія за його розум, скромність та працьовитість і, ніби члена своєї сім'ї, садовили за обідній стіл. Гриценко та Дуга жили по сусідству і також працювали в селянина. Отож, трійця ічнянців постійно спілкувалася.

Настав час, коли Радянська Армія почала гнати фашистські орди на Захід, і фронт настільки наблизився, що стало чути гуркіт гармат. Земляки вирішили йти назустріч визволителям. Знайшли провідника, який через непрохідні болота провів їх за лінію фронту.

Несподівано виявилось, що вони були не самі: чимало червоноармійців, що побували в лабетах фашистського полону, теж пробивалися до своїх, прагнули повернутися в ряди Радянської Армії і громити ворога.

На жаль, колишніх військовополонених не прийняли в обійми, а, згідно спеціального Наказу Головнокомандуючого Й. Сталіна, звинуватили у зраді Батьківщині.

Усіх прибульців почали ретельно перевіряти. Їх довго і прискіпливо допитували. Кілька слідчих, так званих СМЕРШВ, часто влаштовували перехресні допити, намагаючись упіймати на кожному слові. Слідство тривало довго і виснажливо. Тільки після такої «фільтрації» колишніх військовополонених почали сортувати, одних відправляли невідомо куди, а інших – на фронт, у штрафбати. До штрафбату потрапила і трійця ічнянців.

Коли штрафників підняли в першу атаку, позаду їх, з новенькими автоматами в руках, добротню зодягнуті та відгодовані залягли спецназівці в голубих кашкетах. Усіх, хто не витримав нищівного вогню ворога і намагався відступити назад, голубокашкетники безжалісно розстрілювали.

Поставлене завдання штрафники виконали. Було багато пролито крові, та вони взяли штурмом потрібну висоту. Після тієї пам'ятної атаки мало хто залишився в живих, і серед жменьки щасливців було троє ічнянців.

Після такого кривавого випробування живих воїнів штрафбату зарахували, як повноправних бійців, до військової частини.

В окопах на передовій не було можливості займатись живописом. Та його творче серце не могло мовчати і почало випромінювати поезію. Якось командир дізнався, що сержант Коваль пише поезії

і посприяв, щоб у штабній землянці в стінній газеті обнародували вірші молодого бійця.

А згодом його поетичні твори, які в короткі перерви між боями він писав в окопах, з'явилися на сторінках фронтowych газет. Так із горнила війни і прийшов мій земляк у поезію.

Коваль визволяв Прибалтику, форсував уплав Віслу та Одер, звільняв Варшаву, брав Берлін і штурмував Рейхстаг. На стінах розгромленого фашистського лігва поставив свій підпис, війну закінчив у званні старшини.

Уже після Перемоги командир 171-ї Ідрицької Червонопрапорної дивізії, Герой Радянського Союзу, полковник Олексій Негода випадково дізнався, що старшина Коваль не тільки його земляк, а й сусід і навіть далекий родич. Полковник вельми здивувався, що підлеглий при зустрічах ніколи не зізнавався, що він також родом із Ічні і не використав можливості одержати підтримку командира, щоб прилаштуватись десь при штабі, стати офіцером. І коли у 1947 році Григорій демобілізувався і повернувся до отчого дому, то у розмові зі своїм батьком Павлом Гавриловичем та рідним молодшим братом Борисом з'ясувалося, що у 1943 році усі вони одночасно воювали під Старою Русою, тільки не довелось їм там зустрітись.

По демобілізації Григорій відразу поновився в інституті. Але він вирішив перейти на заочне відділення і поїхати працювати у Закарпатську область, де не вистачало вчителів, де працювала вчителькою його молодша сестра Людмила.

Учителем української мови та літератури у Драговській сільській школі Хустського району розпочав він свою трудову діяльність. Григорій Павлович писав талановиті вірші, прекрасно малював і чудово грав майже на всіх музичних інструментах, досить скоро він став авторитетною людиною в селі. Ліричні поезії Ковалья охоче друкували не тільки в районній, а й обласній газетах і навіть у центральних газетах та журналах. Незабаром його переводять на роботу за фахом у Дравецьку семирічну школу, неподалік від Ужгорода.

1951 року він успішно закінчує педінститут. Особливо знаменним у його житті став 1955 рік, коли весняною ластівкою з'явилась його перша поетична збірка «Слово про вірність». Читачі та критика тепло зустріли першу книжку сільського вчителя. У 1956 році Григорія Павловича запрошують на літературну роботу до редакції

республіканських газет «Колгоспне село» (тепер «Сільські вісті») та «Робітнича газета». Григорій старанно працює над словом, шліфує творчу майстерність.

Добра, щира і поетично виразна лірика привернула увагу не тільки читачів і критиків, а й керівництво Спілки письменників України. Ковалю запропонували посаду редактора в тодішньому видавництві «Радянський письменник». Працьовитість, принциповість і чесність створили йому такий авторитет, що згодом його призначають заступником головного редактора видавництва відділу поезій.

За двадцять п'ять років роботи у видавництві він вивів на творчу дорогу багатьох молодих талановитих поетів, що згодом стали відомими, це Вадим Крищенко, Олесь Лупій та інші. Сам же, очолюючи відділ поезій центрального видавництва, через свою надмірну скромність за ці роки видав лише п'ять своїх збірок.

До мудрого слова Григорія Павловича у видавництві завжди прислухались.

Нові книги поета красномовно говорять про зростання його майстерності. Синівська любов до рідної Ічні, отчої землі знайшла відображення у цілій низці творів. Автор залишався вірним своєму раз і назавжди обраному творчому кредо.

Лише за одним малюнком вірша, самотніми образами безпомилково впізнається стиль поета:

*Збий соловейко з віт сльозу зорі,
Лоскоче тишу
Сонний гай листками.
З-за кручі місяць вийшов з ятерями
Ловити зорі
В тихому Дніпрі.*

Глибокого ліризму сповнені вірші про рідну Ічню. Живописна виразність, широка гама почуттів, щось по-народному принадливе і співуче аж перехлюпують у вірші «Від Іченьки до Удаю»:

*Від Іченьки до Удаю
Піду із зелен-дудою,
Знайду у лузі стежечку,
Яку колись пройшов.*

*Там пахне тиша вересом,
Сплять журавлі при березі,
Й чатує казку птиця Див
У таїні дібров.*

Поет оспівує край, де промайнуло його босоноге дитинство, а магічне слово «Іченька», ніби чарівний місток, з'єднує серце поета і читача. Тому ці рядки не холодні і не статичні, у них дихає жива душа. І звучать вони, мов пісня (згодьтесь, що слова так і просяться покласти їх на музику). Григорій Коваль має серце поета і око художника. Саме тому так вдало передає у слові дихання рідної природи, її неповторні барви:

*Зелена Ічня. Тополинний гай.
Які ліси тут. Як чудово в полі.
Любив колись оцей пісенний край
Васильченко – співець людської долі.*

Пейзажі Григорія Ковалю – панорамні, зображені в яскравому динамізмі, без штучного пафосу, буденні, проте знайомі та рідні.

В ліриці Григорія Павловича часто зустрічаються глибокозворушливі інтимні поезії:

*Та щасливий я тим, що колись
Твої очі в моїх розлились,
Що сп'янілий від трав і роси,
Я торкнувся твоєї краси.*

Пригадую, як в день, коли поету виповнилось сімдесят, я завітав до його гостинної домівки в Ічні. Тоді і зробив знімок Григорія Павловича з його мамою, Євдокією Андріївною. Це було останнє фото 90-річної жінки (наступного року вона відійшла в кращий світ). Багато чого цікавого почув я від неї. Ще до революції вона ходила вчитися шити до моїх рідних тіток Маринчиківних, які були на той час неабиякими модистками в Ічні. Виявилось, що вона добре знала в дитинстві і мого батька. А в школі сиділа за однією партою з поетом Василем Чумаком і навіть дружила з ним. Повідала вона мені

і про те, що в нашій хаті, яку у кінці ХІХ століття збудував мій дід Костянтин Маринчик, до Жовтневої революції бували Степан Васильченко та Василь Чумак.

У Ічні, в хаті Ковалів, і в квартирі поета у столиці розвішані на стінах картини, написані акварельними та олійними фарбами, олівцем, їх, між іншим, досить високо поцінують художники-професіонали. Зокрема, наш земляк, народний художник України Петро Басанець якось сказав: «Коли б Григорій Павлович не став поетом, то він обов'язково прославив би нашу Ічню як художник».

Одного разу я ночував у його київській квартирі і звернув увагу на те, що стіни кімнати прикрашені чудовими олійними та акварельними доробками поета: «Ранковий ліс», «На платані відломилась віть», «Синій явір і тінь до води», «Карпатська елегія», «Жуків острів» та інші. Картини були написані на такому високому творчому рівні, що я не стримався і захоплено вигукнув:

– Григорію Павловичу, та ви ж талановитий художник! Адже ось ці картини – прекрасні ілюстрації до ваших нових книг!

Згодом свої наступні видання він став ілюструвати своїми живописними творами. Кожну нову книжку земляка я завжди чекав, ніби свята, з насолодою читав і перечитував їх, писав рецензії, але не пригадую, щоб у своїх творах він оспівував наших державних вождів. Ніколи він не був кон'юнктурником, не ходив по партійних кабінетах, бо мав власні почуття гідності та честі. Ніколи не творив на замовлення.

Сорок років творчого життя віддав він поезії та живопису, сімнадцять чудових книжок вийшло з-під його пера. Глибокі філософські роздуми викликав у мене «Сонет віри», в якому поет розмірковує про свою працю:

*Я сам в труді упертім повсякчас
Себе, було, запитував не раз:
Кому? Навіщо ти копав криницю?..
А потім взяв, любистком вислав дно
І з гордістю подумав: все одно,
Ї до неї прийде хтось води напитися.*

Віряться, що духовна криниця мого земляка ніколи не обміліє, в ній постійно буде бити кришталеве поетичне джерело, до якого завжди будуть іти читачі.

Слід згадати, що Григорій Павлович займався перекладами і знайомив українського читача з творами білоруських, грузинських, латиських, туркменських, болгарських поетів. Він перекладав окремі твори А. Кулешова, М. Лужаніна, І. Абашидзе, К. Каладзе, А. Елксне, А. Склабе, А. Ковусова, І. Давидова та інших.

Останні дванадцять років він дуже хворів, але працював до останнього подиху.

У жовтні 1996 року я приїхав у Київ на з'їзд письменників України. На зібранні зустрів чимало знайомих письменників і серед них мого давнього знайомого поета Олексу Ющенка. Із Олексою Яковичем ми вирішили провідати Григорія Павловича.

Того вечора ми дуже довго говорили, згадували нашу рідну Ічню, Чернігівщину та її видатних людей. Коли стали прощатись, гостинні господарі залишили мене ночувати. На жаль, ця зустріч із видатним поетом і моїм старшим другом була останньою.

Талановитий земляк помер 17 липня 1997 року. Перед відходом у вічність ще раз нагадав, щоб його похоронили у рідній Ічні. Дружина Олена Ерастівна, син Ярослав, брат Борис і сестра Людмила, а також керівництво та громадськість району виконали його заповіт.

Багато ічнянців проводжали в останню путь талановитого майстра слова. Але видатні люди ніколи не помирають. Григорій Павлович буде жити у своїх добрих, щирих і чесних поезіях, які сяють правдою і всіма барвами життя.

На його вірші відомі українські композитори М. Збарацький, Є. Козак, В. Костенко, М. Нагорна, І. Островерхий, М. Попов, О. Семенов та інші написали більше сотні пісень, які звучать по національному радіо і телебаченню. Зокрема, «Під небом України», «Величний Київ», «Скажи мені, Дніпре», «Вівчарику, гей!», «Спать не дають солов'ї» та інші. Пісенні твори земляка були в репертуарі хорової капели «Думка», хору імені Вірьовки та інших відомих хорових колективів. Чимало пісень на вірші Г. Ковалю стали справді народними, їх співають професіональні та самодіяльні колективи в багатьох регіонах України і навіть закордоном – у Канаді, США, країнах Західної Європи. І сьогодні він живий, як художник, як автор прекрасних олійних та акварельних полотен. Творчий доробок художника Григорія Ковалю став духовним надбанням української культури. Самобутні полотна земляка постійно експонуються в Ічнянському

історико-красзнавчому музеї, Чернігівському літературному музеї Михайла Коцюбинського та приватних колекціях.

У Григорія Коваля було око художника і серце поета. Лейтмотив його поетичної творчості – постійна думка про хліб насущний. Він щедро оспівував людину праці, земну красу і любов до отчого дому, рідної Вітчизни. Колишнього воїна завжди турбувала тема миру. В його творах чимало перлин української поезії ХХ століття. Лірика Григорія Коваля перекладена майже всіма мовами колишнього Союзу. Твори поета друкувались в Англії, Франції, Німеччині, Польщі, Угорщині, Чехії, Словачії. Навіть після того, як перестало битися серце видатного земляка, у світ виходили нові твори поета.

Його дружина і друг по творчості Олена Ерастівна упорядкувала і видала чимало раніше неопублікованих поезій Григорія Павловича.

Разом із сином Ярославом вони на власні кошти видали поетичні збірки: «Орфея струни» (1999), «Згадайте про мене» (2000), редактором якої був Леонід Горлач, «Музика землі», під редакцію В. Капустина, пісні на слова Григорія Коваля «Не дають мені спать солов'ї».

А в 2001 році до 80-річчя від дня народження Григорія Коваля Олена Ерастівна у співпраці з відомим письменником Станіславом Реп'яхом підготувала до видання книгу спогадів про Григорія Павловича «Сівач і воїн».

Незважаючи на ускладнення зі здоров'ям, Олена Ерастівна до останніх днів проводила велику сподвижницьку роботу з пропаганди творчості свого чоловіка, готувала до друку його ще не опубліковані поезії та архівні матеріали. В нелегкій та вельми клопітливій роботі Олені Ерастівні багато допомагав син Ярослав, якого я знаю ще з тих пір, коли він був учнем середніх класів.

По закінченню факультету романо-германської філології Київського університету імені Т.Г. Шевченка Ярослав викладав у цьому університеті, а після здобуття Україною незалежності перейшов на роботу до Міністерства закордонних справ України. Він працював в дипломатичних представництвах України у Женеві, Брюсселі, Парижі, був завідувачем відділу країн Західної Європи, управління Європи та Америки Міністерства закордонних справ України.

З 2006 по 2008 роки Надзвичайний і Повноважний посол України в Королівстві Бельгія та у Великому Герцогстві Люксембург (за сумісництвом). А з травня 2011 року Надзвичайний і Повноважний посол України в королівстві Марокко.

Та де б він не був надсилав мені поздоровлення до ювілейних дат мого дня народження

У своїй оповіді я згадував про легендарне гніздо лелек. За вісім десятків літ воно збільшилось майже до 3-х метрів у діаметрі.

На жаль, дерева, як і люди, теж хворіють, і щоб раптом столітня тополя не впала на хату, не наробила біди, 2000 року, пізньої осені, дерево вирішили спиляти.

Але як бути з гніздом?...

Адже вулицю і оселю Ковалів важко уявити без нього. А як бути із лелеками?... І я став клопотати у міськраді, щоб на місці спиляного трухлявого дерева поставили бетонного стовпа.

У міськраді зважили на моє прохання і виділили потрібні кошти, щоб установити стовп із металевим колесом угорі.

Ближні сусіди Ковалів допомогли облаштувати гніздо, і відтепер лелеки щороку повертаються до нього.

Ми, ічнянці, високо шануємо пам'ять відомих земляків. У нашій гімназії, яка носить ім'я Степана Васильченка, з ініціативи вчительки української мови та літератури Тетяни Чумак створено кімнату-музей Григорія Ковалю, а вулицю, на якій стоїть рідна хата Григорія Павловича, враховуючи клопотання автора цих рядків, названо на честь поета вулицею Ковалю.

Ім'я Григорія Ковалю присвоєно Ічнянській ЗОШ І–ІІ ст. № 4, при учбовому закладі діє музей історії школи в якому чимало експонатів розповідають про життєво-творчий шлях Григорія Ковалю.

Оповідь про мого старшого друга і побратима по перу я закінчу рядками його прекрасних поезій:

*Я стану цвітом, краплею роси,
Її струмком, жариною яси,
Землі віддавши серце й мозолі.
Я вічно був і є на цій землі.*

Духовна сила генів

На Ічнянщині є мальовниче село Хасенки, а у ньому жили і працювали у восьмирічній школі подружжя учителів: Гузь Олександр Миколайович та його дружина Надія Тарасівна.

Олександр Гузь із дитячих років гарно малював і мріяв здобути професію художника. І у 1934р. хлопцю пощастило вступити до Київського художнього технікуму, та провчився тільки один рік. Коли учбовий заклад перевели до Одеси, через безгрішшя в сім'ї юнак не зміг поїхати до міста над морем. Саме в ті трагічні роки від Голодомору помер батько. Мати у великій бідності ростила четверо дітей. Олександр – найстарший, а ще три молодші сестри.

І хлопець вирішив поступити до Ніжинського педагогічного інституту, що знаходився за 35 км від рідного села. Інститут він закінчив напередодні Другої світової війни із фашистською Німеччиною.

У роки війни Олександр Гузь був снайпером. На ложі його гвинтівки 52 зарубки-кількість убитих гітлерівців. А. якось восени 1944р. в Білорусії перевозив боєприпаси на плоту по мілководній річці, яка протікала по нейтральній смузі і місцями за 50 метрів від німецьких окопів. За ніч, майже під носом ворога, зумів зробити дві ходки. За що і був нагороджений орденом солдатської Слави 111 ступеня.

Після війни працював учителем у рідному селі, викладав у школі російську мову і літературу та образотворче мистецтво.

Усе життя серйозно захоплювався живописом, писав прекрасні полотна і підтримував творчий зв'язок із відомими художниками-земляками Петром Басанцем, Юрієм Кармалюком та Василем Шви-

дченком. Траплялося, що разом ходили писати етюди на околицях Ічні та їздили в Качанівку і Тростянець. І якось разом із Василем Швидченком були у моїй хаті.

У подружжя Гузь росла донька Валентина із 1947р. народження та син Борис із 1950 р. Батьки помітили, що у доньки із ранніх років проявилася схильність до малювання.

Але у селі не було ні художньої школи, а ні студії образотворчого мистецтва, де можна було навчити азів живопису обдаровану дитину. Отже, перші уроки малювання вона одержала від батька і багато чого хорошого перейняла від нього. Із районної бібліотеки мати часто приносила доньці книжки про відомих художників. Так школярка навчилася бачити і розуміти красу. А коли підросла і пішла до школи, то разом з батьком ходила на природу й переносила до свого альбому краєвиди рідного села. Олександр Миколайович учив доньку реалістично будувати композицію картини, а щоб малюнок був цікавим і виразним, рекомендував звертати увагу на окремі деталі, вміло підбирати фарби, й звичайно, домагатися гармонії кольорів.

Вочевидь варто згадати, свого часу обдаровану випускницю Хаченківської школи, Ганну Григоренко, Олександр Гузь зумів підготувати до вступу в Київське художнє училище прикладного мистецтва. Ганна успішно закінчила учбовий заклад і працювала головним художником фабрики художніх виробів ім.8 Березня в м.Чернігові, нині (Ярославна).

Валентина ще змалечку також мріяла здобути професію художника. Отже, маючи уже досвід, Олександр Миколайович зумів підготувати і доньку до вступу в учбовий заклад. По закінченні 8 класів рідної школи Валентина в 1962 році, подолавши великий конкурс (12 чоловік на місце) вступила до Київського художньо-промислового технікуму.

За зразками старовинних народних вишивок та кроїв викладачі технікуму вчили студентів розробляти та відкривати нові моделі та варіанти чоловічого й жіночого щоденного та святкового одягу. Але при розробці моделі треба обов'язково зберегти красу, простоту й чіткість рисунку та гармонію кольорів.

Валентині вельми подобалося навчатися і у студентських клопотах непомітно промайнуло п'ять років навчання. У 1967 році Ва-

лентина Гузь успішно закінчила технікум за спеціальністю художник-майстер вишивки. Дівчина одержала направлення до рідної Чернігівщини, в м. Прилуки на фабрику художніх виробів, на посаду художника.

Валентина Гузь відразу поринула у вир творчих пошуків і натхненно працювала над ескізами вишиванок різних форм та стилів. Робота на фабриці була досить рутинною, на першому місці стояло виконання плану, але Валентина творчо відносилася до своїх обов'язків. Їздила по селах району, збирала зразки народної вишивки, створювала і власні зразки, возила їх на затвердження до Художньої ради в Києві, а потім впроваджувала у виробництво. Дівчина настільки активно, винахідливо і ефективно працювала, що її призначили головним художником фабрики.

Валентині Олександрівні вельми подобалася її робота, вона одержувала велику насолоду від праці художника-модельєра, але розуміла, що посада головного художника фабрики потребує не тільки високого професійного рівня, а й вищої освіти.

І у 1970р вступила на заочне відділення Одеського державного педінституту ім. К.Ушинського на факультет художньої графіки. І коли їй запропонували посаду викладача в дитячий художній школі у м. Кривий Ріг, вона охоче погодилася. Адже ця робота була ближчою до живопису - жанру про який вона мріяла із ранніх дитячих років.

У інституті Валентина познайомилася з багатьма студентами, які працювали за фахом і заочно здобували вищу освіту.

У їхній групі помітно виділявся Костянтин Козловський. Він народився в Кишиневі – столиці Молдови. Їхній рід походив з польської шляхти, його дід, Іван Казимірович Козловський, бессарабський дворянин, закінчив Київський Імператорський університет Святого Володимира. Досконало володів кількома іноземними мовами, працював викладачем фізики й математики в різних учбових закладах.

Батько Костянтина, Мирослав Іванович, закінчив Ясський університет (Румунія). У повоєнні роки сім'я Козловських мешкала в Кишиневі. Мирослав Іванович працював директором Республіканського методичного кабінету шкільної освіти. У 1951 р. Мирославу

Козловському запропонували посаду викладача фізики та математики в Тираспольському педінституті. Він настільки досконало знав свій предмет, що підготував кандидатську і докторську дисертації, які захистив у Москві, був завідуючим кафедрою та проректором з наукової роботи інституту і навіть удостоєний звання «Заслужений працівник вищої школи Молдавської РСР».

Дід і батько Костянтина всерйоз захоплювалися живописом, тож не дивно, що й хлопцеві передалися художні гени, він ще з дошкільних років займався малюванням.

Валентина Гузь та Костянтин Козловський 5 років навчалися в одній групі. Отже, дуже часто спілкувалися. У 1975 р. вони закінчили інститут, Валентина поїхала в Кривий Ріг, де працювала педагогом в дитячий художній школі, а Костянтин – до батьків у Тирасполь. Але зв'язків із дівчиною не втрачав. І у вересні того ж року приїхав у Кривий Ріг. А 18 жовтня молодята побрались, створивши творчу сім'ю.

У великому індустріальному місті Костянтина ніхто не знав. І в пошуках роботи він звернувся до керівництва місцевого гіганта «Запоріжсталь» і запропонував оформити червоний куточок. Роботу виконав в короткий термін і на такому високому рівні, що добра слава про молодого талановитого художника створила йому високий авторитет. І до нього стали звертатися з різними замовленнями.

Костянтина дивував розмах Кривого Рогу, що на сто з лишніх кілометрів простягнувся з півночі на південь уздовж берегів річок Інгулець і Саксагань. Залізним містом називали його приїжджі, адже тут знаходяться безмежні запаси залізної руди.

Костянтина прийняли на роботу в художньо-промислові майстерні. Творчі новаторські задуми, високий рівень виконавських робіт у період будівництва міста відкрили перед Костянтином нові можливості і перспективи в реалізації свого таланту. І він з великою пристрасстю поринув у здійснення своїх планів. У його роботах яскраво виділявся індивідуальний творчий почерк та невичерпані новаторські задуми.

Індустріальне місто інтенсивно будувалося і до Костянтина Козловського зверталось чимало замовників.

У сім'ї художників 31 серпня 1976 р. народилася первенець – донька Наталія. Того ж року вони переїхали в нову квартиру, купле-

ну за гроші, які Костянтин заробив за свої самотні творіння, що прикрашали місто. А 22 грудня 1978 р. з'явилась на світ друга донечка – Анна.

Козловський наполегливо працює і оригінальними та чудовими творіннями прикрашає Кривий Ріг. Його монументальні і яскраво виражені роботи дивують новизною авторських задумів. На початку вісімдесятих років скульптор оформляє інтер'єр Будинку природи. Роботу виконує у глибоко в реалістичній і суто особистій модерній манері скульптурно-рельєфного жанру, позначеного високою пластичністю. А, щоб у будь-яку пору року містяни змогли придбати живі квіти, у Будинку природи відкрили чудову квіткарю.

Це була його перша велика робота в місті. А, величезний комплекс шестиметрової композиції «Весна» за змістом та формою викладу свідчила про великий талант художника. Твір дивує і приваблює оригінальним вирішенням теми, величезною поетичною красою, яка викликає ліричний настрій. Своїм хистом та новаторським і оригінальним вирішенням теми, автор радував і викликав захоплення в багатьох жителів та гостей міста.

Митець створив небувалої краси фонтан «Казка». Оригінальний витвір мистецтва представляє своєрідну 12-метрову скульптурну композицію виконану із штучного каменя. Фонтан побудували біля міського купольного театру.

Робота «Казка» – це одна із кращих робіт Костянтина Козловського, у ній відчувається глибинний психологічно-філософський задум, велика пластика і гармонія та лірична краса. Твір вражає не тільки масштабною красою, але й цікавою, оригінальною і новаторською ідеєю автора.

Проте так сталося, що тривалий час фонтан знаходився у занедбаному стані, що дуже обурило місцевих журналістів О. Захарченка, В. Стицюка та поета і художника Ю. Слащева. І вони у місцевих засобах масової інформації гостро порушили питання про забутий витвір мистецтва.

Критична публікація викликала великий резонанс і у 2003 р. про унікальну роботу фонтан «Казка» згадали і занесли в Міжнародний реєстр пам'яток культури, котрий знаходиться під охороною ЮНЕСКО.

У 2014 р. році фонтан «Казка» реставрували і відкрили. Відтоді витвір мистецтва милує зір та викликає захоплення усіх, хто бачить шедевр творчості Костянтина Козловського. У своїй праці він принципово уникав прямого наслідування видатних майстрів скульптурного мистецтва. І виробив такий творчий стиль, що його роботи неможливо було поплутати з іншими творами скульптурного мистецтва.

У міру зростання популярності майстра, змістовнішими та емоційно-виразнішими ставали його творіння. Він втілює в життя оригінальні і новаторські скульптурні композиції і у кожній новій роботі цікавий зміст, ракурс, техніка виконання та обробка матеріалу.

У своїх роботах прагнув виразно, цікаво донести суспільству свої творчі думки та національну ідею, яку він завжди палко відстоював та пропагував.

У 1980 р. Костянтин створив горельєфи «Театр» та «Живопис» (1985). Рельєф «Звістка» і декоративні вази (1989), що знаходяться в приміщенні Криворізького Головоштампу і спільно із скульптором А. Ярошенком у Великій Олександрівці Апостольського району створили прекрасний пам'ятник загиблим воїнам Другої світової війни та низку скульптурних творів.

Велична скульптурна композиція «Батьківщина-мати» виконана Козловським у 80-ті роки знаходиться в Широкинському районі.

У 1993 р. Криворізька міська організація Національної спілки художників України організувала в місті персональну виставку Костянтина Козловського, на яку автор представив більше десяти станкових скульптур: «Ангел», «Голова дівчини», «Кентавр», «Муза», «Орфей» та інші.

Виставка підтвердила творчу зрілість художника та високу виконавську майстерність скульптур і висунула його в перші ряди обдарованих українських митців. Того ж року Костянтин Мирославовича Козловського прийняли до Національної спілки художників України. Він продовжував плідно і наполегливо займатися монументальною і станковою скульптурою. І навіть серйозно захопився живописом.

У своїх полотнах намагався знайти власний творчий стиль. Багато експериментує і використовує та поєднує різні прийоми живо-

пису, пов'язаного із скульптурним жанром. Його полотна відзначаються глибоким психологічно-філософським змістом. Оригінальним новаторством, концентрацією авторської думки.

Пильне око художника, лірична душа і талановитий пензель митця наполегливо і плідно працюють в обраному напрямку. В живописних творах він виразно демонструє свій духовний світ, своє авторське бачення життя. На своїх полотнах, за допомогою багатокольорових локальних фарб та відтінків різних гам, плям, тіней, ліній та деталей, які доповнюють сюжет полотна і розкривають задум художника та підкреслюють гармонію і пластичність твору, він уміло будує композицію картини у якій виразно відчувається глибина авторської думки.

Зразком таких полотен: портрети, пейзажі, жанрові композиції, натюрморти та низка автопортретів, що характеризують розроблену Козловським своєрідну манеру і техніку живопису, яка полягає в монументальному узагальненні та лапідарному стилі оригінальних задумів автора, серед яких виразно виділяються: «На кухні» (1992), «Жінка з сережкою» (1993), «Натюрморт з клубком ниток» (1996), «Турбота» (1996), «Автопортрет з дочками» (1998) та інші твори.

У роки захоплення живопису він тісно співпрацює зі своїми колегами та однодумцями. Особливо щира дружба поєднала його із талановитим художником Миколою Сорочинин. Із яким він завжди знаходив спільну мову і взаємно ділився своїм багатим творчим досвідом.

У 1993-1994 р.р. Костянтин Мирославович працює головним художником творчого об'єднання «Кентавр» Криворізьського відділення художників України, а згодом – головним художником творчого підприємства «Палітра».

Багато років Костянтин Козловський входив до складу містобудівної та художньої ради м. Кривий Ріг.

Уже з перших хвилин задуму кожної паркової скульптури Костянтин мислив над тим, де її встановити і розробляв різні варіанти прив'язки монументальної композиції до індустріального пейзажу міста, щоб скульптура не викликала дисонансу і гармонійно вписувалася в фон Кривого Рогу.

Митець славився не тільки творчим талантом, але й великим невтомним працелюбством. Коли була потреба, він не гордував і не

соромився виконувати різну чорнову роботу, яка інколи потребувала цілої бригади підсобників. І якщо траплялося, щоб підсобників не було, а треба було терміново закінчити замовлення, він власноручно виконував чорнову роботу.

Отже, не випадково його нагородили прізвиськом «людина-комбінат».

Костянтин Мирославович постійно тяжко працював. І від перетому у 1994 р. у нього стався серцевий напад, який вилився в інфаркт міокарда. Тоді були непрості роки для українського народу. І митець разом з усіма переживав ті нелегкі часи.

А коли трохи підправився, продовжує натхненно працювати і створює низку чудових скульптур, які приваблюють безпосередністю та реалістичною виразністю. Про високий художній рівень та яскраво вироблений індивідуальний стиль свідчать такі роботи: «Мелодія» (1987), «Звістка» (1989), ««Танок» (1993), «Старенька» (1996) та інші.

У його лапідарних і виразних творах відчувається поєднання думки та гармонія психологічно-філософського змісту композиції і висока виконавська майстерність.

Загострюю увагу на двох цікавих модерних творах. Шляхетним благородством і поетичною лірикою віє від двох фігурної скульптури «Танок». Вражає, що автор зумів у камені тонко і майстерно передати плавну ритмічність танку, – динаміку руху і навіть душевну радість двох закоханих сердець, що створює реалістичну, поетичну і виразну картину скульптурної композиції. Оригінально, яскраво і майстерно втілив в життя цікавий задум в скульптурному портреті своєї бабусі – Олени Клементіївни Козловської. Скульптура відтворена без торса, а круглу, мов глобус голову, жінка тримає у своїх долонях. На її обличчі відбитки нелегких прожитих років. І складається враження, що вона у глибокому задумі на хвилину стомлено закрила свої очі, а голову підперла виробленим тяжкою працею руками. Автор не тільки уміло, цікаво і психологічно по-філософськи виразно відтворив скульптурний портрет, але образно використав деталь рук, щоб нестандартно і оригінально створити композицію в стилі модерн. Отже, своєрідним вирішенням теми скульптура назавжди запам'ятовується.

Високохудожня майстерність скульптора відчувається і у бюстах Т.Г. Шевченка та А.Н. Поля та «Автопортреті».

У своїй творчості Костянтин ніколи не повторювався і у його незвичних оригінальних роботах розкривалося уміння показувати масштабний простір, неординарність сюжету та епічність авторської думки, психологічну виразність, драматичне звучання і патріотизм та високу емоційну духовність. Козловський самовіддано і натхненно працює, але крім творчих душевних сил праця скульптора-монументаліста потребує великої фізичної напруги.

І у 1996 р. Костянтин переносить другий інфаркт міокарда. Хвороба потребує тривалого і дорогого лікування. Але в ті роки складно було із замовленнями, а якщо вони були, то не завжди розраховувалися. Отже, сутужно жилося в ті роки Козловським. Адже, не було можливості поправити здоров'я в санаторно-курортних закладах. Але скульптор був мужньою людиною і великим оптимістом. У нього не було ні відчаю, ні розгубленості. І тільки трохи полегшало, як він знову поринув у свою творчу стихію.

У 1996-2001 р.р. він працює на підприємстві «Суша балка». І займається реконструкцією Будинку культури імені Богдана Хмельницького. Творчі думки завжди жили у його подвижницькій душі. Він натхненно виконує одну із своїх останніх робіт. При реставрації Будинку культури створив галерею рельєфних портретів 21- го видатного діяча української культури.

А, щоб реалістично і високохудожньо відтворити характерні риси Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та інших, Козловський старанно вивчає фотосвітлини і творчі біографії митців та розробляє чисельні варіанти, як краще втілити в життя велетів української нації.

Вище вже згадувалось, що в родині Козловських народилися дві доньки, тим часом, як вони підросли Валентина Олександрівна по догляду за дітьми перебувала у відпустці.

Мабуть, не треба пояснювати, що у кожній сімейній жінки та матері завжди вистачає різної домашньої роботи. Отже, працювати пензлем у неї не було часу. І якщо раптом траплялась вільна година, її душа прагнула творчої праці, і вона лише невеличкими уривками займалася живописом.

Наталія старша від Анни на два роки і п'ять місяців. Дівчатка росли гарненькими та дотепними. І перше причастя до малювання вони одержали майже з колиски. Виявилось, що по батьківській та материнській лінії вони унаслідували сімейні гени любові до живопису. Отже, ще із дошкільних років батьки вчили їх азам своєї професії та розвивали природній талант до малювання, і ненастирливо намагалися викликати у дівчаток інтерес до своїх професій. На кращих зразках вітчизняного і світового мистецтва вчили Наталію та Анну бачити і розуміти красу. Адже, справжній живопис завжди будив у людині найкращі почуття, а високе мистецтво було і залишається взірцем людської мудрості і найсвітліших почуттів.

Дівчатка із великим інтересом і захопленням любили спостерігати, як батько і мама працюють пензлем або олівцем, і дивувалися чуду, коли на їхній очах народжувалася картина. Наслідуючи старших, брали олівця і намагалися малювати натуру. Звичайно, що спершу їхні малюнки були далеко недосконалі. Але батьки терпеливо правили їхні похибки і своє уміння старанно передавали дітям. Так поступово дівчатка навчилися натуру передавати на папір. І ще з дошкільних років мріяли бути художниками.

Отже, не дивно, що паралельно з навчанням у загальноосвітній школі вони активно відвідували дитячу художню школу, де мама працювала педагогом. І закінчили її з відзнакою.

Затим навчалися в Криворізькому педагогічному університеті на факультеті художньої графіки й живопису. Отже, унаслідували професію батьків, і підтвердили, що в родині Козловських поєдналася освіта, а професія по батьковій лінії знайшла відгук у п'ятому поколінні і у третьому поколінні по лінії матері.

Між тим, не шкодуючи свого здоров'я, Костянтин Мирославович натхненно до самозабуття працює. І у 2000 р. у нього стався третій інфаркт міокарду. І знову швидка допомога! І знову лікарня! Лікарям пощастило врятувати скульптора від смерті, але надії на одужання не було.

Коли Костянтин Мирославович виписався з лікарні, став працювати вдома над різними ескізами, моделями скульптурних композицій.

2001 р. митець зустрів у колі своєї сім'ї. але це були останні дні його життя – 4 січня 2001 р. на 54 році творча душа талановитого

митця відлетіла у вічний вирій. І у Кривому Розі на Західному цвинтарі він знайшов свій останній прихисток.

Костянтин Мирославович Козловський після себе залишив велику кількість оригінальних творів і пам'ять глибоко мислячої обдарованої людини-митця.

Характерні особливості скульптурних робіт Козловського уміння знайти і створити своєрідну і колоритну модерну композицію. Він ніколи не творив на угоду владі і часу. У своїх творах намагався знайти власну інтонацію.

З метою вшанування пам'яті видатного митця, у 2004 р. у Кривому Розі відбулась персональна виставка станкової скульптури, живопису та графіки Костянтина Козловського. Він залишив чимало різносюжетних скульптурних композицій і талановитих полотен. Шкода, що не встиг повністю реалізувати свій великий талант.

Про скульптурні та живописні роботи Костянтина Козловського треба не говорити, їх треба бачити, і милуватися силою фантазії автора.

На перший погляд прості але глибинні за психологічно-філософським і реалістичним змістом твори Костянтина Мирославовича Козловського назавжди залишаться актуальними, викликають живий інтерес та високу оцінку сучасників. Віриться, що його творами будуть захоплюватись і наші наступні покоління.

До речі, варто згадати, що на творчій і родючій ниві Костянтина Козловського вирости його талановиті учні: скульптор, член НСХУ Костянтин Ревенков, графік, член НСХУ Інна Лінова (мешкає за кордоном).

Валентина Олександрівна завжди була поруч з Костянтином Мирославовичем і 26 років ділила з ним усі радощі та печалі.

Більше часу віддаватися улюбленій справі у Валентини Козловської з'явилось, коли дівчатка підросли. І вона повернулася на педагогічну роботу, де старанно навчала діток бачити та розуміти навколишню красу, і щиро ділилась своїм природнім талантом. У вільний від шкільної роботи час серйозно захоплювалась живописом. Мріяла сказати своє слово в образотворчому мистецтві. Адже, ще при навчанні в інституті засвоїла відому істину – «Талант – це 99 відсотків щоденної наполегливої праці і лише один відсоток природних здібностей».

Вона наполегливо працює пензлем і своє світобачення намагається перенести на полотна. Майстриня написала безліч неординарних яскравих і ліричних полотен, на яких уміло розкрила ідейно-художній зміст своєї авторської концепції. Її твори запам'ятовуються різноманітністю сюжетів та композиційним і жанровим рішенням, емоційним темпераментом та психологічним динамізмом і багатством авторської фантазії.

Окремим рідкісно-колоритним полотнам притаманні романтичні риси, які перекликаються з красою казкової природи, на фоні якої автор створила сюжети за мотивами драми-феєрії Л. Українки «Лісова пісня», полотно «Лісова Мавка» (2008) та схожа за композиційним рішенням картина «Ой, прийшла весна» (2009). На ліричних полотнах пленарне відтворення природного освітлення, кольорів, неповторного середовища природи, а дві дівочі постаті, зображені на картинах, в українському святковому вбранні підкреслюють національну ідею авторського задуму.

Тему рідної Вітчизни уміло оспівала майстриня і на полотні «Моя Україна» (2007) цікаво, виразно побудувала композицію символічної картини. Високо в небі в образі летючого вінка відтворено символ України. В середині вінка видно сонце, а десь, на землі, декілька хлібних колосків та квіток червоного маку. І в далечині видніється зображення Спасо-Преображенського собору. Так, за допомогою метафоричних образів та лаконічно-живописного малюнку, автор яскраво розкрила тему патріотизму та свого філософського задуму.

Чимало графічних та живописних творів Валентини яскраво свідчать про її самобутній талант та уміння реалістично працювати пензлем і писати різносюжетні твори. Поміж яких зустрічаються малюнки написані на основі виразних геометричних декоративних та абстрактних фігур і рослин, різнокольорових композицій і багатогамових плям та ліній.

У її роботах відчувається хороший творчий смак і образне поетичне бачення краси рідної природи, і реалістичних миттєвостей нашого життя.

Безпосереднє спілкування Валентини з глядачем розпочалося з 1986 р., коли її твори уперше з явилися на районних та обласних ху-

дожніх виставках. Виразні і самобутні полотна художниці не згубились і не розчинилися поміж чисельних творів на виставках. Публічне визнання стало початком популярності Козловської.

А починаючи з 2003 р. її твори представляли образотворче мистецтво Дніпропетровщини на Всеукраїнських виставках.

Творче обдарування майстрині досягло високого мистецького рівня у 2010р. Валентину Олександрівну Козловську прийняли до Національної спілки художників України.

Визнання таланту жінки придало їй снаги на подальшу творчість. Мовою невтомного пензля вона пише полотна, що приваблюють новизною та духовною силою і ліричним теплом.

На 2018 р. вона учасник більше десяти різних Всеукраїнських художніх виставок. Зокрема: «Жінки України – митці», до 200-річчя народження Т.Г. Шевченка та присвяченої видатного українського художника Г. Якутовича та інших, і автор 4 персональних виставок, що відбулися в Кривому Розі.

Приємний піднесений настрій та емоційне умиротворення душі викликає виразне малярство з грою різнобарв'я фарб та відтінки кольорів, відтворені Козловською на полотнах: «Перед грозою» (2010), «Осінній натюрморт» (2012), «Кінець літа» (2013), «Осінь», 2014, «Соняхи» (2016), «Над річкою» (2017) та інші.

Чим ширший діапазон творчих робіт майстрині, тим вагомішим і духовно-вищим виглядає її живопис. У своїй творчості Валентина уміло використовує не тільки різнобарв'я та відтінки фарб, але й різні виражальні засоби, її реалістичні твори позначені глибоким ліризмом та великою пластичною культурою і випромінюють високу духовну силу. Більше 40 років Валентина Олександрівна працює викладачем в дитячій художній школі № 1. І коли вона бачить, що її вихованці не тільки з кожним роком дорослішають, але все більше й впевненіше і уміло тримають пензель. Вона відчуває себе щасливою і навіть гордою, що її професія продовжується в учнях.

У Кривому Розі 9 жовтня 2017 р. урочисто відзначили 70-річчя від дня народження члена Національної спілки художників України і викладача дитячої художньої школи Валентини Козловської. На честь торжества майстрині організували персональну виставку її робіт. До уваги гостей представили 50 полотен ювілярки. Валентину

Олександрівну нагородили почесною грамотою металургійного виконкому та нагрудним значком «За заслуги перед містом» III ст.

У її активі 4 персональні виставки у Кривому Розі і майже 10 відбулося на Україні. Її улюблені жанри – пейзажі, натюрморти. Живопис Валентини Козловської відзначаються насиченим яскравим колоритом. Творчість її багатогранна і не піддається часу.

Цікаво, що у Валентини Олександрівни є молодший брат Борис Гузь, 1950 р.н., який також мешкає в Кривому Розі і працює в Національному університеті на посаді доцента кафедри теоретичної та прикладної механіки, має вчене звання кандидата технічних наук. Але в години дозвілля багато років займається краєзнавчими дослідженнями. І у 2014 р. оприлюднив книжку «На берегах Іченьки» (де відтворив історію рідного села Хаєнки). Обкладинка книжки ілюстрована кольоровим малюнком Валентини Козловської «Над ставом». А на 122 стор. – церква с. Хаєнки Іоана Богослова, яка не збереглася, але за описами старожилів села реконструйована В. Козловською. А на стор. 130 – родова усипальниця поміщиків Величко, що також за описом старожилів села реконструйована В. Козловською. Борис Олександрович продовжує і далі займатися краєзнавчими дослідженнями рідного краю.

Старша донька Козловських, Наталія Костянтинівна, у 1999 р. закінчила Криворізький педагогічний державних університет за фахом художник-графік. А у 2002 р. закінчила 4-річну Криворізьку Єпархіальну іконописну школу. З 2004 р. – член художньої асоціації Криворізької організації НСХУ. У 2000-2002 р.р. приймала участь у виставках ікон Криворізької Єпархіальної школи. У 2005 р. відбулась персональна виставка живопису ікон. Брала участь у республіканських виставках-продажах в Мінську. У 2003 р. – участь в міських виставках. Учасник Запорізької виставки «Сучасна українська ікона». Січень-грудень 2018 рік.

Її живописні полотна та ікони знаходяться в храмах і приватних колекціях в Україні, Росії, Білорусії, Франції, США, Ізраїлі, Канаді. Працює в техніці акрилової темперного та олійного живопису.

Молодша донька, Анна Костянтинівна Козловська (за чоловіком – Королевська), по закінченню факультету художньої графіки

Криворізького державного педагогічного університету, працювала дизайнером з розробки моделей одягу по замовленню міського ательє «Венера». Розроблені нею ескізи модного одягу завжди одержували схвальні відгуки та користувались великим попитом у замовників. Але коли несподівано Анну запросили на посаду головного дизайнера компанії ООО «Дизайн-скло», яка займається розробленням ескізів та проєктів виготовленням вітражів монументально-декоративного мистецтва з кольорового скла, та встановлення у вікнах, дверях, ширмах Анна погодилась, адже ця робота була набагато ближчою до живопису і професії художника. Вона з великою пристрастю приступила до своїх обов'язків. А щоденне і безпосереднє спілкування із замовниками та розробленням дизайн-проєктів вітражів для інтер'єрів в будинках, квартирах, офісах, кафе, ресторанах, та підбір меблів і різних матеріалів при оформленні декорацій в приміщеннях сприяли зростанню авторитета Анни Костянтинівни. Отже, не дивно, що у 2016 р. її запросили на посаду дизайнера-конструктора мебельної компанії «Даск-центр», яка займається виробництвом та продажем і виготовленням на замовлення широкого асортименту меблів для різного призначення. Розроблені Анною ескізи позначені яскравою декоративністю із використанням оригінальної репліки старовинних моделей, що створює відповідний ліричний ефект давніх зразків українських меблів. Оригінальні деталі від стародавніх майстрів червонодеревників гармонійно уписуються моделі сучасних меблів і надовго запам'ятовуються незвичним яскравим колоритом. Прагнення до пошуку нових моделей виразної краси та лаконізму у меблях сучасної тональності стали ключем розуміння в розробці нових ескізів останніх років Анни Королевської.

Цікаво, що у Анни Костянтинівни є донька – Вероніка, яка із районного дитинства захоплюється малюванням. У 2018 р. дівчинка відзначила з відзнакою закінчила дитячу художню школу.

Отже, віриться, що Вероніка Королевська - четверте покоління династії художників з часом буде дивувати люд своїм талантом.

Батько Микола

Так любовно називали літератори та журналісти Тернопільщини нашого земляка, головного редактора обласної газети «Вільне життя». На жаль, на Ічнянщині це ім'я майже не відоме. Тільки одиниці дещо знають про талановитого майстра художнього слова, члена спілок письменників і журналістів колишнього Радянського Союзу.

Микола Павлович Костенко народився 17 грудня 1916 року в селі Дорогінка Ічнянського району в селянській родині. Після закінчення в рідному селі школи Микола працював в Дорогінському колгоспі «Третій вирішальний». Юнак орав, сів, косив, пас корів, а у вільний від роботи час писав дописи до Ічнянської районної газети «За більшовицькі темпи». На вдалі кореспонденції молодого сількора звернув увагу редактор Синаюк і в 1934 році відрядив обдарованого хлопця на курси працівників газети.

Після закінчення навчання з 1935 року Микола працює літпрацівником Бахмацької районної газети «Прапор комуні». Проте в «районці» він довго не затримався, його запросили на посаду літпрацівника Чернігівської обласної газети «Більшовик», а незабаром Костенка призначили завідувачем відділу Чернігівської обласної молодіжної газети «Молодий комунар».

У ті роки в Чернігові жив і працював відомий український письменник і журналіст Олекса Десняк. Олекса Гнатович щиро ділився багатим досвідом з хлопцем, що від плуга прийшов у газету. Микола уважно прислухався до порад майстра слова. Оскільки добре знав життя села, йому доручали висвітлювати в газеті матеріали такої тематики.

Скоро Микола зрозумів, що цікаві матеріали не народжуються в редакційному кабінеті, їх треба шукати на заводах, фабриках, у полі, на фермах, тракторних станах, учбових закладах тощо. Він став часто їздити у відрядження і намагався більше бути серед людей, постійно відшукуючи нові цікаві теми.

Публікації Костенка відзначалися глибоким змістом, він уникав заштампованих висловів, мова його кореспонденцій була барвиста,

лаконічна, багата на словниковий запас. Завдяки таким якостям він здобув авторитет знаючого й талановитого журналіста.

Незадовго до початку Великої Вітчизняної війни Олекса Десняк очолив Львівську обласну організацію Спілки письменників України. Він потурбувався, щоб 24-річного Миколу Костенка призначили завідувачем корпункту РАТАУ-ТАРС у Чернівецькій та Дрогобицькій областях.

З палким ентузіазмом Микола Павлович працював на новій посаді. З великим інтересом він вивчав легендарний карпатський край. Часто їздив у відрядження. Під час поїздки до Перемишля він дізнався, що жива сучасниця Івана Франка Уляна Кравченко. Журналіст зустрівся з цікавою жінкою, від якої почув невідомі факти з життя та творчості Каменяра. На згадку про зустріч поетеса подарувала Костенку збірки своїх віршів «Учителька» та «Червоні маки», а ще передала йому тридцять один неопублікований лист Франка.

Унікальний матеріал Костенко негайно оприлюднив у Дрогобицькій обласній газеті «Більшовицька правда».

І коли про це дізнався Олекса Десняк, який редагував у Львові заснований ним журнал «Дзвін», то відразу зателефонував землякові, привітавши Миколу з цікавою публікацією і замовив термінову шпороку статтю про цінне відкриття.

Вірний своєму слову й обов'язку журналіста Микола Павлович майже до світанку трудився за друкарською машинкою. Коли ж матеріал був готовий, мирну тишу несподівано порушили вибухи. Будинок здригався від бомб, які скидали німецькі літаки.

Того пам'ятного дня Костенка мобілізували на війну з гітлерівською Німеччиною. Він був військовим кореспондентом РАТАУ-ТАРС на Західному, Південному, Центральному, Першому Українському фронтах і вже висвітлював не мирну працю свого народу, а хід бойових подій. У фронтових газетах часто друкувалися нариси та замітки Миколи Костенка, в яких він відтворював жах війни, жорстокість фашистів та героїзм воїнів, що боронили рідну землю від фашистської чуми. У своїх публікаціях писав також про солдатів і генералів, про військових лікарів, відчайдушних розвідників, що ходили по «язика» в глибокий ворожий тил. Згадував і про партизанів та саперів, які ризикуючи життям, вночі розмінювали ворожі укріплення, а також споруджували переправи і мости через водяні перешкоди.

Цікаво, що фронтові дороги Костенка перетиналися зі шляхами Олександра Довженка, Костянтина Симонова, Миколи Бажана, Олексія Суркова, Володимира Сосюри, Олександра Твардовського, Андрія Малишка, Леоніда Первомайського, Миколи Нагнибіди та багатьох інших військових кореспондентів. Він був присутній на прифронтових концертах Клавдії Шульженко, Леоніда Утьосова, Штепселя і Тарапуньки та інших відомих артистів.

Восени 1943 року звільнили від гітлерівської окупації Київ. Миколу Павловича направили в столицю кореспондентом РАТАУ-ТАРС, а після звільнення в 1944 році України, його відрядили завкорпунктом РАТАУ-ТАРС до Дрогобича.

Неодноразово він звертався до свого керівництва, щоб його відпустили вчитися. Але були повоєнні роки, гостро не вистачало досвідчених журналістів і Костенку тактовно відмовляли. Тому Микола Павлович у 1947 році екстерном закінчив філологічний факультет учительського інституту. А 1952 року він закінчив відділення журналістики Вищої партійної школи при ЦК Компартії України. І відразу одержав направлення на посаду заввідділом РАТАУ-ТАРС у Львівській області.

У Львівському університеті високо цінували творчий талант Миколи Костенка і, як досвідченого майстра художнього слова, часто запрошували ділитися багатим досвідом із студентами факультету журналістики. Лекції Миколи Павловича були настільки високого рівня, що ректорат університету запропонував йому посаду викладача на кафедрі журналістики. Але він пояснив, що робота в газеті йому більш до душі і не спокусився на легшу та грошовитішу посаду.

Організаторські здібності Костенка розкрилися тоді, коли в лютому 1957 року він ступив на капітанський місток газетного флагмана Тернопільської обласної газети «Вільне життя». Майже двадцять років Микола Павлович редагував її. Багато разів часопис потрапляв у «грозові бурі», які провокували високопосадові чиновники, але він сміливо вів газетний корабель, уміло обминаючи «шторми та рифи» компартійної заідеологізованості. Він постійно перебував між Сицилією і Харибдою. Високодержавні посадовці намагалися приручити його і зробити «слухняним», але він завжди мав власну думку, не втрачав професійної та людської гідності.

У публікаціях продовжував сміливо критикувати бюрократів, розвінчував партійне чванство, не раз ставав на захист трудової людини.

Не дивно, що за роки редагування Костенком газета «Вільне життя» користувалася великим авторитетом у населення Тернопільщини.

У газету він прийшов, маючи великий досвід журналіста практика та глибокі знання життя. Костенко вимогливо ставився до слова, боровся з пустослів'ям та багатослів'ям. Учив писати, щоб автор не переказував зміст, а за допомогою художніх образів створював словесні картини життя.

Микола Павлович був скромною і вельми делікатною людиною, в нього було інтелігентне і напрочуд лагідне обличчя, мудрі сині очі та щира посмішка. Своєю простотою й розумом він з перших хвилин спілкування зачаровував співрозмовника, викликав симпатію і довіру.

У редакції «Вільне життя» працювали люди з різними характеристиками, уподобаннями, рівнем освіти, талантом та інтелектом. Але Микола Павлович уважно і доброзичливо ставився як до свого першого заступника, так і до друкарки або прибиральниці. У колективі вельми цінували людяні якості шефа і ніколи не зловживали його добротою. І платили йому взаємною повагою, любов'ю і навіть звали його «батьком Миколою». Він зумів так згуртувати колектив газети, що їхнє видання було одним із кращих не тільки в Україні, а навіть в колишньому Радянському Союзі. Про Тернопільську обласну газету «Вільне життя» та її талановитих працівників схвально відгукувались на різних семінарах та нарадах. Якось на республіканському семінарі відповідальний секретар Центральної газети «Известия» В. Китаїн зазначив: «Видно, що люди, які творять газету «Вільне життя» знають і люблять свою справу. Газета має свій стиль, відрізняється зовньо від інших обласних видань: цікава верстка, вдала шрифтова гама заголовків».

Костенко намагався правдиво відобразити життя Тернопільщини. Його газета була прикладом для районних видань. «Районки» постійно переймали досвід роботи «Вільного життя» і намагалися наслідувати майстрів красного слова обласного центру.

Микола Павлович постійно їздив по області, мав неперевершений авторитет серед населення Тернопільщини. Як член бюро обкому КП України та депутат обласної ради часто ставав на захист людей праці. Гостра критика Костенка не раз приводила до тям і ставила на місце пихатих керівників, які не знали міри в свавіллі, грубощах та невігластві.

Головний редактор постійно вчився сам і навчав інших служити читачу вірою і правдою. У нього вчилися молоді та досвідчені журналісти. За ініціативи Миколи Павловича при газеті була створена громадська приймальня. У цій справі помічниками редакції стали керівники підприємств, організацій, установ, лікарі, юристи, працівники міліції, педагоги тощо. Згідно розробленого графіка вони чергували в редакції газети, приймали відвідувачів і надавали кваліфіковані консультації. У разі потреби надавали допомогу людям, про що широко висвітлювалось у газеті «Вільне життя».

Микола Павлович не раз допомагав працівникам газети одержати квартиру, причому намагався, щоб житло знаходилося неподалік від редакції. Траплялось, що Костенка викликали до КДБ і цікавились, щодо «благонадійності» деяких працівників редакції. Але він завжди сміливо ставав на захист своїх підлеглих.

Коли Костенко очолив Тернопільське обласне літературне об'єднання, в місті почали частіше організовувати літературні вечори. Вони набули широкого розголосу і стали настільки модними, що сюди приїздили відомі письменники з Києва та інших регіонів України і навіть із-за кордону. У Тернополі побували Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Бажан, Олесь Гончар, Андрій Малишко, Юрій Мушкетик, Віктор Некрасов, Михайло Стельмах, Дмитро Луценко, Ірина Вільде, а також давні друзі Костенка, з якими він працював у Чернігівській газеті «Молодий Комунар» Олекса Ющенко та Іван Цинковський. Приїздили на творчі вечори й молоді ще тоді поети Дмитро Павличко, Роман Лубківський, Іван Драч, прозаїк Володимир Яворівський та інші.

Обдарований письменник-журналіст Микола Костенко з батьківською теплотою і любов'ю ставився до молодих талантів. Він був літературним хрещеним батьком для багатьох членів обласного об'єднання літераторів. Завдяки його турботам і настановам у члени Спілки письменників України було прийнято чимало його вихованців: Богдана Бастюка, Георгія Петрука-Попика, Ганну Костів-Гуску, Степана Бабія, Ярослава Сачка, Григорія Радошівського, Володимира Барна, Володимира Вахруща та багато інших.

У газеті «Вільне життя» Костенко започаткував літературну сторінку «Тернопільський альманах». Поруч з творами відомих письменників тут друкували свої твори молоді обдаровані літератори, які згодом стали знайомими письменниками не тільки в Україні, а й

далеко за її межами: Євген Дудар, Роман Лубківський, Володимир Яворівський, Петро Перебийніс, журналісти: Василь Бурма, Галина Садовська, Василь Гриб тощо. Завдяки роботі в газеті «Вільне життя» відомими письменниками і драматургами стали Олекса Корнієнко (уродженець Козелецького району Чернігівської області) та Василь Фольварочний. Велика заслуга Костенка і в тому, що він виховав композитора Івана Поклада, ім'я якого нині відоме на весь світ.

Костенко систематично виступав у центральній республіканській і обласній пресі та колективних збірниках і альманахах. Його перо створило чимало зворушливо-ліричних літературних портретів відомих людей України. За допомогою художнього слова він проникав у внутрішній світ своїх персонажів, відкривав цікаві риси характерів, індивідуальні особливості людини. Героїв своїх творів старався наблизити до реалій життя.

Він – автор багатьох документальних книг «Нові горизонти» (1953), «Євгенія Долинюк» (1959), «Колгоспний музей» (1961), «Королева праці» (1951), «Під зорями Балканськими» (1962), «Петро Макарів» (1966), «Народжені для щастя» (1966). У колективних книгах «Каменяра» – «Пісні про братство», «Мов казковий фенікс», «Найбільший в Європі» (1972), «Пийте з Франкової криниці».

Книга «Під зорями Балканськими» вийшла в Болгарії в перекладі на болгарську мову.

З творчим обміном до Тернополя неодноразово приїжджали відомі болгарські письменники Камен Васевські, Деньо Денєв, Стойко Данчев, Іван Давидков, Еміль Жечков, Николай Петєв та інші.

За зміцнення літературно-мистецьких зв'язків України та Болгарії Миколі Костенку присвоєно звання Почесного громадянина міст Слівєна та Нова-Загора Народної Республіки Болгарії і нагороджено почесним значком «Емблема міста Слівєна» та золотим значком міста Нова-Загора.

За значний внесок у розвиток вітчизняного художнього слова Микола Костенко нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, двома орденами «Знак Пошани» та багатьма медалями.

Свого життя він не уявляв без роботи в газеті. Коли влітку 1976 року тяжко захворів і потрапив до лікарні, йому щоденно приносили матеріали газети, які він старанно редагував.

9 жовтня він утік з лікарні, щоб разом з поетами Володимиром Вихрущом і Борисом Демківим поїхати в село Денисів Козівського

району та поздоровити з 90-річним ювілеєм старійшину красного слова відому українську поетесу Іванну Блажкевич.

У лікарні Микола Павлович продовжував працювати над новою книжкою.

17 грудня 1976 року йому виповнилось 60 літ. Зранку він приймав поздоровлення з ювілеєм. Найпершою з квітами в лікарню прийшла дружина Галина Іллівна, потім працівники редакції, керівники області, друзі, знайомі. Він був щасливий і сердечно зворушений.

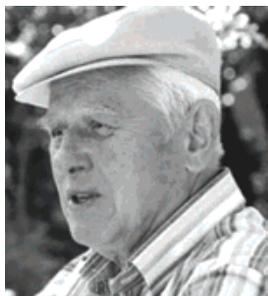
Увечері підписав до випуску в світ черговий номер газети «Вільне життя», а наступного дня 18 грудня Микола Павлович пішов у вічність.

Труну з тілом Костенка встановили в залі облвиконкому, маса людей, численні делегації, в тому числі з Ічнянщини, міст України і навіть із-за кордону проводжали в останню путь мудру, добру і щиру людину, талановитого майстра літературного та газетного слова.

З метою вшанування пам'яті головного редактора газети «Вільне життя» Тернопільська обласна рада прийняла рішення про заснування обласної журналістської премії ім. Миколи Костенка.

З думою про Ічню

На початку 1987 року міжнародна організація ЮНЕСКО прийняла постанову про відзначення 100-річчя від дня народження українського письменника, класика української літератури, нашого видатного земляка Степана Васильченка.

Назавжди запам'яталося мені 16 грудня 1987 року, коли в Ічні в районному будинку культури відбувся урочистий вечір, присвячений ювілею художника українського слова.

На урочисте зібрання до нашого міста з'їхалося багато видатних письменників: Леонід Горlach, Анатолій Дрофань, Кузьма Журба, Віктор Кава, Дмитро Косарик, Віктор Костюченко, Станіслав Реп'ях, Іван Цюпа, Олекса Ющенко та інші.

Із усіма я був знайомий. І навіть мав їхні книжки з автографами. Досить часто я зустрічався з письменником Віктором Костюченком, і якось він подарував мені свою книжку-літературний портрет «Степан Васильченко» і написав «Шановному Станіславу Маринчику на згадку про зустріч, на добру дружбу. 18.XI.1984 р.»

Книжка досліджень про майстра поетичної прози Степана Васильченка стала творчим здобутком автора і зробила його ім'я відомим, популярним не тільки серед побратимів по перу та вчителів, студентської та шкільної молоді, а й широкого загалу читачів.

У залі районного будинку культури тоді зібралось стільки людей, що ніде було не тільки яблуку, а й голці впасти.

Багато теплих, щирих слів тоді було сказано на адресу письменника-ювелера. А Віктор Костюченко сердечно, пристрасно, з великою любов'ю і зворушливо розповідав про героя своєї книжки, ічнянського письменника і класика українського слова Степана Васильченка.

Після грандіозного урочистого вечора захід продовжився в Ічнянській середній школі №1, у якій до знаменної події відкрили кімнату-музей Степана Васильченка, а навчальному закладу присвоїли ім'я письменника-земляка.

Після офіційної частини у школі було тепле спілкування за чашкою чаю. За столом поруч мене сиділи Віктор Костюченко і коре-

спондент республіканського радіо і телебачення по Чернігівській області Леонід Мацак.

Я знав, що дружина Віктора Костюченка Марія Нестеренко походила з Ічні, а Віктор Андрійович безліч разів бував у нашому місті. І, користуючись нагодою, поцікавився, як почалося його поріднення із Ічнею.

І те, що я уже про нього знав, і нове, що тоді почув, а пізніше почитав, стало джерелом і основою для написання цієї есеї.

У 2008 році Віктор Костюченко оприлюднив біографічну повість «Світ – не батько, доля – не мати». Нічого вигаданого у творі немає. Все – події, люди, дружні і недружні зустрічі з місцевими людьми, все, як було в житті. Глибоко реалістична і емоційна повість читається з великим інтересом. У повісті він розповідає про свої дитячі роки, які співпали з періодом розкуркулення на селі. Ця антилюдська акція відбувалась на підставі підозр і доносів.

Народився Костюченко Віктор Андрійович 1 січня 1929 року в селі Розсоха Чорнобильського району на Київщині. Його батько Андрій Іванович у ті роки на все село був одним грамотним чоловіком. І його обрали головою комнезаму.

Комнезам – комітет незаможників. Усе село йшло до нього. На раду-розраду. Він їздив у район і область. Та якось у райцентрі дізнався, що його сім'я потрапила у списки розкуркулення...

Несправедливе звинувачення обурило його. Він заявив, що з бідного походження, але йому пояснили, що на все село тільки одна його хата покрита бляхою. Щозими він їздив на заробітки, працював у Білорусії будівельником, складав до купи свої багаторічні заробітки. І перед тим, як одружуватися, збудував хату і вкрив не соломною, а бляхою. Вочевидь, комусь стало заздрісно і на нього написали донос. Факт підтвердився, що хата вкрита бляхою. Всі хати в селі вкриті соломною, а його - бляхою. Це вже було щось класово неприпустиме, щось панське.

Приїхав він із району і сказав дружині: «Ганно, мерщій збирайся, бери необхідне і будемо тікати із села, інакше нас чекає Сибір». Віктору тоді не було і місяця. Морозної ночі батьки спішно зібралися і попросили родича, щоб вивіз їх із села.

Понад сто верст до Києва вони їхали кіньми. У Ганни від хвилювання пропало молоко. І немовля вона штучно годувала так званою «куклою» – розжованим хлібом, загорнутим у полотничку.

Відтоді сім'я Костюченків на одному місці не затримувалася і постійно мандрувала, щоб їх не розшукали.

Жили на Донбасі, в Підмосков'ї, під Ленінградом і лише у 1937 році, коли у Ніжині почали будувати аеродром, осіли тут.

До речі, після трагедії у 1986 році на Чорнобильській атомній електростанції села Розсоха більше не існує.

Якось малому Віктору подарували велику картонну коробку, на якій було написано «Конструктор», з набором кубиків з малюнками та літерами. Допитливий хлопчик самостійно вивчив азбуку і навчився читати. Він рано полюбив книгу і ще дошкільням записався у бібліотеку.

Його мама була неписьменною: не вміла ні писати, ні читати. Але дуже любила, коли син читав уголос. Книжки відкривали їм нові світи, незнані моралі, невідомий побут, різні характери людей. І тоді хлопцю здавалося, що разом із мамою вони вилітали з тісної хати, з бідності й холоду у небачені світи з іншим життям. А, читаючи книги, обоє часом плакали над голодним пастушком маленьким Тарасиком Шевченком і школярем Миколкою Архипа Тесленка, над нещасним Герасимом, який змушений був утопити свого улюбленого собаку. Після прочитання творів Шевченка, Марка Вовчка, Тургенева, Коцюбинського, мати витирала краєм хусточки очі, важко зітхала і промовляла: «Одна я така сліпа, не грамотна».

Коли Віктор пішов до школи, перша вчителька, молода, вродлива і мудра на все життя залишила слід у його серці. Вона уміло прищепила першокласнику смак до слова, до пісні, до барв і краси природи.

Бібліотекарка також заохочувала його до читання. Ріс Віктор, і росла його пристрасть до книги. Десь у четвертому класі він прочитав Ф. Достоєвського «Униженне и оскорбленне». Книга складна, але він подумав її прочитати.

У вересні 1941 року гітлерівці окупували Ніжин, Віктор перестав ходити у школу. На горіщі хати влаштував свій «кабінет». Переніс туди колекцію пташиних яєць, перемальованого з книжки власноруч портрета Богдана Хмельницького і, звичайно, свою невелику домашню бібліотеку. Книжок у ній було мало – Тарас Шевченко, Жуль Верн. Там він старанно займався самоосвітою.

У вересні 1943 року радянські війська звільнили Ніжин. Пропустивши два роки навчання, хлопець пішов у шостий клас. Підручників тоді у нього не було, зошитів також. Школярів вели у життя вчителі. А серед них були справжні сіячі розумного, доброго, вічного.

Для Віктора найкращими вчителями були ще й майстри художнього слова – письменники. І підліток почав збирати свою власну домашню бібліотеку.

День Перемоги 9 травня 1945 року Віктор зустрів у госпіталі для важкопоранених. Виступав з культбригадою. І читав вірш Володимира Сосюри «Любіть Україну». На ліжках, мов мумії, лежали поранені, обличчя яких були забинтовані у біле. Одні тільки щілинки для очей і рота. Зі сльозами на очах хлопець повертався додому.

У школі тоді було модним писати твори. Твори учня Віктора Костюченка були найкращі у класі. І його улюблений вчитель Дмитро Дмитрович Герасименко постійно їх зачитував і ставив найвищу оцінку.

Ніжинську середню школу №4 Віктор закінчив із срібною медаллю. Медаліст мріяв вступити до Харківського інституту інженерів залізничного транспорту. Але на заводі стали сімейні обставини, батько уже відійшов у засвіти. Бідність пожерла юначі мрії, які звузилися до однієї професії – вчителя. І хлопець вступив до Ніжинського педагогічного інституту ім. М. Гоголя.

В роки навчання в інституті Віктор уподобав трохи молодшу за себе вродливу студентку із біологічного факультету Марію Нестеренко із Ічні. Дівчина відповіла взаємністю і між молодятами спалахнуло щире, світле кохання.

Він успішно навчався, був активістом інститутських гуртків: наукового та художньої самодіяльності. Оскільки мав нахил до наукової роботи, то у 1952 році, по закінченні інституту, здав вступні іспити до аспірантури при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка.

Але за розподілом випускника інституту направили учителем-мовником на Західну Україну у Заболотівський район Волинської області.

У родині Костюченків на той час панувала велика бідність – батька не було, за станом здоров'я мати не працювала, у сестри четверо малолітніх дітей, а чоловік загинув на фронті.

Ніжинська міська влада не зважила на це, і не залишила випускника інституту при сім'ї. У міністерстві освіти категорично пояснили: «Родина тебе вгучила, Родина знаєт, где тебе работать».

Так Віктор опинився на Волині. У селі посеред лісу, в якому і вдень, і вночі чулася стрілянина. Вона то стихала на коротку мить, то потім знову здіймалася. У селі удень керувала радянська влада, а уночі – повстанці.

Зійшлися у нерівному двобою українські повстанці і червоні війська. М. Хрущов, який організовував придушення, вимагав жорсткої розправи над повстанцями. «Леса хватит, чтобы вешать врагов украинского народа», – говорив він на нарадах.

Тієї пам'ятної і неспокійної осені Віктор провів декілька днів у повсталому Волинському краї. Аж поки не одержав наказ, що його зарахували до аспірантури і викликають у Київ.

Історію про цей тривожний відрізок життя героя моєї оповіді, коли він перебував на Волині, де місцеве населення повстало проти радянської влади, я взяв із його розповідей та біографічної книги «Холодне сонце», яка у 2014 році побачила світ.

А коли з Волині приїхав у Ніжин, мати зі сльозами на очах. «А я тебе жду та й жду», – каже вона. І слова ці звучать із докором. Потім виносить і подає сину якийсь папірець. Розгортає він, а це виклик у суд, нібито він не приїхав на роботу. «Що ж ти накоїв?» – стурбовано питає Ганна Пилипівна. Щоб не поглиблювати конфлікт, він пояснив, що це йому прийшов штраф за безбілетний проїзд у поїзді.

На суді був присутній представник інституту. Віктор його не знав ні як людину, ні як викладача. Та повівся на суді представник гідно. Як міг захищав випускника. І суд хлопця виправдав.

Грошей у нього не було, тож поїхав він до Києва, як завжди, без квитка. Так почалося його навчання в аспірантурі.

У столиці Віктор Костюченко почав топтати стежину у новий для себе науковий світ, який ще із студентських років манив і вабив хлопця. Але ж у Ніжині залишилося його перше велике кохання – Марія. І аспірант розривався між цими двома світами. Він мчав потягом до Ніжина, де дівчина ще вчилася в інституті, а влітку, коли були канікули, автобусом до Ічні. І коли бачив її миле личко і щасливі закохані очі, втоми не відчував.

Парубка добре прийняла її мама Єфросинія Миколаївна – дивовижна і мудра жінка. Разом з чотирма доньками, вдова Другої світової війни, вона вправно всьому давала лад у двокімнатній комунальній квартирі, збудованій ще у дореволюційні часи.

Авторитет її був незаперечним, і у родині завжди панував порядок. А нелегких клопотів було багато. Нагодувати дітей, помити і одягти. Вона ніколи не підвищувала тон, хоча інколи і могла б.

Вечорами жінка писала листи, щоб розшукати чоловіка Петра Павловича Нестеренка, який загинув у перші дні війни з гітлерівською Німеччиною на кордоні з Польщею.

Коли Віктор приїжджав, Єфросинія Миколаївна, за його наполяганням, слала йому постіль на підлозі під вікном. Марія лягала спати з матір'ю, а у другій кімнаті спали двоє менших дочок: Сталіна та Земфіра. Четверта Євгенія на той час уже вийшла замого сусіда Бориса Кутового – лейтенанта Військово-морського флоту. Після закінчення Житомирського військового училища він оженився і повіз дружину за місцем служби, аж на Далекий Схід.

Часто Віктор гостив у Нестеренків. Пам'ятається, що з хлібом тоді були великі проблеми. Чергу займали із 18 години вечора, і, щоб її не втратити, члени сім'ї по черзі до світанку навідувалися до крамниці. Приносила ранком Єфросинія Миколаївна буханець і, оскільки у них був гість, нарізала хліб не на чотири рівних кусні, як завжди, а на п'ять. Їв Віктор той крайчик, і давив він йому горло і перехоплював дихання. Повертався у Київ мало не плачучи, що здоровий, сильний забрав шматок у дітей...

Приїжджає, а йому дають місце у гуртожитку. Іде поселятися, заходить у кімнату. «Здрастуйте! Я буду жити з вами». Його зустріли мовчки. Уже пізніше дізнався, що аспіранта поселили на місце хлопців, арештованих за український буржуазний націоналізм.

Віктора весь час переслідувала думка і боляче муляло серце: Марія закінчує інститут, одержить призначення і поїде працювати. Він може втратити своє світле перше кохання. Але що він може запропонувати? Яка перспектива?

Аспірантська стипендія мала. Заощаджень ніяких. Батька у нього немає, у неї також. Їхні матері не працюють. У коханої велика родина. У нього також.

Єдине багатство – молодість та щире і взаємне кохання. І велика любов привела їх до міської служби реєстрації актів цивільного стану. Не придбали вони обручок, весільного одягу. Не було ні чорних, ні білих автомобілів. З щасливим і світлим настроєм молодята 21 лютого 1954 року узаконили своє сімейне життя.

Хотілося квітів, але ж зима. А у ті роки в ніжинській крамниці живих квітів не було. Хотілося сонця, та день був похмурим і морозним. А ще хотілося красивого, дружнього товариства. Але усі однокурсники жениха поїхали на роботу за призначенням. Отже, було лише товариство Марії.

Весілля у домі Віктора в Ніжині не зробити – тіснява. У нареченої в Ічні – теж саме. Що робити? Пішов Віктор до ректора інституту і попросив дозволу на організацію весілля в Гоголівському виші.

Вочевидь, з часу свого заснування стіни цього історичного і важного навчального закладу не бачили такої okazji. Авантюра? Креатив! Але це було одне-єдине незвичайне, яскраве і пам'ятне, що міг тоді жених подарувати своїй коханій у такий пам'ятний день!

Поїхав Віктор у Носівку, привіз відро самогону. Вдома розлив у пляшки. У крамниці придбав три пляшки портвейну, щоб прикрасити стіл. Замовив у студентській їдальні сорок порцій котлет із картопляним пюре і тушкованою капустою, сорок склянок компоту, узяв сорок виделок і сорок тарілок. Подруги Марії приготували велику каструлю вінегрету.

І на весіллі були щедрі побажання, тости та вимогливі вигуки гостей «Гірко!», радісні поцілунки та обійми. Незвичайну святкову і урочисту піднесеність жениха, нареченої та гостей підсилювали щемні мелодії інститутського духового оркестру.

З часом Віктор відчув, що все більше полюбає Ічню. Він ніби поступово вростав у місто своєї дружини. І радів, коли відчував до цього краю хвилюючі почуття, що властиві близьким і родинним взаєминам. Так поступово він став ічнянцем.

Цьому сприяв і класик української літератури Степан Васильченко, про якого Віктор ще у студентські роки як член наукового гуртка збирав різні матеріали, щоб дослідити і написати літературний портрет великого художника українського слова.

Він також захоплювався поезіями завжди юного Василя Чумака. З трепетом у серці заходив у родинні хати Василя Чумака та Степана Васильченка. І коли уперше переступив поріг оселі, з якої пішов у широкий світ знаний у багатьох країнах прозаїк С. Васильченко, Віктору здалося, що він так само думає, як думав колись талановитий співець людської долі, виникло відіння, ніби письменник розмовляє з ним і підказує, про що писати. Це настільки надихнуло, що у 1961 році він написав літературного портрета «Степан Васильченко».

В Ічні Віктор Костюченко на той час уже мав багато знайомих і друзів, зокрема прозаїка Анатолія Дрофаня і поета Григорія Коваля.

Поступово він багато нового і цікавого дізнавався про волелюбне козацьке містечко Ічнію та легендарну Качанівку, де бували Т. Шевченко, М. Гоголь, М. Вовчок, художники І. Репін, В. Штернберг. І був дуже подивований, коли дізнався, що стежками Ічнянщини у супроводі художника М. Ге ходив великий Л. Толстой. Усіма фібрами творчої душі Віктор відчував, що все більше і більше захоплюється легендарним ічнянським краєм.

Якось у серпні на Спаса вони приїхали в Ічнію, і Марія каже: «Сьогодні у нас буде «мостік», ти такого ще не бачив.» У нашому місті з сивої давнини у святкові та вихідні дні і вечори молодь традиційно збиралася на головній вулиці біля Воскресінської церкви. За радянських часів та вулиця назвалася Леніна. Нині їй повернули історичну назву Воскресінська. А місце, де гуртувалася, веселилася і розважалася молодь здавна називали «мостік». Тут хлопці та дівчата знайомилися, тут зароджувалася дружба, яка переростала у кохання.

Віктор і Марія пішли на «мостік». У Ічнію на свято Спаса приїхали студенти, відпускники і гості. Біля церкви усі вилаштувалися у шеренги по чотири і звідти пішли центральною вулицею на західну частину міста до того місця, де у ті роки знаходився тарний завод.

Потім колона повернула назад. У неї вливалися нові групи молоді. Лавина більшала і більшала. Величезне людське море говорило, сміялося, співало і пританцьовувало. Поступово колона наростала й наростала і головною вулицею, минувши церкву, райвиконком наближалася до площі, де зараз стоїть пам'ятник геніальному скульптору ічнянцю Івану Мартосу.

Тут колона знову розверталася і крокувала назад. І так по величезному колу молодь ходила з піснями і розважалася до самої ночі. І чим віддаленіше звучав той спів, тим більше здавалося, що море звуків глибшає, ширшає, гармонізуючи молоді серця, що скучили одне за одним.

Моя хата у самому центрі Ічні. І влітку, коли вікна були розчинені, пісні не давали мені заснути. Я насолоджувався різноманітним репертуаром і тембрами чудових жіночих і чоловічих голосів.

Я знаходився у хаті, але чув, коли від загальної колони починали відокремлюватися невеликі групи молоді і йшли з піснями на свої кутки. Тоді з однієї сторони Ічні лунало:

«Засвіт встали козаченьки
В похід з полуночі, –
Виплакала Марусенька
Свої ясні очі...»

А з іншого краю неслося:

«Ой, дівчино, шумить гай,
Кого любиш – забувай»...

І зовсім поруч, вочевидь із сусідньої вулиці, чулося тужливе:

«Дивлюсь я на небо та й думку гадаю..
Чому я не сокіл, чому не літаю?»

Та ось із якогось далекого кутка до хати ледве долітало:

«Ой, Морозе, Морозенко, ти славний козаче.
За тобою, Морозенко, Україна плаче.»

Не одне століття в Ічні діяв «мостік». Але, кажуть, що в середині 60-тих років за вказівкою одного районного партійного функціонера міліція заборонила традиційні зібрання молоді, які існували у нас із сивих віків. Наше місто славалося популярними хоровими колективами, які займали почесні місця на оглядах та фестивалях художньої самодіяльності в Чернігові та навіть в Києві, а старожили хвалилися, що у 30-тих роках минулого століття ічнянський хор дивував своїм співом учасників Всесоюзної сільськогосподарської виставки в Москві.

Віктор та Марія так часто приїздили в Ічню, що багато містян вважали не тільки Марію, а й Віктора Костюченка нашим земляком.

Минали роки. А його теща невтомно писала листи в усі інстанції та наполегливо розшукувала свого чоловіка. До її пошуків підключився і зять. Але приходили стандартні відповіді – ваш чоловік пропав безвісті на Західному фронті.

Віктор Андрійович добре знав польського письменника Януша Пшибишевського, відомого у нас автора повісті та однойменного телевізійного фільму «Чотири танкісти і собака». Поляк працював над книгою «Меморіал» про радянських воїнів, які загинули на території Польщі. Написав йому листа. Одержав відповідь, що серед пошукових матеріалів ім'я Нестеренка Петра Павловича не зустрічалося.

Майже до останнього подиху Єфросинія Миколаївна продовжувала свої невтомні пошуки. Але так і не дізналася, де саме загинув її чоловік – батько чотирьох дітей.

У 1967 році в Ічні спорудили пам'ятник Вічної Слави (скульптор В. Луцак) на честь воїнів і партизанів – уродженців Ічнянщини, що віддали своє життя (1516 чол.) на фронтах Другої світової війни. Серед загиблих викарбуване ім'я Нестеренка Петра Павловича.

У роки навчання в аспірантурі Віктор Андрійович Костюченко досліджував і збирав матеріал та працював над науковою темою дисертації «Естетичний ідеал у творчості Лесі Українки». У 1955 році закінчив аспірантуру, пізніше захистив дисертацію і одержав учене звання кандидата філологічних наук.

Свою трудову діяльність розпочав редактором у Держлітвидаві України, затим секретарем журналу «Дніпро». А з 1963 р. до 1972 р. працював на партійній роботі. Потім старшим науковим співробітником Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, з 1973 р. до 1989 р. – директором видавництва дитячої літератури «Веселка».

Видавництво було відомим у світі. Воно за рік видавало понад 200 назв книжок тиражом більше сорока мільйонів примірників. Перекладало з 12 мов світу, брало участь у міжнародних книжкових виставках у Болгарії, Грузії, Італії, Іспанії, Німеччині, Польщі, Словаччині, Чехії, Угорщині та інших країнах. На виставках книги «Веселки» багато разів відзначались призами. За ілюстрації до книжок «Веселки» художники Георгій Якутович, Олександр Івахненко одержали Державну премію УРСР імені Тараса Шевченка.

У 1982 р. у видавництві «Веселка» відкривається Будинок дитячої книги з кінотеатром. Зміст і характер діяльності видавництва змінився. Зароджується взаємозв'язок із школами і дитячими садками. Це дало і нові теми, і нові проблеми.

За 16 років під керівництвом Віктора Андрійовича Костюченка «Веселка» видала для дітей літератури (і за кількістю назв, і за сукупним тиражом) мабуть більше, ніж усі разом взяті видавництва України за роки незалежності.

Віктор Костюченко письменник-громадянин, він має свою позицію, до його слова дослухаються. Він відповідально ставиться до професії письменника, свої твори пропускає через розум, душу і серце. Є автором багатьох літературних портретів, у яких разом із образами відомих українських письменників правдиво відтворив тогочасні історичні події.

Творче перо Віктора Костюченка не потребує реклами, він знаний серед письменників та широкого кола читачів. Він автор прекрасних книг, чимало з яких із зворушливим автографом поповнили мою домашню бібліотеку.

Йдеться, зокрема, про книжку «Біль аж до краю дороги», яку в 2004 році Віктор Костюченко підготував до друку. Це дослідження про творчість Володимира Сосюри, поета радянського часу. Серце його було переповнене любов'ю до України. Майже 30 років поет зазнавав з боку держави критики саме за цю любов. Партія вчила його, підказувала тематику. А він напише кілька віршів про працю радянських шахтарів та й знову повернеться до образу калинової України.

Вже до серця доходить отрута,
І минулого стало так жаль...
Моя путь у кайдани закута...
І на кожному кроці печаль...

Цей вірш написаний у 1925 році. Написаний він після нічних допитів в органах міліції. Поет виходив з підвалу КДБ і хотілося йому покінчити з життям. Він ховав свої твори по знайомих. І у своїй творчості звертався до героїв-українців І. Мазепи, Н. Махна, а його наполегливо вчили писати про робітничий клас.

У 1951 році у центральній газеті «Правда» 2 липня з'являється стаття «Проти ідеологічних перекручень в літературі», де поета Володимира Сосюру порівнюють з ворогом радянської влади С. Петлюрою. Це вже було політичне звинувачення. Зламаний поет іде Україною. Першою зупинкою було місто Ніжин.

Літо. Усі на канікулах. Викладачі інституту, які жили у квартирах у дворі інституту помітили В. Сосюру, майже силою затягли його у спортивний зал (усі інші приміщення були зачинені) і влаштували зустріч. На ній були викладачі: О. Д. Королевич, А. С. Одарич, І. А. Шут та інші. Цікаво, що Іван Андрійович Шут наш земляк, родом із Гужівки. Поет читав свої вірші:

Так ніхто не кохав,
Через тисячі літ лиш приходять подібне кохання,
В день такий розквітає весна на землі,
І земля убирається зрання...

Болісно він пережив 1951 рік, каявся, обіцяв виправити себе. І шукав спосіб переховати поему про гетьмана Мазепу, який домагався визволення України від російського ярма.

Книжку про В. Сосюру Віктор Костюченко надіслав Іванові Драчу. Через якийсь час автор одержав від І. Драча журнал «Дзвін» №6 за 2015 рік, а в ньому драматичний твір «Оріон Золотий» про В. Сосюру з написом «Дорогому Віктору Костюченку – велика дяка за спонуку до роботи».

У 2009 році з'являється нова книжка досліджень В. Костюченка «Літературними стежками». Автор уперше здійснив огляд літератури для дітей за століття від І. Франка до А. Качана. У книжці проаналізував творчість 70-ти письменників. Приділено увагу складним ідеологічним умовам 30-их, 40-их, 50-их років, що штовхало письменників на штучні орієнтири, як скажімо В. Бичка, Б. Чалого, Ю. Збанацького.

Книга стала добрим помічником бібліотекарів, які змогли проводити літературні свята, ювілеї письменників, зустрічі читачів з творцями літературного слова. Організувала вчителів на проведення календарних дат, вона служить добрим довідниковим матеріалом.

У виданні розглянуто творчість письменників у тісному зв'язку з історичними подіями, державними акціями, нагородженнями,

арештами. І головне – у книзі не приховуються труднощі розвитку літератури для дітей, яка повинна була, на думку комуністичної партії, виховувати у дітей комуністичні ідеали, робити їх вірними ленінцями. Позитивну оцінку книзі дали вчені В. Дончик і Н. Шумило.

У 2016 році письменник видрукував книжку «Міфи і не міфи», до якої включив низку статей про свої дитячі роки і вигнання його із раю. Схвильовано і задушевно він розповідає про свою маму – ніжну, добру і не звичайну жінку. Вона була неписьменна, не вміла ні читати, ні писати, але від природи була мудрою. Справжнім дороговказом та наставником. Бувало, садять вони город, Ганна Пилипівна гукає сина. Підходить. «У тебе рука добра. Кинь у земельку квасоллю. Поклади картопельку. Я примітила, коли ти посієш, посадиш, воно росте краще, сильніше», – казала вона. Він соромливо заперечує та мама твердить, що в руці сина насіння нагрівається дужче і проростає швидше.

Мама ходила на батьківські збори у школу і коли приходила додому та розказувала, як проходили збори, враз починала плакати. Віктор насторожено запитував: «Про мене погано говорили?» «Та ні.» «То чому ж ви плачете?» Найдорожчою людиною дитинства і юності Віктора була мама... Коли вона померла на 93-ому році життя, під подушкою син знайшов вузлик, а в ньому кілька дрібних монет. Вона збирала, щоб віддати їх дітям.

У 2019 році Віктор Костюченко обнародував книжку «Доля слова». На сторінках видання відтворив літературні портрети письменників, яких влада не любила. І які, на думку влади, не відповідали канонам радянського письменника. Це розповіді про Остапа Вишню, Павла Тичину, Олександра Довженка, Олесе Гончара, Івана Чендея, Василя Симоненка та інших.

Письменник-дослідник, літературознавець, літературний критик Віктор Костюченко як упорядник написав вступні статті до книжок В. Симоненка «На схрещених мечях» (2004 рік), В. Сосюри «Любіть Україну» (2005 рік), Л. Українки «Мріє, не зрадь» (2009 рік).

У газетах «Літературна Україна», «Сільські вісті», «Українська літературна газета», «Слово просвіти» публікував статті про Наталію Забілу, Оксану Іваненко, Івана Дзюбу, Ірину Вільде та інших.

Якось на черговому з'їзді Національної спілки письменників України я зустрівся з Героєм України, письменником-прозаїком Юрієм Мушкетиком та заслуженим працівником культури України та Польщі письменником-прозаїком, літературознавцем та критиком Віктором Костюченком – розговорилися. Коли вони дізналися, що в Ічні я заснував спілку літераторів «Криниця», зацікавилися нашим творчим колективом.

Я запросив їх приїхати до Ічні... Незабаром вони приїхали, декілька днів гостили у моїй стародавній хаті, якій уже майже 180 років. За цей час відвідали Ічнянський історико-краєзнавчий музей, побували у Національному історико-краєзнавчому заповіднику «Качанівка», музеї-садибі Левка Ревуцького в селі Іржавець, брали участь у творчому засіданні колективу «Криниця» і тепло спілкувалися з нашими літераторами. Пізніше вони ще неодноразово приїздили до Ічні. Свої враження про зустріч та перебування в Ічні Віктор Костюченко виклав у статті «Висота батьківського порогу» у 2019 році в «Українській літературній газеті». Високий цей поріг. І Віктор Андрійович з честю несе його виміри – ідейні, естетичні, національні...

Костюченко Віктор Андрійович має двох дочок. Старша, до слова, народилася в Ічні. Обидві закінчили Київський державний університет імені Т. Шевченка, філологічний факультет. Наталія Вікторівна працювала в Адміністрації Президента України, в апараті Верховної Ради України. Вікторія Вікторівна працює керівником секретаріату Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка.

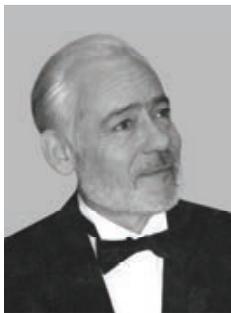
Сьогодні, поважний літературний метр досяг солідного віку, але продовжує наполегливо працювати.

1 січня 2020 року, саме на Новий рік, моєму старшому приятелю виповнився 91 рік. Того пам'ятного дня я зателефонував у Київ і сердечно поздоровив побратима по перу із Днем народження і новорічними святами.

І побажав міцного здоров'я, родинного затишку, батьківського, дідівського та прадідівського щастя і плідного творчого довголіття.

Віктор Андрійович зворушливо подякував і зізнався – «Живу із думками про Ічню, і працюю над новою книжкою».

Чомусь сниться Бережівка

Якось на репетицію учнівського хору Бережівської сільської десятирічної школи завітав директор місцевого Будинку культури Микола Іванович Молібог. І замилювався злагодженим співом дітвори і, особливо, приємним та задушевним голосом десятирічного учня Олександра Круша.

А коли репетиція закінчилася і zostалися тільки Молібог і Олександр Петрович Ткачун – керівник хору, він же учитель музики та співів, а ще працював по сумісництву художнім керівником сільського Будинку культури. Микола Іванович сказав: «Оце вчора був у Ічні, на районній нараді і нарешті роздобув слова та ноти популярної пісні Платона Майбороди на слова Андрія Малишка «Рідна мати моя», пісню «про рушничок» співають навіть у Москві, а в Бережівці вона ще не звучала. Мені здається, що Сашко Круш зможе її виконати».

Наступного дня Ткачун сказав Крушу: «Слухай, тезко, наш Будинок культури готує програму святкового концерту до міжнародного жіночого дня 8 Березня. Молібог довірив нам підготувати популярну пісню «Рідна мати моя»».

Сашко знав, що Ткачун був демократичним учителем і на його уроках панувала дружня атмосфера, яка значно відрізнялася при вивченні інших навчальних предметів. У хлопця радісно закалатало серце, що шановний «маестро», як у Бережівці прозивали Ткачуна, назвав його тезкою і що він найперший у селі буде співати популярну пісню.

Ніби на свята Сашко ходив на репетиції і ніяк не міг дочекатися того дня, коли пісню «про рушничок» співатиме для всього села.

Та коли, нарешті, така мить настала і Молібог оголосив, що уперше прозвучить пісня «Рідна мати моя», і сотні односельці очікувально дивилися на Сашка, він – розгубився, але несподівано в першому ряду крісла побачив маму. Її знайома і рідна посмішка заспокоїла хлопця. Ткачун кивком голови підбадьорив учня і розтіг міхи баяна, його пальці звично й прудко забігали по клавішах інструмента, і враз приємна та щемна мелодія заповнила клубівський зал.

Сашко невідривно дивився на маму і з великою пристрасною та щирістю співав тільки для неї. Він намагався донести до нени любов свого синівського серця. Тематика пісні відповідала програмі концерту, а виразне виконання сприяло тісному контакту, що виник між залом та співаком. Прекрасна музика та щирий і задушевний голос наповнили зал змістом величавих, проникливих слів і світлого образу материнської любові.

А коли замовкли останні акорди баяна, якусь мить зал зачаровано мовчав. Сашко з острахом подумав: «Невже «завалив» номер?». І раптом шквал бурхливих оплесків та вигуки «Браво!» змусили хлопця ще двічі виконати зворушливу пісню.

Сашко бачив, як мама хустиною витирала щасливу сльозу.

За кулісами Молібог та Ткачун радісно обіймали юного співака, вітаючи з вдалим дебютом. Після концерту до школяра підійшли голова колгоспу Володимир Іванович Хист та класний керівник Василь Степанович Сидоренко і, ніби дорослому, щиро потисли руку. До хлопця підходили вчителі, однокласники, сусіди і дякували за гарну пісню. А у нього радісно калатало серце, він щасливо посміхався, сконфужено мовчав, бо не знав, що відповідати на таку несподівану увагу. Адже на сцені він від тих пір, як пішов до першого класу, в школі відкрився його талант, але такого визнання ще не було.

З того часу пісню «про рушничок», у виконанні школяра, постійно включали до репертуару концертів Бережівського Будинку культури.

Якось Сашко прохопився в розмові з Молібогом та Ткачуном, що дуже любить слухати по радіо опери та драматичні спектаклі, а його улюблені твори – «Наталка Полтавка», опери «Кармен», «Госка». Молібог по-належному зреагував на ті слова і роздобув ноти та посприяв, щоб школяр розучив під фортепіано арію Петра «Сонце низенько» та деякі інші.

Неймовірно, але факт: школяр успішно виконував класичні твори на концертах Бережівських аматорів в селах Ічнянщини, та навіть в сусідніх районах. Юному співакові неодноразово аплодували в Ічні на районних оглядах художньої самодіяльності та на обласних в Чернігові. Підтвердженням його таланту чисельні дипломи та грамоти, які він одержував на фестивалях та оглядах художньої самодіяльності.

Слід згадати, щороку, під час літніх канікул, школяр з одинадцяти років працював у колгоспі. Спочатку підвозив питну воду в польові і тракторні бригади, а як підріс, довірили пасти череду великої рогатої худоби, а коли навчався в старших класах – працював помічником комбайнера.

По закінченню середньої школи талановитий юнак вирішив поступати до Київської консерваторії, але конкурс був великий, чимало абітурієнтів закінчили музичні школи та училища, отже, хлопцю із села не пощастило.

Тоді його шлях проліг до Миколаївського професійно-технічного училища № 1 за спеціальністю електрозварника, що діяло при кораблебудівельному заводі.

При училищі працювало чимало різних гуртків і Сашко почав відвідувати гурток вокального співу. Через три місяці навчання першокурсників відправили на виробничу практику. На суднобудівному заводі у трюмах кораблів практиканти зварювали металеві конструкції. Несподівано, на репетиціях вокального гуртка, Сашко відчув, що почав втрачати тембр голосу. Лікарі встановили діагноз – «алергія гортані» і пояснили, що випари заліза негативно вплинули на голосові зв'язки.

Керівником вокального гуртка була літня жінка – досвідчений педагог. Їй по-материнськи стало шкода талановитого юнака і вона щиро підказала хлопцю, щоб незапастити рідкісного голосу, негайно залишити училище і обрати професію, яка б не шкодила здоров'ю.

Сашко написав мамі про свої проблеми. Незабаром Раїса Андріївна відповіла, щоб він їхав додому, адже наступного року його мали призвати до військової служби.

До армії юнак працював у колгоспі конюхом, а як покликали до військової служби, Олександра зарахували у ракетні війська стратегічного призначення. Півроку він навчався в учбовому центрі Переяславі-Заліському Ярославської області. Затим присвоїли звання старшого сержанта військ зв'язку і перевели неподалік Москви в райцентр Одинцово, де поруч, у селищі Власіха, знаходився головний штаб ракетних військ стратегічного призначення колишньої Радянської Армії.

Олександр не розлучався з піснею і на військовій службі. У армії хороший співак завжди користувався загальною любов'ю та повагою.

Правий був той, хто сказав, що сильною духовною зброєю завжди була і залишається пісня. Адже під час маршу стройова пісня дисциплінує колону військових і формує в один монолітний колектив.

По демобілізації Олександр залишився в Одинцово і працював зв'язківцем. З піснею не розлучався, мріяв про вдосконалення вокальної справи. І йому пощастило. 1977 року став одним з організаторів військового Ансамблю пісні і танцю «Красная звезда», ракетних військ стратегічного призначення.

Того ж року він вступив до музичного училища при Московській державній консерваторії імені П.І. Чайковського по класу вокалу.

Виявилось, що конкурс був 20 чоловік на місце. Чимало абітурієнтів уже мали освіту музичних шкіл. На прослуховуванні Круш виконав на українській мові арію Петра «Сонце низенько» з опери Миколи Лисенка «Наталка Полтавка».

Приємний тембр голосу вразив декана вокального факультету консерваторії, по-національності німця Туго Тіца, і доля хлопця з глибинки була вирішена, Круша зарахували до училища.

Він старанно вивчає теорію вокального мистецтва, скрупульозно шліфує кожен гамму, кожний вокальний відтінок, кожен дрібну деталь нотного тексту.

Олександр успішно навчається в училищі і паралельно працює у військовому ансамблі «Красная звезда», отже, теорію вокалу тісно поєднує з практикою. За ці роки він значно розширив і збагатив палітру свого репертуару класичними творами Верді, Глінки, Даргомижського, Пуччині, Чайковського, а також народними українськими, російськими, білоруськими піснями і романсами.

У складі Ансамблю «Красная звезда» Олександр Круш гастролював в Австралії, Аргентині, Бельгії, Бразилії, Великобританії, Голландії, Іспанії, Мальті, Португалії та багатьох інших країнах планети. Цікаво, що під час гастролей в Аргентині у Буеносі-Айресі Круш відвідав ресторан «Аргентинське танго», який належить легендарній співачці і кінозірці Лоліті Торрес і навіть спілкувався з великою актрисою.

На концерті в Лондоні були присутні прем'єр-міністр Великобританії Маргарит Теттчер та принцеса королівської сім'ї Анна. Виступ ансамблю настільки сподобався іменитим англійцям, що Теттчер запросила на прийом десять артистів і в тому числі Круша до своєї резиденції.

У 1980 році на випускних екзаменах в музичному училищі на унікальний баритональний тенор Олександра Круша звернув увагу славнозвісний тенор, професор Ташкентського музичного інституту Граєр Ханиданьян і запросив Олександра Вікторовича до навчання в своєму інституті.

Напередодні Московської Олімпіади Олександр поїхав в Узбекистан.

Після прослуховування та співбесіди Круша в музичному інституті зарахували на третій курс факультету вокалу.

Він навчався в музичному виші і працював в Ташкентському Державному Академічному театрі опери і балету імені Алішера Новаї, виконує арії з репертуару класичних творів. На республіканському конкурсі вокалістів «Тенор» за пісню на українській мові на слова Л. Глібова «Стоїть гора високая» удостоєний звання лауреата конкурсу.

Але в ті роки Олександр був одружений, в Одінцово мешкала його сім'я – дружина Тетяна і малолітня донька Таня. Дружина за освітою інженер текстильної промисловості, працювала в Москві у науковому дослідному інституті текстильної промисловості. І коли вона написала чоловіку, що їй тяжко виховувати доньку і їздити на роботу в столицю, Олександр Вікторович негайно повернувся в Одінцово.

Круш працює в Московській філармонії. Майже впродовж двох років йому щастить співати з легендарним співаком Анатолієм Солов'яненком і навіть бути його дублером. А коли донька піросла свою творчу діяльність Круш продовжує в ансамблі «Красная звезда», який часто гастролює в багатьох країнах світу.

Відчуваю гордість, що мій земляк у складі військового ансамблю неодноразово гастролював Афганістаном, в гарячих точках планети співав для воїнів інтернаціоналістів.

Побачене і пережите залишило незабутній слід в пам'яті та душі артиста. Минули роки, але дні проведені в Афганістані пам'ятаються до найменших подробиць і сьогодні. Адже там він по-справжньому відчув і зрозумів, що таке людяність, мужність, зовсім інакше став сприймати, цінувати мир на землі.

26 квітня 1986 року сталася одна з найбільших трагедій в історії людства – вибухнув атомний реактор ЧАЕС. Через півтора місяця

Олександр Вікторович з концертною бригадою виступав у Чорнобилі. Ліквідатори були в респіраторях, а артисти не шкодували своїх голосів та здоров'я, давали по декілька концертів на добу.

У 1994 році Олександр Круш став одним із засновників в Москві першого професійного театру української музики «Чуєш, брате мій!».

Актив театру розробляв концертні проекти під які шукали кошти. Спонсорами були українці, яких багато мешкає в Москві. Наприклад, В. Дума президент компанії «Славутич». Українське посольство в основному надавало правову підтримку театру.

Театр української музики «Чуєш, брате мій!» користувався великою популярністю, його відвідували чимало відомих українців, які живуть в білокам'яній. Наприклад, генерал-майор авіації, двічі Герой Радянського Союзу, льотчик-космонавт Павло Попович; в театрі бував президент України Леонід Кучма і виступали артисти – Герої України – Дмитро Гнатюк, Ніна Матвієнко, Валерій Бурмістер та багато інших відомих українських митців.

Український музичний театр «Чуєш, брате мій!» проіснував вісім років і припинив свою діяльність за браком державної підтримки. За роки роботи театру було організовано понад 400 концертів і не тільки в Росії, а й у багатьох країнах планети, де живуть українці.

На адресу театру надходило чимало вдячних відгуків від глядачів багатьох зарубіжних країн.

У 1998 році в Москві на Старому Арбаті відкрився Український культурний центр, за рекомендацією Анатолія Солов'яненка. Олександр Крушу довірили посаду заступника начальника відділу культурно-художніх програм.

Культурний центр займається пропагандою української культури. Олександр Вікторович організовував гастролі артистів з України та складав плани різних культурно-мистецьких закладів. Щомісяця відбуваються презентації книжок українських авторів. При центрі діє «Українська книгарня». У продажі постійно українські книжки, журнали, газети, аудіовізуальні диски, вироби декоративно-прикладного мистецтва. Постійно працюють курси української мови, бібліотека української літератури.

При центрі працює дитячий вокальний колектив «Жайворонок», у репертуарі якого українські народні пісні, твори сучасних українських композиторів. При культурному центрі працюють різноманітні виставки.

Якось в культурному центрі був сольний концерт Олександра Круша, на якому були присутні генеральний директор Творчого телевізійного об'єднання телеканалу «Росія» Олена Олексіївна Імамова та відомий кінорежисер і продюсер, художній керівник телевізійного Творчого об'єднання телеканалу «Росія» Юрій Михайлович Беліков, який першим в державі створив телесеріали «Горячов та інші», «Прості істини», «Полунічка», «Злодійка» і був продюсером таких відомих телесеріалів, як «Троє проти всіх», «Ундіна», «Повернення Мухтара» тощо.

Чудовий голос та неординарні зовнішні дані Круша зацікавили митців і Юрій Михайлович запропонував артисту зіграти роль в телесеріалі «Кармеліта» до зйомок якого вони тоді готувалися. Пропозиція була несподівана і Олександр Вікторови подумав, що з ним пожартували.

Але згодом Беліков зателефонував Крушу і повідомив, що спеціально для нього написав роль Сашка-Кружки, головного конюха, циганського барона Баро в телесеріалі «Кармеліта». Коли Олександр зрозумів, що з ним не жартують, пояснив, що ніколи не знімався в кіно та не впевнений, що впорається з роллю. Але режисер заспокоїв артиста і пообіцяв допомагати увійти в кінематографічний образ персонажу.

По-різному відбувається становлення творчих особистостей, не простою стежиною йшов до професіонального кіно і мій земляк. У його житті траплялися круті переміни, як згадувалося вище, працював він і зв'язківцем, і, навіть, вантажником воєнторгу в селищі міського типу Власихі, і у військовому ансамблі «Красная звезда», і в Ташкентському театрі опери і балету, і у Московській філармонії, і був керівником музичного театру. А ось випадковість знову різко змінила його життя – він буде зніматися в кіно. Причому в одній з головних ролей телесеріалу.

Телефільм «Кармеліта» названо на честь улюбленої доньки барона осілого циганського табору. Дівчина дуже химерна, з непередбачливим характером. Кармеліта, ще в дитячі роки, заручена з Міро – сином таборного барона Бейбута. Але, несподівано, порушуючи табірні звичаї, вона палко покохала російського парубка Антона. У стрічці розгортаються карколомні і непередбачливі події.

Фільм спростовує негативну думку про циган, які нібито тільки жебракують, обманюють та ворожать. У телесеріалі показано високі моральні та духовні якості і прекрасне виховання окремих представників циганського народу.

У осілого табору є навіть своє кладовище і цигани ведуть психологічну боротьбу з «новими руськими», які мають намір відібрати цвинтар і, на місці захоронення багатьох поколінь циганських родин, збудувати розважальний центр.

Коли Круш читав сценарій, відчував духовне поєднання своєї душі з роллю головного конюха, яку йому запропонував Беліков. Артист уже бачив себе у тій ролі і майже фізично відчував взаємний зв'язок сценічних ситуацій з життям свого героя. У думках він готувався до втілення на екрані образу конюха. Він бачив свого героя комунікабельним, щирим і по-народному мудрою людиною, фанатично закоханого в коней.

У минулому він був відомим спортсменом – наїзником кінних змагань на іподромі. Але в молоді роки згрішив – украв коня і став конюхом. В його характері відчувається щось приховане і навіть героїчне. Він має свою власну гідність.

Три роки тривали зйомки серіалу і велися вони в багатьох місяцях, наприклад, поблизу Великого Новгороду на цвинтарі та на березі казкового озера Ільмень, де «стояв» циганський табір. І в кожній серії у Круша були по дві-три сцени. Навіть у останній 288-й він з'являється на екрані.

Беліков та Імамова не помилилися, Круш правдиво відтворив образ циганського конюха. Ще вчора мало кому відомий артист-співак раптом здобув загальне визнання і мільйони телеглядачів захоплювалися яскравим перевтіленням Круша та його вокальними даними. Олександр запропонував Белікову включити до серіалу українську народну пісню «Місяць на небі» і задушевно виконав її на рідній мові.

Робота над роллю вимагала не тільки самовідданої праці, але і напруження сил. Звичайно, він би не домігся такого успіху, якби не володів природними якостями екранного перевтілення. В усіх діях Круша-конюха навіть у дрібних деталях дихає жива людська правда. І кожна поява в кадрі, кожне слово і кожен рух артиста породжував емоційні нюанси у відтворенні образу героя серіалу.

У багатьох сценах перевтілення настільки реальне, що глядач сприймає його гру, як живу життєву правду. Роль конюха позначена відтінком народного гумору, щирою привабливістю життєрадісним оптимізмом. Артист домагається філософського заглиблення в образ, зберігаючи послідовність характеру та моральних якостей. Він талановито відтворив сплав щирості, доброти, а інколи навіть безвідповідальності, породженої психологією його характеру. Його герою властива м'яка манера, інколи з трохи комедійними відтінками. Творча манера Круша позначена яскравою виразністю, емоційною переконливістю та умінням правдиво відтворювати гострі драматичні сцени. Він уміло мобілізує свої зовнішні та природні дані, інколи за допомогою паузи або мовчазного погляду, без жодного слова домагається кінематографічної виразності окремих сцен і яскраво відтворює емоційні малюнки психологічного стану свого героя.

У телесеріалі чимало живих яскравих і достовірних характерів, а майстерність гри Круша полягає в тім, що в ролі конюха він проявив себе частинкою циганського народу і ця народність відчувається упродовж усього телефільму. Цікаво, що його партнерами в серіалі були відомі артисти знаменитого театру «Ромен» Ірина Морозова, Микола Лекареєв, Катерина та Ляля Жемчужні та інші.

Роль конюха принесла артисту визнання, мільйони глядачів захоплювались майстерною грою мого земляка. Телесеріал «Кармеліта» демонстрували на Українському телеканалі «ІНТР», який транслюють по телебаченню в 75-ти країнах світу. Отже, важко навіть уявити скільки глядачів бачили і пам'ятають Олександра Круша. Артист так яскраво відтворив образ табірнього конюха, що навіть природні цигани сприймають його за свого одноплемінця і при зустрічах звертаються до нього на мові ромів. Олександр Вікторович зізнається, що таке визнання – найвища нагорода за працю в серіалі.

Після вдалого творчого дебюту в телесеріалі «Кармеліта» відомі кінорежисери Бата Недич і Оксана Тараненко запропонували Олександру Вікторовичу роль Макаровича (друга сім'я) в українському телесеріалі «Вовчиця». Склалася амплуа артиста грати ролі людей, наділених глибокою внутрішньою силою.

У його ролях виявилась масштабність думок, прагнення філософського осмислення життєвих явищ та глибоке знання народного

побуту. Щоб домогтися художньої виразності у відтворенні кінообразу, Круш уміє знайти пластичні екранні та мовні засоби. Дуже важливо, що в акторському мистецтві він володіє здатністю справжнього емоційного перевтілення. Слід згадати, що в серіалі «Вовчиця» партнерами Олександра були відомі артисти Єммануїл Віторган, Андрій Булдаков, Володимир Стеклов, Віктор Вержбицький та багато інших. Усі 233 серії з великим успіхом демонстрували на екрані українського телебачення.

Завдяки радіо і телебаченню Олександра Круша знають і чують мільйони глядачів, і звичайно, земляки, які живуть на Ічнянщині та далеко за її межами.

У Москві мешкає мій шкільний товариш полковник у відставці Борис Шелест. У 2012 році він приїздив до Ічні і при зустрічі розповів, що якось був на вокальному концерті Олександра Круша в Культурному центрі України на Старому Арбаті.

Цікаво, що концерт артист розпочав з улюбленої ним пісні на слова Леоніда Глібова «Стоїть гора високая», яку називають гімном Чернігівської землі, де він виріс і звідки пішов у широкий життєвий шлях. Співак виконав 30 пісень. Та, яких!

Своєрідними епіграфами концертної програми були пісні «Думи мої» на слова Т. Шевченка, мелодія народна, «Дивлюсь я на небо» (слова М. Петренка, музика Л. Александрової), «Повій, вітре на Україну» (слова С. Руданського, мелодія народна), «Взяв би я бандеру» (слова М. Петренка, мелодія народна), «За Сибіром сонце сходить» (слова Я. Комарнецького, мелодія народна) та низка народних пісень, зокрема, «Там, де Ятрань круто в'ється», «Чом, чом, чом, земле моя», «Летіла зозуля». У репертуарі співака чимало арій з опер вітчизняної та зарубіжної класики і пісень сучасних українських, російських, білоруських авторів. Одна з його улюблених пісень – «Рідна мати моя» на слова М. Малиша, музика П. Майбороди, «Чорнобривці» (слова М. Сингаївського, музика П. Майбороди), «Київський вальс» (слова М. Малиша, музика П. Майбороди) та багато інших.

Кожна пісня його збагачується новими виразними відтінками та нюансами. Щоб дати перепочинок голосу, Олександр Вікторович цікаво та емоційно розповідав різні історії про авторів пісень, які він

виконував. Після концерту співакові довго і бурхливо аплодували, а коли овації стихли, Круш подякував і скромно казав, що ті оплески не йому, а народній пісні та авторам творів, які він виконував.

Коли по телебаченню демонстрували серіал «Кармеліта», відбулося з Олександром Крушом наше знайомство по телефону. Ми стали з ним спілкуватися по телефону. А восени 2010 року він зателефонував мені і повідомив, що має намір приїхати в Бережівку, провідати маму. Оскільки потяг з Москви прибував до Ічні вночі, я зустрів Олександра Круша на залізничному вокзалі і ми поїхали до мене додому.

Олександр Вікторович виявився комунікабельною, щирою і цікаво людиною. Охоче розповів, що він народився в Ленінграді. Коли у 1943 році радянські війська прогнали німецьких окупантів з Чернігівщини, його мамі Раїсі було 16 років.

Але, ще йшла війна з гітлерівською Німеччиною і в державі гостро не вистачало робочих рук, особливо чоловічих. І Раїсу мобілізували вчитися на токаря по металу до ФЗУ (фабрично заводське учнівство), що діяло при заводі протипожежних автомашин в селищі Ладан, Прилуцького району.

Після 6-ти місячного навчання всіх 56 дівчат направили в Ленінград на завод протипожежних автомашин «Свобода». Дівчат поселили в гуртожиток і дуже часто після роботи, і навіть у вихідні, вони розбирали руїни будівель.

Дівчата настільки стоплювалися, що тривалий час, окрім роботи на заводі та суботників по очищенню міста від руїн і гуртожитку, нічого не хотіли знати. Але згодом, коли життя почало налагоджуватися, Рая познайомилася на танцях з бравим старшим сержантом надстрокової служби Віктором. Знайомство перейшло в кохання і згодом молодята створили сім'ю, декілька років дітей у них не було. Але 16 липня 1954 року Раїса Андріївна народила сина, якого назвали Олександром.

Хлопчик часто хворів. Яюсь, коли мати з сином перебувала на стаціонарному лікуванні, досвідчений старенький лікар довго обстежував немовля і порадив Раїсі Андріївні негайно виїхати з Ленінграду. І пояснив, що занадто вологий клімат негативно впливає на здоров'я малого. Оскільки Віктор Володимирович був військовим, отже, не

міг залишити службу і Раїса Андріївна із сином поїхала до своїх батьків в Бережівку.

Чудовий український клімат, а ще козяче молоко позитивно вплинуло на здоров'я дитини ідесь через пів року хлопчика уже не температурило, він перестав кашляти і настільки одужав, що почав гарно рости і навіть набирати вагу. Коли відновилося здоров'я сина Раїса Андріївна пішла працювати на ферму дояркою, а онука доглядала бабуся, Анастасія, а згодом хлопчик відвідував колгоспний дитячий садок.

Як згадує сам Олександр, у Бережівці він виріс, тут вперше прилучився до вокальної творчості, тут закінчив середню школу і звідси пішов у незнаний світ. Отже, не випадково Бережівку він вважає своєю малою батьківщиною.

При формуванні нового концертного репертуару Олександр Круш скрупульозно добирає кожен номер своєї програми, враховуючи не тільки емоційний, динамічний та громадський заряд, котрий закладено в слова та музику творів. Мабуть, така скрупульозність і приносить великий успіх артисту, на концертах, де глядач не знає української мови.

Манера його співу яскраво індивідуальна, більшу частину репертуару складають народні пісні.

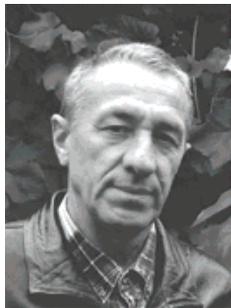
Концертна діяльність мого земляка – хороший приклад пропаганди українського мистецтва. Найбільшим пропагандистом національних ідей та культури була і залишається народна та сучасна пісня.

За вагомий особистий внесок у піднесення міжнародного авторитету України, зміцнення співробітництва і дружніх зв'язків з історичною Батьківщиною, Олександр Вікторовичу Крушу присвоєно Почесне звання «Заслуженого артиста України».

Творча діяльність мого земляка відзначена і Почесною Грамотою Президії Верховної Ради СРСР.

Олександр Вікторович щасливий, що несе людям радість, добро, прилучає їх до естетичних надбань людства. Так склалося життя, що мешкає він далеко від України, але його серце належить землі, де він виріс, звідки пішов у широкий життєвий шлях. Тож не дивно, що артисту сниться Бережівка.

Богомислення фарбами

Узимку 2015 року мені зателефонувала колишня директор Мартинівської сільської школи Катерина Максименко і похвалилася, що прочитала мою книжку «Сузір'я талантів», у якій я відтворив 37 літературних портретів земляків, людей мистецтва. Жінка подякувала за творчий доробок, а затим порадила написати про її однокласника Володимира Літвіна, із яким у 1966 році закінчила школу в Мартинівці. Нині Володимир Літвін - відомий художник і мешкає в Білорусі.

Катерина Миколаївна допомогла мені налагодити спілкування із Володимиром Едуардовичем. Неординарна творча біографія обдарованого земляка зацікавила мене, і я вирішив розповісти про нього у новому, доповненому виданні книжки «Сузір'я талантів».

Його дід Володимир Літвін – польський німець, а бабця – полька Катержина Пристой. У пошуках кращої долі на початку ХХ ст. із Польщі емігрували до США. Там у місті Мікфорд штату Коннектикут в 1912 році народився батько Володимира Едуард.

Дід Володимир, столяр за фахом, скоро помер, і бабця з двома дітьми повернулася в Польщу. Через п'ять років Катержина вдруге вийшла заміж і переїхала до Чехословаччини в м. Юзефів. А в 1924 році прийняла радянське підданство, і сім'я переїхала до Києва. Складні сімейні обставини змусили Катержину малолітнього Едуарда віддати до дитячого притулку.

З ранніх років хлопцю довелося пройти через тяжкі і жорстокі випробування долі. Але маючи світлий розум та велику силу волі, хлопець ніде не оступився і не став на хибний шлях. А щоб домогтися самоутвердження, багато працював, вчився і постійно займався самоосвітою. У 30-тих роках минулого століття закінчив два інститути: Лінгвістичний у Києві, а згодом – фізико-математичний факультет Ніжинського педагогічного інституту.

Отримав направлення в Мартинівську сільську школу, що на Ічнянщині. Через своє родове походження із 1937 по 1938 роки перебував під слідством НКВС, але згодом був реабілітований. Коли у

1941 році гітлерівська Німеччина почала війну із колишньою радянською країною, Едуард Володимирович добровільно пішов на війну.

У 1944 році у боях під Варшавою був тяжко поранений. Довго лікувався у військових шпиталях, а після перемоги повернувся в с.Мартинівку. Тут він познайомився із Уляною Михайлівною Васильченко 1906 року народження, яка походила із заможного козацького роду і до Жовтневої революції мешкала в Києві. Потім вийшла заміж за парубка із с.Мартинівка. У них народилося троє дітей, але у 1942 році її чоловік загинув на війні.

У 1945 році Едуард Володимирович та Уляна Михайлівна побралися. У 1946 році у них народився син Владислав, а 20 квітня 1949 року – Володимир. Старожили с.Мартинівки розповідали, що у перші повоєнні роки було дуже сутужно із сірниками. Тоді Едуард біля печі прилаштував динамомашину, і варто було крутнути за ручку приладу, як від іскри у печі загоралися стружки, а від них - і дрова. Майже усе село ходило до Літвінів по вогонь.

Едуард Володимирович дуже добре розбирався у радіотехніці. Отже ремонтував радіоприймачі для всієї навколишньої округи. Із радіодеталей самотужки склав телевізор, багато односельців ходили до них дивитися передачі. Едуард Володимирович вільно володів кількома іноземними мовами, у школі він викладав німецьку мову. Говорили, що він був найкращим математиком в районі, чудовим учителем фізики. Не маючи спеціальної освіти, зарекомендував себе хорошим художником, тому всю наочну агітацію у школі, клубі і колгоспі оформляв Літвін. І коли він помітив, що Володимир успадкував від нього хист художника, всіляко сприяв розвитку таланту хлопця. На день народження постійно дарував сину коробку кольорових олівців та альбом для малювання. Із трепетом у серці, мов дорогоцінний скарб, приймав Володя подарунки батька.

Але влітку 1959 року в хату Літвінів прийшло страшне горе. Від тяжких ран, одержаних на війні, помер батько. Уляна Михайлівна овдовіла вдруge, а 10-літний Володимир став напівсиротою. У п'ятьох дітей настало голодне і холодне злиденне життя та боротьба за виживання. У люті зими в хаті було настільки холодно, що питна вода замерзала у відрі.

Уляна Михайлівна працювала у колгоспі. Під час шкільних літніх канікул трудилися в колгоспі і діти. Спочатку пасли худобу, а коли підросли, працювали причіплювачами на тракторі та помічниками комбайнерів. Але заробітки були настільки мізерними, що сім'я ледве зводила кінці з кінцями.

Після смерті батька усю наочну агітацію школи доручили оформляти Володимир, а ще він був відповідальним за випуск загальношкільної стінної газети. І скоро хлопець помітив, як став кращати та міцніти його талант художника.

У 1966 році Володимир закінчив середню школу. Його зведений старший брат Павло – військовослужбовець-десантник, який служив в Білорусі, забрав його до себе. Так він опинився у м.Вітебську, на прадавній землі своїх пращурів-літвінів, так у древні часи називали білорусів.

Вище уже згадувалося, що Володимир чудово малював. Саме тому його і прийняли на завод радіодеталей на посаду художника-оформлювача із зарплатою 80 карбованців. Наступного року він подав документи до Вітебського державного педагогічного інституту ім.С.М.Кірова на художньо-графічний факультет. При вступі виявилося, що чимало абітурієнтів закінчили художні школи та училища. Отже, уже мали спеціальну підготовку. А у Володимира була тільки велика любов до пензля та бажання вчитися на художника. Але на диво, два перші професійні іспити – малюнок олівцем та креслення – Володимир успішно здав. І хоча після перших профільних іспитів багато вступників відсіялося, але ще лишилося 4 чоловіки на місце. Принагідно згадати, що обдарований хлопець із України викликав таку симпатію у членів екзаменаційної комісії, що йому навіть дозволили усі усні іспити здавати на рідній мові. І коли Володимир дізнався, що його зарахували до інституту, безмежно зрадів. Раділа і мати та писала сину теплі листи: «Вчися, синку. Батько знав 9 іноземних мов і щоденною наполегливою працею створив себе».

Приклад мудрого батька постійно був у серці Володимира і завжди допомагав хлопцю у подоланні різних перешкод та незгод. Із великою радістю вчився Володимир. Його надихали відомі білоруські художники: Іван Столяр, Євгеній Красовський, Григорій Кликушин, Дмитро Генеральницький. І через багато років із сердечною теплотою та глибокою вдячністю згадує він своїх навчителів.

В інституті йому приглянулася вродлива білоруська дівчина Лідія Плешкова. Вона навчалася на фізико-математичному факультеті. Незабаром дружба переросла в палку любов. І на п'ятому курсі інституту молодята побралися. По закінченню вишу Володимира направили у Вітебську середню школу учителем малювання та креслення. Але робота в школі не дуже подобалася йому. Він мріяв серйозно зайнятися творчою працею, та життя склалося інакше.

У них народився син Олексій, а згодом - донька Олена. Отже, треба було утримувати сім'ю, виховувати дітей, а коли вони підросли, дати їм освіту. Крім того, постійно доводилося вирішувати чимало різних сімейно-побутових проблем. Щоб заробити на прожиття, Володимир працював художником, дизайнером в різних організаціях, старшим та головним художником підрозділу банківської системи. А в нестабільні часи перебудови більше 10 років очолював мале підприємство художньо-оформлюючого напрямку «Золоте Руно». І, на творчу працю майже не лишалося часу. А творча робота художника вимагала щоденної наполегливої і цілеспрямованої праці. Та якщо траплялася така можливість, Володимир із великою радістю брався за пензля.

Коли діти настільки підросли, і постало питання про вибір професії, з донькою проблем не було. Вона мріяла про медицину. А з сином було складніше. Олексій унаслідував від діда Едуарда та батька нахил до малювання. Спочатку Володимиру подобалося, що і в третьому поколінні Літвінів буде художник. Він допомагав Олексію розвивати таланти. Але, коли син підріс і почав готуватися до вступу в інститут, який закінчив батько, Володимир Едуардович, враховуючи власний досвід, радив сину обрати більш надійну професію. Але хлопець проявив характер і домігся свого. Цікаво, що і молодшого Літвіна вчили ті ж самі викладачі, що і його батька. З роками інститут одержав статус університету і змінив назву на ім. П. М. Машерова. Олексій успішно закінчив університет і плідно працює. Нині він член Спілки художників Білорусі. Коли Володимиру виповнилося 40 літ, з вершини прожитих років він оглянувся на своє життя. Почав думати про своє призначення на землі. Та у чому сенс його життя? В болісних пошуках істини звернувся до Біблії. Почав читати Божу книгу та аналізувати своє життя і своїх бать-

ків. І раптом зрозумів, що незважаючи на різні катаклізми та жорстокі і драматичні випробування, через які з ранніх дитячих років пройшов батько, Бог оберігав його життя до того часу, аж поки вони із братом Владиславом не з'явилися у цьому світі.

І раптом Володимир зрозумів, що все не випадково. Вочевидь Господь потурбувався, щоб продовжити рід Літвінів. З несподіваним відкриттям Володимир відчув, що з цієї миті Бог назавжди увійшов у його серце. Дивне прозріння не тільки окрилило його, але підняло душу на висоту духовної і творчої снаги. І у серці він відчув не тільки Спасителя, але і натхненника свого таланту. Він зрозумів, що треба негайно повертатися до живопису, і реалізувати творчий потенціал яким природа наділила його.

Володимир відчув, що Всевишній не тільки вселив у нього творчі сили, але і підказав звернутися до біблійських мотивів, щоб на тлі релігійної тематики відтворити своє родове дерево. Але сперш як приступити до написання картини, він довго і критично обдумував сюжет. Згодом своїм роздумам він дасть назву «Богомислення фарбами». Художник із думками про Господа почав писати полотна релігійної тематики, у яких поряд з фрагментами із біблійського життя зображував свою рідню.

З великим захопленням і з творчим вогником у серці написав 32 полотна, у яких духовно поєднав різні покоління Літвінів. І коли син побачив роботи Володимира Едуардовича, як художник-професіонал високо оцінив роботи батька і порадив організувати у Вітебську персональну виставку «Мій родовід». Так у 2001 році відбулася перша персональна виставка Володимира Літвіна.

Художник не забув про своє походження з Чернігівщини, отже, не дивно, що в серіалі полотен, помітно виділяється груповий портрет «Українське коріння», де він образно, лірично і реалістично відтворив своїх пращурів, дідів, батьків, себе із дружиною та дітей і онуків.

Незвичайною красою і проникливим ліричним щемом дихає полотно «Благословення». На ньому художник зобразив себе із дружиною, а трохи далі - свою сільську родинну хату. І на тлі величезного церковного храму, у легкому мареві небес, Господь, піднявши руки, благословляє вродливих молодят на шлюб та щасливе сімейне життя. А поруч полотна цитата: «Хто знайшов добру жону,

той знайшов благо і одержав благодать від Господа». Великою світлою любов'ю і родинним щастям позначене полотно «Моя сім'я». На передньому плані дружина Лідія Андріївна із дорослою донькою Оленою. За ними автор картини тримає на плечах голого онука однорічного-первістка, а поруч син Олексій. Десь далі видніється ошатний церковний храм. Внизу полотна підпис: «Сім'я – це домашня церква. За носіння домашнього тягара буде нагорода Господа». Красою, молодістю і щасливою усмішкою приваблює портрет «Українка». Художник із світлою любов'ю зобразив вродливу дівчину-підлітка в українському національному костюмі. У руках вона тримає розгорнуту книжку «Кобзар» Т.Шевченка. А поруч портрета підпис: «Все росте із коріння, а коріння починається із насіння. Все, що ми робимо, стає зернами. Все, що нас оточує, виросте урожаєм. Що посіє людина, те й пожне».

З давніх часів відомо, що образотворче мистецтво володіє магією впливу на маси. Засоби масової інформації Вітебська широко повідомили про персональну виставку художника Літвіна як про визначну подію культурно-мистецького життя міста. І коли Володимир Едуардович побачив, що виставка викликала великий інтерес громадськості. А глядач гідно оцінив його працю та філософський зміст полотен. Схвальна оцінка виставки надихнула художника на подальшу творчу працю. І Володимир Едуардович ще раз переконався, що у образі Бога знайшов не тільки свого Спасителя, але і натхненника таланту. З думами про Господа у душі митця і далі продовжувалися народжуватися біблійські сюжети. Він з творчою енергією приступив до втілення в життя нового авторського проєкту «По благодаті».

Протягом трьох років художник щоденно цілеспрямовано готується до персональної виставки. На нових полотнах образно відтворює історію свого родоводу та релігійні сюжети.

Творчим задумом виділяється триптих «Мій родовід». На груповому портреті автор зобразив прадіда Артема Олександровича, діда Михайла, матір Уляну, батька Едуарда, сільського-учителя, який на 47 році життя, відійшов у вічність. Поруч із автором полотна його дружина Лідія, їхні діти – син Олексій, донька Олена і онуки. Під кожним полотном поміщені цитати із найкращих і наймуд-

ріших у світі книг «Біблії», «Євангелія», «Нового Заповіту». Крилаті вислови з Божих книг яскраво доповнюють ідейний зміст кожної картини. Дуже образно, проникливо і лірично відтворене полотно «Благодать». На фоні ліричного літнього пейзажу автор зобразив свого сина, доньку і первістка-онука, які зачаровані казковою природою сонячного дня, у глибокій задумі сидять біля голубого ставу.

Художник із великою і проникливою любов'ю відтворив чисту, прозору водойму, смарагдове угіддя і дозріваюче хлібне поле. Мені здається, що так може писати тільки автор, який безмежно любить кожну крапельку води, кожну гілочку лісу, кожен колосочок хлібного поля.

Автор не забував про своє українське походження. Отже, образно зворушливо і лірично написав полотно «Ностальгія». Десять далеко на горизонті - вітряк, сільські хати і церковний храм, і в білому одязі крокує Господь. У центрі полотна – погруддя генія нашої нації Тараса Шевченка, що у глибокій задумі завмер у гіпсі. На передньому плані - автор картини із пензлями у правиці обіперся на товсту гілку виноградного куща і замріяно дивиться у далечінь. Поруч афоризми: «Дерево стоїть на тому корені, із якого поросло». «Задум дуба записано в серці жолудя». Знизу на фоні красивих слів поперечного торцевого розрізу дубової колоди такі слова: «По волі Господній ми знаходимося там, де ми є».

У творчому доробку художника низка портретів батьків, написаних у різні роки.

Із великою синівською любов'ю і пристрастю художника, як із натури, так і по пам'яті, Володимир написав портрети найдорожчої людини, що дала йому життя - матері. На усіх полотнах сільська жінка у хустці. З усього видно, що вона вольова і мудра людина. Останній портрет написаний у 2000 році вочевидь уже по пам'яті. Володимир зобразив матір на фоні вікна рідної сільської хати, поруч звисає гілка з стиглими красивими яблуками та видніється домашній колодязь. На обличчі жінки - відбиток нелегких трудових років життя. Портрет запам'ятовується уважним поглядом чорних очей, які мудро і проникливо дивляться в душу.

Майстерно і творчо написані три портрети батька. Перше полотно назване «Едуард», де зображено батька в осінньому пальто і

грубому светрі із високим коміром. Вочевидь у перші повоєнні роки так просто зодягався батько. Лише круглі окуляри підкреслюють його статус учителя-сільського інтелігента.

На другому портреті під назвою «Учитель» батько, певно, зображений у шкільному класі. Він у піджаку і сорочці-вишиванці, за його спиною - шкільна дошка, глобус і якийсь стенд. А на стіні лозунг-обовязковий атрибут тодішнього життя, поміто видніються такі слова: «Сталін веде до світлих висот». Автор уміло передав внутрішній характер портрета. Таке спокійне і упевнене обличчя буває тільки у мудрих людей які багато бачили і добре знають життя.

І нарешті третє полотно «Портрет батька». Як і на попередніх полотнах батько в окулярах, його інтелігентне обличчя випромінює розум, добро і спокій. Поруч портрета цитата із Біблії: «Почитай батька свого і матір свою, щоб продовжилися дні твої на землі, котру Господь Бог твій дає тобі».

Майже на усіх полотнах художньої виставки Володимира Літвіна відтворена вічна біблійська тема. В ній духовний початок займає головне місце в нашому житті, адже на цьому тримається світ.

Полотнами на релігійну тематику художник намагається нас наблизити до Бога. У творах на біблійські сюжети автор закликає нас до справедливості, добра, любові, миру.

На перший погляд у простих полотнах художника - глибокі філософські думки, пластичне, емоційне мислення. Цікаво, що задуми автора перенесені на полотно з такою легкістю, реалістичністю і невимушеністю, що здається картини з'явилися самі собою, без будь-якого зусилля художника. Насправді кожному полотну автор віддав багато часу глибоких осмислених і болісних думок, які він сам називає «богомислення фарбами».

Кожен рік, 9 травня, Володимир Едуардович ходить на площу Перемоги у Вітебську і не одне десятиліття бачить там свого навчителя по художній графіці, професора Анатолія Ковальова, колишнього фронтовика. Колоритний образ А.Ковальова у військовій формі із погонами рядового солдата, але з великою кількістю бойових нагород, настільки вразив Володимира Едуардовича, що він написав його чудовий портрет. Затим написав портрет талановитого і відомого художника Фелікса Гуліна. Ці твори стали початком роботи

автора над новим авторським проєктом «Портрет міста». Декілька років він писав портрети і створив 70 полотен. У 2013 році у Вітебську відбулася чергова персональна виставка Володимира Літвіна. Своїми творами автор хотів привернути увагу широкої громадськості суспільства, людей, котрі своєю працею і талантом впливають на хід сучасного життя Вітебського регіону Білорусі.

Портрети написані по особливому вибору автора. Художник представляє глядачу портрет, як жанр образотворчого мистецтва. Слід наголосити, що портрет - найскладніший жанр образотворчого мистецтва. Адже треба не тільки уміло відтворити зображення конкретної людини, треба передати внутрішній характер героя полотна. А щоб цього досягти, потрібно настільки вивчити натуру, щоб на портреті було видно усі його якості та заслуги. У творчому доробку Володимира Літвіна особливої уваги заслуговують всесвітньовідомі митці, уродженці Вітебська Марк Шагал та Юдель Пен, які своїм талантом прославили рідне місто на весь світ. Цікаво, що Володимир Літвін не тільки уміло передав портретну схожість героїв полотен, а зумів показати характер і професію людей, зображених на портреті. Це яскраво видно на портретах Марка Шагала та Юделя Пена, а також на решті полотнах.

При зображенні відомого білоруського скульптора Олександра Гвоздинова автор написав його у майстерні біля скульптури із стекою у правиці.

Доктора медичних наук, професора Михайла Сачека зобразив у кабінеті за робочим столом, а на стіні - фото героя полотна у білому лікарському ковпаку і халаті.

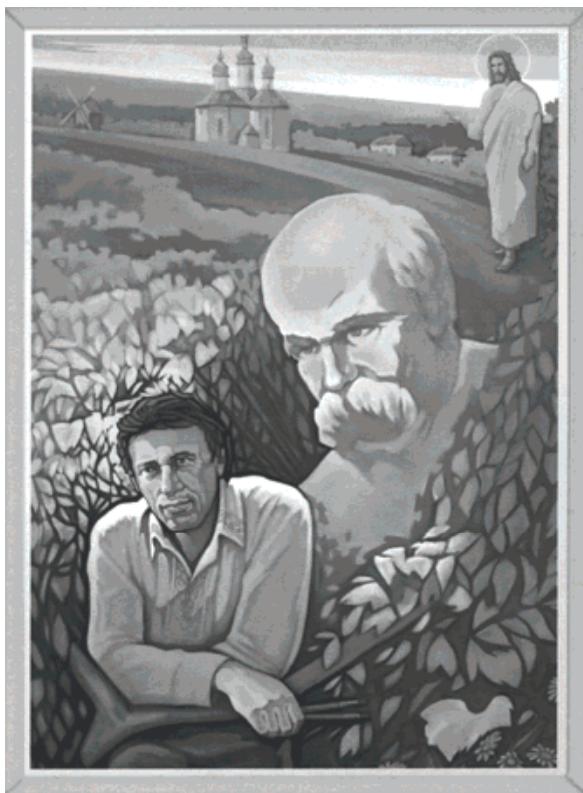
Цікаво і образно автор передав характер та душевний стан народного майстра Білорусі по лозоплетінню та спіральному соломоплетінню Адама Кравчука. Героя портрета зображено у сорочці-вишиванці, солом'яному брилі та з власними виробами в руках.

Слід зазначити, що на портретах немає жодної зайвої деталі. Кожен мазок пензля, кожна найдрібніша деталь полотна має своє місце і виконує певну функцію.

Художник, живописець, графік, портретист Володимир Літвін веде активну творчу діяльність. Він автор 13 персональних виставок різних авторських проєктів, серед них: «Дерево», «Витоки» (тема сім'ї, як «малої Церкви»), «Перед образом твоїм» та інші.

Творчість художника відзначена Білоруською Православною церквою, лауреатськими дипломами, грамотами. Чимало полотен автора знаходиться в Росії, Україні, Литві, Греції, Франції, США, а також Президентській бібліотеці РБ, Національній бібліотеці Білорусі тощо. Стаття про творчу біографію художника Володимира Літвіна включена в Міжнародну енциклопедію «Хто є хто в Республіці Білорусь?».

Володимир Едуардович Літвін сподівається, що його психологічно-реалістичний пензель і творіння біблійської тематики наблизять нас до Бога і сприятимуть зміцненню людської духовно-моральної сили.

З піснею – все життя

Зовсім поруч із райцентром Ічня, в оточенні краєвидів приміських лісових угідь та мальовничого плеса ставка, заховався невеликий хутір із ліричною назвою Софіївка, що сьогодні став частиною нашого міста. А коли хутірець, всього до півсотні дворів, був окремою адміністративною одиницею, тоді, 7 травня 1925 року, у звичайній сільській хаті й з'явилася на світ Віра Любимова. В ті роки войовничий атеїзм ще не встиг розправити свої чорні крила, отруїти серця людей. Літньої пори у вихідні та релігійні свята сусіди разом з дітьми збиралися біля двору Любимових, всідалися на лавку, лузали насіння, обговорювали останні новини і, звичайно, співали пісні, які чули від своїх дідів, прадідів. До народних пісень і свят батьків прилучалися й хуторські діти. І вже тоді Віра найкраще співала в Софіївці.

Дівчину вражали не тільки народні пісні, але й казкові краєвиди поліських лісів та луків, шелест колосу хлібних ланів, співи птахів.

А коли надія батьків пішла до школи, вже в молодших класах пісні в її виконанні лунали на різних святах і навіть на сцені районного Будинку культури.

Вірі пощастило. Першими її вчителями з вокалу та музики стало подружжя вчителів – Гнат Камінський та Лідія Суходольська. Ще до Жовтневої революції 1917 року Гнат Миколайович закінчив у Києві курси диригентів, а його дружина Лідія Миколаївна на відмінно закінчила Варшавську консерваторію по класу фортепіано.

Мудрі вчителі помітили, що Віра вельми обдарована дівчина і виявили бажання на громадських засадах проводити додаткові заняття, щоб навчати її вокальній та музичній справі.

Отже, не випадково юна співачка їздила на обласні шкільні олімпіади, звідки привозила почесні нагороди.

Вірі було лише 12 років, але й сьогодні пам'ятає, як 1937 року до Ічні приїхали з Києва легендарні співаки – Оксана Петрусенко та Микола Донець.

Під керівництвом столичних артистів на сцені районного Будинку культури було поставлено оперні спектаклі «Запорожець за Дунаєм»

С. Гулака-Артемовського та «Наталка Полтавка» М. Лисенка. Слід згадати, що в постановці українських класичних творів активну участь брали артисти Ніжинського драматичного театру імені М. Коцюбинського. Партії Одарки й Наталки і Карася під бурхливі оплески майстерно виконували О. Петрусенко та М. Донець. Чарівний голос славнозвісної артистки настільки сколихнув вразливу душу Віри, що дівчина вирішила, будь-що стати оперною співачкою, присвятити своє життя сцені та пісні.

Коли Віра піросла, її запросили до хору, що під керівництвом талановитого диригента Гната Камінського діяв при районному Будинку культури. Поміж учасників хору було чимало талановитих співаків В. Захожа, А. Іваненко, М. Комаровський, сестри Маринчик – Клавдія, Ліза, Марія, а ще Микита Пушкар, що згодом став солістом Оперної студії Великого театру СРСР і ансамблю І. Козловського, а також Московської філармонії й Держконцерту Міністерства культури СРСР.

Віра Любимова одразу стала солісткою хору. Слід згадати, що в 30-х роках ічнянські аматори сцени неодноразово виборювали перші місця на республіканських оглядах у Києві.

Влітку 1941 року почали готуватися до чергової поїздки в столицю, як несподівано спалахнула Велика Вітчизняна війна. Голову сім'ї Любимових Михайла Миколайовича одразу мобілізували боронити рідну землю від іноземних загарбників.

Коли німецькі війська окупували рідну Ічнянщину, Віра та її мама Олександра Микитівна дуже бідували. Незабаром гітлерівці почали влаштовувати облави та виловлювати молодь і вивозити на примусові роботи до Німеччини. Щоб не сталося біди, Олександра Микитівна, де тільки могла, старанно переховувала єдину доньку.

У вересні 1943 року радянські війська вигнали окупантів з Чернігівщини, і Віра пішла до 8-го класу Ічнянської середньої школи № 5.

Сім'ї пощастило – Михайло Миколайович повернувся з доріг війни. Того ж пам'ятного року Віра одержала атестат зрілості про середню освіту й вступила до Київського державного музичного училища ім. Р. Глієра.

Драматичне сопрано Віри Любимової помітно виділялося з загальної маси вокальних талантів тогочасного училища. Якось чарівний голос Віри почув професор Київської консерваторії імені П.І. Чайковського, заслужений діяч мистецтв України Дометій Гурійович

Євтушенко, і... подальшу долю обдарованої дівчини було вирішено. Віру прийняли до консерваторії по класу сольного співу, який вів Дометій Гурійович.

Видатний вокальний педагог Д. Євтушенко створив фундаментальну вокальну школу, відому не лише в Україні, а й далеко за її межами. Чимало вихованців професора співали в усіх провідних театрах колишньої Радянської держави і повсюди високо цінували вокальну школу Д. Євтушенка.

За високу виконавську майстерність вихованці професора удостоювалися почесних мистецьких відзнак. Зокрема, П. Кармалюк мав звання народного артиста СРСР, звання народних артистів України в різні роки одержали Е. Томм, Н. Гончаренко, М. Шевченко, В. Буймістер.

Досвідчений педагог Євтушенко самовіддано й натхненно вів обдаровану ученицю Віру Любимову шляхом нелегкої вокальної науки.

Студентка старанно опановувала основи вокального мистецтва. Вона скрупульозно працювала над кожним рядком нової пісні, кожним словом, окремою деталлю.

Нелегко було підійматися по сходинках музичної освіти, але вона наполегливо долала всі труднощі складної науки й вельми раділа, коли почала відчувати себе впевненіше перед кожною екзаменаційною сесією. У заліковій книжці студентки рясніли тільки високі оцінки, адже Віра була однією із найстаранніших учениць Євтушенка. Педагог радів успіхам студентки, старанно переконував її знаходити таке художнє рішення, щоб кожний новий твір викликав у слухачів радість і насолоду.

1951 року Віра успішно закінчила консерваторію. Враховуючи її виняткові вокальні дані, випускницю запросили до Київського театру опери та балету імені Т.Г. Шевченка. Того самого року стажистка В. Любимова з трупною театру поїхала на декаду українського мистецтва в Москву, у Великому театрі виконувала партії Одарки в опері «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського та Сабурової в оперному спектаклі «Царева Наречена» М. Римського-Корсакова.

Відтоді й розпочався стрімкий творчий ріст молоді артистки, її прізвище постійно з'являлося на афішах оперних спектаклів. Ще вчора нікому не відома дівчина з маленького українського хутора раптом стала артисткою столичного Академічного театру опери і балету.

Надзвичайно світлу й чарівну силу та дивовижну гармонію краси випромінював її голос. Хто хоч раз чув спів Любимової, неодмінно потрапляв під вплив багатої гами почуттів, що виникали при виконанні співачкою творів різних епох і стилів.

Фахівці вокального мистецтва відзначали, що Віра Любимова володіє голосом об'ємного діапазону, який дозволяє виконувати партії драматичного мецо-сопрано, водночас голос артистки м'який, глибокий, теплий і багатий на темброві відтінки.

Пишу ці рядки і згадую, як у 60–70-х роках минулого століття мало не щотижня звучав по радіо голос землячки, в якому була ніжність, радість, сум і мудрість народної пісні.

З давніх-давен опера визнана всіма музикантами й науковцями-музикознавцями найскладнішим видом академічного вокального мистецтва.

Ми звикли до того, що сидимо в залі і слухаємо оперу, але не всі знаємо, що близько ста різних професій, видимих і невидимих на сцені, брали участь у підготовці та постановці оперного спектаклю.

Глядач бачить на сцені лише артистів, які задушевно виконують свої партії, але не здогадується, скільки праці, енергії і навіть часу затратили учасники оперного спектаклю і, насамперед, артисти, щоб добитися легкості й злагоди в співі й донести до сердець слухачів задум автора опери та розкрити ідею твору.

Артист повинен досконало володіти голосовим апаратом, що має звучати на тлі 80–100 оркестрових партій, уміти співати в ансамблі зі співаками-партнерами по сцені, а також з оркестром і хором, бути здатним поєднувати акторську й вокальну майстерність і водночас стежити за рукою диригента. Адже, якщо раптом один зі співаків-учасників ансамблю не вступив своєчасно, то його партнери також не зможуть правильно вступити, і може зупинитися спектакль.

Слід зазначити, що оперне виконавство потребує набагато більшої майстерності й володіння набагато складнішими навичками, ніж концертно-камерне. Кожний оперний співак здатний заспівати в концерті, однак далеко не кожний концертний співак зможе співати в опері. Отже, оперні артисти, як правило, вигідно відрізняються, коли співають поряд із концертними співаками. Врешті-решт так склалося історично, що оперне виконавство – це елітне мистецтво, а його розуміння завжди свідчить про найвищий духовний рівень культури людини.

За роки навчання та роботи в Києві Віра Михайлівна не втрачала творчих зв'язків з малою батьківщиною. Ще під час студентських канікул вона постійно брала участь у різних концертних програмах районного Будинку культури й навіть охоче виїздила з шефськими концертами до трудівників села.

Вона часто концертувала в Ічні, коли вже працювала артисткою столичного театру опери та балету. Певно, що старожили нашого міста й сьогодні пам'ятають різні концерти та літературно-мистецькі вечори, що організовувала Віра Михайлівна.

Разом з нею неодноразово виступали в Ічні оперні співаки – заслужений артист України Василь Пазич та учень І. Паторжинського народний артист України Андрій Кікоть. Віра Михайлівна виконувала арії Одарки й Наталки з опер «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського та «Наталка Полтавка» М. Лисенка, а її партнери по сцені співали арії Карася та Петра.

Згадується мені й прекрасний літературно-мистецький вечір, на якому Віра Михайлівна задушевно співала арії з опер та українські народні пісні, а наш земляк – поет Григорій Коваль натхненно читав свої прекрасні поезії. І таких заходів за участю Віри Михайлівни чимало проведено в нашому місті.

За довгі роки творчої роботи в Київському театрі опери та балету Вірою Любимовою було підготовлено й виконано на різних оперних сценах України, а також інших республік колишнього СРСР, зарубіжних країн близько тридцяти провідних оперних партій, зокрема Насті, Дідони («Тарас Бульба» та «Енеїда» М. Лисенка), Катерини, Матері («Катерина» М. Аркаса), Варвари («Богдан Хмельницький» К. Данькевича), Наталії («Русалка» О. Даргомижського), Ярославни («Князь Ігор» О. Бородіна), Ларіної, Лізи, Любові («Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Мазепа» П. Чайковського), Аїди, Амелії («Аїда» та «Бал-маскарад» Дж. Верді), Сантуції («Сільська честь» П. Масканьї), Ортруди («Лоенгрін» Р. Вагнера), Тоски (однойменної опери Дж. Пуччіні) та інших.

Вірі Михайлівні вельми пощастило, що довелося працювати й спілкуватися з видатними діячами музичного мистецтва. Удосконалення виконавської майстерності артистки відбувалося в процесі творчої співпраці з диригентами О. Климовим, В. Пірадовим, К. Симеоновим, В. Тольбою, С. Турчаком, композиторами К. Данькевичем,

Ю. Мейтусом, Д. Шостаковичем, режисерами Л. Варпаховським, В. Склярєнком, Д. Смоличем, М. Стефановичем.

Про високий рівень творчої майстерності артистки можна судити з того, що партнерами по сцені своєї землячки були найвидатніші вітчизняні й зарубіжні співаки: М. Бем, П. Білинник, М. Ворвулев, Б. Гмиря, Д. Гнатюк, М. Гришко, М. Кондратюк, М. Литвиненко-Вольгемут (під керівництвом якої В. Любимова робила свої перші кроки в оперному театрі), М. Роменський, Л. Руденко, А. Солов'яненко; та російські митці: І. Козловський, С. Лемешев, О. Пирогов; а також З. Паллі (Румунія), Н. Ніколов, Д. Узунов (Болгарія), Л. Оттолліні (Італія), Ж. Пірс (США) та ін.

Така співпраця мала велике значення в творчому зростанні та духовному розвитку артистки.

Багато сил, часу і творчої енергії артистка віддала пошукам маловідомих творів, а також виконанню старовинної духовної української та зарубіжної музики. Водночас вона палко пропагувала українську народну пісню, що є невичерпним духовним скарбом української нації.

Віра Михайлівна активно виступала як камерна співачка, дала безліч сольних концертів, у її репертуарі твори вітчизняної та зарубіжної класики, арії з опер С. Гулака-Артемовського, А. Вахнянина, М. Вериківського, М. Скорульського, В. Кирейка, П. Чайковського, Х.В. Глюка, Дж. Росіні, Дж. Верді, Дж. Пуччіні, П. Масканьї, Г. Доніцетті, В. Белліні, кантати Й. Баха, ораторії Г.Ф. Генделя, камерно-вокальні композиції українських, російських і західноєвропейських композиторів, зокрема М. Лисенка, Д. Січинського, Я. Ярославенка, М. Вериківського, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, О. Аляб'єва, М. Глінки, М. Мусоргського, П. Чайковського, С. Рахманінова, Д. Каччині, Дж. Мартіні, Д. Перголезі, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Є. Гріга, Е. Віла Лобоса, а також народні та сучасні пісні й романси та інші твори.

Артистка співала концерти, присвячені духовній старовинній музиці (XVII–XVIII ст.), російській камерній вокальній ліриці XIX ст., творчості П. Чайковського, Т. Шевченка, Лесі Українки.

За довгі творчі роки життя в мистецтві в доробку артистки сотні сольних концертів. Для Віри Михайлівни не було великої та малої сцени. Вона співала на урядових концертах і охоче приймала запрошення від трудових колективів заводів, фабрик, трудівників села, військових частин, учнівської та студентської молоді. У концертному репертуарі артистки близько 500 творів різних жанрів та епох.

Чарівний голос співачки звучав не тільки на сцені оперного театру та ПК «Україна», а й у республіканських будинках вчителів, письменників, кінематографістів тощо.

Треба сказати, що сольні концерти потребують не тільки тонкої вокальної майстерності, але й виснажливого фізичного напруження і великої затрати духовних сил.

З гастрольними подорожами Віра Михайлівна побувала в усіх столицях республік колишнього Радянського Союзу і майже всієї Західної Європи, їй палко аплодували в столичних залах Польщі, Румунії, Болгарії, Німеччини, Іспанії, колишньої Югославії та інших країн.

Про талант землячки та високу майстерність із великим захопленням писали відомі вітчизняні та зарубіжні журналісти й мистецтвознавці. Успіхи й творчі досягнення Віри Любимової на ниві вокального мистецтва високопоціновані й 1975 року співачка була удостоєна високого звання – народної артистки України.

З ініціативи Віри Любимової в Києві на межі 1960–70-х рр. почалися концерти органної музики. На той час у столиці України не було ні органістів, ні пристойного органа. Вірі Михайлівні вдалося переконати прекрасного фахівця-органіста, професора Арсенія Котляревського, який тоді мешкав у Новосибірську, переїхати до Києва й усіляко допомагала йому в налагодженні концертів органної музики. Спочатку почалися їхні спільні концерти, що тоді було новим і незвичайним явищем у культурному житті столиці, а потім їхніми спільними і непростими зусиллями було одержано дозвіл Міністерства культури України на встановлення органа в костьолі, що дістав назву «Будинок органної та камерної музики». Так почалися в столиці органні концерти, що вже сьогодні продовжуються іншими виконавцями.

Понад 30 років Віра Михайлівна віддала сцені Київського театру опери та балету імені Т.Г. Шевченка. Одночасно з 1973 по 1982 р. вона викладала в Київському державному педагогічному інституті імені О.М. Горького (тепер педуніверситет імені М. Драгоманова), а з 1984 року і до теперішнього часу вона працює вокальним педагогом і керівником оперної студії при Центральному Будинку офіцерів Збройних Сил України. Любимова також організувала музично-драматичний театр, театр духової та камерної музики, де працює художнім керівником.

У педагогічній діяльності Віра Михайлівна продовжує традиції вокальної школи професора Д. Свтушенка.

З першого дня занять у студії Віра Михайлівна уміло розвиває творчі задатки своїх вихованців, прищеплює любов до нелегкої вокальної професії. Адже не всім учням легко даються ази вокальної науки.

Траплялися розчарування і навіть сльози, в таких випадках вона уміло заспокоювала своїх вихованців і вселяла віру у власні сили й талант. З учнями студії вона поставила оперні спектаклі «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка-Полтавка» М. Лисенка, «Катерина» М. Аркаса, готується до постанови опера «Русалка» О. Даргомижського.

У неї багато вихованців, всіх вона пам'ятає і підтримує з ними зв'язок, адже кожен із них залишив помітний слід у її серці. Отож, із зворушливою радістю й навіть гордістю згадує про них. Її вихованці А. Доронін та Ю. Карпенко удостоєні звання заслужених артистів України. Чимало учнів Любимової працюють і навчаються в багатьох куточках планети, зокрема: Т. Торжевська – солістка приватного оперного театру м. Вашингтона (США); Д. Вишня живе й працює в Японії; Т. Костильова – солістка оперно-камерної групи в Пекіні (Китай); Ю. Вишневецька – студентка підготовчого відділення Міланської консерваторії (Італія); Г. Кочергіна – студентка Болонської консерваторії (Італія); М. Поліщук навчається в коледжі при королівській консерваторії в Лондоні (Велика Британія); М. Грищенко, В. Слісаренко; С. Мельніченко та інші – працюють у прославленому хоровому колективі Київського оперного театру під керівництвом народного артиста СРСР і України Л. Венедиктова. Немало її вихованців – солісти військових ансамблів Збройних Сил України, зокрема О. Марчук, Ю. Ракул та багато інших. Заслуговеє на увагу, що Віра Михайлівна консультувала та готувала концертні програми з багатьма молодими майбутніми солістами різних творчих колективів України та зарубіжжя. Поміж них – Т. Курапова (камерно-музичний колектив, Китай), Н. Заболоцька (Україна) тощо. Велику честь Вірі Михайлівні робить те, що в її студії понад 10 лауреатів перших премій різних міжнародних фестивалів та конкурсів, зокрема: С. Коваленко, Т. Костильова, Ю. Сінкевич та інші, а також лауреатів перших премій всеукраїнських конкурсів – З. Волошина, Т. Любименко, І. Малярчук, В. Слісаренко, М. Харченко та інші. Слід згадати, що майже тридцять студійців відзначалися 2-ми та 3-ми преміями.

У квартирі Віри Михайлівни та в її робочому кабінеті при студії тісно від афіш та дипломів і грамот, які артистка та її учні одержали на різних конкурсах і фестивалях.

Вона щаслива, що зі сцени несла в народ велике мистецтво, щаслива своїми талановитими учнями, а ще жіночим і материнським щастям, адже в неї хороша творча сім'я.

Її чоловік – Микола Іванович Гущенко – уродженець Ічні і навіть мій близький сусід. Я добре знав його батьків – Івана Денисовича та Лизавету Василівну – і пам'ятаю, як свого часу Микола Іванович та Віра Михайлівна на різні свята приїздили до них у гості.

У роки Великої Вітчизняної війни Микола Іванович був командиром розвідки Першої Чехословацької партизанської бригади імені Яна Жижки. А коли демобілізувався, навчався в Київському державному музичному училищі імені Р. Глієра.

По закінченні училища з 1950 по 1984 рр. працював учителем музичної школи № 1 імені Я. Степового, викладав історію та теорію музики, виховав чимало талановитих музикантів, зокрема, лауреатів республіканських конкурсів Володимира Булавка, Віталія Гайдука та ін. Чимало його учнів працюють директорами та викладачами музичних шкіл. Останні роки Микола Іванович дуже хворів і 9 серпня 2008 року його не стало.

Микола Іванович та Віра Михайлівна виростили й виховали хорошу доньку Олену, яка також народилася в Ічні. Олена Миколаївна Немкович закінчила Київську державну консерваторію імені П.І. Чайковського, за фахом музикознавець, доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України. Автор понад 50 наукових праць. Її науковий доробок включає монографії, брошури, статті в наукових збірниках, понад 100 статей в енциклопедичних довідниках, нариси в періодиці, тези доповідей у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, конгресів, симпозіумів.

Олена Миколаївна – один із авторів 6-томного академічного видання «Історія української музики» та 5-томного академічного видання «Історія української культури».

У неї є двадцятирічний син Микола – онук Віри Михайлівни та Миколи Івановича. Микола Немкович – студент 4-го курсу Української академії бізнесу та підприємництва, одночасно працює в Інституті

економіки НАН України. Неодноразово був переможцем міських і всеукраїнських конкурсів-захистів науково-дослідних робіт по секціях економіки та історії Малої академії наук. Роботи Миколи, присвячені історії Української академії наук, опубліковані в Україні та Польщі.

Віра Михайлівна Любимова – співачка за фахом і педагог за покликанням. У велике мистецтво вона прийшла із маленького хутора. Із старовинних українських пісень, почутих у дитинстві, а згодом вітчизняних і зарубіжних класичних творів вона, мов із кришталевої криниці, черпає скарби людської мудрості й щиро передає своїм учням.

Професія вокального педагога надзвичайно складна, адже треба якимось шостим відчуттям побачити талант, а потім зуміти правильно поставити та відшліфувати молодий голос.

Через студію Віри Михайлівни пройшли десятки учнів і в кожного свої здібності, освіта, характер і творче життя, в якому велику роль відіграла Віра Михайлівна, що розгледіла юне обдаровання, виплекала й вивела на широку дорогу мистецтва.

Геній із Ічні

Мого земляка Івана Мартоса справедливо визнають засновником скульптурного мистецтва епохи класицизму, що виник у Росії на рубежі XVIII–XIX століть. На жаль, не вдалось дослідити, в якому місяці і якого числа народився Мартос.

Відомо, що Іван з'явився на світ в Ічні 1754 року. Автори деяких публікацій помилялися, коли вказували, що його батько простий козак. Насправді Петро Мартос був корнетом (кавалерійським офіцером), представником дрібнопомісних українських поміщиків, коріння яких походило із древнього роду козацьких старшин, які за часів Катерини II прирівнювалися до російських дворян.

В Ічні збереглися перекази, що хата Мартосів стояла поруч з будівлею, в якій колись була пошта.

Ще в дитячі роки у хлопця проявилися неабиякі здібності ліпити з глини фігурки людей, тварин, птахів. Усі вікна та полиці в хаті Мартосів були заставлені виробами малого Івана. І коли люди проходили повз вікна оселі, зупинялися, милувалися виробами дитини.

Талант хлопця привернув увагу його дядька, який жив на Борзенщині, служив дяком у селі Митченки (тепер Бахмацький район). На ті часи дядько був досить освіченою людиною і непогано розбирався в питаннях мистецтва. Та коли він дізнався, що батько збирається віддати сина до кадетського корпусу, переконав родичів віддати йому Івана, щоб підготувати небожа до вступу в Академію художеств.

1764 року десятилітній хлопець з маленького глухого провінційного містечка Ічні вступив до Петербурзької академії мистецтв.

Разом з Іваном в Академії навчалися його талановиті ровесники М. Козловський та Ф. Щедрін, які згодом, як і Мартос, прославилися талановитими творіннями. Їхніми вчителями та наставниками були Луї Роллан, Нікола Жіллі, Антон Лосенко, родом з Глухова.

Під час навчання в Академії Іван проявляв великі здібності, часто на різних конкурсах одержував золоті медалі. Через вісім років навчання у місті над Невою нащадок українських козаків блискуче закінчив Академію, одержав Велику золоту медаль і 1773 року як пенсіонер був відряджений на державний кошт у Рим, де мав удосконалювати свої знання та вміння скульптора.

По приїзді в Італію Іван пройнявся посиленням інтересом до античного мистецтва та стилю раннього класицизму скульптурної творчості.

Своєчасне визначення свого місця в мистецтві та творчого напрямку в скульптурі врятувало молодого Мартоса від зайвих блукань, сумнівів і пошуків, а згодом вирішило його долю, як одного з засновників російської класичної скульптури.

За кордоном, вивчаючи античне мистецтво, він робить багато різних ескізів, удосконалює техніку рубки з мармуру, наполегливо працює в класах Капітолійської академії.

Вчителями і наставниками пенсіонера з Росії були талановиті майстри образотворчого мистецтва Помпео Батоні, Ж. Вьєн, А. Мангс, К. Альбачині, А. Кауфман. Навчання в Італії, тісне спілкування з визначними діячами мистецтва мали великий вплив на духовний розвиток та творче становлення талановитого юнака.

В Римі Мартос 1770 року дебютував скульптурним портретом відомого дипломата графа Микити Паніна. Захоплення антикою наклало помітний відбиток на його першу роботу, свого героя, російського графа, він відтворив на манер древньоримського патриція. І хоча у мармуровому погрудді була велика схожість з оригіналом, та шістнадцятирічний Мартос зробив висновок, що скульптурний портрет – не той жанр, над яким йому належить працювати і розвивати майстерність.

1782 року Іван Петрович повертається з творчого відрядження до Петербурга. Молодого фахівця призначають викладачем скульптурного класу Академії, яку він закінчив. Незабаром за творчий талант він отримує звання академіка, потім професора, а в 1814 році – ректора скульптури Академії художеств.

Ще під час навчання в Італії молодий Мартос пробував себе у створенні надгробків, але він не став сліпо наслідувати відомих майстрів Заходу, а пішов своїм шляхом, почав розробляти власний творчий стиль у виготовленні меморіальних пам'ятників.

Позаяк на ті часи в Росії пам'ятники померлим навіть царським особам не споруджували, а ставили звичайний хрест. Мартос одним з перших започаткував жанр надгробної пластики, і двадцять творчих років життя віддав меморіальній скульптурі. Саме цей жанр приніс Івану Петровичу успіхи і славу. Уже його перші роботи – надгробки С. Волконської та М. Собакіної – були настільки досконалі, що

довічно увійшли в історію російського скульптурного мистецтва, як хрестоматійні твори меморіальної пластики.

В надгробкових творах Мартос майстерно і реалістично відтворює в камені людські переживання, сум, скорботу, глибокі страждання за втратою близької людини. Не стандартне, а творче вирішення теми, створення оригінальної композиції кожного надгробного пам'ятника, правдиве відображення стану людської трагедії й принесли автору не тільки славу, а й численні замовлення.

Мартос створює нові прекрасні надгробки відомих людей свого часу – Т. Брюс, Є. Куракін, Лазарєвим, Павлу I, Турчиновим, Є. Гагарин, А. Наришкіну.

Крім виготовлення надгробків Мартос бере активну участь у створенні декоративної пластики, виконує замовлення на створення декоративної скульптури для прикрашення палацу в Царському Селі.

На запрошення А. Вороніхіна – автора Казанського собору – видатного пам'ятника архітектури російського класицизму – Мартос три роки працює над створенням малих і величезного барельєфа з чималою кількістю фігур – «Виливання Мойсеєм води в пустелі». Щоб наблизити твір до життєвої правди, скульптор головному персонажові Іоану Хрестителю надає рис земної людини. Створені Мартосом оригінальні композиції стали окрасою знаменитого собору.

Про самобутній талант скульптора з гордістю говорила вся Росія, його визнав і Захід. Але гучна слава не затьмарила світлого розуму митця, внутрішньо він постійно відчував якість творче невдоволення, хотілося створити щось винятково величне. Іван Петрович терпляче шукав гідну тему, грандіозний об'єкт. Нарешті така нагода трапилася. 1803 року члени Петербурзького товариства любителів словесності, наук та художеств подали ідею створити пам'ятник ватажкам визвольної війни 1612 року від польських загарбників Мініну і Пожарському.

Скульптор загорівся ідеєю відтворення пам'ятної події. Щоб наблизитись уявою до подій минулого, він старанно вивчав літописи, осмислював життєві колізії, що відбувалися двісті років тому.

Поступово проймався героїкою минулого, в творчій уяві виникали різні картини, в яких Мінін і Пожарський поставали легендарними організаторами визвольної війни.

Творчі задуми скульптор переносив на папір, було зроблено безліч ескізів, але потрібне рішення не приходило.

До нас дійшли лише два малюнки, зроблені майстром, але варіантів існувало значно більше.

На першій гравюрі проєкту 1804–1807 років Іван Петрович відтворив своїх героїв на повний зріст. Пожарський у легких чоботях, плащі й шоломі лівою рукою тримає над головою прямокутний щит, а правицею бере меч із рук Мініна, лівою рукою Кузьма вказує на Кремль – закликає народ до визволення Батьківщини від інтервентів. У конкурсі брали участь гідні претенденти, відомі скульптори Ф. Щедрін, І. Прокоф'єв, В. Демут-Малиновський, С. Пименов, архітектори В. де Томан та Олександр і Андрій Михайлови. Однак проєкт нашого земляка виявився найдосконалішим.

Сам автор не відчував творчої радості, він розумів, що в ескізі була деяка театральність і непереконаливість. Митець поринув у пошуки нових рішень, всіляко прагнув удосконалити свій проєкт.

Переконавшись, що останній варіант найкращий з поміж тих, що він створив за дев'ять років роботи над монументом, Мартос полегшено зітхнув.

Та це був лише ескіз на папері, до здійснення проєкту ще було далеко.

1809 року Іван Петрович вдруге запропонував свій новий варіант монумента, на якому героїв поміняв місцями. Тепер Мінін стоїть зліва, і піднятою вгору правицею закликає народ до ополчення, лівою рукою Кузьма передає меч Пожарському. Князь сидить на кубі, обличчя в нього рішуче, він без вагань приймає меч, а лівою рукою обіперся на круглий російський щит із зображенням Спаса. Автор зобразив своїх героїв вольовими, рішучими, упевненими, від них віє силою непереможних билинних богатирів. Скульптор відчув, що нарешті зумів правдиво і переконливо відтворити ватажків народного ополчення, вдало передав подих епохи героїчного минулого. Коли імператору Олександрю I показали ескіз, він зауважив:

– Чому це новгородський міщанин, простий плебей, закликає народ до ополчення, а князь байдуже сидить?...

Мартос пояснив, що він не відступив від істини і діяв згідно історичного факту, Мінін перший очолив визвольну війну, а потім передав ополчення більш досвідченому у військових справах князю Пожарському, який саме перед цим був поранений в ногу і стояти просто не міг.

На спорудження монумента потрібні були чималі гроші, і коли оголосили збір коштів, народ жертвував, хто скільки міг.

Мартос відлив малу модель пам'ятника і розпочав підготовчі роботи до відлиття монумента.

1812 року Росію потрясла війна з французами. Москву окупували грабіжники, а в цей час у Петербурзі Мартос у своїй майстерні нахненно працював над створенням великої, в натуральну величину, моделі пам'ятника.

Митець трудився над моделлю і думав, що історія повторилася. Рівно двісті років тому, 1612 року, польські загарбники топтали російську землю, а тепер, коли він відтворює ті часи, наполеонівські війська плондрують не тільки російську, але і його рідну українську землю. Патріотичні почуття, які палали в серці скульптора, надихали його на творчий подвиг. Після падіння Парижу в 1815 році російська армія з перемогою поверталася в Росію, Мартос о цій порі закінчив велику модель.

Та коли настав час відливати із бронзи пам'ятник, виявилось, що зібрані народом кошти вичерпались. Іван Петрович, порадившись із головним ливарником Василем Єкимовим, вирішили надзвичайно відповідальну та складну роботу завершити безкоштовно.

Багато часу затратили, щоб у ливарній Академії збудувати фундамент та 16 печей, прокласти безліч каналів, підготувати воскові фігури до ливарних робіт, а кожна більш як у два з половиною рази перевищувала розміри натури. Заповнили фігури алебастром, які зовні сорок п'ять разів мастили пастою, зробленою з товченої цегли та рідко розведеного пива. Щоб віск витік із алебастрових форм, протягом місяця довелося цілодобово топити печі.

Мартос надзвичайно хвилювався, він дуже ризикував, адже жоден скульптор у світі на той час ще не наважувався груповий монумент відлити не по частинах, а за один раз, тобто суцільним.

Нарешті настала відповідальна мить. Іван Петрович побожно перехрестився, потім перехрестив модель, прошепотів: «Боже, поможи!» Подав Єкимову знак, і відразу тисячі пудів розплавленої бронзи прудко заповнили пустотілі форми моделі.

Експеримент удався! Пам'ятник відлили без жодного ганджу.

І тут виникли нові клопоти. Імператор Олександр I наполягав, щоб постамент пам'ятника був не з граніту, як хотів автор, а з мармуру. Довелося Мартосу терпеливо доказувати свою правоту.

Весною, як тільки розтанув сніг, монумент разом з постаментом з Петербурга в Москву перевозили водним шляхом. Чутка про цю

подію набагато випередила караван кораблів, натовпи людей виходили до причалів. Але, коли майже через пів року кораблі прибули в Москву, творчі клопоти у Мартоса не закінчилися: імператор Олександр І не давав згоди на встановлення на Красній площі пам'ятника на місці, яке облюбував автор. Знову довелося скульптору переконувати імператора, доказувати, що він не випадково обрав місце, з якого монумент буде краще сприйматися.

Нарешті 20 лютого 1818 року на урочисте відкриття першого в Москві пам'ятника та першого в Росії групового монумента на Красній площі, як на свято, зібралися тисячі людей.

Як тільки під радісні вигуки відкрили покривало, присутні вголос прочитали на гранітному постаменті напис: «Гражданину Мину і князю Пожарському благодарная Россия лета 1818». («Громадянину Мінину та князю Пожарському вдячна Росія року 1818»).

Монумент випромінював внутрішню духовну силу, патріотичну велич, яка підняла народ на захист рідної землі від інтервентів. Люди тісно обступили пам'ятник, роздивлялися з усіх боків, дивувалися, що настільки реально відчувається внутрішня динаміка історичного монумента, здавалось, ще мить, і пружні мускулісті тіла персонажів оживуть і запульсують бурхливим життям.

Гранітний постамент прикрашали два барельєфи: на передньому – нижньогородські громадяни жертвують кошти на визвольну війну; в лівій частині композиції Мартос відтворив себе та двох своїх синів Олексія, який брав участь у війні з Наполеоном 1812 року, та Микиту – архітектора, який на ті роки навчався в Італії.

Портретне зображення Івана Петровича на барельєфі створив кращий учень Мартоса Самуїл Гальберг.

На тильній стороні пам'ятника – барельєф, на якому вороги втікають із загарбаних ними земель.

Схвильовані люди підходили до автора, розчулено обнімали митця, дехто з вдячністю цілував його талановиті руки. Прочитали на тильній стороні монумента напис: «Сочинил и изваял Иоан Петрович Мартос родом из Ични». («Придумав і виліпив Іоан Петрович Мартос родом із Ічні»). Хтось запитав автора, де знаходиться Ічня? Скульптор щасливо посміхнувся і з гордістю відповів:

– В глибинці Чернігівської губернії!

Про відкриття пам'ятника в Москві говорили не тільки в Росії, ця подія стала відома усьому світу. Мініатюрні копії знаменитого

пам'ятника відразу з'явилися на робочих столах імператора Олександра I, міністрів, губернаторів та багатьох відомих людей Росії. А митця настільки захопила ідея створення монументів на честь ватажків визвольних воєн, що в 20-х роках XIX століття він на замовлення генерал-губернатора Тульської та Орловської губерній А.Д. Балашова розробив ескіз пам'ятника полководцю Дмитрію Донському, під проводом якого на Куликовому полі зазнала поразки татаро-монгольська армія Золотої Орди. Автор високо цінував свій проєкт, оскільки до монумента тепер входило три основні фігури. Мартос вважав, що його новий творчий задум набагато перевершує пам'ятник Мініну та Пожарському. В проєкті він майстерно відтворив мить, коли князь Дмитрій рішуче вступає у бій з двома загарбниками, вороги зазнали поразки і лежать у ногах переможця, один уже мертвий, а другий благає помилування.

До свого твору Мартос підійшов творчо, скульптурну групу він планував поставити не на стандартний постамент, до якого усі звикли, а на овальне кільце, зроблене у вигляді великої арки, площини якої прикрашали фрагменти Куликівської битви та різні трофеї.

Ідея та творчий задум автора були настільки новаторськими і незвичайними, що ні губернатор, ні імператор і взагалі ніхто в Росії не змогли правильно оцінити творчий геній Мартоса, який бачив на двісті років уперед. Неймовірно, але такі пам'ятники почали споруджувати лише в наш час.

А на Куликовому полі 1850 року встановили пам'ятник у вигляді великої колони за проєктом архітектора Олександра Брюллова, рідного брата Карла.

Всією душею Мартос симпатизував видатному полководцю та державному діячу України Богдану Хмельницькому. У скульптора були оригінальні творчі розробки по створенню пам'ятника гетьману в Києві, але його проєкт не знайшов розуміння та підтримки у влади, і задум не був реалізований.

До числа пізніх монументальних творів митця відноситься і пам'ятник засновнику Одеси герцогу А.Е. Рішельє (1823–1828). В самотній простоті художнього образу Армана автор відтворив у бронзі шляхетність і розум герцога. Тло напівкруглих будинків та знамениті маршові сходи, що ведуть до моря, створюють оригінальний ансамбль поєднання пам'ятника та міської архітектури.

Серед доробків скульптора слід згадати й найпізніший твір – пам'ятник Михайлу Ломоносову (1826–1829). З великою любов'ю Мартос відтворив у бронзі геніального російського вченого та поета в накинутій на плечі римській тозі з лірою в руках у хвилини творчого натхнення.

В творах Мартоса ніколи не було шаблону, він ніколи не повторювався, а творив так, як підказував світлий розум і талант. Від його творінь завжди віяло високою художньою правдою. Він старанно уникав пишності, зарозумілої пихатості й удаваного патріотизму. В творіннях митця була спокійна невимушеність, ясність думки, висока скульптурна пластика, а художні образи настільки психологічно виважені, що запам'ятовувались назавжди. Всі його творчі доробки різні за жанром, за ідейним змістом, у них відчувається щирий патріотизм, шляхетна відвага, поетичність і ліризм, людські переживання, трагізм, печаль і глибока скорбота.

Крім знаменитого пам'ятника «Дюка», який став символом Одеси, скульптор створив на Україні прекрасні меморіальні пам'ятники Кирилу Разумовському у Батурині, П. Румянцеву-Задунайському у Києво-Печерській лаврі, І. Висоцькому у Видубицькому монастирі Києва, Потьомкіну-Таврійському в Херсоні.

Сучасники Мартоса розповідали, що він був вельми освіченою і високоінтелектуальною людиною, а ще вродливим, енергійним і дужим чоловіком. Завжди шляхетно поведився з особами жіночої статі. Вільно володів французькою та італійською мовами, а в разі потреби міг порозумітися з англійцями та німцями.

Іван Петрович вишукано одягався, носив сюртук із сірого сукна з великими перламутровими гудзиками, його сорочки завжди були білосніжні й обов'язково гофровані на ногах черевички з блискучими сталевими пряжками.

На вказівному пальці правиці красувався коштовний перстень з чималим червоним каменем.

У квартирі Мартоса не було окремої художньої майстерні і своє робоче місце він обладнав у чималій залі з високим склепінням. Тут митець створив чимало шедеврів. А ще це приміщення використовувалося як їдальня, і в разі потреби, його легко переобладнували в бальний зал.

За вхідні двері в приміщення правила висока арка, по боках якої стояли дві великі алебастрові моделі пам'ятників «Мініну і Пожарському» та на повний зріст статуя Григорія Потьомкіна.

Посеред зали стояв великий обідній стіл, а навколо чимало стільців оббитих шкірою, з мідними цвяшками.

Біля вікна, як «святиня», до якої ніхто не мав права доторкнутися, стояв чималий скульптурний станок, на якому постійно красувалась якась глиняна робота, над якою натхненно трудився Мартос. Коли Іван Петрович не працював, глиняна модель була старанно закутана мокрою полотниною.

Неподалік стояв шкіряний диван, на ньому в перерві між працею, відпочивав скульптор.

Мартос був одружений двічі. Уперше, на дуже вродливій дворянці, ім'я якої встановити не вдалося. Вона рано померла і залишила чоловіку чотирьох доньок і двох синів. Вдівець виявився турботливим батьком, він зумів виростити та виховати напівсиріт.

Іван Петрович мав добре, щире серце, він був гостинною людиною і великим благодійником. У його просторій професорській квартирі постійно проживало чимало бідних родичів, яких він утримував. Про його щирі благодійність свідчить такий факт, що навіть після того, як він овдовів, родичі дружини продовжували жити в його квартирі. В числі їх жила небога покійної дружини, сирота Явдоха. Якось Іван Петрович став свідком того, як одна з його доньок некоректно повелася зі значно старшою за неї Явдохою. Несправедливо ображена сирота з гіркими риданнями почала складати в сплетений із лози баул свої речі, щоб назавжди піти від Мартосів і десь влаштуватися гувернанткою.

Іван Петрович почав щиро умовляти дівчину залишитись. А щоб вона більше не вважала себе його нахлібницею, шляхетний господар запропонував їй руку і серце. Так несподівано для своєї рідні і навіть для самого себе уже літній Мартос одружився вдруге. Відразу після вінчання суворо попередив своїх дітей, щоб вони шанували Явдоху Опанасівну, як рідну матір. Слід зазначити, що його діти і мачуха постійно жили у взаємній повазі.

Десь через рік молода дружина ошчасливила Івана Петровича гарненькою донечкою, яку при хрещенні назвали Катрусею. А через два роки у неї з'явився братик Олександр, але прожив недовго, на третьому році життя його не стало.

Мартос був вельми закоханий у свою професію. Скульптору дуже хотілося, щоб його нащадки по чоловічій лінії унаслідували сімейну професію.

Від першого шлюбу в Івана Петровича було два сини. Старший Олексій закінчив Петербурзький інженерний корпус, служив військовим інженером у Києві. Брав участь у російсько-турецькій війні 1806–1812 рр. та російсько-французькій війні 1812 р. У 1821–1842 рр. перебував на високих державних посадах. Відомий, як український історик-дослідник, автор 5-томної «Історії запорізьких козаків», рукопис якої було втрачено. І опубліковано лише 2 розділи третього тому – про Берестецьку битву 1651 р. та про шлюб і смерть сина Богдана Хмельницького Тимоша.

Молодший син Микита закінчив із золотою медаллю Петербурзьку Академію художеств і на державний кошт, на правах стипендіата, був посланий за кордон, де вдосконалював професію скульптора й архітектора. Разом з ним в Римі навчався Абрам Мельников, який згодом одружився на його сестрі Любі, але про це мова буде трохи далі.

На талановитого Микиту батько покладав великі надії, але 1812 року син несподівано загинув, його вбили французькі солдати, коли Наполеон окупував Італію.

Мартос дуже хотів, щоб його доньки вийшли заміж за художників або спорідненої професії. Іван Петрович дуже зрадів, коли талановитий портретист Олександр Варнек (автор відомого портрета І. Мартоса) почав свататися до найстаршої доньки Анастасії. Але дівчина відмовила майстру пензля: супутником життя вона обрала перспективного службовця Герасима Івановича Лузанова, який згодом досяг високих державних чинів. Заміжжя решти доньок склалося саме так, як хотілося Івану Петровичу: усі вони жили під одним дахом з батьком у великому будинку Академії художеств.

Софія була дружиною Василя Григоровича за походженням українця з м. Пирятин. Василь Іванович закінчив Києво-Могилянську академію і був високоосвіченою людиною, істориком і талановитим критиком в царині образотворчого мистецтва. За свідченням його сучасників, він настільки глибоко розбирався в питаннях живопису, що міг з першого погляду визначити, в якому столітті і який саме майстер написав дане полотно.

Завдяки рідкісній ерудиції талановитий мистецтвознавець Григорович тридцять років обіймав посаду конференц-секретаря Петербурзької

Академії художеств. Василь Іванович був дійсним членом Російської Академії, видавцем першого художнього наукового журналу в Росії «Журнал изящных искусств». Григорович був великим патріотом рідної землі, сприяв розвитку мистецької освіти на Україні, допомагав молодим українським художникам, які навчалися в Петербурзі.

Він був особисто знайомий з Тарасом Шевченком, саме з його дозволу ще кріпаком Шевченко відвідував рисувальний клас Товариства заохочення художників. Василь Іванович познайомив Тараса Григоровича з В.А. Жуковським і брав активну участь у викупленні поета з кріпацтва. На знак вдячності Шевченко присвятив Григоровичу поему «Гайдамаки».

Василь Іванович ревно клопотався, щоб Рада Академії художеств присвоїла Тарасу Шевченку звання академіка за офортні роботи, виконані Тарасом Григоровичем на високому рівні.

У Григоровичів часто бували видатні художники, а також В. Жуковський, О. Пушкін, М. Гоголь, князь П. Вяземський і багато інших відомих людей.

Григорович високо цінував талант свого тестя, саме він називав Мартоса «Ваятель ІХ на Х віки».

Чоловіком Віри Мартос був знаменитий художник-портретист, за походженням калмик, професор академії художеств Олексій Єгоров. Його дружина була вродливою жінкою, від її виразного обличчя віяло біблійськими сюжетами, отже, вона постійно позувала чоловіку, коли він писав Богородиць на іконах та картинах релігійної і міфологічної тематики. В личках янголяток, яких митець зображував у своїх творах, легко впізнавали гарненьку доньку Надійку Єгорову.

Олексій Єгорович брав участь у розписі Казанського собору в Петербурзі. Твори Єгорова позначені глибоким ліризмом та витонченістю, вони належать до кращих зразків російського академічного живопису. Чимало полотен митця зберігається в Третьяковській галереї в Москві та Державному Російському музеї Петербурга.

Олексій Єгоров був талановитим педагогом. З часом його учні стали відомі художники, зокрема К. Брюллов, Ф. Бруні, Ф. Зав'ялов та інші.

Наймолодша донька Мартоса від першого шлюбу Люба була дружиною відомого архітектора, професора Академії художеств Абрама Мельникова. За проектами Абрама Івановича в Росії було збудовано чимало прекрасних церковних храмів і красивих будинків, зокрема,

Миколаївська церква в Петербурзі, собор із дзвіницею в Кишиневі, Півкругла площа в Одесі, на якій стоїть пам'ятник Мартоса Дюку Рішельє. Абрам Іванович був автором проектів, архітектурних частин багатьох пам'ятників свого тестя. Слід сказати, що Мельников збудував невелику, але найкрасивішу в Петербурзі старообрядницьку церкву.

1825 року переступив межу вічності віцепрезидент Академії художеств Олександр Лобзін, Івану Мартосу, як старшому професору, довірили тимчасово очолити учбовий заклад.

Викладачі Академії та, мабуть, і сам Іван Петрович, сподівалися, що імператор Микола I призначить видатного митця на цю престижну посаду. Але государ розпорядився інакше, віцепрезидентом Академії художеств було призначено графа Федора Толстого, який був наближений до царського двору і прославився тим, що виліпив і перевів у бронзу колекцію пам'ятних медалей та медальйонів, присвячених Вітчизняній війні 1812–1814 років.

Академія художеств була настільки авторитетним і престижним навчальним закладом, що навіть мала власну церкву, до якої ходив Іван Мартос та члени його сім'ї. Коли його донька Катруся навчилася ходити, Іван Петрович під час Великого посту приходив з нею до церкви говіти. А після церковної служби, як істинний християнин і благодійник, разом з дівчинкою відвідував лікарні та тюрми, і, творючи милостиню, роздавав бідним людям гроші.

Катруся росла гарненькою дівчинкою, коли досягла повноліття, то мала вигляд красивої панянки, за якою почали упадати женихи.

Її чоловіком став набагато за неї старший, відомий архітектор, професор Академії художеств Василь Глінка. Прожили вони спільно недовго, в 1831 році Глінка помер від холери. Майже одночасно від цієї хвороби пішла із життя Марфа Панасівна Венеціанова, дружина відомого художника Олексія Венеціанова. Мартос влаштував зятю пишні похорони, поховав його на Смоленському кладовищі і поставив на могилі багатий пам'ятник.

Коли закінчився траур по Глінці, до молоденької вдови Катрусі посватався скульптор і майстер ливарних справ німецький барон Клодт фон Юргинсбург. Він згодом став Академіком і автором відомих скульптур приборкувачів коней на Аничковому мосту в Петербурзі, пам'ятника І. Крилову в Літньому саду та постаті князя Володимира – пам'ятника в Києві і багатьох інших прекрасних творів, які обезсмертили ім'я скульптора.

Сам Мартос був не проти, щоб Клодт одружився на Катрусі, але жених чомусь не подобався Явдосі Опанасівні і вона умовила доньку піднести Петру Карловичу гарбуза.

Та, мабуть, Клодту таки судилося поріднитися з Мартосами і незабаром він одружився на одній із небог Івана Петровича Уляні Спиридоновій. З цього приводу Мартос влаштував пишне весілля, на яке запросив усіх викладачів Академії художеств.

У Мартоса була купа дітей, більше двадцяти онуків, а ще чимало бідних родичів-нахлібників. Щоб утримати численну рідню, він постійно багато трудився. На щастя, праця не обтяжувала майстра, в ній він знаходив велику радість і насолоду. Рідні, друзі та сучасники називали його «невтомним трудівником в галузі скульптури».

56 років працював він в Академії мистецтв, навчив не одне покоління скульпторів. 1831 року був удостоєний звання заслуженого ректора. Висока якість робіт Мартоса відповідає рівню світової класики, він був почесним членом багатьох європейських академій. Серед учнів Івана Петровича чимало талановитих і відомих скульпторів, зокрема М.Г. Крилов, Є.П. Сорокін, С.М. Теглов, С.І. Гальберг. Своїми прекрасними творіннями вони прославили не тільки Вітчизну, а й свого мудрого вчителя.

Цікаво, що в липні 1832 р. Мартос разом зі своїм вихованцем, професором скульптури Самуїлом Гальбергом та академіком скульптури Борисом Орловським відвідали петербурзьку квартиру О. Пушкіна і кілька годин гостили у поета.

Збереглися перекази, що востаннє Іван Петрович відвідав Ічню 1834 року, за рік до своєї кончини. А заодно він провідав і Григорія Степановича Тарновського – власника знаменитої Качанівки.

У березні 1835 року Мартос застудився і тяжко захворів. Кращі лікарі Петербурга лікували заслуженого ректора Академії художеств. Але роки брали своє і на вісімдесят другому році життя, п'ятого квітня, на Страстному тижні творча душа геніального скульптора відлетіла в Ірій.

У своїй майстерні, в труні, прикрашеній малиновим плюшем, лежав легендарний митець. Тяжке горе настільки вразило Явдоху Опанасівну, що вона не хотіла нікого слухати, щоб раніше чотирьох днів поховати коханого чоловіка і великого благодійника. А коли закінчився Страстний тиждень і минули три перші дні Великодня, то виявилось, що небіжчик рівно десять днів пролежав у труні. Протягом

цього часу, біля любимого вчителя цілодобово стояли у почесній варті учні старших класів Академії художеств. У четвер на Великодньому тижні Івана Петровича з великими почестями відвезли на Смоленське кладовище і поховали поруч з головною церквою.

Щоразу, коли мені доводиться бувати в Санкт-Петербурзі, я намагаюся обов'язково відвідати Некрополь XVIII століття, найстаріше в місті кладовище, на якому після кончини 17 квітня 1835 року знайшов вічний спочинок геніальний Мартос.

На могилі митця споруджено, на перший погляд, простий пам'ятник із червоного граніту, у вигляді жертовника, прикрашеного рельєфним візерунком вінків та античних посудин для погрібальних пахощів. Зять Григорович запропонував скромний і лаконічний напис без звань і високих титулів: «Ваятелю IX на X віки», що красномовно говорить про його довге творче життя та про те, що він і в потойбічний світ відійшов без помпезності, проти якої завжди палко виступав.

А поруч височіє чимало прекрасних надгробних пам'ятників, створених Мартосом. Завдяки таким шедеврам меморіального мистецтва, старовинне кладовище стало своєрідним музеєм міської скульптури.

На малій батьківщині скульптора в місті, де народився Іван Мартос, вдячні ічнянці спорудили пам'ятник своєму геніальному землякові.

До 255-річчя від дня народження славетного скульптора, режисер Чернігівської телестудії «Сівер-центр» Тетяна Миргородська за участю автора цієї оповіді в рамках програми «Чернігівщина в житті славетних» створила телефільм «Придумав івиліпив Іван Мартос родом з Ічні». Телеоповідь побувала на багатьох фестивалях телерадіопрограм, одержала чимало відзнак. Стрічку вже демонстрували в 73 країнах світу, фільм про генія з Ічні побачили мільйони телеглядачів.

Визнаний світом філолог

Ім'я видатного українського вченого, одного з фундаторів радянського літературознавства та книгознавства, доктора філологічних наук, члена-кореспондента Академії наук УРСР, професора Сергія Івановича Маслова широко відоме в наукових колах багатьох країн світу.

З архівних джерел відомо, що рід Маслових пішов від хазяйновитого і розумного селянина Івана Маслова з Орловської губернії. Син Івана, Василь у першій половині XIX століття жив у місті Бельов (тепер Тульської області), був одружений і мав сина Павла. Та ось помирає його дружина, він переїжджає жити на Чернігівщину. В Ічні жив його дядько по матері – багатий купець Скапінін, він прихистив небожа і навіть висватав йому наречену напівгречанку Ганну, доньку багатого ніжинського купця Івана Загнева.

Скапінін зробив Василю та Ганні весільний подарунок – будинок з бакалійною лавкою на велелюдному місці, тобто на базарі в Ічні. Василь Маслов виявив неабиякий хист до торгівлі, незабаром нажив чималенький капітал і заснував у Ніжині невеликий завод по виробництву свічок та мила. Гроші, як відомо, роблять гроші, отож по якомусь часі він почав будувати в Ічні спиртовий завод, але несподівано помер. Будівництво заводу 1885 року завершив його син Іван Васильович Маслов. Після реконструкції в різні роки завод працює й понині.

Іван Маслов одружився в тридцять з лишнім років на молодій шістнадцяти з половиною років Ганні Никифоровні Александренко, доньці заможного купця з Борзни, коріння якого по батьківській лінії було в Ічні.

28 листопада 1880 року у щасливого подружжя народився первісток, якого при хрещенні нарекли Сергієм.

Як і в більшості заможних родин, писати та читати хлопець навчився вдома. В Ічні минули ранні дитячі роки Сергія, а коли йому виповнилося десять, його віддали до Прилуцької чоловічої гімназії. Без щоденної опіки батьків у хлопця рано почалося самостійне життя, що позитивно позначилося на формуванні його світогляду.

Сергій з радістю переступав поріг гімназії, він одержував велику насолоду від навчання, в позаурочний час брав активну участь у самоосвітніх гуртках.

Вивчав твори класиків російської та української літератури, цікавився творами В. Белінського, М. Добролюбова, Д. Писарева, захоплювався «Историей Малой России» (тобто України), Д. Бантош-Каменського. Саме в цей час він починає збирати наукову бібліотеку, яка з часом стала однією з кращих приватних бібліотек України, нараховуючи понад сім тисяч примірників з історії літератури (переважно давнього українського та російського письменництва, палеографії, історії друкарства, бібліографії, мовознавства та споріднених галузей науки).

31 травня 1894 року велике горе спіткало сім'ю Маслових. На 48 році життя помирає батько Сергія, купець другої гільдії. Через три роки мати вдруге виходить заміж, за крупного фінансового чиновника Геннадія Івановича Карамзіна і переїжджає до чоловіка в Прилуки. У них народжується дві доньки – Ніна і Таня.

Перед закінченням гімназії два роки Сергій посилено вивчає точні науки – математику та фізику. В цьому йому допомагали вчителі І.Я. Ростоківський та С.П. Шарко. Юнаку не було й вісімнадцяти, як він закінчив гімназію.

Захоплення математикою та фізикою настільки полонило хлопця, що він навіть не міг визначитися, яку обрати професію. Спочатку він вступає на хімічний відділ щойно відкритого Київського політехнічного інституту. Юний студент захоплюється не тільки наукою, а й бере активну участь у бурхливому студентському житті.

Як наслідок – частину студентів за участь у прогресивному революційному русі весною 1899 року було відраховано з інституту. До числа таких потрапив і Маслов. Але восени того ж таки року разом з іншими звільненими студентами Сергію дозволили тримати іспит на поновлення в інституті. Після чого його зараховують на другий курс інституту.

Студент Маслов захоплюється ботанікою, але прикладний ухил політехнічного інституту його мало задовольняв, і восени 1900 року він переходить до Київського університету імені святого Володимира на природничий відділ фізико-математичного факультету.

Після першого виключення з інституту Сергій не покався і продовжує брати активну участь у громадсько-політичному житті

Київського студентства, яке було в перших рядах революційного руху царської Росії. За участь у революційних зборах 7 грудня 1900 року, двадцятилітнього Сергія разом з 183 студентами виключили з університету. Суд, що вів справу, призначив покарання – віддати студентів на один рік у солдати.

Від січня по серпень 1901 року Маслов служив рядовим солдатом 43 Охотського полку в м. Луцьку.

У складних умовах солдатчини кожен вільну хвилину Сергій використовував, щоб поповнити свої знання. При допомозі університетського товариша Леопольда Лисецького він вивчає польську мову, збирає матеріали народної творчості, записує народні пісні, приказки, влучні слова та висловлювання.

Допитливого Сергія цікавлять руїни стародавнього замку Люберта Гедиминовича, що в Луцьку, старовинні церкви і рештки валів та інші пам'ятники Волині. Таким чином за час солдатської служби він значно збагатив свої знання з археології, історії, етнографії та народного фольклору.

У вересні 1901 року майбутній учений повертається до Києва і продовжує навчання на природничому відділенні університету. Однак, провчився лише перший семестр. Студентський рух набрав такого розмаху, що всі перші курси університету, крім історико-філологічного, було закрито, а студентів тимчасово звільнено.

Ще з ранніх студентських років Сергій почав займатися науковою роботою. Він склав великий гербарій насінневих та вищих спорових рослин, зібраних у Борзненському та Прилуцькому повітах.

Лексичні записи, зроблені на Волині, Сергій передав українському письменнику, літературознавцю, лексографу й етнографу Борису Грінченку, який готував до видання «Словник української мови». В 1907–1909 роках чотиритомне видання словника Бориса Дмитровича побачило світ.

Бориса Грінченка вразили глибинні знання Маслова з фольклору та етнографії, його серйозні дослідження, і він порадив студенту підготувати монографію з репертуару лірництва.

І коли Маслов підготував монографію «Лірники Полтавської і Чернігівської губернії», перша його наукова праця вийшла друком в 1902 році в «Трудах Харьковского Предварительного Комитета по устройству, XII Археологического Съезда».

Дебютант виявив не тільки ґрунтовні знання з даної теми, а й дивну наполегливість, рідкісні якості сумлінної праці, уважність і спостережливість, логічну послідовність і точність та ясність мови.

У першому розділі автор охарактеризував лірників Дмитра Крутого та Трохима Бабенка, другий розділ присвятив Миколі Дуброві та його пісням.

Минуло понад сто років від часу публікації цієї праці, але й сьогодні вона не втратила наукової цінності.

Монографія мала пізнавальне значення не лише для науки, а й для самого автора. Адже нарешті він зробив вибір своєї життєвої професії і восени того ж таки року став студентом історико-філологічного факультету.

Остаточо визначившись з науковими орієнтирами, Маслов з головою поринає в науку, старанно штудіює історію давньої російської та української літератур і суміжні дисципліни – палеографію, історію друкарства, філософію, латинь та інші науки.

Завдяки рідкісній працьовитості, цілеспрямованості він скоро стає одним з перших і найздібніших студентів історико-філологічного факультету.

Сергій з насолодою навчається, але поповнення знань не обмежує навчальною програмою університету.

Разом зі своїм ровесником студентом Петербурзького університету Левом Щербою перекладає окремі поезії видатних давньоримських поетів і філософів Катулла та Лукреція, творчість яких істотно вплинула на розвиток римської, а пізніше європейської лірики.

Ще коли Маслов був учнем Прилуцької гімназії, він познайомився з українським композитором Миколою Лисенком, а як став студентом – постійно відвідував літературно-музичні вечори в рідних Лисенка та української письменниці, етнографа, громадського діяча, дослідника української вертепної драми, народного орнаменту та мистецтва кобзарів Олени Пчілки.

Під час творчих вечорів Сергій часто зустрічався та спілкувався з братами Ревуцькими – Дмитром та Левком. На вечори приходило немало відомих людей мистецтва і, само собою зрозуміло, що перебування студента Маслова в такому середовищі сприяло його духовному зростанню.

На третьому курсі Сергій захоплюється історією давніх російської та української мов, історією друкарства в Україні, палеографією

(наукою про давні рукописи, яка за зовнішнім виглядом письма визначає час і місце їх виникнення).

Студент Маслов дослідив творчу спадщину К. Ставровецького – українського письменника, церковного та культуроосвітнього діяча і видавця. Автора багатьох проповідей та повчань, книг: «Зеркало богословия», «Евангелиє учительное», «Перло многоценное», і на основі наукових досліджень написав монографію «Кирило Транквіліон – Ставровецький та його літературна діяльність».

Незабаром Сергій Маслов стає помічником молодого, але талановитого викладача давньоруської та давньослов'янських літератур професора В.М. Перетца, який був на десять років старшим за свого студента, але спільні наукові інтереси дуже їх зблизили.

І коли 1907 року Маслов успішно закінчив університет, за рекомендацією відомих літературознавців Володимира Перетца та Андрія Лободи Маслова залишили професорським стипендіатом кафедри історії російської мови та письменства Київського університету. Він активно працює у сфері бібліографії і 1908 року підготував наукову працю «Опис рукописів історичного товариства Нестора-літописця».

Сергій Іванович Маслов ретельно готується до іспитів на захист магістра – першого ученого ступеня, який існував у дореволюційній Росії.

Затим він проводив активну пошукову роботу з історії друкарства, робить огляд рукописів бібліотеки університету і знаходить невідомі промови видатних українських письменників і просвітителів та громадських діячів культури Георгія Кониського та Михайла Максимовича.

Протягом 1912–1913 років Маслов успішно склав іспити на звання магістра.

Улітку 1913 року в особистому житті Сергія Маслова сталася знаменна подія – 7 червня він одружився зі студенткою Санкт-Петербурзького університету Оленою Митрофанівною Шуляк. Весілля відбулося в петербурзькому будинку тітки нареченої.

3 вересня 1913 року Маслов, як аспірант, викладає на Київських Вищих жіночих курсах. З того часу усе його життя тісно пов'язане не тільки з науковою, а й з педагогічною діяльністю.

3 січня 1914 року – приват-доцент Маслов працює в Київському університеті. Він читає лекції і керує семінарськими заняттями з давньої російської та української літератур, з історії російської мови, діалектології, слов'янської палеографії.

А по сумісництву викладає латинську мову в польській жіночій гімназії Києва.

Молодий науковець і педагог продовжує наукові дослідження і видає нову капітальну працю про видатного українського і російського письменника, поета, бібліографа і церковного дяча другої половини XVII і початку XVIII століть, Стефана Яворського – автора віршів, проповідей і філософських трактатів. Головний з них «Камінь віри». А ще Маслов бере активну участь у роботі «Товариства Нестора-літописця». З 1915 року очолює кафедру університету.

Коли розпочалася перша світова війна і в 1915 році університет було евакуйовано до Саратова, Маслов разом із сім'єю залишив Київ.

На новому місці Сергій Іванович продовжує наукову роботу, старанно досліджує рідкісні документи, старовинні книги та рукописи в бібліотеці Саратовської Архівної Комісії та рідкісні стародруки приватних бібліотек.

З поверненням Маслова до Києва знову він у університеті. Під час Лютневої та Жовтневої революцій 1917 року Сергій Іванович, як і чимало представників працюючої інтелігенції – викладачів вищих навчальних закладів, переживає нелегкі часи, коли місячної зарплати ледве вистачало тільки на декілька днів. В 1918–1922 роках, щоб утримати дружину та двох малолітніх синів, вчений працює викладачем у різних навчальних закладах та науково-дослідних закладах – в Народному Університеті – Політехнічному, Археологічному інститутах; Робітничо-селянському університеті, а також в інституті Народної освіти, який було створено на базі Вищих жіночих курсів. Довелося заробляти на хліб і в різних бібліотечних та архівних курсах, трудшколах, залізничному будівельному технікумі, командних курсах при генштабі Губміліції тощо.

Оскільки з дореволюційних часів Маслов входив до складу «Комітету по охороні пам'яток старовини і мистецтва в районі воєнних дій», заснованого Російською Академією наук, як член «Комітету» Сергій Іванович організував охорону бібліотек і архівів на Буковині, 1919 року засновує при університеті «Музей війни та революції», яким завідує до 1924 року.

Після революції та громадянської війни до влади прийшло чимало малоосвічених посадовців різних рангів. Саме з вини окремих некомпетентних начальників нищилися старовинні книги, рукописи, важливі документи та різні пам'ятки історії і культури.

Як висококваліфікованого вченого у цій сфері Маслова включили до Археологічної секції охорони бібліотек та архівів релігійних установ, що підлягали скасуванню. Завдяки принциповій позиції Сергія Івановича було врятовано чимало церковних і монастирських стародруків, різних документів та ікон, церковного посуду і начиння, що були витворами мистецтва і мали історичну та наукову цінність.

З 1923 по 1935 рік Сергій Іванович співпрацює з українським науковим інститутом книгознавства. Пише цикл дуже цінних розвідок, присвячених історії друкарства на Україні XVII–XVIII століть. «Друкарство на Україні в XVI–XVIII ст.», «Українська друкована книга XVI–XVIII ст.», «Етюди з історії друкарства».

Враховуючи глибинні знання Маслова в історії книгодрукування, з 1926 року його призначають завідуючим відділом стародруків Всенародної Бібліотеки України.

Не одне десятиліття Маслов читав лекції з філологічних дисциплін у Київському державному університеті. В лекціях для студентів та своїх наукових працях він досліджував шляхи зародження і розвитку художнього слова та книгодрукування.

За багатогранний талант, невтомні наукові дослідження та плідну педагогічну діяльність 17 грудня 1935 року Народний комісаріат освіти УРСР присвоїв Сергію Івановичу Маслову звання професора літературознавства. В лютому 1939 року він був обраний членом-кореспондентом Академії наук УРСР і очолив відділ давньої української літератури інституту літератури імені Т.Г. Шевченка АН УРСР.

Характерною ознакою трудової діяльності Маслова було вміле поєднання наукової роботи з педагогічною.

У червні 1941 року мирну працю нашого народу порушив віроломний напад гітлерівської Німеччини. А коли фашистські орди у липні стали наближатися до Києва, Сергій Іванович разом з Академією наук УРСР виїхав до м. Уфи.

В складних умовах евакуації вчений продовжував наукову роботу, він досліджував історію давньої української літератури.

Крім того, Маслова, як філолога й етнографа, вельми зацікавила історія та культура народу, серед якого він жив, який прихистив українців у скрутний час. І Сергій Іванович почав вивчати мову, літературу та звичаї башкирського народу.

В евакуації Маслова дуже гнітила відірваність від України. З великою радістю він повертався до Києва. І відразу ж відновив роботу

в інституті літератури імені Т.Г. Шевченка АН УРСР, почав викладати в Київському державному університеті. Маслов наполегливо проводив велику пошукову роботу по розробках історико-літературної спадщини далекого минулого. Чимало його розвідок та праць стали шаблями для багатьох науковців у процесі подальшої дослідницької роботи.

Враховуючи величезний вклад у розвиток філології, в 1948 році без захисту дисертації Сергій Іванович Маслов був удостоєний вченого ступеня доктора філологічних наук. У повоєнні роки Маслов продовжує пошукову роботу в різних бібліотеках і навіть приватних книгозбірнях.

Спеціалістам з давньої літератури добре відоме ім'я українського поета й етнографа середини XVII ст. Климентія Зіновієва, який першим з українських поетів оспівав людську працю. Його твори широко відображають життя українського народу з майновою нерівністю та соціальними конфліктами і етнографічно побутовими особливостями. Творчість Зіновієва – одне з джерел вивчення давнього минулого Лівобережної України.

Цікаво, що до відкриття та популяризації літературної спадщини Климентія причетні три дослідники, імена яких тісно пов'язані з Чернігівщиною. Першим був поет О.В. Шишацький-Ілліч, згодом про творчість Зіновієва писав Пантелеймон Куліш. Але згодом виявилось, що цей безцінний рукописний збірник зник, і в наукових колах стали вважати, що його втрачено назавжди. Та коли Маслов описував бібліотеку Київського університету, він вдруге «відкрив» цей унікальний рукопис.

Тематика наукових досліджень Маслова різнобічна. Він цікавився історією давньої східнослов'янської літератури і, насамперед, української, історією рукописів і друкованих книг, бібліографією та іншими спорідненими філологічними науками.

Вчений плідно займався фольклористичними, мистецтвознавчими та історико-культурними розробками. Він постійно і наполегливо працював і зробив чимало помітних відкриттів, які мали велике наукове і пізнавальне значення при вивченні історії не тільки української, а й білоруської літератури та мов XVI–XVIII ст. Маслов дослідив і написав унікальні праці з історії друку на Україні від найдавніших часів.

Сергій Іванович Маслов – автор багатьох публікацій творів видатних мислителів, письменників і ораторів XVI–XVIII ст., зокрема

Мелентія Смотрицького, Касіяна Саковича, Леонтія Карповича, Івана Величковського, Іоанікія Галятовського та інших.

Маслов багато працював над дослідженням найвидатнішої пам'ятки літератури Київської Русі – «Слово о полку Ігоревім». Йому пощастило відкрити невідомий твір Шевченка-художника.

До числа видатних праць вченого слід віднести «Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI і першої половини XVIII століть».

Крім того Сергій Іванович – автор робіт, що мали велике значення в роки війни з фашистською Німеччиною 1941–1945 рр. Він був одним із авторів книги «Слов'яни в їх боротьбі з німецьким фашизмом і його попередниками».

1950 року через хворобу очей філолог виходить на пенсію, але не припиняє наукової діяльності. Він продовжує роботу над дослідженням творчості Транквіліона Ставровецького, готує до публікації маловідомі твори Івана Величковського, пише статті до першого післявоєнного 55-томного видання «Большой Советской Энциклопедии».

11 січня 1957 року після короткочасної тяжкої хвороби зупинилося серце визнаного світом філолога. Поховали С.І. Маслова на Лук'янівському кладовищі в Києві.

У Сергія Івановича та Олени Митрофанівни Маслових було двоє синів. Старший, Юрій, народився 1914 року в Києві. В 1930 році закінчив Київську школу № 54. За декілька місяців опанував трьохрічну програму Київських Державних курсів іноземних мов, 1931 року вступив на німецько-англійське відділення Українського інституту лінгвістичної освіти. У 1934 році перевівся на 3 курс Ленінградського державного інституту історії, філології та лінгвістики. Одружився на Сарі Семенівні Лашамській. У 1933 році у них народився син Сергій. В роки Великої Вітчизняної війни Юрій Сергійович працював у Москві в Генштабі перекладачем, готував контрпропагандистські програми для фронту. Останні десятиліття завідував кафедрою мовознавства Ленінградського університету. Доктор наук. Помер 1990 року, похований у Санкт-Петербурзі.

Молодший син Маслова, Олексій Сергійович, народився 1916 року в Києві. Після закінчення Київської середньої школи № 54 1934 року вступив на фізико-математичний факультет Київського університету,

згодом перевівся до Ленінградського університету, по закінченню якого навчається в аспірантурі. В березні 1941 року одружується на однокурсниці Оксані Федорівні Томасевич. Олексій у 1941 році загинув в Ленінграді від вибуху снаряду в бункері.

Внук Сергія Івановича Маслова Сергій Юрійович, закінчив фізико-математичне відділення Ленінградського університету, аспірантуру, захистив кандидатську і докторську дисертації, автор багатьох наукових праць. Але у 1980 році на 51 році життя трагічно загинув в автокатастрофі в Санкт-Петербурзі.

Не можна не згадати, що в Маслова був рідний брат, молодший на чотири роки, Василь Іванович. Український літературознавець і педагог. У 1909 році він закінчив Київський університет і був залишений при кафедрі професорським стипендіатом. З 1915 по 1920 рік працював приват-доцентом Київського університету. З 1920 по 1930 рік жив у Прилуках, працював викладачем Вищих педагогічних курсів (педагогічний технікум) та очолив Прилуцький окружний музей.

1930 року обраний науковим працівником Академії наук УРСР. З 1936 року виконував обов'язки професора кафедри російської літератури Київського педагогічного інституту. До Великої Вітчизняної війни і в повоєнні часи працює викладачем Київського університету. Автор праць з історії російської та української літератур і літературних взаємозв'язків, з питань фольклору, етнографії та археології («Літературна діяльність К.Ф. Рилєєва», 1912; «Українська етнографія першої половини XIX ст.», 1934; «До питання про народність М.Ю. Лермонтова», 1939; «Пушкін і декабристи», 1951 та інші). Помер 22 березня 1959 року.

Враховуючи помітний внесок Василя Маслова в зародження та розвиток музейної справи на прилуччині й з метою вшанування його пам'яті 2010 року Прилуцькому краєзнавчому музею присвоєне ім'я Василя Маслова, а 2012 року біля музею встановили на повний зріст його скульптуру. Київський скульптор Олег Радзевич настільки талановито відтворив нашого земляка, що від бронзової фігури віс романтикою дослідника краєзнавця.

Сергій Іванович Маслов залишив помітний слід у науці. За роки своєї довготривалої наукової і педагогічної діяльності він опублікував понад сто наукових і науково-популярних праць.

Він був одним із найвидатніших знавців історико-літературного процесу давньої російської та української літератур. Сергій Іванович

мав виняткові знання в галузі бібліографії, книгознавства, палеографії, критики тексту, історії мови та літератури, соціально-політичної та культурної історії нашої країни.

Велика його заслуга ще й у тому, що своїми чудовими лекціями і мудрим словом він зумів прищепити молодому поколінню любов до науки, до обраного фаху. Він був учителем сотень добре знаних пізніше українських філософів. Його учнями були: доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент АН УРСР, заслужений діяч науки УРСР, лауреат Державної премії України імені Т.Г. Шевченка Євген Кирилюк; доктор філологічних наук, професор Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка Олег Бабишкін; доктор філологічних наук Володимир Кречотень; кандидати філологічних наук – старші наукові співробітники Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка АН УРСР Вікторія Колосова та Іван Зуб; викладач Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка Олександр Лазаревський, а також відомі українські письменники: Микола Адаменко, Дмитро Білоус, Анатолій Дрофань, Юрій Мушкетик, Сергій Плачинда, Микола Шудря та багато інших.

Голос української нації

Із ранніх шкільних років я був активним читачем Ічнянської районної бібліотеки. І коли уже навчався у старших класах, у 1954 році серед читачів поширилася чутка, що до бібліотеки надійшла надзвичайно цікава книжка “Семен Палій”, невідомого тоді ще автора Юрія Мушкетика.

Було це 66 років тому, але пам’ятається, щоб прочитати життєпис про Фастівського полковника Семена Палія, мені довелося у бібліотеці записатися у чергу. Що яскраво свідчило про великий інтерес до неординарної книжки автора, ім’я якого тільки засяяло яскравою зіркою на небосхилі української літератури.

Коли я читав книжку, відчувалося, що автор ретельно дослідив багато різних архівних джерел історичного минулого. І у повісті відтворив чимало реальних подій доби, пов’язаної із багатьма історичними особистостями, зокрема: українським гетьманом Іваном Мазепою, Фастівським полковником Семеном Палієм, російським імператором Петром I, шведським королем Карлом XII та іншими персонажами. І, звичайно, Полтавською битвою, що увійшла до світової історії, як одне із грандіозніших і кровавих побоїщ планети. Що стало катастрофою для Швеції, адже після поразки ця держава більше ніколи не воювала. І трагічним кінцем для Івана Мазепи, оскільки не здійснилися його мрії – створити незалежну українську державу.

Тоді я дізнався, що Юрій Мушкетик – наш земляк. Народився він 21 березня 1929 року в снт Вертіївка Ніжинського району. У 1948 році в рідному селищі закінчив середню школу і того ж року вступив на філологічний факультет Київського держуніверситету імені Тараса Шевченка і 1953 року закінчив його, а згодом аспірантуру при кафедрі української літератури.

На час видання першої книжки “Семен Палій” дебютанту ще не виповнилося і 25 років. Але він оприлюднив великий історичний твір, який зробив його відомим і став знаковою подією в українській

літературі, про що свідчили чисельні позитивні рецензії багатьох критиків різних рангів.

Юрія Мушкетика зацікавила тема гайдамацького повстання, героїчної боротьби українського народу проти загарбників та поневолювачів України. Він глибоко дослідив історичне повстання і через три роки після історичної повісті “Семен Палій”, у 1957 році, видрукував історичний роман “Гайдамаки”. Головний герой твору – український народ. Але поряд із повсталими масами живуть і діють реальні імена – запорожець Максим Залізняк, очільник гайдамацького повстання, і уманський старший сотник Іван Гонта, який був на службі в магната Потоцького. Свого часу вельможа навіть подарував йому два села.

Та коли гайдамаки підступили до Умані, виходець із народу Гонта переосмислив своє життя і разом зі своїми козаками приєднався до повсталих. Героїчне народне повстання проти національного гніту зазнало поразки і багатьох його учасників та ватажків жорстоко покарали.

У своїх творах письменник не просто описує події, які відбувалися, а будує сюжети на глобальних проблемах та конфліктах нашого буття, без яких людське життя не існує. Зокрема, у творах “Вогні серед ночі” (1959) та “Чорний хліб” (1960) розгортаються події колгоспного села довоєнних часів та в роки гітлерівської окупації. Перо автора реалістично відтворює морально-психологічні характери персонажів і порушує споконвічну тему, про яку багато написано літературних творів: протистояння “добра” і “зла”. Але письменник по-своєму будує фабулу творів, чим вони запам’ятовуються.

Згодом полиці наших бібліотек поповнилися новими високохудожніми і глибоко реалістичними захоплюючими творами талановитого майстра української прози “Серце і камінь” (1962) та “Крапля крові” (1964). Автор переконливо відтворює події людського життя, у яких порушує актуальні моральні проблеми, коли проголошені на словах високі ідеї не відповідають дійсності. Письменник засуджує гучне словоблудство, кар’єризм, користолобство. І правдиво зображує сучасне життя із його позитивними радощами та негативними болями і поразками.

Мудрий письменник-психолог і реаліст невтомно і плідно працює, завжди неординарно та уміло і реалістично будує сюжети своїх

нових творів. Психологічно-філософської глибини він досяг у творах: “Біла тінь” (1977), “Біль” (1978), “Позиція” (1979) та “Рубіж” (1984). Він порушив актуальну, всесвітньо-глобальну і вічну тему “люди і земля”. З болем у серці пише, як гине наше село. На карті України майже щодня зникають “безперспективні” села, а за тим і цілі райони. Письменника, як свідомого українця, дуже турбує ця проблема, адже разом із вимиранням села зменшується кількість населення нашої держави, отже, вимирає і українська нація.

Актуальні теми, які Юрій Мушкетик порушив у своїх творах, зацікавили українських кіномитців, режисери Євген Хринюк та Оксана Лисенко на Київській кіностудії художніх фільмів ім. О. Довженка у 1989 році екранізували роман “Біла тінь”, а у 1989 році режисер Олег Бійма на студії “Укртелефільм” створив цікаву стрічку із воєнного життя за повістю “Біль”, але своєму творчому доробку дав назву “Хочу зробити зізнання”. Роман “Вернись в дім свій”, який у 1981 році оприлюднив Юрій Мушкетик, настільки сподобався режисеру А. Горчинському, що на сцені Тернопільського українського музично-драматичного театру він поставив цікаву і хвилюючу п’єсу.

Історія Запорізької Січі та непримирима боротьба на Україні за булаву, що розпочалася після кончини Богдана Хмельницького, стала основою для написання широкомасштабного епічного полотна “Яса”, що у 1987 році оприлюднив Юрій Мушкетик. Роман “Яса” – художній твір, а не історичне дослідження. Варто зазначити, що поряд із реальними постатями П. Дорошенка, І. Самойловича, І. Сірка, С. Разіна та інших у творі є персонажі, створені уявою автора. Але вони настільки майстерно і психологічно виразно зображені, що природно вписуються у зміст роману і запам’ятовуються.

На сторінках твору письменник правдиво розповідає, як на Україні із роками слабшали відносини козацько-демократичного устрою. І окремі полковники та старшини безсоромно пнуться в російське дворянство. З гірким болем автор відтворює епізоди розбрату та ворожнечі, що почались на Україні, яку уміло розпалювали чужоземні сили. Героїчною боротьбою народних мас проти іноземних загарбників та ідеєю до об’єднання української нації пломеніють сторінки роману “Яса”. Не випадково патріотична тема

твору зацікавила кіномитців, і у 1990 році за романом «Яса» Борис Шиленко написав сценарій і поставив прекрасний фільм «Чорна долина», а режисером була Ганна Горпищенко.

У 1996 році Юрій Мушкетик опублікував новий історичний роман “На брата брата”. У своєму творі уміло і реалістично відтворив роки, коли після смерті Великого гетьмана Богдана Хмельницького гетьман Іван Виговський намагався збудувати українську козацьку державу і зосередився на пошуках протидії всезростаючим силам Москви. Але проти виступили полтавський полковник М. Пушкар та запорозький кошовий Я. Барабаш. Через розбрат і ворожнечу, яку постійно і уміло розпалювали вороги України, І. Виговський не знайшов належної підтримки серед козацької старшини і на Україні розпочалася Велика Руїна.

Письменник палко виступає проти духовної зради. Роман “На брата брата” і сьогодні вельми актуальний. Перо мудрого і далекоглядного українця застерігає представників нашої влади від трагічних уроків історії української держави.

І шкода, що у Верховній Раді України не прислуховуються до правдивого і повчального слова і голосу української нації. Депутати Верховної Ради не зробили належних висновків із трагічних уроків минулого нашої держави. І замість того, щоб об’єднатися і спільними зусиллями відродити і зберегти нашу країну, продовжують чубитися за владу.

Особливої уваги заслуговують твори Юрія Мушкетика на історичну тематіку. Літературний доробок письменника багатий на твори з історії України. Про розмаїття палітри його пера свідчать книги “Смерть Сократа” (1971) та “Суд над Сенекою” (1978), у яких автор правдиво відтворив події, що відбувалися за тисячі літ до наших днів і далеко від України. У часи існування Римської імперії на фоні конфліктних ситуацій поміж персонажами письменник відтворив яскраві і гостро-психологічні характери, що емоційно хвилюють читача. Молоді студенти – майбутні юристи судять Великого поета і філософа Римської імперії Сенеку та інкримінують йому звинувачення у тому, що він був учителем і вихователем жорстокого імператора Нерона. І хоча автор порушує тему далекого минулого, на сторінках творів відчувається жива пульсація актуальних проблем сьогодення.

Не менш захоплива історико-бібліографічна повість «Жовтий цвіт кульбаби», видрукувана у 1985 році. На сторінках твору Юрій Мушкетик цікаво і реалістично відтворив долі та життєві віхи двох великих українців, випускників Ніжинської гімназії вищих наук, заснованої у 1820 році князем Олександром Безбородьком. У центрі твору талановитий поет Нестор Кукольник та прозаїк Микола Гоголь, що став всесвітньо відомим у прийдешні часи. У гонитві за славою Нестор Кукольник поїхав до Петербурга і невдовзі досяг великого визнання. У нього було чимало шанувальників пера, на той час він був відомішим за поета Олександра Пушкіна. Але виявилось, що рання слава Кукольника скороминуча і ще за його життя Нестора забули.

Із мрією про кар'єру до столиці поїхав і Микола Гоголь. Але прожив тут далеко не солодке життя. І тільки після кончини його визнали геніальним письменником. Нині Ніжинський педагогічний університет ім. М. Гоголя вельми пишається тим, що тут вчилися: великий Микола Гоголь і талановитий поет, прозаїк, драматург Нестор Кукольник. Автор численних романсів, які майже через 200 років і сьогодні звучать зі сцени багатьох країн світу у виконанні видатних співаків.

Читав я книжки талановитого майстра красного слова і захоплювався виразними і реалістичними творами та насолоджувався соковитою українською мовою. І вельми радів та пишався, що мій земляк – продовжувач літературних традицій Г. Сковороди, І. Котляревського, П. Куліша, Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, С. Васильченка та інших великих майстрів українського художнього слова.

Я навіть гадки не мав, що доля колись зведе мене із Юрієм Мушкетиком. А трапилося це, коли за часів «горбачовської перебудови» через фінансову скруту перестали фінансувати Ічнянську народну самодіяльну кіностудію «Сівач», яку я заснував у січні 1970 року і два десятиліття працював режисером. І щоб я допрацював до пенсії за віком, мене перевели на посаду директора Ічнянської, а затим Ніжинської районних дирекцій кіновідеомережі. Створення фільмів навіть у самодіяльних студіях потребує грошових затрат та відповідної апаратури, якої у мене уже не було. Але зосталося гостре бажання займатися творчістю.

І тоді я звернувся до літературного слова. Адже за довгі роки роботи режисером студії написав чимало сценаріїв, за якими створив серіали документальних стрічок, які отримували нагороди на республіканських, всесоюзних і навіть міжнародних конкурсах і фестивалях народної творчості та професійного документального кіно.

Свого часу мої публікації друкували різні періодичні видання і навіть республіканська газета «Сільські вісті». А з 1968 року я позаштатний кореспондент Чернігівської обласної газети «Деснянська правда» та Чернігівського обласного радіо, а згодом і телебачення.

Згодом я звернувся до художнього слова, написав дві повісті: «А чи винен у цьому Бог?» та «Біле латаття». І надіслав своєму давньому знайомому, голові Чернігівської обласної організації Національної спілки письменників України Станіславу Реп'яху. Невдовзі він повідомив, що прочитав мої твори і порадив шукати спонсора, щоб видати повісті. Добрі люди профінансували видання. І в 1995 році я оприлюднив свою першу книжку «Біле латаття». А наступного року мене прийняли до Національної спілки письменників України.

На черговому з'їзді НСПУ я познайомився із Юрієм Мушкетиком. Тоді він і подарував мені з автографом свій роман «На брата брат». Мене вельми вразило, що письменник тоді був у zenіті літературної слави, але не вивищувався і тримався надзвичайно скромно, і розмовляв зі мною, як із рівним. Тоді я дізнався, що класик української прози надзвичайно скромна, щира, земна, демократична і добра людина.

Після знайомства ми неодноразово зустрічалися із Юрієм Михайловичем. Я йому розповів, що у 2003 році заснував в Ічні об'єднання літераторів «Криниця», яке налічує більше 50 шанувальників красного слова. І нашим активом оприлюднено близько сотні книжок різних жанрів. А ще ми видаємо літературний альманах «Ічнянська криниця». І коли я побачив, що Юрія Михайловича зацікавило наше літоб'єднання, запросив його приїхати до Ічні.

Багато разів він приїздив до нас. І не сам, а з відомими письменниками: директором Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, академіком НАН України, лауреатом Державної премії ім. Т. Г. Шевченка Миколою Жулинським та літературним критиком, кандидатом філологічних наук, заслуженим працівником куль-

тури України Віктором Костюченком. Гості охоче знайомилися із творчими доробками криничан і тепло та щиро спілкувалися із нашими літераторами. Бували у моїй стародавній хаті, яку ще у ХІХ сторіччі збудував мій дід Костянтин Маринчик, який був відомим у Чернігівській губернії підрядником та збудував багато земських шкіл.

Кияни були дуже подивовані, коли дізналися, що старший брат мого діда Леонтій Маринчик теж був підрядником і одружився на Євдокії Чумак, рідній тітці видатного поета-лірика Василя Чумака. А ще похвалився, що Євдокія Андріївна Коваль – мати відомого ічнянського поета Григорія Ковалю – говорила мені, що ще до Жовтневої революції у моїй хаті бували Василь Чумак та Степан Васильченко. А уже при моєму житті тут побувало безліч видатних митців і більше десяти лауреатів Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка та престижних мистецьких премій зарубіжних держав.

Пишу ці рядки і згадую, як ще за радянських часів до мене приїздили відомий кінорежисер, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Аркадій Микульський та народний артист України Борислав Брондуков.

Декілька днів вони перебували у нашому місті, проглянули програму фільмів народної кіностудії «Сівач». У нашому кінотеатрі я організував творчу зустріч гостей із мешканцями Ічні, а також сіл: Монастирища, Іваниці, Парафіївки. А в години дозвілля я розповідав їм про наших видатних земляків-скульпторів – Івана Мартоса, Пармена Забілу; класиків української літератури – Олексу Стороженка, Степана Васильченка, завжди молодого поета-лірика Василя Чумака; художника – академіка Петербурзької художньої академії Віктора Рязанова; класика української музики Левка Ревуцького; всесвітньо відомого філолога Сергія Маслової та багатьох інших.

Кияни були подивовані та вражені, що чимало вихідців із Ічнящини зробили помітний внесок у скарбницю духовності не тільки української нації, а навіть світового мистецтва. І палко запевнили мене, що моя розповідь варта пера.

І коли я став письменником, згадав зустріч із кіномитцями із Києва. І почав працювати над книжкою досліджень про видатних земляків. Нарешті підготував книгу «Сузір'я талантів» до видання,

до якої включив 32 творчі біографії людей мистецтва, вихідців із Ічнянщини.

Станіслав Реп'ях знав, що я готую до видання неординарну книжку. І порадив звернутися до класика української літератури, лауреата Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка, Героя України Юрія Мушкетика, щоб він написав передмову до моєї книги. Юрій Михайлович ознайомився із рукописом і погодився сказати вступне слово до видання.

Так весною 2009 року книжка «Сузір'я талантів» вийшла у світ.

Юрій Михайлович та очільник Ічнянського осередку Товариства «Чернігівське земляцтво» у м. Києві Микола Вощевський посприяли, щоб у травневі дні у конференц-залі Національної спілки письменників України презентували мою книгу. Читачі і критики позитивно сприйняли видання.

Щира підтримка і увага до мого пера видатного майстра української прози зміцнила наші взаємини із Юрієм Михайловичем, і він неодноразово приїздив до Ічні і завжди ночував у моїй хаті.

Як члена Спілки письменників, від Чернігівщини багато разів мене обирали делегатом з'їздів письменників України. І завжди після пленарного засідання Юрій Михайлович гостинно запрошував мене до себе в Конча-Озерну. Коли йшли до його будиночка, він говорив, що тут жило багато класиків українського слова. І цими стежками ходили: Микола Бажан, Олесь Гончар, Андрій Малишко, Павло Загребельний. А поруч живе Микола Жулинський, у якого з Юрієм Михайловичем ми багато разів бували.

Юрій Мушкетик був цікавим співрозмовником, багато всього знав і охоче розповідав про своє життя. Його мама Уляна Онуфріївна була безпартійною, але у смт Вертіївка очолювала один із найбільших колгоспів Чернігівської області. Вона була не тільки хорошою матір'ю, але і людиною великої совісті. Як голові колгоспу їй, окрім трудовнів, нараховували велику зарплату, але Тетяна Онуфріївна ніколи не приносила грошей у сім'ю. Вони ішли на закупівлю кінської упряжі, хомутів, запчастин до трактора та на інші потреби колгоспу. І своїм домашнім говорила: «Колгоспникам майже нічого не виплачуємо, як же я буду дивитися їм у вічі?»

Коли Юрій був учнем і ходив до школи, то, мабуть, чи не найгірше одягався. Але вчився гарно і був таким хорошим математиком, що усно міг розв'язати навіть найскладнішу алгебраїчну задачу. Усі вчителі та його батько Михайло Петрович, який закінчив педінститут і викладав у школі математику, радив хлопцю вступити до вищого навчального закладу з математичними нахилом.

Але він з дитячих років таємно писав вірші і мріяв про гуманітарну освіту. Коли приїхав до столиці, абітурієнту гуртожитку в університеті не дали. І уперше він ночував у парку, поклавши під голову валізу. А на світанку, коли прокинувся, побачив, що поруч двірничка із шланга поливала газони. Вона дозволила хлопцю напитися і умитися зі шланга.

Він успішно склав вступні іспити на філологічний факультет і його зарахували до університету. При університеті діяла літературна студія, і коли хлопець туди вперше потрапив, зрозумів, що у багатьох студентів поезії значно кращі. А коли дізнався, що при кафедрі української мови і літератури діє факультатив, де вивчають не тільки героїчне та історичне минуле, але й побут, різні обряди та свята, він став відвідувати заняття.

У роки навчання в університеті Юрій Мушкетик старанно і наполегливо вивчав та досліджував історичне минуле українського народу та різних історичних особистостей: гетьманів, атаманів, старшин, сотників та народні звичаї, побут та обряди і різні свята. І за багато років наполегливої праці накопичив енциклопедичні знання з минулого нашої держави, Запорізької Січі тощо.

І у своїй літературній творчості Мушкетик правдиво і з колоритним смаком використовує багатий багаж знань із історії нашої держави. Він уміло і переконливо зображує героїв своїх творів, надає їм живих рис людських характерів. І не тільки позитивних, але й негативних персонажів. Здається, що його герої вихоплені із нашого життя. І коли дізнався, що фастівський полковник Семен Палій був на Чернігівщині, дослідив цю тему і навіть підготував і прочитав доповідь. А згодом настільки вивчив архіви, що написав історичну повість «Семен Палій», яка і привела його в українську літературу.

За радянської влади і в роки тоталітаризму не просто було зображувати та відстоювати історичну правду. Письменник розпові-

дав, що радянська пропаганда або замовчувала, або спотворювала дійсність різних подій з історії минулого України. Наприклад, про бій під станцією Крути, що розташована неподалік його рідної Вертіївки. Навіть після закінчення університету він достеменно не знав правди. І коли доводилося писати про щось героїчне з історії України, про що тоді не можна було говорити, він намагався приховано висловити свою думку, щоб читач інтуїтивно відчув між рядками твору цю думку, що незримо йому передавалось.

Багато разів я чув, як Юрій Мушкетик логічно відстоював і палко пропагував рідну мову. Із великим обуренням говорив, що ще з давніх царських часів за всю історію існування української мови її 173 рази забороняли. А на Міжнародному конгресі вчених у 1934 році на питання анкети “Яка мова найбагатша та найкрасивіша” більшість вчених відповіли: “Французька, перська, українська”. А при повторному опитуванні у 1936 році – “Грузинська, італійська, українська”.

Свою любов до України письменник завжди доводив не на словах, а на ділі – наполегливою, натхненною працею і безсмертними літературними творами, які випромінюють високу художню правду. Він дорожив ім'ям письменника і уникав ейфорійної патетики, жив у реальному світі та дослідженні історичної правди рідної України. І створив власний літературний стиль, позначений глибоким реалізмом.

Усі його твори, як із сучасного життя, так із історичного минулого високохудожні і переконливі, у них автор не тільки палко відстоює національну ідею, а й закликає до об'єднання і збереження української нації.

Велику духовну силу випромінюють твори Юрія Мушкетика. Усі його книги стали помітним надбанням української літератури. Вочевидь, варто сказати, що чимало його творів перекладені багатьма мовами народів світу: англійською, болгарською, іспанською, латвійською, німецькою, словацькою, чеською, угорською та іншими. Його ім'я широко відоме за кордоном.

На початку своєї оповіді я згадував, що у шкільні роки Юрій Михайлович таємно писав вірші. І коли вступив до університету і пішов до літературної студії, що діяла при університеті, та побачив,

що у багатьох студентів сильніші поезії, то вирішив захопитися прозою, і не прогадав, адже у цьому жанрі досяг вершин.

Але через 50 років знову повернувся до поезії. І у 1992 році оприлюднив збірку віршів “Чорний вершник”. Книжка поезій розширила і доповнила та збагатила творчий жанр письменника. А високохудожні поезії вельми зацікавили чернігівського композитора, заслуженого артиста України Миколу Збарацького і на вірші Юрія Мушкетика він написав низку прекрасних ліричних пісень, які звучали у виконанні народного артиста України Анатолія Мокренка, тріо хору ім. Григорія Верьовки та відомих чернігівських співаків: Володимира Гришина, Олексія Бокути та багатьох інших.

У 2012 році письменник видрукував новий історичний роман «Останній гетьман». У захопливому творі автор відтворив образ нашого видатного земляка із с. Лемеші, останнього гетьмана Лівобережної України, графа, президента Петербурзької академії наук, генерала-фельдмаршала, старшого брата Олексія Розумовського, чоловіка імператриці Єлизавети Петрівни – Кирила Розумовського. На ті роки Кирило Григорович був високоосвіченою людиною, навчався в університетах: Кенігсберга, Берліна, Геттінгена, Страсбурга. Тож не дивно, що громадського і політичного діяча Кирила Розумовського у 1750 році на Глухівській старшинській раді обрали гетьманом України.

Він провів декілька важливих реформ і виступав на захист українського козацтва. Планував статус гетьмана узаконити на правах спадкової посади, але не знайшов підтримки у сенаті. Останні роки життя провів у Батурині. Тут відбудував церкву Воскресіння Христа, зруйновану у 1708 році О. Меншиковим.

Юрій Мушкетик народився у сім’ї вчителя і колгоспниці і серцем був близьким до селянської праці. Недаремно у багатьох творах він зображує людей села.

Письменник, ніби художник, уміло і переконливо малює словесні картини природи та передає атмосферу людського життя та побуту і особливо сільського. Під його ліричним пером відчувається дихання і краса нашої землі та рідного Полісся.

Він уміє передати тонкий запах липи, трунок акації, озонне дихання сосен, щемливі трелі солов’я, аромати стиглої ниви, окрасу

річок, озер, бурхливого моря. І такої високої художньої майстерності він досяг не лише завдяки природному таланту, а й щоденній і наполегливій праці.

У нашій незалежній Україні тривають фінансові негаразди і немає можливості виділяти кошти на книговидання. Кілька своїх книжок Юрій Мушкетик видав за власну пенсію і без гонорарів. Питається, чи багато у нас таких безсеребренників? Якось я чув, коли Україна стала незалежною державою, голову Національної спілки письменників України Юрія Мушкетика запросили до США, щоб він прочитав курс лекцій із історії нашої держави. За що Юрію Михайловичу виплатили більше 20 тисяч доларів. Зароблені гроші належали тільки йому. Повернувшись до Києва, увесь зароблений гонорар, до цента, він добровільно передав на потреби Спілки письменників України.

Так свого часу чинила його мати Уляна Онуфріївна, коли у повоєнні роки очолювала найбільший на Чернігівщині колгосп. І на всю Українську Радянську Соціалістичну Республіку була єдиною безпартійною головою колгоспу.

Цікаво, що у 2014 році Юрій Мушкетик оприлюднив новий захоплюючий роман одного життя “Така її доля”. У якому переконливо відтворив життєві віхи матері-трудівниці, мудрої і вольової жінки, яка у повоєнні роки очолювала найбільший колгосп на Чернігівщині.

Роман не документальний, а художній твір, де живуть і діють реальні герої, і створені уявою автора. Але праобразом головної героїні роману стала реальна особа, Уляна Онуфріївна Мушкетик – мати автора твору, яка була безпартійною, але мудрим керівником і хорошим організатором. Саме завдяки таким як вона та солдатським вдовам і підняли країну із повоєнної розрухи.

Із 1958 року Юрій Мушкетик працював головним редактором республіканського журналу “Дніпро”. І багатьом молодим талановитим поетам, прозаїкам та публіцистам відкрив двері в українську літературу. Але, мабуть, від прискіпливих цензорів та уважного ока влади не все можна було приховати і у 1972 році його звинуватили у буржуазному націоналізмі і за “ідеологічні помилки” звільнили з

посади головного редактора журналу. Дехто став його уникати і відразу поменшало друзів.

А коли перестали друкувати «поповзли» чутки, що збираються відкрити кримінальну справу. А треба було за щось жити, годувати свою сім'ю. І тоді він написав статтю у газету «Правду», що виходила у Москві. У публікації предметно і цікаво розповів про один колгосп, що на Чернігівщині, в якому двадцять один Герой Праці, а голова колгоспу не мав такої нагороди, хоча його господарство виконувало половину районного плану. Але оскільки він не заглядає у рот районній владі – нагороди такої не має. Статтю відразу надрукували і навіть попросили надсилати нові цікаві публікації.

У Москві виходив журнал «Дружба народів» – Спілки письменників Радянського Союзу, головним редактором якого був Сергій Баруздин, який добре знав Юрія Михайловича і у своєму виданні надрукував його роман «Біла тінь» та «Рубіж». То була хороша матеріальна підтримка.

А коли пристрасті навколо Юрія Мушкетика притихли, у 1981 році його обрали головою Київської організації Спілки письменників України. А з 1986 до 2001 року він очолював Спілку письменників України, згодом перейменовану у Національну спілку письменників України.

За довголітню творчу і плідну працю і вагомий внесок у розвиток української літератури та з нагоди 80-річчя від дня народження у 2009 році Юрія Михайловича Мушкетика удостоїли звання Героя України, а згодом „Золотого письменника України”, він нагороджений багатьма орденами і медалями, є лауреатом Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка, а ще преміями: фундації Антоновичів, ім. Г. Сковороди, ім. М. Старицького, ім. Д. Яворницького, П. Куліша, медалями „Івана Мазепи”, та „Олександра Довженка”.

За роки роботи в керівних органах НСПУ він вивів на стежину літературної творчості чимало обдарованих особистостей. Мій давній знайомий, видатний український поет, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка Леонід Горлач якось розповідав: коли він очолював бюро пропаганди Спілки письменників, а її головою тоді був Юрій Мушкетик, несподівано поширилася чутка, що партійна влада має намір ліквідувати бюро пропаганди, а творчі зу-

стрічі та виступи письменників перед населенням доручити організувати товариству “Знання”. І тоді Юрій Мушкетик разом із Леонідом Горлачем пішли в Центральний Комітет Компартії України, де завідувачем відділу пропаганди був Леонід Кравчук. Юрій Михайлович палко і аргументовано довів партійному функціонеру помилковість вирішення важливого питання. Таким непохитним і принциповим він завжди був при вирішенні багатьох проблем життя організації, яку він тоді очолював.

Він був прекрасним сім'янином і батьком. Коли Юрій Михайлович уперше запросив мене в Конча-Озерну, тоді ще була живою його дружина Ліна Сергіївна, вродлива, привітна і гостинна жінка. Вона була трохи молодшою від чоловіка. Виявилось, що у Вертіївці вони ходили до однієї школи. А коли вона навчалася у Києві в Інституті харчової промисловості, подружились, а потім і побралися. І щоразу, коли я бував у них вдома, Ліна Сергіївна завжди гостинно і щиро зустрічала мене. І коли вона у лютому 2008 року пішла у за-світи, згадував її добрим словом.

Юрій Михайлович тяжко переніс кончину дружини. Адже вони разом прожили більше 50 років. Виростили і виховали двох чудових дочок. Старша, Леся закінчила Київський держуніверситет ім. Тараса Шевченка і успадкувала харизматичне перо батька, автор багатьох перекладів та наукових книг, доктор філологічних наук, знає кілька іноземних мов, член Національної спілки письменників України та почесний член Спілки письменників Угорщини.

У молодшої Оксани змалечку проявився нахил до малювання. Вона успішно закінчила Львівський поліграфічний інститут ім. І. Федорова, чудово володіє пензлем і уміло оформляє дитячі та інші книжки багатьох відомих українських письменників, науковців: Софії Майданської, Юрія та Лесі Мушкетик, Михайла Слабошпицького, Гліба Успенського, Тібора Залана та інших. Отже, також причетна до літературної творчості.

Останнім часом письменник хворів, але наполегливо працював. Його глибокосюжетні оповідання, новели та публікації часто друкувала газета “Літературна Україна”. Але 6 червня 2019 року зупинилося творче серце Великого українця і щирого патріота нашої держави. У клубі Кабінету Міністрів України 8 червня відбулося

прощання з Юрієм Михайловичем. В останню путь класика української літератури, Героя України, удостоєного звання “Золотий письменник України”, проводжало багато його друзів, видатних письменників та шанувальників його пера.

Дуже зворушливо говорили про Юрія Михайловича – голова Національної спілки письменників України Михайло Сидоржевський, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, академік НАН України Микола Жулинський, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол України видатний поет Дмитро Павличко, директор Інституту філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Григорій Семенюк та багато інших.

На Байковому кладовищі, де вічним сном спочивають великі митці української нації, свій останній прихисток знайшов і голос української нації – Юрій Мушкетик. Але великі люди ніколи не помирають. Юрій Михайлович Мушкетик – класик української літератури – буде жити у своїх прекрасних і мудрих книгах, на яких виросли і виховалися багато людських поколінь.

*Юрій Мушкетик з родичами
у День свого 85-ти річчя*

Крила мужності

Назавжди запам'яталася мені травнева днина 2009 року, коли в Києві у Національній спілці письменників України представляли мою нову книжку «Сузир'я талантів», у якій я відтворив тридцять два літературних портретів відомих земляків: письменників, художників, журналістів, артистів кіно, театру... На презентації головували Герой України, лауреат Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка Юрій Мушкетик та очільник Ічнянського осередку Товариства «Чернігівське земляцтво» в м.Києві Микола Вощевський.

Перше слово надали директору Інституту українознавства, доктору філологічних наук професору Петру Кононенку. Він зробив широкий аналіз видання. Висока оцінка моєї праці поважним літературним критиком була настільки несподіваною, що я, щасливий і водночас розгублений, затамувавши подих, слухав відомих українських письменників та діячів культури. А коли виступали діти героїв книжки Юрій Басанець, Ярослав Коваль, Олена Немкович, Ярина Цинковська та Ольга Штепа, їхні щирі і задушевні промови настільки вразили і зворушили мене, що я, ледве стримуючи радісну сльозу, уважно вислуховував сердечні слова подяки.

Олену Немкович – доньку народної артистки України Віри Любимової – тоді я побачив уперше. А коли з Оленою Миколаївною познайомилися ближче, вона розповіла, що 12 серпня 1959 року народилася в м.Ічні. І попервах жила у маминих батьків на околиці міста, в мальовничому урочищі Софіївка, де й промайнули її дошкільні роки.

Дідусь – Михайло Миколайович Любимов – до виходу на пенсію працював інженером торфових розробок. Він був високоосвіченою людиною і великим шанувальником літературного слова. Знав напам'ять чимало віршів Г.Сковороди, О.Пушкіна, Т.Шевченка, І.Франка, О.Блока, Лесі Українки, В.Чумака, уривків з творів І.Котляревського. Досконало володів кількома іноземними мовами. В оригіналі читав твори класиків англійської, французької, німецької літератури і навіть книжки на давньогрецькій та латинській мовах.

Бабуся – Олександра Микитівна Шевченко – в минулому працювала в районній лікарні. І настільки добре розбиралася в питаннях медицини, що лікувала не тільки близьких сусідів, але й всю Софіївку. А ще Бог наділив її гарним голосом (сопрано) і хорошою музичною пам'яттю.

Отже, онука завжди засинала під колискові пісні, які приємним голосом співала бабуся. А коли Оленка підросла, Олександра Микитівна знайомила дівчинку з народними та світськими піснями, яких знала безліч, та аріями з вітчизняних і зарубіжних класичних опер. Арії з класичних опер у виконанні бабусі Шури пам'ятаються онуці і сьогодні.

Олена Миколаївна розповідала, що телевізорів тоді у Софіївці ще не було, і коли влітку йшли затяжні дощі, а взимку завивали хуртовини, дідусь і бабуся любили прослуховувати грамплатівки, яких у них було безліч.

Але перш ніж поставили платівку на програвач, дідусь Михайло оголошував: «Композитор Левко Ревуцький, «Концерт фортепіано з оркестром». І хвалився онуці, що видатний композитор – наш земляк, народився на Ічнянщині, в селі Іржавці. А перед прослуховуванням арії Богдана Хмельницького з однойменної опери композитора Костянтина Данькевича у виконанні Михайла Гришка дідусь довго і терпляче розповідав Оленці, хто такі Б.Хмельницький, автор музики і артист, який так чудово співає.

Траплялося, що бабуся Олександра вміло підспівувала відомим артисткам.

Оскільки Любимови дуже часто насолоджувалися творами вітчизняної та зарубіжної класики, то привчали до цього й онуку. Отже, дівчинка легко запам'ятовувала видатних митців. І коли по радіо чула голос Івана Паторжинського або Енріко Карузо чи Марії Литвиненко-Вольгемут, з гордістю називала знайомі імена.

Бувало, що у негоду дідусь розстилав на підлозі велику мапу світу і вони «мандрували» по різних континентах та країнах світу. І міркували, яким видом транспорту ліпше дістатися до якоїсь країни. Чіпка дитяча пам'ять настільки швидко запам'ятовувала географічні назви, що незабаром Оленка легко орієнтувалася по карті і могла

показати, де знаходиться кожна країна світу, назвати її столицю, найбільші міста, моря, озера, ріки тощо.

Садибу Любимових оточував великий сад з елітними сортами фруктових дерев, а під вікнами хати з ранньої весни і до пізньої осені око радував чудовий квітник. Дідусь і бабуся були мудрими, добрими і гостинними людьми. У святкові дні завжди накривали стіл, щоб пригостити сусідів. А опісля застілля ще довго лунали пісні і навіть арії з опер, які на прохання гостей чудовим голосом виконувала господиня.

Батьки Олени мешкали в Києві. Віра Михайлівна закінчила Київську консерваторію ім. П.І.Чайковського і була однією з провідних солисток Київського театру оперу та балету ім. Т.Г.Шевченка.

Її професія пов'язана з гастрольями театру. Тому, коли вона приїздила, намагалася компенсувати згаяне. Багато співала для батьків та доньки, розповідала, в яких країнах вона побувала та з якими видатними українськими і зарубіжними артистами була задіяла у оперних спектаклях.

Батько – Микола Іванович Гущенко – також народився в м.Ічні і навіть жив неподалік від автора цих рядків. Отже, я знав, що по війні він закінчив Київське державне училище ім. Р.Глієра, потім навчався в Київській консерваторії, по закінченні якої завідував відділенням музично-теоретичних дисциплін Київської дитячої музичної школи № 1 ім. Я.Степового. Оскільки його літня відпустка складала п'ятдесят шість календарних днів, він мав можливість щороку приїздити в Ічню і багато часу приділяв вихованню доньки.

Оселя Любимових стояла майже в лісі. Поблизу був великий ставок, де вони купалися, ловили рибу, а коли в лісі збирали гриби або ягоди, батько вчив доньку помічати і розуміти красу рідної природи. Показував краплі ранкової роси, які на листках дерев сяяли коштовними діамантами, чи мереживо павутиння, яке у променях вечірнього сонця дивувало фантастичними візерунками.

Коли батьки приїздили, в хаті часто звучала музика, адже у них було фортепіано. Саме тут маленькі пальчики Оленки вперше торкнулися клавішів класичного інструменту. Батьки та дідусь і бабуся приділяли велику увагу різнобічному розвитку дівчинки та вміло направляли на формування музичного таланту. Із ранніх років вчили

онуку розуміти музику і говорили, що мовою звуків можна передати пори року, красу природи, прекрасні почуття людського кохання, печаль розлуки і трагедію смерті. Поступово Оленка оволоділа складними й різнобічними музичними знаннями.

Багато цікавого та неординарного вона чула від батьків, зокрема, про те, що чимало всесвітньо відомих митців з великою повагою ставляться до української культури, наприклад, класик німецької музики Людвіг ван Бетховен опрацював для голосу з фортепіано українську народну пісню «Їхав козак за Дунай». Великий російський співак Федір Шаляпін співав українською мовою пісні на вірші Т. Шевченка «Мені однаково», «Думи мої», «Заповіт», а всесвітньо відомий негритянський співак Поль Робсон включив до свого репертуару на українській мові пісню на слова Т. Шевченка «Рече та стогне Дніпр широкий».

Такі розповіді розширювали кругозір дівчинки, збагачували її знання з вітчизняної та зарубіжної культури.

Микола Іванович та Віра Михайлівна вельми раділи, що Оленка навчилася читати, лічити до ста і поіменно знає багатьох видатних вітчизняних та зарубіжних митців. Не менше тішило батьків, що в Софіївці доньку привчили до праці, й милувалися, коли бачили, як дівчинка діловито виконує посылну їй домашню роботу.

Якось Олена Миколаївна розповідала, що дідусь Михайло і бабуся Шура та родинна хата у Софіївці стали частиною її життя. Вона вельми щаслива, що росла серед пісень, музики, казкової природи, красивих душею людей, де вперше долучилася до бачення та розуміння прекрасного. І того, доброго й розумного, що вона там отримала, вистачило їй на все життя. І допомагало берегти та відстоювати християнські цінності та душевне милосердя.

А коли настав час сісти за шкільну парту, Олена Гущенко (це дівоче прізвище О.М.Немкович) пішла до першого класу Київської середньої школи №25, де навчалася до сьомого класу включно. Одночасно навчалася в дитячій музичній школі № 1, де працював батько. Але, оскільки вона мріяла про кар'єру концертної піаністки, на сімейній раді вирішили, що середню та музичну освіту вона має продовжити у Київській середній спеціалізованій музичній школі ім. М.В.Лисенка.

Та виявилось, що охочих навчатися у школі по класу фортепіано було настільки багато, що на одне місце претендувало сорок обдарованих дітей. Оскільки Олена мала хорошу, теоретичну і практичну підготовку, вона успішно витримала цей конкурс.

У роки навчання в спецшколі вона була однією з кращих учениць престижного навчального закладу. Часто концертувала на сценах Палацу культури «Україна», Київської філармонії, брала участь як піаністка в передачах Українського радіо. Юна піаністка Олена Гущенко неодноразово виборювала звання лауреата міських та республіканських дитячих музичних конкурсів.

Здавалося, ніщо не провіщало біди, але, коли вона навчалася у 10 класі, несподівано застудилася, потім перенесла дві операції, тривалий час хворіла і пропустила чимало занять. Наближалися екзамени, і щоб надолужити згаяне, вона щодня грала на фортепіано багато годин. Однак не розраховувала фізичні сили, переграла руки. Звернулася до лікарів. Медики спочатку бралися лікувати, а потім тільки розводили руками, що нічим не можуть допомогти. Олена не тільки грати на фортепіано не могла, дуже боляче було одягатися і навіть тримати ложку в правиці. Забігаючи наперед, скажемо, що руки нестерпно боліли майже шість років. А як закінчити музичну школу, зовсім не граючи на інструменті? Адже наближався випускний одинадцятий клас. А що далі? Зрозуміло, що з кар'єрою піаністки доведеться попрощатися як із заповітною мрією, про яку вона марила ще з раннього дитинства.

Не знаходячи собі місця, безцільно тинялася по квартирі. Голову сушила думка: невже спалені всі мости? Дівчина була на грані відчаю, душевно страждала, що пішла прахом заповітна мрія. Не було такої хвилини, щоб вона не думала, як тепер бути. Але не вішала голову й не опускала руки, а зібравшись із духом, вперто думала, як перебороти біду, в яку несподівано потрапила. Згадалися героїчні вчинки багатьох літературних персонажів і конкретних живих людей, зокрема – земляка з Борзни, народного художника України Олександра Саєнка, який у дитинстві перехворів і назавжди залишився глухонімим, але успішно працював у жанрі монументально-декоративного мистецтва. Однак насамперед прикладом були власні батьки. Чимало жорстоких випробувань випало

на долю батька, який пройшов усю війну, часто розповідав доньці про ті страшні роки. Мабуть, досі ніхто не знає й про те, що мама Олени – відома оперна співачка, яка 33 роки співала на сцені Київського оперного театру провідні партії драматичного сопрано, в тому числі з видатними гастролерами з різних країн, виступала на багатьох провідних оперних сценах світу – з дитинства була глухою на одне вухо.

Оскільки ще із шкільних років у Олени проявилися здібності до вивчення іноземних мов, виникла думка готуватися до вступу в інститут іноземних мов.

І раптом дівчину осяйнула думка! А якщо спробувати візуально вивчити ноти та запам'ятати, щоб не на фортепіано, а у пам'яті репетирувати і шліфувати до тих пір, поки не вивчить кожну ноту музичного матеріалу? Але це була лише думка. І поки що тільки фантазія. Але Олена подумала: можливо, ще не все втрачено. Адже сам Бог підказав ідею, як можна вибратися із біди, в яку вона потрапила. Отже, відтепер її доля значною мірою буде залежати тільки від неї самої. Чи вистачить у неї сили волі йти стежиною, вказаною Господом? Подумала – і відлягло від серця, ніби тяжкий камінь скотився з душі.

Не роздумуючи, приступила до вивчення невеликого музичного етюд. Спершу старанно вивчила на пам'ять, і в думках майже цілодобово проробляла чисельні пасажі, домагаючись бездоганної чистоти в уявному звучанні музичного твору. А коли відчула, що достатньо опрацювала нотний матеріал, рішуче підійшла до фортепіано і, перемагаючи гострий біль у руках, відтворила етюд, який довго і наполегливо репетирувала в пам'яті. Настільки нестерпно боліли руки, що в дівчини вистачило терпіння і сили зіграти лише один раз, але безпомилково.

Але це було велике чудо! Перша радісна перемога, яка додала сил і віри, що вона на правильному шляху і зможе подолати хворобу. У серці дівчини запалала іскра надії, відтепер вона знає, як треба діяти, щоб домогтися своєї мети.

Спецшколу вона закінчила з відзнакою і почала наполегливо готуватися до вступу в консерваторію. Але, оскільки хвороба перекрила шлях навчатися по класу фортепіано, вона обрала історико-теоретичний факультет, щоб здобути професію, яку мав її батько.

Можна тільки здогадуватися, через які болі та муки пройшла юна, тендітна дівчина та скільки щоденної праці, енергії, душевних затрат, сили волі й навіть мужності довелося проявити вісімнадцятилітній Олені, щоб 1978 року вступити до консерваторії.

Щоб навчатися на історико-теоретичному факультеті, треба на фортепіано грати партитури опер, симфонії та багато різних музичних творів. Але в неї вже був досвід, як вчити напам'ять музичні матеріали і внутрішнім слухом репетирувати, щоб на екзамені безпомилково сказати своє музичне слово.

Поки Олена навчалася в консерваторії, їй ніколи було і вгору глянути. Ні світ, ні зоря, а вона вже на ногах. Працювала з притаманною їй наполегливістю. Отже, не дивно, що в матрикулі студентки майже всі оцінки були відмінні. Однак, як і раніше, складно було грати на фортепіано. Кожної вільної хвилини вона уявно репетувала, намагаючись заглибитися в образно-емоційний зміст твору. І у пам'яті шліфувала доти, доки в голові не складалося чітке уявлення про відтворення кожної ноти пальцями рук, поки весь процес виконання не складався в найменших деталях у голові. А щоб добре підготуватися до екзамену, вона щоденно прослуховувала грамплатівки та магнітофонні записи. Слідкувала за музичними програмами радіо- і телевізійних передач та намагалася поставити себе на місце живого виконавця музичного твору.

Після кожного заліку чи іспиту з фортепіано у неї нестерпно боліли руки, але душа раділа, що успішно здала черговий екзамен. І, не відчуваючи під ногами землі, поспішала додому, щоб порадували батьків новою перемогою.

У консерваторії ніхто не знав, що в неї дуже хворі руки, і не здогадувався, якої сили волі, фізичного напруження та щоденної праці доводилося затрачати дівчині, щоб успішно навчатися в престижному музичному виші.

Коли Олена навчалася на третьому курсі, її запросили на посаду викладача теоретичних дисциплін музичної школи, яку вона колись закінчила. Там вона працювала до закінчення консерваторії.

У 1983 році вона з відзнакою закінчила столичний музичний вуз. Дирекція музичної школи, в якій вона викладала, дуже хотіла, щоб Олена Миколаївна залишилася працювати в школі. Але моло-

дого фахівця направили у видавництво «Музична Україна», де вона працювала редактором у редакції навчально-педагогічної літератури. У колишньому Радянському Союзі київське музичне видавництво було одним із двох профільних музичних видавництв, що існували тоді в цій країні. А це означало, що редпортфель видавництва був величезним, створювався авторами з усіх колишніх союзних республік. Робота в такому видавництві була не лише складною, але й вельми корисною для Олени.

Насамперед вона дала їй величезний досвід професійного спілкування з багатьма дуже різними за спеціальностями й творчими поглядами музикантами. Доводилося часто спілкуватися з відомими композиторами, співаками, діячами культури, поважними редакторами – своєрідними корифеями цього, а також інших солідних видавництв. Це духовно збагачувало Олену Миколаївну, розширювало її фахові знання, ерудицію, художньо-естетичний кругозір. Редакція, в якій працювала Олена Немкович, готувала навчальні посібники для всіх ланок музичної освіти: шкіл, училищ, консерваторій. Підручники та іншу методичну літературу готували також для всіх симфонічних та народних музичних інструментів, на яких грали в колишній багатонаціональній державі.

За три роки роботи у видавництві Олена добре опанувала процес створення книжки від рукопису до видання. І цей досвід був надзвичайно корисним для неї як майбутнього науковця. За редакцією Олени Немкович було опубліковано десятки підручників та різних музичних посібників, що стосувалися гри на струнних, народних та духових інструментах. Навіть через багато років до рук Олени Миколаївни потрапляли ті чи інші музичні навчально-методичні видання, де можна було прочитати: «Редактор О. Немкович». Дотепер вона з вдячністю згадує багатьох своїх колег по видавництву.

Поступово менше стали боліти руки, загоювалися душевні рани, але водночас у процесі спілкування з багатьма діячами музичної культури, в тому числі науковцями, почала визрівати думка про те, що її професійний шлях має бути пов'язаний не з видавничою працею, а з науковою роботою, до якої Олена виявляла схильність іще в роки навчання в консерваторії. На той час з'явилося вакантне місце лабо-

ранта відділу музикознавства Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т.Рильського (тепер Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України).

Деякі «друзі», знаючи про наміри Олени, радили їй: «Куди завгодно, тільки не в Інститут Рильського». Однак, незважаючи на це, 1985 року Олена вперше переступила поріг цього справжнього храму української науки. Іще будучи студенткою консерваторії, вона та її товариші по курсу знали праці багатьох видатних науковців, які працювали в ІМФЕ, – А.Мухи, М.Загайкевич, Л.Пархоменко, С.Грици та інших, а насамперед видатного українського музикознавця, який тоді очолював відділ музикознавства цього Інституту, М.Гордійчука. Про Інститут говорили як про щось недосяжне, про що можна тільки мріяти. І от тепер Олені випало працювати з видатними науковцями в одному відділі. Не все у неї виходило просто. Бракувало знань з української музичної культури. Адже відділ музикознавства ІМФЕ був упродовж другої половини ХХ ст. і залишається дотепер провідним центром наукової музичної україністики в світі. Не вистачало й навичок наукової праці, лякала величезна дистанція між вчорашньою студенткою і вже відомими вченими, авторами багатьох наукових розробок, які часто були провідними фахівцями в тих чи інших наукових напрямках. Рятувало в цій ситуації тільки одне – наполеглива праця.

Олена Миколаївна згадує про свої перші враження про Інститут. Микола Максимович Гордійчук мав тут неперевершений авторитет, загальну любов і повагу. Душевна щедрість керівника приваблювала підлеглих, до нього йшли за порадою, зверталися з різними труднощами, інтереси колективу були йому близькі. Тож не дивно, що у відділі музикознавства панувала дружня атмосфера. Плече в плече наполегливо і ефективно працював колектив науковців.

Микола Гордійчук привітно і по-батьківськи зустрів Олену, однак одразу дав зрозуміти: працюють у нас ті, хто любить трудитися та хоче і може. Але уміння працювати Олені вистачало, адже це була одна з головних якостей її характеру, вихована батьками.

Невдовзі Микола Максимович запропонував їй тему кандидатської дисертації, пов'язану з вивченням архіву видатного українського музикознавця, автора першої «Історії української музики» Ми-

коли Олексійовича Грінченка. Він був засновником і першим директором теперішнього Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського, в якому працювала тепер Олена Немкович. Однак у 1930-х рр. видатний історик-музикознавець, який сформувався в першій третині ХХ ст. під впливом ідей національного культурного відродження, зазнав нищівної критики за «націоналізм» і потім, як логічний наслідок цього, – репресій. Тому за радянського часу він був маловідомим широкому колу культурної громадськості. Багато його праць залишилось в рукописах, які після смерті Грінченка передала Інституту його донька Алла Миколаївна.

Лише в кінці ХХ століття, коли Україна стала суверенною незалежною державою, наукові дослідження М.Грінченка було поціновано значно об'єктивніше. Проте перший крок на цьому шляху зробив Микола Максимович Гордійчук іще 1959 року. Тоді за його редакцією було опубліковано вибрані праці М.Грінченка. Цікаво, що саме того року народилася героїня цієї оповіді О.Немкович, яка під керівництвом М.Гордійчука вже на межі 1980–1990-х рр. здійснила перше спеціальне дисертаційне дослідження, присвячене науковій спадщині М.Грінченка. Принагідно зазначимо, що, за іронією долі, знову відбулася певна «закономірність» її життя: Олені ніколи й нічого не давалося легко. І цього разу значну частину кандидатської дисертації довелося писати на лікарняному ліжку.

Однак з легкої руки Миколи Максимовича Гордійчука наукова діяльність моєї землячки розпочалася. Під його опікою вона опублікувала перші свої статті, матеріали доповідей на різних конференціях і першу, ще зовсім скромну, як вона зізнається, брошуру, присвячену М.Грінченку. Нині вона згадує про Миколу Максимовича як про одного з тих, хто відіграв непересічну роль у її творчому житті, і називає його своїм Вчителем з великої літери.

...Йшли роки. Поступово накопичувався досвід наукової праці, збільшувалася кількість зроблених Оленою Немкович наукових робіток, зростала кількість посилок на них у найрізноманітніших дослідженнях інших авторів, наукові ідеї Олени Миколаївни продовжували її учні й ті, кого вона консультувала як рецензент або експерт під час написання дисертаційних досліджень. Розпочала працювати над монографією «Українське музикознавство ХХ сто-

ліття як система наукових дисциплін» (К.,2006), що стала основою її докторської дисертації. Отримавши творчу естафету від батьків, навчаючись у своїх старших колег – уже відомих вчених, тепер професійні знання, силу та енергію свого таланту Олена Миколаївна віддавала розвитку української музичної культури, передавала цю естафету далі – наступним поколінням молодих науковців.

Але несподівано в сім'ю прийшло велике горе. У травні 2005 року батька збила автомашина. Якось Олена Миколаївна розповідала – батько був не тільки чудовим знавцем історії і теорії музики, але мудрим, щирим і зразковим сім'янином. Батько й мати були уродженцями м.Ічні, навіть родичами. Отже, зналися ще з юних років. У них було взаємне, щасливе кохання. В сім'ї ніколи не виникало ніяких непорозумінь. А коли Віра Михайлівна була зайнята в оперному спектаклі, батько з термосом у руках терпляче чекав її за лаштунками. І варто було їй на якусь мить залишити сцену, як він турботливо подавав склянку відвару, настояного на травах, що стимулювало голосовий апарат. Свою дружину він завжди називав: «Вірочка», «Віруся». І коли вона готувала чергову роль в оперному спектаклі, він був її першим порадником і критиком, а для доньки Олени – першим і дуже вимогливим читачем усіх її робіт.

Микола Іванович був великим працелюбом, багато речей у квартирі й на колишній дачі в Осокорках було зроблено його руками. Він умів тримати в руках сокиру теслі, рубанок столяра, кельму муляра, зубило та молоток слюсаря. Разом із іншими членами родини доглядав сад, будував дачний будинок, різні арки, разом з Оленою обладнав басейн і рідкісний за красою квітник, подивитися на який спеціально приходили багато знайомих.

І коли батька збила автівка і його життя висіло на волосинці, Віра Михайлівна звернулася до найкращих київських лікарів, запрошувала досвідчених масажистів, діставала ефективні ліки. Власне кажучи, робила все, на що тільки здатна любляча й віддана дружина. Разом з Оленою вони по черзі цілодобово доглядали постраждалого. Завдяки старанному догляду та активному й невтомному піклуванню дорогу людину пощастило вирвати з лабет кістлявої. Але, на жаль ненадовго. Здоров'я Миколи Івановича дуже похитнулося, він уже не вставав із ліжка. Через три роки, 8 серпня

2008 року на вісімдесят шостому році життя душа коханого чоловіка, зразкового батька і дідуся відлетіла у вічний вирій. Це сталося за місяць до захисту Оленою Миколаївною докторської дисертації. Отже, знову проявляються «закономірності» її життя? За таких обставин іти на захист не було ні фізичних, ні моральних сил.

Якось Олена Миколаївна розповідала, що в ті скорботні дні виняткову роль, як завжди, відіграла мама і її син, тоді ще підліток, названий на честь батька також Миколою. На той час мама вже погано ходила, а невдовзі перестала ходити зовсім. Але безмежна материнська любов і мудрі поради додавали донці сили. А син ніде й ні на мить не залишав її саму – підтримував морально і допомагав навіть у найменших дрібницях. Вочевидь, підтримка рідних та любов до праці й сила волі, яку ще з дитячих років виховали в доньки батьки, допомогли Олені Миколаївні знайти сили і мужність піти на захист докторської дисертації. Всупереч сімейній трагедії вона успішно підтвердила вчене звання.

Нині О.Немкович посідає одне з почесних місць в сучасному українському музикознавстві. Її науковий доробок налічує близько 400 позицій. Поміж них: монографія, 2 брошури, низка розділів у фундаментальних академічних багатотомних виданнях (зокрема, «Історії української музики», «Історії української культури»), публікацій у збірниках наукових праць, матеріалів конференцій, фаховій періодиці, близько 180-ти статей в енциклопедичних виданнях (багатотомні «Українська музична енциклопедія», «Енциклопедія сучасної України», «Шевченківська енциклопедія» та ін.). А ще вона часто була науковим керівником авторів кандидатських і докторських дисертацій, експертом дисертаційних досліджень (лише за останні 6 років – понад 60), консультантом здобувачів наукових ступенів, фаховим редактором (зокрема, співголовою редколегії 3-го тому «Української музичної енциклопедії», головою редколегії 4-го тому нового видання академічної «Історії української музики», членом редколегії багатьох фахових періодичних видань), рецензентом наукових праць тощо.

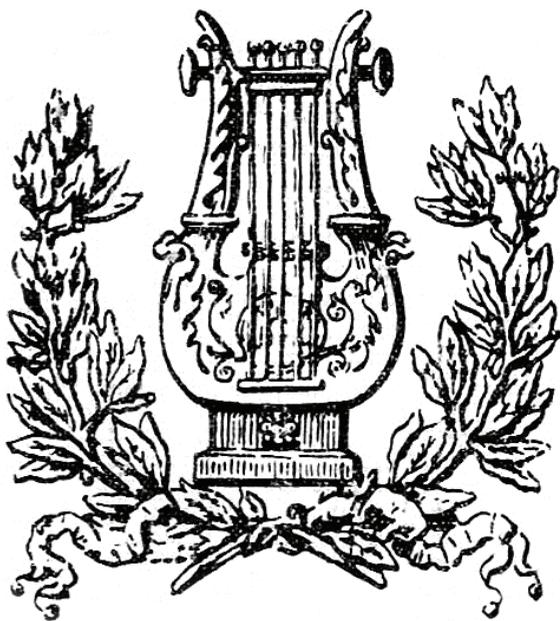
Розвідки О.Немкович пов'язані переважно з проблемами розвитку українського музикознавства, частково – оперним виконавством, питанням якого присвячено більшість її статей до енциклопе-

дичних видань. Вона вперше створила цілісний нарис історичної еволюції української музикознавчої науки як багатопрофільної сфери знання, системи наукових дисциплін, включаючи великий масив матеріалу, що стосується розвитку музикознавчої думки в українській діаспорі, осмислила його в контексті розвитку вітчизняної та, ширше, європейської науки кінця XIX–XX ст. Ввела до наукового обігу ряд невідомих і призабутих фактичних даних, пов'язаних з історією цієї наукової галузі. Вперше ґрунтовно дослідила наукову спадщину фундатора українського історичного музикознавства М.Грінченка, зокрема, вивчає невідому широкому загалу музикознавців його рукописну «Історію української музики», створює цикл статей із відповідної проблематики. Працює над серією розвідок, присвячених науковому доробку інших відомих українських музикознавців-учених, зокрема М.Гордійчука, А.Мухи, та ін. У низці її публікацій та у збірниках наукових праць і матеріалів міжнародних наукових симпозіумів узагальнено значну частину набутого відділом музикознавства методичного й концептуально-теоретичного досвіду щодо написання багатотомної «Української музичної енциклопедії». О.Немкович запропонувала деякі нові концептуальні аспекти в дослідженні історії Київського театру опери та балету, вперше ввела в науковий обіг ряд важливих фактичних даних щодо життєвого й творчого шляху українських співаків та музикантів-інструменталістів (як-от: В.Борищенко, Н.Будовський, В.Грицюк, А.Кікоть, В.Кочур, В.Любимова) тощо.

Вельми пишаюся своєю землячкою. Нині Олена Миколаївна Немкович – доктор мистецтвознавства, провідний науковий співробітник престижного наукового центру України, знаного в усьому світі – Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського Національної академії наук України, голова спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук при цьому Інституті, член експертної ради з культурології та мистецтвознавства департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки України, член вченої ради ІМФЕ ім. М.Т.Рильського, координаційної ради з проблем «Національна спадщина і сучасний мистецький процес» тощо.

Можна ще довго перелічувати творчі досягнення землячки, але вона залишилася надзвичайно скромною людиною, продовжує на-
тхненно працювати. До речі, вона якось говорила мені, що наукові
дослідження та нові відкриття дають їй відчуття великого творчого
щастя.

Певно, читач відчув, що розум та надзвичайна сила волі і щоденна наполеглива праця головні риси характеру героїні моєї опові-
ді, яку я озаглавив «Крила мужності». Адже у мужності великі і ду-
жжі крила, які в критичні хвилини підтримують людину, не дають
впасти ниць, а зібратися із силою та духом, щоб долати різні життєві
негаразди і досягати своєї мети.

Непересічна особистість

У рідному селі Вишнівка, що на Ічнянщині, у 1952 році Віктор Пабат пішов до першого класу. І, як тільки навчився швидко читати, Поліна Марківна записала сина до бібліотеки. Вона і сама любила будь-якої вільної хвилини посидіти за книжкою, але могла собі це дозволити переважно взимку, коли у колгоспі й у домашньому господарстві менше роботи. Тож прививала молодшому синові Віктору любов до читання. За приклад слугував хлопцю і старший за нього на десять років брат Григорій 1935-го року народження.

Григорій закінчив Новгород-Сіверський ветеринарний технікум і служив на Тихоокеанському флоті. Після демобілізації залишився жити на Далекому Сході. Там закінчив Благовіщенський сільськогосподарський інститут, одружився, працював за фахом. Там же й відійшов у вічність.

Глава сім'ї Олексій Федорович – учасник боїв Другої світової війни, кавалер багатьох бойових нагород, майстер на всі руки: вправно працював сокирою теслі, рубанком столяра, умів пошити чоботи і навіть пристойного чоловічого костюма.

З пращурів-прадідів родина Пабатів була хліборобами, батьки працювали в колгоспі та із самого малечку привчали своїх синів любити працю й отчу землю, розкриваючи їм «секрети», як земля-матінка родить хліб. Григорій та Віктор завжди охоче допомагали батькам по господарству й обробляти присадибну домашню ділянку.

У рідному селі була тільки восьмирічна школа. Після її закінчення Віктор вирішив здобути середню освіту, три роки за будь-якої погоди: в дощ, снігопад, лютий мороз, пішки долав п'ять кілометрів (лише в один кінець!) до села Припутні, де була середня школа.

Назавжди запам'ятав Віктор урок української мови і літератури, коли вивчали творчість видатного українського письменника-земляка, режисера зі світовим ім'ям Олександра Довженка, усім серцем сприйняв хлопець мудру настанову кіномитця: «Любіть землю! Любіть працю на землі, бо без цього не буде щастя нам і дітям нашим ні на якій планеті».

Якось учителька хімії і біології Тетяна Миколаївна Лазебна за уважила, наскільки старанно, вправно й уміло працює учень Віктор Пабат на пришкільних виробничих ділянках, де школярі вирощували кукурудзу та овочеві культури, поцікавилася, хто його навчив так обробляти землю, і почула коротку відповідь: «Батьки!»

Незабаром наказом по школі Віктора Пабата призначили бригадиром учнівських пришкільних виробничих ділянок. І не помилились! Школяр зрозумів, серцем відчув, що земля-матінка любить працьовитих, виявив неабиякий хист умілого організатора робіт із вирощування сільськогосподарських культур. Тож не дивно, що виробнича бригада Припутнівської середньої школи Ічнянського району стала найкращою з середніх шкіл Чернігівщини.

У Чернігівському обласному музично-драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка, коли на обласній нараді підбили підсумки змагань шкільних виробничих бригад. Перший секретар Чернігівського обкому комсомолу Леонід Палажченко вручив юному бригадиру Почесну грамоту і премію.

1963-ій рік. Віктор Пабат закінчив середню школу, одержав атестат зрілості, твердо вирішив обрати професію, причетну до сімейної, – хліборобську і... подав документи до Полтавського сільськогосподарського інституту. Тоді він і дізнався про конкурс – дванадцять претендентів на одне місце. Майже усі абітурієнти йшли поза конкурсом: багато хлопців уже відслужили армію, чимало на «відмінно» закінчили сільськогосподарські технікуми або ПТУ, були і такі, які мали виробничий стаж у сільському господарстві. Зовсім мало шансів для вступу залишалось випускникам середніх шкіл. Віктор Пабат успішно склав вступні іспити, його зарахували на зоотехнічний факультет інституту.

Хлопець із села спрагло тягся до знань, старанно вчився, користувався авторитетом у товаришів і помітно виділявся характером лідера. Отже, не дивно, що студентська братія виявила йому велику довіру, і уже на другому курсі Віктора Пабата обрали головою студентського комітету всього інституту та щорічно переобирали аж до закінчення навчання. Це громадське доручення вимагало багато часу, зусиль, неабиякої відповідальності для вирішення різноманітних питань студентського життя: успішність та дисципліна, наукова ро-

бота студентів, організація наукових конференцій, студентського побуту й ... нескінченні різноманітні звіти, наради у ректораті.

Упродовж чотирьох років Віктор Пабат уміло і старанно виконував свої громадські обов'язки, а студенти високо цінували його подвижницьку працю. Добігали останні дні студентського життя Віктора. Він отримав диплом і студенти молодших курсів поцікавилися думкою свого багаторічного голови студкому щодо того, хто може виконувати ці відповідальні громадські обов'язки. «З легкої руки» Пабата наступний студентський лідер Микола Сидоренко теж виправдав довіру студентів, закінчив інститут і згодом став головою Держагропрому України.

У роки навчання в інституті Віктор Пабат займався не лише громадською, а й науковою роботою, був активним членом наукового гуртка та приділяв увагу пошукам нових ефективних методів із виробництва сільськогосподарської продукції.

Гуртком керували видатні вчені: чотирикратний лауреат Державних премій, доктор ветеринарних наук, професор Костянтин Павлович Чепурков і кандидат сільськогосподарських наук, доцент Іван Савелійович Лебединський.

У вільний від занять час Віктор разом зі своїми однокурсниками організували бригаду із п'яти студентів і за домовленістю із начальником Полтавської залізничної товарної станції розвантажували вагони із цеглою, вапном, цементом. Та коли залізничне начальство переконалося, що студенти працюють добросовісно, стало їм довіряти розвантажувати вагони із лісом, дошками, що було значно легше, а зарплата набагато більшою. Зароблені гроші студенти витрачали на одяг, взуття, підручники, наукову літературу. Інститут став хорошою і безцінною життєвою школою для Віктора.

На симпатичного, дотепного, розумного і веселого парубка з лідерськими якостями звертали увагу дівчата. Та стосунки між ними були лише товариськими. Аж ось на 5 курсі у Віктора «загорілося око», коли він побачив студентку 4 курсу економічного факультету Ларису Геращенко. Лариса (хоч і не Наталка, та справжня оспівана І.П. Котляревським Полтавка!) вродлива, скромна, мудра, працьовита. Лариса та Віктор навіть зовні дуже схожі ... І почуття взаємні! Створили сім'ю.

Так швидко пролетіло п'ять років навчання в інституті.

У 1969 році на випускних екзаменах Віктор Пабат здивував глибокими знаннями та логічним і неординарним мисленням голову екзаменаційної комісії Міністра сільського господарства України М.С. Співака. Міністр запропонував дипломованому зоотехніку посаду у міністерстві сільського господарства із наданням у Києві квартири. Але Пабат несподівано відмовився від заманливої пропозиції. Отже, здивував не тільки Співака, але й усіх членів комісії, коли заявив, що згідно із отриманим направленням поїде працювати рядовим зоотехніком у дослідне господарство «Степне» Полтавського району Полтавської сільськогосподарської дослідної станції.

За роки навчання в інституті В. О. Пабат добре засвоїв спеціальність зоотехнія, науку про розведення, годуванням, догляд та використання сільськогосподарських тварин. Та, виявилось, що самостійно працювати – нелегко. Теорія не завжди підкріплювалася на практиці. Але оскільки мав хороший багаж знань та інтуїцію фахівця, а ще великі організаторські здібності, то в різних складних і не стандартних ситуаціях завжди приймав безкомпромісні і правильні рішення.

Незабаром відчув, як зріс його авторитет серед працівників радгоспу. Тож не дивно, що Віктора Олексійовича призначили головним зоотехніком дослідного господарства.

Коли Пабат почав працювати у «Степному», зв'язків із наукою не втрачав, а продовжував вести щоденника, до якого ретельно записував свої спостереження та все, що його цікавило. І навіть визначив тему кандидатської дисертації: «Вплив паратипових факторів на молочну продуктивність корів». (До речі, він уперше в ті роки порушив цю тему.)

Шість років Віктор Олексійович працював головним зоотехніком у дослідному господарстві «Степове». За цей час під керівництвом Пабата в радгоспі було створено племінний завод великої білої породи свиней. І «Степове» стало племінним господарством відомим далеко за межами Полтавської області.

У Міністерстві сільського господарства України високо цінували професіоналізм та організаторські здібності Віктора Пабата. Отже, не випадково у 1974 році його призначили директором навчаль-

но-дослідного господарства «Ювілейне» Полтавського сільськогосподарського інституту, яке у ті роки було союзного підпорядкування. Цікаво, що більше року – двох тут не затримувався жоден директор. А студенти категорично відмовлялися їхати на виробничу практику в «Ювілейне». Віктор Олексійович знав про це і, шойно його призначили директором, почав створювати (і за короткий час створив!) такі умови для студентів-практикантів, що бажаючих потрапити на практику в навчальне господарство виявилось стільки багато, що серед претендентів навіть довелося влаштовувати конкурс. Продовжував працювати молодий керівник і над науковою темою, яка цікавила його ще з студентського гуртка Полтавського сільськогосподарського інституту та нетривалого перебування в аспірантурі (призначення директором завадило його планам захистити кандидатську дисертацію).

Коли Пабат очолив «Ювілейний», у нього уже були наукові матеріали і дослідження для кандидатської дисертації. І коли траплялася вільна хвилинка він брався за перо. Але увесь робочий день у директора був розписаний по хвилинках.

Вставав він на світанку о п'ятій годині, поспішав на ферму, щоб потрапити на вранішнє доїння корів. Особистим прикладом намагався підвищити відповідальність як рядових працівників радгоспу, так і спеціалістів. Адже усе вимагало щоденної, постійної уваги та контролю, що зроблено і що потрібно ще зробити.

Своїм підлеглим часто говорив: «Корівка чи поросля просить їсти три рази на день і їх не поставиш, як трактор без солярки в ангар до кращих часів.»

Разом зі вченими дослідних інститутів Віктор Пабат створив у навчальному господарстві два племінних господарства великої рогатої худоби і три господарства зі свинарства.

Навчальне господарство «Ювілейний» входило до всесоюзного тресту. Таких радгоспів у колишньому Радянському Союзі було 125, і коли Віктор Олексійович очолив господарство, «Ювілейний» займав 75 місце. Але при умілому і ефективному керівництві Пабатом дослідне господарство увійшло до першої п'ятірки «Союзгосптресту. І було постійним учасником виставок народного господарства УРСР та СРСР.

У 1980 році за рекомендацією перших керівників Полтавської області Віктора Олексійовича Пабата обрали головою Семенівського райвиконкому.

На ті роки район був у занедбаному стані. І коли Пабат уперше об'їжджав села, несподівано дізнався, що у с. Брусове у 1906 році учителював його земляк із Ічні Степан Васильченко, 1906, зима-осінь – вчителював у с. Брусове (тепер – Семенівського р-ну Полтавської області), де зробив спробу навчати дітей українською мовою; який згодом став письменником-класиком української літератури. У селі збереглися перекази, що учитель робив спроби навчати дітей української мови. І навіть написав статтю «Народна школа і рідна мова на Україні», яку у вересні 1906 року опублікував у київському журналі «Наша громада».

Але старості села не сподобалося, що учитель пропагує рідну мову і на С. Васильченка почали писати доноси. Тоді автора публікації переводять до села Зубані (тепер Глобинський район на Полтавщині). Але царські посіпаки і там знайшли учителя-пропагандиста рідної мови. У 1907 році Степан Васильченко покидає Полтавщину і їде на Донбас.

Віктор Пабат ініціював у сільській школі Брусове відкриття кімнати-музею класика української літератури Степана Васильченка, а в смт Семенівка – встановлення паркового гранітного погруддя видатному майстру поетичної прози Степану Васильченку.

Потурбувався Віктор Олексійович, щоб у мальовничому селі Веселий Поділ, де у 1827 році народився видатний український поет-байкар, автор безсмертної пісні «Стоїть гора високая» Леонід Глібов, у парку біля школи встановили гранітну скульптуру славному земляку.

Три роки Віктор Пабат очолював Семенівський район. Цікаво, що за такий короткий час під його керівництвом було досягнуто вагомих показників у виробництві сільськогосподарської продукції та позитивних рішень у різних соціально-побутових питаннях. У районі будувалися школи, лікарня, цукрокомбінат. До кожного села і навіть хутора провели асфальтовану дорогу. І майже на 20 років раніше плану газифікували Семенівський район. Відкрили автобусний маршрут Семенівка-Київ. Тож не дивно, що Семенівський район за ро-

ки роботи тут Віктора Пабата із відсталих увійшов у десятку кращих на Полтавщині.

Не забував Віктор Олексійович і своєї малої батьківщини – Ічнянщини і від Дорогинки через Припутні, Томашівку, Сваричівку до Круничполя збудував асфальтну дорогу. Через Міністерство освіти України домігся, щоб у рідному селі Вишнівці збудували новий корпус восьмирічної школи. У багатьох інстанціях і на різному рівні клопотався, щоб газифікували Ічнянський район.

А коли працював першим заступником міністра сільського господарства України та в концерні «Укрм'ясо» турбувався, щоб випускникам шкіл Ічнянщини виділяли направлення до вступу у вищі навчальні заклади України агропромислового профілю.

Усе трудове життя Віктора Пабата пройшло в борозні та науці. Він постійно дружив з наукою і проводив велику науково-дослідницьку роботу.

І тільки він знає скільки часу та енергії затратив на наукову працю. Робота над дисертацією – це безперервний процес пошуків і відкриттів нового. Часом тривала уперта і одноманітна робота, інколи пов'язана з розчаруваннями і невиправданими надіями і сподіваннями. Але завдяки наполегливій працьовитості та великій силі волі вчений досягнув поставленої мети. За роки радянської влади з об'єктивних причин, не залежних від Віктора Олексійовича, йому довелося працювати на посадах в різних державних органах України.

Вочевидь, варто згадати, що свого часу, а точніше 2011 року, Віктора Олексійовича запросили на посаду віцепрезидента компанії «Сінком-Холдинг» земляки Пабата брати Вощевські, Валерій Миколайович та Микола Миколайович. Слід сказати, що вони високопорядні, щирі і добрі люди, хороші спеціалісти у бізнесі та банківській справі. І співпраця із братами Віктору Олексійовичу приносила велике задоволення і позитивні наслідки діяльності і для компанії. У народі говорять: «З такими можна сміливо йти у розвідку». Саме в компанії було зроблено багато добрих і позитивних справ по реконструкції і відновленню роботи молокозаводів у Борзні, Носівці, які до цього не працювали. Успішно було налагоджено роботу сільськогосподарського підприємства «Шатуринське» Ніжинського району і «Червоний партизан» Носівського району та Лосинівського сирзаводу на Чернігівщині.

До речі, ці сільськогосподарські підприємства у нових умовах господарювання працюють і сьогодні успішно.

Вочевидь, варто сказати, що Віктор Олексійович постійно підтримував тісний зв'язок із Національним університетом біоресурсів і природокористування. І у 1995 році при університеті він захистив кандидатську дисертацію, а у 1998 році – докторську на тему: «Селекційно генетичні фактори формування м'ясної продуктивності великої рогатої худоби». Враховуючи його наукові дослідження та великий практичний досвід аграрія, у квітні 2013 року Віктора Олексійовича Пабата призначили на посаду першого заступника директора навчально-наукового інституту післядипломної освіти і професора кафедри Публічного управління та адміністрування Національного університету біоресурсів і природокористування. Нарешті з'явилися сприятливі умови для наукової творчості. В університеті йому вдалося узагальнити результати наукової і практичної діяльності.

І у господарствах Полтавської області разом з вченими інституту розведення і генетики НАН України Д.Т. Вінничуком і М.М. Майбороною створили нові породи монбельярдської популяції корів, які за генотипом подібні до симентальської породи молочного типу.

Що предметно підтвердило кваліфікацію Віктора Олексійовича Пабата, як вченого зі світовим ім'ям у поєднанні ерудиції і творчих та практичних навичок у проведенні теоретичної й експериментальної роботи.

Віктор Пабат – один із засновників на науковій основі вітчизняного створення мережі племінних господарств України.

Якось він говорив, що були часи, коли Україна займала провідне місце в країнах Європи за показниками валового збору зернових і технічних культур, виробництва м'яса, молока та інших продуктів харчування на душу населення. А сьогодні те, що ми раніше експортували тепер імпортуємо (і далеко не кращої якості, а найгіршої). І йому дуже болить душа, що сьогодні гине українське село, а знищення села – це не лише втрата годувальника держави, але одночасно і захисника, і хранителя культури, мови, менталітету української нації.

Віктор Пабат увесь час виступав за те, щоб держава надавала дотацію сільському господарству. І наводив приклад: у 1991-1995 роках з федерального бюджету США на стабільний розвиток сільського виробництва було виділено 300 мільярдів доларів.

Різкий спад на Україні сільськогосподарського виробництва зумовив підвищення цін на продукти харчування. Віктор Олексійович говорить: « Соціальне відродження села є обов'язковою передумовою вирішення проблеми продовольчого забезпечення населення України. Він палко відстоює ідею «Земля ніколи не повинна продаватися! Земля – це основа і джерело життя на планеті, і не лише людської спільноти, але й тваринного, рослинного і всього біологічного водяного і атмосферного світу планети».

Віктор Пабат розробник і автор понад двадцяти державних програм розвитку галузі тваринництва України, переважна більшість яких ефективно функціонують і сьогодні у нашій державі.

Віктор Олексійович – автор двох підручників для студентів інститутів і університетів аграрного профілю, 75-ти навчальних посібників, понад 210 статей у різних наукових журналах, які перекладені багатьма іноземними мовами.

За роки роботи в університеті Віктором Пабатом зроблено багато в питаннях розробки нових програм, а саме – підвищення кваліфікації працівників галузі сільського господарства і працівників органів місцевого самоврядування. Його виїзні навчання в регіонах знаходять схвалення. Багато ним зроблено і щодо підвищення якості наукового процесу та зміцнення навчальної бази університету.

Віктор Олексійович виявився прекрасним чоловіком і батьком, а Лариса Петрівна чудовою берегинею сімейного вогнища. Після закінчення економічного факультету Полтавського сільськогосподарського інституту працювала на відповідальних посадах у Полтаві і Києві.

Подружжя Пабатів виростили і виховали двох дітей. Донька Вікторія, 1968 р.н., закінчила школу із золотою медаллю, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Український державний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова, кандидат педагогічних наук, доцент, доктор філософії.

Син Олександр, 1974 р.н., теж закінчив середню школу з медаллю, здобув три вищі освіти: медичну, економічну та юридичну; кандидат економічних наук, громадський і політичний діяч, лідер громадських організацій «Громадський Актив Києва», «Народна Армія спасіння», депутат Київської міської ради з 2002 року, канди-

дат у президенти України 2010 року, ініціатор створення «Плану спасіння країни».

Двійко онуків-школярів Віктора Олексійовича і Лариси Петрівни – Олексій та Олександр – можливо, вирішать продовжити справу дідуся.

У есеї я розповів про життєво-творчі віхи непересічної особистості, мого земляка Віктора Олексійовича Пабата, який народився 6 березня 1945 року в селі Вишнівка Ічнянського району на Чернігівщині. Хлопець з'явився на світ у звичайній селянській родині з діда-прадіда хліборобів.

Але завдяки батькам, які з ранніх дитячих років прививали сину любов до отчої землі, до праці. І природнім здібностям до науки. Хлопець із села наполегливим навчанням та невтомною працьовитістю «вибився у люди» і досяг вершин науки – став відомим вченим. Нині його ім'я знане не тільки в усіх регіонах України, а навіть за кордоном, завдяки виведеному ним сорту пшениці Пабатка.

Він – доктор сільськогосподарських наук України, доктор філософії, професор, академік Української і Російської академій наук, заслужений працівник сільського господарства України, нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, медаллю 60-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні, Почесною грамотою Верховної Ради України, Почесний громадянин Ічні, відзначений срібною медаллю виставки досягнень народного господарства СРСР, Почесними грамотами Полтавської та Київської обласних державних адміністрацій та обласних рад. Але був і залишається скромним і земним у спілкуванні та доброзичливим і уважним до людей. Та невтомною і наполегливою працею розбудовує рідну Україну, сприяє її економічному зміцненню.

Чарівні звуки бандури

Як згодом пригадували Федір Іванович Пархоменко та його дружина Анастасія Іванівна, 5 березня 1937 року був сонячний день, за віком весело щебетали провісники весни синички, а в їхній сім'ї – велика радість – народилася дівчинка. Немовля з'явилося на світ Божий з веселим галасом.

«Дивіться, яка співуча, мабуть, артисткою буде», – вигукнув хтось.

У такий час, як видно, було мовлено слово, що виявилось правдивим, бо-таки збулося через роки.

Можливо, зовсім по-іншому склався б життєво-творчий шлях дівчини, якби вона народилася в іншій сім'ї. З покоління в покоління Пархоменки займалися гончарним виробництвом, яке не тільки годувало сім'ю, а й прославляло її далеко за межами Ічнянщини. А ще їхній рід був вельми співучим і музикальним. Дід Валі Антон Макарович Пархоменко мав чудовий голос і музикальний слух, прекрасно грав майже на всіх музичних інструментах, та найбільше любляв бандуру, яка дісталася йому в спадок від пращурів. Антон Макарович був відомим на всю округу музикою і разом зі своєю співучою та дотепною дружиною Химою Леонтіївною організував у селі Монастирищі вокально-драматичний гурток, в якому під його керівництвом розучували старовинні народні пісні та ставили п'єси з репертуару української класики.

З цікавими вокально-інструментальними програмами та п'єсами монастирищанські аматори сцени побували не тільки в навколишніх селах та в Ічні, а й у Ніжині, Носівці, Прилуках та більш віддалених районах.

Батько Валентини також успадкував гарний голос та музичний слух, чудово грав на трубі та інших музичних інструментах, а ще Федір Антонович славився тим, що майстерно робив печі та груби, до його послуг часто зверталися односельці.

Саме батько та дідусь були першими вчителями співу маленької Валі. А ще дідусь навчив її грати на бандурі. Онука мала чудові природні вокальні та музичні дані і, як говорили фахівці, усе схоплювала на льоту. В сім'ї дуже раділи, коли маленькі пальчики дівчинки вміло

і прудко перебирали струни народного інструменту, а дитячий голосок старанно і на диво правильно виводив мелодії українських народних пісень.

Був у Валіного батька молодший брат Володимир, та настільки талановитий, що працював співаком-бандуристом та художником Київської капели бандуристів. І хоча він жив у столиці, та отчого порогу не цурався, а коли приїздив у рідне село, його соковитий голос та майстерна гра на бандурі звучали в їхній хаті. І ніхто не дивувався, коли від Пархоменків долинали мелодії пісень аж на сусідні вулиці.

З ранніх дитячих літ пісня й бандура назавжди увійшли в душу і серце Валентини. Завжди привітна і ласкава мама і талановитий, добрий тато вчили доньку не тільки любити пісню і бандуру, а й привчали її до праці, що неабияк пригодилося в житті.

Мати працювала в колгоспі, очолювала ланку по вирощуванню цукрових буряків. Донька охоче допомагала Анастасії Іванівні порати норму. Бувало, всією ланкою сапують солодкі корені, а в сонячному небі жайворонки славлять день і срібні пташині трелі линуть над безмежним полем і радують серця трудівниць.

Під час обідньої перерви колгоспниці просять Валю заспівати. Дівчинку не треба довго умовляти, вона ніби тільки цього й чекала. І часто пісню дружно підхоплювали жінки. Під акомпанемент жайворів нестримною рікою лилася вона полем, заповнюючи все живе. Соковите сопрано помітно виділялося із загального суголося, виходило, що дівчина веде імпровізований хор.

Коротким був час перепочинку, але його вистачало, щоб прозвучало кілька пісень, які піднімали настрої і додавали бадьорості. Люди здалека впізнавали голосок Пархоменкової доньки. Чи не тому й прозвали її в селі «Жайворонком».

З Валентиною Федорівною ми однолітки. І хоч я жив у Ічні, а вона в Монастирищі і навчались в різних школах, та наше повоєнне дитинство було дуже схожим, адже зростали в голодні і холодні роки, як і багато наших ровесників.

Коли ми пішли до школи, то писали в зошитах, зроблених із старих газет, чорнило робили з ягід бузини. Взимку в наших класах було настільки холодно, що сиділи за партами в зимовому одязі. А щоб чорнило не замерзало, каламарчики гріли у своїх долонях. Тільки десь на початку 50-х років у наших школах з'явилась електрика, до цього ми навчались при гасових лампах, уроки готували вдома при каганцях.

Не в кожній хаті тоді було радіо. Що ж до телевізора, то багато хто взагалі нічого не чув і навіть уявлення не мали, що є такий прилад, який приймає і відтворює на відстані не тільки звук, а й зображення.

Сільські клуби та будинки культури в ті часи були єдиними осередками культури і розваги, куди вечорами молодь поспішала на вогник. Тут можна було подивитися кінофільм, потанцювати, взяти участь у гуртку художньої самодіяльності.

Валентина не тільки гарно співала, а й майстерно грала на бандурі. Коли вона навчалася в середніх класах, її помітив вчитель музики і співів Михайло Володимирович Кукса. Він старанно допомагав учениці оволодіти нотною грамотою і готував її до участі в районних та обласних оглядах шкільної самодіяльності. На районних та обласних оглядах художньої самодіяльності школярів Валентину часто відзначали дипломами лауреата. То була радість не лише для неї, а й для всіх рідних, вчителів, друзів, односельців.

Валентина Федорівна розповідала, що якимось під час літніх канікул, коли вона незабаром мала йти вже до десятого класу, було оголошено, що в школі відбудуться комсомольські збори. Усі учні з'явилися до школи босі, і тільки вчителі прийшли взуті. Отже, в ті роки взуванка та вдяганка були проблемою з проблем.

Валентина була активісткою художньої самодіяльності Монастирищанського сільського Будинку культури. Чимало односельчан і по цей день пам'ятають, як майстерно вона відтворила образ співучої і дотепної дівчини Наталки в п'єсі «Наталка Полтавка» І. Котляревського, а її бабуся Хима Леонтіївна талановито виконала роль Терпилихи, Возного оригінально зіграв дідусь Антон Макарович. П'єса з великим успіхом ішла не тільки в Монастирищі, а й у багатьох селах району і навіть в Ічні.

Коли Валентина закінчувала в рідному селі десятирічку, стали думати про її дальшу долю. Тоді з Києва приїхав дядько Володимир. Столичний артист дуже цінував хороший голос небоги та вміння грати на бандурі, порадив їй вчитися далі та розвивати свої природні здібності.

І поїхали вони разом до Києва. У столиці дядько повів племянницю на прослуховування в училище імені Р. Глієра. В ті роки викладачем училища по класу бандури був талановитий співак і бандурист Володимир Миколайович Кабачок. Доброзичливо зустрів він дівчину із села і запитав:

– Чим порадуєш мене, красуне?

Переборюючи ніяковість і внутрішню скутість, Валентина заспівала арію Наталки «Чого вода каламутна» з опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка. І чим далі співала, тим впевненіше і вільніше звучав її голос. Соковите сопрано з неповторним оксамитовим забарвленням і широким вокальним діапазоном сподобалось Кабачку. Він із вдячністю поглянув на Володимира Пархоменка і задоволено сказав:

– Спасибі, що привели мені таку талановиту абітурієнтку. Здається, з неї буде толк.

Так доля дівчини, можна сказати, була вирішена. Оскільки Валя успішно навчалася в школі, то всі вступні экзамени здала без проблем. Неабияк здивувала вона своїх уболівальників тим, що вирішила одночасно навчатися на двох факультетах – вокальному та музичному – по класу бандури.

Слід зазначити, що родинне тепло та вокальне і музичне оточення, в якому зростала і формувалася особистість майбутньої артистки, мали велике значення для її творчої індивідуальності. Саме це відразу помітив Кабачок і продовжував розвивати талант студентки.

Коли Валентина з дідовою бандурою прийшла на заняття, то дізналася, що старовинний інструмент, на якому грало не одне покоління Пархоменків, не зовсім придатний для того, щоб на ньому вчитися професійній грі і виконувати складні музичні твори. Постало питання негайно придбати відповідний інструмент, який, як виявилось, коштував немалих грошей. Таких коштів у сім'ї не було. Крім того, передбачалися й інші витрати, адже дівчина навчалася в столичному музичному закладі. Батькам хотілося трохи краще зодягти доньку і вирішили продати корову.

Два роки збагачував Валентину дорогоцінними знаннями та навиками співак, диригент і педагог Кабачок. Окрім училища Володимир Андрійович працював педагогом і в Київській консерваторії, де вів клас бандури. Своїм музичним і вокальним досвідом він щиро ділився з вихованцями. Мудрий педагог натхненно відкривав студентам, як за допомогою емоційних відтінків голосового апарату творити настрій та характер пісні, дошукуватись таких виражальних засобів та образів, щоб пісня й музика торкались серця слухача. Він постійно наголошував, що без гармонійного поєднання пісенного та музичного звучання не буває гарного бандуриста. Старанно вчив студентів розуміти мову

бандури та за допомогою струн відтворювати найтонші переливи музичних мелодій.

З великим інтересом Валентина вивчала основи вокального та музичного мистецтва.

І хоча вона мала неабиякі природні вокальні та музичні здібності, та вчитися було непросто. Дівчина наполегливо переборювала труднощі і упевнено утверджувалась в ролі професійного майстра вокалу та музики.

Навчальна програма була складною, але в щоденній наполегливій праці Валентина добивалася помітних успіхів. Вона уперто шліфувала свій голос, вчилася володіти регістрами голосового апарату, ретельно відпрацьовувала техніку гри на бандурі. І, о диво: чим далі, тим струни впевненіше і мелодійніше звучали під її пальцями.

Володимир Андрійович вимагав від своїх вихованців не тільки глибоко освоювати основи обраного фаху, а й проникати в найглибші тайники душі музичного інструменту, торкатися струн власного серця.

Прислухаючись до рекомендацій досвідченого педагога, Валентина старанно засвоювала досвід видатних майстрів кобзарського мистецтва, адже без вивчення творчих надбань попередників та опанування музичних і вокальних традицій, неможливо глибоко пізнати мистецтво гри на класичному народному інструменті, розвивати свої індивідуальні можливості та формувати власний стиль творчості.

При вивченні кожної нової пісні, музичної мелодії Кабачок вчив студентів заглибленню в суть твору і запевняв, що майстерне і задушевне виконання викликає глибоку симпатію слухачів навіть тоді, коли вони не розуміють української мови.

Під керівництвом високопрофесійного і мудрого наставника Валентина пройшла не тільки прекрасну школу вокалу і гри на бандурі, а й навчилася природно і невимушено триматися на сцені.

Слід згадати, що в училищі імені Р. Глієра була сувора дисципліна, разом з тим між викладачами та учнями склалася винятково дружня атмосфера, що докорінно відрізнялася від методів навчання в інших середніх навчальних закладах. Педагоги вчили не тільки основ наук вокальних та музичних дисциплін, а й прищеплювали своїм вихованцям любов до прекрасного, націлювали дарувати людям радість і насолоду та світлі почуття високої духовності, яка підносила людину над сірою буденщиною.

Досить часто педагоги разом зі студентами на пільгових умовах відвідували оперні та театральні вистави і, звичайно, концертні програми за участю відомих співаків та музикантів, що гастролювали в Києві. А потім вчилися аналізувати побачене і почуте. Такі відвідування та обговорення не тільки духовно збагачували студентів, але й навчали їх образно і предметно мислити та висловлювати критичні зауваження.

В училищі не тільки поважали, а й дуже любили Володимира Кабачка. Про нього ходили легенди. Розповідали, що в 30-х роках минулого століття він працював головним диригентом Ленінградського Великого драматичного театру ім. М. Горького. І тільки за те, що він постійно ходив в українській сорочці-вишиванці та розмовляв рідною мовою у 1937 році його безпідставно арештували, звинуватили в українському націоналізмі і після упередженого суду він відбув вісімнадцять років ув'язнення в політичних таборах Сибіру.

Тривале перебування за колючим дротом та нелюдські знущання і приниження не змогли вбити патріотичні почуття і любов до матінки-України, до народної пісні та старовинного музичного інструменту – бандури.

Володимир Андрійович не тільки системно прищеплював студентам любов до української культури, а й разом з тим уважно придивлявся до них і вивчав їхні творчі можливості.

1956 року Кабачок організував в училищі ансамбль бандуристок. А коли добирав кандидатури, то зважав не тільки на вокальні та музичні здібності, а й на привабливість і зовнішню схожість дівчат. Одними з найбільш важливих граней особистості кожної студентки вважалися характер та психологічне сумісництво з колегами на сцені і в гастрольних поїздках.

Відібравши з загального гурту потрібні кандидатури, включив до тріо Юлію Гамову з Полтавщини, Елеонору Миронюк з Київщини і Валентину Пархоменко з Чернігівщини. Кабачок допоміг бандуристам підготувати репертуар. Під керівництвом улюбленого педагога в напружених студентських буднях дівчата старанно плекали свою першу концертну програму.

І коли нарешті підготовку завершили, порадившись, вирішили ансамбль назвати «Дніпрянка», а свій перший публічний концерт дати на батьківщині Валентини – в селі Монастирищі.

Незвичайна подія сколихнула село. У Будинку культури зібралось стільки людей, що були заповнені всі проходи, а кому не пощастило протовпитися в приміщення, зосередилися біля вхідних дверей.

З радісним хвилюванням і почуттям гордості Валентина разом з подругами вийшла на сцену, на якій колись уперше заспівала, і відчула, як неспокійно закалатало серце. Та, коли побачила щасливі посмішки мами, тата, родичів і теплі обнадійливі погляди односельців, трохи заспокоїлась.

Проникливі пісні та калинові звуки бандур наповнили радісним теплом серця присутніх і настільки усіх зворушили, що бурхливими хвилями вдячності і щирим почуттям любові часто вибухав зал. Гостей із Києва засипали квітами, а після концерту ще довго не хотіли їх відпускати. Дівчата були приємно збуджені, що подарували слухачам стільки радощів. Валя відчувала себе дуже щасливою, що обрала професію співачки-бандуристки. Не раз потому тріо приїздило в Монастирище, але той перший концерт «Дніпрянки» чимало односельців пам'ятають і понині.

За роки роботи в училищі та Київській консерваторії Володимир Андрійович Кабачок організував і виростив не один ансамбль бандуристів. З роками майже двадцять його вихованців удостоїлись найвищого звання – народного артиста України.

Шкода, що мудрий педагог і чудовий організатор не дожив до великої слави, яка згодом прийшла до його вихованців. Сибірські табори висотали здоров'я великого патріота України, і 1957 року він пішов із життя.

Проникливий спів і задушевну гру бандур «Дніпрянки» на сцені Київської філармонії почув знаменитий тодішній артист естради Юрій Тимошенко, відомий під іменем Тарапуньки. Юрія Трохимовича глибоко схвилював самобутній спів та музика під час виконання знаменитого романсу «Не питай, чого в мене заплакані очі»: сльози слухачів та власна інтуїція переконали відомого артиста, що студентки надзвичайно талановиті. Тоді й запропонував він дівчатам під час літніх канікул взяти участь у гастрольних поїздках, що були заплановані разом з його напарником Юхимом Березіним, відомим під псевдонімом Штепселя.

Коли студентки дали згоду поїхати у свою першу гастрольну поїздку, не знали ні Валентина, ні її подруги, що їх чекає нелегке життя на колесах, що вони побувають в усіх республіках колишнього Радянського Союзу.

Продовжуючи традиції видатних майстрів кобзарського мистецтва, співачки з радістю і великим натхненням везли свою програму в далекі краї, дарували людям незрівнянні українські народні пісні та твори сучасних композиторів. Свіжі самобутні голоси та малинові звуки бандур глибоко хвилювали людські серця. Молодий ансамбль «Дніпрянка» набував все більшої популярності.

Але уперше світова преса і відомі музичні критики заговорили на повен голос про Юлію Гамову, Елеонору Миронюк і Валентину Пархоменко в 1958 році, коли в Австрії на VII Всесвітньому фестивалі молоді і студентів у Відні тріо українських дівчат удостоїлося звання лауреатів і отримало Золоту медаль.

Животворне диво ліричної пісні в поєднанні з найтоншими варіаціями щемких переливів небачених досі народних інструментів створило бандуристам імідж неперевершеного ансамблю.

Артистки невтомно працювали над розширенням і поглибленням репертуару, поповнюючи його новими творами сучасних та старовинних народних пісень, у яких було закладено велике художньо-естетичне багатство української нації.

Після кожного концерту бандуристки ретельно аналізували свій виступ і, коли часом виявляли похибки, негайно виправляли їх. Творчому стилю ансамблю характерна яскрава індивідуальність співачок, позначена самобутньою виконавською манерою гри на бандурі, прозорими, мов джерельна вода, голосами, що не лишали байдужими жодне людське серце.

Вокальна палітра свіжих неповторних голосів «Дніпрянки», хвилююче звучання струнних інструментів радували, дарували насолоду слухачам на фестивалях усіх рангів, на декадах і днях літератури та мистецтва України, в усіх республіках колишнього Радянського Союзу. За високу виконавську майстерність і поглиблення культурних зв'язків між республіками колектив ансамблю був відзначений Почесними Грамотами Верховної Ради Білорусії, Вірменії, Естонії та інших республік.

Ансамбль «Дніпрянка» гастролював і в Африці. Співачки побували в усіх країнах екваторіального континенту. На запрошення королів чорного материка бандуристки бували в розкішних палацах правителів багатьох держав. Побували артистки і в племенах, які тоді жили майже в повній ізоляції від цивілізації. Дивував співачок патріархальний лад, яким жило місцеве населення. Бували вони в сільських хатинках,

зроблених із бамбука та пальмових листків, де їх щедро пригощали національною стравою – кукурудзяною кашею із молоком антилопи. Бандуристок шокувало поняття про красу серед місцевих жителів, де жінкам з самого малечку витягували мочки вух, а в ніздрі носа вставляли кільця та інші прикраси, а голову голили наголо. Викликало співчуття, що слабка стать виконувала всю тяжку домашню і сільськогосподарську роботу.

Вабила зір артисток небачена досі екзотика південних базарів. Гастролі в Африці припали на зимові місяці. І особливо запам'яталося співачкам, як одного січневого вечора, саме на щедрика, повернулися вони після концерту в готель. За вікнами майже сорокаградусна жара. Кондиціонери ледве рятували артисток від задухи.

Бандуристки возили з собою портативний радіоприймач і, коли його включили – почули, що на Україні лютують тридцятиградусні морози. А потім з гучномовця залунали знайомі слова української народної пісні: «Щедрик, щедрик, щедрівочка, прилетіла ластівочка...»

Артисткам враз до плачу захотілося додому, і вони зі сльозами на очах підхопили пісню. А коли проспівали – відчули якесь полегшення. Ніби подорожні, що в нелегких мандрах напилися джерельної води, яка дала їм свіжих сил.

Готуючи репертуар, артистки враховували особливості кожної пісні, під час репетицій вели активні пошуки вокальних та музичних засобів, аби донести новий твір до сердець шанувальників вокально-музичного мистецтва. Щоб співати зарубіжні пісні мовою оригіналу, артистки старанно вивчали іноземні мови. Щоби під час концертів правильно вимовляти слова, консультувалися з досвідченими перекладачами-мовознавцями. Можна тільки здогадуватися, який нелегкий шлях пошуків і випробувань та напруженої праці довелося здолати співачкам на шляху до мистецького Олімпу.

Треба сказати, що затрачений час і щоденна наполеглива праця дали відрадні наслідки. Коли під час гастролів у Японії артистки мовою оригіналу виконали знамениту «Сакуру», всі японські газети відразу захоплено написали про тріумфальні концерти «білявок з України».

В ансамблі органічно поєднувалися рідкісні голоси із чарівними звуками бандур, створені бандуристками пісенні образи хвилювали слухачів, захоплювали таїною ліричного звучання української пісні та музики.

Про приїзд «Дніпрянки» в зарубіжну країну засоби масової інформації та афіші широко повідомляли заздалегідь. Тріо повсюдно було не тільки відомим, а й бажаним, тож на концертах українських співачок завжди були аншлаги.

Щоб постійно поповнювати репертуар і виконувати концертну програму на рівні світових стандартів, тріо працювало особливо наполегливо і відповідально. Артистки знали, що окрім таланту зарубіжна сцена вимагає ще й відповідної культури та освіти. І співачки вступили на заочне відділення Київської консерваторії по класу бандури.

Артисткам «Дніпрянки» пощастило: педагогом у них був вихованець легендарних Г. Верьовки та Г. Компанійця, всесвітньовідомий кобзар, соліст-бандурист, диригент, народний артист України Андрій Бобир. Андрій Матвійович розробив власну манеру гри на бандурі і свою творчу майстерність щедро передавав учням. Чимало цінних елементів гри на народному інструменті тріо успадкувало саме від свого талановитого педагога.

Під час концертів «Дніпрянки» слухач потрапляв у інший світ, ім'я якому – музика й пісня, відчував велику насолоду, високу духовну наснагу та моральне очищення.

Самобутнє мистецтво співачок високо поціноване – 1978 року їм присвоїли звання заслужених артисток України. Почесна відзнака окришила тріо. Талановиті патріотки ще з більшим піднесенням трудилися на культурній ниві.

Чимало видатних музичних критиків одноставно висловлювалося про «Дніпрянку», як про виняткове світове явище в царині вокально-інструментального мистецтва.

Високохудожніми образами та глибоким філософським змістом і ліричним теплом позначені пісні з репертуару артисток на слова А. Малишка та музику П. Майбороди «Пісня про рушник», «Ранки солов'їні», «Стежина», українська народна класика «Терен цвіте», «Била мене мати», «Посадила огірочки» та інші.

На все життя запам'ятався бандуристам 1979 рік, коли вони дізналися, що удостоєні найвищого звання народних артисток України.

Щирість і задушевність ліричних пісенних голосів, незвичні мелодії бандур «Дніпрянки» до глибини душі вразили слухачів багатьох країн світу під час XXII Олімпійських ігор у Москві 1980 року.

У квітні 1986 року, коли сталася трагедія на Чорнобильській АЕС, тріо виявило бажання поїхати в небезпечну зону. Для ліквідаторів

аварії вони дали більше шістдесяті шефських концертів. Добровільно поїхали артисти і вдруге, коли дізналися, що перебування в зоні аварії небезпечно для життя. У своїх піснях бандуристи звеличували материнство, кохання, духовну красу людини, любов до Вітчизни, отчого порогу, своїми концертами наснажували ліквідаторів аварії на боротьбу з всенародною бідою.

Ансамбль побував майже в сімдесяти країнах світу. Під час міжконтинентальних гастролей зарубіжна преса, радіо і телебачення тепло відгукувалися про «Дніпрянку». Іноземців вельми захоплював високий рівень концертного репертуару та національний колорит і краса українського вокально-музичного мистецтва.

Спів білявок чарував слухачів багатьох рас, народів і віросповідань, а їхні концерти та національні костюми були символічним знаменом української нації.

Особливо дружно відвідували концерти ансамблю українці, які з різних причин опинилися і залишилися за кордоном. На зустріч із земляками вони приходили цілими сім'ями. Розтривожені спогадами про отчий край та рідну мову, вони, не соромлячись, витирали сльози і часто-густо підхоплювали пісню на вірші Т. Шевченка і музику М. Лисенка «Садок вишневий коло хати», і тоді щиро й натхненно співав увесь зал. Так було під час гастролей у багатьох містах Канади. Адже така пісня в розумінні емігрантів асоціюється з рідною ненькою-Україною.

Про всесвітню славу українського ансамблю свідчить той факт, що в багатьох країнах артисток приймали перші керівники держав. За їх розпорядженням влаштовувалися урядові концерти, на яких поряд з політичними діячами та елітою були послі іноземних держав. Артистки зустрічалися і розмовляли з президентами та першими керівниками багатьох країн.

Щиро, натхненно, без будь-якої химери співали та грали бандуристи. Великою популярністю у слухачів користувалися твори фольклорного характеру. Ліричною наснаженістю і народною мудрістю позначені старовинні українські пісні, а чарівні мелодії бандур ніби переносили слухачів у давні часи народження унікальних пісень. Задушевна та правдива виконавська майстерність ансамблю і теплі усмішки та бурхливі оплески і квіти створювали живий невимушений контакт артисток із залом, що надихало, захоплювало, додавало снаги.

До 1500-річчя заснування Києва бандуристи підготували святкову програму, з якою їздили на урочисті заходи до США, що проводилися

в Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй. За час перебування в Америці тріо гастролювало в Нью-Йорку та інших великих містах і дало чимало концертів, в яких прославляло древній Київ та рідну українську землю.

Декому може здаватися, що артисти досягли успіху тільки завдяки своєму природному таланту, насправді це не так. Багато років бандуристи вчилися вокальної та музичної майстерності, в щоденній наполегливій праці вдосконалювали техніку гри, пізнавали та вдосконалювали премудрості вокалу і музики.

В репертуарі ансамблю завжди відчувалася глибока пластика, краса вокально-музичної палітри і динамічна об'ємність творів, у яких завжди присутній ліричний образ України.

По всіх країнах і континентах «Дніпрянка» славила, пропагувала красу і велич старовинної і сучасної української пісні, класичного народного інструменту бандури. Ансамбль був повпредом української культури в усіх куточках планети, і наша пісня служила зміцненню культурних зв'язків та дружби з багатьма країнами світу. Унікальне тріо допомагало зарубіжжю глибше і повніше розуміти духовний світ українського народу.

Знаменно, що на багатьох мовах планети тепло і зворушливо писали про український ансамбль «Дніпрянка». Прекрасно і похвально сказав про тріо великий майстер українського слова Олесь Гончар: «...Вважаю, Валентина, Юлія і Елеонора здійснили подвиг мистецтва. Ось уже скільки років вони разом. Багато подорожей, поїздок, концертів. А кожна з них має сім'ю, дітей. На подібне здатні лише ті люди, які до кінця віддані дорогій справі, люблять працю, пісню і вірять у чарівну силу бандури...»

Воістину мудро сказав про артисток Олесь Терентійович, адже у них вистачило часу і снаги на все, а їхні гастрольні поїздки були зразком професійної і громадської мужності.

Слід підкреслити, що співачки не тільки героїчні, а й надзвичайно привабливі, вельми красиві жіночою вродою української нації, красиві душею, талантом, інтелектом, а їх голоси та гра – то безцінний дар українського вокально-музичного мистецтва.

В репертуарі артисток понад шістсот творів. Творчий подвиг бандуристок ще чекає належного поцінування нинішнього і прийдешніх поколінь.

Більше сорока років віддала Валентина Федорівна улюбленій справі. Її унікальне сопрано і задушевні звуки бандури радували серця слухачів у найпрестижніших столичних концертних залах багатьох країн і в маленьких сільських клубах.

Концерти «Дніпрянки» часто транслювали по радіо і телебаченню, мільйони людей насолоджувалися піснями ансамблю та чарівними звуками бандур.

З роками тріо зійшло зі сцени... Нині кожна з співачок живе своїм життям. Декілька років тому пішов із життя Володимир Станіславович-чоловік артистки. Діти її живуть у Києві і часто провідують матір. Старший син Володимир-скульптор, закінчив Київську Академію образотворчого мистецтва та архітектури. Молодший Костянтин пішов стежкою батька, має дві вищі юридичні освіти і працює за фахом. Валентина Федорівна не може жити без пісні, без сцени. Тому часто бере участь в різних концертах. Щоправда, тепер вона співає здебільшого сольні пісні. Коли в Києві збирається кількатисячна аудиторія членів Товариства «Чернігівське земляцтво», Валентина Федорівна постійно виступає у святкових концертах.

Згадується як у листопаді 2015 року актив Ічнянського районного об'єднання літераторів «Криниця» звітував у Києві, в Національній спілці письменників України. У конференц-зала де свого часу звучали голоси: Миколи Бажана, Ванди Василевської, Степана Васильченка, Остапа Вишні, Олеса Гончара, Олександра Довженка, Павла Тичини, Максима Рильського та інших видатних майстрів українського художнього слова, гості читали свої творчі доробки та співали пісні написані на слова криничан.

І окрасою творчого вечора стала пісня композитора Івана Сичниці «Ніжна моя мати» на слова автора цих рядків, яку блискуче виконала Валентина Пархоменко під акомпанемент на роялі народної артистки України, професора Київської музичної Академії імені П.І. Чайковського Світлана Глух

Валентина Федорівна не забуває своєї малої батьківщини- Ічнянщини, і коли провідує земляків, обов'язково радує їх своїм дивовижним солрано.

Палітра родини художників

Якось по Чернігівському обласному радіо я почув розповідь про творчу родину художників – главу сім'ї скульптора Петра Пікуля, дружину Ганну Григоренко та їхніх дітей: доньку Мирославу і сина Романа, які унаслідували фах батьків і стали професійними художниками.

Я давно знав, що Ганна Григоренко - моя землячка, оскільки народилася в с. Хаєнках. Отже, вирішив ширше й глибше дослідити творче життя родини художників, щоб розповісти про них у новому й доповненому виданні моєї книжки «Сузір'я талантів».

Ганна Іванівна Григоренко народилася 1 січня 1944 р. в родині сільської вчительки Марії Петрівни та прекрасного столяра із "золотими руками"- Івана Федоровича. З дитячих років вона була дуже жвавою й рухливою дівчинкою. Але в три роки несподівано захворіла на поліомієліт (дитячий параліч). І, як наслідок, перестала ходити. У неї «віднялися» ноги, і тяжка хвороба прикувала дитя до ліжка. Окрім рук, усе тіло було нерухомим.

На ті часи у сільських хатах не було ні електрики, ні радіо, не говорячи вже про телевізор. Отже, її батьки були єдиними посередниками у спілкуванні доньки з навколишнім світом.

У сільських сім'ях зазвичай багато різної роботи. А коли траплялася якась вільна година, батько сідав біля ліжка Ганнусі й розва-

жав її народними казками та різними переказами. Так ще в дитинстві у неї зародилася любов до народного слова.

Її мама, як і більшість у селі жінок, захоплювалася найпоширенішим видом народного мистецтва - вишивкою. І дуже часто, особливо взимку, Марія Петрівна, вишиваючи, сідала поруч із донькою та розповідала їй казки, легенди та цікаві оповідки з історії села.

Затамувавши подих, Ганнуса слухала маму й уважно спостерігала, як із-під її умілих рук на полотні народжувалися візерунки з красивими геометричними рослинними орнаментами та фантастичними птахами. У їхній хаті було чимало вишитих невтомними руками нени рушників, простирادل, скатертей, подушок і сорочок.

Мамині вишиванки мали великий вплив на розуміння краси та формування естетичного й духовного світу прикутої до ліжка дівчинки.

За різними рецептами народної медицини Марія Петрівна довго й терпляче лікувала доньку. Щоденно готувала водяні ванни, настояні на різних лікувальних травах, робила компреси з гарячого піску, спеціальні масажі.

Наполегливе лікування матері помітно вплинуло на здоров'я дитини, і в 5 років вона почала ходити. А згодом у неї з'явилося бажання малювати мамині вишиванки олівцем. Дівчинці придбали кольорові олівці. І разом з удосконаленням техніки малюнка у неї розвивалося образне мислення, спостереження, сприйняття різних кольорів як важливих виражальних засобів. А коли настав час Ганнусі йти до першого класу (а вона ще погано ходила), батько на руках відніс її до школи. Вона гарно навчалася, оскільки ще до школи вміла писати, читати та рахувати.

Марія Петрівна раділа та навіть дуже пишалася, що Ганнуса не гірше за неї вишиває!

Її батько був чудовим столяром, мабуть, у селі не було такої хати, яку б не прикрашали меблі, зроблені його вмілими руками. Іван Федорович змайстрував доньці красивого візка і в негоду та бездоріжжя возив її до школи, а взимку вони долали шлях санчатами, зробленими теж батьком і прикрашені казковими візерунками.

На ученицю, яка мала нахил до малювання та вишивання, звернув увагу учитель-словесник Олександр Миколайович Гузь, який у школі викладав російську мову та літературу, креслення, малювання. Він став усіляко сприяти розвиткові таланту дівчини.

Батько змайстрував доньці мольберта і часто возив її писати сільські пейзажі. Ганна уміло оформляла загальношкільну стінну газету.

Вона стояла на обліку в Київському ортопедичному інституті. І коли навчалася в 7 класі, підійшла її черга на операцію. Лікування було не тільки тривалим, але й надзвичайно складним. Більше року вона перебувала в лікарні. Їй зробили дванадцять різних операцій. А коли її виписували, лікарі запевнили дівчину, що відтепер її доля залежатиме тільки від неї самої. Чи вистачить у неї терпіння та наполегливості щоденно тренувати ноги? Часто траплялося, що під час виснажливого тренування від фізичної перевтоми та нестерпного болю в ногах вона втрачала свідомість. Але відчувала себе вельми щасливою, що здоров'я поступово відновлювалося. І кожного наступного дня з новою енергією продовжувала тренувати ноги.

Так, завдяки великій силі волі, мужності, Ганна навчилася не тільки ходити, а й бігати, їздити на велосипеді і навіть гарно плавати. Отже, дівчинка виявилася сильною духом. Однак їй довелося носити спеціальне ортопедичне взуття.

У школі знали, що Ганна мріє стати художником. І якось із газети вона дізналася, що Київське училище декоративно-прикладного мистецтва проводить набір за професією майстрів художньої вишивки. Але вступники здають профілюючі іспити з рисунку та композиції. Учитель малювання Олександр Гузь підготував її до профілюючих іспитів. А оскільки вона гарно навчалася в школі, то після 8 класу успішно пройшла конкурс і вступила до училища.

Ганна досягла своєї мрії, їй вельми подобалося вчитися. Кожного дня вона дізнавалася про щось нове, цікаве. Викладачі знайомили студентів із історією зародження жанру вишивання. У їхніх розповідях звучали відтінки якоїсь казкової фантастики, що викликали не тільки живий інтерес, але й навіть велику любов до обраної професії. Ганна дізналась, що кожен регіон України славився умілими майстринями вишивки та оригінальними виробами, які

помітно відрізняються не тільки орнаментним колоритом та різноманітністю і формою візерунка, але багатобарвністю різних кольорів та відтінків різних гам і композицією рисунка, як геометрично, так і рослинного орнаменту, жанрових сценок, на яких інколи зображені люди, птахи, різні тварини.

Викладачі композиції народної вишивки Ельвіра Євгенівна Талашенко та майстриня ручного шитва Євдокія Іванівна Москаленко вчили розробляти ескізи різного нового одягу, побудованого на основі старовинного народного крою та вишивання, жіночих і чоловічих сорочок, не тільки святкових, але й повсякденних.

Ганна старанно вчилася і намагалася опанувати різноманітною технікою вишивання. Як виявилось, існує більше сотні різноманітних способів вишивання. І кожен чимось відрізняється. Найпоширеніший – гладь, але існує ще хрестик, прутик, штапівка, зубування, змережування черв'ячком, мережка через чісницю, з настилом шабок і багато інших.

Викладачі говорили, якщо досконало оволодіти різноманітною технікою, то можна створювати прекрасні вироби оригінального вишивання. Ганна старанно вчилася і мріяла виробити свій власний стиль вишивання.

І відчувала себе вельми щасливою, коли її вироби виділялися цікавою композиційною гармонією кольорів та оригінальною красою орнаменту.

В училищі про талант дівчини заговорили в 1964 р., коли до 150-річчя з дня народження генія українського народу Т.Г. Шевченка Ганна Григоренко вишила обкладинку книжки для реєстрації подарунків, що надходили до Київського музею Т.Г. Шевченка.

Окрилена успіхом дівчина із великою снагою і натхненням працює над новими оригінальними ескізами.

Отже, не дивно, що в 1966 р. вона з відзнакою закінчує училище і одержує диплом художника-майстра з вишивки. Обдаровану випускницю направили до Чернігова на фабрику художніх виробів ім. 8 Березня (нині «Ярославна»).

Вочевидь варто згадати, що в 1963р. першим секретарем Центрального Комітету Комуністичної Партії України обрали Петра Юхимовича Шелеста. Щирий патріот України майже від перших

днів свого призначення відстоював відродження народних духовних цінностей України. По його ініціативі набувають масовості художні самодіяльні колективи відомства Міністерства культури та Українських Професіональних Спілок. І утворення в усіх регіонах України нових хорових і танцювальних, як професіональних так і аматорських колективів. Що потребувало великої кількості нового сценічного вбрання, пошитого на основі народних традицій, характерного для кожного регіону України.

Отже, виникла гостра потреба на виготовлення великої кількості сценічного вбрання. І усі швейні підприємства та фабрики художніх виробів України приступили до виконання чисельних замовлень.

У ті роки я працював директором Чернігівського районного будинку культури. І для художньої самодіяльності, мені часто доводилося замовляти сценічне вбрання, отже добре знаю які тільки величезні кошти виділяла держава на розвиток народного мистецтва.

З усією пристрасною своєю таланту Ганна Іванівна приступила до розробки нових моделей сценічного вбрання з урахуванням стародавнього народного крою.

Її ескізи відзначалися високим рівнем і довершеністю та завжди одержували найвищу оцінку. Але варто зазначити, що фабрика паралельно виконувала чимало замовлень для продажу виробленої продукції: чоловічих та жіночих сорочок-вишиванок, що з давніх часів були основою вбрання українського народу, а також розроблених нових моделей чоловічих сорочок - «чумачок», «гуцулок», жіночих «українок» і дитячого асортименту.

Кожен ескіз, кожна нову модель уміло й старанно розробляла Ганна Іванівна, укладаючи частину свого душевного тепла і фантазії художника. А творчі майстри фабрики О.Є. Анісовець і І.К. Ремізова успішно втілювали задуми в життя.

Ганна виробила свій творчий стиль. Вона намагалася працювати так, щоб кожна нова модель чимось відрізнялась від попередньої. І в кожному новому ескізі шукала неповторні індивідуальні методи вишивання. Проте старалася уникати нагромадження різних зайвих деталей, щоб нова модель не перетворювалася на міщанське вбрання. Саме в цьому, а також у високому художньому смаку, і розкривалася суть її творчого таланту.

Отже, не випадково, Ганну Григоренко призначили головним художником фабрики. Вона – справжній професіонал, майстер своєї справи!

Службове підвищення не затьмарило розуму талановитої і скромної дівчини. Вона лише зраділа, що появилася можливість перевірити творчі й організаторські здібності на новій відповідальній посаді.

А щоб здобути вищу освіту, вступила на заочне відділення факультету книжкової графіки Львівського поліграфічного інституту ім. І. Федорова. І старанно, і ґрунтовно вивчає мистецтво вишивки усіх регіонів України. І, звичайно, цікавиться та досліджує творчість народних майстринь вишивання рідного Придесення. Вона навіть починає збирати матеріали на захист дипломної роботи «Народна вишивка Чернігівщини». В інституті педагогами Ганни були відомі українські художники П. Глущенко, М. Рапій, Я. Чайка, А. Янін.

У роки навчання в інституті Ганна відвідала відому львівську вишивальницю, заслуженого майстра народної творчості СРСР Марію Василівну Федорчак-Ткачову, яка поєднувала хист модельєра та вишивальниці. Спілкування з Марією Василівною не тільки збагатило знання та досвід Ганни з вишивання, але значно розширило різні технічні прийоми вишивання та створення оригінальних композицій. В інституті Ганна ґрунтовно поповнила свої знання зі старомодного і сучасного крою та оздоблення вишивок не тільки святкового, але й повсякденного одягу.

Вона стала краще орієнтуватися в розробці ескізів жіночого та чоловічого національного вбрання, намагаючись виразно виділяти місцеві традиції, обов'язково застосовуючи та поєднуючи давній крій із сучасним, щоб створювати харизматичні вишивки.

Готуючись до випускних екзаменів, вона розробила макет альбому та проілюструвала дипломну роботу найбільш цікавими зразками вишивок Чернігово-Сіверського краю.

Якось наприкінці 60-х років минулого сторіччя у Чернігівському історичному музеї ім. В.В. Тарновського була організована обласна виставка робіт обдарованих народних умільців з різних жанрів самодіяльної творчості.

Ганна Григоренко звернула увагу на оригінальні вироби з дерева Петра Пікуля із с. Вершинова Муравейка Куликівського району.

На виставці і відбулася пам'ятна зустріч і знайомство Ганни й Петра, що згодом визначило подальшу долю хлопця.

А незабаром вони побачилися на обласному семінарі умільців народного мистецтва. І коли познайомились ближче, Ганна дізналася, що Петро народився 19 січня 1950 р., після закінчення школи у Чернігівському СПТУ № 5 здобув професію електрика, повернувся в своє село і працює за фахом. А в години дозвілля захоплюється різбленням по дереву, яким займався ще в шкільні роки. З часом талант його настільки зміцнів, що привів хлопця на обласну виставку. Ганна відчула, що Петро дуже талановитий, але вочевидь ще і сам не усвідомлює, що захоплення різбюю може стати змістом його життя. Вона щиро порадила обдарованому хлопцю здобути спеціальну художню освіту.

І в 1970 р. він подолав великий конкурс і вступив до Львівського художнього промислового училища ім. І. Труша на відділення скульптури.

Хлопець із села з великою радістю і навіть насолодою вчився і наполегливо поповнював свої знання з образотворчого мистецтва.

Петру пощастило, що його педагогами й наставниками були знані українські художники: Микола Драган, Любомир Лесюк, Богдан Стельмах. Вони щиро ділилися із вихованцями своїм професійним вмінням і вчили творити так, щоб роботи студентів дихали ліричним теплом, динамікою та життєвою правдою. Викладачі уміло й щиро прививали вихованцям високий художній смак і намагалися виробити в студентів критичну вимогливість до своєї творчості.

Микола Скибинський викладав композицію, він учив студентів уміло передавати скульптурам динаміку, різні психологічні характеристики, емоції людей, ліричність і пластичну виразність композиції й уникати статичності.

Львів не тільки старовинне історичне місто, але й центр високої української культури, де знаходиться багато науково-дослідних та культурно-освітніх закладів, зокрема, історичний музей, картинна галерея, музей етнографії та художнього промислу, музей українського мистецтва.

У вихідні дні та у вільний від занять час Петро активно відвідує музеї і наполегливо поповнює свої знання, збагачуючи духовний світ.

В експозиціях картинної галереї знайомиться з полотнами класиків вітчизняного та зарубіжного живопису. І годинами розглядає та вивчає полотна видатних митців. Його лірична і чутлива душа спрагло сприймає красу творінь, що глибоко вражають класичною довершеністю.

Але особливо він любив бувати в залах музею, де експонуються вироби з дерева: багатофігурні композиції, скульптурні портрети, декоративні тарілки, хлібниці, підноси тощо.

Тут він уперше побачив безсмертні творіння відомих різьбярів по дереву - Одреховського Павла та його сина Василя і не менш відомого Андрія та Онуфрія Сухорських. Роботи митців настільки зачарували Петра, що його, ніби магнітом, притягувало до виробів з дерева. Вражений високою майстерністю різьбярів, він годинами розглядав і вивчав унікальні художні образи та виражальні засоби, які випромінювали велику духовну силу й чарували магичною загадковістю.

Після таких відвідин Петру здавалося, ніби він кожного разу доторкався до казкового світу, наповненого багатограними талантами, творами майстрів різних жанрів мистецтва.

Безліч разів він бував на знаменитому Личаківському кладовищі, на якому знайшли свій останній спочинок видатні особистості не тільки української, але й світової культури. І на багатьох могилах встановлено незвичайної краси меморіальні пам'ятники. Чимало скульптур випромінюють якусь чудодійну силу і дивують та захоплюють високою майстерністю авторів, які реалістично відтворили в скульптурах людські емоції: глибокий сум і трагічну скорботу за втратою рідної людини.

Хлопець довго і уважно розглядав надгробки та намагався зрозуміти, як автору вдалося передати динаміку, щоб у камені оживити скульптуру. Ніби зачарований, Петро уважно вивчав пам'ятник на могилі безсмертного сина України - Івана Франка. Талановитий скульптор Сергій Литвиненко вміло і вдало відтворив сюжет вірша «Каменярі». І в 1933 р. на могилі генія в образі Каменяра створив

меморіальний пам'ятник поету. Художник настільки реалістично відтворив динаміку і внутрішню напругу монумента, що, здавалося, ще мить - і пружна мускулатура скульптури оживе й запульсує дужою чоловічою силою.

Відвідуючи музеї та пам'ятні місця, Петро завжди носив похідний планшет. І що йому подобалося - переносив на папір. Старанне й наполегливе навчання в училищі, спілкування з відомими художниками й діячами української культури, відвідування музеїв помітно збагатили знання студента з образотворчого мистецтва. Хлопець з великою радістю відчував, наскільки зміцніли його творчі крила.

З часом знайомство Ганни й Петра переросло у ширю й тісну дружбу. Як з'ясувалося, у них багато спільного, а любов до творчості, до прекрасного настільки об'єднала молоді серця, що вони спалахнули щирим пристрасним коханням. Так народилася нова творча красива сім'я, а Ганна стала творчою музою Петра.

Від дружини він перейняв не тільки дух творчого натхнення, але й імпульси до нових цікавих задумів та невтомних пошуків.

Ганна виявилася не тільки люблячою й турботливою дружиною, а й щирим мудрим радником і навіть - об'єктивним критиком.

А 24 квітня 1974 р. у них народилася первістка – донька Мирослава, а згодом - 12 листопада 1975 р.- син Роман.

В училищі Петро досконало оволодів скульптурним жанром і навчився вміло передавати динаміку, психологічні риси людського характеру та пластичну виразність при побудові композицій.

У 1974 р. Петро Пікуль успішно закінчив скульптурне відділення Львівського училища прикладного мистецтва ім. І. Труша. І свою професійну діяльність розпочинає на Чернігівському художньо-виробничому комбінаті.

І з усією пристрастю свого таланту він поринув у творчу роботу. Спершу виношує у пам'яті творчий задум, за тим переносить його на папір і розробляє декілька варіантів ескізу. Але найкращому дає час відлежатись, щоб згодом повернутися до свого проєкту і, можливо, виправити якісь похибки. А вже потім робить модель із пластиліну, глини або гіпсу, а по завершенню переводить у гіпс, камінь чи бронзу.

Скульптурні портрети та монументальні композиції він уміло наділяв рисами людського характеру з емоціями та динамікою. Отже, не дивно, що від його робіт віяло внутрішньою духовною силою.

З великою любов'ю і пристрасною він створив скульптурні портрети наших земляків: Олени Білевич, Івана Кочерги, Віталія Примакова, лікарів Михайла Плюйка та Миколи Савалєя, Героя Радянського Союзу Йосипа Конюші та Героя Соціалістичної Праці Василя Луговського і багатьох інших видатних людей нашого краю.

Петро Пікуль брав активну участь у розробці проекту з підготовки до відзначення 1300-річчя м. Чернігова. Чимало його декоративних скульптур прикрашають парки та вулиці рідного Чернігова та районних центрів нашої області.

У Чернігові поруч із міським палацом урочистих подій стоїть його чудова поетично-виражена скульптурна композиція «Пробудження». Багато хвилюючих творів Петра Пікуля прикрашають експозиції Чернігівського художнього музею та різних культурно-освітніх закладів і знаходяться у приватних колекціях як в Україні, так і за рубежом.

Про обдарованого художника широко повідомляли місцеві засоби масової інформації і навіть республіканське видання - «Журнал образотворчого мистецтва». За високохудожні твори Петра Васильовича Пікуля у 1993 р. прийняли до Національної спілки художників України. Філософським духом і патріотизмом та цікавим рішенням тем віє від його творів - «Рідна земля», «Ми козаки» (обидві 1991), «Мати» (1992), «Вічність і земля» (1994), «Двоє» (1997), «Ранкові мрії» (1999), «Народження велета» (2001).

Усі твори Петра Пікуля позначені яскравими виражальними рисами, динамікою і поетичним реалізмом, що яскраво свідчить про великий талант і добре та щире серце автора. Адже з раннього дитинства із домашньої науки сільських трударів Катерини Георгіївни та Василя Андрійовича Пікулів черпав Петрусь людську доброту, красу й любов до отчого порога, рідної землі, праці. А природній талант, батьківські уроки, досвід і знання щирих, мудрих педагогів училища, родинні й теплі взаємини з дружиною Ганною і привели Петра в ряди відомих українських скульпторів.

Між тим Ганна Григоренко успішно закінчує інститут, її дипломна робота не тільки одержує високу оцінку екзаменаційної комісії, а навіть рекомендації до видання як методичного посібника.

Враховуючи енциклопедичні знання Ганни Григоренко з історії зародження та розвитку найпоширенішого жанру українського народного мистецтва – вишивки, спеціально для неї при Чернігівському історичному музеї ім. В.В. Тарновського ввели посаду старшого наукового співробітника з народного мистецтва – вишивки.

Вона декілька років плідно працює, вивчає та досліджує вишивку Придесення і в результаті складає картотеку творів майстрів нашого краю. Згодом вона працювала по договору з художнім фондом Спілки Художників України. Творчі роботи Ганни Григоренко експонувалися на декадах українського мистецтва. А починаючи з 1970 р. вона постійний учасник обласних, республіканських, все-союзних і міжнародних виставок у Києві, Москві, Баку, Канаді, Франції, Англії, Японії, США.

Самобутні твори майстрині з Чернігівщини не тільки прикрашають експозицію багатьох музеїв України, але й зберігаються у музеях Петербурга та в багатьох приватних колекціях не тільки України, а й за її межами. Про яскравий талант майстрині з Чернігова багато писали в українських газетах, журналах, різних довідниках, методичних виданнях. Незвичайний талант нашої землячки чарував людей багатьох країн світу. А її вироби, вишиті біллу, демонстрували українську класичну вишивку білим по білому, і не тільки дивували глядача фантазією візерунків, багатством незвичайної краси, а й викликали захоплення публіки в багатьох країнах світу.

Казкове мереживо Ганна Григоренко творила на основі різних традиційних способів вишивання, якими вона досконало володіла. Тож не дивно, що оригінальні вишивки та композиції майстрині викликають ліричний настрій, приємні емоції, почуття і щиросердне милування красою кожного, хто хоч раз бачив вироби моєї землячки.

За багато років самовідданої праці значно розширився і збагатився творчий діапазон робіт Ганни Григоренко. На основі народних традиційних кроїв вона розробила чимало різних моделей чоловічого та жіночого святкового і повсякденного національного вбрання:

сорочок, блузок, сутажів (плоский, тонкий, плетений шовковий кольоровий шнур для оздоблення одягу). Але особливої уваги заслуговують розроблені Ганною Григоренко ескізи костюмів сценічного вбрання для будинку художньої самодіяльності і технічної творчості Чернігівського обласного управління професійно-технічної освіти, молодіжно-жіночого вокального ансамблю Чернігівського професійно-технічного училища № 1, хору «Полісся» Чернігівської державної обласної філармонії, а також ескізи варіантів костюмів для солістів естрадного вокально-інструментального ансамблю. Не менш заслуговують на нашу увагу її оригінальні рушники, серветки, декоративні панно.

Останнім творчим доробком Ганни Іванівни розроблені моделі костюмів для народного хору Менського районного будинку культури. Коли глибше і ширше я почав вивчати творчу біографію Ганни Іванівни, мене глибоко вразив не тільки великий талант героїні моєї оповіді, а й її дуже непросте життя. Будучи інвалідом з дитинства і ослабленою тяжкою хворобою – порок серця, вона проявила велику мужність та силу волі, виявилась надзвичайно сильною духом жінкою. І всупереч забороні лікарів народила двох дітей, виховувала їх і водночас працювала, продовжуючи дивувати світ своїми прекрасними творіннями.

Високою досконалою майстерністю та незвичайною красою декоративно-художньої вишивки позначені рушники «Чернігівський», «Ювілейний» (обидва 1980), «Пам'ять» (1983), «Пісня про Київ» (1985), «Дніпровські зорі» (1995), «Берегиня», «Думи мої», «Хрещатий барвінок» (усі 2004), «Зацвіла в долині червона калина» , «Закувала зозуленька», «Защепетав соловейко» (усі 2005).

Ліричною елегантністю та глибоким національним і яскравим колоритом кольорів позначені сукні «Чернігівська» (1990), «Ніжність» (1993), «Туга» (1997); глибокими народними мотивами вишивки прикрашені сорочки «Пам'ять серця» (1995), «Чумачка» (1997) та комплект вбрання «Берізка» (1999). Яскравим декоративним оздобленням прикрашені панно «Мальва» (1996), «Квіти Придесення» (2000), «Синій птах», «Чарівна квітка» (обидва 2002), «Цар-колос» (2003).

Цікаво, що в 2005 р. творчий доробок Ганни Григоренко – «Український вишитий рушник» – удостоєний Гран-Прі Всеукраїнської виставки-конкурсу. Вочевидь варто згадати, що моя землячка – ще й талановитий майстер чудових графічних та акварельних робіт: «Мое село» (1995), «Сільська оселя» (1995), «Захід» (1998), «Місячна ніч» (2000), «Осінь» (2001), «На озері» (2002), «Біля Десни» (2003).

У 1980 р. за створення високопрофесійних художніх вишивок декоративно-ужиткового мистецтва Ганну Іванівну Григоренко прийняли до Національної спілки художників України.

А у 1984 р. та у 2005 роках у Чернігові відбулися її персональні виставки вишивок декоративно-ужиткового мистецтва.

1991 р. Ганна Григоренко поповнила ряди НСМНМУ.

Самобутня творчість талановитої майстрині займає особливе місце у народному мистецтві не тільки Чернігівщини, а й України. І за вагомий вклад у розвиток декоративно-ужиткового мистецтва України у 2006 р. Ганна Іванівна Григоренко удостоєна почесного звання Заслуженого майстра народної творчості України. 7 травня 2006 р. у творчу родину художників прийшло велике горе, тяжка підступна хвороба забрала з життя відомого майстра художньої вишивки.

Але такі видатні митці не помирають! Вони продовжують жити у своїх безсмертних творіннях та учнях, які унаслідували їх професію.

Наталія Черняк та Ольга Костюченко - вихованці Ганни Григорівни. І сьогодні їхні творчі доробки експонуються на Всеукраїнських виставках та конкурсах і гідно представляють народне мистецтво Чернігово-Сіверського краю.

А 10 січня 2014 р. у Чернігівському історичному музеї ім. Тарновського відбулась персональна виставка, присвячена пам'яті видатної майстрині української вишивки - Ганни Іванівни Григоренко.

Ганна Григоренко та Петро Пікуль - родом із села. І увесь свій талант, свої творчі й душевні сили вони щиро віддавали відродженню та збагаченню української культури.

На даний час Петро Васильович живе та плідно працює поблизу Чернігова у с. Рябці. Разом із однодумцем - Оксаною Сапроненковою - створює чудові композиції з дерева, які прикрашають село та

дарують радість не тільки односельцям, але й усім, хто бачить ці прекрасні творіння.

Уже згадувалося, що в талановитого подружжя народилася первістка- донька Мирослава, а десь через рік – син Роман.

Батьки були першими вчителями малювання для своїх дітей. Вони зуміли прищепити їм любов до краси, до живопису. Донька та син росли і раділи, що з роками пензель ставав більш слухняним.

Отже, не дивно, що по закінченню середньої школи в м. Чернігові Мирослава вступила на відділення художнього розпису Львівського коледжу прикладного мистецтва ім. І. Труша, а вищу освіту здобула на факультеті монументального живопису Львівської академії мистецтв. Щирі й мудрі викладачі Л. Медвідь, М. Шимчук та В. Патик запам'ятались дівчині на все життя. Адже роки навчання в академії були не тільки уроками прилучення до великого мистецтва, але часом накопичення творчого досвіду і проби власних сил в живописі.

Коли дівчина закінчила художній коледж, у неї вже був певний багаж знань живопису. І вже на першому курсі в академії у неї виробилося власне світобачення, вона по-своєму переосмислювала навколишню дійсність і через власну призму сприймала світ та наполегливо вчилася реалістично відтворювати життя. По закінченню академії Мирослава працює в багатьох жанрах образотворчого мистецтва. У неї рівноправні твори найбільш широкою палітри.

У ліричних пейзажах вона вміло передає пленер сонячне тепло і навіть подих вітру.

А її портрети не тільки зовні схожі з натурою, а й виразно відтворюють його душевний стан. А в реалістичних творах натюрмортів вона вміло зображує предмети побуту та квіти, фрукти, овочі тощо.

З 2002 р. Мирослава проявила інтерес до стінного розпису і полюбляє працювати в цьому непростому й цікавому жанрі.

У своїх творах майстриня намагається досягти ліричної виразності, реалістичної пластики та психологічно-філософських задумів.

Високо реалістичні і рельєфно-випуклі твори Мирослави Пікуль викликають глибокий інтерес. Так поступово зростала та міцніла її творча слава.

Мирослава Петрівна Пікуль - учасниця багатьох Всеукраїнських та обласних виставок, багатьох суспільно-молодіжних проєктів. Чимало її творів знаходяться у приватних колекціях України і зарубіжжя.

До каталогу живописних творів Мирослави Пікуль включено чимало робіт: «Близнята» (1996) – полотно, олія; «Сонячне літо» (2001) – полотно, олія; «Безталанна» (2002) – полотно, олія, мішана техніка; «Літній ранок» (2001) – полотно, олія; «Весняний день» (2002) – полотно, олія; «Софія» (2002) – полотно, олія; «Старий Львів» (2003) – полотно, олія; «Гітарист» (2003) – дошка, енкаустика; «Скрипаль» (2003) – дошка, енкаустика; «Осінній букет» (2004) – полотно, олія; «Півники» (2004) – ДВП-олія; «Світ кактуса» (2005) – полотно, олія; «Пляж» (2008) – скло, фюзинг; «Космос» (2008) – скло, фюзинг; «Білі квіти» (2009) – скло, фюзинг.

Монументальні твори Мирослави Пікуль:

- дизайн та розпис ресторану «Пещера» м. Київ (2000);
- фасадні ікони Успенського собору Києво-Печерської Лаври м. Київ (2000);
- розписи Михайлівського Золотоверхого собору м. Київ (2001);
- розписи каплиці Андрія Первозванного м. Київ (2001);
- дизайн та виконання розписів ресторану «Старий замок» м. Олександрія Кіровоградської обл. (2003);
- розписи церкви Покрови с. Карабачин Житомирської обл. (2003);
- розписи Володимирського собору на Херсонесі м. Севастополь (2004);
- розписи фронтонів Одеського оперного театру м. Одеса (2004);
- розписи церкви Святого Георгія м. Канів (2004).

Вона працює в багатьох техніках монументального та станкового живопису, полерумії християнських храмів та іконописів. У її творах чимало психологічних, філософських роздумів.

Мирослава Петрівна Пікуль мешкає в Києві і творчо працює. Останнім часом вона цікавиться реставрацією живописних творів, як станкових, так і монументальних. Старанно і наполегливо відтворює та реставрує їх, дає витворам «нове життя».

Після навчання в Чернігівській середній школі Роман Пікуль закінчив відділення художньої обробки металу Київського худож-

нього інституту ім. М. Бойчука. Студент старанно вивчав різні технологічні методи та старовинні рецепти обробки різних металів: золота, платини, срібла, бронзи, міді, алюмінію, заліза тощо та дорогоцінного каміння й кольорового скла.

В інституті він дізнався, що технічна обробка різних металів вимагає добре продуманої до найдрібніших деталей тонкої ювелірної роботи. Карбуючи дорогоцінний метал або виготовляючи декоративні ланцюжки, майстер повинен мати не тільки високий фах, але тверду й безпомилкову руку. У душі українського декоративно-ужиткового ювелірного мистецтва хлопець наполегливо вчився розробляти ескізи виготовлення жіночих прикрас: кольє, намиста, сережок, каблучок, браслетів, декоративних ланцюжків, ікон з образами святих та натільних хрестиків і багато інших виробів.

При розробленні ескізів Роман обов'язково враховував, щоб виріб було зроблено в художній манері, графічно виразній та елегантно-строгій і лаконічній тональності та з витонченим ажурним узором прорисовки. При розробці ескізів він старанно уникав безликих та нековирних міщанських прикрас.

Подібно багатьом жанрам творчості у ювелірному мистецтві також застосовуються традиційні, композиційні прийоми, і для ескізу неординарного ювелірного виробу характерна не тільки краса та лаконізм, але й чіткий ліричний образ.

Художньо-стилістичні особливості виготовлення високоякісних робіт декоративно-ужиткових ювелірних прикрас властиве тільки талановитим майстрам-художникам, які виробили свій власний творчий почерк і роботи яких дістали визнання громадськості.

Подібними виробами з благородних металів та виразним рельєфним мереживом узорів в оздобленні дорогоцінного каміння славляться жіночі прикраси художника-ювеліра Романа Пікуля з Чернігова.

Чимало ексклюзивних ювелірних виробів талановитого майстра Романа Пікуля відзначені нагородами на різних художніх виставках і зберігаються в приватних зібраннях не тільки України, але й далекого та ближнього зарубіжжя.

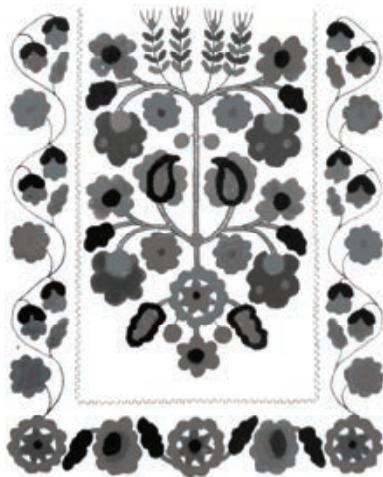
Роман Петрович відчуває себе вельми щасливим, коли бачить, що натільна іконка із зображенням лика святого зроблена із благо-

родного металу або сережки в оздобленні коштовного каміння настільки сподобались замовнику, що він знову замовляє якусь неординарну річ. Така співпраця з громадськістю надихає його на подальшу працю і надає нової творчої сили.

В оповіді про творчу родину художників вочевидь треба згадати, що в Ганни Григоренко є молодша сестра – Людмила Григоренко, 1952 р.н., яка під впливом Ганни ще з дитячих років захоплювалася живописом. Після навчання в Хаєнківській середній школі навчалася в Київському художньо-промисловому технікумі. По закінченню--- жила в Києві---працювала художником, пізніше--- в Чернігові і разом з Ганною та Петром працювала в Чернігівському художньо-виробничому комбінаті дизайнером.

Сьогодні Мирослава та Роман Пікулі гідно продовжують справу батьків по відродженню та збагаченню української національної культури.

Спадковість поколінь художників продовжується. У Мирослави Пікуль є син Максим, у хлопця виявилися неабиякі здібності до малювання та ліплення. Отже, напевне, внук унаслідує професію своїх прославлених бабусі й дідуся і вочевидь своїми творіннями прославить рід художників.

Терниста доля митця

На прилавках антикварних магазинів, в музеях і навіть у приватних колекціях можна часто побачити незвичайної краси керамічні вироби. У багатьох людей вони викликають захоплення і одночасно подив, адже виготовлені не із коштовного каміння, а з звичайної глини. І творцями її були народні умільці, які не мали спеціальної освіти, але мали великий творчий талант і око художника.

Про одного із визначних майстрів гончарного мистецтва, мого земляка з Ічні, Миколу Яковича Піщенка і піде мова у цій не дуже веселій і навіть дещо драматичній оповіді.

У повоєнні роки я вперше побачив його на ічнянському базарі, де він щонеділі продавав глечики, горшки, кухлики, веселі іграшки і свищики у вигляді козликів, баранчиків, різноманітних пташок, вершників на баских конях. Ми, діти війни, завжди крутилися біля Миколи Яковича, милувалися його творіннями. Траплялося, він дарував нам по свищiku. Мов дорогоцінний скарб, бережно брали ми з рук майстра дарунок. Потім з радісними вигуками надували щосили щоки, видобуваючи з тих свищиків різні веселі мелодії.

Згодом у музеях та по різних виставках я бачив роботи українських гончарів. Творчий доробок Піщенка впізнавав безпомилково, бо були його твори оригінальні, не схожі на інші, виділялися вигідно приваблювали різнобарв'ям, казковою фантазією, геніальною простотою.

Пам'ятаю, 1969 року у Києві, в музеї декоративного прикладного мистецтва серед багатьох робіт народних умільців з різних областей України побачив цікаву жанрову композицію Миколи Піщенка, яка вразила своєю красою. Скульптор створив звичайний сільський тин, біля якого росте рясний сонях. На тин злетів красень-півень і, гордовито ставши навшпиньки, горланить свою пісню, а під тином турботлива квочка з маленькими жовтими курчатками. Майстер використав тут цілу палітру фарб, їх яскраве розмаїття вабило зір. У музейне вікно раптом заглянуло сонечко. Композиція враз спалахнула веселкою, і на мить здалося, що зроблена вона не із звичайної глини, а з коштовних самоцвітів. Справжня казка!

Захотілося побачити, як талановитий земляк чаклує над глиною, створює неповторні шедеври. Повернувшись із Києва, пішов до Піщанка. Розповів про побачене в музеї, сердечно подякував йому за прекрасні творіння і, заглядаючи в його чорні мудрі очі, попросив виліпити щось прямо при мені. Якщо, звичайно, тут нема ніяких секретів...

– Ніяких секретів у мене немає! – посміхнувся Микола Якович. – І приховувати мені нічого. Якщо так уже бажаєте, ходітьте, покажу, як я працюю.

Він надів полотняного фартуха, зняв із цвяха в'язку ключів, і ми вийшли з хати. Микола Якович відімкнув хлів, узяв з дерев'яного ящика чималий шматок вогкої глини і пішов під грушу, де було його робоче місце. Кинув глину на стіл і почав старанно вимішувати її, як це роблять господині, готуючи тісто на коржі. Було помітно, що праця ця нелегка, – чоло майстра вкрилося потом. Потім відрізав від розім'ятого ковалка потрібний кусень глини і почав його енергійно м'яти. Далі надів ту глину на спеціальну палицю, а коли її зняв, у його руках вже була пустотіла заготовка, що нагадувала тулуб птаха. Спритно і легко виліпив шию і пташину голову, крила, хвіст та лапи. І раптом я побачив, що на руках майстра уже сидить якийсь птах.

На столі лежали різної товщини і довжини дерев'яні палички та бузинові трубочки. Гончар брав їх по черзі і вміло малював птаху пір'я, наносив різні узорі. Потім розмалював гребінь, дзьоб, намалював очі. Іграшка ніби враз ожила, ось уже на долоні майстра сидить кокетлива пава в усій красі. Далі майстер бере маленьке сито і через нього акуратно припудрює сухими різнокольоровими фарбами візерунки, що прикрашають паву. Коли іграшка підсохне і її будуть випалювати в печі, фарби від температури розплавляться, кольорова полива засяє яскравим різнобарв'ям.

Чаклюючи над іграшкою, Микола Якович розповів, що гончарство годувало їх рід, передавалося з покоління в покоління. Засновником династії був дід Хома Піщенко. Спочатку він жив у Ніжині, гончарного діла вчився у відомих ніжинських майстрів Пархоменків. У 1863 році дід переїхав до Ічні. Тут спочатку працював у відомого гончара Панасенка, а потім, одружившись на дочці талановитого гончара Сукала Олександрі, оселився в їхній сім'ї.

Про майстерність діда Хоми ходили легенди. Свої навички він зумів передати сину Якову, дочці Степаніді, племіннику Григорію Кузьменку.

Самобутні вироби Піщенків славилися не тільки якістю, а й різноманітними узорами, художнім розписом на різні побутові та соціальні теми життя людей. На кахлях майстри зображали людей, тварин, птахів, риб, дерев, квітів, орнаменти. Посуд, кахлі та іграшки Піщенків користувалися широким попитом, були відомі не тільки на Ічнянщині, а й по всій Чернігівщині, Полтавщині, в інших губерніях Лівобережної України. Піщенки фарби виготовляли власноручно, особливо любили оранжевий, коричневий і зелений кольори з різними відтінками від яскравого до темно-зеленого.

На моїх очах художник виготовив ще одну оригінальну іграшку. Цього разу «народився» баранчик, що стояв у войовничій позі перед невидимим суперником. Я помітив, що під час роботи у майстра постійно міняється вираз обличчя. Все залежало від того, що саме він творить. Коли ліпив упертого баранчика, його обличчя сяяло якоюсь ніби дитячою радістю та добрим гумором. А взявся за стрімкого, гордовитого красеня оленя – і сам випрямився, розправив плечі, відкинув назад красиву сивіючу голову, чорні мудрі очі спалахнули палким вогнем творчого натхнення. Відчувалося, що робота над цим образом дає йому велику радість і насолоду. Микола Якович був красивою людиною, а коли творив, ставав ще кращим. Заглиблюючись у роботу, забував про все на світі.

Художник таки стомився. Сів на ослін перепочити, вийняв пачку «Прими», закурив. Виявляється, він пройшов аж три війни. Воював з білофінами. У Велику Вітчизняну проливав кров, обороняючи рідну землю від фашистської навали. Потрапив у полон. У інтернаціональному концтаборі працював на шахтах, подружився з в'язнями – французами, англійцями, голландцями. На території табору відшукав білу глину, ліпив з неї шахові фігурки, скульптурні портрети друзів по бараку, дарував їх в'язням, а ті у свою чергу підгодовували його. В'язні з німецьких концтаборів, які були з країн Західної Європи, через міжнародну організацію Червоного Хреста регулярно одержували з дому продуктові посилки. Саме гончарне мистецтво і врятувало майстра від голодної смерті під час перебування в концтаборі. Чотири рази втікав з фашистського полону, зазнав знущань, поневірянь, спав просто неба, хворів на дизентерію і тиф, сам дивується, як вдалося залишитися живим. Війна закінчилася для нього аж на Далекому Сході, де брав участь у розгромі імпералістичної Японії.

Але після капітуляції Японії Піщенко відразу додому не відпустили, а зібрали чимало подібних йому бідолах, що побували у лабетах фашистського полону, поспіхом завантажили їх у ешелони і відправили у сибірські табори.

І стали їх спритні «смерші» пильно перевіряти та пересівати, ніби горох на решетах. Відчувалося, що браві військові у голубих кашкетах зовсім не нюхали пороху і за війну навіть не бачили жодного живого німця, але трималися вони пихато, були завжди похмурі, і зосереджені, ніби боялися про щось важливе забути, а сяйво золотих погонів робило їх взагалі далекими і недосяжними.

Саме їм було надане право вирішувати долю тих, хто зазнав людських знущань у фашиському полоні і не раз дивився смерті в очі.

Після ретельної перевірки одних відправляли на відбудову шахт Донбасу, інших у Заполяр'я, а третіх зовсім невідомо куди, і лише небагатьох відпустили додому. Саме до таких щасливців і потрапив Микола Піщенко. Їхав він поїздом додому, а душа хмеліла від радощів. Адже минуло дев'ять років, як він залишив домівку.

До армії його призвали 1938 року, а вже через півтора року він брав участь у війні з Фінляндією. Не встигли його демобілізувати, як почалася війна з фашистською Німеччиною. Останнього листа з дому одержав у кінці серпня 1941 року.

А у вересні того ж року окупанти зайняли Ічню. Тож всі зв'язки з рідними обірвались. А потім потрапив у полон до фашистів і пережив там таке, що і згадувати страшно. І ось тепер їде із Сибіру у рідну Ічню і радіє, що залишився живим, адже за свої неповні тридцять п'ять років він пройшов аж три війни.

Під стук паровозних коліс Микола згадував батька, матір, дружину Анастасію і трьох дочок. Багато разів він пересідав із одного поїзда в інший і нарешті, у перших числах листопада 1947 року, прибув у Чернігів.

З великим хвилюванням Микола ступив на рідну землю. Але до Ічні треба було ще добиратись. І він пересів на приміський поїзд Чернігів–Прилуки.

У напівтемному вагоні було багато школярів. Вони весело, ніби пташенята, щебетали. Микола Якович замилювався дітьми і мимоволі порівняв їх зі своїми. Старшій Ніні уже 16 років, середня Люда на три роки молодша, а найменшій Галі, яка народилась саме у той рік, як його призвали до армії, виповнилося дев'ять років.

Заклопотаний своїми роздумами, він не помітив, як до нього підсів інтелігентний чоловік, на вигляд років за п'ятдесят, і тільки тоді звернув на нього увагу, коли він заговорив:

– Ви часом не син Якова Піщенка?

Це було настільки несподівано, що Микола Якович на якусь мить розгубився, а коли трохи опанував себе, то теж поцікавився:

– А Ви звідки мене знаєте?

Чоловік доброзичливо посміхнувся і відповів:

– Та я теж із Ічні, Гнат Миколайович Камінський. А оце возив учнів на обласну олімпіаду школярів, і тепер повертаємось додому. До речі, Ваша старша дочка Ніна – учасник нашого хору, – і, звернувшись до дітей, сказав: – Хлопці, покличте сюди Ніну Піщенко.

Коли Ніну привели, Гнат Миколайович таємниче запитав:

– Ніно, чи пізнаєш ти цього чоловіка? Це – твій батько.

Якусь мить дочка з недовірою дивилась на батька, а коли він посміхнувся, таки упізнала його, припала до грудей і, плачучи від радості, шепотіла:

– Тату, таточку ріднесенький, так ти живий! Ти живий! А ми на тебе одержали аж дві похоронки. А коли у 1943 році звільнили Ічню, то на декілька днів приїздив додому дядько Василь Віженський, із яким ти був разом на війні. Він нам розповів, що бачив особисто, як біля твого окопу розірвався ворожий снаряд. А коли дим і пил розвіявся, то на тому місці була лише величезна воронка...

Розчулений батько теж плакав, правицею обережно гладив дочку по голові і пояснив:

– Доню, дядько Василь сказав правду. Потужним вибухом мене викинуло із окопу і присипало землею. А коли наші відступили, мене контуженого і глухого підібрали німецькі санітари, а потім відправили до концтабору.

У вагоні усі вже почули, що Ніна зустріла свого «загиблого» батька, біля них стовпилося чимало дітей, вони із цікавістю розглядали зарослого у обшарпаному одязі Піщенка.

А він почав розповідати про неймовірні випробування, які випали на його долю. Всі мовчки уважно слухали, а коли він на якусь мить замовк, Ніна тяжко зітхнула і сказала:

– Тату, а бабуся Катря і дід Яків не вірили, що ти загинув. Бабуся часто ходила до ворожок, вони говорили, що ти живий. Ми декілька

разів звертались у райвійськкомат із проханням, щоб розшукали тебе, вони посилали на твоє прізвище запити.

Поїзд в Ічню прибув уночі...

Коли Микола Якович і Ніна залишилися одні і стали йти додому, то дочка повідала батьку невітшну новину. Як тільки Ічню звільнили від фашистів, у місті розмістили військовий шпиталь. Багато ічнянців ходили у шпиталь, носили туди харчі і допомагали медперсоналу доглядати поранених. Ходила у той шпиталь і Ніна з мамою. Познайомилась там мати із пораненим, доглядала його, а коли він одужав (війна саме скінчилась), вони одружились. Тепер мати чекає від нього дитину.

Мабуть, не треба пояснювати читачам, що у цю мить пережив Микола Якович. Але, мабуть, справжні чоловіки і в екстремальних обставинах залишаються людьми.

Якусь мить помовчавши і зібравшись з думками, він заспокоїв дочку:

– Ніно, мама тут не винна – винна в усьому війна.

Коли Ніна з батьком прийшли до рідного дому, Микола Якович пішов ночувати до своїх батьків. Згодом він одружився вдруге. У вдови Наталії Опанасівни було двоє малолітніх дівчаток, він замінив їм батька, який загинув на війні із фашистами. У 1950 році у них народився хлопчик, якого назвали Олександром.

Спогади про пережите дуже засмутили Піщенка. Він замовк, опустил голову, глибоко задумався. Боячись, щоб раптом ніхто не прийшов та не перервав нашої розмови, я попросив:

– Миколо Яковичу, розкажіть, будь ласка, як ваші творіння потрапили до Київського музею декоративно-прикладного мистецтва?

Він дістав нову сигарету, розім'яв її міцними прокуреними пальцями, припалив, глибоко затягнувся.

Було це у 1960 році, коли ще був живий батько Яків Хомич. Завітав до Ічні великий шанувальник і знавець народної творчості Іван Макарович Гончар. Зайшов гість до хати, а там на підвіконнях та полицях – вершники на баских конях, гордовиті олені, лукаві лисички, кокетливі пави, вперті баранчики та козлики... Оторопів Іван Макарович від небаченого досі дива, а коли прийшов до пам'яті, то дуже розсердився, що таку красу батько й син тримають вдома.

– Люди добрі, – вигукнув, – та хіба можна такі скарби ховати від людського ока! Негайно везіть у Київ, треба, щоб їх світ побачив!

І дав адресу, куди саме везти той скарб. Та ще і взяв слово з Якова Хомича, що обов'язково привезе свої вироби до Києва.

Поїхав Іван Макарович з Ічні далі по Україні, а Піщенки склали свої химерні вироби у величезний лантух, пересипали їх сіном, щоб, бува, не потрощити в дорозі, та й відправив батько сина до столиці. Коли Микола Якович з лантухом на плечах несміливо переступив поріг Спільки художників України та показав комусь записку від Гончара, на чарівника з Ічні і його дивосвіт збіглися подивитися усі, хто саме був там у ту мить.

Мабуть, майстру було приємно згадувати ту першу поїздку до Києва. Весело посміхаючись, він розповідав:

– Мене довго водили по різних кабінетах, великих і малих. Розпитували, звідки родом, у кого навчився такого дива. Коли дізналися, що я представляю третє покоління династії Піщенків, поцікавились, чи є у мене діти, чи мають вони хист до сімейної професії. А я їм кажу, що є у мене син Олександр, і хоча він ще школяр але, надії у мене на нього великі, бо Божу іскру до гончарства він таки має в душі.

Микола Якович раптом замовк. Щось, слава Богу, не дозволило мені запитати, чому ж син так і не успадкував батькову професію. Через багато років я зустрівся з Олександром і таки дізнався, що ж сталося. Але про це трохи далі. А поки що майстер задумливо мовчав. Мовчав і я. Потім, щоб якось розвіяти те незручне мовчання і довести нашу розмову до кінця, я запитав:

– Отже, можна сказати, що Іван Макарович Гончар відкрив вас як художника?

– Так! Після того, як я зі своїми виробами побував у Спільці художників, твори мої почали систематично з'являтися на різних виставках, мене нагороджували спеціальними дипломами та призами. Мої вироби тепер у різних музеях Києва, Чернігова і по всій Україні.

Але три війни, полон, поранення, різні випробування, які випали на долю митця, не минули безслідно. І в липні 1974 року на 63-му році життя Микола Якович раптово помер. Але його самобутня творчість назавжди увійшла в скарбницю українського народного мистецтва.

...Багато років підряд до Дня працівників кіно я організовував в Ічні місячник аматорського кіно. У міському кінотеатрі перед початком кожного сеансу замість кіножурналу демонстрували якусь мою кінострічку. Одного дня, коли показували фільм «Творець незвичайного»

про Миколу Яковича Піщенка. Після показу її в кінопроекційну зайшов ще молодий чоловік.

– Я син Піщенка Олександр, – відрекомендувався він. – Живу в Херсоні. Оце приїхав до мами у відпустку, прийшов у кіно і раптом побачив на екрані рідну хату, живого батька. Це було так несподівано, я був настільки вражений і схвилюваний, що коли фільм закінчився, сидів у залі і плакав. Чи не покажете мені ще раз цей фільм?

Після останнього сеансу ми з ним пішли у народну кіностудію «Сівач», режисером якої я тоді працював, і там ще разів зо два я демонстрував йому цю кінострічку.

Коли познайомилися ближче, я таки наважився запитати:

– Чому ви, Олександрє, не успадкували сімейну професію гончарів Піщєнків?

Мабуть, це питання було для нього не з приємних, бо він враз розгубився, ніби аж поменшав. А трохи опанувавши собою, розповів. Він добре пам'ятає дідуся Якова, який разом з батьком старанно вчив його сімейного ремесла. Батько працював вдома, був, як тепер кажуть, «на творчих хлібах». А в ті часи народних умільців місцеві власті дуже застискали, обкладали великими, навіть непосильними податками.

– Бувало, дідусь, батько і я наліпимо різних горшків та іграшок. Тільки почнемо виносити їх у хлів на сушку, мати гляне у вікно, а у хвіртці вже інспектор з райфінвідділу. Вона перелякано гукає: «Тату, Миколо, синку, ховайтесь, інспектор іде!» Хатні двері миттю закривали на засув, ми з сестрами ховалися на печі, дідусь біг у комірчину, а мати з батьком причаються в сінях і слідкують, що буде далі. А інспектор ходить навколо хати, заглядає у вікна, барабанить у шибки: «Відкривайте! Відкривайте, кажу вам! Відкривайте, чорти ви глиняні! Я знаю, що ви вдома! Заплатіть штраф, і я піду! Відкривайте, кажу! А з тебе, Шурко (це до мене), поганий піонер, раз допомагаєш діду та батьку дурити державу. Шурко, хоч ти будь сознательний! Відкривайте та по-доброму заплатіть штраф!» А з чого було платити? Траплялося, що в сім'ї навіть на хліб не було.

Такі конфлікти бували майже щодня. Все це травмувало вразливу душу хлопця. І в школі вчителі часто запитували учнів, де працюють їхні батьки. Коли черга доходила до Олександра, у класі виникало якесь пожвавлення. Багато дітей відверто сміялись, що його батько ліпить горшки. У душі хлопця поступово виникла відраза до сімейної професії, йому стало навіть огидно брати в руки глину. Після школи

махнув на все рукою і подався подалі, аж у Херсон. Працює робітником на заводі, має сім'ю, дружину, дітей.

Маючи природні здібності і гарні навички гончарного мистецтва, Олександр Піщенко назавжди порвав із сімейною професією. Мені здалося, що зараз він за цим вельми шкодує. Ніби виправдовуючись, Олександр сказав з гіркотою:

– Мабуть, тодішній уряд пізно прийняв для нас із батьком постанову про звільнення народних умільців від різних податків та про розвиток народних промислів. Багато чудових задумів, жанрових композицій, різних цікавих робіт батько так і не втілював у життя.

– То невже він не встиг нікого навчити своєї професії? – з жалем запитав я.

– Як то нікого?! – Олександр Миколайович враз ожив. – Хоч і мало працював керівником гуртка ліплення та гончарів при Ічнянському Будинку піонерів, але цього виявилось досить для здібної Олени Федченко. Вона згодом закінчила відділення кераміки Львівського інституту образотворчих мистецтв і зараз працює за фахом.

Пройшло багато років і тепер дочка Олени, Христина Муц успадкувала професію матері і теж закінчила відділ кераміки Львівської академії образотворчих мистецтв.

Микола Якович Піщенко був унікальним майстром. Видавництво «Мистецтво» випустило у світ серію кольорових листівок «Українська художня кераміка» з текстом на п'яти мовах. Є там і роботи Миколи Яковича. Шанувальник і знавець народного мистецтва Б.С. Бутник-Сіверський видав книгу «Українське народне мистецтво». Серед видатних майстрів кераміки назване ім'я і нашого земляка. Ще за життя митця його кращі роботи демонструвалися на всесвітній виставці у Монреалі і дістали там велике визнання.

Плине час. Давно нема серед живих Миколи Яковича, 25 грудня 2006 року виповниться 95 років, як народився митець. З цієї нагоди в учнівському кінотеатрі «Ровесник», що діє при Ічнянському аграрному ліцеї, відбувся вечір, присвячений пам'яті Миколи Піщенка.

Присутні з великим інтересом ознайомилися з виставкою творів майстра гончарного мистецтва, котрі сьогодні продовжують дивувати нас своєю неповторністю та самотутністю і казковою красою. Із спогадами про свого батька виступили доньки гончара: Ніна Миколаївна та Людмила Миколаївна. А кольорова кінострічка «Творець незвичайного» відтворила на екрані живий образ легендарного земляка.

Згадалось мені, як декілька років тому відразу після Великодня ми знову зустрілися в Ічні із Олександром Піщенком. І я поцікавився:

– Маму приїхали провідати?

– Ні, мама продала будинок і років два тому переїхала до нас в Херсон і зараз живе у моєї старшої сестри. А я приїхав на гробки провідати могилу свого батька та померлих родичів.

Ми розговорились з молодшим Піщенком, згадали його батька, діда, прадіда і їхню сімейну професію. Я пошкодував, що гончарне мистецтво в Ічні вимерло, а потім несподівано для себе поцікавився:

– Олександрє Миколайовичу, а що, коли б Вам дали квартиру в Ічні, Ви б переїхали до нас, щоб відтворити тут гончарні промисли?

Очі у нього відразу загорілись, і він, не роздумуючи, відповів:

– Звичайно, що переїхав би, але я не вірю, що таке щастя можливе.

Про всяк випадок я взяв у нього херсонську адресу і потім розповів про нашу розмову із Піщенком одному з перших керівників району, який міг би посприяти у вирішенні цього питання. Але моя пропозиція не зацікавила чиновника. З роками у нас змінилося керівництво, і я маю намір знову порушити це питання. Але треба спочатку запитати Олександра Піщенка, чи погодиться він на переїзд до нас. Адже відтоді минуло багато років.

Отже, немає впевненості в тому, що ічнянське гончарне мистецтво колись таки відродиться.

Міцного кореня

Історія світового і вітчизняного письменства знає чимало прикладів, коли літературний таланти, народжений у сільській хаті, глухій провінції, завдяки своїм винятковим здібностям виходив на широкий шлях мистецтва, поселявся в столиці і ставав відомим майстром художнього Слова.

Про одного такого талановитого літератора і піде мова у моїй оповіді.

Уперше про журналіста Василя Плюща мені розповів колишній завуч Будянської середньої школи Григорій Мошенець, коли ми з ним зустрілися влітку 1971 року в Ічнянському районному відділі народної освіти.

Я знав, що Григорій Степанович не тільки викладав у школі українську мову та літературу, а й писав ліричні поезії і вчив школярів віршувати та розуміти прекрасне.

Мошенець показав мені статтю, надруковану в популярній газеті «Друг читача», і пояснив, що автор рецензії на нову книгу відомого українського письменника Василь Плющ, його колишній учень, і з гордістю розповів про нього.

Незадовго до закінчення війни з фашистською Німеччиною, а точніше 19 квітня 1945 року, в селі Пелюхівка, Ічнянського району на Чернігівщині народився Василь Плющ. Його батько, Василь Йосипович як до війни, так і опісля працював майстром торфорозробок.

Ледве сину виповнилося п'ять років, як тридцятип'ятирічний глава сім'ї, колишній старшина, помер від ран, які одержав під час форсування Одеру.

І залишилася Анастасія Степанівна вдовою з трьома дітьми. Найстарший Раї ще не було й чотирнадцяти, а наймолодший Ніні тільки один рік.

Анастасія Степанівна працювала робітницею на Пелюхівському крохмальному заводі.

Можна тільки здогадуватись про статки сім'ї в повоєнні роки. Щоб прогодувати, зодягти і взути дітей, матері доводилося працювати мало не цілодобово. Та, як не тяжко бувало, сім'я Плющів була дружною, працювитою, діти росли слухняними, роботящими, всіляко допомагали матері по господарству.

Позаяк у їхньому селі школи не було, то першокласником Вася пішов до Будянської середньої школи, що була за два кілометри від Пелюхівки. Отже, і в дощову, і в снігову погоду він бадьоро торував стежку до науки. З першого класу Вася вчився на відмінно. Рано пробудився в нього потяг до літературної творчості.

І коли Мошенець помітив це, почав підказувати учню, як треба писати вірші та вдосконалювати своє перо на творах Т. Шевченка, О. Пушкіна, І. Франка, Ю. Лермонтова, Л. Українки, М. Коцюбинського, С. Васильченка, П. Тичини, М. Рильського, О. Гончара.

Василь над усе любив читати книжки. Отже, писав цікаві та змістовні шкільні твори. Вчитель часто зачитував у класі Василеві творіння, та їх автор був настільки скромним, що ніколи не вивищувався над своїми ровесниками.

Хлопець охоче допомагав Мошенцю випускати шкільну стінгазету «Рідне слово». Писав цікаві сценарії до шкільних святкових ранків, урочистих та тематичних вечорів. Ще в шкільні роки Плющ почав писати вірші та оповідання, які з 1957 року друкували в районній газеті «Ленінський шлях», а згодом і в обласній молодіжній «Комсомолець Чернігівщини». Так уперше від Мошенця я почув про Плюща. А коли мені згодом у різних періодичних виданнях доводилося читати публікації Василя, я щиро радів успіхам земляка і сподівався, що колись все-таки з ним зустрінемося.

Пригадую, як одного разу відомий український письменник, лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка Володимир Дрозд розповідав мені про Плюща. В хрущовські часи, коли Володимирі ледве минуло двадцять років, він працював у Чернігівській молодіжній газеті. З якогось часу до газети почали надходити поезії, новели, оповідання чотирнадцятирічного учня з віддаленої сільської школи. В редакції виникли сумніви щодо авторства цих творів. І тоді, щоб покласти край суперечкам у колективі газетарів, головний редактор командировав Дрозда в село Пелюхівку.

Володимира Григоровича зустрів височенького зросту чорночубий хлопець в окулярах. А коли вони ближче познайомилися і розговорилися, Дрозд переконався, що не помилився, повіривши листам сільського школяра.

Спокійний, урівноважений, начитаний і розумний хлопець виявився автором тих чудових літературних творів, які друкувала молодіжна газета.

Будянську середню школу Василь закінчив зі срібною медаллю. Ніхто в селі не здивувався, коли 1962 року він став студентом філологічного факультету Київського державного університету імені Т. Шевченка.

Для сільської молоді, яка поповнювала студентські ряди столиці, у великому гамірливому місті було чимало цікавого і навіть спокусливого. Але не для Василя. Він не тільки наполегливо вчився, а й знаходив час побувати в театрі, кіно, музеї, відвідати художню виставку або повболівати на стадіоні за свою улюблену футбольну команду київське «Динамо». А потім за рахунок сну підготуватися до екзаменаційної сесії.

Та над усе любив Василько відвідувати літературні вечори та творчі зустрічі, на яких виступали відомі письменники та поети: П. Тичина, М. Рильський, А. Головка, М. Бажан, М. Стельмах, О. Гончар, Ю. Мушкетик та інші. На творчі зустрічі зі студентами університету приходили й молоді на той час письменники – Д. Павличко, І. Драч, Б. Олійник, Л. Костенко.

Зачитувався Василь і неопублікованими поезіями Василя Стуса та Василя Симоненка, які в рукописах поширювалися серед молоді та студентів столиці.

Навчальна програма університету, відвідування бібліотеки та живе спілкування з літераторами мали великий вплив на духовний розвиток студента Плюща. Спочатку в університетській газеті, а потім у періодиці почали з'являтися талановиті публікації Василя Плюща – рецензії, критичні огляди. Успішно він виступав у жанрі перекладу з російської мови та навпаки.

Ранні публікації непересічного студента привернули увагу редактора республіканської газети «Друг читача».

І ось у 1966 році йому запропонували посаду старшого літпрацівника популярної серед читачів газети. А коли Василь одержав першу зарплату, то полегшено зітхнув, що його студентський бюджет настільки зріс, що тепер можна не ходити ночами на розвантаження залізничних вагонів. Звичайно, суміщати навчання з роботою в газеті було не просто, але Василеві вистачало витримки і снаги, щоб через рік з відзнакою закінчити університет.

Хоча було Плющу трохи більше двадцяти років, йому довірили завідувати відділом газети, а згодом навіть призначили відповідальним секретарем.

Відаючи належне організаційним здібностям Василя Плюща, можна без перебільшення сказати, що республіканська газета «Друг читача» в ті роки стала однією з найбільш читабельних на Україні, і роль нашого земляка в цьому була далеко не остання.

Керівництво спілки письменників України давно помітило молодого і талановитого журналіста, уважно придивлялося до його публікацій, вивчало стиль роботи літератора.

Василію Васильовичу не було й тридцяти, як у 1974 році йому запропонували посаду старшого редактора видавництва «Радянський письменник». Саме у видавництві розкрився його талант літературного редактора. Адже робота ця була не проста, треба було мати неабиякий літературний хист, щоб досконало, до найменшої дрібниці вивчити чужий рукопис і об'єктивно розібратися у поєднанні персонажів та сплетінні людських характерів, і ненав'язливо, не порушуючи сюжету твору, відредагувати матеріал, підготувати його до видання.

Василь Васильович був занадто молодим, але мав енциклопедичні знання, які ніби компас, допомагали йому іти вірним шляхом в безбережному морі літературної діяльності.

Ще в шкільні та студентські роки Василь зачитувався творами Василя Земляка, Андрія М'ястківського, Бориса Силаєва, Миколи Білкуна, Олекси Мусієнка, Олега Черногуза та інших майстрів літературного слова, у яких він учився писати і думати. Хіба він міг тоді уявити, що колись буде редагувати їх твори? Треба думати, що такої висоти він сягнув не тільки завдяки своєму таланту та добутим в університеті знанням, а дякуючи постійній, з раннього дитинства самоосвіті, цілеспрямованості та вимогливості до себе.

На його редакторський стіл лягали рукописи тогочасних молодих письменників Володимира Яворівського, Віктора Гамана, Валентини Єрмолової, Василя Стефака та інших. А відомий і модний письменник тієї пори Євген Гуцало відверто говорив: «Свою книгу я довіряю редагувати тільки Василю Плющу». Про великий авторитет молодого редактора свідчить і той факт, що він редагував книжки відомих прозаїків та літературних критиків Павла Автомонова та Олександра Глушка. Власне кажучи, щоб рукопис потрапив до Василя Васильовича, треба було записатися на чергу.

1987 року, несподівано для Плюща, по рекомендації Олеса Гончара та Бориса Олійника йому запропоновано посаду заступника головного редактора газети письменників України «Літературна Україна».

Дев'ять років свого життя і всю пристрась талановитого серця він віддав улюбленій роботі.

Весною 1996 року постало питання, кому довірити газету, яка через фінансову скруту переживала не кращі часи. У колективі редакції та Спільці письменників думка була однозначною – головним редактором «Літературної України» повинен бути Василь Плющ.

На початку оповіді я говорив, що мріяв познайомитися з талановитим земляком.

Невдовзі після того, як Василя Васильовича призначили головним редактором «Літературної України», одного весняного дня в Києві, на Банковій вулиці, в Національній спільці письменників України нас познайомив Станіслав Реп'ях. Кажуть, що перше враження при знайомстві завжди майже безпомилкове. Мені приємно було бачити, що новопризначений редактор вельми поважної й авторитетної газети України вів себе скромно і демократично. Його карі мудрі очі уважно і доброзичливо дивилися на мене крізь товсті скельця окулярів. А коли енергійно стиснув руку, по-доброму усміхнувся і сказав:

– Я чув про вас, радий, що ми зустрілись.

Потім загадково усміхнувся і, жартуючи, додав:

– Я Плющ, але не Іван Степанович і навіть не народний депутат, а просто Василь Васильович Плющ з Ічнянщини.

А коли ближче познайомилися і розговорилися, я розповів йому, як двадцять п'ять років тому уперше почув про нього від Григорія Мошенця. Василь Васильович жваво підхопив цю тему і почав з великою теплотою та вдячністю розповідати про свого мудрого учителя, першого наставника в літературній творчості.

Учитель не тільки багато зробив для духовного розвитку свого учня, а ще й порадив йому обрати професію журналіста. Василь Васильович шкодував, що пізно дізнався про кончину свого наставника і не провів його в останню путь, а коли згадав про це, його очі помітно зволожилися.

Тоді я розповів, коли Мошенець раптово помер від серцевого нападу, мені відразу з Буд, зателефонували, і я повідомив про це редактора нашої районної газети «Трудова слава» Олександра Климішу. Ми купили квіти, вінок і поїхали на похорон.

Після нашого знайомства з Плющем ми потім багато разів з ним зустрічались, він дав мені свої телефони і запрошував заходити в редакцію, подавати свої твори.

Згодом в «Літературній Україні» було надруковане моє оповідання «Бабине літо». В ньому я показав трагедію однієї молоді сім'ї, що сталася внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Якось Василь Васильович під час однієї зустрічі нагадав мені:

– Наближається двадцятиріччя від дня народження нашого земляка, класика української літератури письменника Степана Васильченка. Мені розповідали, що ічнянці ще на початку 70-х років «контрабандою» спорудили пам'ятники Васильченку і Чумаку. Я чув, що в тій, майже детективній історії Ви також брали активну участь. Отже, розкажіть читачам нашої газети про те, як вам вдалося це зробити.

Незабаром моя оповідь «Історія двох пам'ятників» з'явилася в «Літературній Україні».

Були в мене й інші публікації в тій газеті, але я знав, що до редакції щодня надходить численна пошта і ніколи не зловживав своїми добрими стосунками з земляком.

Часто ми пишемо рецензії та відгуки про стиль поета або письменника-прозаїка чи автора інших жанрів літературної творчості і дуже рідко згадуємо про стиль роботи редактора газети, забуваючи, що саме від його організаторських здібностей, від його творчої позиції в основному залежить доля газети, її зміст і художнє обличчя.

В нелегкі часи Василь Плющ очолив газету письменників України. У спадщину йому дісталася збанкрутіла редакція. Але завдяки організаторським здібностям Плюща газета поступово виборсувалася з боргів. Своїм творчим кредо він назавжди обрав: «Служити Україні, українському народові, українському Слову і духу».

Щоразу, коли надходив свіжий номер газети «Літературна Україна», я починав читати з першої сторінки, на якій було опубліковано матеріал Василя Плюща.

Характерною особливістю його пера була правда. Він ніколи не грішив проти істини, торкаючись конфліктних ситуацій, наводив цікаві факти, які подавав без упередженості. Свої актуальні передовиці-коментарі Плющ писав з притаманною йому невимушеною мудрою розважливістю, глибиною думки, правдиво відтворював ритм життя нашої молоді незалежної держави.

Гострі публіцистичні статті головного редактора були насичені конкретними фактами і подіями сьогодення України, а їх об'єктивне стисле висвітлення подавалось так промовисто, що відпадала потреба цікавитись іншими періодичними виданнями.

Василь Васильович був талановитим письменником, його перу належить чимало новел, оповідань та повістей, серед яких відомі твори: «Ситуація», «Міняю «Вольво» на «Таврію», «О двадцять п'ятій нуль-нуль» тощо.

Що й казати, газетна робота забирала багато сил та часу. Чи не тому чимало цікавих задумів письменнику не вдалося втілити в життя.

28 жовтня 2003 року я зателефонував в редакцію, голос Василя Васильовича був тихий і якийсь стомлений. Він з гірким болем розповів мені про нашу велику втрату, адже із життя пішов Володимир Дрозд. Розповів про похорон земляка і побратима по перу. Під кінець нашої розмови я сказав, що підготував матеріал про відомого земляка майстра-різьбяра Антона Штепу, якому в листопаді мало виповнитися сто років. Василь Васильович, не роздумуючи, відповів: «Висилайте, матеріал цікавий, надрукуємо, тільки не зволікайте!»

Другого дня я відправив листа до редакції. А 30 жовтня одержав газету «Літературна Україна» і, як завжди, почав читати з першої сторінки. Побачив фото і некролог, присвячений пам'яті Володимира Дрозда. Чимало років я знав Володимира Григоровича, високо цінував його талановиті твори, багато разів зустрічався з ним, тож з великою скорботою читав ті рядки.

Потім побачив два фотопортрети Василя Васильовича Плюща. Відразу навіть не збагнув, що вони в траурних рамках. А коли зрозумів, що сталось непоправне і водночас жорстоке, довгий час непорушно дивився на ті світлини, ніяк не міг повірити, що його не стало. Адже тільки два дні тому я говорив з ним по телефону, а тепер уже ніколи не побачу, не зустріну його.

Пригадав зустрічі в Києві, Чернігові, Ніжині та інших містах, згадав його завжди актуальні статті-передовиці, які дихали життям, гіркою правдою, переживаннями за долю народу, рідної Вітчизни.

Враховуючи вагомий внесок Плюща в скарбницю нашої держави, Національна спілка письменників України та Міністерство культури і мистецтв України посприяли, щоб місце останнього спочинку Василя Васильовича Плюща було на Байковому цвинтарі у Києві. Тут вічним сном сплять відомі в Україні і далеко за її межами люди. В числі них наші славні земляки: Степан Васильченко, брати Дмитро і Левко Ревуцькі.

По дорозі на Байкове кладовище побратими по перу Василя Плюща несли шість подушечок і на них його державні та світські

нагороди: орден «За заслуги» III ст., орден Святого рівноапостольного Володимира Великого, орден «Святого Архістратиґа Михаїла», медаль лауреата Міжнародної премії ім. Г. Сковороди, нагрудний знак Почесної Грамоти Верховної Ради України, нагрудний знак Заслуженого журналіста України.

Усі відзнаки Василь Васильович одержав за вісім років самовідданої праці на посаді головного редактора газети письменників України, але через свою надмірну скромність так і не чіпляв їх на лацкан парадного піджака.

Пишу ці рядки з болем у душі, пригадую живого земляка Плюща, думаю, що він постійно віддавав себе людям, своїй газеті, рідній Україні. Рано, на 59 році, пішов він із життя. Не віриться, що його вже немає серед нас, він був такий енергійний, такий життєрадісний, такий вольовий і цілеспрямований, так багато виношував планів і задумів, так палко прагнув робити добро. І творив його на радість широкій громадськості України. Він дуже любив людей, здавалося, весь світ хотів обійняти своїми руками, не вірячи, що не можна охопити неосяжне. І його серце не витримало великої творчої напруги і голос урвався на півслові. Він був міцного кореня і згорів на льоту, але світло щирого серця ще довго сяятиме для рідних, друзів, побратимів по перу та свідомого українського загалу.

З метою вшанування пам'яті видатного земляка Ічнянська районна рада та державна адміністрація прийняли рішення про встановлення журналістської премії імені Василя Плюща. Яка щорічно присуджується за кращі матеріали, опубліковані в районній газеті «Трудова слава».

Художник звуків

*«Взявши пісню від народу,
як алмаз, її гранив».*

М. Рильський

В історії української культури немало імен, які своєю натхненною працею, самобутнім талантом вписали чимало яскравих сторінок у духовну скарбницю рідної Вітчизни. У сузір'ї славних синів України золотими літерами вписано ім'я видатного композитора Левка Миколайовича Ревуцького.

Рід Ревуцьких походив від засновника легендарної династії запорозького козака Петра Реви, що згодом став Ревуцьким. Якщо простежити витоки родоводу Ревуцьких, то вони були нащадками водночас двох українських гетьманів – Богдана Хмельницького та Павла Полуботка. Батько Левка, Микола Гаврилович, мав чудовий голос і гарно грав на скрипці. Цікаво, що в нього був рідний брат Олександр, який 1841 року з'явився на світ в Іржавці. Він жив у Петербурзі, мав чудовий бас і співав у Придворній півчій капелі та Італійській опері, що тоді діяли в Петербурзі.

Мати Левка Миколайовича, Олександра Дмитрівна Каневська, доводилася небогою відомому українському письменнику і фольклористу Олексі Стороженку. (Більше і ширше про нього я розповім на сторінках цієї книги в нарисі під заголовком «Нетлінне слово земляка»). Олександра Дмитрівна походила з роду Ічнянського сотника Івана Стороженка, закінчила приватний інститут шляхетних дівчат у містечку Римарівка, де здобула пристойну освіту. Вільно володіла французькою та німецькою мовами, добре розбиралась у питаннях літератури та музики і прекрасно грала на фортепіано.

Л.М. Ревуцький народився 20 лютого 1889 року в с. Іржавці Прилуцького повіту (тепер Ічнянський район). Хлопець зростав серед казкової природи, оточений морем народних пісень, які лунали вечорами на колодках у свята та й у буденні вечірні години. Народна пісня користувалася великою пошаною в сім'ї Ревуцьких. У їх домі діяв свій сімейний хор, у якому активну участь брали діти. Часто під

акомпанемент батьків у домашніх концертах виконувалися не тільки народні пісні, а й твори академічної класики – Л. Бетховена, П. Чайковського, К. Вебера, Ф. Шуберта, С. Гулака-Артемовського.

Левку не було ще й п'яти років, як мати запримітила в ньому потяг до музики, і почала вчити його мистецтву гри на фортепіано.

А коли виявилось, що Бог подарував малому Левку незвичайну музичну пам'ять і тонкий слух, в сім'ї дали йому ласкаву кличку «Камертон».

Домашні умови вельми сприяли розвитку музичних здібностей хлопця і зародили в його серці інтерес та любов до музики, до народної пісні.

Згодом Левко з вдячністю згадував: «Виховання, яке я дістав від своїх батьків, демократичні погляди, прищеплені мені з дитинства, лягли в основу мого світогляду. Вони були надійною опорою в житті й допомагали долати ті чи інші труднощі, з якими доводилося стикатися...»

Левко зростав у високоінтелігентній сім'ї, де бували геніальний російський письменник Л. Толстой, видатний художник М. Ге, основоположник української класичної музики М. Лисенко та інші видатні митці.

Коли хлопчик підріс, його віддали до Прилуцької гімназії. Тут він під керівництвом начальниці гімназії Ю. Лякав продовжує навчання, освоює фортепіано. І бере активну участь в аматорських концертах. У Прилуках Левко неодноразово зустрічався з Миколою Лисенком, захоплено слухав концерт хору під керівництвом видатного композитора.

Згодом чотирнадцятирічний Левко їде до Києва і вступає до 5-го класу приватної гімназії Г. Валькера. У Києві живе його старший брат Дмитро, який потурбувався, щоб Левко одержав хорошу музичну освіту. 1903 року він вступає ще й до приватної музичної школи М. Тутковського по класу фортепіано, його вчителем і наставником був М. Лисенко. Слава про творчий талант основоположника української професійної музики Миколи Віталійовича Лисенка линула далеко за межі України. В душі юнака зародилася заповітна мрія стати композитором, творити чарівну музику для народу.

Старанність, наполегливість, природні задатки згодом виділили молодого Ревуцького з загальної маси учнів класу фортепіано, який

вів сам Лисенко. Учитель помітив неординарні здібності Левка і, щоб більше приділяти йому уваги, поселив хлопця у своїй сім'ї, кожну вільну хвилину віддавав талановитому вихованцю. Микола Віталійович добре розумів, що народна пісня збагачує серце і розум людей, отже, своїм вихованцям прищеплював любов до народного музичного та пісенного епосу.

Музика народилась давно. Її мову упродовж століть створювало та шліфувало багато поколінь людей, композиторів усіх часів і народів, що й зробило її засобом вияву найвищих людських почуттів, переживань, радощів, кохання, трагедій тощо.

Постійним джерелом творчості Ревуцького, камертоном його музичної майстерності була народна пісня. Не випадково любов до народного музичного та пісенного епосу Ревуцький проніс через усе життя.

1907 року Левко вступає до Київського університету на фізикоматематичний факультет, а потім переводиться на юридичний і одночасно продовжує музичну освіту в училищі російського музичного товариства по класу фортепіано – спочатку у С.Н. Короткевича, а потім у Г.К. Ходоровського.

Обдарований юнак радів, що в нього почали поступово народжуватися свідомі художні відчуття та сприйняття музики не тільки розумом, а й серцем. У його уяві почали поставати мелодії ескізів, замальовок, фрагменти майбутніх музичних творів, з яких він згодом ткав великі симфонічні полотна.

В 1907–1909 роках він пише свої перші музичні твори: соната сі-мінор, вальс і прелюдії для фортепіано, 1-й концерт для фортепіано з оркестром (на жаль, рукопис нот концерту втрачено).

Заняття музикою поглиблюють його інтерес до інших видів мистецтва – літератури, живопису. Твори О. Пушкіна, Л. Толстого, Т. Шевченка, О. Стороженка, І. Франка, Л. Українки, музика Ф. Шопена, П. Чайковського, О. Глазунова, С. Гулака-Артемівського та інших видатних митців сприяли становленню його особистості.

За роки навчання в Києві Ревуцький часто відвідував концерти, де виступали першокласні артисти-музиканти та відбувалися гастролі відомих співаків Ф. Шаляпіна, Л. Собінова, авторські концерти С. Рахманінова, О. Скрябіна. Він часто ходить на постановки опер: М. Мусоргського «Хованщина», М. Глінки «Руслан і Людмила», П. Чайковського «Євгеній Онєгін» та інших.

Левко горить бажанням здобути професійну композиторську освіту, і коли 1913 року в Києві відкривають консерваторію – мрія юнака збулася. Композиторське відділення в консерваторії очолив висококваліфікований педагог Рейнгольд Моріцович Глієр.

Всю свою творчу енергію і молодий запал Левко віддає науці в здобутті композиторської освіти.

Під час навчання в професора Глієра юнак створив низку фортепіанних п'єс і почав працювати над 1-ю симфонією.

1915 року він одружується на Софії Андріївні Писаревій, яка навчалася на історико-філософському факультеті Вищих Бестужевських педагогічних курсів. Соня була не тільки високоосвіченою дівчиною, а ще й добре обізнаною з музикою, майстерно грала на арфі та фортепіано.

1916 року Левко достроково здає екзамени в університеті і готує тему дипломної роботи в консерваторії. Але наприкінці року його мобілізували до царської армії, зарахувавши до піхотної роти, згодом перейшов до артилерії. Лютнева революція застала Ревуцького в Казані, коли він перебував у запасному полку. В квітні 1917 року полк відправили на Ризький фронт. В умовах фронтового життя, коли випадала нагода, Левко Миколайович віддавався музиці, а також записував солдатські народні пісні, виступав акомпаніатором в імпровізованих концертах, які інколи влаштовував для солдатів.

Коли полк відступав, багато різного військового майна було кинуте напризволяще. Ревуцький проявив високу громадянську свідомість, організував однополчан і, щоб державне майно не дісталось ворогу, гуртом його навантажили і вивезли в тил.

На початку 1918 року Ревуцький демобілізувався з армії. Деякий час з Софією Андріївною живе у Москві, а потім повертається до Києва і поновлює творчі зустрічі зі своїм педагогом Р. Глієром. Ревуцький прагне закінчити консерваторію, і Рейнгольд Моріцович рекомендує Левку для захисту дипломної роботи готувати партитуру двох частин Першої симфонії.

Творчий доробок молодого композитора одержав високу оцінку і підтвердив, що Ревуцький здобув у консерваторії глибокі знання і успішно завершив музичну освіту.

Під час окупації Києва німецькими військами в 1918 році Левко Миколайович з дружиною переїздить до Іржавця. В рідному селі він займається не тільки музикою, а й сільським господарством.

З 400 наявних десятин землі Ревуцьких для власного користування Левко Миколайович залишив невелику частину, решту своїх земельних угідь добровільно і безкоштовно передав іржавецьким селянам.

Якось іржавецькі старожили розповідали мені цікаві епізоди з біографії Ревуцького. Після Жовтневої революції, коли почали створюватися комуні, в будинок до Ревуцьких вдерлися озброєні активісти села. І коли вони почали грабувати майно, Ревуцький доброзичливо сказав експропріаторам:

– Я уже добровільно віддав вам майже усю свою землю. Запишіть мене у свою комуну, я буду разом з вами працювати, обробляти землю.

Але активісти відповіли, що багатих і дворян у свій колектив вони не приймають, а один із них нахабно посміхаючись, почав прикладом рушниці бити по клавішах рояля. Левка глибоко обурих такий цинізм, але він стримав себе, бо розумів, що під впливом революційної ейфорії люди не розуміють, що чинять, не став перечити невігласам.

Але, мабуть, шляхетна витримка молодого господаря дуже розгнівала комунара, він підійшов до Ревуцького і наказав:

– Негайно знімай свої штани! Дуже хочу ходити в суконних дворянських штанах!

Поруч стояла дружина композитора, і Левку стало соромно, що його так принизили, закусивши уста, він мовчки вийшов у сусідню кімнату, приніс зовсім нові штани і, віддаючи їх активісту, сказав:

– Штани ви у мене забрати можете, а от людська гідність залишиться при мені...

Розгнівані активісти сказали, що вони прийшли сюди не тільки відбирати штани і землю, а і їх будинок, і вони грубо вигнали подружжя Ревуцьких з рідного дому. Не дозволили їм узяти з собою навіть теплою одягу та необхідні речі. Левко Миколайович умовив одного селянина підвезти його з вагітною дружиною до Ічні.

У легенькому одязі вони з Софією Андріївною вирушили в дорогу.

Але незабаром підводу догнали активісти і почали ретельно обшукувати «панів».

Левко Миколайович здивовано запитав:

– Хлопці, а що ви ще шукаєте?

– Левко, віддай нам своє золото і тоді їдь на всі чотири сторони.

Ревуцький розсміявся і розсудливо пояснив:

– Даремно ви стараєтесь! Мій скарб завжди при мені і ніхто його у мене не відбере. – І показав пальцем на свою голову.

Багато років минуло з того часу. Розум і творчий талант Ревуцького вивів його на широку дорогу мистецтва, він став відомим композитором, депутатом Верховної Ради УРСР. Але ніколи він не забував своєї малої батьківщини.

Свого часу він допомагав селу придбати електростанцію, збудувати Будинок культури, постійно сприяв, щоб колгоспу виділяли різну сільськогосподарську техніку тощо. Надавав він і індивідуальну допомогу своїм односельцям, при потребі гостинно приймав їх у своїй київській квартирі.

Розповідали, що у одного із колишніх активістів, які «розкуркулювали» Ревуцьких, трапилася велика біда – хтось у сім'ї тяжко захворів. Лікарі попередили: якщо терміново не придбають дорогі та дефіцитні ліки, то хворого не врятувати.

І тоді колишній активіст поїхав у Київ до Ревуцького. Левко Миколайович упізнав його і гостинно прийняв. Земляк став слізно вибачатися та просити:

– Левко, пробач мені, я був тоді молодим і дурним, але з роками я зрозумів, що ми тоді дуже несправедливо і жорстоко вчинили. Тепер ти велика людина, то, можливо, допоможеш мені дістати оці ліки, – і подав йому рецепт.

Левко Миколайович великодушно пообіцяв допомогти. Того ж дня питання було вирішено. Земляк зрадів і почав шукати гроші, щоб розрахуватись за ліки. Але Ревуцький лише махнув рукою і щиро відповів:

– Ніяких грошей мені не треба! Дай, Боже, щоб ліки допомогли!

Розгублений такою увагою і щедрістю, односелець хотів було на знак вдячності поцілувати руку Ревуцькому, але він цього не дозволив, лише щиро сказав:

– Бог учив нас прощати один одному. На те ми й люди, щоб у біді виручати слабшого, а не колишні рахунки зводити. Крім того, ми ще й земляки.

Наскільки великим і знаменитим він був, настільки простим і щирим до людей, і добродійним навіть до тих, що колись зробили йому боляче.

Під час громадянської війни, у зв'язку з політичними подіями, в Іржавці залишатися стало небезпечно. Дмитро та Левко Ревуцькі разом зі своїми сім'ями улітку 1919 року переїхали до Ічні. Поселилися

в просторому будинку вдови Марії Сергіївни Кирилович з чималою садибою, великим фруктовим садом і копанкою в кінці городу. Згодом в цьому будинку навчалися молодші класи Ічнянської восьмирічної школи № 2 (в народі цей будинок називають Кириловичів). Нині це приміщення знов переобладнане під квартири.

В Ічні Левко Миколайович працював рахівником на залізничній станції.

Від старожилів нашого міста я чув що в червні 1919 року Ічню зайняли більшовики. І зразу оголосили мобілізацію всіх чоловіків до 30 років. Позаяк вік Левка Миколайовича підлягав мобілізації, його під конвоем забрали до революційного штабу. А коли там з'ясувалося, що він дворянин та ще й офіцер-прапорщик, то відразу закрили його під замок, щоб уранці розстріляти.

На щастя, про це дізнався старший брат Дмитро, що тоді також проживав з ним в одному будинку в Ічні. Дмитро Миколайович поспішив рятувати молодшого брата. Він звернувся до комісара і став говорити, що Левко талановитий композитор і його чекає велике майбутнє, і що своїм талантом він обов'язково прославить Україну. Комісар був українцем і непогано знав історію свого народу. Довідавшись, що Дмитро Ревуцький музикант і збирає старовинні українські пісні, попросив його, щоб виконав якусь хорошу пісню. Дмитро Миколайович зрозумів, що від того, як він зараз проспівас, залежить доля його брата. Зібравшись із духом, він з великим почуттям виконав «Пісню про Бондарівну». Мабуть, слова пісні та пристрасний голос Дмитра схвилювали комісара, що він навіть змахнув сльозу. І наказав відпустити Левка, але щоб він зник з міста. Порадившись із Дмитром, Левко вирішив тимчасово переховатися в хаті Іржавського лісника Филимона. Дмитро попередив дружину брата, що вона не переймалася за долю свого чоловіка.

Саме в Ічні 1 червня 1919 року у подружжя Ревуцьких народився син Євген, який згодом став відомим українським терапевтом, доктором медичних наук, професором, лауреатом Державної премії УРСР.

З Ічні Ревуцький переїздить до Прилук і працює бухгалтером залізничної лікарні. В той же час не залишає свого улюбленого заняття – музики і виступає, як піаніст-соліст та акомпаніатор хору співаків, працює в Прилуцькій філії товариства ім. Леонтовича. В 20-ті роки на Україні спостерігається інтенсивне піднесення куль-

турного життя, зокрема музичного. Левко Миколайович залишає службу на залізниці і бере активну участь в організації музичної школи та симфонічного оркестру в Прилуках.

Талановитий композитор багато працює над завершенням партитури Першої симфонії, над романсами на вірші Л. Українки, Павла Тичини, пише перші хорові твори: «Пам'яті Лисенка», «На ріках, поруч Вавилона» (на слова Т. Шевченка), «Гукайте їх» (слова М. Філянського), поему «Щороку» (слова О. Олеся); написану ним кантату-поему «Хустина» (слова Т. Шевченка) вперше виконано хором робітників та службовців прилуцької кооперації.

1924 рік став переломним у житті композитора, він одержав запрошення до Київського музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка, спочатку на посаду викладача музично-теоретичних дисциплін, а з 1930 року – професора по класу композиції. Саме в ці роки і зародилася в Ревуцького творча дружба з композитором В. Косенком та поетом М. Рильським.

Ревуцький був великим шевченколюбом. Він дуже пишався, що весною 1843 року в Іржавці побував Великий Кобзар. Тарас Григорович бачив легендарну козацьку «Чудотворну» ікону Іржавецької Богоматері. Розпитував, як вона з'явилася в селі, а згодом, перебуваючи на засланні, Шевченко написав вірша «Іржавець».

У селі Іржавець збереглися перекази, що дід Левка Миколайовича Гаврило Романович Ревуцький, був священиком Іржавецької Свято-Троїцької церкви. І коли народився менший онук, саме в цій церкві перед оспіваною Т. Шевченком чудотворною іконою Матері Божої, покровительниці та захисниці козаків, він охрестив немовля і назвав Левом.

В 1927 році на слова Тараса Григоровича композитор написав два змішані хори в супроводі фортепіано – «Ой, чого ти почорніло», та «У перетику ходила». Ревуцький добре знав уподобання Шевченка і 1939 року обробив його любими народні пісні «У неділю уночі», «Ой ти зіронька та вечірня», «Що в Києві та на риночку» та інші. На різних торжествах, присвячених пам'яті Т. Шевченка, завжди виконувалися твори Левка Ревуцького.

У 20-х роках минулого століття Левко Ревуцький дуже зблизився з талановитим майстром поетичного слова Максимом Рильським. Композитор і поет у співдружності творили прекрасні пісні.

Але несподівано 19 березня 1931 року, саме в день народження Максима Тадейовича, сталінські опричники заарештували його.

Поки йшло слідство, Левко Миколайович вельми переймався долею побратима по творчості. П'ять місяців Рильський перебував у в'язниці, але слідчим не вдалося зламати волю поета, вони не змогли від нього добитися письмового зізнання у антирадянській діяльності і змушені були Максима Тадейовича випустити на волю.

Проте, скоро Рильський дізнався, що за ним установлено негласний нагляд. Державне око таємно і пильно стежило за всіма, з ким поет спілкувався, в тому числі і за Ревуцьким.

Знаменно, що в розпал кривавого сталінського шабашу по знищенню української інтелігенції, коли «чорні круки» почали кружляти над Рильським та Ревуцьким, композитор на слова Рильського «Із-за гір та з-за високих сизокрил орел летить...» написав «Пісню про Сталіна».

В розмові по телефону Й. Сталін запитав у свого ставленика на Україні М. Хрущова, якої він думки про Рильського та Ревуцького? Микита Сергійович відповів:

– Хорошої! Вони написали про Вас чудову пісню, яку співає вся Україна.

Хрущов не лукавив. Пісня і музика були неординарні. Її дійсно співав увесь народ. Сталін не раз чув цю пісню, вона також подобалась вождю.

Так позитивна характеристика Хрущова врятувала від тюрми двох великих митців української нації, а, можливо, продовжила їх життя, щоб вони прославили свій народ безсмертними творіннями.

1934 року композитор пише концерт для фортепіано з оркестром. У свій музичний доробок Левко Миколайович вклав багато праці, емоцій палкого серця. Твір не лишився непоміченим у музичному світі. Симфонія Ревуцького стала визначним явищем у музичному мистецтві колишнього Радянського Союзу.

Левко Миколайович творить музику в різних жанрах: фортепіанні п'єси, хорові обробки народних пісень, романси. За створення високохудожніх музичних творів Ревуцького в 1941 році було відзначено Державною премією СРСР. Крім того, за вагомий творчий внесок у музичне мистецтво Ревуцькому, без захисту дисертації, було присвоєно вчений ступінь доктора мистецтвознавства.

Левко Миколайович продовжував творчо розвивати музичні традиції М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка та інших видатних вітчизняних композиторів. Новаторство Ревуцького полягало в тому, що в творчості музики він виробив свій власний стиль, який позначений яскравими національними образами, різнобарв'ям оркестрових гам, народністю та правдивістю.

Розповідаючи про життєво-творчий шлях композитора слід більше розповісти про його рідного брата Дмитра, який народився в 1881 року в Іржавці і був на вісім років старшим за Левка. Дмитро багато в чому сприяв музичному розвитку брата, особливо, коли вони жили і навчалися в Києві. 1906 року майже одночасно померли їхні батьки. Дмитро, як старший, був Левку за порадника і наставника.

Дмитро Миколайович 1906 року закінчив Київський університет імені Святого Володимира. Спочатку вчителював у місті Ревелі (тепер Таллінн, Естонія), згодом працював вчителем словесності в Київській класичній гімназії.

Цікаво, що його учнями були Максим Рильський, Костянтин Паустовський та Михайло Алексеєв, що згодом стали відомими письменниками-академіками.

Музикознавець, фольклорист і літературознавець Дмитро Ревуцький залишив глибокий слід на теренах української культури. У 20-х роках минулого століття він організовує переклад на українську мову оперних та вокальних творів світової класики. Уклав збірку «Українських народних пісень «Золоті ключі» (1926–1929).

Заснував Етнографічний кабінет при Українській академії наук, який згодом було реорганізовано в академічний Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Рильського.

У 20 і 30-х роках він працює викладачем Київського музично-драматичного інституту імені М. Лисенка, активно співробітничав з Етнографічною комісією АН УРСР.

З його ініціативи та активної участі чимало зроблено в розвитку вітчизняної музичної культури.

Але за ним та його братом Левком пильно наглядали працівники НКВС і в своїх документах їх називали не інакше, як «українськими державними націоналістами».

1939 року Дмитра Ревуцького несправедливо звільнили з усіх посад. Він переніс глибокий стрес, тимчасово втратив мову і так тяжко

захворів, що був прикутий до ліжка. Але, незважаючи на тяжку недугу, він опрацьовував ноти з архівів свого учителя М. Лисенка.

Коли почалася Велика Вітчизняна війна і гітлерівські війська наближалися до Києва, Дмитро Миколайович за станом здоров'я не зміг евакуюватися.

У Дмитра та Катерини Ревуцьких був син Валеріан, який жив у Москві, 1941 році він закінчив театрознавчий факультет Державного Інституту Театрального Мистецтва (ГІТІС).

В перші дні війни він вирішив повернутися до батька. Який мешкав з мачухою в Києві. І тільки-но Валеріан прийшов додому, як столицю захопили фашисти. Незабаром в окупованому Києві розпочався голод. Щоб роздобути харчів, Валеріан пішки вирушив у село Іржавець на Ічнянщину. В рідному селі його добре пам'ятали і прихильно зустріли. Він там пробув увесь грудень і навіть зустрів Новий 1942 рік. Після різдвяних свят повернувся додому. Але тут на нього чекала трагедія. Згодом дізнався, що 29 грудня хтось постукав до Ревуцьких, мачуха відкрила двері і її вдарили молотком по голові (не приходячи до пам'яті, вона й померла у лікарні). Вбивці кинулись в кімнату, де Дмитро Миколайович досліджував музичні твори М. Лисенка. Там, біля столу, із закривавленим тілом та аркушами нот і знайшли його. Вбивця з садиським азартом тридцять чотири рази вдарив літню хвору людину і, мабуть, бив би ще, та молоток злетів з держака. Вбивць не вдалося відшукати.

Довго вважали, що це був кримінальний злочин. І тільки, коли Україна стала вільною і незалежною державою, в архівах КДБ виявили документи, в яких було зазначено: «У кінці 1941 року був знищений зрадник Батьківщини професор Дмитро Ревуцький, який перейшов на службу до німців і виступав у фашистській пресі з наклепами на Радянський Союз».

Служба НКВС «наклеп» вбачала в тому, що Дмитро Миколайович у київській газеті «Українське слово» опублікував дві статті «Український фольклор» та «Український фольклор і М. Лисенко».

Левко Миколайович з великим болем сприйняв смерть брата і його пам'яті присвятив обробку галицької (стрілецької) пісні «Чуєш, брате мій...», яку вони дуже любили співати вдвох. Згодом великої популярності та слави зажила в народі ця пісня.

Буревії Другої світової війни закинули Валеріана Ревуцького в Західну Європу, а звідти – до Канади.

Оскільки радянські дипломи були недійсними, Валеріану довелося переучуватися у Торонтському університеті. У 1955 р. він захистив дисертацію з теми «Драматургія Миколи Куліша». Валеріан Дмитрович жив у Ванкувері і 16 років обіймав посаду професора університету Британської Колумбії. Згодом його запросили викладати до університету м. Вікторія. Як театрознавець, опублікував чимало цінних наукових праць.

У вересні 1992 року Валеріан Ревуцький уперше відвідав Україну. Він поклав квіти на могилу батька та дядька Левка, зустрівся з двоюрідним братом Євгеном Ревуцьким. Відтоді він неодноразово провідував Батьківщину.

Сподвижницька праця Валеріана Ревуцького була на Україні помічена і високо поцінована: 1995 року йому було присуджено премію імені Івана Котляревського.

Отже, повернення чесного імені талановитого вченого музикознавця стало можливим тільки тепер, коли Україна стала вільною і незалежною державою.

В роки, коли фашистські війська наближались до Києва, Левко Ревуцький з дружиною евакуювались у Ташкент, де він завідував в консерваторії кафедрою теорії та історії музики і композиції. Тут він залишив яскравий слід, виховав цілу плеяду учнів, які згодом стали провідними композиторами. Це, зокрема, І. Хамраєв, Г. Кадіров, І. Акбаров, І. Дултанова та інші. У кожного свого учня Левко Миколайович прагнув побачити творчі індивідуальні задатки і старанно розвивав їх, щиро допомагав своїм вихованцям знайти своє місце в музиці, вийти на широкий шлях мистецтва. В 1942 році Левку Миколайовичу присвоєно почесне звання народного артиста УРСР.

У роки війни митець пише патріотичні твори, які закликали боронити рідну Вітчизну: «На танках» (на слова А. Малишка), «За рідну землю» (на слова Д. Луценка). Так Левко Миколайович відкрив світу молодого талановитого українського поета Дмитра Луценка, що згодом став класиком пісенної творчості.

Ревуцький продовжує наполегливо працювати над обробкою народних пісень. Великої популярності та слави зажила в народі його пісня «Чуєш, брате мій».

У Ташкенті восени 1943 року композитор почув по радіо радісне повідомлення про звільнення Києва від німецько-фашистських загарбників, і що йому присвоєно високе звання народного артиста СРСР.

У травні 1944 року Левко Миколайович повертається до Києва і чотири роки підряд очолює Спілку композиторів України. Після війни композитор пише ряд творів, у яких відображає перемогу радянського народу над фашизмом, оспівує працю післявоєнної відбудови.

Творчі сили та натхнення Ревуцький постійно черпав з неміліючого джерела народних музичних та пісенних мелодій, одним із найпочесніших обов'язків вважав для себе обробку народних пісень. Кожен жанр мистецтва має свою мову. І музична мова Ревуцького створена з неповторних звуків та яскравих і виразних художніх образів.

За допомогою різнобарв'я гам і соковитих оркестрових фарб композитор свої задуми майстерно переносив у пластичні музичні образи і мовою звуків доносив до серця слухача глибинні почуття та устремління.

В творчому серці Ревуцького постійно народжувалися і звучали фрагменти багатьох музичних творів, часом трагедій, без яких не буває життя.

У кожного композитора свій власний почерк, своя методика творити музику. В мелодіях талановитого художника звуків Ревуцького завжди пульсує творча думка, вона є яскравим психологічним забарвленням, що, в залежності від музичного сюжету хвилює серця людей, викликає відповідні настрої, емоції.

Голос власного серця підказував і допомагав композитору творити безсмертні мелодії, які, збагачені яскравими музичними художніми образами, глибоко проникали в сферу людських переживань.

Щоб написати невеликий музичний твір або широкоформатне полотно симфонії, митець наполегливо шукав у багатоголосі мелодійних відтінків і гам нові виразні неповторні форми оркестрових барв і натхненно писав самобутні музичні картини.

Задуми, що народжувались у творчій уяві Ревуцького, і своє бачення світу він натхненно відтворював кожною струною свого серця, кожним фібром талановитої душі.

В мелодійних звуках Левко Миколайович уміло передавав різнобарв'я гам своїх почуттів, переживань, здавалося, що якась невидима небесна сила підказувала митцю, як творити чарівні мелодії.

У творах Ревуцького завжди відчувається стиль композитора, його мелодії чарують серця слухачів і духовно збагачують людину неповторним колоритом музичних барв. Він умів творити такі звукові образи, які відтворювали глибинні емоції людських переживань, радощі кохання, материнське щастя, трудову та бойову звитягу, тому його твори знаходять відгук у серцях мільйонів. Композитор був талановитим художником звуків, у його музичних малюнках легко впізнавалися промені ранкового сонця, літній дощик, казкове надвечір'я з солов'їним співом, шумування дібров, морозна заметіль або окраса квітучої весни.

Він писав таку музику, яка об'єднувала різноголосий симфонічний оркестр в єдиний ансамбль. Ревуцький був народним композитором, бо писав для народу. Складну мову музики Ревуцький намагався творити так, щоб її розуміли і сприймали люди різних професій і уподобань.

Композитор вів велику педагогічну діяльність, він завідував кафедрою теорії композиції Київської консерваторії, активно працював в інституті фольклору, етнографії та мистецтвознавства, був редактором Української Радянської Енциклопедії. З його ініціативи здійснено академічне видання творів Миколи Лисенка. Дякуючи багатолітній творчій праці Левка Миколайовича, в 1955 році була завершена редакція опери М. Лисенка «Тарас Бульба» (інструментовка Б. Лятошинського). Відтоді опера назавжди увійшла в репертуар вітчизняної класики.

1957 року видатного композитора обирають дійсним членом Академії наук УРСР.

Музична спадщина Левка Миколайовича досить багатогранна, він вніс значний вклад у розвиток різних жанрів українського музичного мистецтва. Мій земляк залишив епохальний слід на теренах української культури. За своє творче життя він обробив майже 120 народних пісень. Багатьом народним творінням він дав крила, вернув їм пісенне життя, вони знову поповнили золотий фонд пісенного епосу і назавжди увійшли в репертуар класичної народної пісні. Це, насамперед, «Чуеш, брате мій», «Здобуто в боях перемогу», «Рекрутська», «Солдатська пісня», «Свято», «Ой хмелю мій, хмелю» та інші. А його «Галицькі пісні» стали хрестоматійними для багатьох провідних композиторів і співаків.

Композитор-новатор був яскравим виразником української музичної класики, його самобутній талант створив фортепіанний концерт, який став помітною віхою не тільки на небосхилі музичного мистецтва України, а навіть планетарного, адже концерт звучав і звучить у багатьох країнах світу.

За створення оригінального твору з глибоконаціональним звучанням композитора у 1966 році було відзначено Державною премією УРСР ім. Тараса Шевченка. Левко Миколайович писав не тільки симфонічні, фортепіанні, камерно-інструментальні твори, а також масові пісні, романси, хори, музику до кінофільмів, театральних вистав, а також музичні твори для дітей.

Майже сімдесят років свого життя композитор віддав музиці, за цей час написав близько 200 музичних творів. У вітчизняній музиці він був основоположником жанрів симфонії та фортепіанного концерту. Творчу спадщину нашого земляка важко переоцінити, він залишив епохальний слід не тільки в царині українського музичного мистецтва, він був класиком ХХ століття. Але не менша заслуга Ревуцького у тому, що багато його вихованців стали відомими композиторами. Згадаймо хоча б В. Гомоляка, М. Дремлюгу, С. Жданова, О. Зноско-Боровського, Г. Жуковського, В. Корейка А. Коломійця, Л. Левітову, братів Г. та П. Майбород, В. Рождественського, Ю. Рожавську, А. Свечнікова, А. Філіпенка та інших.

Музична і педагогічна діяльність Ревуцького гідно відзначена чотирма орденами Леніна та чотирма орденами Трудового Червоного Прапора, йому першому серед композиторів колишнього Радянського Союзу у 1969 році, було присвоєно високе звання Героя Соціалістичної Праці. Левко Миколайович був відомим громадським діячем, депутатом Верховної Ради УРСР 2–5 скликань. Його знали, як надзвичайно скромну та працюовиту людину, але не всім відомо, що він був чудовим фотографом, а також талановитим майстром-меблярем, з яким міг позмагатися не кожен висококваліфікований червонодеревник. На своїй дачі в Бучі він обладнав спеціальну майстерню, де виготовив добротні та красиві меблі, які прикрашали його київську квартиру.

Слід згадати, що Євген Ульшин режисер «Укртелефільму» 1969 р. створив про композитора чудовий документальний фільм «Левко Ревуцький».

30 березня 1977 музичне серце композитора перестало випромінювати чарівні мелодії. Поховано Ревуцького в Києві на Байковому кладовищі. На могилі земляка стоїть надгробок, який створив давній і щирий друг Левка Миколайовича народний художник СРСР, лауреат Державної премії СРСР та Національної премії ім. Т.Г. Шевченка Олександр Ковальов.

Після того, як 1918 року Ревуцький змушений був залишити Іржавець, в його дворянському будинку спочатку розмістили школу, згодом обладнали медпункт.

А коли 1981 року медпункт переселили в новозбудоване приміщення – будинок Ревуцьких опустів. Багато років будинок не ремонтували і він почав розвалюватись.

Оскільки на відбудову аварійного приміщення були потрібні значні кошти, яких не тільки в селі, а навіть в районі не було, то іржавецькі керівники, за підтримкою районних інстанцій, вирішили будівлю розібрати.

В ті роки я на громадських засадах очолював Ічнянську районну організацію українського товариства охорони пам'яток історії та культури. І про те, що будинок Ревуцьких хочуть розібрати, мене повідомив краєзнавець з села Іржавець Іван Ілліч Дейнеко. Разом з Дейнекою ми намагалися переконати іржавецьких та ічнянських керівників, щоб не руйнували родинне гніздо Ревуцьких. Але до наших умовлянь не прислухались. Тоді я відразу поїхав в Київ і розповів про все своєму старшому другу, відомому українському письменнику з Ічні, Анатолію Дрофаню.

Разом з Анатолієм Павловичем ми звернулися до керівництва Спілки композиторів України. Виявилось, що в Спілці нічого не знали про небезпеку, яка загрожує родинному будинку Ревуцьких. Нас уважно вислухали і авторитетно запевнили, що негайно будуть прийняті міри про заборону руйнування будинку видатного композитора. А в подальшому на рівні Уряду буде прийняте рішення про відбудову садиби Ревуцьких і створення меморіального музею.

Та на це були потрібні значні фінансові затрати. Отже, це питання вирішувалось роками. Але коли у серпні 1985 року головою Іржавецького колгоспу обрали Анатолія Яцелу, палкого патріота рідного села, він негайно за рахунок колгоспу організував ремонт

будинку видатного земляка. Скоро виявилось, що такі витрати не під силу колгоспу.

І тоді, сподіваючись на фінансову підтримку держави, ми разом з Анатолієм Пантелеймоновичем неодноразово їздили в Чернівці і Київ.

Як кажуть в народі, «хто стукає, тому і відчинять». Нарешті нас почули. Міністерство культури, Спілка композиторів, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, а також чимало інших громадських організацій виділили потрібні кошти на відбудову садиби Ревуцьких. Доки йшов ремонт приміщення Іван Ілліч Дейнеко старанно розшукував та збирав цінні експонати для музею.

1989 року Міжнародна організація ЮНЕСКО прийняла постанову про відзначення 100-річного ювілею нашого видатного земляка і 15 липня того ж року в Іржавці відбулось урочисте відкриття меморіального музею-садиби Левка Миколайовича Ревуцького.

До цієї знаменної події друг композитора, народний художник СРСР, Олександр Ковальов створив прекрасний скульптурний портрет Левка Миколайовича, який встановили при вході в музей.

Через століття після свого народження він у бронзі повернувся до отчого порогу, мудрі та добрі очі митця привітно зустрічають усіх, хто приходить до його родинного гнізда.

Повернутий із забуття

У роки Вітчизняної війни 1812 року, під час Бородинської битви, офіцер російської армії Михайло Матвійович Резанов проявив героїзм і був відзначений орденом Св. Анни. А коли французів погнали на Захід, Михайло Резанов прославився в битві при звільненні німецького міста Бауцен, за що одержав високу нагороду, орден Св. Володимира.

1825 року Михайло Матвійович приїхав до Ічні і поблизу Миколаївської церкви, що на вулиці Гончарівка, купив чималий шмат землі. Вулицю так називають тому, що з давніх-давен проживало на ній чимало сімейних династій майстрів гончарного промислу.

А, коли Резанов збудував будинок на шість кімнат і посадив сад, мальовничий куточок нашого міста згодом почали називати Резанівщиною.

Трохи далі від проїжджої частини вулиці, в глибині старого саду, і зараз стоїть одноповерховий будинок Резанова.

Пригадую, як в роки післявоєннє ми, підлітки, любили гратися на території цієї садиби. Не знаю, чим нас, дітлахів, приваблювала старовинна дворянська садиба з будинком, що був значно більшим від наших домашніх осель. Можливо, тим, що з тильної сторони садиби не було огорожі, можна було легко пройти до саду і милуватися різнобарв'ям квітів, що з ранньої весни і до пізньої осені цвіли на величезній клумбі. Навколо неї росли густі кущі різнокольорового бузку, які служили гарним укриттям під час гри в хованки. А можливо, тим, що в саду досхочу ми могли ласувати ягодами шовковиць, вишень, яблуками, грушами, горіхами.

Коли ми з дитячою безпосередністю під фруктовими деревами збирали дармові ласощі, ніхто нас не сварив і не проганяв.

Згодом, коли я став школярем і навчався в старших класах, моя мама розповідала, що в тому будинку у ХІХ ст. жив знаменитий художник Резанов.

Пізніше шестикімнатний будинок Резанових став власністю інших господарів. Вони у великих вікнах, що зовсім були без рам,

а лише постеклені суцільними листами товстого бемського скла, вставили віконні рами і заново постеклили.

У стінах будинку прорізали ще двоє вхідних дверей і переобладнали під двокімнатні квартири для трьох сімей, нащадки яких мешкають там і понині.

Згадується мені, як я хотів було більше дізнатися про життєвий і творчий шлях художника Резанова, але виявилось, що мистецькі надбаня земляка зовсім не досліджені і про його життя відсутня будь-яка інформація. В жодному довіднику не було ніяких повідомлень про художника Віктора Резанова.

Прикро, що не згадали про нього й автори «Большой Советской Энциклопедии», а також «Української Радянської Енциклопедії».

Лише згодом уродженець Ічнянщини, відомий художник Петро Басанець повідомив мені, що російський письменник і дослідник Федір Булгаков 1890 року обнародував у петербурзькому видавництві двотомний довідник «Наші художники», в якому розповів про багатьох знаних тоді митців образотворчого мистецтва, твори яких експонувалися на академічних виставках протягом останнього 25-річчя.

У довіднику Федір Ілліч згадав і про наших видатних земляків-академіків, скульптора Пармена Забілу і живописця Віктора Резанова.

Як бачимо, у виданні Ф.І. Булгакова зовсім мало інформації про Віктора Резанова. А мені дуже хотілося дізнатися більше про життя і творчість художника, відшукати та дослідити якісь нові дані про нього або хоча б від старожилів Ічні почути якусь цікаву розповідь про Резанова, яку вони свого часу також чули. Отже, протягом багатьох років по малесенькій крупинці я збирав відомості про талановитого митця. Про те, що вдалося дізнатися та дослідити, розповідаю на сторінках цієї книжки.

1 січня 1829 року в сім'ї дрібного поміщика Михайла Матвійович Резанова в містечку Ічні на Чернігівщині народився син Віктор. Від самого малечку хлопця вельми приваблювали олівці та фарби, усе, що бачили його допитливі очі, він намагався переносити на папір. Умілі дитячі руки відтворювали рідну хату та кухню із солом'яною покрівлею, що знаходилися в глибині саду, поруч з криницею, яка вельми славилася надзвичайно смачною і прозорою водою.

Початкову освіту хлопець здобув вдома. А згодом його віддали до Ніжинської гімназії. 24 квітня 1840 року було видано офіційний

указ про реорганізацію Ніжинського фізико-математичного ліцею в юридичний ліцей князя Безбородька, де готували юристів-практиків: суддів, слідчих, нотаріусів тощо. З 1843 року Віктор продовжує освіту в ліцеї. Повний курс навчання був трирічним і поділявся на шість семестрів. Студентів у ліцеї налічувалося небагато, вони були вихідцями з дворянських сімей, а також військовослужбовців, купців, духовенства, міщан, власне кажучи, з тих, у кого була можливість заплатити за навчання.

Навчальний процес проходив у доволі сприятливих умовах, в ліцеї віяло добрим і здоровим духом. Таку атмосферу створювали професори, що мали енциклопедичні знання: літературознавець М.А. Тулов, юрист М.Х. Бунге, філолог О.М. Белобородов та інші.

В ліцеї формувалися таланти відомих у майбутньому людей. Студенти та викладачі пишалися, що зі стін ніжинського навчального закладу пішов у велику літературу Микола Гоголь.

Звідси також вийшли в ХІХ ст. талановитий прозаїк, драматург автор яскравих романсів Нестор Кукольник (1809–1868), друг М. Гоголя, редактор його творів, поет Микола Прокопович (1810–1857), поет і перекладач творів А. Міцкевича та Дж. Байрона Василь Любич-Романович 1805–1888, поет, прозаїк, драматург, перекладач Євген Гребінка (1812–1848), поет-лірик Віктор Забіла (1808–1869) та багато інших.

Пам'ятною подією в житті ліцею був лютий 1846 року, коли в Ніжин приїхав Тарас Григорович Шевченко. Три доби поет жив у готелі поштової станції і на запрошення дирекції ліцею зустрівся з його викладачами та вихованцями.

Слід згадати, що разом з Віктором Резановим в ліцеї навчався Микола Гербель, який згодом здійснив перший переклад на російську мову «Кобзаря» Т. Шевченка, та Іван Лашнюков, який став відомим ученим у галузі історії.

Чимало випускників ліцею стали видатними вченими, літераторами, журналістами, а Віктор Резанов вирішив присвятити своє життя образотворчому мистецтву.

Взагалі, не відомо, як би далі склалася доля Резанова, коли б на обдарованого хлопця не звернув увагу відомий на той час художник Дмитро Безперчій.

Дмитро Іванович був кріпаком графа Д. Шереметьєва, а з 1843 року вільний слухач Петербурзької академії мистецтв. Навчався живопису

в легендарного Карла Брюллова. І 1846 року отримав звання некласного художника історичного та портретного живопису. Працював вчителем малювання в Ніжинській гімназії, що діяла при юридичному ліцеї.

Безперчій відчув, що в підлітка з Ічні неординарні здібності до живопису і старанно розвивав юний таланти. Вчив хлопця бачити і розуміти прекрасне, відчувати гармонію природи та її досконалі форми.

Дмитро Іванович зумів підготувати хлопця із провінції до вступу в Петербурзьку Академію художеств. І 1850 року Віктор зодягнув форменний костюм учня одного із найпрестижніших вищих навчальних закладів тодішньої Росії.

Натхненний і одухотворений несподіваною удачею, хлопець старанно вивчає основи живопису, вчиться бачити натуру не тільки очима, а і серцем, намагається побачити у буденному – незвичайне. Студент Резанов засвоїв пересічну істину – писати картини треба вчитися в природи, і коли прийде справжнє бачення і розуміння натури, можна пробувати свої сили у відтворенні на полотні кращих зразків земної краси. Він намагається писати полотна, щоб вони відзначалися не тільки реалізмом, а й ліризмом, пафосом життя та гуманізмом, і викликали високі почуття насолоди.

З роками пензель студента набуває творчої майстерності та індивідуальної манери. Поетична натура Віктора натхненно відтворює живу фактуру мальовничої природи.

Про неординарні здібності учня Резанова говорить той факт, що вже в перші роки навчання в Академії яскраво проявився таланти земляка. Свій творчий шлях у велике мистецтво він розпочав з 1853 року, коли за три краєвиди «Лисячого носу» (околиці С.-Петербурга) художня Рада Академії присудила Віктору Резанову дві срібні медалі.

Відтоді полотна Резанова постійно експонуються на різних художніх виставках і одержують високі відзнаки. Зокрема, 1857 року за навчальну роботу «Краєвид на острові Коновець» учню Академії Резанову було вручено велику срібну медаль. А наступного 1858 року за два реалістичні полотна він одержує малу золоту медаль.

В Академії поступово формувався світогляд молодого художника.

Цікаво, що саме в ті роки в Академії разом з Резановим навчалися Пармен Забіла, Микола Ге, Михайло Микешин, Лев Жемчужников, отже, їхні шляхи часто пересікалися як в стінах навчального закладу, так і в пізніші роки, коли вони стали відомими митцями.

В історії української культури помітне місце посідає Микола Андрійович Маркевич, видатний історик, письменник, музикант, етнограф, автор збірки поезій «Українські мелодії» та п'яти томної «Історії Малоросії» (1843), в якій викладено історію України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. У квітні 1840 року Микола Андрійович познайомився з Тарасом Шевченком. 1847 року Маркевич поклав на музику вірш Тараса Григоровича «Нащо мені чорні брови?».

Микола Маркевич вирішив видати альбом з краєвидами міст і сіл Лівобережної України. Планувалося відтворити більше ста сюжетів з краєвидами Полтавщини та Чернігівщини, зокрема, Прилук, Ніжина, Ічні, Іржавця, Качанівки, Тростянця, Сокиринців тощо. 1860 року на художній виставці в Петербурзі Віктор Резанов виставив полотно, написане в Качанівці, «Вид із палацу на протилежний берег Майорського ставка».

Та коли 21 вересня 1860 року Маркевич переступив межу вічності, В. Резанов і його друг, художник, академік, Є. Мейєр продовжували працювати над задумом Миколи Андрійовича.

Слід згадати, що не один рік Є. Мейєр натхненно трудився над картиною «Краєвид міста Іркутська», але не встиг її закінчити, і коли 1867 року Єгор Єгорович пішов із життя, побратим по пензлю В. Резанов дописав незакінчене полотно.

10 березня 1861 року осиротіла українська ліра, не стало геніального Кобзаря Тараса Шевченка. В день похорону в церкві Академії мистецтв відбулася заупокійна обідня по рабу Божім Тарасу, а потім панахида. За церковними приписами, біля труни померлого читали псалми, які ще недавно переклав з російської мови на рідну Тарас Григорович.

А поруч з олівцями та альбомами в руках стояли художники В. Резанов, В. Верещагін, Л. Жемчужников, М. Микешин і малювали померлого. Аркуш, на якому Резанов відтворив поета в труні, зберігається в Державному літературному музеї України. Віктор Михайлович майстерно зобразив спокійне лице генія з печаттю благородних рис, які не залишали великого українця протягом усього страждальницького життя.

В полотнах Резанова вражає ясність, простота і глибина творчого задуму. Він володів дивовижним відчуттям грані власного світобачення, що було властиве його творчому серцю.

При розкритті змісту кожного живописного твору, домагався гармонійного поєднання кольорів та природного освітлення, як важливих факторів правдивого відтворення дійсності. Він був великим знавцем життя і природи. Можливо, тому його реалістичні полотна випромінюють красу, добро, сонце і тепло рідної землі.

Академічна Рада Академії мистецтв 1862 року присвоїла Віктору Резанову звання класного художника III ступеня.

А наступного 1863 року він відправляється в творчу подорож по Україні і, звичайно, провідує свою малу батьківщину – Ічню. Пам'ятними в творчому житті митця були відвідини отчого дому. Художник натхненно працює, переносячи на полотно чарівну красу рідної Ічнянщини.

Віктор Резанов користувався популярністю як шанувальників образотворчого мистецтва, так і в місцевих поміщиків-земляків, і вони вважали за честь запросити його в гості, і намагалися свої домашні колекції поповнити творами Віктора Резанова. Художнику полюбилися привітні та гостинні власники дворянських садиб з неповторними мальовничими куточками благословенної Чернігівщини, і він охоче відгукувався на численні запити.

Поруч з Ічнею в мішаному лісі на хуторі Романівщина приваблював зір красивий палац, родове помістя Горленків, нащадків прилуцьких полковників. Настя Олександрівна Горленко 1859 року вийшла заміж за молдавського князя Василя Дмитровича Дабіжу. Князь був високоосвіченою людиною, дійсним членом Російського географічного товариства. Він підтримував творчі зв'язки з багатьма українськими та російськими вченими, а також з діячами літератури і мистецтв. До помістя Дабіж, яке в народі називали «Князьки», часто приїздили відомі люди мистецтва, літератури тощо. Отже, не дивно, що деякий час у князьковім маєтку жив і творив Віктор Резанов.

З великою силою патріотичних почуттів і палкою пристрасстю відтворював художник казкові куточки рідної Ічнянщини. Старожили розповідали, що твори Резанова були окрасою домашньої колекції Дабіжи. Як жаль, що нічого не дійшло до нас. За кілька гін від х. Романівщина в с. Хаєнках було колись помістя Величок. В Ічні з покоління в покоління передавалися перекази про те, що Олександр Пушкін улітку 1824 року, повертаючись із Одеси в хутір Михайлівський через Чернігівщину, проїздив містами (Прилуки, Ніжин, Черні-

гів, Сновськ). Незважаючи на те, що в подорожній крамольного поета не було вказано міста Ічні, Олександр Сергійович нелегально відвідав Ічню та хутір Величків побіля Хаєнок. У помісті Величка деякий час гостював і Віктор Резанов. На згадку про перебування тут залишив декілька краєвидів, написаних в селі Хаєнках.

На Ічнянщині є село Іржавець, у церкві якого колись знаходилася ікона Божої Матері, яку, повертаючись із військового походу 1716 року, принесли в село козаки. І, як запорожці стверджували, перед кровопролитною полтавською битвою очі Божої Матері на іконі були зволожені від сліз. А коли ікону помістили в церкву, чудо повторилося, протягом трьох діб з очей Богородиці текли сльози. Відтоді ікону стали вважати чудотворною і щороку, 6 червня, в селі відзначають свято на честь імені Божої Матері. Ця неординарна подія завжди збирала чимало людей не тільки з навколишніх сіл, а навіть і з віддалених куточків України.

Легендарна чудотворна ікона Іржавської Богоматері вельми зацікавила Тараса Шевченка. 1843 року під час перебування в Качанівці поет відвідав село. Побував у церкві, поставив свічку і помолився біля чудотворної ікони. На основі народних переказів про ікону, під час солдатського заселення в Орській фортеці (друга половина 1847 року) поет написав знамениту поему «Іржавець».

В селі Іржавець, де витає дух геніального Тараса Шевченка, 1864 року побував Віктор Резанов і написав полотно «Ржавець», на якому відтворив краєвид села. На передньому плані мальовниче плесо ставка, на другому боці – під столітньою вербою, в затінку, сидять дівчата. Зліва на полотні видніється піщана дорога, а в перспективі – кілька селянських хат.

По центру картини, над верхівками дерев, височать три маківки із хрестами Троїцької церкви із дзвіницею. Художник вдало відтворив освітлене небо, на тлі якого чітко виділяються хрести церкви. Ця важлива деталь ефективно підкреслює ліричність полотна. Складається враження, що талановитий пензель художника відтворив навіть освітлене повітря навколо церковних маківок з хрестами.

1824 року Григорій Степанович Тарновський одержав у спадок від свого вітчима Григорія Яковича Почеки масток Качанівку, що на Ічнянщині. Григорій Степанович – дійсний статський радник, камерюнкер царського двору, був вельми багатю людиною і започаткував

у Качанівці традицію колекціонування картин відомих художників Західної Європи, зокрема Теньєра, Деннера, Ван Дейка, а також видатних російських митців – Брюллова, Кіпренського, Айвазовського та інших.

На запрошення господаря Качанівки Віктор Резанов гостював у знаменитому помісті і навіть написав чимало полотен, на яких відтворив ряд краєвидів навколишньої природи, а також качанівського парку та легендарного палацу.

Гостив художник і в поміщика І.М. Скоропадського, нащадка гетьмана І.І. Скоропадського. Віктор Михайлович захоплено милувався пейзажами та ландшафтами рукотворного Тростянецького дендрарію, що своєю красою славився на всю Європу. Загострені вершини парку дуже нагадували швейцарські Альпи. Екзотичні краєвиди дендропарку вельми зацікавили художника і на згадку про перебування в Скоропадських він створив серію унікальних полотен.

Старожили розповідали – кожне полотно Резанова було ліричною новелою без слів, яку майстерно і реалістично написав пензель митця.

Віктор Михайлович відвідав також сусіднє з Тростянцем село Сокиринці – помістя багатого магната Григорія Галагана. Господар вельми цінував талант художника, і на його прохання Резанов створив чимало мальовничих краєвидів села. Ліричність живописних образів Резанова викликала подив і захоплення його сучасників.

Як і в кожного видатного митця, творчий шлях художника був своєрідним, неповторним і, звичайно, багатим на пам'ятні зустрічі та поїздки. В пошуках цікавих сюжетів і тем до нових полотен він багато мандрував. 1865 року з метою удосконалення творчої майстерності та розширення кругозору Віктор Михайлович здійснює поїздку за кордон. Позаяк його зацікавила одна із оригінальних шкіл німецького живопису – дюссельдорфська, яка в середині XIX ст., зародилася в місті Дюссельдорф. Він їде до Німеччини, поселяється в цьому стародавньому місті і пише краєвиди історичного міста, вежі лицарського замку, ратушу, живописні краєвиди набережної Рейна. Віктора Михайловича приваблювали пейзажі німецької природи, що нагадували мальовничі куточки рідної України. Він натхненно відтворював північно-східні околиці Дюссельдорфа, зокрема, краєвиди Тевтобурзького лісу. Із написаних там полотен, що збереглися до наших часів, слід згадати «Дубовий гай на околиці Дюссельдорфа» (1866), картина знаходиться в Державному Російському музеї.

О тій порі жив і творив у Дюссельдорфі відомий російський художник Іван Шишкін, з яким Резанов був знайомий і підтримував дружні відносини ще з тих часів, коли вони разом навчалися в Петербурзькій Академії художеств. Цілком ймовірно, що вони зустрічалися і спілкувалися під час перебування в Дюссельдорфі.

Цікаво, що окремі полотна Резанова мистецтвознавці прирівнюють до творів Івана Шишкіна. В Республіці Татарстан (в м. Слабузі), де народився видатний російський художник Іван Шишкін, у Будинку-музеї І. Шишкіна на стінах розвішані картини І. Шишкіна та його близьких друзів В. Резанова, А. Гіне, П. Верещагіна та інших.

Резанов жив також у Франції. Легендарний Париж дивує його неповторними пам'ятками архітектури. Художник цікавився образотворчим мистецтвом і культурною спадщиною французької нації та духовними скарбами столичних музеїв. Активно відвідує знамениті музеї Лувр, Версаль, Карнавале тощо.

Художник переносить на свої полотна мальовничі краєвиди набережних Сени та видатні паризькі будівлі та всесвітньовідомий собор Паризької богоматері. За роки перебування за кордоном він написав чимало полотен, а також поновив свій похідний альбом неординарними замальовками та ескізами.

Полотна Резанова чарують природною гармонією та досконалою формою навколишньої природи. Любов художника до життя, отчого краю, загальнолюдські ідеї гуманізму надихали Резанова на творення прекрасного, незрівняного.

Свідченням щирих почуттів Резанова до Вітчизни є кращі твори митця, в яких він із синівською вдячністю оспівував красу рідної землі.

Сучасники художника розповідали, що полотна Резанова вражали не тільки досконалою майстерністю, але й багатством живописної пластики, індивідуальним стилем, глибоким розкриттям теми, що характерно для творчості видатних майстрів пензля. Полотна Резанова – то живе втілення краси і гармонії природи та її безкрайньої величі. Твори земляка посідали значне місце в образотворчому мистецтві тих років. І, як результат, за три глибокореалістичні полотна – «Збирання хліба під час жнив», «Ліс під час бурі» та «Водяний млин» 1866 року художня Рада Петербурзької Академії художеств удостоїла Віктора Михайловича Резанова звання академіка живопису Імператорської

Академії художеств. Високе звання яскраво говорить про творчу зрілість художника та визнання його професійної майстерності.

Три твори, за які художник був удостоєний звання академіка, придбав для своєї колекції морський міністр Краббе.

Вище згадувалося, що разом з Резановим в Академії навчався Микола Ге. Творчі зв'язки митців продовжувалися і в зрілі роки.

Слід згадати, що Резанов підтримував дружні та творчі зв'язки з такими видатними митцями, як М. Ге, П. Забілою, М. Врубелем, П. Верещагіним, І. Шишкіним і багатьма іншими видатними майстрами живопису.

Микола Ге був одним із засновників Російського Товариства художників-передвижників, до якого входив і Віктор Резанов. Відомо, що окремі твори Резанова експонувались на виставках художників-передвижників, зокрема картина «Ліс-узмор'я» (1887) на передвижній виставці в Єкатеринбурзі.

Художник багато мандрував, про що свідчили численні полотна з краєвидами не лише рідної Чернігівщини, а й Полтавської, Орловської, Новгородської та інших губерній тодішньої Росії.

У довіднику «Наші художники» Федора Булгакова, про що згадувалось вище, названо кращі твори Віктора Резанова, зокрема «Краєвиди Німеччини та Новгородської губернії» (1867), «Краєвиди Малоросії» (1869), «Акварелі, сепії» (1883), «Полудень» (1885) та інші.

За довгі роки творчого життя Віктор Михайлович написав багато прекрасних реалістичних і ліричних полотен. Природа – найкращий художник. Щоб перенести на полотно дивовижну навколишню красу, митець мобілізував увесь свій талант і творчу енергію на те, щоб досягти досконалості, яку бачили його уважні та мудрі очі. Він намагався писати так, щоб від його пейзажів віяло ароматом рідної землі, відчувався подих свіжої ріллі, дихання полинових степів та хлібних нив, щоб від соснових гаїв несло живицею, а від водоймищ – ранковою прохолодою. Полотна Резанова на диво реалістичні та проникливі, в них автор досяг великої пластичної виразності, вони випромінюють земну красу, добро і жагу життя. Окремі полотна митця засвідчують інтерес художника до нелегкої селянської праці.

В XIX ст. жив у Москві видатний російський культурний діяч Павло Михайлович Третяков, який збирав картини художників-

передвижників. Павло Михайлович придбав у Віктора Резанова полотно «Берізка» (1860). Зібравши чималу колекцію картин видатних художників, Третяков 1892 року всю свою багату колекцію разом із будинком, де знаходилися картини, передав Москві. Отже, у фондах Державної Третяковської галереї зберігається і полотно В. Резанова.

Коли я згадую видатних майстрів живописного жанру, в моїй уяві постають прохолодні зали музеїв і полотна в обрамленнях помпезних багетів, що таємно виблискують позолотою. Але як бути, коли художник прожив довге творче життя, написав чимало прекрасних картин, але час та історія мало зберегли для нас творінь видатного митця?

Під час революції 1917 року і великих соціальних та життєвих потрясінь громадянської війни, коли Німеччина захопила Україну і в грудні 1918 року німецько-австрійські війська залишали Чернігівщину і Тростянець, окупанти вивезли з собою унікальну колекцію Скоропадських, в тому числі, і чудові полотна Резанова. Від полотен В. Резанова віє якоюсь притягальною силою. Можливо, тому вони користувалися великим попитом не тільки поміж шанувальників прекрасного, але і лихих людей, що грабували музеї та приватні колекції.

Така доля спіткала зібрання приватних колекцій О. Величка, Г. Галагана, В. Кочубея та інших.

В Ічні збереглися перекази, що із прекрасної домашньої колекції Дабіж у хуторі Романівщина залишилося лише одне полотно, яке збереглося тільки тому, що коли в 1917 році грабували і палили панський палац, сторож, що охороняв помістя, виніс із вогню картину, яка дуже сподобалася йому. Художник відтворив селянина, що оре поле трьома парами волів, цугом запряжених у плуга. Це була картина В. Резанова, але подальша доля її залишилася невідомою.

Пошуки привели мене в домашню колекцію москвича Ф.Є. Вишневського, в якого зберігається картина В. Резанова «Село» (1865).

Прикро, що жодного творіння земляка немає в Ічнянському історико-краєзнавчому музеї, немає їх і в Чернігівському художньому музеї, як немає і в решті обласних музеїв нашої держави. І лише в Національному музеї України зберігається єдине полотно В. Резанова «Ржавець», про яке згадувалось вище.

Останні роки свого життя Віктор Михайлович провів у м. Вільнюсі.

Поки що не вдається встановити, коли він відійшов у вічність і де знаходиться його могила.

Але у Вільносі на православному кладовищі збереглася капличка св. Георгія Побідоносця, споруджена 1865 року по проєкту академіка-архітектора М. Чагіна та академіка живопису В. Резанова.

Я не припиняю пошуків, надіючись, що все-таки пощастить відшукати нові дані із життя і творчості видатного земляка. Хочеться вірити в те, що будуть відшукані твори митця, які не були знищені в полум'ї лихоліть, а вивезені з України і осіли в приватних колекціях як ближнього, так і дальнього зарубіжжя.

Будемо сподіватися, що з часом полотно видатного художника повернуться на Батьківщину і прикрашатимуть виставкові зали українських музеїв, а ім'я академіка живопису Віктора Резанова посяде законне місце в когорті найвидатніших майстрів живопису.

Козацького роду

До 5-го чергового з'їзду письменників України, що проходив у Києві в жовтневі дні 2006 року світ побачив новий бібліографічний довідник «Письменники України». Перегортаючи сторінки довідника та знайомлячись з біографіями сучасних українських письменників, я натрапив на досі невідоме мені прізвище письменника-земляка Михайла Рибки, уродженця с. Івангород, що на Ічнянщині, який нині живе і творить в м. Мелітополь, Запорізької області.

Позаяк про прозаїка Михайла Рибку на малій батьківщині майже нічого не відомо, я написав йому листа і попросив детально розповісти про свій життєво-творчий шлях.

В роки Великої Вітчизняної війни його батько, лейтенант артилерії Григорій Рибка, потрапив в оточення в районі Великих Лук, Псковської області. Разом з бойовими побратимами в неймовірно складних умовах непрохідної лісо-болотистої місцевості виходили вони з ворожого кільця. Чимало бійців проковтнуло непрохідне болото, чимало загинуло від куль німецьких, а ще більше потрапило в полон. Мабуть, сам Бог оберігав Григорія Рибку, і він благополучно дістався аж до Чернігівщини. Перш ніж перейти лінію фронту, вирішив зайти в рідне село, провідати молоду дружину Ніну і двох малолітніх дітей – доньку Галю і сина Івана.

Лише декілька годин побував він у рідній хаті. А далі, усвідомлюючи свій стан та обов'язок, вирішив за будь-яку ціну добратися до своїх, щоб виконати військову присягу, покликання захисника Батьківщини. Пекучим було прощання з коханою дружиною та дітьми, але Григорій, обминаючи німецькі та поліцейські пости, сміливо вирушив у небезпечну дорогу.

У березні 1942 року йому пощастило благополучно перейти лінію фронту і вийти на передовий рубіж радянських військ. Коли його затримали, він був у цивільному одязі і не мав ніяких документів. Попервах, згідно військового закону, його хотіли розстріляти. На щастя, відповідна військова служба почала ретельно перевіряти, вивчаючи його справу.

Нічого не приховуючи, він розповів, як вибирався із оточення, зізнався, що на декілька годин заскочив провідати свою сім'ю і, ризикуючи життям, перейшов лінію фронту.

Мабуть, Рибці і на цей раз пощастило, що його слідчим був не перестраховальник, а чесна і порядна людина, яка повірила йому, зберегла життя. Але, згідно військових законоположень, його розжалували до рядового і відправили в штрафбат. У першому бою майже всі воїни штрафбату загинули, а хто лишився в живих, були тяжко поранені. Серед таких виявився і рядовий Рибка.

Він довго лікувався по шпиталях, а коли виписався, то був поновлений у громадянських правах і військовому званні.

Незабаром до цієї радості приєдналася ще не одна: після тривалої розлуки з сім'єю він одержав від дружини першого листа. Ніна писала, що у вересні 1943 року їх звільнили від гітлерівської окупації. А далі дружина повідомила радісну новину, 21 листопада 1942 року вона народила другого сина і назвала його Михайлом. Отже, через місяць хлопчику виповниться один рік.

Нелегкими фронтовими шляхами старший лейтенант артилерії Григорій Панасович Рибка йшов до Перемоги. В 1947 році його демобілізували, і він повернувся додому.

Михайлику було 5 років, коли він уперше побачив свого батька.

Пізніше, коли спливе чимало років, Михайло Рибка щиро зізнається, що письменником він став тільки завдяки своїй мамі. Усе своє трудове життя Ніна Іванівна працювала в рільничій бригаді місцевого радгоспу, вирощувала цукрові буряки та інші просапні культури.

Була вона не тільки великою трудівницею, а й начитаною і мудрою жінкою, і якщо випадала якась вільна хвилина, вона брала в руки цікаву книжку. Любов до книжки, літератури вона зуміла прищепити і своїм дітям.

Мабуть, немає потреби пояснювати, як багато в кожній сільській сім'ї всілякої домашньої роботи. Щоб заохотити дітей до такої нудної роботи, як луцення квасолі, гороху, кукурудзи, вибивання соняхів, Ніна Іванівна постійно розповідала дітям цікаві історії та пригоди, переказувала зміст хорошої книжки.

Луцять гуртом горох, а мати розповідає, як їхнє село було колись сотенним містечком – спочатку Чернігівського, а потім Ніжинського козацького полку. Від матері діти почули і про легендарного

полководця українського козацтва Богдана Хмельницького та його сподвижників Максима Кривоноса, Івана Богуна і багатьох інших героїв українського народу. Ніна Іванівна розповіла дітям і про Марусю Богуславку та про Кайдашеву сім'ю за твором Нечуя-Левицького.

Саме від матері Михайло уперше почув, як великий російський письменник і граф Лев Толстой улітку 1884 року приїздив до свого побратима по духу видатного художника Миколи Ге, який жив на хуторі Шевченка, що поруч з Івангородом. Усі дуже здивувалися, коли Лев Миколайович прийшов у їхнє село пішки босим. Він побував у сільській лікарні та земській школі і говорив не тільки з учителями, а навіть з багатьма учнями. А ще мати згадувала, як старожили села розповідали, що граф Толстой і знаменитий художник Ге ходили по Івангороду і бідним людям безкоштовно клали та ремонтували печі та груби, і дуже раділи, коли селяни були задоволені їхньою роботою.

Коли у школі почали вивчати біографію та творчість геніального російського письменника Л. Толстого, а Михайлу випало переказувати біографію письменника, він згадав і цікаві епізоди, почуті від своєї мами. Вчителька була вельми задоволена такою відповіддю хлопця і поставила йому найвищу оцінку – п'ятірку. Після цього випадку Михайло ще з більшою любов'ю став слухати розповіді мами і почав вникати в літературу, багато читав і обдумував прочитані книжки.

Сільських дітей з самого малку привчали до праці. Під час літніх канікул Михайло пас гусей, а коли трохи підріс – довірили череду корів. Звичайно, пасти корів – справа не дуже весела і навіть нудна. Якось, щоб скоротити довгий літній день, Михайло розповів своїм одноліткам зміст однієї недавно прочитаної ним книжки. Відтоді він частенько розважав своє босоноге товариство розповіддю прочитаних книжок і почутих від мами різних пригод та історій. Траплялось, що захопившись, хлопець прикрашував розповідь власною фантазією. Затамувавши подих, друзі слухали Михайла і дивувалися, що він уміє так цікаво і майстерно розповідати. Чи не в ті дитячі роки майбутній письменник відчув силу художнього слова та потяг до самостійного літературного творення?

Щоліта івангородська дівтора купалася в мілководній річечці Остер, яка в спекотні літа постійно пересихала. Можливо, бажання

відчути широчінь водних просторів і породило в серці Михайла мрію стати моряком.

По закінченню в рідному селі середньої школи, хлопець подав документи до Євпаторійської морехідної школи закордонного плавання. На жаль, Михайлу ще не виповнилося сімнадцяти років, і йому відмовили.

Наступного 1960 року юнака таки зарахували курсантом мореходки, а через рік він успішно закінчив навчання і його направили матросом в Одеське пароплавство.

Кораблі, на яких служив Рибка, ходили в зарубіжні країни, де порти в субтропіках дихали жарою та екзотикою. З великим захопленням Михайло знайомився з природним розмаїттям заморських країн. Хотілося більше побачити та дізнатися про дивовижний світ, молодий моряк у кожний рейс відправлявся з великою радістю. Майбутнього письменника цікавила історія, етнографія та минуле країн, де пощастило йому побувати.

Восени 1964 року Михайла призвали на службу в армію.

Хлопцю пощастило, що служив він на Україні, в Закарпатті. В армії він став радіотелеграфістом першого класу. Михайлу часто доводилося чергувати в штабі полку на телеграфі, де була можливість нишком від начальства читати книжки. Полковий бібліотекар помітила, що Рибка не захоплюється дешевою детективщиною, а вміло добирає твори як вітчизняних, так і зарубіжних класиків художньої літератури, вона почала допомагати хлопцю орієнтуватися в літературному світі.

Часто Михайло аналізував прочитані твори, намагався зайняти позицію автора, роздумував над тим, як би він описав той чи інший епізод, або характер чи вчинок героя твору. Разом з ним служили хлопці, які теж були не байдужі до книжки, траплялося, що в годину дозвілля виникали імпровізовані «читацькі конференції» під час яких солдати обмінювалися своїми думками, враженнями. Таким чином, хлопці духовно збагачувалися, вчилися критично мислити і оцінювати прочитані твори і розвивати свої здібності, щоб бачити і розуміти прекрасне.

Якось Михайло одержав 10 діб гауптвахти. Півтора тижня неволі для солдата пролетіли, як один день. А все тому, що разом із їжею товариші по службі приносили йому цікаві книжки.

В кінці 1967 року Михайла демобілізували, і він знову повернувся на торговий флот. Спочатку служив матросом Одеського пароплавства та в Іллічівському управлінні міжнародних ліній.

1970 року в його житті відбулася значна подія – Михайло одружився на донській козачці Галині, випускниці одеського холодильного інституту. По закінченню вузу Галина одержала направлення в м. Мелітополь на завод холодильного машинобудування.

Після одруження Михайло ще два роки служив матросом. Але згодом стало не влаштовувати те, що доводилося пів року перебувати в морі, що аж ніяк не сприяло повноцінному сімейному життю.

Отже, порадившись з дружиною, Михайло вирішив розпрощатися з пароплавством і, як говорять моряки, «кинути якір» на суходолі. Але позаяк він не мав ніякої професії, то терміново навчився водити електрокар і перевозив на ньому різні деталі.

Ще під час служби в армії Михайло почав цікавитися різними журналами та газетами, в яких друкувалися твори талановитих літераторів, які ще не були професіональними письменниками. І коли після демобілізації повернувся на флот, то спробував і собі взятися за перо. Почав писати невеликі новели та оповідання.

Якось у «Літературній газеті» він прочитав умови прийому до Московського літературного інституту імені М. Горького.

Набрався сміливості і послав на творчий конкурс троє своїх оповідань морської тематики. Невдовзі одержав виклик на вступні іспити. Коли приїхав до Білокам'яної, то виявилось, що голова творчої комісії – відомий письменник і літературознавець Сергій Залигін. Сергій Павлович відчув, що М. Рибка не тільки обдарований літератор, а й творча особистість, отже, високо оцінив оповідання Михайла Рибки.

Усе відбулося, ніби в казці: моряк торгового флоту Михайло Рибка недумано-негадано став студентом заочного відділення Московського літературного інституту.

Непросто було колишньому моряку працювати на заводі електрокарником-розподільником. Адже щоденно доводилося розвозити по цехах різні «залізяки». Спочатку деталі треба було навантажити на кар, потім перевезти на місце призначення і розвантажити. Отже, бувало за зміну Михайло так стомлювався, що ледве добирався додому. Але замість відпочинку сідав за книги. Непросто бути студентом-заочником та ще отакого, найпрестижнішого вищого навчального закладу, де вчили професії письменника.

Неймовірно важко працювати і вчитися одночасно, та Михайло Рибка не нарікав на долю. Навпаки – був оптимістом. Адже корінням був з козацького роду. Михайло знав, що основною частиною населення села Івангорода були нащадки українського козацтва, в тому числі і родина Рибок. Отже, як бувало Михайлу особисто тяжко, він згадував свого батька, його розповіді про минувшину, як під час Великої Вітчизняної з великими труднощами та ризиком для життя виходив він з ворожого оточення і таки пробився до своїх. Мужній приклад батька надихав сина на стійкість та витривалість. Михайло твердо пам'ятав, що славні пращури не відступали ні перед якими випробуваннями і, будь-що, намагався наслідувати їх приклад. Позмінно працював на заводі, а у вихідні та вечорами, а інколи і ночами, творив і думав, думав і творив, напрацьовував досвід літератора. Писав оповідання, повісті, публікував їх у журналах «Смена», «Прапор», «Подвиг», в колективних збірниках-альманахах.

Нарешті талановитого літератора помітили. 1974 року його прийняли на посаду кореспондента промислового відділу Мелітопольської міськрайонної газети «Серп і Молот».

1979 року Михайло успішно закінчує Літературний інститут. Випускна екзаменаційна комісія під головуванням Володимира Лідіна оцінила на відмінно дипломну роботу – «Збірку оповідань» Михайла Рибки.

Саме дипломна робота і стала стержнем для написання першої книжки збірки оповідань «Випробування», яка побачила світ 1983 року у видавництві «Молодь», під рубрикою «Перша книжка прозаїка».

Критика хвалила автора і вказувала на недоліки, але визнання читача – то найвища оцінка письменнику. Адже масовий читач тепло зустрів дебют літератора.

Михайло Григорович щиро зізнається, що він і сьогодні перевидав би свою першу книжку без будь-яких правок та доповнень. Адже у тій збірці він писав «про життя», без прикрас та кон'юктури, тому герої його творів правдиві, ніби на сторінки прийшли з нашого життя.

На час розпаду «Союзу нерушимого» Михайло Рибка мав вагомий творчий доробок. У видавництві «Промінь» (м. Дніпропетровськ) було набрано в металі солідну книгу повістей та оповідань, видання якої планувалося на 1991 рік.

Київське видавництво «Радянський письменник» у 1993 році мало обнародувати книгу повістей та оповідань. Михайло Григорович одержав було хорошу рецензію на рукопис повістей в Московському видавництві «Советский писатель».

Творами Михайла Рибки зацікавилася й одеське видавництво. Здавалося, що визнання його творчості повсюдне та очевидне. На жаль, то тільки так здавалось. Події, що розгорталися в колишньому Радянському Союзі, внесли неймовірні корективи в життя народів і республік.

Не обійшли вони і Михайла Рибку, чимало грандіозних задумів і планів не збулося.

Тільки згодом, за допомогою спонсорів, він видав пригодницький роман «Шалений», у якому розповів про вихованця дитячого будинку, котрого життя постійно намагається загнати в глухий кут, а герою твору вдається уникати життєвих пасток.

У повісті «Сни золоті» (1990) автор відтворив гірку правду життя, котра, на думку читачів, викликає «гнів і сльози».

Роман «Іде полювання на вовків» (2006) автор подає у формі психологічного детективу, в якому розповідає про практиканта юридичного інституту, котрий негадано потрапляє в незвичайні історії, з яких, на щастя, виходить переможцем.

Резонансні книги останніх років ХХ і початку ХХІ ст. стали помітним явищем у літературному житті України. До числа авторів, які правдиво відтворюють реалії нашого життя, слід віднести і нашого земляка.

1995 року талановитого майстра красного слова було прийнято до Національної спілки письменників України.

Нині Михайло Рибка працює кореспондентом незалежної обласної газети «Наdejда», його перо відтворює цікаві матеріали, а у вільний від газетної роботи час Михайло Григорович натхненно працює над новими прозовими творами.

В даний час письменник завершує новий роман про наше непросте сьогодення. У творі фігурує так званий новий українець, котрий сам же ускладнює своє життя.

З Галиною Василівною вони виростили і виховали двох прекрасних дітей. Син Євген працює в Києві журналістом, його цікавий

матеріал про українських «сурогатних» матерів обійшов чимало серйозних видань Америки та Європи.

Донька Тетяна закінчила педагогічний інститут та економічний факультет сільгоспакадемії.

У Михайла Григоровича та Галини Василівни троє чудових онуків. На Ічнянщині в селі Івангород поховано батьків письменника. Михайло разом зі своєю сім'єю часто буває на малій батьківщині і провідує могили своїх рідних. Своім дітям та онукам він розповідає про свій рід та історію села. Отже, життя і козацький рід Рибок продовжується.

Що й казати, для Ічнянщини відкриття нового літератора Михайла Рибки – приємна й відрадна подія. Його виняткова скромність не дозволила раніше заявити про себе. Ми радіємо за свого земляка. Дай Боже йому здоров'я і натхнення, щоб він порадував читачів новими творами, своїм яскравим талантом.

Піснею і пензлем

У 1964 році минулого століття фонди Ічнянського історико-краєзнавчого музею несподівано були поповнені невеликою колекцією полотен талановитого художника-земляка Романа Рощака. Десять творів свого діда подарував музею внук художника – Микола Олександрович Матяшов.

Роман Корнійович не мав спеціальної професійної освіти, він був художником-самоучкою. Його батько Корній Федорович також самотужки оволодів складним жанром живопису і своє вміння передав у спадок сину.

Більше сорока років подарована колекція Рощака зберігалася в запасниках нашого музею, і тільки у січні 2005 року вперше була виставлена для широкого загалу.

Усі полотна написані олією у другій половині XIX століття.

Та виявилось, що крім виставлених творів художника, у музеї немає матеріалів про життєвий і творчий шлях майстра...

Саме ці обставини і спонукали мене відтворити літературний портрет талановитого митця з народу. Навесні 1945 року, якраз на «Проводи», на Шибенському кладовищі я вперше побачив незвичайний металевий хрест, вилитий із чавуна. І коли поцікавився у своєї бабусі по маминій лінії Софії Тарасівни Штанько, що то за дивний хрест, вона на якусь мить задумалася, а потім порадила розпитати про це дідуся. Кирило Титович пояснив, що там поховано Романа Рощака. А ще охоче розповів, що знав і пам'ятав його, хоч той і був старший.

Рощаки жили неподалік, на Іваницькому Шляху. Рощак-старший, Корній Федорович, мав гарний голос, був талановитим художником: писав прекрасні ікони та картини. І Роман мав щастя успадкувати від батька ці здібності. Не дивно, що й уміння творити пензлем він старанно переймав від батька. І незабаром перевершив навіть свого вчителя.

Юнак умів бачити красу в природі, в людині і майстерно переносив побачене на полотно. Він не наслідував художників, які навмисне наділяли святих рисами аскетів, неземних створінь. У Рощака – це земні люди, що своїм розумом, добрим серцем і благородною душею піднялися над буденщиною.

У деяких творах на біблійську тематику він використав сюжет світського життя і цим наблизив свої полотна до реальності. Уміло підібрані кольори підсилюють задум автора, додають картинах чудодійної виразності, яка приваблює людське око і чарує незвичайною силою небесної святості.

Картини та ікони Рошака свідчать про високу майстерність і великий талант автора. Вони вражають життєвою правдою, в них відчувається подих життя, свіжість живих людських образів, які викликають глибоку любов і запам'ятовуються біблійською аурою. Можливо, саме за це слава про незвичайний талант Романа Рошака сягнула далеко за межі Ічнянщини та Чернігово-Сіверського краю.

Його полотна можна було побачити не лише в церквах, монастирях та оселях земляків, а й у будинках багатих городян – вихідців з Ічнянщини, які жили в Києві, Харкові, Чернігові, Полтаві, Одесі та інших великих містах.

Чудодійний спів Романа Рошака радував та чарував серця не тільки прихожан ічнянських храмів, а й багатьох гостей, які з'їжджалися до поміщика Григорія Галагана у його Сокиринський та Ічнянський палаци.

Отже, ще з молодих років Рошак увійшов до плеяди славних майстрів з народу, які своїм творчим талантом – піснями та пензлем – прославили рідну Ічнянщину. За радянських часів ім'я Романа Рошака було несправедливо забуте, і в нашому місті лише дехто пам'ятав та знав про цю видатну людину. Проте, не всі про нього знають на Ічнянщині й тепер. Збираючи матеріали про життєвий та творчий шлях Рошака, я вирішив поспілкуватися з його нащадками. Микола Олександрович Матяшов охоче розповів, що на дворішці, де тепер він живе, колись стояла хата його предків. Він стверджує, що рід Рошаків має козацьке коріння. Його мати Олександра була дочкою Романа Корнійовича. Окрім неї, сім'я Рошаків мала ще три доньки. Найстарша Пелагея – мати нашого видатного земляка Героя Радянського Союзу полковника Олексія Негоди. Яюсь Олександра Романівна хвалилася сину, що дід Роман був не тільки талановитим художником і співаком, а ще грамотною і принциповою людиною.

Роман Корнійович мав великий авторитет серед ічнянців. Земляки довіряли йому й обрали своїм представником до Суду присяжних. І недаремно. У суді Роман Корнійович завжди мав власну думку й

умів відстоювати інтереси своїх виборців. У родині Матяшових зберігаються перекази про те, як ічнянці звернулися до нього зі скаргою на поміщика Григорія Галагана, який суворо заборонив людям ловити рибу та прати білизну в ставку, що поблизу його маєтку. Те водоймище і сьогодні омиває східні околиці нашого міста. А палац Галаганів ічнянці спалили і зруйнували в часи революції 1917 року. Запальний, але справедливий Роман Рошак добивався правди, і таки домігся: поміщик відмінив свою заборону.

З молодих років Роман хворів на туберкульоз легенів. Підступна хвороба рано звела його в могилу. На 49-му році життя самотній митець закінчив свій земний шлях.

Пригадую розповіді мого дідуся Кирила Титовича Штанька про те, як майже вся Ічня прийшла до Рошаків, щоб провести в останню дорогу талановитого земляка і борця за правду.

Повага до пам'яті померлого була така велика, що похорон правили кілька священиків. Відразу потому оголосили про збір коштів на спорудження пам'ятного знака на могилі. А вже через рік відрядили до Полтави підводу, де на чавунно-ливарному заводі Чорноярва відлили хрест із написом: «Искусному иконописцу. Сладкозвучному Пьеснопевцу, верному сыну своей Родины, человеку ума и правды. Незабвенному для Ични Роману Корнъевичу Рожцаку. Родился 1849 1 октября, умер 1898 29 сентября. Вечная тебе память, дорогой муж и отец».

Але при виконанні замовлення ливарники допустили помилку у прізвищі: замість Рошак написали Рожцак. А помітили це тільки тоді, коли хрест привезли в Ічню. Оскільки виправити це було просто, надпис так і залишили.

У 20 і 30-х роках минулого сторіччя, коли радянська влада вела непримиренну боротьбу з релігією, знахабнілі активісти не тільки закривали та руйнували церковні храми, а навіть нищили на цвинтарях прекрасні творіння меморіального мистецтва, розбирали, грабували надгробки і безсоромно використовували їх як матеріал для будівництва фундаментів будинків, сараїв, погребів тощо.

Проте на Шибенському кладовищі чавунний хрест з бетонним фундаментом на могилі Рошача виявився настільки міцним, що загребущі руки невігласів не змогли нічого вдіяти, він і нині стоїть непорушно. Роман Корнійович жив і творив у роки, коли пристрій

для запису і відтворення звуку (фонограф) тільки-но з'явився і ще не набув широкого застосування. Тому до наших днів не вдалося донести живий голос талановитого співака. Лише з покоління в покоління в Ічні передаються спогади про цей гідний подиву голос.

Дякуючи нащадкам Рощака, які упродовж довгих років ревно обєрігали живописні твори свого родича, а потім подарували їх нашому музею, сьогодні маємо змогу прилучитися до численних шанувальників оригінальних полотен нашого земляка й оцінити його талант.

Найцікавіше за сюжетом і найбільше за розміром полотно художника – «Тамна вечеря». В практиці живопису існує чимало варіантів зображення Ісуса Христа в оточенні його учнів – дванадцяти апостолів. Картина Рощака досить динамічна, усі послідовники Ісуса щиро спілкуються зі своїм учителем, лише Іуда відвернувся від усіх і в глибокій задумі обмірковує свій злочинний намір, через який згодом його ім'я стане символом підступності та зради.

Складне за сюжетом та композицією і полотно – ікона «Покрова». Динамічно відтворені персонажі та уміло підібрані фарби підсилюють задум художника. На іконі «Бог – отець Саваоф» Рощак відтворив щирого, доброго Бога з красивим обличчям народного мудреця і піднятим для благословення перстом. З дивовижним почуттям щирості та набожності художник зображував своїх персонажів, обдаровуючи їх прекрасними рисами та характерами добрих і благочестивих святих.

З великою пристрасною написаний невеликий за розміром портрет Тараса Шевченка. Вражають виразні, розумні та дещо сумні очі українського генія. Художник настільки правдиво відтворив образ Кобзаря, що коли занадто довго безвідривно дивитися на портрет, то мимоволі здається, що поет зараз оживе.

Мені доводилося бачити чимало різних портретів Тараса Григоровича. Найчастіше його чомусь зображували з насупленим і навіть гнівним поглядом. Рощак же відтворив поета з мудрим і натхненним обличчям. Може, саме тому не хочеться відходити від портрета.

Помітив, що відвідувачі музею затримувалися і біля автопортрета Романа Корнійовича. На портреті він худорлявий, стрункий, з лобом філософа та вольовим, рішучим і енергійним красивим обличчям. Невеликий прямий ніс, великі темні серйозні очі. Густе чорне волосся з ледь помітним проділом, зачесане на правий бік. Чорні м'які вуса, доглянута борідка клинком.

Щиро, з великою любов'ю народний умілець написав чудовий портрет своєї дружини Устини Юхимівни, яка походила з ічнянського роду Титикалів. Кругловиде, вродливе і добродушне обличчя з ледь помітними ямками на щоках. Великі карі очі замріяно дивляться вдалечінь. Художник уміло передав її характер. З усього видно, що вона врівноважена, спокійна, добра і мудра людина. Полотно художника – це новела без слів, у якій він щиро розповів про велику любов і глибоку повагу до берегині своєї сім'ї.

Серед експонатів виставки – і єдиний творчий доробок старшого Рощика – Корнія Федоровича. Його автопортрет написаний у першій половині XIX століття. Високий лоб, чималий ніс, з-під густих чорних брів спокійно дивляться волошкові очі. Рідесенькі вуса і ледь помітна борідка.

Творча палітра Романа Рощика досить різноманітна, він писав не тільки ікони і картини на релігійну тематику та портрети, але й пейзажі. Прикладом може бути картина «Вид містечка Ічні з Іваницької дороги». На полотні маляр відтворив день жнив. На передньому плані – дві півкопи збіжжя. А трохи далі – сільська сім'я, молоде подружжя згрібає скошені хліба.

В центрі – гарба, на її голоблі у білому полотняному одязі статечно сидить сивий дід, а біля нього – онук років трьох-чотирьох зосереджено слухає його розповідь.

За ставком, поміж дерев видніються селянські хати, вкриті соломою. А десь вдалині над самими верхівками дерев бовваніють маківки та шпилі чотирьох церковних храмів. Тоді в Ічні справді було чотири церкви: Нікольська, Воскресінська, Спасо-Преображенська та Успенська. Картина Рощика оповідальна. Автор уміло об'єднав у єдину композицію, на перший погляд, простий сюжет – жнивний день наших предків.

Мабуть, не випадково творчий доробок талановитого земляка «Вид містечка Ічні з Іваницької дороги» був представлений на губернській виставці, де дістав високе визнання, про що свідчить «Похвальний лист», який зберігається в Ічнянському історико-краєзнавчому музеї. У Рощика є чудові копії творів художників-класиків, а також прекрасні авторські полотна на світську тематику, які ще з дореволюційних років зберігалися в Чернігівському музеї. Особливо високо мистецтвознавці цінували ікони, написані на дошках, та світську

картину «Колесо фортуни». Розповідали, що цей твір був вельми складним для сприйняття. Художник відтворив на полотні чимало різних предметів, які мали символічне значення. Це неординарне полотно, ніби магнітом, притягувало відвідувачів музею, і біля нього завжди збирався натовп людей.

Але під час війни, коли у вересні 1941 року загарбники наближалися до Чернігова, художні цінності музею повантажили у вагон, щоб евакуювати їх у тил. Несподівано налетіли німецькі літаки, ворожа бомба влучила у вагон – і всі безцінні твори мистецтва, у тому числі й роботи Рошача, були знищені.

Та, на щастя, частина полотен Романа Корнійовича зберігалася в домашній колекції нащадків художника, і десять цінних творів було передано нашому музею. Тепер їх експонують на виставці. І викликають вони у відвідувачів велику гордість за талановитого земляка, який піснею і пензлем прославив рідну Ічню.

Зупинений політ

Хрущовська «відлига» повернула нам багато імен, які за роки культу особи Сталіна потрапили під жорна комуністичного тоталітаризму і на довгі роки лишилися за сімома замками. До числа талановитих майстрів поетичного слова, які розділили трагічну долю багатьох побратимів по перу, що загинули в застінках сталінських катівень, належав і український поет Григорій Саченко.

Григорій Кирилович Саченко народився 6 грудня 1905 року в селі Хаєнки, Ічнянського повіту на Чернігівщині, в родині робітника вагоноремонтних майстерень. Під час навчання в початковій трудовій школі Григорій виявив неабиякі здібності до науки і в 1922 році успішно склав іспити до педагогічного технікуму в м. Мрин. Позаяк ще зі шкільної лави хлопець мріяв бути вчителем, то навчався бездоганно, з великою любов'ю до обраної професії.

Улітку 1926 року юнак закінчив технікум, одержав посвідчення вчителя і, сповнений молодого енергії та творчого запалу, поїхав за направленням у село Сиволож (колишнього Комарівського, а тепер Борзнянського району). Знання, одержані в технікумі, молодий учитель щедро передавав своїм вихованцям.

Звичайно, просвітницьку діяльність Григорій не обмежував тільки школою. Він брав активну участь у громадському та культурному житті села.

В сільському клубі організував гуртки художньої самодіяльності. Від старожилів села записував стародавні народні пісні, думи, легенди, перекази, включаючи їх до репертуару діючих гуртків.

Ініціативного молодого вчителя-комсомольця помітили в районі. Незабаром його обрали до бюро Комарівського райкому комсомолу. Саме комсомол і направив Григорія вчитися до Києва. Талановитий юнак навчається в Київському інституті народної освіти.

Інститут Саченко закінчив у 1931 році. А коли з 1933 року цей навчальний заклад одержав статус університету, він продовжує навчання в університеті, а потім закінчує аспірантуру і викладає історію української літератури. В 30-х роках минулого століття Інститут

ім. Т. Шевченка Міністерства народної освіти УРСР переїздить з Харкова до Києва. Григорій Кирилович працює в інституті науковим співробітником. Спільно з молодими науковцями, палкими шанувальниками творчості Т. Шевченка, Саченко проводить складну дослідницьку та наукову роботу, готуючи до першого академічного видання твори Великого Кобзаря. Разом з Григорієм над вивченням творчої спадщини генія українського народу працювали письменники та критики Є. Шаблійовський, Ю. Костюк, П. Колесник, І. Гончаренко, Ю. Йосипчук, А. Костенко, Л. Сукачов та інші.

Науково-дослідницька робота вимагала величезної уваги до творчої спадщини Тараса Григоровича. Без елементарних умов, у тісному приміщенні інституту молоді ентузіасти ретельно вивчали і відкривали для нинішніх та прийдешніх поколінь творчу спадщину Великого поета. Буремні, людяні та правдиві твори Шевченка були взірцем для Саченка, вони, ніби життєдайна вода, додавали йому сили, пробуджували в серці інтерес та любов до красного слова, збагачували творчу палітру.

Перші спроби віршування у Саченка появилися ще під час навчання в педагогічному технікумі. А в 1926 році його поезії були опубліковані і дійшли до широкого кола читачів. З роками поетичний талант у Григорія розвивався і все частіше його вірші з'являлися на сторінках газет та журналів «Молодняк», «Глобус», «Життя і революція», «Літературна Україна».

Після Жовтневої революції 1917 року відкрилися нові течії в літературі. Біля першовитоків нового напрямку в поетичній творчості стояли: Василь Чумак, Василь Еллан (Блакитний), Павло Тичина, Максим Рильський, Володимир Сосюра, а згодом Микола Бажан. З часом талановиті поети вийшли на широкий шлях мистецтва і стали класиками української літератури.

Творчі ряди письменників 20–30-х років поповнювалися за рахунок талановитої молоді. Життя показало, що з цих літераторів вийшло чимало відомих письменників. Це зокрема Яків Баш, Іван Вирган, Любомир Дмитерко, Ігор Муратов, Анатолій Шиян та інші.

До цієї плеяди талановитих митців належав і мій земляк Григорій Саченко.

Григорій Кирилович був членом Спілки селянських письменників «Плуг», яку очолював Сергій Пилипенко. До спілки входили Сава Божко, Володимир Гжицький, Андрій Головка, Григорій Епик,

Олександр Копиленко, Іван Кириленко, Петро Панч та інші письменники. «Плужани» проводили велику культурно-освітню роботу в селах України і палко виступали за тісне спілкування революційного селянства і пролетаріату та створення нової соціалістичної літератури.

Слід згадати, що видатними поетами згодом стали: П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра, М. Бажан, а згодом А. Малишко.

Сторінки тогочасних газет, журналів, книжок і підручників рясніли їхніми поезіями. Отже, немає нічого дивного, що бурхливе життя тієї пори знайшло відображення і в творах Саченка.

Поет дуже вимогливо ставився до своєї творчості. Кожен новий вірш не поспішав публікувати. На його робочому столі постійно «відлежувалася» кипа поезій, які він по кілька разів переписував, старанно підбирав влучні епітети та метафори, наполегливо шліфував, доки вірш не набував художньої досконалості.

Чи не тому за його коротке творче життя світ побачили всього дві збірки поезій – у 1931 році «Зустрічний ентузіазм», у 1936 році, «Зеніт» та низка літературних розвідок.

Було б помилково думати, що поетична палітра Саченка була однобічно-вузькою, що поет лише оспівував працю радянського народу та соціалістичні перетворення, які за його життя відбувалися на Україні.

В поезіях Саченка зустрічаються твори, в яких він тепло і задушевно оспівує людські почуття, щире дружбу, любов, красу рідної природи. Він, ніби талановитий художник, словесними засобами малював яскраві, поетично-образні картини. В його творах відчувається досконала техніка віршування, глибинні думки, цікавий сюжет.

Поет народився в селі, тут пройшло його дитинство, тут він почав освоювати навколишній світ. Разом з однолітками ходив ловити рибу, у ліс по гриби, пас у полі худобу, допомагав батькам орати, сіяти, косити. На все життя запам'яталися йому рожеві світанки, казкове палахкотіння сонця у відблисках ранкової роси. Григорію було добре знайоме життя і праця селян. Може, тому так пристрасно й натхненно був написаний ним вірш «Жнива». Цю тему освітлювало не одне покоління поетів, а як вдалася вона Саченку, можемо судити з уривка вірша:

*На сон короткий тут не важ:
Гарячі дні. Вже йдуть жнива.
Вони в схід сонця починались,
Пливли в житах крильми косарок.
І небо наспіх напинало
Тугі вітрила серед хмар.
На сон короткий тут не важ, –
Гарячі ночі у жнива.
Вони беруть поля в обійми
Гарячих, жнивних, смаглих рук
І до зорі, до третіх півнів,
До сонця, що вгинає пруг.*

Автор уміло відтворює реалістичну картину хліборобської праці та динамічно передає напружену працю жнивників. Яскраві художні образи збагачують палітру вірша «...ще сонце плаває в росі – то ж вийдем з косами усі...», «...Як пахне! Наче цвітом лип. Медовий, свіжий житній хліб..!»

Поет серйозно ставиться до свого поетичного слова. Він прискіпливо обдумував сюжет кожного вірша, підбирав яскраві художні образи, метафори, епітети. Григорій розумів, що в мудрому слові закладена велика духовна сила та глибина. Він завжди пам'ятав про обов'язок поета перед народом і закликав майстрів слова бути вимогливими до себе, не розмінюватись на дрібниці, не впадати в словесну еквілібристику, а писати так, щоб словам було тісно, а думкам – широкий простір.

Своїм кредо творчості поет обрав вислів І. Франка «Якби ти знав, як много важить слово». У поетичний рядок класика української літератури Саченко вкладав максимум пристрасті свого таланту і творчої душі. Свій творчий принцип він окреслив поемою «Слово», епіграфом до якого взяв рядки Великого Кобзаря:

*Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.*

Т. Шевченко

*Ти прийдеш до мене
З безсонних ночей
Дисонансами, дикими шумами*

*Ти нервуєш мене,
Жаром груди печеш, –
Я ж благаю, – щоб звуками Шумана.
Ти яришся навкруг,
Закипаєш вогнем,
Ти неясне, як присмерки вулиць,
Як жага у степу:
Стиглий колос там гне, –
Шум хлібів, що його ми забули...
... ..
Так заходить нежданно
В заюжений день,
Наче скалка, ущемлене слово,
Мов цензура стоїть,
Від порогу не йде,
І зловити – даремно, – не зловши.*

Тема кохання була і залишається найактуальнішою у творчості поетів усіх часів і народів. Але сьогодні дивно читати про те, що у роки, коли жив і творив Саченко, багато критиків і літераторів зятято виступали проти оспівування у мистецтві теми кохання, і в тому числі в поезії людської любові, мотивуючи тим, що комуністи не повинні славити тему кохання, позаяк буцімто вона відображає «буржуазні пережитки». Критики тієї пори закликали митців усіх жанрів у своїх творах більше відображати тему соціалістичної праці, індустріалізації та колективізації Країни Рад.

Всупереч настирливим рекомендаціям критиків Григорій Саченко писав правдиві ліричні вірші про людські взаємини, відтворюючи у своїх поезіях палку, щирю і красиву любов, наприклад, «Про ровесниць». Животворним кришталевим струмком і правдивими рядками позначається також вірш цієї теми «Стрибок!» На тлі розповіді про парашутний стрибок з літака автор відверто і зворушливо говорить про прекрасні почуття до коханої. Світлим ліризмом віє від цього вірша, ледве помітним штрихом поет малює прекрасний образ дівчини. У вірші чимало цікавих художніх образів і творчих знахідок: «Дня голубий парашут», «Дихають сіллю вітри!», «Дівчино-серце,

русява», «Дай-но очей своїх синь!» тощо. Цікаво, що вірш про кохання написаний у стилі репортажного жанру.

Зірке око Григорія уміло в буденному житті помітити цікаві і неординарні картини, а його поетична душа яскравими барвами художнього слова животрепетно відтворювала побачене й пережите. Щоб знайти шлях до серця читача, він наполегливо шукає нові художні образи і прийоми. У вірші «Шевченко» автор не відтворює словесного портрета Великого Кобзаря, а за допомогою влучно підібраних метафор та епітетів малює яскраві картини, які повертають нас у епоху, коли жив і творив Шевченко. У поетичних художніх образах вірша відчувається присутність Тараса Григоровича, рядки вірша випромінюють ауру і революційний дух геніального поета-мислителя.

Ще під час студентських років у Києві Саченко познайомився із земляком, молодшим братом українського поета Василя Чумака Миколою. Чумак був на чотири роки молодший від Саченка, він закінчив літературне відділення інституту народної освіти (нині Київський державний університет ім. Т. Шевченка) і навчався в аспірантурі. Про дружбу Григорія Саченка з Миколою Чумаком свідчить вірш «Мандрівка до міста Віжня», якого Григорій присвятив землякові. У своєму творчому доробку автор палко виступає проти міщанства. Микола Чумак був талановитим поетом, писав вірші і працював над науковою дисертацією про творчість свого старшого брата Василя.

На жаль, мрії і плани молодшого Чумака не збулися. В 30-ті роки минулого століття колишній Радянський Союз охопила епідемія доносів. В народний комісаріат внутрішніх справ надходили доноси: наклепи від дружин на чоловіків і навпаки, діти писали доноси на батьків, родичі на своїх близьких, друзі – на своїх знайомих і так далі. Багато негідників, щоб зробити кар'єру або просто проявити себе, користувалися цим брудним засобом і часто на людській крові та кістках будували своє благополуччя.

У Миколи Чумака був друг Георгій Колісниченко, в 1936 році його дружина Ганна донесла в НКВС про націоналістичні настрої Миколи. При обшуку у Миколи Григоровича виявили наган, але дозволу на носіння зброї у нього не було. І коли стали цікавитися, звідки у нього наган, то виявилось, що він давно купив його у Григорія Саченка.

Слідча ниточка потяглася до Григорія Кириловича, йому було інкриміновано злочин, що він поставляв зброю терористу Миколі Чумаку. І 3 листопада 1936 року Саченка арештували. На слідстві він категорично заперечував свою причетність до будь-якої антирадянської організації. Але переконати упереджених слідчих не вдалося. Крім того, його запідозрили у зв'язках з репресованими раніше членами письменницької організації «Плуг» Сергієм Пилипенком, Володимиром Гжицьким та іншими, і його доля була вирішена.

Після того, як у 1956 році на XX з'їзді КПРС Микита Хрущов розвінчав культ особи Сталіна, в сталевих сейфах комітету Державної безпеки було виявлено обвинувачувальні документи багатьох репресованих. Відшукали й особисту справу поета Григорія Саченка, в якій було зазначено, що Саченко Г.К.: «...був учасником української контрреволюційної організації і входив до однієї з бойових груп, керівником якої був Чумак М.Г.» Військовим трибуналом Київського військового округу 9 червня 1937 року Г. Саченко був засуджений на 8 років тюремного ув'язнення з поразкою в політичних правах упродовж 5 років і конфіскацією особистого майна.

Репресованого поета для відбування строку покарання відправили на Далекий Схід. У далекосхідних тюремних таборах 16 січня 1939 року загинув талановитий поет.

Несподіване лихо викликало у родині Саченків таке душевне потрясіння, що незабаром від тяжкого горя і страждань помер батько, а на матір періодами почало находити затьмарення розуму. Нещасна жінка ходила вулицями села, блукала в лісі, полями і шукала свого сина.

Марія Пилипівна Саченко, ненька репресованого поета, двадцять два роки жила з несправедливим клеймом матері «ворога народу».

І тільки після XX з'їзду КПРС, на якому було розвінчано культ особи Йосипа Сталіна 21 жовтня 1958 року поета було реабілітовано. Активну участь у реабілітації доброго імені Григорія Саченка брало Правління Спілки письменників України, а також його колишні друзі та побратими по роботі в Інституті літератури ім. Т. Шевченка Євген Шабліовський та Степан Крижанівський.

Безумовно, до нас дійшли не всі поезії члена Спілки письменників СРСР Григорія Саченка, чимало їх згубилося в архівах НКВС, частина розפורшилася по різних періодичних виданнях. У 1964 році в Київ-

ському видавництві «Радянський письменник» світ побачила по-смертна поетична збірка Григорія Саченка «На чатах». Передмову до книжки написав літературознавець Микола Пивоваров. Можна вважати, що він особисто знав Григорія Кириловича, оскільки вони одночасно навчалися в університеті. Редагував книжку відомий поет Іван Гончаренко, з яким Саченко колись працював у Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка. До збірки ввійшли поезії Саченка з книг «Зустрічний ентузіазм» (1931) та «Зеніт» (1936), а також з різних періодичних видань та особистого архіву поета, який упродовж багатьох років бережно ховала від державного ока мати репресованого поета.

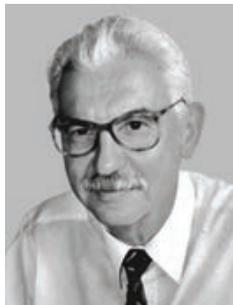
Минуло немало літ, як пішов із життя Григорій Саченко. У нашій країні відбулися великі політичні та соціальні зміни. Розпався колишній Радянський Союз, до складу якого входила і УРСР. Сьогодні Україна – вільна суверенна держава.

Само собою зрозуміло, що окремі твори Саченка в нових умовах життя суттєво втратили свою актуальність та ідейно-художню цінність. Однак, чимало цікавих творчих знахідок, художніх образів і спостережень залишає нам поетичний світ Григорія Саченка. В його творах відчувається щира авторська любов до поетичного слова, до людини, до рідної землі. Отже, його твори – це наша історія, і ми повинні знати, про що писали поети 20–30-х років минулого століття, як розвивалася українська поезія. Григорій Саченко був на передовому краї майстрів красного письменства, які упевнено торували шлях до класичної української поезії пожовтневої доби. Мовою поезії вони писали історію нашої Вітчизни.

У тридцять один рік арештували поета. Недовго після того прожив він. Не встиг розквітнути його поетичний таланти. Він тільки-но вийшов на широкий шлях літературної творчості, тільки-но відчув смак поетичного слова і тільки-но злетів у безкрає небо поезії. Але не встиг розправити творчі крила, як сталінські опричники зупинили його поетичний політ.

Патріарх української журналістики

У моїй оповіді піде мова про видатну особистість в історії української журналістики, другої половини ХХ сторіччя – друга мого дитинства і шкільного товариша Аркадія Сидорука.

В райцентрі Ічня, що на Чернігівщині, 7 листопада 1937 року в сім'ї лікаря акушера-гінеколога Федора Фавстовича Сидорука з'явилася на світ третя дитина – хлопчика назвали Аркадієм.

Із ранніх дитячих років, Аркадій назавжди запам'ятав літній сонячний день, коли уперше почув коротке, але жорстоке слово «війна».

Відразу старший брат Фавст, у неповних 17 років, добровільно пішов на війну з гітлерівською Німеччиною.

А згодом і батька, який працював завідуючим відділенням Ічнянської районної лікарні, провели у фронтову дорогу.

І залишилися у сім'ї Сидоруків: бабуся, мама, старша сестра Дальвіна та єдиний трирічний «мужчина».

14 вересня 1941 року фашисти захопили Ічню, і стали не тільки грабувати, але і розстрілювати мирних людей. Із Аркадієм ми майже ровесники, отже добре пам'ятаємо голодні, холодні і жахливі роки фашистської окупації. Адже, разом з дорослими, наші маленькі серця також переживали страхіття німецького рабства.

І сьогодні пам'ятається, як моя мама та старші сестра і брат переховувалися від облав, щоб не схопили та не вивезли на примусові роботи до Німеччини.

І разом із усіма ічнянцями безмежно раділи, коли рівно через два роки 14 вересня 1943 року радянські війська звільнили наше місто.

А, коли відгриміла Друга світова війна, першим додому повернувся брат Фавст він воював під Кенігсбергом і на Далекому Сході. Ще до війни, мріяв, як і батько стати лікарем, отже, не вагаючись вступив до Чернівецького медичного інституту.

По закінченню освіти, до останнього дня життя працював в Козелецькій районній лікарні, Чернігівської області, спочатку хірургом, а згодом головним лікарем. Був учнем Миколи Амосова. Отримав звання Заслуженого лікаря України і кандидата медичних наук.

Федір Фавстович був головним хірургом військово-польового шпиталю, отже, його демобілізували лише в 1947 році, після закінчення війни з фашистською Німеччиною.

Вочевидь немає такої родини, яку б обійшло горе війни. У Сидоруків був Богдан – прийомний син, якого Федір Фавстович знайшов немовлям під час голодовки 1921–1923 рр. Богдан пішов на фронт курсантом Харківського бронетанкового училища і згорів у танку, у вересневі дні 1941 року, коли німці наступали на Київ. Його прізвище викарбуване на постаменті Слави у м. Біла Церква.

Із Аркадієм ми майже сусіди, отже, разом зростали. Серед нашої хлоп'ячої ватаги, лише він був із інтелігентної родини, але ніколи не хизувався своїм соціальним статусом, і не вивищувався над своїми ровесниками, був надзвичайно скромним і товариським, за що, ми називали його коротко і ласкаво Арік.

Позаяк ще до школи він навчився читати і писати то до першого класу не ходив. У 1955 році Арік закінчив Ічнянську середню школу № 1 і вирішив здобути професію журналіста, але добре іноземної мови не знав. Отже, невідомо, як би склалося його професійне життя, як би протягом декількох місяців, Аріка не навчила, рідної для неї німецької мови Зінаїда Іванівна Волкова, вихованка інституту благородних дівиць, яка від імені жителів Санкт-Петербурга вітала президента Франції Раймона Пуанкаре. Учень виявився настільки здібним, що за короткий час оволодів французькою мовою.

Отже, успішно здав вступні іспити на факультет журналістики Київського університету і у 16 років став студентом престижного учбового закладу. Його однокурсниками з німецької групи були дисиденти Вячеслав Чорновіл, Гриць Гайовий, Петро Скачок.

Із усіх викладачів факультету журналістики найбільше виділявся декан факультету журналістики Матвій Михайлович Шестопад. Він був неперевершеним знавцем української мови і щирим патріотом України. Любов до рідної Вітчизни і мови, старанно прививав своїм вихованцям. Він умів побачити здібних до журналістики студентів і уміло сприяв розвитку молодих талантів, не жаліючи для них ні сил, ні часу.

Матвій Михайлович був педагогом високої культури та ерудиції, намагаючись вникнути в психологію навчання молоді завжди старанно готувався до лекцій.

Під час занять розвивав у студентів почуття патріотизму і людської гідності та свідомого і відповідального ставлення не тільки до професії журналіста, а взагалі до поведінки людини в суспільстві.

Намагався, щоб студенти мали не тільки різносторонні знання, але при потребі, уміли орієнтуватися в багатьох нестандартних ситуаціях.

Його просте і дружелюбне ставлення до студентів, приваблювало молодь і викликало захоплення різнобічності знань навчителя.

Природний розум, щирість, чоловіча краса і висока порядність, були основними рисами цієї дивовижно рідкісної і світлої людини.

Матвій Михайлович був улюбленцем молоді, він добре знав їхню психологію та настрої і часто говорив – що не студент, то своя доля і розум, свої уподобання, свій характер.

Але, коли за вільнодумство його виключили із КПРС і поставили умови публічно визнати вину, як людина кришталевої моралі Матвій Михайлович відмовився від прилюдного каяття, через що життя його закінчилося трагічно.

З рокам чимало його вихованці стали-гордістю української журналістики, а окремі навіть відомими письменниками. І з великою вдячністю згадують свого викладача, який належав до плеяди сівачів розумного, доброго, вічного.

Нині історичну правду відновлено. З метою вшанування пам'яті Матвія Михайловича Шестопаля у Київському інституті журналістики відкрито алею його імені та встановлено меморіальну дошку.

Сидорук із великим задоволенням навчався в університеті і оскільки він добре знав німецьку мову то його та ще двох однокурсників, добродушна Юзефа Адамівна Смичківська звільнила від занять.

Своє навчання Аркадій побудував на самоосвіті, отже, на лекції майже не ходив, але старанно і багато працював у різних бібліотеках і охоче відвідував курси по вивченню іспанської мови, які вів колишній республіканець Хуан Гомес.

У 1956 році в Ічнянській районній газеті «Ленінський шлях», Сидорук проходив свою першу виробничу практику. І хоча відтоді минуло майже 60 років, але він до дрібниць, до запаху друкарської фарби, пам'ятає свою першу в житті публікацію. То був нарис про славного земляка, видатного поета-лірика, початку ХХ століття Василя Чумака.

Під час окупації Києва денікінськими військами, юного поета арештували і по-звірячому катували, але не добившись ніяких зізнань 4 грудня 1919 року розстріляли.

Мало прожив поет-новатор, але залишив цінну творчу спадщину. Вічно молодим, назавжди, залишився він в українській літературі. Нарис про юного митця, практикант написав на основі бесід з коханою дівчиною Василя, Вірою Нікольською і старою більшовичкою Ганною Омельченко особисто знайомої з Чумаком та аналізу творчості поета.

На початку другої половини 50-тих років минулого століття розпочалася журналістська діяльність Аркадія Сидорука.

Із студентських років Аркадій був знайомий з відомим художником-земляком Петром Басанцем. Петро Олексійович – великим майстром портрета. Він створив галерею прекрасних портретів П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри, А. Малишка, О. Корнійчука, Н. Рибака, О. Гончара, Ю. Мушкетика, Н. Забіли, М. Стельмаха та інших видатних українських письменників. Саме по рекомендації Басанця Аркадій якийсь час був особистим секретарем видатного поета Павла Тичини. Отже, мав можливість спілкуватися з легендою української поезії, та заглибитися у його творчість і духовний світ.

Навсні 1960 року під час випускних іспитів на факультеті журналістики Київського університету, голова державної комісії редактор «Робітничої газети» Юхим Антонович Лазебник був вельми вражений, що Аркадій Сидорук вільно володіє кількома іноземними мовами, та ще й добре розуміється у міжнародних відносинах. І несподівано запропонував хлопцю роботу в престижній газеті, яку він тоді очолював. Оскільки випускник добре знав іспанську мову то одночасно його запросили до Москви, працювати в центральній молодіжній газеті «Комсомольській правді». Але хлопець не захотів залишати Київ і відмовився їхати до білокам'яної столиці.

У пам'яті Аркадія назавжди залишилися далекі роки, коли він почав працювати в найпрестижнішому українському виданні «Робітничій газеті». Це були не тільки прекрасні роки його молодості, але роки освоєння професійної майстерності журналіста. Виявилось, що крім знань одержаних в університеті, потрібен був досвід та уміння

готувати яскраві матеріали, щоб вони лягали на душу читача й запам'ятовувалися.

Колективу редакції Лазебник прищеплював імунітет проти шаблонного формалізму і закликав писати так, аби до кінця публікації читач не втрачав інтересу до надрукованого матеріалу. Він часто говорив: «Чимало людей читають нашу газету» і вимагав, щоб навіть до невеликої публікації підлеглі ставилися з відповідальністю, з розумінням, що є сила друкованого слова.

Він уміло правив матеріали, які готувалися до друку й тактовно указував авторам на огріхи та прорахунки. Редактор та його заступник Іван Микитович Тетерук усіляко підтримували Аркадія і тактовно вчили, як шукати цікаві сюжети й готувати виразні та глибинні публікації.

Відтоді проминуло не одне десятиліття, але Антон Юхимович Лазебник та Іван Микитович Тетерук назавжди залишилися в серці Аркадія Сидорука як мудрі і щирі наставники, які хлопцю із провінціального містечка Ічні показували стежину у творчий світ цікавої, але нелегкої професії журналіста. Завдяки розуму та організаторським здібностям Юхима Лазебника «Робітнича газета» була тоді одним із найкращих видань усього СРСР. У ті роки велику статтю про «генералів радянської журналістики» оприлюднила була американська газета «Нью-Йорк таймс». У зарубіжній публікації згадувалися три «генерали»-редактори газет «Правда» Сатюков, «Известия» Аджубей, «Робітнича газета» Лазебник. Проте не зважаючи на те, що «Робітнича газета» входила до найпрестижніших видань того часу, вона не мала власних кореспондентів за кордоном.

Позаяк Аркадій досконало володів кількома іноземними мовами, отже, якось запропонував Лазебнику організувати міжнародний телефонний марафон, щоб на сторінках їхньої газети з'явилися публікації із закордонного життя.

Редактор без зволікань схвалив ініціативу молодого журналіста. Окрилений підтримкою, Сидорук перший серед українських журналістів розпочав міжнародний телефонний марафон.

Із кабінету редактора дзвонив до Великобританії, Франції, Німеччини, Австрії, США, Австралії, Чілі та багато інших країн світу

і уміло брав ексклюзивні інтерв'ю, які використовував у своїх неординарних публікаціях.

Відтоді минуло багато років, але чимало матеріалів Аркадія Сидорука назавжди залишилися в історії української журналістики, а окремі навіть стали хрестоматійними.

Якось гортаючи німецький журнал «Штерн» він натрапив на телефонний номер генерала бундесверу Ганса Бекке. Журналіст вирішив подзвонити на військову базу. Німецька телефоністка, яка з'єднувала абонентів не второпала, що телефонують із Києва (адже Київ і Кіль звучать дуже схоже) і сказала генералові Бундесферу, що його турбують із Кіля.

Бездоганна німецька мова співрозмовника, налаштувала Бекке на відвертість, він дуже охоче і довго говорив, не здогадуючись, з ким спілкується, отже, повідомив чимало зайвого, а коли нарешті зрозумів, що розмовляє з українським журналістом, роздратовано кинув слухавку. Зібраний цікавий матеріал Аркадій Федорович опублікував під заголовком «Розсекречений Бад-Емс, або чому генерал Ганс Бекке кинув телефонну слухавку».

Пишу ці рядки й думаю про те, що окремі методи роботи журналіста можна порівняти, із роботою слідчого. Адже в журналістських розслідуваннях, дуже багато працелюбства, настирливих пошуків, та скрупульозних досліджень.

Прикладом може бути документальний репортаж «Поки убивці ходять по землі» оприлюднений в «Робітничий газеті» восени 1969 року. Матеріал відтворено у найскладнішому жанрі-журналістського розслідування. Сидорук витратив декілька місяців на пошукову роботу, щоб знайти у Німеччині телефон бургомістра, колишнього групенфюрера СС начальника поліції порядку рейхскомісаріату України в Києві, Альфреда фон Бомгарда і зв'язатися з ним по телефону за номером 494 у броварському місті Прін-ам-Хімзее.

Згодом Іван Микитович Тетерук мені розповідав, коли «Робітничя газета» оприлюднила велику викривальну статтю про нацистського злочинця Альфреда фон Бомгарда, в Києві біля газетних кіосків шикувалися черги, щоб придбати газету з публікацією Аркадія Сидорука.

Як у нинішні часи, так і у роки колишнього СРСР, до Києва – столиці України, – часто приїздили лідери багатьох держав світу.

Але журналіста-поліглата Аркадія Сидорука, як неблагоннадійного постійно викреслювали зі списків кореспондентів, яких запрошували на зустрічі з керівниками іноземних держав. Приводом такої недовіри був підлий наклеп колишнього однокурсника по університету, який патологічно заздирив Аркадію, як знавцю багатьох іноземних мов, і набрехав відповідальному працівнику Центрального Комітету Комуністичної Партії України, що нібито батько Сидорука – уніатський священник.

Але це була цинічна брехня. Федір Фавстович Сидорук ніколи не мав ніякого відношення до релігії, після закінчення медичного інституту працював лікарем, а в 1934 році приїхав до Ічні і в районній лікарні працював акушером-гінекологом. Пройшов три війни: брав участь у звільненні земель Західної України, та у війні з Фінляндією, а з перших місяці і до закінчення Другої світової війни, був головним хірургом військово-польового шпиталю, пройшов пекло Сталінградської битви. Після демобілізації повернувся додому. Пам'ятаю, у повоєнні роки, чимало фронтовиків доношувли військовий одяг, пригадую що і Федір Фавстович якийсь час ходив у офіцерський формі із вузькими срібними погонами майора медичної служби. Спочатку працював у пологовому будинку за фахом, а згодом багато років був головним лікарем Ічнянської районної лікарні. Мав величезний авторитет не тільки на Ічнянщині, двічі обирався депутатом Верховної Ради УРСР, удостоєний найвищої державної відзнаки ордена Леніна та звання заслуженого лікаря УРСР. Дякуючи його авторитету та невтомним клопотам в нашому місті спорудили типове приміщення районної поліклініки. А ще він володів мистецтвом гіпнозу, який застосовував при особливо тяжких пологах, саме завдяки таким здібностей врятував життя багатьом жінкам та немовлятам.

Коли мені доводилося бувати у хаті Сидоруків, я бачив, що жили вони занадто скромно, дивувала тільки велика домашня бібліотека. У нашому місті говорили, що частину своєї заробітної платні Федір Фавстович витрачав на потреби лікарні. Мій колишній сусіда Петро Меферт, який працював у лікарні двірником, якось розповідав, що до його невеликого заробітку Сидорук постійно доплачував власні гроші.

Старші покоління ічнянців і сьогодні з глибокою вдячністю згадують лікаря чарівника, який 60 років свого життя присвятив

медицині. З метою вшанування пам'яті Федора Фавстовича Сидорука на приміщенні нашої райполіклініки встановлено меморіальну дошку та на честь його імені в Ічні названо вулицю.

Вище я уже згадував про те, щоб взяти потрібне інтерв'ю Аркадію Федоровичу доводилося витратити не тільки багато часу та енергії, але мати не аби яке терпіння та наполегливість. Наприклад у квітні 1973 року, після закінчення робочого дня, довелося чекати до опівночі, коли нарешті телефоністка з'єднала два віддалені континенти – Європу і Латинську Америку, і через океани та моря із Сантьяго, столиці – Чілі, долинув приємний голос Сльвадора Альєнде. Президент доброзичливо поцікавився: «Яке Ваше перше запитання, товаришу?». Під таким заголовком «Робітничка газета» оприлюднила неординарне інтерв'ю А. Сидорука.

У радянські часи мій земляк, працював на рівні журналіста світового масштабу. Адже в Україні він був засновником нового професійного жанру і єдиним в республіці журналістом-міжнародником. Отже, можна тільки здогадуватися, як не просто та тяжко і навіть ризиковано, працювалося другу мого дитинства

Наведу такий приклад, коли альпіністи підкоряють вершину, першим завжди іде самий сміливий, який не боїться ризикувати своїм життям. Адже він може зірватися зі скелі і покалічитися, і навіть загинути. Отже, першому завжди трудніше від усіх. Не просто і навіть ризиковано у радянські часи, Аркадію Федоровичу довелося засновувати нову професію журналіста-міжнародника.

Цікаво, що творчий досвід Сидорука вийшов за межі України, чимало журналістів інших республік із колишнього СРСР, відразу запровадили новаторство колеги і згодом досягли значних успіхів.

Не менш яскравою сторінкою у творчій біографії Аркадія Сидорука лишився і короткий час, коли йому довелося працювати вчителем англійської та німецької мови у с. Чемер, Козелецького району, що на Чернігівщині. Адже він повертався звідти до Києва вже не сам, а із вродливою та розумною дружиною Ганною, з котрою все життя ділить радощі й горе. А 2013 року на свято Покрови Пресвятої Богородиці Аркадій Федорович та Ганна Митрофанівна відзначили золоте весілля - 50 років подружнього життя. Вони виростили і виховали

двох прекрасних дітей – доньку Дальвіну і сина Федора, який унаслідував професію батька, журналіста-міжнародника, перекладача, поліглота. Вищу освіту син здобув у Київському університеті імені Т. Г. Шевченка та в університеті Вашингтона й Лі в США. Пригадую, як під кінець ХХ сторіччя та у перші роки ХІ сторіччя, з багатьох «гарячих точок» планети, де гриміла війна, московське та київське телебачення, досить часто транслювали правдиві репортажі Федора Сидорука. Працював він і на українських телеканалах ІСТУ, «Студія «1+1», 5 канал, ТВі та інших. Відзначений почесною нагородою Amnesty International («Емнесті Інтернешнл») за внесок у боротьбі за права людини.

Аркадій Федорович викладав англійську мову та зарубіжну історію в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка, там же навчався в аспірантурі факультету історії. Але доля стелила йому стежину в журналістику. І він повернувся до любимої професії і жодного разу не пошкодував, що обрав клопітну і відповідальну роботу журналіста.

Якось розповідав, що заняття всесвітньою історією, як і знання багатьох іноземних мов, не тільки розширило його світогляд, але було незамінним чинником в роботі журналіста-міжнародника.

У вісімдесяті роки минулого століття Іван Микитович Тетерук був гостем у моєї хаті, і розповідав, як тільки його призначили редактором, престижної на ті роки газети-вечірки, «Вечірній Київ», він згадав про Аркадія Сидорука і запропонував йому посаду в редакції газети. І, щоб зв'язатися з Австралією, Тетерук дозволив Аркадію Федоровичу ночувати у своєму кабінеті, майже два тижні поспіль довелося чекати зв'язку із Сіднеєм. Зате після розмови газета Australian Tribune («Остреліен Трибьюн» опублікувала сенсаційний матеріал «Телефонний дзвінок з Києва». Він починався фразою: «Чи знаєте ви, де розташований Київ?» – запитали на відстані декількох тисяч миль бездоганною англійською мовою з редакції «Вечірнього Києва». Згодом вся редакція «вечірки» дуже пишалася, що головна газета Австралії написала про видання «Вечірній Київ».

У своїй оповіді хочу згадати ще одного, мого шкільного товариша, нині покійного, – відомого журналіста Анатолія Туркеню, автора чисе-

льних радіопередач для українців, які проживають за кордоном. Оскільки у ті роки я працював режисером Ічнянських народних самодіяльних кіностудій «Сівач» та «Заспів» Анатолій Олександрович багато разів записував мене, для своїх передач. Під час чергової зустрічі, він розповів, що газету «Вечірній Київ» із публікаціями Аркадія Сидорука миттєво розкупували в кіосках столиці, бо кияни знали, що його матеріали вельми цікаві і оригінальні.

У минулому столітті, я передплачував журнал «Україна», що мав півмільйонний наклад і пропагував національну літературу і культуру. Головним редактором журналу був відомий письменник Василь Григорович Большак. Він не тільки добре знав Аркадія Сидорука, але і дуже цінував його талант журналіста-міжнародника, саме за ці професійні якості Аркадія Федоровича включили до редколегії престижного журналу. Він першим серед радянських журналістів зателефонував до США у в'язницю де перебувала Анджела Девіс. Пам'ятаю, як раділи ічнянці, за свого земляка, коли в журналі «Україна» читали велику й вельми цікаву статтю про далеку й багатьом із нас незрозумілу Анджелу Девіс.

Безліч сенсаційних матеріалів Аркадія Сидорука передруковували різні газети тодішнього СРСР. Особливо активно діяли молодіжні газети від «Московського комсомольця» до видань з прибалтійських республік та Середньої Азії.

На ті часи, авторського права не існувало, отже, за дозволом на передрук до Сидорука зверталися дуже рідко. За чисельні передруки він не отримав жодної копійки. Звичайно, як би він був практичною людиною, то міг би стати одним з перших в СРСР журналістом-багатієм.

В домашньому архіві Аркадія Федоровича зберігаються примірники престижного й до сьогодні «Московського комсомольця» з детективом на закордонні теми, та популярне видання «Неделя» у якому публікували його оригінальні матеріали.

Вище згадувалось, що у партійних верхах республіки Аркадія Сидорука вважали неблагонадійним. Але коли секретарем ЦК КПУ по пропаганді обрали Олександра Семеновича Капто, у житті Аркадія Федоровича відбулися великі позитивні зміни.

Свого часу Олександр Капто був головним редактором газети «Комсомольское знамя» у якій працював і Сидорук, отже, добре його знав, як порядну, чесну, щиру, правдиву і талановиту людину. І коли уперше в історії України, очільник Комуністичної Партії України Володимир Васильович Щербицький запропонував відрядити до ООН представника РАТАУ, на цю посаду було 13 претендентів. Але Капто рекомендував саме Сидорука.

Аркадій щиро зізнався, що період роботи у Нью-Йорку, який тривав майже 10 років, був фізично найважчим у його творчому житті. Окрім того, що представляв РАТАУ, то ще й доводилося працювати і кореспондентом ТАРС та висвітлювати діяльність ООН і частково американську тематику й водночас (на громадських засадах) – здійснювати представництво України при ООН. Обсяг роботи був величезний, роками поспіль доводилось спати по три-чотири години на добу.

Період роботи у Вашингтоні у професійному плані був для нього найцікавішим, хоча досить напруженим. Адже це були роки правління Єльцена, коли у Москві прислуховувалися до кожного слова в американській столиці. Усе це необхідно було оперативно відстежувати. А ще, Сидорук був акредитований при Конгресі і висвітлював діяльність «мозкових центрів». Саме в ті роки він пройшов хороший університет політології.

Робота в інформативному агентстві поглинала увесь час та забирали чимало енергії. Окрім поточної інформації в США, він був одним з найактивніших авторів статей у популярному віснику «Компас: комментарии, прогнозы, анализ события» та закритому «ИПК» (иностранные письма корреспондентов), матеріали якого ґрунтувалися переважно на ексклюзивній інформації. В Україні, це видання отримували лише КДБ та «ЮЖМАШ».

Аркадій Сидорук друкувався у інших тарсівських виданнях, зокрема у «Дипломатическом курьере» та у популярному тижневику «Эхо планеты».

У центрі міжнародних і стратегічних досліджень та в інших мозкових трестах спілкувався з геополітиком сучасності Збігневим Бжезінським.

Працюючи у Вашингтоні Сидорук був постійним автором престижного у професіональних колах часопису «США – экономика,

политика и идеология», надрукуватися в якому не легко було навіть докторам наук-американістам. Інтерв'ю Аркадія Сидорука з генеральним секретарем ООН Хав'єром Пересом де Куельяром та інші матеріали публікувалися у тижневику «Новое время», що виходив друком російською, англійською, французькою, німецькою, іспанською, польською, чеською та арабською мовами.

За роки роботи за кордоном Аркадій Федорович написав цикл портретів видатних державних діячів світу, чиє життя у той чи інший спосіб було пов'язане з Україною. Він хотів щоб українці знали їх імена. Адже, мабуть, небагатьом українцям відомо про те, що найкращий у світі з чисельних пам'ятників Тарасу Шевченку споруджено у Вашингтоні по ініціативі президента США Дуайта Єйзенхауера. Чи багато кому із нас відомо, що один з найвидатніших державних діячів ХХ ст. президент Франції де Голь під час візиту до Києва 1966 р. проголосив гасло «Хай живе Україна!»? Йому також Сидорук присвятив історичний портрет.

Увесь період президентства Рональда Рейгана пройшов на очах мого земляка. І у черговому портреті він відтворив американського президента, який підніс справу незалежності України до рівня незалежності балтійських республік та домагався від Михайла Горбачова звільнення з тюрем українських дисидентів і підписав указ, що санкціонував створення конгресово-президентської Американської комісії з дослідження голоду в Україні.

У Аркадія Федоровича, як у кожної успішної людини були заздрісники і коли він жив за кордоном із України йшли листи до ЦК КПРС, КДБ, до постійного представництва СРСР при ООН про те, що він агент ЦРУ і український буржуазний націоналіст. І невідомо як би склалася його доля коли б у ці роки його не підтримував і рішуче не став на захист, генеральний директор ТАРС Сергій Андрійович Лосєв. Він був видатним журналістом, хорошим організатором, та людиною рідкісних душевних якостей і розуму.

Після повернення з Нью-Йорку, незважаючи на унікальний досвід роботи Аркадій Сидорук не зміг найти роботу у Києві. І той-таки Лосєв запросив його до Москви, надав солідну посаду: заступника головного редактора редакції країн Азії ТАРС, поклопотався про службову квартиру, допоміг через ЦК КПРС отримати постійну

прописку у режимному місті, а і побудувати фешенебельну кооперативну квартиру у центрі Москви. І все ж Аркадій Сидорук і дружина урешті вирішили переїхати ближче до дітей та онуків – в Україну.

Сидорук – не тільки активно працював журналістом, він перекладав фільми для ICTV та Першого національного каналу з англійської, італійської та португальської мов.

Окрема тема в житті Сидорука-вивчення українського Голодомору. Він активно займався дослідженням цієї трагедії з 80-х років минулого століття, коли працював у США. Без перебільшення скажу, що на цю тему він написав більше, ніж будь-який журналіст України. У його чисельних публікаціях – новий підхід крізь призму діаспори в США, яка перша розкрила світові й Наддніпрянський Україні правду про нашу найбільшу національну трагедію і піднесла її визнання до державного рівня найбільшої потуги світу.

Сидорук писав історичні портрети не тільки про президентів, а й видатних діячів, які заслужили на це українським патріотизмом. Чільне місце серед його героїв належить і Джеймсу Мейсу, Сидорук його назвав «американцем, який став українцем». Адже він першим серед західних науковців публічно визнав Голодомор геноцидом, і очолив діяльність конгресово-президентської комісії, і став у світі голосом скривдженого народу.

Сидорук був особисто знайомим із Джеймсом і перипетії його життя правдиво відтворив у статі «Велич і трагедія Джеймса Мейса», яку оприлюднила газета «Дзеркало тижня». А у багатьох інших публікаціях Сидорук викрив міф про те, що Мейс знайшов щастя в Україні. Насправді життя його було подвійно трагічним: через українофільство він змушений був залишити Америку, а в Україні його мрія, задля якої переїхав сюди, – створити світовий центр з дослідження Голодомору-не знайшла підтримки.

Духовним попередником доктора Мейса, за його власним визначенням, був англійський журналіст Гарет Джоунз, який у розпал Голодомору, ризикуючи свободою і життям, пройшов селами вимираючої Слобожанщини і першим серед західних журналістів розповів світу страхітливую трагедію. Про його професіональний і людський подвиг Аркадій Федорович написав першу в українській пресі фундаментальну статтю «Джоунз, Мейс і Дюранті: що в їх іменах?».

У 2009 р. у видавництві Київ ВЦ «Просвіта», побачила світ перша книжка Аркадія Сидорука «Голодомор: коли Україна й світ визнають правду?». У книзі він написав: «Присвячую синові Федорові-продовжувачеві роду і правдолюбю». Автору було про що писати, адже тему Голодомору він досліджує вже чверть століття, ще відтоді, як у колишньому СРСР її вважали крамольною. А працюючи в Америці він був свідком, як діаспора США уперше домоглася утвердження історичної правди. Автор вважає, що найцікавіший у книзі розділ «Спомин життя. Фантазмагорія і реальність». Де він порівнює безпросвітне життя української селянки з Чернігівщини, яка пережила три голодовки і померла у шевченківській хаті, із повнокровним життям фермерів американського штату Айова, яке бачив на власні очі, і обидві розповіді не міняючи жодного слова записав на диктофон. Книга визвала великий інтерес у дослідників Голодомору та широкого кола читачів. За неординарне видання Аркадій Сидорук став першим лауреатом премії «Приз Гарета Джоунза».

Коли Аркадій Федорович та Ганна Митрофавівна повернулись в Україну, вони вирішили збудувати будинок в смт. Жденієво, що на Закарпатті і оселилися у мальовничому краї. Життя у Аркадія Сидорука – неординарне. Він багато бачив, багато знає, йому є, що згадати і розповісти людям. Отже, сподіваюся, що він напише ще не одну цікаву книгу.

Грані таланту

Було це настільки давно, що я вже й не пам'ятаю, коли саме почув, що артист театру і кіно Микола Сльозка – мій земляк. Але, коли мені стало про це відомо, я став більше ним цікавитися, і само собою зрозуміло, поступово відкривав все нові сторінки в його творчій біографії.

У великому селі Іваниця (колись райцентр, а тепер – село Ічнянського району), жило подружжя селян Сльозок. Глава родини Йосип Тимофійович був шевцем, і настільки вправним майстром чоботарства, що прославився далеко за межами села. Ольга Макарівна, дружина Йосипа – роботяща і дбайлива господиня. Бог дав сім'ї четверо дітей. Ольга найстарша – з 1920 р., Олександр – з 1923 р., Григорій – з 1924 р. і найменший, Микола, з'явився на світ Божий 30 квітня 1928 року.

Рід Сльозок відзначався працелюбством і довголіттям. Йосип Тимофійович прожив майже століття, а прадід Миколи Олексій топтав ряс аж 105 років і навіть добре пам'ятав часи кріпацтва, як служив конюхом у пана. А коли прийшов час збиратися в дорогу, з якої ніхто не повертався, покликав своїх нащадків і тільки встиг сказати:

– Дарую Вам свої літа і довголіття, – ласкаво посміхнувся і відразу тихо відійшов у потойбічний світ.

Десять на початку 30-х років у селі організували сільськогосподарську артіль «Незаможник», до якої місцевій владі за допомогою примусу та вольових заходів вдалося «загнати» чимало господарств. Але сім'я Сльозок категорично відмовилася вступати до колгоспу, за що їх постійно переслідували та обкладали непосильними податками.

В сім'ї Сльозок постійно недоїдали. А потім сталася біда – захворіли на тиф батько і мати. Всі діти дружно доглядали батьків, але, мабуть, найтяжче довелось одинадцятирічній Ользі. Адже, щоб приготувати страву на шість душ сім'ї, дівчинці доводилося щодня дуже рано вставати і багато працювати.

Та не встигли батьки після виснажливої хвороби стати на ноги, як на Україну насунула чорна хмара небаченого досі лиха – голодомору 1932–1933 років.

Всього п'ять рочків тоді було Миколі, але й досі болючим спомином відгукується в його серці той дикий жах, що сколихнув усю планету. За несплату непосильних податків місцева влада наказала розібрати їхній сарай та клуню і продати на дрова.

Затим прийшли комуністи та комсомольці і почали самовільно виносити з погребів картоплю. І коли батько запитав, по якому праву чинять самоправство, голова сільради, що очолював бригаду активістів, зухвало відповів:

– Єсть указаніє сверху: за несплату налогов недоимки погашать сельхозпродуктами.

Бездушних односельців не зупинили ні гіркі сльози матері, ні голосні ридання чотирьох голодних дітей.

Активісти до останньої картоплини очистили погріб. Щоб не померти з голоду, сім'я Сльозок відварювала та їла різне коріння, вживали в їжу лободу, липове листя, цвіт конюшини, білої акації, зав'язь калачів, ягоди пасльону.

Людське життя було нічого не варте, селяни помирали, мов мухи. Два чоловіки за спеціальні пайки, які видавала їм сільрада, щоденно їздили по селу і підбирали на вулицях та в хатах померлих з голоду. Ніби колоди, складали їх на підводі, везли за село і закопували в загальній ямі.

З північного заходу Іваницю омиває річка Смош, з північного сходу селом протікає невеличка річечка Солоха. Олександр та Григорій від ранку до вечора бовталися у воді, щоб піймати сачком якусь рибицу. Під осінь, коли на полях зібрали урожай, батько і старші сини ходили в поле розкопували нори ховрахів і забирали зерно, яке звірки заготували собі на зиму. Таким «промислом» займалося майже все село, отож не завжди щастило принести додому хоча б трохи зерна. Пізніше сім'я Сльозок дивувалася, як їм тоді вдалося вижити?

Напередодні першого вересня 1935 року батько підстриг Миколу та його старших братів, мати дала найменшому сину свої чоботи, а сестра Ольга подарувала брату пошиту нею полотняну торбу для книжок та зошитів, і хлопець разом із сестрою та старшими братами пішов до школи.

Над вхідними дверима сільського навчального закладу, ніби величезна ікона, красувався кольоровий портрет Йосипа Сталіна.

А трохи нижче, на червоному сатині, білили великі літери і Микола поцікавився: «А що там написано?» Ольга прочитала вголос: «Жити стало краще, жити стало веселіше!»

Микола здивовано перепитав: «Хто це так гарно бреше?» Олександр долонею похапцем прикрив рота брату, а Григорій штовхнув під бік і прошепотів на вухо: «Зараз замовчи! А вдома ми тобі все пояснимо. Зрозумів?» І хоча хлопець нічого не зрозумів, але відчув, що далі розмовляти на цю тему небезпечно.

А коли після уроків усі діти повернулися додому, то батьки суворо попередили Миколу, пояснили, що на Сталіна та членів уряду, і взагалі на комуністів не можна нічого поганого говорити, інакше всю сім'ю негайно арештують і вишлють на Соловки. Що таке Соловки, Микола уже знав, адже чимало розкуркулених односельців влада відправила в ті далекі та суворі краї.

Вчителька постійно говорила, що Сталін – головний вождь і керівник Радянської держави: він, ніби батько, в кожній сім'ї, турбується про свій народ. Але Микола тим завірянням не вірив, адже все село дуже бідувало, а у них вдома постійно недоїдали. Незважаючи на те, що батько гарний швець, на шість душ сім'ї у них було лише чотири пари чобіт, які вони носили по черзі.

Микола охоче ходив до школи, адже кожного дня він довідувався про щось нове і цікаве. А як вивчали біографію і творчість Тараса Шевченка, хлопець дізнався, що проїздом до Сокиринців геніальний поет двічі зупинявся в Іваниці і ходив стежками їхнього села. На уроках української літератури виявилось, що Микола найкраще декламує вірші великого Кобзаря. Від тих часів хлопець став активістом шкільної самодіяльності.

Якось Микола насмілився скопіювати з підручника портрет Григорія Сковороди. Хлопець так старався, що на диво своєї сім'ї та вчителів і однокласників бездоганно відтворив образ українського письменника і філософа. Микола так «захворів» новим захопленням, що перемалював і решту портретів письменників, які були в підручнику. Звичайно, він не мав ні кольорових олівців, ні фарб, то ж малював звичайним олівцем. Хлопцю дуже подобалося малювати, і він досить вдало відтворив портрети своїх рідних, друзів та односельців.

Десь під кінець 30-х років у селі стали жити трохи заможніше. Але несподівано 22 червня 1941 року розпочалася одна з найкривавіших воєн в історії людства – Друга світова війна.

Фашистські війська настільки стрімко просувалися на Схід, що 15 вересня 1941 року німці захопили Іваницю. Багато чоловіків призовного віку, в тому числі і глава сім'ї Сльозок, опинилися в окупації.

В роки війни поблизу Іваниці діяв невеликий партизанський загін. За наказом командування загону, старший брат Миколи Григорій поступив на службу кур'єра в Іваницьку німецьку комендатуру. Ризикуючи собою та життям своїх рідних, він передавав партизанам чимало цінної інформації. Та коли в кінці серпня 1943 року фронт став наближатися до Чернігівщини і навіть стало чути канонаду, Гришу викрили. Окупанти збиралися було арештувати і розстріляти сім'ю Сльозок. Але їх врятували сусіди, вони замурували Сльозок у погребі, де вони переховувалися до 17 вересня 1943 року, коли радянські війська звільнили село від фашистів.

Батька і Олександра та Григорія мобілізували на війну. Дякувати Богу, їм пощастило після Перемоги повернутися додому.

Микола продовжував займатися живописом і так «набив» руку, що в нього добре виходили портрети людей, написані тушшю на папері. Ще йшла війна і в село часто приходили похоронки. Родичі загиблих приносили Миколі часом потерті і порвані фотокартки і просили збільшити їх до портретного розміру. Він майстерно виконував замовлення, але гроші брати соромився і односельці віддячували юному художнику, чим могли.

Миколі вельми подобалася професія художника, по закінченню в рідному селі школи-десятирічки, він вирішив вступити до Київського училища прикладного мистецтва – за спеціальністю «живопис».

Згідно тодішніх сталінських законів, щоб селяни не тікали з колгоспів, їм не видавали паспортів. Отож, щоб кудись поїхати з села, треба було брати в сільраді спеціальну довідку. І коли Микола у сільраді «заікнувся», що хоче їхати вчитися на художника, – одержав категоричну відмову:

– Якщо всі із села пойдуть вчитися, хто буде працювати в колгоспі, щоб годувати міське населення?

На щастя, наступного року начальство в Іваниці помінялося, хлопцю таки видали потрібну довідку і він поїхав до столиці. Всі абітурієнти спочатку здавали екзамен «малюнок з натури». За роки захоплення живописом Микола настільки майстерно оволодів олівцем, що за лічені хвилини виконав завдання. Коли успішно здав і решту

екзаменів, то дирекція училища повідомила хлопцю, що, оскільки він пройшов хорошу самопідготовку і добре володіє технікою малярства, то його зарахують одразу на другий курс училища.

Безмежно щасливий, повернувся юний Сльозка додому. Коли в селі дізналися, що його прийняли до училища, всі односельці раділи, що Йосипів Микола буде вчитися на художника.

Восени, проводжаючи брата на навчання, старша сестра Ольга дала йому 30 карбованців. До Ніжина хлопець доїхав без проблем, але коли на залізничному вокзалі сідав у поїзд, що йшов на Київ, попав під холодну зливу і промок до нитки, дуже застудився. Сухий кашель роздирав легені, його постійно температурило. Почалися ранні холоди, а в нього не було теплого одягу, виснажений хворобою та через нестатки він змушений був повернутися додому. Так невдало закінчилася наука Миколи на художника.

Ще зі шкільних років він був учасником художньої самодіяльності в Будинку культури. В його характері та веселому погляді було стільки гумору й оптимізму, що йому завжди довіряли веселі ролі в спектаклях. Він настільки переконливо і правдиво грав Стецька та Голохвастого в п'єсах «Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка та «За двома зайцями» М. Старицького, що йому найбільше діставалося оплесків.

Микола дуже любив дивитися кінофільми. Часто йому здавалося, що він також міг би зіграти якусь роль. Але то були лише мрії сільського хлопця, про які він боявся зізнатися навіть собі. Отже, про вступ до театрального інституту він навіть не мріяв.

І наважився подати документи до Ніжинського культосвітнього технікуму. Оскільки хлопець мав середню освіту і хороші оцінки в атестаті зрілості, то його зарахували без вступних екзаменів, з терміном навчання в один рік.

Згідно тодішніх законів, випускників інститутів і технікумів направляли за призначенням відпрацьовувати три роки. Так, Микола опинився в Західній Україні, поблизу м. Ковеля, в селі Любимів, де працював директором Будинку культури. Веселий і дотепний директор був хорошим організатором і невдовзі став душею сільської молоді.

Та от пробив час призиву до армії. Коли парубок проходив медичну комісію, майор райвійськкомату саме вчився грати на баяні, довідавшись, що Сльозка – культпрацівник і уміє читати ноти, забажав,

щоб Микола допоміг йому оволодіти нотною грамотою. Зловживаючи своїм службовим становищем, він надовго затримав відправку допризовника. Усі хлопці, що разом з Миколою проходили комісію, уже давно прийняли військову присягу і служили в армії. А Сльозка терпеливо вчив майора нотної азбуки. На знак «вдячності» за науку офіцер відправив Миколу з останньою командою призивного року, яка мала поповнити військові частини Чукотки та Анадира.

Пізньої осені їх завантажили в товарні вагони, так звані «телятники», обладнані трьох'ярусними нарами та грубкою-«буржуйкою» і відправили ешелон на Далекий Схід. Цілий місяць поїзд котився в напрямку Владивостока. Дорога була довга і нудна, і щоб хоч трохи розважити товаришів по вагону, Микола почав читати вірші, яких знав безліч. Він захоплено декламував твори Т. Шевченка, О. Пушкіна, І. Франка, М. Лермонтова, Л. Українки, а також гуморески О. Вишні та О. Ковіньки. В одному вагоні з ним їхав молодий солдат, що був трубачем-сигнальником в ешелоні. Микола подружився з ним, і солдат не тільки навчив Сльозку грати на трубі, а навіть написав і подарував йому розклад клавіатури труби.

І коли поїзд прибув до Анадира, їх направили в авіаційну частину, де служба тривала три роки. Солдат-трубач познайомив Миколу з капельмейстером духового оркестру дивізії, який посприям, щоб Сльозку перевели до музичної команди. Через рік талановитий музикант став солістом оркестру і йому присвоїли перше військове звання ефрейтора.

Микола чомусь не носив «личку», за що йому неодноразово перепало від начальства. Якось за це до нього присікався комендант гарнізону, і коли почав Сльозку суворо чехвостити, Микола перевів гнів начальства на жарт: «Товаришу полковнику, мені соромно в мої солідні роки військову кар'єру розпочинати з ефрейтора».

В години дозвілля Микола продовжував малювати товаришів по службі. Якось чудові малюнки Сльозки побачив офіцер штабу дивізії і високо оцінив його талант. Сльозку негайно перевели з оркестру до дивізійної штабної команди.

Нарешті давня мрія Миколи збулася: він мав достатньо не тільки кольорових олівців, а й акварельних та олійних фарб. Проте доводилося малювати військові карти та різні схеми, діаграми та наочність для військових і політичних занять. Нечасто випадали такі хвилини, коли міг малювати те, до чого лежала душа.

А ще Микола був активістом художньої самодіяльності. Він майстерно грав Хлестакова в комедії М. Гоголя «Ревізор» і настільки оригінально відтворював солдата Швейка по творах Ярослава Гашека, що глядачі задихалися від сміху.

Траплялося, що Сльозці довіряли диктувати друкарці важливі штабні документи. А це було пов'язано з допуском до секретних військових документів, а оскільки Микола не був членом комуністичної партії, то начальник політвідділу дивізії полковник Зорін запропонував йому вступити до КППС. У Миколи не було ніякого бажання вступати до партії, то ж він злукавив, вирішив зіграти під Швейка:

– Сердечно вдячний за високу довіру, але щиро Вам зізнаюся, що я не можу бути членом партії.

– Чому? – здивовано поцікавився полковник.

– Я не зовсім згоден з деякими положеннями стратегічної лінії партії.

– Якими ще положеннями? – підозріло запитав Зорін.

– Думаю, нам ніяк не можна втрачати такого союзника, як Китай.

Було це в 1952 році, ще за життя Й. Сталіна. Полковник відразу збагнув, що можуть бути великі неприємності не тільки для Сльозки, а й для командування дивізії і, насамперед, для нього, якщо високе начальство дізнається, що в штабі дивізії служить «ворог народу».

Полковник виявився мудрою людиною і, щоб уникнути політичного скандалу і неприємностей в дивізії, суворо попередив Сльозку нікому не розказувати про їхню розмову. Само собою зрозуміло, що Микола дотримав слова і більше вже ніхто із офіцерів не говорив із Сльозкою на цю тему.

Незабаром вийшов наказ Міністерства оборони про те, щоб військових строкової служби, що мали середню освіту, направляти на курси офіцерів, по закінченню яких присвоювали звання молодшого лейтенанта.

Сльозку на курси не відрядили. В частині чекали інспекторську перевірку з Москви. З цієї нагоди готували театралізовану композицію за твором О. Твардовського «Василь Тьоркін». І тут виявилось, що Сльозка настільки майстерно грав веселого і дотепного головного героя, що годі було й думати, щоб його відпустити на навчання. Так прослужив він ще два роки, а, коли демобілізувався, то навіть без закінчення курсів офіцерів йому присвоїли звання молодшого

лейтенанта і відправили в запас, в документах написали: «офіцер політичної служби».

Коли Микола приїхав додому і ставав на військовий облік, в райвійськкоматі, виписуючи «Посвідчення офіцера», поцікавилися:

– А за яку провину Вас виключили зі членів КПРС?

– А я там і не був, – відповів він.

– Такого не може бути, щоб офіцер політичної служби був безпартійним, – категорично заперечили йому.

– Та я і сам не розумію, як таке сталося, – здивовано відповів Микола Йосипович, – адже наказ підписував М. Булганін (тодішній міністр оборони).

І працівник військкомату затер номер ВОС (воєнно-облікової спеціальності), а замість «політична служба» проставив «адміністративна служба». Відтоді час від часу Сльозці присвоювали чергові військові звання та «посади» і він «дослужив» аж до старшого лейтенанта, і під час Карибської кризи, коли між СРСР та США ледве не спалахнула війна, мав «посаду» коменданта штабу армії.

Відразу після служби в армії 1954 року Микола вступив на режисерський факультет Київського театрального інституту імені І. Карпенка-Карого. Йому дуже хотілося грати на сцені, отже, незабаром перевівся на акторський факультет.

Навчався у класі народного артиста України Верхацького Михайла Полієвктовича. Михайло Полієвктович був талановитим режисером і навіть неабияким театрознавцем. Він уміло прищиплював студентам любов до професії актора, до натхненної праці та прагнення наполегливо домагатися поставленої мети.

Верхацький вчив студентів споглядати життя і запам'ятовувати неординарні епізоди, яскраві характери й особистості, щоб використовувати їх в акторській професії. Микола уважно прислухався до порад педагога, його гострий зір фіксував ледь помітні штрихи людських характерів і старанно нагромаджував у своїй пам'яті. А коли виникала потреба відтворити якийсь сценічний образ, він ретельно перебирав у своїй пам'яті «картотеку» своїх запасів, вибирав потрібний характер, вклавши в роль всю свою творчу енергію, віддавати персонажу вся і все. Отже, не випадково, що вже на перших курсах навчання в інституті він помітно виділявся серед студентів.

Коли під час канікул приїздив у рідне село, охоче брав участь у художній самодіяльності Іваницького Будинку культури. Старше

покоління односельців і сьогодні пам'ятає земляка в ролях Бонавентури та Омелька в п'єсах І. Карпенка-Карого «Сто тисяч» та «Мартин Боруля» або Попандопула в п'єсі Л. Юхвіда «Весілля в Малинівці».

Частенько Микола відвідував вистави у столичних театрах і, природно, вчився в провідних акторів українського театру: Ю. Шумського, Г. Юри, В. Добровольського, Д. Мілютенка, Є. Пономаренка, М. Яковченка та інших.

При інституті діяла навчальна театральна студія, якою керував талановитий режисер, професор, народний артист України Соломарський Олександр Іванович. Під його орудою студенти вивчали і проходили практику з основ наук театру і кіно, наполегливо шліфували свою професійну майстерність.

Слід згадати, що чимало вихованців М. Верхацького та О. Соломарського згодом стали відомими артистами театру і кіно, зокрема В. Баєнко та Н. Наум, які навчалися разом зі М. Сльозкою, а дещо пізніше – В. Касян, Л. Удовенко, М. Мерзлікін, В. Попудренко, В. Вітер.

1958 року Микола Йосипович закінчив інститут. І лише йому одному з усіх випускників акторського факультету поставили оцінку «відмінно».

Будучи володарем червоного диплома, Микола Йосипович мав право вибору і при бажанні міг залишитися в одному з театрів Києва. Але він не спокусився на роботу в столиці, а на запрошення режисера одеського українського музично-драматичного театру імені Жовтневої революції Наума Юрійовича Орлова поїхав до сонячного міста над морем.

Вже з перших ролей Сльозки глядач відчув, що на сцену прийшов обдарований артист. Добрий, щирий, дотепний і талановитий новачок сподобався колективу театру і скоро здобув авторитет серед побратимів по сцені і визнання вимогливого одеського глядача. В перші дні роботи в театрі він познайомився з красивою і щирою дівчиною 1940 року народження Галею Ковальчук, яка була донькою театрального білетера і частенько заміняла свою матір. З часом дружба переросла в палке кохання, і вони побралися. Галина Яківна згодом також стала артисткою і подружжя разом грало в спектаклях, гастролювали з театром. Незважаючи на складність професії, Сльозки виростили і виховали сина Олесья та доньку Оксану, дали дітям освіту. Син працює програмістом комп'ютерної техніки, а донька-музикант.

Декілька років тому дружина Миколи Йосиповича відійшла за вічний пруг і син Олесь у пам'ять про маму доньку назвав Галиною.

Кожна, навіть невелика роль, вела Сльозку до розуміння великого смислу акторської діяльності. Для нього не існувало маленьких ролей, і кожен, навіть невеликий сюжет, був епізодом чийогось життя, яке він намагався відтворити яскраво та реалістично.

Микола Йосипович наполегливо і терпеливо вів пошуки вдосконалення акторської майстерності. В його роботі постійно відчувається оригінальність творчих думок і рішень. У ролях завжди простежується людська простота, доведена до віртуозності, він уміло і творчо змальовував кожен новий образ. Характерно, що його ролі були не тільки достовірними, він намагався зіграти їх глибинно, емоційно і лірично. Він, ніби спортсмен, кожного разу долав все вищий бар'єр, поступово удосконалював свою творчу палітру. В кожній новій ролі актор залишав свій яскравий і неповторний слід. Одним-двома характерними штрихами малював портрет свого героя, який назавжди запам'ятовувався.

Працюючи над новою роллю, він читав спеціальну літературу, ходив у магазин, на базар, придивлявся до людей, відшукував цікаві неординарні типажі, вивчав різні характери, міняв грим, ходу, манеру розмови і нарешті домагався того, що його герой був настільки живим і реальним, ніби він тільки-но вийшов із гущі людей.

У правдивому та яскравому відтворенні багатьох сценічних і екранних образів артист виявив глибоке знання людської психології та різнобічних характерів. Життєва правда, яскраве образне перевтілення органічно поєднуються в творчості артиста.

В його героях органічно поєднуються щирість, задушевність, іскринки гумору і почуття безпосередності, грав він завжди натхненно, правдиво і без найменшої театральної фальші.

Він ніколи не був самовпевненим і ніколи не домагався дешевої зовнішньої декоративності, а намагався проникнути в глибину і внутрішній характер образу.

Добродушне обличчя, по-простому приваблива і довірлива посмішка, щедра безшабашність і гумор, що постійно пломеніє в душі артиста, як в житті, так і на сцені, стали запорукою його творчого успіху.

Сльозці були до душі ролі веселих, дотепних і добрих людей. З особливою теплотою і ліризмом Микола Йосипович відтворював

образи сільських трударів і взагалі людей праці. Цікаво, що свій пристрасний талант і майстерне перевтілення артист зумів перенести і в кінематограф. Знаменно, що в кожному новому фільмі він залишив свій яскравий і неповторний слід.

Як в театрі, так і на знімальних майданчиках він надзвичайно відповідально ставився до своїх обов'язків, був людиною комунікабельною, любив пожартувати. Я вже не пригадую, де читав про те, що коли Сльозка знімався в ролі Ноговиці у фільмі режисера В. Денисенка «Високий перевал», стрічку знімав талановитий оператор М. Кульчицький, на час зйомок якому було 70 років, то щоб підняти тонус і налаштуватися на творчий процес, Микола Леонідович прохав Сльозку розказати дотепного анекдота.

Творчий вогонь, що палає в душі Сльозки, додає йому снаги при відтворенні різних образів. З роками глибшає досвід, ширшає коло життєвих спостережень, урізноманітнюється творча палітра митця.

Глядач помічає, що в кожному погляді, в кожній фразі він – достовірний, природний, в його ролях чимало творчих знахідок. Більшість ролей Сльозки наповнені гуманістичним змістом, до того ж, неповторно оригінального з іскринками національного характеру.

Основи театральних і кіноекранних традицій започаткували класики зарубіжного та вітчизняного мистецтва. Микола Йосипович старанно вчився у них, рівнявся на видатних артистів української і світової культури. Але, як би він не поважав і не шанував своїх попередників, він ніколи не намагався копіювати когось у своїх ролях. Вибудовуючи новий образ, він намагався зіграти його по-своєму, і, як ми бачимо з його творчих доробків, це йому вдавалось.

Півстоліття свого мистецького життя Микола Йосипович віддав одеському українському музично-драматичному театру, що тепер носить ім'я режисера, який не одне десятиліття працював тут, народного артиста СРСР Василя Василька.

Були періоди, коли Сльозка ненадовго залишав Одесу. Звичайно, не з власної ініціативи. Так, 1963 року, за персональним запитом його було направлено на два роки до Польщі в Російський військовий театр; а 1965 року Микола Йосипович пів року працював у Казахстані в «Цілінкконцерті», що базувався в Павлограді, і планував виступи артистів у різних населених пунктах «хлібної республіки».

Народ охоче йшов на концерти за участю Миколи Сльозки. Під час зустрічей з глядачами він майстерно читав гумор та сатиру,

відтворював фрагменти окремих ролей зі спектаклів. З великим успіхом демонструвалися фрагменти кінофільмів за участю Миколи Йосиповича.

За довгі роки акторської діяльності Микола Йосипович зіграв у театрі і кіно сотні цікавих незабутніх ролей. Одеський глядач старшого покоління пам'ятає Сльозку в ролях Шельменка, Рабурдена, Солопія Черевика та Потапова в «Протоколі одного засідання» А. Гельмана. За високу майстерність та успіхи на сцені і в кінематографі він одержував подяки і грошові премії. Зокрема, під час гастролей одеситів у Москві 1977 року за п'єсу М. Куліша «97», яку дивилася Міністр культури СРСР К. Фурцева, і за яскраве реалістичне втілення образу Івана Стоножка Миколу Йосиповича було нагороджено грошовою премією Міністерства культури СРСР.

Беззмінно упродовж багатьох років Сльозка виконував роль Шельменка в комедії Г. Квітки-Основ'яненка «Шельменко-денщик». Від вистави до вистави артист обростав новими яскравими деталями, вносяв чимало нового в трактування класичного образу. Він подавав його не тільки комічним, а й по-народному дотепним і навіть мудрим.

Майже 2000 разів Микола Йосипович виходив на сцену в образі Шельменка. П'єса здобула велику популярність, яка перевірена роками, адже з часу написання спектакль побачили мільйони глядачів, різного соціального стану, освіти, професій, національностей, уподобань і навіть віросповідань, але й сьогодні комедія з великим успіхом іде в багатьох театрах.

Народжений для сцени, Микола Сльозка знімався в кіно і грав у спектаклях. Нелегка праця артиста доставляла йому велику радість, а різні труднощі та негаразди, що виникали під час зйомок на кіномайданчиках або при постановках п'єс, ніколи не розхолоджували його. Характерно, що успіхи в кіно та театрі не розслабили його і не зробили менш вимогливим до своєї професії.

Новаторство творчої діяльності Сльозки проявилось у постійних пошуках свіжих образно-виражальних засобів, штрихів та рис і характерів зіграних уже ролей не одним поколінням акторів-попередників. Таким чином, творчість М. Сльозки збагатила і поглибила сценічні та екранні образи. Його праця сприяла зростанню психологічного портрета при відтворенні кожної нової ролі. Отже, можна без перебільшення сказати, що творчий процес актора став вищим

етапом у розвитку вітчизняного театру і кіно. Адже наш земляк вніс частку своєї творчої особистості в збагачення як театрального, так і екранного мистецтва української культури.

Характерною рисою його творчості є надзвичайна працездатність та вимогливість до себе і постійна незадоволеність досягнутим. В артиста незвично широкий діапазон творчості. У нього винятково різнобічний талант, він блискуче володіє мистецтвом тонкого перевтілення від комедії до трагедії. Микола Йосипович настільки невимушено і яскраво грав комічні ролі, що коли він з'являвся на сцені – зал вибухав сміхом. У той же час актор своїм талантом переконував, що може не менш майстерно грати і драматичні ролі.

Зокрема, великим творчим досягненням в біографії актора була роль Андрія Буслая в драмі «Поріг» за п'єсою О. Дударева (в постановці режисера, заслуженого артиста Росії Бориса Зайденберга). Цю роль він не зіграв, а прожив долю людини та її трагедію. Слід згадати, що чимало глядачів цієї вистави пройшли духовне «очищення» і після спектаклю стали зовсім по-іншому дивитися на життя.

Сценічні образи Сльозки, що стали визначним набутком всеукраїнської культури, – результат наполегливої творчої праці та високого професіоналізму. Серця глядачів завжди потрясала правда, відтворена артистом у багатьох театральних і екранних образах. В його ролях завжди присутня драма життя. Він грав різні характери, різні людські долі: сумних і комічних, дотепних і тупуватих, серйозних і легковажних, непохитних і розгублених. Але актор ніколи не гіперболізував своїх героїв, а відтворював їх такими, які вони є в дійсності. Яскравим свідченням оцінення його видатного таланту став Указ про присвоєння Миколі Йосиповичу Сльозці у 1979 році звання заслуженого артиста УРСР. На відзнаку виняткового таланту земляка рішення Міністерства культури СРСР і правління Всеукраїнського театрального товариства і Головного політичного управління Радянської Армії та Військово-Морського Флоту 1979 року за майстерне виконання ролі Остапа Наріжного в спектаклі «Тил» по п'єсі М. Зарудного Одеського українського музично-драматичного театру, заслуженому артисту УРСР М.Й. Сльозці присуджено срібну медаль імені народного артиста СРСР О.Д. Попова.

За півстоліття роботи актором Микола Йосипович створив цілу галерею ролей, усі вони різні і неповторимі – як в театрі, так і в кіно.

З великих ролей йому пощастило знятися в кінокомедії режисера В. Вінника «Прощайте, фараони». Майстерно відтворив він також образ відомого українського письменника П. Козланюка у фільмі «До останньої хвилини», режисера В. Ісакова. У фільмі «Ізгой» відомого українського режисера В. Савельєва М. Сльозка майстерно відтворив образ голови сільради. Нині ця кінострічка з великим тріумфом мандрує по екранах світу. 2008 року Микола Йосипович знявся у фільмі «Мелодія для шарманки». Стрічку створила відомий майстер екрану, режисер Кіра Муратова. В новому фільмі Сльозка природно та яскраво зіграв роль пасажера.

Микола Сльозка знявся в багатьох фільмах, де його партнерами були відомі кінозірки В. Дворжецький, Б. Брондуков, В. Тихонов, М. Караченцев, Д. Харатьян та багато інших і навіть ізраїльський артист зі світовим ім'ям Йосі Полак. Яскравий і самотній талант Миколи Сльозки високо оцінив Уряд нашої держави. 1998 року – до 70-річчя від дня народження – його нагородили Почесною Грамотою Верховної Ради України та нагрудним знаком; того ж таки року він був удостоєний і найвищого мистецького звання – Народного артиста України.

Розповідаючи про земляка, не можу не згадати того, що Микола Йосипович – не тільки прекрасний артист, а й чудовий художник. Він і понині не полишає захоплення образотворчим мистецтвом, яким «захворів» ще з дитячих років. Про Сльозку говорять, що в нього поєднуються таланти артиста та художника. Його пильне око вміє побачити, а творче серце – вдало відтворити реальну красу.

З юних років він малює. За довгі роки свого життя написав чимало ліричних пейзажів і портретів, у яких показав різні людські образи та характери, неповторну красу рідної землі. Приваблюють його і кличуть простори рідної землі, адже він народився і виріс у селі, де засинав та просинався під солов'їні мелодії. Часто бачив мальовничий схід і захід сонця, сиві тумани, срібні краплинки роси, що коштовними самоцвітами пломеніли на квітах.

Полотна Сльозки – це світ хвилюючих і різнобарвних образів, побачених у житті та відтворених пензлем. Він володіє талантом відтворити дихання природи. На його картинах – цнотливі ранки, ліричні надвечір'я, хвилююча і благородна краса рідної Вітчизни. Полотна Сльозки виповнені ліричним теплом, пленерою, реалістичними відтінками і пафосом життя.

Твори художника пропагують гуманістичні ідеали і закликають людей любити рідну природу, отчий поріг, навколишнє середовище. За довгі роки захоплення живописом він написав чимало творів, але жодного не продав. Як і в молоді роки, він дарує свої творіння родичам, друзям-артистам і знайомим. І зберігаються вони в багатьох приватних колекціях як на Україні, так і на просторах ближнього та дальнього зарубіжжя. Він щасливий тим, що його твори дарують людям радість, втіху, насолоду.

Микола Йосипович готувався до свого вісімдесятиріччя, але не доживши 27 днів до ювілею, 3 квітня 2009 року пішов у вічність.

Поблизу Одеси в смт. Вигода живе син Сльозки – Олесь, там і знайшов свій останній прихисток мій видатний земляк.

У Одесі на фасаді будинку № 36 по вулиці Ніжинській, де Микола Йосипович мешкав останні десять років життя: з 1999 по 2009 роки, відкрито меморіальну дошку на честь народного артиста України Миколи Сльозки. Пам'ятний знак установлено по ініціативі та на кошти колектива Одеського академічного українського музично-драматичного театру ім. В. Василька (якому Микола Йосипович віддав більшу частину свого життя), двоюрідного брата М. Сльозки відомого українського письменника Андрія Євси та друга артиста, професора Одеського національного університету ім. І. Мечникова Олександра Птащенка, автор скульптурного портрета на дошці – одеський художник Микола Худолій.

2013 року Сльозка Микола Йосипович удостоєний (посмертно) звання лауреата літературно-мистецької премії ім. Олекси Стороженка, за виконання ролей Шельменка («Шельменко-денщик»), Омелька («Мартин Буруля»), Стоножка («97») та інших дієвих осіб, класичного українського репертуару в Одеському академічному українському музично-драматичному театрі ім. В. Василька.

Творчі здобутки уславленого земляка Миколи Йосиповича Сльозки – то велика пам'ять не лише для трудівників Ічнянщини, а й усіх співвітчизників, широкого загалу любителів театру та кіно.

Нетлінне слово земляка

Помітний внесок у розвиток і становлення українського літературного слова зробив наш земляк самобутній письменник другої половини XIX ст. Олекса Стороженко.

Біографи та дослідники творчості Стороженка протягом багатьох років вказували дві дати народження письменника. В одних джерелах повідомлялося, що він народився 24 листопада 1805 року, а в інших – на рік пізніше.

Ічнянці довго не знали точної дати народження видатного земляка, що вносило неабияку плутанину при відзначенні ювілеїв письменника.

Це питання зацікавило мене і декілька років тому я розпочав пошуки матеріалів, які б засвідчили істинну дату народження Стороженка і збагатили творчу біографію письменника новими даними.

Вдалося виявити, що 1929 року Державне видавництво України оприлюднило чотиритомне видання творів О. Стороженка, опрацьованих інститутом Тараса Шевченка під редакцією відомого літературознавця Агапія Шамрая. В заключному томі, до якого увійшли біографічні та бібліографічні матеріали Стороженка, перелік архівних документів розпочинається зі свідоцтва про народження Олексі та його старшого брата Миколи. Копіюючи цей унікальний документ, я повністю відтворив тодішній правопис із збереженням усіх лексичних особливостей тогочасної мови.

Свідоцтво

Что точно господина порутчика Петра Даниловича Стороженка сын Николай 1805 года апреля 12-го дня Борзенского повета в деревне Лисагоре родился и мною по хрестиянскому порядку окрещен, и оного от купели воспринимал князь Николай Мосхелов, а другой сын его же Стороженка Алексей 1806 года ноября 12-го дня там же родился и мною окрещен, а от купели воспринимал князь Алексей Борисович Куракин. На подленном тако:*

* Тепер Ічнянського району.

Заверяю: приходской Крапивчанской, Успенской церкви священник Иоанн Кондратович

*Верно (подпись)
1817 года декабрь 14-го дня.*

А далі подано перелік документів, в яких підписами та службовими печатками підтверджено справжність свідоцтва про народження письменника.

Таким чином нарешті уточнено, коли саме з'явився на світ нащадок козацько-старшинського роду, майбутній художник словесного мистецтва.

Архівні документи свідчать, що древній рід Стороженків був відомий ще з 1610 року. Стороженки брали участь у визвольній війні українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Їхні прізвища досить часто зустрічалися в універсалах, які видавали козацькі гетьмани та в різних важливих документах Генеральної канцелярії Війська Запорозького. Стороженки в козацькому уряді обіймали високі посади: Генерального хорунжого, члена Генерального суду, Генерального бунчучного, а також прилуцьких полковників та ічнянських і лубенських сотників.

Згодом нащадки козацького роду прославилися, як офіцери російської армії. Батько Олекси був порутчиком і під час російсько-турецької війни 1787–1791 рр. брав участь у штурмі Хотина.

Незабаром після народження Олекси батьки вирішили переїхати з Лисогір на Полтавщину і поселилися в містечку Великі Будища Зіньковського повіту.

В сім'ї Стороженків батьки, діти і челядники розмовляли рідною мовою і носили національний одяг. Довгими зимовими вечорами любили співати народних пісень та розповідати легенди і героїчні бувальщини з минулого запорозького козацтва. Можливо, саме тоді в дитячому серці Олекси зародилась любов до красного слова, історії та звичаїв і побуту свого народу.

Початкову освіту Олекса одержав вдома. А з 1821 року навчався в пансіоні для дворянських дітей при Слобідсько-Українській губернській гімназії в м. Харкові. Тут він вивчав російську, французьку, німецьку, латинські мови, російську словесність, загальну та російську історію, географію.

1823 рік був для юнака вельми пам'ятним, він успішно закінчив гімназію. Того ж літа на Полтавщині познайомився з чотирнадцятирічним учнем Ніжинської гімназії князя Безбородька Миколою Гоголем, який доводився йому родичем. Неординарну зустріч з Гоголем він згодом відтворив в есе «Спогад».

Пером талановитого художника Олекса проникливо та рельєфно змалював словесний портрет юнака з неповторними особливостями і яскравими рисами таланту, який і вивів його в когорту класиків світової літератури.

Усі нащадки Стороженків по чоловічій лінії були військовими. Згідно сімейної традиції, Олекса на правах «вільнооприділяючогося» з 31 грудня 1824 року у званні унтера-офіцера розпочав армійську службу в Ніжинському конноєгерському полку.

Олексі пощастило, що військові частини, в яких йому доводилось служити, дислокувалися в основному в Україні.

З дитячих років Олекса дуже полюбляв коней, а коли підріс, став не тільки хвацьким вершником, а й добре розбирався в різних породах скакунів. Командири помітили неординарні якості молодого офіцера і довірили йому відбирати коней для закупівлі в армію. Такі обов'язки змушували часто їздити в різні губернії України та Росії.

Сучасники Стороженка розповідали, що він мав чисто український характер і від Олекси віяло дужою чоловічою силою, у нього було вродливе обличчя з чолом мудреця, а розкішні звисаючі вуса надавали мужнього вигляду і якогось таємничого колориту запорозького козака. Чудове знання української мови викликало довіру і симпатію людей, з якими йому доводилося спілкуватися на ярмарках та базарах, де він відшукував породистих коней. У нього був комунікабельний характер, він легко вступав у контакт з людьми різних національностей, соціальних прошарків, професій, освіти, характеру і уподобань. Постійні службові поїздки в різні губернії України та живе спілкування з тамтешнім населенням збагачували його життєвий досвід та знання з історико-героїчної і фольклорної спадщини українського народу.

26 вересня 1850 року в Білій Церкві Імператор Росії Микола I особисто проводив огляд військ 3-го резервного кавалерійського корпусу, і коли підсумковували огляд, Государ Імператор оголосив подяку майору кавалерії Стороженку.

Офіцери-однополчани у вільний від військової служби час грали в карти або розважались на свій розсуд, а Олексій Петрович, усамітнівши, ретельно занотовував народні оповіді, які почув у черговій поїзді. Звичайно, таке захоплення пробуджувало в серці дворянина потяг до літературної творчості.

З 15-го березня 1851 року старшого офіцера російської армії Стороженка призначили на посаду слідчого для особливих доручень при київському військовому губернаторі Дмитру Бібикові. Олекса Петрович не був слідчим за фахом, але мав великий життєвий досвід, гострий розум і природну інтуїцію, що сприяло успішному розслідуванню складних кримінальних справ. Враховуючи його неординарні здібності в цій сфері, до Олекси Петровича зверталися в особливо важливих і складних справах.

Сучасники Стороженка розповідали про один незвичайний злочин, якого він талановито і надзвичайно швидко розкрив. Якось імператор Микола I їхав по Житомирському тракту і в селі Борщагівці побачив чоловіка, що непорушно лежав неподалік хати, голова його була підозріло загорнута у свитку.

Царські прислужники, які підійшли до лежачого, з жахом побачили, що в нього пробита голова, а старий селянин мертвий. Государ наказав розібратися, хто це зробив, але поліція не змогла знайти винуватця. Тоді київський генерал-губернатор Д. Бібиков доручив своєму чиновнику з особливих доручень – Стороженку – провести додаткове слідство.

Олекса Петрович негайно виїхав на місце події і вияснив, що сім'я селянина – він та десятилітня внучка. За свідченням односельців, він був тверезий, хазяйновитий і мав гроші.

Дівчина розповіла, що ввечері до них постукав якийсь чоловік і попросився до хати. Як тільки дід відчинив двері, невідомий кинувся на нього і вдарив чимось по голові, а потім забрав із скрині гроші і зник. На щастя, злочинець не помітив дівчинку, яка причаїлася на печі за кошином.

Олекса Петрович почав обережно розпитувати в селі, хто міг вчинити таке злодіяння. Один селянин натякнув, що це міг зробити хтось із солдатів піхотної роти, що стояла в селі.

Стороженко вирішив влаштувати експеримент, щоб допитати солдатів. З цією метою він сів біля дверей, але так, щоб самому залишитися у затінку, а світло щоб падало на того, хто увійде до хати.

Солдат впускали по одному, і мали дивитися вони Стороженку в обличчя. В шести солдатів в очах промайнув явний неспокій, і Олекса Петрович наказав їх затримати.

Приблизно в таку ж годину, як було вбито діда, слідчий посадив дівчинку в той самий куток на печі, де вона сиділа, а солдатам наказав по кілька разів підходити до дверей і говорити такі слова, які дівчинка чула від нападника, коли він просився, щоб йому відкрили двері. Солдат підводили шість разів у різному порядку, і щоразу свідок вказувала на один і той же голос. Підозрілого заарештували.

Однак, виявилось, що під час злочину він був під арештом, а на варті стояли ті солдати, яких попервах Стороженко підозрював. Після ретельного допиту солдати з плачем упали до ніг слідчого і розповіли, що вони випускали арештованого на пів години замінити сорочку. Поставлений перед незаперечним фактом, солдат зізнався в скоєному злочині. Таких безнадійно заплутаних справ Олекса Петрович розслідував чимало. За відмінну службу на посаді слідчого він був нагороджений орденом Св. Анни 2-го ступеня.

Олекса Петрович був чесною і принциповою людиною. Саме за ці якості він одержав службове підвищення: з 15 червня 1854 року його призначено слідчим для особливих доручень при Міністерстві внутрішніх справ.

За роки служби на відповідальній посаді Стороженку доводилось часто виїжджати в різні регіони Росії. Чимало досить складних кримінальних злочинів він уміло розплутав у губерніях: Віленській, Вітебській, Нижегородській, Орловській, Рязанській, Тверській, Таврійській та інших. За добросовісну службу був відзначений орденом Св. Станіслава I-го ступеня.

Олекса Петрович не забував своєї малої батьківщини – Ічнянщини. І, як тільки траплялася нагода, приїздив у рідні краї. Неодноразово бував в Ічні, Лисогорах, Туркенівці (тепер с. Южне), Іржавці, Парафіївці тощо. У своїх окремих творах він відтворив історичні події, які відбувалися в нашій місцевості.

1857 рік для Стороженка був вельми пам'ятним: у журналі «Библиотека для чтения» він дебютував романом «Братья-близнецы», окрім того в петербурзькій газеті «Северная пчела» за 1857–1858 рр., обнародував дев'ять оповідань, п'ять з яких об'єднав під загальною назвою «Рассказы из крестьянского быта малороссиян». Інтерес читачів

до творів письменника-початківця був настільки великий, що 1858 року оповідання цього циклу було опубліковано окремим виданням.

Роман «Браття-близнецы» написаний російською мовою, але в ньому відчувається присмак і аромати рідної мови автора. Стороженко відтворив події, які відбулися за сто років до написання роману. Письменник уміло використав свої знання з історії і побуту та звичаїв українського народу, художньо і разом з тим правдиво відтворив деградацію родоводів козацьких старшин, і показав, як потомки славних лицарів Запорозької Січі пнуться в російське дворянство. Невипадково своїм персонажам автор дав прізвища: Бульбашок, Капельок, Малинок, Покришок, Дудок, Драбин тощо. Твір спонукає читача до глибоких роздумів про долю України.

Побачене і почуте він вміло використовував у своїх творах і створив власний стиль неквапливого оповідача. На сторінках творів Стороженка можна зустріти цілу галерею героїв, які належать до різних соціальних верств – від козаків, селян і багатих вельмож до старців. Завдяки широкому використанню історичної минувшини і фольклорного епосу, його твори набули народного звучання і широкого визнання.

За допомогою характерів відтворених героїв, їх поведінки, переважань, діалогів, жестів і навіть одягу Стороженко створив свою літературу, в якій, залежно від сюжету, кожен твір викликає у читача відповідні емоції: веселу посмішку або іронію, симпатію до української нації, гордість за свій народ і глибокі патріотичні почуття до рідної землі.

О. Стороженко по-синівськи любив неньку-Україну. З великою любов'ю і поетичним ліризмом відтворював він картини рідної природи: «Куди не глянь – усе тебе чарує, привітає, усе тобі всміхається. Здається, сама рідна наша Україна вийшла тобі на зустріч: то спогляне на тебе гарячим сонцем, то притулиться пахучим холодком із темного лісу, то промовить піснею, то озветься соловейком, жайворонком, то неначе грається з тобою: затужить горлицею, залоскоче тихеньким вітерцем».

З січня 1861 року під редакцією Василя Білозерського в Петербурзі почав виходити новий журнал «Основа». Часопис-місячник друкувався двома мовами: російською та українською. У виданні журналу активну участь брали М. Костомаров та П. Куліш. У вересневому

номері часопису під рубрикою «З народних уст» було опубліковано українською мовою гумористичне оповідання О. Стороженка «Се та баба, що чорт їй на махових вилах чоботи оддавав». Відтоді письменник став активно друкуватися в «Основі» і на її сторінках опублікував оповідання: «Вчи лінивого не молотком, а голодом», «Два брати», «Дурень», «Жонатий чорт», «Скарб», «Вуса», «Голка», «Сужена» та інші, а також п'єсу «Гаркуша».

Сучасник Олекси Петровича, російський громадський і літературний діяч Логвін Пантелєєв, у своїх спогадах писав, що в редакції журналу «Основа» часто організовувались творчі вечори, на які приходили письменники та представники творчої інтелігенції. Постійними учасниками тих вечорів були Т. Шевченко, В. Білозерський, М. Костомаров, П. Куліш, О. Афанасьєв-Чужбинський, О. Стороженко, К. Трутовський. Отже, слід гадати, що Олекса Петрович був особисто знайомий з Тарасом Григоровичем і, можливо, багато разів вони зустрічались.

1863 року в Петербурзі в друкарні П. Куліша виходить двотомник творів Олекси Стороженка «Українські оповідання», до якого увійшли нові твори письменника, а також «Вуса» та «Голка», які позначені глибиною авторської думки та художньою досконалістю. В оповіданні «Вуса» автор гостро критикує безграмотність і обмеженість високодержавного чиновника царської Росії і таким чином засуджує бюрократію тодішньої влади.

В оповіданні «Голка» письменник сатирично змальовує, як вельможа Потоцький, втомившись від безтурботного і паразитичного життя, в пошуках гострих розваг хотів було позбиткуватися над небагатим шляхтичем Кондратовичем. Але у останнього вистачило розуму і гумору доказати Потоцькому, що він – людина, а не іграшка в руках самозакоханого магната.

Після зловісного валуєвського указу про заборону української мови часопис «Основа» закрили і Стороженко змушений був знову писати російською.

Тридцять років письменник збирав матеріали для написання повісті «Марко Проклятий». У творі використані героїчні і трагічні сторінки України і запорізького козацтва, а також різні легенди, зокрема про фольклорного героя українського народу Марка Проклятого. Автор описав події часів визвольної війни українського народу проти панської Польщі 1648–1654 рр. Головний герой повісті Марко

скоїв нечуваний гріх: рідна сестра мала від нього дитину, яку він власноручно задавив, а згодом убив сестру і рідну матір. Покійний батько навіть з того світу навічно прокляв свого сина за вчинене зло. Совість тяжка і невсипуща мучить душогуба день і ніч, він дуже страждає, хоче померти, навіть побував у пеклі, але Бог не дав йому смерті. Марко знає, що його гріхи і страждання меншають, коли він робить добре діло для людей. Але, оскільки гріхи дуже великі, то треба їх довго спокутувати.

Для нас, ічнянців, повість цікава тим, що письменник згадує свої рідні місця Прилуки, Ічню, Іржавець, легендарну козацьку чудотворну ікону іржавецької Богоматері. Гнів і обурення викликають рядки, в яких автор змальовує, як польські пани по-звірячому знущалися над нашими пращурами, доходило до того, що людей замість коней запрягали у візки і змушували везти панів від села до села. Доведені до краю люди на шляху між Ічнею та Іржавцем порішили життя єзуїта-садиста Стрибайла. І коли зрадник і душитель українського народу – магнат Єремія Вишневецький дізнався, що сталося в його вотчині, заскреготівши зубами, вигукнув «...Завтра одправить у Прилуччину двісті жовнірів, щоб вони спалили Ржавець і Ічню, щоб навколо вирізали всіх людей, не милуючи ні старого, ні малого, і щоб їхні голови, ноги й руки розтикали по шляхах і перехрестках!..»

Слава Богу, полум'я визвольної війни, що спалахнуло в Україні, врятувало Ічнянщину від жахливої помсти жорстокого єзуїта.

При написанні окремих розділів, поряд з реальними картинами, з метою підсилення деяких художніх образів, автор застосовує гіперболи, неймовірно перебільшуючи правду, від чого повість втрачає реальну канву і набуває фантастичного змісту. Повість «Марко Проклятий» належить до різновиду літературного жанру історичної фантастики.

Стороженко написав дванадцять розділів повісті, але завершити твір не встиг. Невідомий автор дописав чотири глави. Існують версії, що посприяв цьому одеський видавець В. Білий, з яким Стороженко був у дружніх відносинах.

Отже, у своїх творах Стороженко майстерно змалював не тільки сатиричні та гумористичні образи, а й героїчну історію та життя і побут українського народу. Твори письменника стали своєрідним художнім літописом з минулого нашої нації. Велика також заслуга

Стороженка в тім, що він найпершим у вітчизняній літературі відтворив трагічну долю Запорізької Січі. У творі «Споминки про Микиту Леонтійовича Коржа» письменник змалював, як Катерині II вдалося фізично знищити цитадель козацької вольності Січ. Письменника глибоко обурило, що сто тисяч десятин степів, лісів і плавнів козацької вотчини щедра рука імператриці роздала своїм фаворитам. Грабували запорізькі церкви, клейноди, а архіви вивезли до Петербурга. Сплюндрували могили славних лицарів українського козацтва, а надгробки використовували на підвалини і фундаменти. Але Катерина II не змогла убити героїчний дух, що пульсував у серцях вірних синів України. Автор повісті і нащадок козацького роду запевняє: «Слава козацька ніколи не загине!..» Твори Стороженка були популярними не тільки у Росії та в Україні, а й у Західній Європі, адже оповідання «Закоханий чорт», «Вуса» та «Голка» читали на німецькій та сербсько-хорватських мовах.

Стороженко творив у багатьох літературних жанрах та різновидах: проза, драма, історична фантастика, гумор, сатира, байка, публіцистика та художній переклад. У жанрі художнього перекладу він познайомив російського читача з творами Г. Квітки-Основ'яненка «Салдаський партрет», «Мертвецький великдень», «Козир-дівка» та з ідилією П. Куліша «Орися».

17 травня 1867 року в чині статського радника (що прирівнювалося посаді віцегубернатора) Стороженко вийшов у відставку. Майже тридцять років свого життя він віддав армійській службі, був учасником російсько-турецької війни 1828–1829 рр., примусово брав участь у придушенні польського повстання 1831 р. та в поході в Угорщину 1848 р., де був контужений.

За хоробрість, мужність і бездоганну службу був удостоєний дев'яти орденів та кількох медалей.

Шестидесятидворічний пенсіонер поселився в Білорусії, на хуторі Горішин, поруч Бреста. Оскільки Олекса Петрович мав великий авторитет, йому довірили виконувати обов'язки брестського повітового предводителя дворянства і голови мирового суду.

В його будинку панував український дух, він розмовляв рідною мовою, ходив у національному одязі, в кімнатах палахкотіли українські рушники, стояли скрині, накриті обрусами з малюнками народного орнаменту. Він продовжував займатися літературною творчістю,

не полишав давнього захоплення – полювання та рибалку. Посадив чудовий сад, де вирощував рідкісні породи фруктів, а поруч росли кущі калини. На свої роки він мав незвичайну силу, міг легко зігнути двогривневу монету, розігнути кінську підкову і навіть перенести кам'яне жорно вагою більше ста шістдесяти кілограмів.

Про різностороннє обдарування Олекси Петровича говорять такі факти: він був неабияким художником і скульптором. За окремі скульптурні роботи нагороджений медаллю Петербурзької Академії художеств, а за проєкт пам'ятника Нестору-літописцю удостоєний звання художника. А ще письменник мав абсолютний слух і майстерно грав на віолончелі, від чого одержував велику насолоду.

Останні роки свого життя він натхненно працював над новим романом «Былое, не минувше», але свій останній твір не встиг обнародувати, а згодом рукопис було втрачено.

Якось жовтневого вечора Олекса Петрович повертався додому і коли ішов по кладці, перекинутій через ривчак, підсковзнувся і впав у осінню воду, пошкодив ногу і так простудився, що ніякі ліки не допомагали. 18 листопада 1874 року зупинилося творче серце митця.

Не стало людини, але живе його нетлінний дух, його творче слово. Майже сто сімдесят років тому була написана драма «Гаркуша», минуло багато років, але й сьогодні колоритні персонажі п'єси цікавлять багатьох режисерів провідних театрів України. Неодноразову драму Стороженка включали до репертуарів Чернігівського обласного театру ім. Т. Шевченка і народних театрів міст Ічні та Ніжина.

Великий шанувальник творчості Стороженка, нині покійний, письменник з Ічнянщини Анатолій Дрофань разом з письменником і скульптором Андрієм Німенком улітку 1981 року поїхали в Білорусію, щоб розшукати хутір Горішин і, можливо, дізнатися щось нове з життя О. Стороженка. Але, виявилось, що в круговерті політичних та економічних реформ радянської влади хутір Горішин зник з карти Білорусії.

На старому кладовищі села Тришин, яке за сто років уже стало частиною Бреста, розшукали могилу Стороженка.

І дуже обурилися, що місце поховання письменника було не дотримане. Відразу виникла ідея: прах Стороженка перевезти на Ічнянщину. Скульптор Німенко пообіцяв безкоштовно створити погруддя Стороженка, щоб при перезахороненні встановити його на

могилі письменника. Та коли стали вияснити, як офіційно узаконити перепоховання, то виявилось, що це питання – прерогатива урядів союзних республік України і Білорусії. Але високдержавні чиновники тодішнього Радянського Союзу не підтримали проєкту перезахоронення.

Значення творчості Стороженка незаперечне. Його ім'я – поряд із засновниками в українській літературі жанру гумору і сатири Г. Сковороди, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка. Олекса Петрович належав до плеяди засновників у вітчизняній літературі жанру історичної фантастики. Творча спадщина Стороженка – невід'ємна частина українського літературного слова. Він належав до народних письменників-романтиків, твори яких будили в суспільстві любов до України, її героїчної історії, звичаїв і багатовікової самобутньої культури.

Книги Стороженка виходять в Україні, вони читабельні не тільки на Батьківщині письменника, а й на всіх континентах планети, там, де живуть українці і шанувальники творчості нашого земляка.

З глибин душі

Якось літнього ранку 1971 року завітав до мене гість із Києва земляк-поет Григорій Коваль. Ми бачилися давно, а оскільки Григорій Павлович був цікавим співрозмовником, то навіть не помітили, як майже пів дня проговорили. Та ось гість поглянув на годинника і почав спішно прощатися. Уже з порогу запитав:

– Станіславе, а Ви знайомі з Іваном Цинковським?

– Вірші його читав, знаю лише по творчості, а особистого знайомства ще не відбулося, – розчаровано відповів я.

Григорій Павлович загадково посміхнувся і пояснив:

– Минулого тижня разом з Іваном ми їхали з Києва, а коли в Ічні прощалися, домовились сьогодні зустрітися біля друкарні. Отже, якщо є бажання з ним познайомитися, то хутчіше збирайтеся, бо, певно, він уже приїхав з Парафіївки і чекає мене.

Поезії Цинковського часто друкувалися в нашій районній газеті «Трудова слава». Крім того, в моїй домашній бібліотеці були його книжки, і я охоче погодився на пропозицію. Коваль досить часто розповідав мені про Цинковського, я знав, що земляки дружили і свого часу навіть разом працювали в республіканській газеті «Колгоспне село», яку потім переіменували в «Сільські вісті». Дружба їхня не похитнулася навіть тоді, коли Ковалю запросили на посаду редактора відділу поезії у видавництво «Радянський письменник».

У Ічні, на тому місці, де в другій половині 70-х років минулого століття збудували кінотеатр «Перемога», ще з дореволюційних часів стояв будинок, який належав місцевому багатію Йосипу Гуценку. В часи Жовтневої революції будинок націоналізували, і коли 1932 року в Ічні заснували районну газету «За більшовицькі темпи», в тому приміщенні розмістили друкарню.

Ми з Ковалем наблизилися до друкарні і побачили, що на боковій тумбі сховався чоловік. Між стиснутими колінами у нього був ціпок, схрещеними долонями він обіперся об нього і, поклавши підборіддя на руки, схилив голову в глибокій задумі.

Мабуть, цієї миті в його серці народжувались якісь рими, образи, бо коли ми порівнялися, він не звертаючи на нас ніякої уваги, щось зосереджено і натхненно шепотів.

Якусь мить Коваль мовчки дивився на нього, а потім обережно торкнувся його плеча і жартівливо вигукнув:

– Здоров, Іване, вибачай, що трохи припізнився та ще й порушив твої творчі роздуми. Знайомся – це наш земляк з Ічні, літератор і режисер Станіслав Маринчик.

Цинковський повільно підняв смугляву голову і якимось невдоволено подивився на нас. Певно, тієї миті він ще був на своєму Пегасі, який стрімко ніс його по крутосхилах поетичних варіацій. Нарешті він повернувся у реальний світ, щиро посміхнувся і прудко піднявся.

З-під звичайної вовняної кепки-«восьмиклинки» чорним воронячим крилом виглядав чуб, зачесаний на правий бік. Як для киянина, він був зодягнутий занадто скромно. І тільки уважний і мудрий погляд величезних, мов дві чорно-сині сливи, очей, промовисто говорив, що він – неординарна особистість. Густі смоляні брови вельми пасували до красивих очей. Якусь мить він з цікавою доброзичливістю розглядав мене, а потім м'яко посміхнувся, завченим рухом взяв під ліву пахву палицю і, простягнувши правицю, щиро промовив:

– Дуже приємно. Будемо знайомі, – і вродливе інтелігентне обличчя Цинковського засяло красою щирої і доброї людини, він коротко і скромно відрекомендувався: – Іван!

З потиску земляка я відчув, що від постійного опирання на ціпок його долоня настільки затверділа, що, здавалося, вона була не з м'язів, а з твердого дерева.

Він все ще тримав під пахвою свою палицю, і я помітив, що то була звичайнісінька саморобна ковінька, з якими в наших селах ходять люди похилого віку. Нараз, ніби про щось пригадавши, Цинковський спритно вихопив палку з-під пахви і, обіпершись на неї, декілька раз у глибокій задумі повторив моє прізвище. І, мабуть, таки пригадавши, запитав:

– Земляче, скажіть, а це не Ваша новела в січневому випуску з'явилася в «Сільських вістях»?

– Моя... – неголосно відповів я.

Цинковський враз посвітлішав, обняв мене за плечі і доброзичливо заговорив.

– Станіславе, Ваш твір сподобався мені. Ви, мабуть, помітили, що новелу вмістили під рубрикою «Клубні вечори», чергової репертуарної сторінки, твори якої газета рекомендує для широкого читання зі сцени. Раджу Вам більше писати, розвивайте літературні здібності і надсилайте мені свої твори. Буду охоче опікати та допомагати землякові. І на прощання дав свою домашню адресу і телефон.

Я, звичайно, пообіцяв підтримувати з ним зв'язок. На жаль, та зустріч з Цинковським була першою й останньою. І в тому була лише моя вина, бо я не проявив належної ініціативи.

Звичайно, згодом я вельми шкодував, що не прислухався до слухних порад талановитого письменника і не використав можливості закріпити свій дебют у престижній центральній газеті.

Але знайомство з поетом і журналістом не минулося безслідно. Значно підвищився мій інтерес до творчості Цинковського. Я став більше цікавитися його творчою палітрою та біографією.

Чимало про нього розповідали мені земляки, зокрема письменники Григорій Коваль, Анатолій Дрофань, художник Петро Басанець та побратими по перу Михайло Ігнатенко й Олекса Ющенко, які були з ним знайомі ще з 30-х років минулого століття. Олекса Ющенко ще до Великої Вітчизняної війни працював з Цинковським у Чернігівській молодіжній газеті «Молодий комунар».

Розповіді рідних, друзів, односельчан Цинковського стали основним джерелом народження цієї оповіді.

30 червня 1919 року в сім'ї парафіївських селян Івана Антоновича та Домахи Герасимівни Цинковських народився первісток, якого в честь батька назвали Іваном. Згодом народилася донька Наталія та наймолодший Микола.

Іван Антонович був учасником першої світової війни 1914–1918 рр. Під час боїв з германцями зазнав тяжкого поранення. Війна забрала не тільки здоров'я, а й голос: все своє життя він хрипло говорив. Отже, змушений був освоїти хатню професію шевця. Став шити та ремонтувати взуття.

Ще в дошкільні роки з Іваном стався трагічний випадок. Під час будівництва нової хати він заліз на верх зрубу, зірвався і впав з висоти, дуже пошкодивши ногу. Хлопець довго лежав у лікарні, переніс не одну операцію. А коли прийшов час іти до першого класу, він був «неходячим», бо нога перебувала в гіпсі. Отже, Домаха Герасимівна змушена була возити сина до школи візком, а взимку – на санчатах.

Не один рік Іван був прикутий до ліжка, і спілкування та ігри з однолітками замінили йому книги, яких він прочитав безліч. Хлопець дуже рано познайомився з творчістю Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, О. Пушкіна, М. Гоголя, М. Лермонтова, Л. Толстого, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Л. Українки, М. Коцюбинського, С. Васильченка, а коли читав твори П. Тичини, П. Панча, Ю. Яновського, О. Десняка, М. Рильського, В. Сосюри, то навіть не здогадувався, що згодом буде з ними спілкуватися. Захоплювався Іван і творчістю Д. Байрона, Р. Бернса, В. Гюго, О. Бальзака, Д. Лондона, Т. Драйзера та інших класиків світової літератури. Книги стали його вірними друзями, вони духовно збагачували хлопця, значно розширювали кругозір, вчили добру та мудрості.

Батьки виховували дітей в повазі до старших, в любові до праці та рідної землі і народної пісні. В сім'ї знали безліч пісень і в години дозвілля та святкові дні пісня завжди лунала в хаті Цинковських.

Ще в ранні шкільні роки Іван захопився віршуванням. Вчителі-мовники та шкільний літературний гурток відкрили йому двері до чарівного світу літературного творення. Вже в четвертому класі він написав свого першого вірша, і дуже радів, коли його твір з'явився в шкільній стінній газеті.

Відтоді, як тільки виходив черговий номер стіннівки, біля неї збиралися не тільки учні, а й вчителі, щоб ознайомитися з новими поезіями талановитого школяра.

Нині уже покійна Тетяна Кузьмівна Палагута з Ічні якось розповідала мені, що голодного 1933 року поблизу нашого міста, в урочищі Жадьківське, відкрився піонерський табір, в якому оздоровлювали дітей нашого району. Серед інших був там і чотирнадцятирічний Цинковський. Вечорами хлопець часто читав свої поезії. Вірші хлопця всім подобалися. Директор піонерського табору Олександр Балабай пророкував школяру велике майбутнє. І, як у воду дивився. Слова Олександра Петровича збулися: Цинковський дійсно став відомим українським поетом, а сам Балабай в роки Великої Вітчизняної війни прославився, як командир партизанського загону в з'єднанні Олексія Федорова. Після звільнення нашої області від окупантів працював секретарем Чернігівського міськкому КП України, а згодом навіть секретарем Херсонського обкому Компартії України.

Звичайно, все те відбувалося значно пізніше, а зараз мова про шкільні роки юного поета. Класний керівник Івана Кучерявцев ви-

соко цінував талант свого вихованця і в усьому сприяв його розвитку. За рекомендацією вчителя восьмикласника Цинковського обрали редактором загальношкільної стінної газети.

А незабаром вся Парафіївка гула:

– Ви чули таку новину?.. Вірші школяра Івана Цинковського надрукували в районній газеті «За більшовицькі темпи». Після цього газету з великим інтересом читали в кожній хаті селища і хвалили тямущого хлопця.

З цього приводу батько юного поета, ніби на свято, зодяг нову сорочку, а мати напекла пирогів із сиром, які так полюбляв Іван.

Відтоді Цинковський став активним дописувачем районної газети. Але ще більше школяр здивував односельчан, коли його поезії з'явилися на сторінках Чернігівської обласної молодіжної газети «Молодий комунар». Та не зазнався поет-початківець навіть тоді, коли 1936 року його вірші обнародувала Харківська молодіжна газета «На зміну». Публікації в республіканській пресі не стільки тішили самолюбство юного поета, як вчили більш відповідально та вимогливо ставитися до своєї творчості, адже його поезії читає вся Україна.

Зі шкільної лави мріяв юнак здобути професію журналіста. Враховуючи стан здоров'я сина, Іван Антонович неодноразово застерігав Івана від клопітної роботи в газеті, яка пов'язана з частими поїздками, і радив обрати сидячу і більш спокійну професію.

Але хлопець не змінив свого наміру, і 1937 року, успішно закінчивши Парафіївську середню школу, вступає до Українського газетного училища ім. М. Островського в м. Харкові.

Під час навчання активно співробітничав в періодичній пресі. Його поезії друкують в престижних республіканських виданнях.

По закінченню училища, на прохання Цинковського, його направлено до Чернігова. Спочатку двадцятирічного журналіста призначили завідувачем відділу літератури та мистецтва обласної молодіжної газети «Молодий комунар», а коли помітили, що він прекрасно розбирається в питаннях сільського господарства, перевели на посаду завідуючого цього відділу.

А відділ літератури очолив талановитий поет Олекса Ющенко, який після закінчення Ніжинського учительського інституту саме прибув до обласного центру.

В передвоєнні роки в Чернігові діяло обласне літературне об'єднання, яким керував відомий український письменник Олекса Десняк.

Івану вельми пощастило, що його учителем і наставником був письменник, творами якого він зачитувався ще в шкільні роки. У літературній студії завершилося формування творчої особистості та поетичного стилю Цинковського.

Слід зазначити, що активістами обласного літературного об'єднання були на той час Петро Артеменко, Андрій Бурлака, Федір Береза, Микола Костенко, Борис Левін, Пилип Рудь, Михайло Хазан, Олекса Ющенко та інші. Улітку молоді літератори любили збиратися на подвір'ї садиби класика української дожовтневої літератури Михайла Коцюбинського. В затінку саду, посаженого великим сонцелюбом, вони читали свої твори, обговорювали новини літературного життя.

Робота в газеті, а тим більше посада завідувача відділом сільського господарства, вимагала частих виїздів у села Чернігівщини. Такі поїздки духовно збагачували молодого журналіста, підказували цікаві сюжети для газетних нарисів, і, звичайно, нових віршів. Поезії земляка часто друкувалися в Чернігівських обласних газетах «Більшовик», «Молодий комунар», а також у республіканських «Молодий більшовик», «Комсомолец України» та інших виданнях.

Олекса Десняк вельми поважав Цинковського за світлий розум, скромність і незвичайну працьовитість. 1940 року Олексу Гнатовича перевели до Львова, де він очолив обласну організацію Спілки письменників України, отже, він запропонував Івану переїхати в Західну Україну.

Цинковський відразу погодився. Прибувши до легендарного краю, був призначений відповідальним секретарем Снятинської районної газети «Сталінська правда».

Олекса Гнатович потурбувався, щоб молодий журналіст навчався у Львівському університеті. Десняк був головним редактором львівського журналу «Література і мистецтво», отже, поезії Цинковського часто з'являлися на сторінках авторитетного часопису.

Івану виповнилося лише двадцять один рік, він відчував себе щасливим, у нього була улюблена робота, а ще навчався в престижному вузі, де колись здобував освіту Іван Франко. Попереду проглядалося

молоде, щасливе та творче майбуття. Але не так сталось, як гадалось. Несподіваний напад фашистської Німеччини на Радянський Союз 22 червня 1941 року перекреслив світлі наміри мільйонів людей. Ковані чоботи гітлерівських завойовників ступили на рідну землю, наближалися до Львова.

Цинковський вирішив повернутися на Чернігівщину. Шляхами України прямували на Схід нескінченні потоки біженців, що змушені були залишити рідні оселі і втікати від фашистської чуми.

Іван був інвалідом дитинства, отже, пересуватися пішки йому було тяжко. Надія була лише на попутній транспорт. Де підводою, а де машиною чи поїздом, він уперто добирався додому. Згодом розповідав, що у цій непростій одіссеї його не раз виручало посвідчення журналіста.

Незадовго до того, як гітлерівці окупували Ічнянщину, він переступив поріг отчого дому. У Парафіївці фашисти відразу встановили свої жорсткі порядки. Запровадили комендантську годину і навіть за невеликі порушення люто карали, нерідко розстрілювали мирних громадян.

Якийсь негідник доніс у комендатуру, що в селищі переховується Михайло Бортник, який перед війною працював відповідальним секретарем Ічнянської районної газети. Гітлерівці вислідили Михайла Федоревича і розстріляли.

Нашим людям, що пережили фашистську окупацію, ніколи не забути, як фашисти знущалися з мирного населення. Гітлерівці часто влаштовували облави, робили обшуки в оселях. Ніби звіролови, хапали молодь, силоміць вивозили хлопців і дівчат на примусові роботи в Німеччину.

Іван тяжко переживав неволю, але треба було жити і щось їсти. І тут пригодилося йому ремесло шевця, яким оволодів ще в юні роки. Отже, він став допомагати батьку шити та ремонтувати взуття. Багато односельців приходило до Цинковських з різними замовленнями. Як тільки заходила мова про війну, Іван усіх палко переконував, що радянські війська розгромлять гітлерівські орди і неодмінно проженуть окупантів. Надійним односельцям Іван роздавав партизанські листівки, щоб прочитали самі та передавали далі, в надійні руки.

Аби не хвилювати батьків, Іван їм не зізнався, що підтримує зв'язок з партизанським підпіллям. Знали про це лише сестра Наталія

та брат Микола, адже вони неодноразово виконували завдання старшого брата: темними ночами розклеювали в селищі листівки. У Парафіївці вже знали, що фронт невпинно наближається, і з великим нетерпінням чекали визволителів.

У цей відповідальний період якийсь негідник написав донос у комендатуру, що Іван Цинковський підтримує зв'язок з партизанами. Своя людина, яка служила в поліції, попередила Івана, що йому загрожує небезпека. На сімейній раді вирішили, щоб він негайно залишив селище і їхав у Ічню, де мешкала рідна тітка Устина.

Ще в 1941 році, коли фашисти бомбили Ічню, ворожа бомба зруйнувала хату тітки. Глава сім'ї Григорій Васильович Панченко був на війні, а Устина Герасимівна разом з двома малолітніми доньками дев'ятирічною Валею і шестирічною Нелею жили на квартирі по вулиці Червоний куток.

Звичайно, що тітка ризикувала не тільки собою, а навіть і малолітніми дітьми, але не побоялася прихистити родича.

Вона вирішила сховати племінника в хліві, під яслами, що були обладнані для годівлі корови. Вкопали яму, утепили її соломою, ряднами, зверху накрили міцними дошками та накидали сіна і навіть жому.

Тільки-но встигли замаскувати, як прийшли німці та поліцаї. Спочатку шукали втікача в хаті, потім на горищі, випустили декілька автоматних черг на горищі хліва, де було складено сіно. Підходили до ясел і навіть ширяли багнетами в купи жому. Але крупівська сталь лише глухо стукала об міцні дошки на дні ясел.

За кілька днів при допомозі Максима Зарічного, що мав зв'язок з підпіллям, Івана переправили в ліс до партизанів.

А коли через два місяці, 14 вересня 1943 року, радянські війська звільнили Ічню, Іван повернувся в Парафіївку. Декілька днів побув вдома, а потім поїхав до Чернігова. Він мав намір влаштуватися на роботу в обласній молодіжній газеті «Молодий комунар». Але виявилось, що довоєнна газета ще не відновлена і невідомо, коли буде виходити.

Довелося їхати до Києва. У столиці ім'я Цинковського було відоме ще з довоєнних років, і йому вдалося влаштуватися на посаду кореспондента республіканської молодіжної газети «Молодь України». Ще йшла війна і не вся Україна була звільнена від окупантів.

Робота в центральній газеті вимагала частих поїздок у віддалені регіони республіки. Досвідченого фахівця молодіжної газети Цинковського включили до складу урядової комісії з питань встановлення злочинів, заподіяних гітлерівцями на окупованій території України. У складі комісії він їздив і вивчав документи про злодіяння фашистських вандалів ХХ віку. Цинковський першим в Україні написав про те, що тільки на Чернігівщині гітлерівці спалили більше сорока населених пунктів і шістнадцять з них повністю з мирними жителями, в тому числі й село Піски, Бобровицького району, малу батьківщину видатного українського поета Павла Тичини.

Якось Олекса Ющенко розповідав мені, як вони поїхали з Цинковським у Піски і написали такий зворушливий матеріал, що редактор газети «Молодь України» надав їм цілу сторінку для висвітлення трагічної долі українського села. Від дня цієї публікації минуло більше шістдесяти років. Сторінка газети з нарисом Цинковського і віршем Ющенко і сьогодні зберігається, як експонат в музеї-садибі Павла Тичини в його рідному селі.

Анатолій Дрофань, Дмитро Білоус, Михайло Ігнатенко та Олекса Ющенко розповідали мені, як вони разом з Іваном у перші повоєнні роки активно відвідували літературну студію «Дебют молодих», що діяла тоді в Києві при редакції журналу «Дніпро».

В студії існував неписаний закон, який полягав у тому, що кожне засідання проводили по черзі відомі українські письменники: П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра, М. Бажан, А. Головка, П. Панч, А. Малишко та інші.

Постійні зустрічі з видатними майстрами красного письменства мали великий вплив на духовний розвиток та творче становлення Цинковського. Йому випало велике щастя спілкуватися і творити в оточенні талановитих письменників: Ю. Яновського, О. Корнійчука, І. Кочерги, О. Вишні, М. Стельмаха, О. Гончара та інших.

Під час творчих відряджень до Львова він зустрічався з письменниками Я. Галаном, П. Козланюком, М. Костенком (уродженцем с. Дорогінки Ічнянського району, з яким ще в довоєнні роки працював у Чернігові).

Робота в газеті, часті відрядження забирали чимало часу та енергії, але кожну вільну хвилинку він витрачав на підготовку до видання першої збірки поезій.

І нарешті, коли робота була завершена, порадившись з друзями, Цинковський довірив рукопис молодому літературному критику Юрію Мельничуку. Юрію Степановичу сподобалися вірші, і він дав згоду бути редактором поетичної збірки.

В листопаді 1949 року збулася заповітна мрія Івана Цинковського, світ побачила його перша поетична збірка «На добро». Читацький загал тепло зустрів творчий доробок тридцятилітнього дебютанта. Особливо багато розмов було на Ічнянщині, де щиро раділи, що в сузір'ї літературних талантів земляків засяяло нове поетичне ім'я.

Перша книжка окрилила автора. За нею з'явилися нові: «На зорі» (1954), «Стелися барвінку» (1957), «Гаї шумлять» (1959), «Гарячий серпень» (1961), «Березові небокраї» (1962), «Гомін землі і серця» (1964), «Світлодення» (1967).

Теплом і молодістю віє від поезій Цинковського. І, можливо, тому, що потрібні слова народжувалися в глибині душі автора, в його віршах немає нічого штучного, вони мудрі, щирі та достовірні. У поезіях земляка розкривається духовний світ поета, його синівська любов до рідної землі, батьків, людини праці:

*Полями проходить мати.
А сонце стоїть над нею.
– Це скоро вже будем жати
Всією своєю сім'єю.*

У своїх поезіях він уміло й образно оспівує широчінь просторів рідної землі, до якої поета притягує якась невидима сила. Цинковський уміло переводить зорові образи в словесні та мудро, щиро, яскраво і дохідливо доносить свою думку до читача:

*Коли наливається колос –
У полі стоїть тишина.
Здається, завмерли навколо
Земля і небес вишина.*

У багатьох своїх поезіях він одухотворяє рідну землю, часто порівнює її з матір'ю. Кожному з нас мати – найдорожча людина, і таке порівняння настроює читача на хвилю достовірності. Прикладом можуть бути напрочуд теплі та мудрі слова:

*Любов до рідної землі,
Любов до матері – єдині.
Вона несе нас на крилі
У високості соколині.*

Художники за допомогою фарб та кольорових відтінків пишуть полотна, на яких зображають людське життя та природу, поети у своєму словниковому запасі відшуковують такі слова та метафори, щоб створити правдивий художній образ і словесно донести до читача свої думки та переживання.

Відчувається, що поет щиро любить свій народ, рідну землю, твори його глибоко патріотичні. Більшість поезій Цинковського життєрадісні, з глибоким оптимізмом, теплим душевним ліризмом, романтичним піднесенням. З щирою любов'ю оспівує він усі пори року й особливо прихід весни:

*Візьму я гілочку і бруньку
Перецілюю, як дитя,
бо вже дзвенять дороги лунко,
горять рожеві багаття
зорі весняної...*

Перо поета не оминуло теми інтимної лірики. В основу творів про любов покладені хвилюючі, глибинні переживання закоханої в життя людини. Цинковський створив чимало незабутніх і яскравих художніх образів. З незвичайною відвертістю оспівав почуття закоханої в життя людини.

Для багатьох поезій Цинковського характерна надзвичайна ритмічність і пісенна тональність. Враховуючи такі якості, відомі українські композитори на слова поета написали низку пісень. Сергій Жданов – «Летять лелеки», Платон Майборода – «Карпатська дівчина», Олександр Білаш – «Мрії...» та інші.

Народився і виріс Цинковський у селянській сім'ї. З великою повагою ставився він до людей праці. І хоча усе життя працював журналістом, та завжди був щирою, земною і мудрою людиною.

Багато років він працював завідувачем відділу літератури, мистецтв і культосвітніх закладів, республіканської газети «Сільські

вісті», яка була газетою Центрального Комітету Комуністичної партії України.

Неймовірно, але факт, що на весь колектив редакції Цинковський був єдиним безпартійним, який очолював відділ центральної партійної газети.

Нелегко йому було працювати на цій посаді, але він ніколи не втрачав людської і професійної гідності. Про це яскраво свідчать його твори, в яких не було крикливої патетики та лукавої кон'юнктури.

Ледве Івану Івановичу виповнилося п'ятдесят, як він за станом здоров'я був змушений залишити улюблену роботу. Проте удари долі не зломали його. Попри все, постійно підтримував творчі зв'язки з редакцією газети, понад десять років був прикутий до ліжка, але продовжував писати вірші.

Рідні розповідали, що коли 8 травня 1987 року зупинилося серце поета, в руках він тримав блокнота і самописку.

В Києві на Байковому кладовищі, де поховано багатьох відомих письменників, установлено урну з прахом Івана Цинковського.

Давній його друг і побратим по перу Михайло Ігнатенко підготував і видав посмертну збірку поезій Цинковського «Вибране».

Згадалося мені, як 30 червня 1999 року в Києві в Національній спілці письменників України відбувся пам'ятний вечір, присвячений 80-річчю з дня народження Івана Цинковського.

З цієї нагоди з Ічні до столиці виїхала чимала делегація у складі якої були перші керівники району, родичі Цинковського та хоровий колектив районного Будинку культури.

На Банковій, 2, у Національній спілці письменників України, нас гостинно зустріли організатори вечора, дружина Цинковського Ганна Панасівна та донька Ярина, друзі та шанувальники творчості нашого земляка і актив товариства «Чернігівського земляцтва» в м. Києві. Ми привезли з собою графічний портрет Івана Цинковського, написаний ще за його життя другом і земляком, народним художником України Петром Басанцем. Зображення поета встановили на сцені зали республіканського Будинку літераторів. А люди все підходили й підходили. І коли заповнили зал, відомий український поет-байкар, друг Івана Цинковського Полікарп Шабатин відкрив вечір.

Цікаво і зворушливо говорив відомий український поет, лауреат літературної премії імені П. Тичини, заслужений діяч мистецтв Ук-

раїни Олекса Ющенко, який півстоліття дружив з Іваном Івановичем. Олекса Якович зазначив, що у віршах Цинковського органічно відчувається запах стиглого хлібного поля, плескіт хвиль рідного Придесення. У його поезіях немає солоденьких рядків, твори його правдиві та прозорі, мов джерельна вода.

Заслужений працівник культури України, колишній головний редактор газети «Культура і життя» поет Петро Біба акцентував, що Іван Цинковський був не тільки прекрасним поетом, а й журналістом, його непересічні матеріали охоче друкувала їхня газета.

Запам'ятався виступ відомого українського поета Михайла Ігнатенка. Присутні дізналися, що він познайомився з Іваном ще у 1932 році, коли вони обидва були тринадцятирічними школярами. Познайомила їх молодіжна республіканська газета, на сторінках якої надрукували їхні вірші.

Багато років вони листувалися, а уперше зустрілися через двадцять один рік, коли в 1943 році Київ звільнили від фашистської окупації.

Наш земляк із Прилуччини, лауреат літературної премії імені П. Тичини, заслужений працівник культури України, Киргизії, Чувашії, поет, перекладач Борислав Степанюк тривалий час працював у видавництві редактором відділу поезії. До нього зверталось багато різних поетів, щоб видати книжку, тож доводилося чути і бачити різне. Але Цинковський був чесною людиною, він ніколи не був лицеміром чи кон'юнктурщиком.

Цікаво та хвилююче розповідали про свого побратима по перу колишній заступник головного редактора газети «Сільські вісті», заслужений працівник культури України, лауреат Республіканської премії імені Я. Галана поет Олександр Матійко та завідувач відділом газети Лариса Шахова. Вони однозначно заявили, що Іван Цинковський був поетом сільськовістянським, який у своїх поезіях майстерно оспівував рідну землю і людей, що трудяться на ній. Працюючи в післявоєнні роки в газеті, він часто їздив у творчі відрядження в західні області України.

Незважаючи на те, що там ще стріляли, він сміливо проникав у віддалені села та добував цікаві, захоплюючі теми. Поезія була його покликанням, але він писав і прекрасні нариси.

Досить часто Івану доводилося відстоювати право на життя того чи іншого сюжету, привезеного з глибинок Західної України.

Серед журналістської братії столиці Цинковського називали «королем нарису». Оскільки він завідував літературним відділом газети, то дуже уважно, по-батьківськи чуйно ставився до початкуючих поетів і журналістів.

Саме про ці якості у своєму виступі розповів наш земляк із тичинівських Пісок, лауреат літературної премії імені П. Тичини Дмитро Головка. Дмитро Андрійович щиро зізнався, що на широку дорогу мистецтва його вивів Цинковський, який дуже любив відкривати літературні таланти, а потім неабияк допомагав їм.

Іван Цинковський був хрещеним літературним батьком Бориса Олійника, Миколи Сома, Михайла Медуниці, Івана Колядюка та багатьох інших. Він вважав, що молоді поети і журналісти під час формування творчої особистості вельми вразливі. Тому завжди проявляв рідкісний такт і талант наставника. Щиро радів, коли «хрещеники» виправдовували його сподівання і навіть перевершували свого вчителя. Своїм вихованцям він говорив:

– Несіть людям добро і правду. Творіть яскраві емоційні поезії і відкривайте читачу красу рідного слова.

Глибокоемоційним був виступ давнього друга Цинковського, лауреата Національної премії імені Т. Шевченка, відомого поета і перекладача Дмитра Білоуса. Він розповів, як у перші повоєнні роки молодими і запальними разом з Іваном вони відвідували літературну студію «Дебют молодих». Твори Івана були самобутні, ліричні та щирі, у них не було сухого документалізму. Саме за ці якості поезії Цинковського високо цінували П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра, А. Малишко, Ю. Яновський та інші.

Зал вибухнув бурхливими оплесками, коли запросили на сцену двох давніх подруг і дружин Івана Цинковського та Дмитра Луценка.

Коли Галина Панасівна Цинковська і Тамара Іванівна Луценко розповідали про свої молоді роки, у багатьох присутніх на очах бриніли сльози.

Виявилося, як тільки Київ звільнили від фашистських окупантів, дві подруги, Галина і Тамара, ще молоденькими дівчатками працювали коректорами в редакції газети «Колгоспне село» (так називалася тоді газета «Сільські вісті»). Ганна уже дружила з Іваном, а в Тамари хлопця ще не було. Одного разу Іван привів у редакцію молодого, худенького солдата в пошарпаній шинелі та подертих

кирзових чоботях. Це був Дмитро Луценко. З першого погляду Дмитро і Тамара закохалися, а згодом одружилися. Так дві творчі сім'ї палко подружилися на все життя. Підтримували подруги щирі стосунки і після того, як овдовіли.

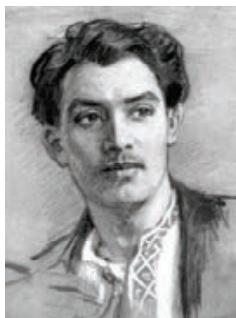
На вечорі пам'яті Івана Цинковського виступали його рідні, друзі, шанувальники творчості поета. Усі сердечно згадували талановиту, душевно щедрю і мудру людину, читали його поезії та співали пісні, написані на слова поета.

На Ічнянщині глибоко шанують пам'ять видатного земляка. В Парафіївці вулиця, на якій народився поет, названа на честь його імені. У школах району при ознайомленні з літературою рідного краю вивчають твори Івана Цинковського. У бібліотеках та школах проводяться вечори, присвячені пам'яті поета, життя якого ще з юних років назавжди було пов'язане з поезією.

Вічно молодий

*Більше віри, що повстане
Люд яремний, люд німий,
Що настане час, настане,
Бризнуть промені в пільмі.*

Це рядки із вірша юного поета-новатора Василя Чумака, творчість якого вражає шанувальників поезії вогненным словом.

Василь Григорович Чумак народився 7 січня 1901 року в м. Ічні Борзнянського повіту Чернігівської губернії, в родині небагатого селянина-хлібороба. Сім'я, в якій ріс Василь, була вельми співучою, тож хлопчик із самого малечку знав безліч пісень, увібрав у себе красу і риму та мелодії народного епосу. Усе це в подальшому мало великий вплив на розвиток і становлення поетичної натури обдарованого юнака. Шестирічною дитиною пішов він до школи. Оскільки Василь успішно закінчив Ічнянську церковно-парафіальну школу, то батьки вирішили віддати кмітливого сина до вищого чотирикласного початкового училища, що на ті часи було в нашому місті.

Свого першого вірша Василь склав, коли йому було десять років. Отак уперше ступив він на нележку стежу, яка повела його до поетичної майстерності. Перші вірші писав, наслідуючи творчість Кольцова, Нікітіна та Некрасова, і були вони написані російською мовою.

Так тривало до весни 1913 року, коли ровесник і однокласник Іван Паляничка зробив Василю зауваження, що він пише вірші не рідною мовою. Щоб порівняти, як прекрасно звучить поезія українською, дав йому почитати «Кобзаря» Тараса Шевченка.

Всю ніч юнак читав творіння великого поета України, насолоджувався музикою рідної мови. З тої пам'ятної ночі в душі юнака відбувся великий перелом, він зрозумів, що мова батьків чарівна і могутня.

На знак вдячності один із своїх віршів присвятив своєму другові:

*Велика дяка тобі, милий брате,
Що ти научив мою музу співати
На рідній мові. Чого ще бажати?*

Василь справді відчув, як міцніють творчі крила, як від вірша до вірша зростає його поетична зрілість.

Одного разу під час перерви, десь на задвірках училища, із одно-класниками співав старовинних козацьких пісень. Але на їх голоси прийшов інспектор училища, сердито нагримав на дітей і навіть образив їх за те, що вони співають «хохлацькі пісні». Зневага інспектора до старовинної народної пісні гостро вразила серце волелюбного Чумака.

Про творче обдаровання юного поета свідчать рядки вірша, якого він написав у тринадцять років:

*Роки минають, за ними другі,
Правда за ґратами спить,
Тільки недоля гуля навкруги,
Україна мовчала й мовчить...
Де її доля?.. В кайданах німих?
Де?.. Озовись, озовись!..*

Ці рядки красномовно говорять, що вразливе серце Василя на-завжди всотало гнівні поезії Великого Кобзаря, які повідали хлопцю про легендарне минуле часів українського козацтва, допомогли гли-бше зрозуміти соціальну неправду та злиденні умови, в яких живе пригноблений народ.

У творах земляка постійно відчувається відлуння голосу геніа-льного Тараса. Школярем Василь писав:

*Пробудіться, орли сизі,
Славні козаченьки,
Заверніть колишню славу
України-неньки.
Бо ні за що підкарнали
Нашу славу круки,
Залишивши нам на спомин
Муки... муки... муки...*

В 1914 році Василь успішно закінчує училище, вступає до четвертого класу гімназії в м. Городні Чернігівської губернії. Як, в Ічні, він продовжує вести велику громадську роботу.

У Городні зблизився з палкими прихильниками поезії й організував випуск літературного журналу «Молодые всходы».

Великий вплив на розвиток та творче формування юного Чумака мав гурток «Любителей изящной словесности», який діяв у гімназії. Кращі твори обдарованих учнів після обговорення на заняттях гуртка друкувались у літературному журналі «Молодые всходы». Наставником і душею учнів-шанувальників красного слова був викладач гімназії Володимир Марігодов. Володимир Лукич був не тільки вчителем мови та літератури, а ще й інтелігентною та мудрою людиною. Він першим помітив і відкрив у Василя неординарні здібності до творення поезії, нелегкої праці над словом, згодом так відгукувався на успіхи юного поета: «...У нього було надзвичайно розвинуте чуття ритму, що навіть у перших його спробах писати віршами не було ритмічних помилок, його віршів не треба було виправляти, а тому все, що надруковано в журналі «Молодые всходы» з його творів – це все самостійна його робота без правок...»

Нестандартні, ліричні поезії поета-новатора Василя Чумака рідше закликали до боротьби за краще, за вільне життя:

*Щиро гартуйте мечі,
друзі – коханці звитяг!
Геть же з дороги, сичі:
Дзвінко кайдани рвучи –
ми підняли уже стяг!*

У цих емоційних рядках звучить пісенний розмах думок поета, автор своїм молодим дзвінким і бадьорим голосом закликає до боротьби і вселяє надію і віру в перемогу.

1917 року в Ічні Василь дуже близько зійшовся з відомим письменником-земляком Степаном Васильченком. За їх активної участі ічнянські самодіяльні артисти підготували і поставили в народному Домі п'єсу Васильченка «На перші гулі». П'єса мала такий успіх, що про цю подію ще довго розповідали в Ічні очевидці тієї чудової вистави. Саме тоді в Ічні Василь інсценізував свого оригінального вірша «Березневий каламут». І разом із учасниками цієї оригінальної

театралізованої композиції ходив пішки по ближніх селах та хуторах і духовно збагачував земляків своїми реалістичними творіннями:

*Не вам, плазуючим в багні,
Брудним, підпилим крамарям,
Гасить священній вогні
І підтинати літ орлам,
Не вам, не вам!*

Молодий, вродливий Василь палко любив життя, з особливою пристрасною і темпераментом оспівував тему кохання. В його інтимних поезіях яскраво відчувається гармонія слова та художніх образів і переживання юнацького серця:

*Стільки щастя, що боюся. Залоскоче, як русалка.
Шовковинками проміння перев'яже, обів'є.
Заполонить. Зацілує ніжно-ніжно, палко-палко.
Всю жагу – зоревий трунок, п'яний трунок – ізоп'є.*

За допомогою влучно підібраних метафор і художніх образів Чумак пише яскраві вірші на соціальні теми і правдиво відтворює картини злиденного життя простого люду:

*Ряд хаток: пошарпані, подерті,
Мов старенькі бабусі, похилились;
Кіллями стіни затрухляві підперті,
Щоб од вітру не завалились.*

У вірші «Ряд хаток...» відсутній художній образ людини. Але, використовуючи влучні метафори та словесні барви, поет зумів настільки яскраво намалювати жалюгідні хатки, що коли читаєш вірш, на очі навертається сльоза і глибоке співчуття до злиденних, що живуть у тих оселях. Поет не тільки вдало відтворив свій творчий задум, але відкрито став на захист знедоленого люду.

Бадьорий і дзвінкий голос юного поета огненно закликав до боротьби. В 20-х роках одним із найбільш популярних творів у репертуарі хорового колективу «Думка» була пісня на слова В. Чумака, яку поклав на музику В. Верховинець:

*Більше надії, брати,
Місця сумніву нема –
Сміло і прямо іти,
Ширше ступать до мети
З міццю, що скелі лама.*

Мова поезій В. Чумака образна, мелодійна та ритмічна. В поезіях він уміло й образно передавав особисті почуття та власне світобачення, яскраво проявляв свою творчу індивідуальність. Він був самобутнім майстром ліричного слова, поетом-новатором, що створив свій власний стиль. У свої юні роки, на ниві красного слова він досяг високої творчої майстерності. В оригінальних віршах Чумака, в його образних і виразних лапідарних рядках сконцентрована велика емоційна сила, глибина і ширина авторської думки. Серед віршів земляка є твори, що стали вершиною поетичної майстерності й увійшли до фонду вітчизняної класики.

Пильне око юного поета уміло помічати в звичному буденному житті незвичну красу рідної природи, а рідна мова, мов цілюще джерело, надихала на творчість.

Щоб правдиво відтворити побачене, передавати емоції, що виповнюють поета, він знаходить у своїй пам'яті потрібні слова, інколи навіть нові слова народжуються в його душі. Кожне слово, кожен поетичний рядок, ніби крізь сито, старанно просівав через свій розум і серце. Тож не дивно, що словесні образи і метафори так влучно підібрані. І на папері набули ліричного і разом з тим правдивого забарвлення:

*Розірвала краля-мавка
льняно шитий гомін-жгут:
плине зграйно, плине плавно
березневий каламут.*

.....
*В сонце цілять стріли-трави,
сонце – в трави й буйний трут.
Зручно, просто керму править
березневий каламут.*

За коротке, мов спалах, життя Василь Чумак тричі потрапляв до в'язниці.

У 1918 році уперше потрапив до ічнянської тюрми, але темної дощової ночі виламав трухляву лутку вікна, а затим залізні ґрати і втік на волю.

На початку 1919 року Чумак їде до Києва і відразу зближається з багатьма видатними майстрами красною слова, працює відповідальним секретарем редакції першого літературно-художнього журналу «Мистецтво».

Вісімнадцятирічний літератор обіймає досить високу посаду, його багатогранний талант поета, прозаїка, публіциста і критика допомагає юному літератору успішно виконувати непрості обов'язки.

У видавництві журналу він знайомиться з Тичиною і готує до публікації вірші, які Павло Григорович приніс до редакції.

Під час роботи в редакції журналу «Мистецтво» Чумак активно готує до публікації матеріали, що надходили до їхнього журналу, спілкується з революціонерами.

Здавалося, щастя посміхнулося Василю: у нього цікава робота, визнання, а попереду ціле життя.

Але доля розпорядилася по-своєму. 31 серпня того ж року денікінські війська захопили Київ. Тільки за те, що Чумак під час роботи в журналі спілкувався з більшовиками, безпартійного Чумака арештували і помістили до Лук'янівської в'язниці.

Через три тижні червоні звільнили Київ. У холодних вогких казематах в'язниці у Василя загострилася хвороба туберкульозу, крім того, денікінці дуже побили юнака. Виснажений тяжкою хворобою і катуванням, юнак вийшов на волю.

Незабаром Київ знову захопили денікінські війська. Василя Чумака разом із його друзями залишили для підпільної роботи. В ніч з 20 на 21 листопада на конспіративну квартиру вдерлися озброєні денікінці й арештували Василя Чумака, Клавдію Ковальову, Григорія Михайличенка. В застінках денікінської контррозвідки їх допитували і по-звірячому катували. І не добившись від них ніяких зізнань, 4 грудня 1919 року розстріляли.

На жаль, невідомо, де могила юного поета.

Мало прожив поет-новатор. Вічно молодим він назавжди лишився в українській літературі. На перший погляд, незначну творчу

спадщину залишив по собі. Чимало його творів загинуло в полум'ї революції та громадянської війни. 1920 року вийшла його єдина збірка «Заспів». Невелика за обсягом книжечка, насичена буремною поезією, сповненою глибинних думок автора, які за своїми емоціями можуть дорівнювати багатотомному виданню.

У своїх вогненних строфах поет уміло відтворив яскраві художні образи, використав свіжі тропи, поетичні метафори, які піднесли його творіння на високий щабель поетичного звучання.

Реалістичні твори Чумака, пройняті волелюбним пафосом, гартують моральний дух, пропагують визвольний рух, закликають боротися проти соціального та національного гноблення.

В українській літературі пожовтневої доби Василь Чумак сказав своє вогненне творче слово і, незважаючи на коротке життя, залишив помітний слід на небосхилі вітчизняної поезії. Минають роки, але творча зірка юного поета сяє всіма гранями самобутнього таланту. Кращі поезії мого земляка сягають рівня вітчизняної і навіть світової класики.

Він живе у своїх поезіях і житиме до тих пір, поки читатимуть його творіння.

На поезії Василя Чумака вчилось і буде вчитись не одне покоління українців – творців крилатого слова. Яскраві поезії В. Чумака були взірцем у творчості багатьох відомих українських поетів: Леоніда Горлача, Івана Драча, Олекси Довгого, Дмитра Іванова, Григорія Ковалю, Бориса Олійника, Дмитра Павличка, Станіслава Реп'яха, Василя Стуса, Василя Симоненка, Станіслава Шевченка, Михайла Шевченка і багатьох інших майстрів поетичного слова.

Ухопившись за те, що сімнадцятирічний поет свого часу перебував у партії боротьбистів, в період сталінського терору його звинувачували в націоналізмі. Довгі роки про творчість Василя Чумака заборонено було говорити. Пригадую, як у нас в Ічні його ім'я називали тільки пошепки. А коли настала хрущовська «відлига», у нашому місті почали проводити вечори пам'яті поета.

На той час ще були живі свідки, які особисто знали Чумака і спілкувалися з ним. На одному із вечорів, присвяченому пам'яті молодого поета, я почув виступ старої більшовички, члена КПРС з 1905 року, Ганни Семенівни Омельченко. Вона розповідала, як відразу після Жовтневої революції приїхала в Ічню. Трудовий люд охопила ейфорія довгожданної волі, а більшовицькі заклики «Мир –

народам!», «Землю – селянам!», «Заводи – робітникам!» вселяли надію на краще життя, всі з нетерпінням чекали кардинальних змін. Саме в ті дні вона познайомилася з Чумаком і відразу стала прихильницею його буремної музи, яка вражала щирою правдою. Ганна Семенівна палко підтримувала молодого поета на ниві культурно-освітньої творчості. Вона розповідала, що юного митця знала вся Ічнянщина, його чудові реалістичні поезії були близькі трудовому люду, їх читали і переписували в рукописах, вони були майже в кожній хаті. Прекрасними, новітніми поезіями земляка захоплювалась молодь, їх уголос читали на вечорах, співали як пісні.

Чумака назавжди запам'ятався їй струнким, смагливим, з орлиним поглядом великих карих очей. Він був метким, дотепним, комунікабельним, вельми запальним, знав безліч старовинних козацьких і чумацьких пісень, мав дзвінкий голос і любив співати. Охоче читав не тільки свої вірші, але й Т. Шевченка, М. Лермонтова, О. Пушкіна, Лесі Українки, І. Франка, К. Бальмонта та інших авторів.

Якось до неї прибіг дуже збуджений Василь і розповів, що ічнянці підпалили маєток місцевого поміщика Галагана і дуже переймався, що разом з будівлею може згоріти унікальна бібліотека.

Вони терміново сповістили про цю подію декількох молодих хлопців і поспішили на місце пожежі. На щастя, частину видань вдалося врятувати. З тих панських книжок, з ініціативи Василя, незабаром у Ічні заснували публічну бібліотеку.

Якось двоюрідна сестра поета Марія Іванівна Майстренко розповідала: «Коли Василь приїздив із Городні додому, то до нас завжди приходило багато молоді. Вони читали вірші, сперечалися, співали старовинних козацьких пісень, у народному Домі ставили п'єси. А одного разу до них прийшла дуже красива дівчина Віра, дочка ічнянського земського фельдшера Олександра Нікольського. Вона подарувала мені велику і гарну куклу, яка закривала і відкривала очі і навіть голосно плакала. Згодом я дізналась, що Василь і Віра любили одне одного. У своїх віршах він оспівував палкі почуття до красуні Віри. Одного разу він експромтом прочитав прекрасного вірша, присвяченого коханій. Шкода, що цей твір не зберігся. Коли Василь жив і працював у Києві, Віра їздила до нього у гості, а ми через неї передавали йому книги, які він замовляв та його любими пірижки з маком». І коли Марія Іванівна назвала шлюбне прізвище Віри, то,

виявилось, що майже щодня на вулицях нашого містечка я зустрічав цю літню жінку з класичним обличчям еліанки та великими ясними синіми очима.

У середині 80-х років минулого століття Євдокія Андріївна Коваль (мати відомого поета Григорія Ковалю) розповідала мені, що коли вона у Ічні ходила до школи, то сиділа на одній парті із Василем Чумаком. Василь був найкращим учнем у класі. Дуже любив читати книжки. На уроках словесності писав на вільні теми такі чудові твори, що вчитель завжди зачитував їх, як вірєць.

Ми пишаємося, що в нашому місті народився один із визначних поетів-ліриків початку ХХ століття Василь Чумак. З метою вшанування пам'яті земляка ічнянці потурбувалися, щоб районній дитячій бібліотеці присвоїли ім'я видатного поета. На його честь названо одну з вулиць київського мікрорайону Відрадний, а також вулицю в рідному місті, де знаходиться батьківська хата.

2005 року наша районна рада та райдержадміністрація прийняли постанову про встановлення щорічної Ічнянської літературної премії ім. В. Чумака.

Згадується мені, як у січні 2001 року в Ічні відбувся вечір пам'яті, присвячений 100-річчю від дня народження Василя Чумака. На ювілейне свято приїхало чимало гостей з Києва, Чернігова, Ніжина, Прилук та інших міст України.

В числі гостей були відомі письменники Олекса Ющенко, Леонід Горlach, Станіслав Реп'ях, Станіслав Шевченко, Микола Турківський, викладачі Ніжинського педагогічного університету Олександр Забарний, Олександр Гадзинський та інші.

На наше запрошення із столиці приїхали небоги Чумака Олена Бохонова донька старшої сестри Уляни та молодшої Марії – Лариса Гудименко.

На вечорі виступали письменники та шанувальники красного слова, читали свої власні вірші, присвячені пам'яті Василя Чумака. Звучали пісні на його слова.

У своєму виступі я розповів про те, як ще за радянських часів Рада Міністрів УСРС через «націоналістичні погляди» В. Чумака не дозволила нам встановити пам'ятник видатному поету. Ми вирішили обійти тодішній закон та високе начальство і на свій ризик під виглядом пам'ятного знака, встановили погруддя Василя Чумака.

По закінченню вечора до мене підійшли племінниці Чумака, Лариса Федорівна та Олена Сергіївна, і запитали – чи відомо мені, що ще з дореволюційних часів родини Маринчиків і Чумаків поріднилились?..

Я відповів, що мій батько помер, коли мені було 8 років. Але про це розповідала мені його двоюрідна сестра Анастасія (шлюбне прізвище Кузьменко), що її батько Олексій Маринчик старший рідний брат мого діда Костянтина, був одружений на Євдокії Семенівні Чумак, рідній тітці Василя.

Так зовсім несподівано я почув ще одне підтвердження про кровні зв'язки наших родин.

Під враженням першої зустрічі і приємного знайомства з нащадками видатного земляка ми тепло розпрощалися. Небоги видатного поета гостинно запросили мене провідати їх у Києві.

Але з різних причин наша зустріч відбулася тільки восени 2006 року. Найменша рідна сестра Василя Чумака 95-літня Марія Григорівна Чумак-Гудименко жила у своєї доньки Лариси Гудименко. На час нашої зустрічі здоров'я Марії Григорівни потребувало кращого, майже рік вона була прикута до ліжка. Але розум її був ясним, не скаржилася вона і на пам'ять.

Коли ми розговорилися, вона розповіла, що добре знала і пам'ятає мого діда Костянтина та прадіда Федора Маринчиків, які до Жовтневої революції були відомими в Ічні підрядчиками, будували церкви, школи, будинки, мости. Марія Григорівна зазначила, що Чумаки і Маринчики щиро родичалися і досить часто ходили в гості один до одного.

Десь через пів року в січні 2007 року найменша рідна сестра Василя Чумака відійшла в потойбічний світ.

З її донькою Ларисою Федорівною Гудименко 1929 року народження, я підтримую знайомство, ми часто бачимося. Я хочу розповісти про її вклад у збереження пам'яті видатного поета ХХ століття Василя Чумака.

Лариса Федорівна закінчила Київський державний університет Т.Г. Шевченка, за фахом – фізик, кандидат фізико-математичних наук, працювала в Академії наук УРСР.

Родина Чумаків не була обіч трагічних подій бурхливого ХХ століття. Лариса Федорівна з самого малечку в своїй сім'ї чула багато чого цікавого та неординарного про своїх дядьків Василя та Мико-

лу. А останнього навіть добре пам'ятає. Він також був талановитим поетом, писав прекрасні вірші. Закінчив Київський інститут народної освіти, що згодом був реорганізований у Київський державний університет імені Т.Г. Шевченка. Микола Григорович закінчив аспірантуру і працював над науковою дисертацією про творчість старшого брата Василя. Він мріяв дослідити і видати повне зібрання творів В. Чумака. Але мріям талановитого науковця не судилось збутися.

За наклепом ближніх «друзів» подружжя Колісниченків у жовтні 1935 року Миколу Чумака заарештували і радянська влада звинуватила його в контрреволюційній діяльності. Молодого вченого засудили до шести років ув'язнення в політичних таборах, а згодом добавили ще чотири роки. 15 листопада 1941 року Микола Чумак помер від паралічу серця в таборах Колими.

Батько його Григорій Семенович пішов у потойбічний світ у березні 1942 року, а мати Анастасія Петрівна – в травні 1954 року.

Уже після викриття культу особи Й. Сталіна, 1957 року, в Ічню на ім'я старшої сестри Уляни Григорівни прийшов лист у службовому конверті. Там виявили шматок паперу з учнівського зошита без штампу і печатки з таким змістом: «На ваш запит відповідаємо, что дело Чумака Николая Григорьевича прекращено за отсутствием состава преступления». В ті роки такі листи одержували десятки тисяч сімей безвинно репресованих людей. Миколу Григоровича Чумака реабілітовано посмертно.

Але усі його літературні твори та наукові дослідження згубилися в архівах КДБ колишнього Радянського Союзу.

Чимало років Лариса Гудименко досліджувала і збирала матеріали про родовід Чумаків. А 2003 року вона офіційно звернулася до керівництва Служби Безпеки України, щоб їй, практично єдиній правонаступниці Чумаків, дали дозвіл працювати з архівними документами, які стосуються їхньої родини.

Декілька років вона ретельно вивчала безліч документів і переглядала стоси паперів. Дослідила і вивчила чимало архівних джерел, що за роки Радянської влади були під сімома замками, лише тепер допустили її до трагічних сторінок історії нашої держави.

Зібраний матеріал та розповіді матері стали основою для написання в 2006 році книги «Родинне гніздо Василя Чумака», видання якої фінансував підприємець з Ічні Микола Миколайович Вощевський.

У своїй книзі вона розповіла людям правду про одного із найбільших ліриків України початку ХХ століття Василя Чумака.

Невеличка книжечка небоги Василя Чумака не згубилася в книжковому потоці видань. Читацький загал прихильно зустрів книжку. У багатьох періодичних виданнях опублікували рецензію та відгуки на нову книжку. Зокрема, «Літературна Україна» (31.08.2006 р.) обнародувала статтю «Повернення пам'яті», літературознавця, лауреата Національної премії ім. Т.Г. Шевченка Михайлини Коцюбинської, а «Дзеркало тижня» (23.07.2007 р.) – статтю журналіста Олександра Артеменка «Туманна зірка на чумацькому шляху».

Сподвижницьку працю Лариси Гудименко поціновано і 2007 року за книгу «Родинне гніздо Василя Чумака» вона удостоєна Ічнянської літературної премії імені Василя Чумака.

Повторився в учнях

Перший клас я закінчив 1946 року. Літо тільки-но починалося, а разом з ним вступали в свої права шкільні канікули – радість для дітвори. Набігавшись і з'явившись під вечір додому, я застав у хаті незнайомого чоловіка років 35. Мій батько показував йому, як треба покривати відповідні предмети сусальним золотом. Це мистецтво він успадкував від свого батька, що до революції був підрядчиком, будував церкви, школи, добре розумівся у цій справі. Незнайомець уважно спостерігав за ювелірною роботою мого батька. Так я вперше побачив Василя Пилиповича Швидченка.

Після того мені доводилося часто зустрічатися з ним. Коли навчався у старших класах Ічнянської школи № 1, він викладав у нас креслення та малювання.

Ці предмети мені дуже подобалися, я, можна сказати, подружив з учителем, час від часу бував у його домашній художній майстерні.

Мені цікаво було не тільки спостерігати за роботою художника, а й слухати його розповіді, завдяки яким вдалося створити більш-менш повний творчий портрет Василя Пилиповича.

Народився він 3 лютого 1911 року в містечку Ічня, в селянській родині. Сім'я була чимала – п'ятеро дітей, він – найменший. Василькові ще не виповнилося й трьох років, як помер їхній годувальник – батько. Жили дуже бідно.

Пригадує, коли в зимові дні усі члени сім'ї йшли працювати в клуню чи у двір, його самого залишали в хаті: не було ні одягу, ні взуття. А щоб, бува, часом не накоїв якоїсь шкоди, хлопчика міцним мотузком прив'язували до ніжки столу.

Малює та ліпить глиняні фігурки, відколи й пам'ятає себе.

– За вікнами мороз-тріскун, мати топить піч, готує страви, – пригадує Василь Пилипович, – а я не просто гріюсь на печі, а займаюся «ділом», ліплю з глини людей, коней, корів, собак, гусей та інші фігурки. І щоб вони підсихали, обережно розставляю їх на комині. Комин високий, а я такий малий, що стаю навшпиньки, аби дотягтися до верха його.

Настав час іти до школи, через матеріальні нестатки мати не змогла купити йому навіть букваря. Хтось подарував Василькові велику амбарну книгу, і десятилітній художник скопіював у ній собі букваря, якого тимчасово взяв у свого однолітка.

Одну зиму ходив хлопчик до школи. А далі злидні змусили пасти людську худобу. Було йому тоді лише одинадцять років. А в череді сорок корів. Василько дуже рано подорослішав, заробляючи на прожиття.

Бувало, під час різдвяних свят разом зі своїми ровесниками на колядує, назасіває грошень – хлопці витрачають їх на іграшки та солодощі або біжать в «Ілюзіон» кіно дивитися, а Василько купує папір та олівці. Була у нього найзаповітніша мрія – малювати.

А як велося малолітньому пастуху? Опівдні, як уже корови напасуться і, ліниво ремигаючи, вляжуться на траву, хлопчик присідав до своєї торбини, де поряд із скромним обідом знаходив пристрої для малювання з природи або для ліплення з глини.

Неймовірно, але факт, що, захоплений ідеєю малювання, підліток самотужки навчився володіти олівцем, збагнув технологію роботи з глиною, знаходячи саме ту, яка була йому потрібна. Виліплені фігурки обережно переносив і сушив у затінку невеликої ніши, яку вирив на крутосхилі гори поруч із пасовищем.

За кілька днів, коли фігурки висихали, старанно обмотував їх листками лопуха, складав у полотняну торбу, ніс додому і дарував родичам, друзям, просто знайомим.

Узимку часу мав більше, тож повністю віддавався улюбленому заняттю. Парубки та чоловіки замовляли намалювати гральні карти, а жінки виявляли бажання поновити або й повністю скопіювати ікони.

Незабаром чутка про юного талановитого маляра з Ічні облетіла навколишні села. Одного разу до нього приїхав священик із Мартинівки і попросив виконати художнє оформлення в церкві. Василькові тоді ледве минуло п'ятнадцять, але замовлення він виконав так, що не тільки батюшка, а й усі прихожани були задоволені його роботою. Це було перше публічне визнання творчості юного таланту.

До молодого маляра відразу стали звертатися з такими замовленнями з інших сіл Ічнянського повіту. Тільки успіхів, як правило, не буває без перешкод.

Саме в цей час розпочиналося переслідування церкви та віруючих і представники влади попередили Василя, щоб він більше не

брався за церковні розписи. Але треба ж було за щось жити. Родичі допомогли влаштувати його учнем продавця у магазин. Він був скромним і чесним хлопцем. Згодом дізнався, що його таємно перевіряли чи не «липки» у нього руки. На щастя, юнак сподобався завідувачу магазину. Той запропонував купити йому у складчину костюм, бо стояти за прилавком у старих лахах неприпустимо. Дізнавшись про таке, Василь дуже обурився і сказав, що подарунка не візьме. Тоді завідувач замовив Василю скопіювати картину І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Хлопець незабаром приніс картину, і завмаг виставив її на аукціон, який влаштував для продавців містечка Ічні. На виручені гроші купили молодому учню не тільки добротного закордонного костюма, а й модні черевики. Цей факт красномовно свідчив про те, як колеги поважали хлопця.

Тим часом творча душа молодого Швидченка до торгівлі не лежала. Робота за прилавком вимагала усім посміхатися, а хлопець вбачав у цьому щось принизливе, лакейське. І, природно, стомлювався не так фізично, як морально.

І тільки-но в Ічні поновили навчальний процес у ремісничому училищі, Швидченко негайно вступає туди. Навчальна програма була розрахована на три роки, але Василь був старанним учнем, освоїв її за два роки. У 1930-му році закінчив училище.

Директор ремісничого училища Василь Петрович Єлланський, потомствений дворянин, інтелігентна людина і мудрий педагог. Він першим в училищі помітив у Швидченка здібності до малювання і всіляко підтримував та сприяв юнакові. По закінченню училища Василь на знак вдячності за надану допомогу та увагу подарував училищу написану ним картину-копію із класичного полотна В. Перова «Мисливці на привалі». Єлланський так розгубився, що навіть заплакав, крізь сльози сказав: «Васю, та хіба тобі слюсарем працювати? Ти ж народився справжнім художником! Синку, тобі треба обов'язково вчитися далі і розвивати свій таланти... Я тобі, Васю, теж сюрприз приготував. Ось тобі направлення на робітничий факультет, що діє при Київському художньому інституті. А після урочистого вечора зайдеш до мене в кабінет, я дам тобі кілька порад, як тепер тобі бути...»

І коли щасливий Василь прийшов до директора, той сказав: «Ось тобі лист на ім'я Сергія Івановича Томаха, директора Київського художнього інституту, а заодно і робітфаку. Як прийдеш у Київ,

віддаси йому цього листа, я особисто рекомендую тебе для подальшого навчання і прошу Томаха звернути увагу на твій талант. А коли будеш їхати, крім відповідних документів, візьми із собою свої кращі малюнки. Та тільки не копії із картин відомих художників, а те, що ти сам написав з натури». На прощання Василь Петрович обняв хлопця, потім непомітно перехрестив і щиро сказав: «Ну, тезко, хай тобі щастить! В добрий час, синку!»

У Києві Василь через свою надмірну скромність іти до Томаха посоромився. В приймальній комісії робітфаку він віддав направлення, свідоцтво про закінчення ремісничого училища і написав заяву з проханням прийняти його на навчання. А ще показав свої малюнки «Батькова хата», «Автопортрет», «Корови на випасі», «Пастушок» та «Після дощу». Ті роботи справили приємне враження на членів приймальної комісії, і тут уперше в житті його назвали на «Ви».

Оскільки грошей у нього майже не було, родичів і знайомих у Києві він теж не мав, а про готель і говорити було нічого, Василь разом із такими ж вступниками-бідолахами ночував у коридорі робітфаку прямо на дерев'яній підлозі, поклавши під голову клунок із харчами, замотаними у рушник-утиральник.

Усі вступаючі на робітфак обов'язково складали перший профілюючий екзамен – малюнок чорним олівцем. Викладач дав кожному аркуш паперу, олівець і гумку, потім завів до аудиторії техробітницю зі шваброю в руках, посадив її на стілець і сказав: «Ось вам натура, екзамен розпочався».

Після цього екзамену багато вступників одразу відсіялось, залишилися тільки обдаровані. Отже, їх, розділивши на кілька потоків, і допустили складати екзамени з загальноосвітніх дисциплін. Василь успішно впорався з усіма екзаменами, але члени приймальної комісії не поспішали з рішенням. Певний час Швидченко продовжував спати на підлозі. Картопляні пиріжки з капустою, яких мати чимало напекла йому в дорогу, уже скінчилися, доїдав і шматок сала, який витрачав ощадливо. Та результатів усе ще не було. Ресурси закінчувались. Тоді Василь, набравшись сміливості, пішов на прийом до Сергія Івановича Томаха і віддав йому листа від Єлланського. Директор уважно прочитав рекомендацію, викликав свою секретарку і розпорядився, щоб вона запросила до нього голову приймальної комісії із усіма даними на вступника Василя Швидченка. Коли Сергій

Іванович побачив екзаменаційний малюнок Василя та ознайомився із його оцінками, одержаними на вступних екзаменах, усміхнувся і заспокійливо сказав: «Їдьте додому, я думаю, що Вас зарахують до робітфаку. Чекайте восени нашого виклику на заняття...» Потім уважно подивився на змарніле обличчя Швидченка і турботливо запитав: «А у вас є за що доїхати до Ічні?» І хоча Василь став гаряче його запевняти, що він ще має гроші, мудрий Томах зрозумів: вступника треба виручати. І він виписав йому «літер» на безплатний проїзд залізницею із Києва до Ічні.

Десь у середині вересня Василь вдома копав із матір'ю картоплю. Коли це у двір заходить дідусь-поштар. Підходить до «копальників» і дає Василю конверта. Це був перший у житті лист, якого він одержав на своє ім'я. Тож не наважився брати його брудними руками, хутко обтер їх пучком сухої трави, і з трепетом у серці розірвав конверта. Став читати вголос. Усі почули: Василя викликають на заняття! Від радощів заплакали не тільки він та мати, навіть старенький поштар, що приніс цю довгожданну і радісну звістку, пустив сльозу.

29 вересня 1931 року до Швидченків, ніби на якесь свято, зібрались родичі, друзі, сусіди, адже Василь їде до Києва вчитись на художника. До залізничної станції його супроводжував чималий гурт людей. Проводжаючі по черзі несли клунки із одягом та книжками. Коли він сідав у вагон, мати поцілувала сина і, не соромлячись присутніх, перехрестила його. Та ось потяг рушив, колеса весело застукотіли по рейках. Майбутньому художнику було 20 років.

Василя Швидченка поселили у гуртожитку. Усім студентам безкоштовно видали папір, фарби та олівці і навіть таку дрібничку, як стиральна гумка.

Оскільки робітничий факультет діяв при художньому інституті, викладачі були ті ж, що й у вузі. Досвідчені педагоги не тільки вчили своїх підопічних складної професії художника, вони добирали із робітфаківців найбільш здібних для навчання в інституті.

Маючи неабиякий хист до живопису, Василь вчився з великим інтересом. Що не день, він робив якесь нове для себе відкриття. Переступаючи поріг художнього музею, відчував на серці свято. Годинами міг простоювати перед творами видатних вітчизняних та зарубіжних художників. Намагався проникнути в таїну їх творчості, зрозуміти, чим саме те чи інше полотно приваблює глядачів. Його чутлива душа,

мов губка, жадібно всотувала в себе все прекрасне, повчальне, що бачив у творах художників-класиків, а також видатних майстрів народної творчості.

Наука захопила Василя і він поринув у неї з головою. Відчував, як розширився його кругозір, глибшими стали знання в царині образотворчого мистецтва, все впевненіше тримав він пензля. Від такого навчання одержував велику радість і насолоду.

В навчальні будні чорним смерчем увірвався голод 1933 року. Повіки, мабуть, не забудеться, як у студентській їдальні до рідесенької юшечки видавали їм на цілий день лише по 100 грамів хліба. У багатьох студентів не вистачало сили волі розділити той шматочок на три частини, з'їдали його відразу.

Педагоги були добрі та мудрі люди. Вони дозволяли своїм вихованцям двічі на рік за десять днів до першотравневих свят і річниці Жовтня не відвідувати заняття. Дирекція та викладачі надавали студентам можливість у передсвяткові дні десь заробити, виконуючи художні замовлення по оформленню агітації. Така робота тоді гарно оплачувалась, для студентів це була добра підтримка грішми або продуктами харчування. Крім того, і гарна практика.

Після успішного чотирирічного навчання на робітфаци Василя 1935 року зарахували до Київського художнього інституту.

Два роки студенти інституту вивчали загальноосвітні дисципліни, а вже з 3-го курсу почалася спеціалізація. Зробив вибір і Василь. Він став навчатись у живописно-монументальній майстерні професора Федора Григоровича Кричевського. Вчителями студента з Ічні були відомі художники Олексій Олексійович Шовкуненко, Карпо Дем'янович Трохименко, Бернард Михайлович Кратко і його дружина Жозефіна Костянтинівна Діндо, Ілля Нісонович Штільман, Михайло Львович Бойчук. Під наглядом викладачів студенти реставрували мозаїку та фрески Софіївського собору. Василь Швидченко користувався серед викладачів і друзів по навчанню великим авторитетом, його призначили старостою курсу. Викладач Микола Андрійович Тирса не раз возив їх за рахунок держави на екскурсії. Інколи цілий місяць вони перебували в таких подорожах. У Москві тижнями вивчали шедеври Третьяковської галереї, з хвилюванням заходили до аудиторій Ленінградської Академії мистецтв, милувались витворами мистецтва у знаменитому Ермітажі. З захопленням роздивлялися

студенти знаменитий витвір архітектурного будівництва Ісаакіївський собор. Побували і в Кижах біля пам'ятників дерев'яного зодчества, відвідали музеї та історичні місця Пскова, Новгород.

За довгі роки студентського життя Швидченку, окрім голодомору, довелося пережити і страшні роки політичних репресій, коли працівники Народного комісаріату державної безпеки приходили вночі в гуртожиток і прямо з постелі забирали когось із студентів. Арештованих бідолах вже ніхто потім більше не бачив.

Якось Василь проснувся від яскравого променя електричного ліхтарика, що освітив його обличчя. Хлопець розгублено схопився на ноги і побачив біля свого ліжка коменданта гуртожитку і двох чоловіків у військовій формі та кашкетах з голубими околицями.

У кімнаті враз запахло ваксою для взуття і гострим перегаром сивухи та махорки. Старший за чином військовий, нахабно дихаючи в обличчя хлопця тяжким духом, суворо наказав:

– Одягайся, підеш з нами!..

Від несподіванки і мерзенного запаху, що йшов від військових, Василя знудило, він гидливо нагнув голову і розгублено потігся до одягу, що поруч висів на стільці.

Не відомо, чим би усе це закінчилося, але, на щастя, в ситуацію несміливо втрутився комендант:

– Мені здається, що це не він!..

– Дак тобі тільки так здається?.. Чи це точно не він?.. – Брутально поцікавився військовий, а потім безцеремонно запитав у студента: – Назви своє прізвище!..

Як тільки наполоханий хлопець несміливо відповів, військовий відразу вибухнув крутою лайкою, і, звертаючись до коменданта, зневажливо попередив:

– Слухай, Абрам, якщо хоча ще один раз ти помилишся, то й сам підеш разом з нами... Зрозумів?..

Комендант настільки перелякався, що на якусь мить втратив мову, а коли трохи оговтався, то почав запобігливо виправдовуватись:

– Оце він!.. Оце він!.. Ви самі бачите, що їхні ліжка поруч, тому я випадково помилився.

Згодом Швидченко дізнався, що його сусіда по кімнаті арештували за націоналізм, який дехто вбачав у тім, що студент постійно

носив українську сорочку-вишиванку і завжди демонстративно розмовляв тільки рідною мовою.

Десять років навчання у Києві, спочатку на робітфаці, а потім у художньому інституті, так відбилися на духовному розвитку Василя, що він сам себе не впізнавав. Відчував, як у нього зміцніли крила, розумів, що незабаром вилетить із рідного гнізда, залишить свою альма-матер. Василеві дуже подобався Київ і хотілося назавжди залишитися тут.

Якось випадково дізнався, що в числі шести кращих випускників інституту його планують направити на роботу в Москву художником-монументалістом по розпису найграндіознішої будови країни – Палацу Рад.

А життя розпорядилось інакше. Тільки-но закінчив інститут, як розпочалася війна з фашистською Німеччиною. Мільйонам людей вона принесла горе, страждання, смерть. Перекреслила війна і життя та творчі плани Василя Швидченка.

За станом здоров'я Василь не підлягав участі в боях, але як спеціаліста-художника мобілізували, і він при одній із армійських частин малював військові карти.

Наприкінці 1945 року демобілізували. Не міг він тоді кудись виїхати з Ічні, бо тут жила старенька німецька мати. Незабаром одружився на рідній сестрі своєї мами, удові Марії Кирилівні, чоловік якої загинув на війні. Двом малолітнім дівчаткам Аллі та Валі – дітям дружини – замінив рідного батька. Згодом народилась ще одна дитина, уже спільна – донечка Надя. Треба було думати, як утримати сім'ю та турбуватися про матір, дружину і трьох дітей. Василь Пилипович влаштувався в Ічнянську середню школу № 1 учителем креслення та малювання. Згодом за сумісництвом керував студією образотворчого мистецтва при місцевому Будинку піонерів.

Адже треба було утримувати сім'ю з шести душ. А коли почали підростати троє дівчаток, то виявилось, що стара батьківська хата занадто тісна. Вирішили будувати новий дім. Марія Кирилівна, дружина художника, бачила, що чоловіку не вистачає робочого куточка, де б він міг писати картини, тому за її ініціативою вирішили збудувати хорошу, світлу і простору художню майстерню. То були нелегкі роки не тільки для дружини Марії Кирилівні, але і для глави сім'ї. Адже за браком коштів багато різних будівельних робіт довелося

виконувати самотужки. І тут Василю Пилиповичу згодилися професії слюсаря та столяра, які він здобув, коли навчався в ремісничому училищі. Він залюбки послав дерев'яну підлогу і навіть змайстрував усі двері та віконні рами.

Робота учителя у школі виснажувала його, забирала багато часу. Сутужно було у ті роки. Душа митця поривалася до активної творчої діяльності. І коли траплялася вільна хвилинка, прилаштовував до багажника велосипеда мольберт і їхав кудись на природу. Вельми любив працювати наодинці з нею. У складній і нелегкій праці живописця знаходив відпочинок. У хвилини творчості відчував не тільки щемку радість, а й велику насолоду від казкової краси живої природи, намагався перенести її красу на полотно. У своїх картинах із синівською любов'ю оспівував рідну Ічнянщину. В його творах легко вгадуються краєвиди Ічні, Качанівки, Іржавця, Ступаківки, Безводівки, Тростянця.

Згадаймо хоча б такі з них, як «Другий яр за хутором Безводівським» (1946 р.), «Бойчак» (1953 р.), «Качанівський краєвид» (1959 р.), «Плакучі верби Бойчака» (1963 р.), «Вітряки» (1970 р.), «Рання весна» (1984 р.), «Поле моє» (1998 р.), «Скоро жнива» (1999 р.). Ці та інші полотна Василя Швидченка насичені земною гамою кольорів. Художник завжди уміло будує композицію твору, уміє знайти і відобразити такі деталі, які роблять той твір цікавим і достовірним.

Професія художника вимагає систематичної наполегливої праці. Але можливості повністю віддатися улюбленій справі у Василя Пилиповича не було до тих пір, поки 1972 року не вийшов на пенсію. І диво: за отих 30 «пенсійних» років він створив більше, ніж за все своє попереднє творче життя. Любов'ю до рідної землі, ліричним романтизмом та сонцем виповнені його полотна «Плачуть верби» (1953 р.), «Весняна повінь» (1968 р.), «Зимовий ліс» (1974 р.), «Знову весна» (1974 р.), «Летять лелеки» (1982 р.), «Надвечір'я» (1985 р.), «В зимовому лісі» (1998 р.), «Перший сніг» (1998 р.). Пензель Швидченка тонко і влучно відтворив немало чудових натюрмортів, у яких веселкою кольорів соковито палахкотять квіти, фрукти, овочі, а також зображені на полотні предмети та речі вжитку. Це насамперед у полотнах: «Яблука і квіти» (1950 р.), «Городина» (1972 р.), «Гладіолуси» (1973 р.), «Троянди» (1985 р.), «Бузок» (1986 р.), «Хризантеми» (1998 р.), «Волошки» (1998 р.), «Айстри» (1999 р.), «Окуні» (1973 р.).

Яскравими виразними фарбами та поетичним реалізмом відзначаються створені Василем Швидченком портрети земляків, зокрема «Племінниця поета Василя Чумака» (1940 р.), «Ветеран Великої Вітчизняної війни лікар-окуліст Феодосій Федченко» (1977 р.), «Художник Юрій Кармелюк – із Гужівки» (1978 р.), заслужений майстер народної творчості України, лауреат премії ім. К. Білокур «Антон Штепа із Сваричівки» (1979 р.), відомих письменників, прозаїка Анатолія Дрофана (1980 р.) і поета Григорія Ковалю (1983 р.).

Художник – не тільки автор багатьох живописних полотен, написаних олією та аквареллю. Він створив чимало талановитих графічних робіт, які яскраво свідчать про те, що Василь Пилипович успішно працює і в цьому жанрі. Його представляють роботи «Батьківська хата» (1921 р.), «Дуб Тараса Шевченка у Качанівці» (1937 р.), «Альтанка композитора Михайла Глінки у Качанівці» (1938 р.), портрети матросів-земляків із крейсера «Аврора» «О. Канюки із с. Гужівки» (1987 р.) та «М. Ковальовського із с. Монастирище» (1987 р.).

Творчий діапазон самобутнього художника широкий. Він не тільки живописець та графік, а ще й талановитий скульптор. За роки навчання в Києві ґрунтовно освоїв цей складний жанр мистецтва.

Тож не дивно, що 1953 року він виліпив і перевів у бетон свою першу об'ємну скульптуру «Два воїни». Її встановили в Ічні на братській могилі радянських воїнів, які загинули при обороні та звільненні нашого міста від німецько-фашистських загарбників.

Ще навчаючись у художньому інституті, виношував Швидченко мрію створити скульптурний портрет Тараса Шевченка. 1959 року він свою мрію втілював у гіпс, і тепер цей твір зберігається в Ічнянському історико-краєзнавчому музеї. Значною подією в житті Ічнянської середньої школи № 5 був червень 1966 року, коли на її подвір'ї встановили створене Швидченком погруддя відомої партизанки Нонни Погуляйло, яка в довоєнні роки навчалася тут.

Пригадую, як на день Перемоги 1989 р. у с. Круничполе нашого району відбулось урочисте відкриття пам'ятника Герою Радянського Союзу Петру Слабеняку. На відкриття запросили і автора. І ось покривало спало, усі присутні побачили прекрасне творіння скульптора. Зворушені круничпільці підходили до художника і сердечно дякували йому за увічнення пам'яті земляка. А одна старенька бабуся, родичка Слабеняка, низько вклонилася скульптору і в пориві вдячності поцілувала йому руку.

Восени того ж року в Ічні відбулась пам'ятна подія. На вулиці, де колись жив відомий український прозаїк Анатолій Дрофань, і яка тепер носить його ім'я, люблячі його земляки встановили погруддя письменника. Скульптурний портрет земляка створив його друг і брат по духу Василь Пилипович Швидченко. На відкриття пам'ятника приїхала з Києва Лідія Іванівна – дружина Дрофана та його молодша донька Люба. Присутні в один голос заявили, що скульптору вдалося створити прекрасний портрет письменника.

Погруддя Героя Радянського Союзу, льотчика-винищувача Михайла Гарама, що 1990 року виготовлене скульптором, встановлено в с. Власівка нашого району, де народився ас.

Чимало скульптурних портретів відомих земляків, створених талановитим митцем із гіпсу та бетону, містяться в Ічнянському історико-краєзнавчому музеї. Так, зокрема, увічнено Героя Радянського Союзу полковника Олексія Негоду (1966 р.), який удостоєний звання Героя за штурм Рейхстагу, Героя Соціалістичної Праці трактористку Ганну Левченко (1979 р.), повного кавалера орденів Слави Івана Литвина (1984 р.), Героя Радянського Союзу, генерал-майора Миколу Шульженка (1991 р.). Дуже вдало Швидченко створив скульптурні портрети своїх онуків: «Оксанка» (1964 р.), «Василько» (1972 р.), «Юра» (1990 р.), від яких віє теплом, радістю і життям.

До ювілейних дат Василя Пилиповича в Ічні неодноразово організовувались персональні виставки його творів. І хоч роботи земляка завжди викликають інтерес, виставкові рамки сам митець обмежував рідним містом. А таких, хто б узяв на себе організацію виставок Швидченка за межами району не знайшлося. На повний голос про самотній талант Василя Швидченка заговорили тільки після того, як восени 1988 року високе обласне начальство побачило дві кінооповіді про В. Швидченка «Повторився в учнях» (1975 р.) та «Співець рідного краю» (1987 р.).

Кінострічки ічнянських народних самодіяльних кіностудій «Сівач» та «Заспів» про славних земляків слугували чудовою наочністю для виховання патріотизму, громадянської зрілості під час проведення різних районних заходів, а також у часи дозвілля ічнянців. Одного разу відбувалася обласна нарада в Ічні. Було заплановано на закінчення показати кілька кінопортретів про наших видатних земляків.

Коли оголосили показ кінопрограми, усі залишилися на своїх місцях, бо фільми виявив бажання переглянути тодішній перший секретар Чернігівського обкому Компартії України Леонід Палажченко. Відразу після перегляду Леонід Іванович підійшов до мене і подякував за цікаві фільми. Він щиро зізнався, що наші кінооповіді збагатили його знанням про духовне життя Ічнянського краю. Особливо впав йому в око Швидченко. Палажченко побажав відвідати художника, ближче з ним познайомитись.

Наступного дня він справді побував у майстерні Василя Пилиповича, оглянув його роботи і ще більше зацікавився ними. Прощаючись, Леонід Іванович пообіцяв всіляко пропагувати його творчість.

І свого слова дотримав. Незабаром до Василя Пилиповича приїхали дві жінки – спеціалісти Чернігівського художнього музею. Мистецтвознавці уважно переглянули усі твори художника і сказали, що багато робіт вони включають до персональної виставки, що має відбутися в Чернігові наступного року.

Потім відібрали десять оригінальних полотен художника, які вирішили у нього придбати для обласного художнього музею.

Жінки ті виявилися діяльними, картини художника були негайно закушені, а в липні 1989 року в Чернігові у виставковому залі обласної організації Спілки художників України було відкрито персональну виставку Василя Швидченка, до якої увійшли твори живопису, графіки та скульптури. Слід згадати, що Павло Дмитрович Ковтун, який тоді очолював Ічнянський історико-краєзнавчий музей, доклав неабияких зусиль, щоб підготувати до виставки перший каталог творчих робіт художника. На відкритті було багато студентів, школярів, інтелігенції і просто шанувальників прекрасного.

Відрядно, що численні відвідувачі виставки дізналися, що ічнянська земля дала світу багатьох визначних діячів образотворчого мистецтва, зокрема – І.П. Мартоса, В.М. Резанова, П.П. Забілу, що гідними продовжувачами традицій земляків стали відомі художники П. Басанець, С. Бондар, А. Штепа, а також самодіяльні художники М. Жила та В. Крицький і відомий майстер гончарного мистецтва М. Піщенко, роботи якого демонструвались на Всесвітній виставці у Монреалі. Персональна виставка Швидченка діяла майже ціле літо. На закриття її ми поїхали разом із Василем Пилиповичем. Як тільки він з'явився у виставковому залі, до нього підійшла група туристів із Ленінграда і закупила кілька полотен.

Потім творами митця зацікавилось літнє подружжя із Англії. Навіть не торгуючись, вони придбали ряд кращих полотен, написаних олією, а далі стали просити продати графічний доробок «Батьківська хата» (1921 р.). Художник на якусь мить завагався і мало не піддався домаганням настирливих британців. Я помітив, як очі покупців горіли бажанням заволодіти давньою картиною, тож навіть несподівано для себе не витримав: «Василію Пилиповичу, у тій хаті Ви колись народились! Тієї оселі уже давно немає. Крім того, це Ваша найперша цінна робота. Бережіть її, як реліквію».

І художник не спокусився на великі гроші, згодом Василь Пилипович часто згадував той епізод. Виставку відвідало безліч людей різних національностей і поколінь, професій і уподобань. Тому й не дивно, що у книзі відгуків на адресу автора сказано багато найщиріших і найтепліших слів. Незабаром палкі шанувальники творчості Василя Швидченка порушили перед відповідними інстанціями питання про прийом Швидченка у члени Національної спілки художників України.

1991 рік для Василя Пилиповича був справді пам'ятним: за професіоналізм і високу творчу майстерність його прийняли до членів Національної спілки художників України.

Самобутній талант митця із Ічні здобув широке визнання і за межами Чернігівщини. Свідченням цього є те, що такі оригінальні твори, як «Бугай Терен» (1940 р.), «Хата Биковця» (1964 р.), «Троянда» (1987 р.), «Натюрморт із рибою» (1989 р.), «Зимова тиша» (1992 р.) зберігаються у Києві в Національному художньому музеї України.

Роботи живописця, графіка і скульптора Василя Швидченка дихають життям, теплом, випромінюють добро, вони правдиві й актуальні.

Все своє трудове життя він присвятив творчій праці та духовному й естетичному вихованню людей. І не даремно кінострічку про свого шкільного учителя я назвав «Повторився в учнях». Доказом цього є те, що понад двадцять вихованців Василя Пилиповича успадкували його професію, закінчили художні інститути, училища і працюють професійними художниками, викладачами малювання та образотворчого мистецтва, архітекторами, дизайнерами, мистецтвознавцями. Серед них: Валерій Бахматов – член Спілки художників Росії (м. Нижній Новгород); Алла Телюк – архітектор (м. Алма-Ата); Люба Сидора – художник (м. Київ); Юрій Борщ – художник-

живописець, лауреат обласної премії ім. А. Куїнджі (м. Донецьк); Олена Муц-Федченко – художник-керамік (м. Львів); Людмила Васечко – викладач образотворчого мистецтва (м. Санкт-Петербург); брати Володимир та Микола Жуки – художники (м. Ічня); Наталія Сергієнко – мистецтвознавець (м. Київ) та інші. Учні у нього так багато, що усіх не перелічити. Та слід згадати, що Василь Пилипович – перший учитель і порадник Петра Басанця, нині уже покійного народного художника України, професора Академії образотворчого мистецтва і архітектури України. Але найбільше радувало Василя Пилиповича те, що його онук Юра, син найменшої доньки Наді, має великий хист до малювання та ліплення. Щороку він приїздив із Києва на шкільні канікули в Ічню. Ось тоді вони днями «пропадають» у просторій художній майстерні дідуся. І кожен із них зайнятий своєю важливою справою, кожен із них або щось малює, або щось виліплює. Василь Пилипович нерідко підходить до дитини, підказує, підправляє онука і радіє успіхам майбутнього художника. Адже для дідуся велике щастя бачити, як усе твердіше і впевненіше тримає дитяча рука пензель, як усе точніше маленькі пальчики відтворюють з пластиліну якусь фігурку.

Художник Василь Швидченко натхненно працював і радів успіхам своїх учнів та онука Юри.

Згадалося мені, як 1999 року шанувальники творчості Швидченка вирішили порушити питання перед відповідними установами та Національною спілкою художників України про те, щоб за створення високохудожніх полотен та скульптур Василю Пилиповичу Швидченку присвоїли почесне звання «Заслуженого художника України».

Я брав активну участь у підготовці відповідних документів, коли вони були зібрані, керівництво району доручило мені займатися цим питанням і далі.

Довелося їхати в Чернігів, а потім у Київ. Тут у клопотах мене дуже підтримував учень Швидченка, народний художник України Петро Басанець.

Одного зимового вечора приїхав я до Києва і відразу зателефонував Басанцю, коли повідомив, з якою метою прибув до столиці, Петро Олексійович запросив мене до себе додому і навіть запропонував залишитися на нічліг.

Уважно переглянувши привезені мною документи, задоволено кивнув головою і розважливо зазначив:

– Василь Пилипович стільки зробив для розвитку вітчизняного образотворчого мистецтва, що заслуговує звання не тільки заслуженого, а навіть народного художника України.

Потім зателефонував додому Тетяні Яблонській, чемно привітавшись, пояснив:

– Тетяно Нилівно, я Ваш колишній учень, Петро Басанець. До мене приїхав з Ічні земляк і ваш знайомець Станіслав Маринчик. У нас є важливі питання, які потребують Вашої допомоги, нам треба обов'язково побачитися.

Коли наступного ранку ми вирушали на зустріч з Яблонською, Петро Олексійович прихопив з собою літографну копію своєї відомої картини «Україна духовна», яка прикрасила один із головних залів Маріїнського президентського палацу в Києві.

Тетяна Нилівна тепло зустріла нас, і вельми зраділа, коли Басанець подарував їй з автографом копію свого прекрасного творіння, і, вдячно обнявши свого вихованця, зворушливо сказала:

– Петре, я дуже щаслива і навіть пишаюся, що була Вашим навчителем.

В розмовах Тетяна Нилівна пригадала, як ми з нею познайомились.

У квітні 1982 року Спілка художників України запросила мене до Києва з програмою фільмів, створених мною, про художників-земляків. Цей захід співпав з відкриттям декади образотворчого мистецтва. Під час урочистої частини, яка проходила в актовому залі Будинку художників, я сидів у президії разом з відомими митцями. Поруч були легендарні корифеї вітчизняного живопису, ліворуч – Сергій Григор'єв, праворуч – Тетяна Яблонська.

Коли мені надали слово я з гордістю розповів, що ічнянська земля дуже багата на художні таланти, а про окремі творчі особистості я створив фільми. Відразу після урочистої частини учасникам заходу демонстрували програму наших фільмів і в тому числі дві кінострічки про Василя Швидченка, які згадувались вище.

Після перегляду фільмів чимало відомих митців підходили до мене і зворушливо дякували за працю.

Але, мабуть, найбільше всіх раділа Яблонська, що побачила на екрані свого колишнього однокурсника Василя Швидченка. Вона довго розпитувала про те, як склалося його життя, а в кінці розмови просила передати, що добре пам'ятає його.

Видатна художниця і цього разу не була байдужа до його долі. А коли я запропонував переглянути фотоальбом, в якому були копії робіт Швидченка, вона охоче погодилася.

Її мудрі й уважні очі довго вивчали кольорові фотосвітлини, окремі роботи вона роздивлялася по кілька разів. Затим мовчки закрила альбом, якусь мить про щось зосереджено думала, а потім сказала:

– Вельми вдячна вам, Станіславе, я одержала велику радість і навіть насолоду. Ще в інституті Василь був здібним, наші викладачі покладали на нього великі надії.

І коли Тетяна Нилівна дізналася, що через свою надмірну скромність Швидченко не удостоєний ніякого звання, Яблонська дуже здивувалася. Вона добровільно запропонувала допомогти нам у вирішенні цього питання.

До її авторитетної думки прислухались і в Національній спілці художників України. Ми стали з нетерпінням чекати радісної звістки.

Але, на превеликий жаль, сталося непоправне.

У день Святої Трійці зателефонувала моя тітка – дружина Швидченка – сказала, що Василь Пилипович хоче зі мною побачитися. Я відразу поспішив до свого вчителя.

Тяжко спираючись на ціпок, художник поволі вийшов із своєї спальні. За вікном був літній теплий день, але його правиця була холодна, а вродливе мужнє обличчя дуже виснажене хворобою.

Недовго ми говорили. Я побачив, що він дуже стомився, йому тяжко було сидіти на стільці. Побажавши Василю Пилиповичу одужання, я розпрощався.

Марія Кирилівна згодом розповідала, що через два дні він відчув себе зовсім зле і в останню ніч безперестанку марив:

– Принесіть мені полотно!..

– Я буду писати велику картину!..

– Де мої фарби? Де мій пензель?...

– Зараз я напишу своє найкраще полотно!..

Це були останні слова, сказані художником, з якими 21 червня 2000 року пішов у вічність талановитий митець і учитель Василь Пилипович Швидченко.

Ічнянці гідно шанують пам'ять талановитого земляка, ім'ям художника названа вулиця, де він народився і жив.

Батьківські уроки

Кожного разу, коли Андрій Шевченко приїздить у райцентр Ічнію, що на Чернігівщині, – рідне місто його батька, відомого українського політика, письменника, журналіста, народного депутата Верховної Ради України II, III, IV скликань, заслуженого журналіста України і засновника благодійного «Фонду Віталія Шевченка», – Андрія охоплює якесь дивне відчуття благодаті, ніби 10 червня 1976 року він народився не в селищі Гвіздець Івано-Франківської області, а тут, у милому його серцю краї, де зарито пуповину його батька та пращурів Шевченків, які походили з давнього роду українських козаків.

Вочевидь, такі почуття до землі своїх предків по батьківській лінії він відчуває тому, що в Гвіздіці він лише народився. Але вперше усвідомив себе і ступив на землю і зробив ще не сміливі і не тверді кроки саме в Ічні.

Тут промайнули незабутні роки його дитинства, тут він ріс до школи і під час літніх шкільних та студентських канікул щороку приїздив у наше містечко. Отже, не випадково постійно згадує землю пращурів як найдорожчу й незабутню прикмету дитинства.

Його батьки Віталій Федорович і Валентина Миколаївна Шевченки 1975 року закінчили філологічний факультет (спеціальність: українська мова та література) Київського державного педагогічного інституту ім. О.М.Горького, нині Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова. По закінченню вишу Віталій Федорович працював кореспондентом відділу літератури і мистецтва республіканської газети «Друг читача» і часто перебував у від'їздах. А мати Андрія викладала українську мову та літературу в школі, отже, щоденно приносила додому величезну купу учнівських зошитів. Оскільки молода сім'я не мала власного житла в Фастові, де оселилися Шевченки (місто за 65 кілометрів від столиці), то сина часто відправляли до Ічні. На противагу Гвіздіці, Ічня була набагато ближчою до Києва і Фастова, тож можна було провідувати Андрія частіше.

У роки Другої світової війни Андрійів дідусь Федір Васильович Шевченко пройшов нелегкий шлях від рядового до підполковника і навіть займав генеральську посаду – командував Холмською дивізією. В Ічні поговорювали, що за бойові операції його представляли до звання Героя Радянського Союзу, але, оскільки він мав власну думку і не любив заглядати в рот високому начальству, то високої нагороди не одержав.

Бабуся, Людмила Костянтинівна, працювала в бухгалтерії районного відділу народної освіти.

Андрійку було лише два роки, як зупинилося серце бойового офіцера, його дідуся Федора. А коли настав час Андрійку йти до школи, бабуся поцілувала онука, сердечно благословила, як колись це робила, виряджаючи в науку до Києва сина Віталія, і сказала:

– Сподіваюся, Андрію, що будеш гарно вчитися і своїми вчинками не осоромиш наш рід.

Віталій Федорович помітив, що Бог наділив сина талантом до художнього слова, всебічно розвивав обдарування хлопця. Тож не дивно, що в другому класі він випускав домашню газету, а в школі – рукописні книжки, одну з яких навіть виставляли в експозиції Музею книги і друкарства України.

Батько не сюсюкався з сином, а намагався привчити його самостійності. Уміло і тактовно він підказував оптимальні рішення, наповнював його духовний світ, виховував Андрія на прикладах української історії, легендарного козацтва, на творах нашої літератури та кращих зразках національної культури. А ще привчив сина до спорту, щоб він ріс фізично розвиненим і загартованим.

Домашні уроки батьків дали могутній поштовх як у духовному, так і в фізичному розвитку сина і сприяли формуванню його творчого таланту.

Андрій блискуче навчався, вчителі 117-ї Київської гімназії ім. Лесі Українки не могли нахвалитися обдарованим учнем. Тож не дивно, що він 1993 року закінчив гімназію із золотою медаллю. А коли постало питання про обрання професії, він вирішив йти стежиною батька. Але не навпростець. Після школи він відразу вступив на факультет журналістики Київського університету ім. Т.Шевченка, на факультет суспільних наук Національного університету «Києво-

Могілянська академія» і до вищої школи м.Аламіді у США. Долати вершини науки вирішив розпочати з Америки, що дозволяло досконало опанувати іноземними мовами і набути цінного життєвого досвіду. До речі, в Аламіді він здобув репутацію винятково обдарованого студента і закінчив навчальний заклад з феноменальними показниками, недосяжними в останні роки навіть корінним американцем. Крім того, професійно захопившись водними видами спорту, Андрій став чемпіоном з плавання серед студентів трьох штатів США. Водночас юнак виступав за студентську збірну з гандболу, ставши її найкращим бомбардиром. В американській пресі тих років часто з'являлися повідомлення на кшталт: «Спортсмен з України Андрій Шевченко цього разу знову показав найвищий результат, закинувши у ворота суперників ... м'ячів».

Тож диплом журналіста він отримав уже після повернення в Україну. Диплом з відзнакою.

Із 1993 по 1997 роки Андрій працював кореспондентом газет «Наш час», «Українські вісті» (Едмонтон, Канада), «Час/Time», «Наша Україна». Публікаціями Андрія Шевченка рясніли сторінки багатьох престижних видань. Слід наголосити, що він перейняв від батька не тільки талант журналіста, але й уміння бачити та виділяти і аспективати головне, щоб не тільки об'єктивно й образно відтворити бачене й пережите, але й висловити свої думки та роздуми.

Звичайно, нелегко було суміщати навчання з роботою журналіста, але хлопець проявив велику силу волі і знаходив час успішно навчатися і готувати публікації.

З 1994 по 1996 роки Андрій навчався в Києво-Могілянській академії, а 1999 року з відзнакою закінчив Інститут журналістики КДУ й отримав звання магістра журналістики. Але й надалі він використовував кожну нагоду чомусь повчитися, отримати сучасні знання. Стажувався в Дюкському університеті, що має 18-й рейтинг у світі (штат Північна Кароліна). А 2007 рік особливо пам'ятний Андрію, оскільки він першим з жителів країн СНД, Східної та Південної Європи переміг у конкурсі «Лідери майбутнього», ввійшов до списку 18 суспільно-політичних діячів світу, яких Єльський університет (Нью-Хейвен, штат Коннектикут) – навчальний заклад першої рейтингової п'ятірки, де здобували освіту п'ять президентів США –

відібрав для участі у Всесвітній програмі лідерства. Спеціальні лекції п'ятнадцятьом відібраним студентам читали тут найвідоміші в світі політики і науковці. Це навчання дозволило Андрію заприятелювати з кількома нинішніми лідерами впливових країн Західного світу, що вельми знадобиться під час майбутньої дипломатичної служби. Тоді він навіть не припускав, що незабаром сам читатиме лекції в світовому університеті №1 – Гарвардському...

Пізніше А.Шевченко був стипендіатом Стенфордського університету США (2009 р.) та стипендіатом Джона Сміта у Великобританії (2013 р.).

Та повернемося до журналістики. Неординарні публікації Андрія Шевченка охоче друкувати провідні періодичні видання. У 1995–1997 роках він працює політичним репортером інформаційно-аналітичної програми «Післямова» Олександра Ткаченка (ефір на телеканалах УТ-1, «1+1», частотах регіональних телекомпаній мережі УНІКА-ТБ). Усе частіше й частіше його цікаві й неординарні репортажі і телесюжети стають предметом громадських дискусій. Він не намагався наслідувати відомих тележурналістів, а по-своєму творчо, образно й цікаво викладав інформацію, виробив свій авторський стиль.

Із 1997 по 1998 рік працює політичним кореспондентом щойно створеної Телевізійної служби новин (ТСН) каналу «1+1», куди його запросили разом з командою журналістів «Післямови» на чолі з О.Ткаченком. У своїх передачах він розповідає про суспільне життя і людину, яка бореться за виживання. Його передачі дихають життям і викликають резонансний інтерес глядача.

Із 1998 по 1999 рік він – кореспондент і ведучий телепрограм циклу «Обличчя світу» на телеканалі «Інтер», автор захоплюючих передач, відзнятих у різних куточках світу, – про футболіста Пеле, генсека НАТО Хав'єра Солану, опального російського олігарха Бориса Березовського, генерального секретаря ООН Кофі Аннана, виконавчого директора МВФ Мішеля Комдессю, президента Світового банку Джеймса Вулфенсона, неординарного російського політика Олександра Лебеда, першого голову Верховної ради незалежної Білорусі Станіслава Шушкевича, знаменитого бразильського архітектора Оскара Німайра... Отже, діапазон його творчості був вельми строкатим і широким. Кожна телепередача про таких людей вимагала серйозної підготовки і

високої фахової майстерності, інакше кількагодинне, а інколи й кількадеденне спілкування зі знаменитостями задля ефірної версії, розрахованої на мільйони глядачів, було б неможливим.

За роки роботи над програмою «Обличчя світу» він тісно спілкується з відомими людьми планети. Його знають не лише як знавця людських душ, але і як автора-інтелектуала. Про це свідчить такий випадок з його подальшої журналістської практики: коли прийшов 2000-й рік, Андрій звечора до ранку вів у прямому ефірі багатогодинну програму про те, як зустрічали це свято по всьому світу, від Японії до Північної Америки. Переглядаючи відеосюжети з різних країн зі сходу на захід, він мусив миттєво перекладати супровідні тексти і подавати інформацію в ефір українською мовою як студійний коментар до святкових дійств. Зважаючи на те, що ефір мав безперервно тривати 12 годин, ведучому не можна було позаздрити. Але сталося непередбачене: зник звук, і сюжети про зустріч нового року в різних країнах довелося коментувати без жодних підказок чи попередніх заготовок. Андрій зумів це зробити.

Віталій Федорович радів творчому зростанню й мужнінню сина і навіть пишався, що Андрія знають і поважають як яскраву особистість і зірку популярної телепрограми.

Із 1999 по 2002 рік Андрій Шевченко успішно працює на «Новому каналі» – спочатку спеціальним кореспондентом, а згодом ведучим програм новин «Репортер», «Тема тижня», «Тема дня», «Спецпроект». Зважаючи на його досконале володіння іноземними мовами, його запрошували до співпраці із зарубіжними радіостанціями («Ukrainian Broadcasting Network», «Голос Америки» та ін.).

Характерною ознакою творчості Андрія Шевченка було те, що йому під силу було правдиво, цікаво і об'єктивно розкрити будь-яку тему. Проте тодішніх керівників країни не влаштовували журналісти з незалежною авторською позицією.

Після запровадження адміністрацією президента Л.Кучми цензури і утисків ЗМІ у вересні 2002 року Андрій Шевченко на знак протесту подав у відставку і залишив посаду ведучого «Нового каналу» і став одним з ініціаторів боротьби за честь професії та одним з організаторів журналістських протестів в Україні. Він був членом журналістського страйкому, співзасновником і першим головою

Київської незалежної медіа-профспілки, членом правління і медіа-тренером авторитетної міжнародної організації «Інтерньюз-Україна». Опір журналістів став настільки масовим і резонансним, що Верховна Рада України терміново скликала парламентські слухання щодо свободи слова. Після певних вагань доповідачем було призначено А.Шевченка, що саме по собі було прецедентом: не депутата і не урядовця, а громадського лідера. Андрій вперше продемонстрував з найвищої трибуни країни текст т.зв. темника. Це вмило прикувало увагу до України європейських інституцій, а слово «темник» без перекладу ввійшло в словники кількох іноземних мов. Потім Шевченко виступив на цю тему і на засіданні Парламентської Асамблеї Ради Європи.

На початку 2003 року Андрій став одним з ініціаторів створення «5 каналу» – першого всеукраїнського цілодобового інформаційного телеканалу – і обійняв посаду шеф-редактора, сформувавши його інформаційну службу. Разом з Романом Скрипіним вів авторську програму «Час», яка швидко здобула в Україні феноменальну популярність як єдине джерело правдивої інформації про події в країні та світі. Він автор слогану «Канал чесних новин». На протипагу іншим українським телекомпаніям, які жорстоко придушувалися темниками з адміністрації президента Л.Кучми, «5-й канал» запровадив засади редакційної політики, що базувалися на стандартах об'єктивної журналістики. Андрій Шевченко і Роман Скрипін від імені журналістського колективу публічно підписали з власником «5 каналу» Петром Порошенком угоду про взаєморозуміння та гарантію невтручання власника в редакційну політику. Це був дуже сміливий виклик ситуації в країні.

У 2002–2003 роках А.Шевченко став співзасновником Фонду медіа-ініціатив і очолив громадську раду з питань свободи слова та інформації при профільному парламентському комітеті.

Можна ще продовжувати перелік телеканалів і посад, на яких з думками про Україну, чесно і самовіддано працював Андрій. На повну силу свого творчого таланту.

Доречно згадати, що він був першим українським ведучим теленовин, який вийшов у ефір у вишиванці, що сприймалося тоді як виклик системі. А 21 листопада 2004 року, за кілька годин до спала-

ху Помаранчевої революції на Майдані незалежності в Києві, коли відкривав програму «Хід виборів», знову постав на телеекранах у вишиваній сорочці.

Після перемоги Майдану Андрій Шевченко став одним з лідерів руху за створення в Україні Суспільного мовлення. Важливо згадати, що автором Закону України «Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України» (1997 р.) був батько Андрія, народний депутат України Віталій Шевченко. Минали роки, але цей закон, попри вимоги Ради Європи щодо обов'язкового створення в Україні суспільного мовника, так тоді й не запрацював – як говорилося, «не було політичної волі». Також тривалий час бракувало лідерів, здатних узяти цю ношу на свої плечі, як Андрій Шевченко...

З квітня по жовтень 2005 року він працював віцепрезидентом Національної телекомпанії України, фактично творчим керівником УТ-1. Запровадив засади редакційної політики НТКУ, представив концепцію створення Суспільного мовлення. Але після категоричної відмови оточення президента В.Ющенка від створення Суспільного мовлення на базі Національної телекомпанії Андрій Шевченко виявив принциповість, подав у відставку, ввів у курс справ нового керівника і залишив НТКУ. Мине десятиріччя, і саме підходи Шевченка-батька та Шевченка-сина утвердилися як єдино правильні: Суспільне телемовлення зрештою постало шляхом реформування Першого національного. До цього країна йшла двадцять років...

Вкотре зіткнувшись із неготовністю чи небажанням влади створювати в Україні Суспільне мовлення, Андрій Шевченко й вирішив іти в політику, де мали б розчищатися політичні перепони реформам. Юлія Тимошенко і Микола Томенко запропонували йому як відомій в суспільстві (хоч і непартійній) людині високе місце в першій п'ятірці виборчого списку БЮТу з домовленістю, що він пробиватиме в парламенті створення Суспільного телебачення, а фракція одноставно підтримуватиме його в цьому.

Коли Андрій Віталійович працював на «Новому каналі», у його житті відбулася знаменна подія: він познайомився із студенткою-практиканткою з Інституту журналістики, вродливою і чарівною дівчиною Ганною Гомонай. Їй казали в інституті: йди на практику на «Новий канал» до Шевченка, у нього чогось научишся. Дружба

переросла в палке кохання, вони побралися і повінчалися. Присутнім ця подія запам'яталася тим, що весільне вбрання у молодят було надзвичайно оригінальним – вишиваним, а після оформлення шлюбного свідоцтва всіх несподівано посадили в автобуси і повезли... у Канів, на Тарасову гору.

Подружжя ще більше зблизилося, коли з'ясувалося, що родові коріння уродженці Закарпаття Ганни Гомонай по батькові (Станіслав Глухенький) походять з Ічнящини – з Парафіївки, де жила рідна тітка Андрія, селищний голова Валентина Федорівна Карпенко, і де Андрій безліч разів бував. А 2004 року, коли Ганна готувалася до пологів, Андрій виявив бажання бути присутнім при народженні дитини. І як тільки немовля народилося, він сам перерівав дитині пуповину. Взяв дівчинку на руки, підніс до вікна і сказав: «Марічко, ось твій світ, подивись, тут ти будеш жити!». Він не дозволив доньку забрати в загальне відділення, а знайшов їй окрему палату, де вони мешкали ще три доби.

Практикантка Андрія Ганна Гомонай стала відомою телевізійною ведучою новин і ранкової програми на телеканалі «Інтер». Своєю вродою та інтелігентною зовнішністю вона чарувала серця мільйонів глядачів. А їхній донці Марічці вже 13 років і, наскільки мені відомо, вона росте дотепною і розумною дівчинкою.

Андрія Шевченка знає вся Україна, його ім'я широко відоме і в близькому, і в далекому зарубіжжі. Він автор численних неординарних, об'єктивних телевізійних передач, журналіст із широким і глибоким аспектом власних філософських думок і, звичайно, цікавих подій та життєвих фактів. Завжди старанно і продумано готує свої передачі до ефіру і добре знає, що буде говорити з екрана. Тож не дивно, що його цінують і шанують не тільки пересічні глядачі, але й відомі політики.

2005 року, коли Андрій працював шеф-редактором новин Першого національного телеканалу (можливо, наймолодшим на цій посаді за всю історію НТКУ), на нього посипалися відзнаки і нагороди, але за те, що встиг зробити раніше і не в державних ЗМІ, а в організаціях і сферах, де народжувалося нове українське телебачення. Зокрема, за художньо-документальний фільм «Обличчя протесту», який він встиг відзняти і змонтувати 2003 року, коли на знак

протесту проти цензури в ЗМІ пішов з телебачення і мав трохи вільного часу. Влада зривала прем'єрні покази цього фільму, замикала кінотеатри і клуби в обласних центрах, вимикала світло в переповнених залах, оголошувала про замінування приміщень... Тоді до керівників країни та загальнонаціональних телекомпаній звернулися з відкритим листом багато відомих і авторитетних в Україні людей (понад 200 підписів) з проханням надати ефір фільму «Обличчя протесту», і тільки таким чином було вирішено, здавалося б, просте питання. 2005 року А.Шевченко став володарем Національної премії «Телетріумф» відразу в трьох номінаціях – «Найкращий ведучий інформаційної програми», «Найкращий документальний фільм», «Найкраща інформаційна програма». Зрештою, цього ж успішного 2005 року він став першим українцем, нагородженим міжнародною Премією свободи слова «Репортерів без кордонів» (Відень, Австрія) за активну громадську діяльність, спрямовану на захист професії, та за фільм «Обличчя протесту», що пробився на європейські телевізійні екрани.

Отже, не випадково у 2006 році він стає народним депутатом України 5-го скликання, а потім і 6-го скликання. Він активно працює головою Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації. У 30 років він став наймолодшим керівником комітету в історії парламенту і заявив, що стратегічна мета – створення системи Суспільного мовлення, без якого ми більше й більше відстаємо від цивілізованого світу в інформаційній сфері. Задля цього комітет об'єднав тоді свої зусилля з Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення (її очолив батько Андрія – Віталій Шевченко), Державним комітетом телебачення і радіомовлення України (голова Едуард Прутнік) і громадською Національною комісією свободи слова та розвитку інформаційної сфери при Президентові України (голова Тарас Петрів). Вони підписали декларацію про співпрацю в створенні Суспільного мовника, і це виводило суспільство на фінішну пряму в інформаційній сфері (щоправда, з перепорою в час правління диктаторського режиму В.Януковича, що відкинув країну на кілька років назад...).

Після чергових виборів він знову очолив Комітет з питань свободи слова та інформації, але в усіх сферах життя встановлювався

диктат Януковича, і 13 січня 2012 року голосами тодішньої парламентської більшості (Партія регіонів, КПУ і Блок Литвина) його було звільнено з цієї посади. За всю історію Верховної Ради це був єдиний випадок такої політичної розправи – звільнення з посади голови Комітету, важливого для впливу на процеси в країні. Виступаючи з трибуни ВР, коли розглядалося це питання, Андрій повідомив, що зараз в Ічні радіорепортаж із сесійної зали слухає його бабуся Людмила Костянтинівна, у якої день народження, і, напевне, пишається тим, що її онук не зраджує своїм принципам. І що він сам вважає це звільнення найвищою оцінкою його заслуг у відстоюванні демократії та свободи слова.

Бабуся Андрія Л.К.Шевченко, до речі, дуже переймалася політикою і переживала за долю країни. Коли розпочався розстріл демонстрантів на київському Майдані під час революції Гідності, а там постійно перебував Андрій і в дні найвищої напруги з'являлася вся родина Шевченків, Людмила Костянтинівна знепритомніла і через кілька днів померла...

У своєму третьому депутатському скликанні (вибори 2012 року) Андрій Шевченко був першим заступником голови парламентського Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин.

У листопаді 2013 року найвищою патріотичною ознакою громадянина України стала участь у протестах на Євромайдані, і Андрій Шевченко разом з батьком і всією родиною брав активну участь у цьому дійстві. Власне, він був єдиним народним депутатом, що став очевидцем масового побиття студентів, з чого й почався Євромайдан. Тоді він врятував від побоїща молодшу сестру студентку Богдану, відчувши небезпеку й пославши до кафе, щоб замовила каву. Ось як повідомляли вони громадськості про цей нічний конфлікт у мережі Інтернет. Богдана Шевченко: «4:35 – повна зачистка Євромайдану», «Це не люди, це звірі». Андрій Шевченко: «Майдан по-звірячому зачистили. Десятки поранених. Десятки затриманих. Такого Україна ще не бачила», «Спочатку завезли важку техніку. Далі «Беркут» просто зачищав. Гнали людей аж до МакДональдса», «Справжню бійню влаштували під Монументом Незалежності. Студентів просто місили – і за руки-ноги в автозак», «Штурм почався після 4:00. Мобільний зв'язок досі лежить»...

Упродовж місяців цих протестів Андрій відповідав за інформаційне забезпечення Євромайдану, керував інформаційним табло на вежі Будинку профспілок, де розміщувався штаб Революції Гідності. Пізніше силовики залізли туди через дах і влаштували пожежу, загинули люди. Було кілька екстремальних епізодів, вартих окремих розповідей. Один з них – коли до Українського дому провели загін озброєних курсантів, а майданівці помітили це і посеред ночі оточили споруду. Вибивали вікна, кидали туди «коктейлі Молотова». Ситуація була неконтрольованою, загрожувала багатьма жертвами. У підвал до оточених спустилися нинішній мер Києва Віталій Кличко і відомий багатьом телерепортер Андрій Шевченко. У повній п'яті вони намагалися переконати доведених до відчаю людей, щоб опанували собою, поводитися адекватно і погодилися на евакуацію під гарантії безпеки. Кличко і Шевченко самі ризикували стати заручниками чи загинути разом з курсантами міліції, якби почався штурм. Але ситуацію вдалося «розрулити», і після переговорів з міліцейським начальством тим, хто потрапив у пастку, створили коридор, вивели їх через бічні двері Українського дому і передали беркутівцям, загопи яких підтягли на допомогу оточеним.

Чимось подібна ситуація сталася і біля будинку Київради, її часто показували в теленовинах. Спецпідрозділи міліції опівдні кинули на штурм Київради, але майданівці вчасно зупинили й оточили автобуси з озброєними штурмовиками. Автобуси поливали зверху холодною водою, розхитували – ось-ось перекинуться, – і тоді розлючених повстанців важко було б зупинити. Андрій вів переговори з офіцерами, намагався переконати, щоб евакуювалися, доки не пізно, але ті розводили руками: немає на це дозволу. І лише тоді, коли під автобусами виникла пожежа, загрожуючи вибухами під автосалонами, набитими людьми, міліція відступила. Андрій забезпечував їй безпеку під час евакуації.

В унікальному документальному дослідженні Соні Кошкіної «Майдан. Нерозказана історія» (Київ, «Брайт Стар Паблішинг», 2015 р.) таких історій, учасником і героєм яких був Андрій Шевченко, розказано багато. І цьому є пояснення. Міліцейські керівники, урядові, інші високі чини Януковича, усвідомлюючи злочинність наказів і не бажаючи йти на злочини, шукали контактерів для пере-

говорів і зняття напруги. Одним з головних переговорників і виявився Андрій Шевченко, якого вони знали з попередніх років як порядного, об'єктивного і сміливого журналіста.

Під час Революції Гідності він займався звільненням незаконно затриманих євромайданівців, охороняв їх під час перебування в лікарнях СІЗО, брав активну участь у судових процесах.

Народний депутат Андрій Шевченко – автор прийнятого під тиском громадськості закону «Про доступ до публічної інформації», який суттєво розширив для громадян гарантії отримання інформації від органів влади і яким керуються зараз усі державні установи, виставляючи відповідну інформацію на своїх сайтах. Співавтор низки законодавчих актів, спрямованих на розвиток демократії та зміцнення громадянського суспільства, – зокрема, «Про волонтерську діяльність» (2011 р.), «Про громадські об'єднання» (2012 р.), закону про заборону реклами і спонсорства тютюнових виробів, автор кількох законопроектів про вибори, що передбачають «відкриті» партійні списки, та законопроектів щодо Суспільного мовлення.

Постійне бажання вдосконалюватися, досягати нових успіхів позначається на стилі життя Андрія Шевченка і на його захопленнях. Він уміє швидко приймати важливі рішення, не боїться щось різко змінювати в житті задля досягнення нових цілей і високих результатів. Звідси – потяг до подорожей по світу: побував у майже 80 країнах усіх континентів. Захоплюється альпінізмом та екстремальними видами спорту, включно зі спусками в підводні ущелини та стрибками з парашутом, подорожами в джунглі та пустелі. Подолав найвищі гірські вершини Європи і Африки (зокрема, гору Кіліманджаро, пік Монблан та ін.).

Президент України Петро Порошенко знав Андрія Шевченка і по спільній роботі та ділових контактах ще за десять з лишком років до обрання на посаду глави держави, і міг переконатися в його чесності та відповідальності. Враховуючи його досконале володіння іноземними мовами, велику соціальну підтримку, широкі контакти в діловому та політичному житті світу, 24 вересня 2015 року президент призначив А.Шевченка Надзвичайним і Повноважним Послом України в Канаді.

Отримавши пропозицію піти в дипломати, Андрію було над чим задуматися. На той час він очолював поважну міжнародну організацію, яка надавала допомогу українському парламентові, провадила програми його модернізації, розпоряджаючись величезним за українськими мірками бюджетом. Вона стрімко розгортала діяльність, контактуючи з керівництвом Верховної Ради, народними депутатами, урядовцями. Крім того, він перебував першим на отримання депутатського мандата в разі посування виборчого списку. Але дипломатична служба – щось нове, цікаве, відповідальне...

Прийнявши після певних вагань запрошення від президента, Андрій Шевченко став наймолодшим послом України в країнах «Великої сімки». Причому, не лише наймолодшим, але й несподіваною для дипломатичного світу людиною, яка до цього жодного дня не перебувала на службі в системі міністерства закордонних справ. Але молодий посол швидко освоївся в новому амплуа, отримавши високі результати для своєї країни: угоди про зону вільної торгівлі, початок запровадження безвізового режиму, відчутна військова і гуманітарна допомоги, незаперечна підтримка України на міжнародній арені, запровадження всіляких санкцій у відповідь на агресивні дії Росії. Андрію Шевченку легко й цікаво працюється, бо відчуває підтримку прем'єра Канади, політика нового покоління Джастіна Трюдо (супроводжував його в державному візиті до України) і має гарні дружні стосунки з міністром закордонних справ Канади українкою Христею Фріланд – колишньою колегою по журналістській праці. А ще він невтомно подорожує по Канаді, зустрічаючись з українськими громадами і беручи безпосередню участь в акціях і програмах в інтересах України. А українців у Канаді (якщо не рахувати уродженців та спадкових вихідців з України, які вже вважають себе канадцами) – понад 1 млн 300 тис. чоловік.

До речі, Андрій Віталійович є вже третім високопоставленим дипломатом, родове коріння якого по батьковій лінії – з Ічнянського району. У 1994–1996 роках Надзвичайним і Повноважним Послом України в Ісламській Республіці Іран був Іван Григорович Майдан. У 2006–2008 роках був Надзвичайним і Повноважним Послом України в Королівстві Бельгія та Великому Герцогстві Люксембург

(за сумісництвом), а з травня 2011 року і по цей час Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Марокко – Ярослав Григорович Коваль.

Приємно писати про героя, якого знаєш давно. Ще з дошкільних років я знаю Андрія Віталійовича. Перед від'їздом до Канади він був у Ічні і, звичайно, провідав мене. Ми довго з ним розмовляли, згадали його героїчного дідуся Федора Васильовича і бабусю Людмилу Костянтинівну. А коли прощалися, я поцікавився:

– Андрію Віталійовичу, ви дуже відома людина не тільки в Україні, але й за кордоном. Зізнайтеся, кому найбільше ви вдячні за своє визнання і почесну посаду посла?

Не роздумуючи, він відповів:

– Всевишньому, який підказав президентові Петру Порошенку довірити мені право представляти Україну в одній з найбільших країн світу.

І, тепло усміхнувшись, додав:

– Але найбільше моїм батькам. Моєму батькові, який своїм прикладом допоміг мені стати спершу журналістом, а потім і політиком.

Із більш детальною розповіддю про видатну творчу особистість, відомого українського політики й майстра пера, подвижника Віталія Шевченка читачі цієї книги дізнаються з оповіді «Спрямований у майбутнє». Літературні портрети в цьому виданні розміщені за абеткою, і розповідь про батька Андрія Віталійовича опинилася не на чільному місці, що, як старшому за віком, належить Віталію Федоровичу, а після нарису про сина.

Спрямований у майбутнє

Про відомого українського державного і політичного діяча та письменника і журналіста, мого земляка Віталія Федоровича Шевченка написано чимало у різних періодичних виданнях і навіть книжках. Та оскільки я його знаю ще з шкільних років, то, мабуть, маю право сказати про нього і своє слово.

Відомо, що він народився 23 червня 1954 року в м. Ічні на Чернігівщині, в сім'ї службовців.

Згадується, як у 70–90-тих роках минулого сторіччя я завідував Ічнянською районною фільмотекою навчального кіно і паралельно працював режисером народних аматорських кіностудій «Сівач» та «Заспів». Оскільки фільмотека підпорядковувалась районному відділу народної освіти, в різних службових справах мені часто доводилося бувати в бухгалтерії РВНО, де бухгалтером-ревізором працювала Людмила Костянтинівна – мати Віталія Шевченка.

Я неодноразово бачив, як Віталік, повертаючись зі школи із сумкою через плече, приходив на роботу до матері. А якось почув, що добротна військова сумка, у якій школяр носив книжки, свого часу належала його батьку Федору Васильовичу – підполковнику, командирю артилерійської дивізії. Із цією сумкою він повернувся із фронтових доріг Другої світової війни. По демобілізації Федір Шевченко працював старшим диспетчером Ічнянського автопідприємства 17439.

Згадується, як учень міської середньої школи № 5 Віталій Шевченко очолював популярний серед старшокласників військово-патріотичний клуб «Майбутній воїн». Згідно із статутом клубу, юнаки з'являлись на засідання у військовій формі, але без погон.

На заняттях клубу постійно демонстрували фільми військово-патріотичної тематики, а також документальні стрічки, створені мною, які розповідали про видатних земляків.

Я бачив, як Віталік уміло керував на засіданнях клубу і по-військовому чітко і вправно рапортував офіцерам райвійськкомату.

І коли я розповів про це його матері, Людмила Костянтинівна похвалилася, що сина разом із батьком запрошували до райвійськкомату і пропонували школяру вступити до військового училища. Але

хлопця не приваблювала військова кар'єра і він відмовився від спокусливої пропозиції.

До моїх службових обов'язків входило відвідування шкіл району. Якось у міській середній школі № 5 я звернув увагу на неординарне оформлення загальношкільної стінгазети. Учителька української мови та літератури Надія Дмитрівна Чала, яка відповідала за випуск газети, охоче пояснила, що завдяки старшокласнику Віталію Шевченку – редактору стіннівки, їхня газета краща в школах району.

Позаяк у ті роки я співпрацював з Ічнянською районною газетою «Трудова слава», отже знав, що із десятилітнього віку Віталік був позаштатним кореспондентом районки, а його поезії, новели та оповідання друкували на сторінках нашої газети.

Ще з 20-тих років минулого сторіччя в Ічні діяв самодільний театр. З роками драматичний колектив настільки творчо і чисельно зміцнів, що до репертуару почали включати п'єси української класики. Самодіяльний театр був найкращим на Чернігівщині. За поповнення репертуару класичними творами та постановку спектаклів на високому художньому рівні Міністерство культури УРСР присвоїла колективу Почесне звання «Народний самодіяльний театр».

Старшокласник Віталій Шевченко був його активним учасником. Згадується, як Всесвітня Рада Миру прийняла постанову про відзначення 25 лютого 1971 року 100-річчя від дня народження великої дочки українського народу Лесі Українки. До знаменної дати колектив Ічнянського народного театру під керівництвом талановитого режисера Дмитра Гольця готував постановку драми-феєрії Лесі України «Лісова пісня». На головну роль п'єси затвердили школяра В. Шевченка. Стрункий, високий, з тонкими виразними рисами слов'янського обличчя і мрійливим поглядом великих голубих очей, юнак дуже нагадував персонажа класичної п'єси Лукаша.

Довіра режисера додала хлопцю творчої сили, він старанно і наполегливо готував роль музики-мрійника, прочитав чимало спеціальної літератури. На репетиціях прагнув зануритися в глибину образу і намагався передати психологічні риси характеру свого героя. Образ Лукаша настільки правдиво і щиро пройшов через серце і душу школяра, що під час прем'єри п'єси юного артиста постійно нагороджували бурхливими оплесками.

П'єса здобула велику популярність, у рік ювілею Лесі Українки драму ставили у кожному селі Ічнянщини.

У Чернігові вистава стала переможцем обласного огляду і зайняла перше місце в Києві на республіканському конкурсі шкільних театрів. За майстерне виконання ролі Лукаша Віталія Шевченка відзначили спеціальним дипломом республіканського журі «За кращу чоловічу роль».

До складу журі входили відомі українські артисти та педагоги театральних вузів. Творчий вогонь, що палав у душі школяра, настільки вразив членів журі, що вони запропонували юнаку обрати вищ, де б він одержав театральну освіту.

Але хлопець уже вирішив своє життя присвятити літературній творчості. І того ж року вступив до Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького (нині Київський педагогічний університет імені М. Драгоманова) на філологічний факультет за спеціальністю «українська мова та література».

У ті роки серед викладачів та студентів педінституту була поширена книжка І-го секретаря ЦК Комуністичної Партії України Петра Шелеста «Україна наша радянська». З великим інтересом також читали твори та публікації Івана Дзюби, Бориса Антоненка-Давидовича, Олесь Бердника, Миколи Руденка. Поезії Василя Симоненка переписували від руки і поширювали серед студентської молоді.

Але в 1972 році пройшла хвиля арештів «вільнодумців», а П. Шелеста звинуватили у вихваленнях Запорізької Січі й козацтва та ідеалізації минулого України і навіть націоналістичних помилках, котрі партійні ідеологи вишукали у неординарній книзі.

Багатьох викладачів та студентів, і, звичайно, Віталія Шевченка, обурили упереджені звинувачення щодо автора патріотичної книжки Петра Шелеста. Саме в ці роки Віталій і зблизився із студентами, які стали його близькими друзями і однодумцями. Наприклад, Сергій Болтівець – нині доктор психологічних наук, Сергій Кисельов (помер 2006 року) – письменник і журналіст; Віктор Кривуша – згодом проректор академії МВС України і професор; Юрій Пригорницький – нині письменник, редактор Київської газети «Народне слово».

Обдарованого, комунікабельного і доброзичливого Віталія Шевченка поважали не тільки студенти, але й багато викладачів педінституту. Насамперед проректор інституту, доктор філологічних

наук Петро Іванович Орлик та доктори філологічних наук Петро Панасович Хропко, Юрій Свиридович Кобилецький, Василь Васильович Лобода, Андрій Дмитрович Медушевський, Дмитро Сергійович Наливайко.

Під час навчання в інституті Віталій активно дописував до газети «За педагогічні кадри», що видавалася у рідному педінституті. Він був ініціатором багатьох студентських починань. На філфаці організував та очолив літературну студію «Вітрила» та самвидав літературного альманаху «Водограй».

Якось Віталій розповідав, як після студентських занять він залишився в інституті на кафедрі цивільної оборони, якою керував генерал Борис Веремєєв, і вечорами на друкарській машинці готував матеріали до журналу «Водограй», обсяг якого був близько 500 сторінок. Таким чином вийшло шість номерів альманаху. Та коли до чергового видання підготували статтю на захист виключених з інституту студентів В. Богущького і В. Приходька, працівники КДБ вилучили примірники і зробили все для припинення випуску крамольного журналу.

Вище згадувалося, що проректор інституту Петро Орлик з великою повагою ставився до Віталія Шевченка і цінував юнака за гострий розум та щирі патріотичні почуття до України. І коли восени 1974 року Орлик дізнався, що працівники КДБ збирають компромат на В. Шевченка, щоб студента арештувати за «вільнодумство», доброзичливо попередив юнака, щоб він негайно залишив Київ. І навіть посприям, щоб обдарованого студента прихистили в Москві на Тверській у Всесоюзному Літературному інституті імені О.М. Горького.

Відомий російський письменник, Герой Радянського Союзу Сергій Сергійович Смирнов, автор безсмертного творіння «Брестська фортеця», у літературному інституті вів клас прозаїків, до якого, згідно із статутом інституту, входило шість студентів. Сергій Сергійович не побоявся узяти під свій захист талановитого хлопця з України. Віталій жив у гуртожитку в одній кімнаті із майбутнім російським письменником Валерієм Шпигуновим.

Віталій дуже дивувався, що духовна атмосфера тодішньої Москви, зокрема й інституту, була не такою, як у Києві. Тут студенти вільно читали забороненого О. Солженіцина і буремні промови

академіка А. Сахарова, без страху розповідали анекдоти про Л. Брежнєва. Можна було поспілкуватися із опальним, але дуже популярним поетом Євгеном Євтушенком.

Віталію подобалося навчатися в літературному інституті і він вирішив залишитися в білокам'яній столиці, щоб закінчити навчання. Але в Київському педінституті наближалися випускні іспити. І викладачі та друзі-однокурсники переконали Віталія повернутися до Києва, щоб скласти випускні іспити і одержати диплом.

У 1975 році Віталій закінчує інститут із дипломом учителя української мови та літератури і їде за призначенням в Тадіївську школу Володарського району на Київщині.

Та з'ясувалось, що у школі за його фахом вільної посади не було. Отже, довелося повернутися до Києва. Головний редактор республіканської газети «Друг читача» Вараков добре знав В. Шевченка як талановитого і цікавого автора, отже, без вагань затвердив хлопця на посаду кореспондента відділу культури і мистецтв.

У відділі разом з Віталієм працювали молоді, але дуже відомі журналісти, серед них: Олена Варганова (її мати – вчителька української мови та літератури, була родом з с. Монастирище, Ічнянського району, батько – Григорій Іванович – доктор історичних наук, відомий журналіст). Цікаво, що згодом Олена захистила дисертацію кандидата мистецтвознавства. Поруч стояв робочий стіл знаного українського письменника-прозаїка Василя Шкляра, а відділ очолював поет і прозаїк Дмитро Семенович Чередниченко. Відповідальним секретарем у «Друзі читача» був теж відомий письменник – Олександр Гига.

У такому творчому колективі працювати було радісно і цікаво, та якось Дмитро Семенович по-секрету повідомив Віталію, що прокуратура занадто цікавиться його біографією і навіть збирає компрометуючий матеріал. Склалось таке враження, що Шевченка підозрюють у політичній неблагонадійності. Певно, збираються порушити судову справу. Щоб уникнути арешту, Чередниченко порадив хлопцю добровільно піти до армії.

Якось Віталій розповідав, що служив він на Київщині в місті Узин, малій батьківщині космонавта Павла Поповича. Тут базувався полк стратегічної авіації. В армії юнак здобув військову спеціальність

кодувальника. Літав він на бойовій машині ТУ-95, екіпаж якої налічував 9 чоловік. Із дозаправкою літак міг триматися в повітрі 43 години на висоті 12 км, літати із швидкістю 900 км/год. і долати відстань 13 тис. км.

Після служби в армії директор Київського видавництва «Мистецтво» Віктор Машинцев запросив Віталія до співпраці і запропонував посаду старшого редактора, а згодом В. Шевченко завідував редакціями фотовидань і туристичної літератури та масових видань.

Він був наймолодшим керівником редакційно-видавничого підрозділу, але, попри юний вік, користувався величезним авторитетом у видавництві. Віталій очолював комсомольську організацію колективу і був лідером серед молоді.

І коли органи КДБ арештували й відкрили справу на молодшого редактора видавництва, згодом відомого правозахисника Юрія Набоку, Віталій Шевченко не побоявся стати на його захист і написав позитивну характеристику на затриманого. Ні КДБістам, ні парт-організації видавництва так і не вдалося умовити комсомольську організацію зректися. Набоки й послати на суд громадського обвинувача.

Цікаво, що паралельно із навчанням в педінституті Віталій у 1974 році закінчує Київський народний університет робкорів за спеціальністю журналістика. А 1978 року вступає до Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка на заочне відділення факультету журналістики. На останньому курсі переводиться на стаціонар і 1983 року успішно закінчує виш та одержує диплом журналіста.

У 1982 році Віталія Шевченка прийняли до Спілки журналістів СРСР.

На ті роки в країні вже наближалася «відлига» і арештувати людину за звинуваченнями кількарічної давності було не просто.

Кар'єра Віталія Федоровича склалася надзвичайно вдало. Він здобув хорошу репутацію творчого працівника і прекрасного організатора видавничого процесу. У свої 25 років був у резерві на посаду директора видавництва «Мистецтво».

У колишньому СРСР Віталій був наймолодший керівник редакційно-виробничого підрозділу.

Він автор двох прекрасних фотоальбомів – «З Довженкових криниць» та «Чернігівщина».

Але через дріб'язкове прискіпування та надмірну опіку Віталію Федоровичу часто доводилося конфліктувати. А коли готував до видання фотоальбом «Чернігівщина», то через упереджену цензуру на знак протесту залишає престижну роботу із великим заробітком та хорошою перспективою.

На початку 90-тих років минулого сторіччя перейшов у республіканську молодіжну газету «Молода гвардія», яку очолював Юрій Семиволос. На ті роки – це демократична і досить цікава комсомольська газета.

У комсомолі тоді вирувало вільнодумство. Прикладом може бути факт, коли вперше в Києві газета «Молода гвардія» оприлюднила інтерв'ю з В'ячеславом Чорноволом, підготовлено В. Шевченком.

Віталій Шевченко активно друкувався в багатьох періодичних виданнях і жив за рахунок гонорарів.

У своїх гострих але правдивих публікаціях він розвінчує зловживання та чванство державних чиновників. Помітний слід в українській журналістиці Віталій Шевченко залишив екологічними публікаціями та чисельними матеріалами про юнаків, які загинули в Афганістані (майже 50 добірок у газеті «Молода гвардія», що прорвали цензурні заборони і були першими в українській журналістиці правдивими розповідями про жахливі наслідки війни, розв'язаної радянськими лідерами).

Навесні 1991 року В. Шевченко вперше опублікував таємні документи про наслідки Чорнобильської катастрофи. У багатьох виданнях України, Росії, Канади, США ці матеріали опублікували під назвою «Засекречений Чорнобиль» і «З грифом «Таємно». А влітку того ж року він виступив з циклом лекцій про аварію на ЧАЕС у кількох містах Канади, коли працював у газеті «Ukrainian News» (м. Едмонтон) як переможець всеукраїнського конкурсу молодих фахівців-ринковиків.

А восени 1991 року з трибуни Верховної Ради України було оприлюднено доповідь комісії з питань Чорнобильської катастрофи, що ґрунтувалася на оприлюднених В. Шевченком документах і матеріалах.

Віталій Шевченко дедалі більше заглиблюється в політику, і колектив газети «Молода гвардія» вирішив висунути власного кан-

дидата в депутати Київської обласної ради. На посаді депутата обласної ради він очолив опозиційну меншість (1990–1994 роках). Брав активну участь у зародженні та формуванні Народного Руху України.

Гостросюжетні і правдиві публікації Віталія Шевченка зацікавили В'ячеслава Чорновола. І коли він організував газету «Час-Тайм», то попросив Віталія Федоровича очолити її. Співпраця у виданні настільки їх зблизили, що вони подружилися.

У політику йшли люди, які витрачали на вибори мільйонні кошти, аби тільки потрапити у депутати Верховної Ради та одержати статус депутатської недоторканності.

У 1994 році свою першу виборчу компанію до Верховної Ради Віталій Шевченко провів у численних поїздках по селах та хуторах.

І коли його обрали народним депутатом, зважаючи на великий досвід організаційно-політичної роботи в опозиції, у Верховній Раді України йому довірили координацію фракції Руху.

Другі вибори він виграв, витративши мізерні кошти. В 2005 році втретє пройшов до Верховної Ради України.

Вище вже згадувалося, що протягом усього життя Віталій Федорович старанно поповнював свої знання та фаховий рівень.

У Великій Британії 1995 року у мерії м. Вулвергемптон вивчав діяльність місцевого самоврядування, а наступного року також в Англії – діяльність інституцій європейської співпраці. В 2000–2001 роках навчався в Європейському інституті адміністрування в м. Маастрихт – зі стажуваннями у Бельгії, Нідерландах, США, Великій Британії зі спеціальності «права людини та інформації».

У страшні десятиліття для простого народу, але цікаві для істориків, Віталій Шевченко займає високу посаду у Верховній Раді України. У 2002 році він призначений членом Нацради України з питань телебачення і радіомовлення. У 2003 році обраний заступником, а в 2005 році – головою Нацради. Він – автор 10 законодавчих актів та чисельних законопроектів з питань свободи слова і діяльності ЗМІ виборчого права.

Віталій Шевченко рецензував новинки української літератури, готував літературно-драматичні передачі (близько 50 сценаріїв літературних композицій для українського радіо, радіопередач для дітей та молоді).

За активної участі Віталія Федоровича Шевченка Національна рада домоглася, щоб реклама на телебаченні та радіо велася виключно на українській мові.

В Національній раді він був єдиним сповідником національних ідей і підготував та провів у квітні 2004 року резонансне рішення про українську мову телерадіопрограм, що стало предметом обговорення між президентами України Л. Кучмою та Росії В. Путіним і викликало гнів правлячого режиму.

За роки роботи в Національній раді Віталій Шевченко разом з колегами домігся, щоб 75 % телевізійних та радіопередач велися українською, і запровадив чимало різних новацій в роботі української телерадіоіндустрії.

Очільника Національної ради неодноразово включали до складу найвпливовіших українців. Він завжди був яскравою постаттю поміж політичних, державних діячів та в середовищі журналістів і літераторів.

Отже, не дивно, що ім'ям уродженця м. Ічня Віталія Федоровича Шевченка названо зірку 03090608729 в сузір'ї Великої Ведмедиці з координатами R.A: 12 04 40 40 28; Dec: +432041.4.

За подвижницьку працю мій земляк нагороджений Почесною Грамотою Верховної Ради України, удостоєний звання заслуженого журналіста України, відзначений трьома орденовськими відзнаками «За розбудову телерадіоінформаційного простору України», удостоєний літературно-мистецьких премій імен В. Косовського, О. Стороженка, С. Васильченка. Він – Почесний громадянин Фастова.

Віталій Шевченко – автор майже 20 книжок різних літературних жанрів: «З Довженкових криниць», фотоальбом, краєзнавче видання (1984); «Чернігівщина», фотоальбом (1988); «З грифом «Таємно», публіцистика (1991); «Засекречений Чорнобиль», публіцистика (2007); «Корабель Пробачення», повість з малюнками автора (2007); «Тризуб» – дослідження, упорядкування та видання творів В. Косовського, А. Кравця-Кравченка, Є. Чередниченка (1998-2008); «Моя вулиця, моя Ічня...», краєзнавче видання (1999); «Виборчий кодекс», наукове видання (2003); «Реформа виборчого законодавства: від слів до діла», наукове видання (2003, у співавторстві з Є. Жовтяком); «Рушникові ранки», поезії (2007); «Обнятися з лелеками і плакать...», публіцистика (2008); «Спіраль», повість (2009); «До

волі! Народження Руху», фотохроніка (2009); «Жити в цікавий час», фотохроніка (2010); «Літературно-мистецька Ічнянщина», (2010, у співавторстві); «Літературна Ічнянщина. 100 імен; 700 відомих ічнянців: митці, науковці, діячі культури», літературно-мистецьке видання (2012, у співавторстві); «Причинна проза», оповідання з ілюстраціями автора (2012).

Коли в 2011 році постало питання про прийом мого земляка до Національної спілки письменників України, я охоче і щиро рекомендував досвідченого майстра пера до професійних лав письменників. Адже такі імена, як Віталій Шевченко, зміцнюють і прикрашають спілку письменників України своєю творчістю.

Віталій Шевченко – один з ініціаторів запровадження у 1993 році державного свята – Дня Соборності України та спорудження у 2008 році пам'ятника гетьману України Івану Мазепі і королю Швеції Карлу XII під Новгород-Сіверським.

У 2009 році Віталій Федорович очолив оргкомітет міжнародного дитячого і юнацького фестивалю аудіовізуальних мистецтв «Кришталеві джерела».

Для підтримки дитячої творчості на Ічнянщині у 2010 році створив благодійний «Фонд Віталія Шевченка». Уже третій рік фонд проводить конкурс літературно-мистецької премії «Родина. Ічнянщина. Україна», у якому беруть участь діти рідного Ічнянського району.

Через районну газету «Трудова слава» організували конкурс «Оживає минушина» (історія рідного села, рідної вулиці). Матеріалів цієї теми надходить стільки, що планується видавати окремі книжки. Завдяки подвижництву Віталія Шевченка підготовлено і оприлюднено унікальне видання «Літератури Ічнянщини: 100 імен, 700 відомих ічнянців: митців, науковців, діячів культури». Але оскільки літераторів на Ічнянщині значно більше, отже, досліджуються та вивчаються нові імена і готується друге видання із доповненнями.

Ічнянщина – мала батьківщина класика української літератури письменника-романіста 19 сторіччя Олекси Стороженка. З метою вшанування пам'яті видатного земляка я розробив Положення Ічнянської літературної премії в номінації гумору і сатири імені Олекси Стороженка і надіслав Віталію Шевченку. Він схвалив мою ініціативу і в 2013 році благодійний «Фонд Віталія Шевченка»

заснував літературно-мистецьку премію імені Олекси Стороженка. Того ж року перші лауреати удостоєні високого звання.

Без перебільшення скажу: Віталій Шевченко – справжній подвижник і щирий патріот рідного краю. І перші помічники у справі подвижницької діяльності – його сім'я.

У Віталія Шевченка чудова творча родина – дружина Оксана Євгенівна – обдарований журналіст-публіцист, старший син Андрій – за фахом журналіст, відомий політичний і громадський діяч, депутат Верховної Ради України трьох скликань, середній син – Євген – працює консультантом з реклами та розвитку бізнесу, донька Богдана – студентка факультету журналістики Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, член Національної спілки журналістів України, лауреат Міжнародного юнацького фестивалю аудіовізуальних мистецтв «Кришталеві джерела», лауреат літературно-мистецької премії імені Степана Васильченка, автор 11 книжок різних жанрів.

Радує серце, що в генах Віталія Шевченка палають почуття патріотизму та національної свідомості і відчувається сила духу славних прашурів українського козацтва.

Якщо ґрунтовно дослідити та проаналізувати політичну і громадську діяльність та літературну і журналістську творчість і безкорисну благодійність Віталія Шевченка, можна сказати, що у своєму житті він завжди тягнувся до нового, до прогресивного, отже, не випадково, що патріотичні прояви його душі спрямовані у майбутнє.

Сівач доброго-вічного

... Душа моя у
всесвіт проросте...
С. Шевченко

1986 року в ічнянській книгарні, у відділі «Книги наших земляків», придбав я першу збірку поезій Станіслава Шевченка «Середина ріки», яка щойно побачила світ. З біографічної довідки дізнався, що автор народився 23 травня 1947 року в селі Грабові, нашого району. Закінчив факультет кібернетики Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Працював інженером-програмістом, науковим співробітником галузевого інституту, а на час виходу книжки обіймав посаду редактора Київської кіностудії науково-популярних фільмів.

Читав я прекрасні поезії Станіслава, і на душі ставало радісно, сонячно від усвідомлення того, що на літературній карті Ічнянщини з'явився новий обдарований поет.

Його вірші світяться любов'ю до землі, де зарита пуповина, де він колись зробив свої перші кроки. Серед казкової природи Полісся пройшло його дитинство, шкільні роки, тут він пізнав солодкий присмак першої закоханості. Щирі, зворушливі поезії С. Шевченка не тільки хвилюють людські серця, але надовго запам'ятовуються яскравими художніми образами. Наприклад, ліричні рядки цього вірша повертають читача в прекрасні, неповторні дитячі роки:

*О п'ятій збуди мене мамо,
Ще поки не йде череда,
В саду умиваються мальви,
Біжить найчистіша вода.
Збуди мене, мамо, о п'ятій,
Я степом піду навмання –
Хай ніжно поколює п'яти
В росі золотава стерня.
О п'ятій піднявся лелека,*

*Плескаючи крилами синь,
Неначе сорочка маленька,
Яку я в дитинстві зносив.
(«Середина ріки»)*

На перший погляд, прості слова він розставляє настільки вдало, що вони, одухотворені життєвою реальністю, викликають у серці читача незвичайне збудження:

*Ні правдою, ні любов'ю
Не жертвуй – душу спечеш.
Хай купиш славу ганьбою –
Не купиш славою честь.
Вона осміє, освище,
І піде життя на злам.
Чесць завше стояла вище
Усіх іскрометних слав.
(«Середина ріки»)*

Багато віршів ніби написано на одному подихові. Твори земляка припали мені до серця, від них віє пахощами Ічнянщини. Чим більше читав вірші Станіслава Шевченка, тим більшою любов'ю проймався до його творчої палітри. Один із таких хвилюючих віршів – «Іченька»:

*Куди втікаєш, Іченька,
Мого дитинства річенько,
Віками не помічена.
Нема нічого вічного...
Люблю тебе співучою,
Боюсь косить траву твою.
Боюсь втечеш, не вернешся,
Немов теплом із вереснем.
(«Середина ріки»)*

Якось я прочитав, що першим кінематографічним доробком Станіслава був сценарій, написаний за твором класика української літератури, письменника-земляка Степана Васильченка, – «Чайка».

1982 року, на кіностудії «Київнаучфільм», за цим сценарієм зняв фільм талановитий режисер Едуард Головня. (Кінострічка була створена на замовлення Міністерства освіти України). Цікаво, що окремі ігрові епізоди знімалися в Ічні, а ролі виконували ушлавлені артисти столичного театру ім. І. Франка.

Впродовж 80–90-х років за сценаріями Станіслава Шевченка було створено цілу низку талановитих кінострічок (серед них з циклу «Невідома Україна»). Окремі фільми відзначені медалями та дипломами на тодішніх всесоюзних кінофестивалях.

Згодом я дізнався, що Станіслав Олексійович з 1994 року працює ведучим програм Національної радіокомпанії України. Почав слухати щопонеділка о 23-тій годині, на I каналі Національного радіо його виразний, щирий і задушевний голос в авторських передачах «Зоряний час». Своєю актуальністю, тематичною новизною, майстерною побудовою інтерв'ю вони привертати увагу багатьох слухачів. Приваблювала в них ще й велика увага до творчості обдарованої молоді.

У передачах С. Шевченка «Золотий перетин» впродовж кількох років висвітлювався творчий пошук вчених і винахідників, що й досі не втратило актуальності, адже таких знань дуже прагнуть наші допитливі громадяни, на таку інформацію завжди є попит у суспільстві.

Водночас обдарований кіносценарист і радіожурналіст відчуває поезію як своє головне покликання і, нарощуючи творчу потугу, продовжує писати хвилюючі, самобутні вірші. Виходять в українських видавництвах його нові поетичні збірки: «Віра і сумнів» (1990), «Октави кохання» (1993), «Дума кипариса» (1995), «Спів чуття» (1996), «Близьке і недосяжне» (1999), «Закон збереження любові» (2002), книжка віршів для дітей «Буду козаком» (2004). А книжки віршів «Літній дощ» (1998) і «Сон про перше кохання» (1999) вийшли в Польщі в перекладах знаних польських поетів.

Творчість Станіслава Шевченка на рідкість багатогранна, він також чудовий перекладач, автор двох видань ґрунтовної антології сучасної польської поезії. Ще у першому виданні вона була визнана кращою книжкою в галузі поетичного перекладу на фестивалі «Міжнародний поетичний листопад» у Познані (1996).

1997 року у Львові вийшла збірка сучасної польської поетеси, лауреатки Нобелівської премії Віслави Шимборської «Під однією зіркою», яку С. Шевченко переклав у співавторстві з Н. Сидяченко.

Ця книжка, як і антологія, видана в дзеркальній побудові, тобто вірші поетеси надруковані польською та українською мовами. Таке видання дає можливість читати поезії і мовою оригіналу, і в перекладі на українську.

Від першого мого знайомства з поезією Станіслава Олексійовича минуло більше десяти років... Зацікавлений його особистістю та творчим доробком, я чимало читав і знав про нього, але зустрітися якось не вдавалося.

І ось у червні 1999 року в Києві, в Національній Спілці письменників України, був вечір, присвячений пам'яті відомого поета-земляка з Парафіївки Івана Цинковського. Тоді мій давній знайомий поет-пісняр Олекса Ющенко і познайомив мене з Станіславом Шевченком.

Високий стрункий, з красивим інтелігентним обличчям і мудрим уважним поглядом, він був вельми помітним на тому вечорі. Коли він дізнався, що ми з ним земляки і навіть тезки, щиро зрадив, міцно потис мені руку, дістав із валізи свої книжки, підписав і подарував мені.

Після того ми спілкувалися з ним по телефону, а згодом зустрілися в Ічні, коли він у складі делегації українських письменників та активістів Товариства «Чернігівського земляцтва» в Києві приїхав до нас на 100-літній ювілей поета Василя Чумака. Через деякий час ми відвідували разом Качанівку, Іржавець, Тростянець, виступали в школах Ічнянщини. Ці зустрічі, знайомства із земляками, тодішні розмови знайшли втілення в репортажах і радіонарисах С. Шевченка, які звучали на I каналі Українського радіо, на «Промені», а ще раніше – у передачах молодіжного радіо «Європа-центр».

1999 рік для Станіслава Шевченка був пам'ятним: за свою творчу працю він був удостоєний звання лауреата літературно-мистецької премії ім. Івана Нечуя-Левицького. Ічнянська громадськість радо привітала телеграмою свого земляка з високою нагородою. Як він потім згадував, ця увага з рідного краю була для нього особливо дорогою, адже його рід і по матері, і по батьку (до третього-четвертого покоління) походить з Ічнянщини.

2000 року в львівському видавництві «Каменярь» побачила світ двомовна збірка поетичних творів великого польського поета, лауреата Нобелівської премії Чеслава Мілоша «Вибрані поезії». Вибір творів до книжки, упорядкування і переклад українською мовою

здійснив Станіслав Шевченко, попередньо отримавши на це письмовий дозвіл тоді ще живого уславленого майстра та узгодивши з ним перелік творів.

Коли 2001 року в Україну з візитом приїхав Папа Римський Іван Павло II, для багатьох стало несподіванкою те, що він у літературному світі знав, як талановитий поет Кароль Войтила. Але С. Шевченко вже знав його твори і перекладав їх. Тож це для нього була щаслива творча нагода. Адаже до приїзду понтифіка Львівське видавництво «Каменярь» запланувало видати книжку його вибраних віршів і поем. «Кароль Войтила – людина, пастир, поет» – так називалася книжка, яку підготував, здійснивши бездоганний переклад, Станіслав Шевченко. Варто відзначити, що у перекладах із польської він видав вже більше десяти поетичних книжок.

Якщо ж говорити про оригінальну творчість Станіслава Олексійовича, то хотів би звернути увагу на те, що в його віршах поєднується талант поета-лірика, зорове бачення кінодраматурга, гострота відчуття проблеми, яка притаманна журналісту, узагальнена афористичність дослідника точних наук із філософським баченням світу. Така універсальність духовно збагачує його творчість, допомагає знайти влучні слова, крилаті словосполучення, метафори, несподівано повернути, випрозорити тему:

*України порохнявіла дорога,
І муками святилася любов.
Здавалось, розпинали світло Бога
Тоді, як стіни рушили церков.*

*Про що мовчать поранені ці фрески,
Про що німує спорожнілий храм?
Лиш вічності розхвилюється плескіт,
Мовляв: «Святиня, люди – то не крам!»*

*Душа злетить у вись, у Божий вирій,
Де Дух Святий кружляє, наче птах.
І що знання, в яких немає віри?
Порожній грім на висохлих літах.*

(«Дума кипариса»)

Відчувається, що робота на кіностудії сценаристом і редактором не могла не позначитися на літературній діяльності Станіслава, чимало його віршів набувають якоїсь особливої монтажно-пластичної та духовної й образної глибини:

*Я запах згадую куті
У дідовій старенькій хаті.
Ікони – ніби золоті.
В іконах – янголи крилаті.*

*У рушнику носив кутю
Своїй хрещеній –
горщик повний.
Тепер несу я по життю
В іскринках снігу
світлий спогад.*

(«Квіти небесні земної любові»)

У книжках С. Шевченка навряд чи можна віднайти інертні, кволі вірші. Вони енергійні, пружні, схожі на стиглі соковиті яблука, вирощені хорошим садівником. Поет уміє знайти потрібний ритм вірша, динамічно розвинути сюжет і вдало завершити твір. У його поезіях є гармонія думки, слова і почуття, він старанно працює над художнім образом, влучно підбирає метафору, об'єднує вірш чітким монтажем:

*Відчахнуто гілку нічною грозою
Від кореня... Лиш на тоненькій корі
Вона ще трималась, умивши сльозою
Своїх немовлят: яблуняток-сиріт...
Останню снагу віддала тоді гілка,
І все ж здивувала плодами людей!
Неначе та гілка – покинута жінка,
Втираючи сльози, годує дітей.*

(«Дума кипариса»)

Поет не зловживає метафорами, він так уміло плете мереживо вірша, що знайдені ним поетичні образи, тропи розчиняються у фабулі твору, ніби цементують його, роблять виразнішим, емоційнішим.

З крилатої фрази, з одного слова або незначної деталі він може створити цікавий художній образ чи символічний вірш:

*Каченя-немовля
ледь стоїть
на кленовому листі,
що по озеру тихо пливе.
Так і ти, Україно,
стоїш,
ледь стоїш ти
на віршах Тараса Шевченка,
що цензор впустив
(з ким того не бува)
у шпарину віків.
(«Дума китариса»)*

У багатьох поезіях Станіслава Шевченка, безперечно, відчувається потужний подих сучасності, як, наприклад, у вірші «XX вік»:

*Вік біг
ненадійно,
з потугою рвійною
зусиль протилежних
на кулі земній...
Та він Україні
здобув незалежність!
Він –
рідний,
він –
мій.
(«Квіти небесні земної любові»)*

Поет уникає словесної бутафорії, кожне його слово – ніби стигле зерно. Він не гіпнотизує читача солоденьким пафосом, не малює наше життя рожевими фарбами. Через свої думки й переживання автор переконливо розкриває трагедію нашого минулого та напружений процес і навіть драматизм будівництва нової незалежної України:

*Не вільні ще, не вільні ми, не вільні,
Допоки вільні руки загребуці.
Де помисли гріховні – душі тлінні,
Неспокій ходить, наче звір у пуці.
Де слово – всує, і де діло – всує,
Хто порятує?*

(«Спів чуття»)

Поет уникає зовнішньої ілюстративності, намагається віднайти глибинні пласти філософії нашого буття, його поетичні рядки звучать хвилююче, проникливо та переконливо. Тонка спостережливість, розкрилена уява, умінням творити несподівані порівняння, метафори, схильність до афористичності вислову та особлива тональність поетичного голосу, гармонійний звукопис – все це народжує талановиті поетичні рядки, маленькі ліричні шедеври:

*Неначе малахітовий вогонь
І моріжок, і м'ята, й материнка;
І смужечка, немов очеретинка,
На стині від купальника твого...
Всі трави юних літ уже в золі,
Що слались нам, веселим і бездомним;
Лише в твоєму погляді бездоннім
Ще трави ті, – найм'якші на землі.*

(«Віра і сумнів»)

Магічна сила чистої, незайманої любові часто лунає в багатьох віршах поета. Також у його книжках немало поезій, які наповнені глибокою ностальгією ліричного героя за молодість, за втраченим коханням або переживаннями розлуки з коханою:

*Ми – ноти, дві ноти із різних октав –
Співзвучні, та долі – нарізно.
Твій сміх так печально мене лоскотав
І ласка так ранила ніжно.*

*Дзвінок телефонний опівночі твій –
І горло враз перехотило.
Мов дзвін по кохання, по нашому дзвін,
Посипаний зоряним пилом.
(«Спів чуття»)*

Щиросердечне одкровення поета про наймиліше стирає всі межі, які відділяють автора від читача. Поет настільки реально передає драматизм і переживання першої любові, що викликає захоплення чистотою та величчю кристалевих почуттів. Навіть поетична збірка, яка побачила світ у Кракові (польською та українською мовами) має назву «Сон про перше кохання» (1999). «Його летючі, чуттєві вірші не мають собі рівних. У польських читачів вони пробуджують ностальгію за тональністю, здається, давно минулою, але такою, яка пробуджує найчистіші слова...», – так писав відомий польський критик Вальдемар Смащ. Візьму на себе сміливість сказати, що не менше почуттів вони викликають і в багатьох українських читачів. До речі, схвальну думку про інтимну лірику С. Шевченка висловив і поет-академік Борис Олійник у своїй передмові до його книжки «Квіти небесні земної любові»: «Найвільніше ж він відчувається в стихії інтимної лірики, де сягає неабиякої вишуканості й віртуозності...»

Лірика Станіслава звучить настільки переконливо, що буває не просто розібратися, де вірші біографічні, а де він створив лише художній образ. Оскільки це ще в численних критичних статтях про поета ніде не висвітлено, я вирішив пролити трішки світла також на цей бік творчості автора, адже він цікавий. Прочитав і його збірки, і вірші нові та давні, але ще не друковані, які представив мені автор, пояснивши що й до чого...

Завше цікавий той перший імпульс, що породжує юнацьку спрагу писати і під такими чернетками і друкованими віршами стоять загадкові літери «Н. П.», що символізують трохи молодшу школярку, для якої писались вірші на снігу, з-за якої були сутички зі шкільним товаришем, ходіння в сусіднє село... Ця платонічна закоханість до дівчини відлинула далеко-далеко з шкільними роками, вона стала дружиною іншого. Це для неї писалось: «Я ніс тобі конвалії / Із лісу край села. / І біла їх канва мені / Життя переплела...» Або: «...Але ти далека, як юність моя, / А туди не долинуть ніколи... / Я на тебе

колись і дивитись боявсь, / А тепер ти вже синь світанкова». Або диптих «Проліски почуттів» та інші.

Хвилюють і вірші, присвячені першій дружині Наталі (Н. Ш.): «Літа минають... Ти їх не жалій / Вони живуть в тобі блакитиним сьайвом / Сніги, сніги лютневі на землі / Їх білий сон пливе над змерзлим садом».

Такі поезії запам'ятовуються тим, що читаючи їх, майже фізично відчуваєш людське щастя, радість кохання або переживання, тривогу персонажів вірша.

Автор іде життєвими шляхами зі своїми випробовуваннями, здобутками і невдачами, із здійсненими і нездійсненими мріями, але завжди – із вірою в любов, з її снагою, з переконанням, що ради цього почуття варто жити на світі, а воно в нього невіддільне від поезії. Саме це почуття, світлість помислів, правдивість, не фальшивість у всьому, вважаю, і сприяє тим вершинним знахідкам поета у царині інтимної лірики. Інколи перед чудовими ліричними віршами поета з'являються невідомі для мене ініціали, зокрема, «І. М.», «Т. С.» чи відомі, наприклад, «С. К.» (художниці багатьох його книжок – Світлані Ключко).

...Але я зараз хочу процитувати кілька рядків з вірша «Світання», присвяченого другій дружині (Т. Б.): «Венера – зіронька одна – / лише засвічує світання, / Ї зоря земна мого кохання / Тетяна... Таня... Таїна».

Як я відчуваю, ліричний струмінь віршів С.О. Шевченка не зменшується. І це мене приводить до оптимістичних висновків. Поет не приховує всі труднощі й нерівності свого шляху-долі, не стає на котурни, помпезно не повчає, але вміє пережити, вловити і передати світлотіні почуття таким чином, що це стає явищем мистецтва слова, навіть пісні. Читачі знаходять у цих віршах те, що їм близьке, рідне, але до цього не зафіксоване їхньою свідомістю. У такій своїй відкритості поет чимось близький до знаних романтиків минулого, але йому, водночас, притаманне гостре відчуття реальності, що відзначав, зокрема, відомий літературний критик Михайло Стрельбицький.

Творчість Станіслава Шевченка багатогранна. Він часто звертається до вирішення моральних проблем нашого життя, боляче сприймає девальвацію людської душі, урбанізацію в нашому суспільстві, його вельми хвилює тема охорони навколишнього середовища: «Натомлена душа і безпорадна / Згортається, мов небо, у сувій. / Сльоза і та, напевне, вже нітратна, / Сестриця рідна краплі дощовій».

У віршах поета марна справа шукати словесні викрутаси. Він свідомо не засмічує своєї поезії малознайомими словами і вона зрозуміла широкому загалу читачів. Приваблюють також його поетичні мініатюри-афоризми. Прикладом може бути вірш «Красномовство поета»:

*Не ті слова, що без кінця
Бравадою на язиці,
А ті, що аж до олівця
Течуть сльозою по щоці.
(«Середина ріки»)*

Від поезії Станіслава Шевченка віє мудрою переконаністю і красою людської душі. Адже справжня поезія передає частинки душі та інтелекту її творця. І це залежить від сили творчого горіння, якою під час написання вірша володів поет:

*З усіх-усюд словесна потеруха,
Невігластво змикається кільцем.
О, скільки перед Словом їх, оглухлих,
Осліплених вже Золотим Тільцем!
Не знаю, може це і справді щастя –
Йду по рядках тривожних, як по лезу я...
Неначе в храмі вже перед причастям –
Сповідуюсь тобі, моя поезіє!
(«Спів чуття»)*

Чимало віршів поета, вважаю, мають академічну довершеність. На моє тверде переконання, лірика Станіслава Шевченка – це нетлінне духовне багатство нашого народу. Відрадно, що вона не згубилась в поетичному безбережжі української поезії. І навіть більше того – легко розпізнається серед багатьох майстрів красного письменства.

Про багатогранний талант Станіслава Шевченка говорить і те, що у співдружності з композитором Ольгою Турченко він 2003 року видав книгу романсів і пісень «Гілка України». На поезії Станіслава Олексійовича створено пісенний магнітоальбом «У човнику вишневої пелюстки», його пісні звучать по радіо в записках незабутнього

народного артиста України Анатолія Горчинського. Їх охоче співають і включають до своїх авторських альбомів заслужені артистки України Катерина Василенко, Анжеліка Андрієвська, Світлана Мирвода, Інна Андріяш-Місько, композитор Олександр Ткаченко.

Нову поетичну збірку «Квіти небесні земної любові» (2006) поет присвятив пам'яті свого батька. Маленькому Славіку (так його звали в дитинстві) було пів року, коли помер в 1947 році його 31-річний батько, колгоспний бухгалтер, Олексій Іванович Шевченко. Це трапилось від поранення і випробувань на війні з фашистською Німеччиною, у якій він брав участь, як офіцер-зв'язківець танкової частини. Станіслав знав від односельців і рідних – прискорило його смерть також величезне напруження від тиску одного з керівників післявоєнного господарства, теж фронтовика, але який, на жаль, «розслаблявся» у випивках, розтринькував колгоспне добро, вимагав бухгалтерських приписок, але їх від батька так і не домігся і згодом був знятий з посади. Але вже батька не стало... Ось рядки вірша С. Шевченка «Мій тато», які були окрилені музикою й голосом Анатолія Горчинського:

*Не міг свого я батька пам'ятати –
Мені про нього лиш розповідали.
Носив мене маленького по хаті,
А мама то молилась, то ридала.*

*Ходив востаннє тато в гімнастерці
Просолений, просмалений війною.
Спинилося його зболіле серце
І засвітилась мама сивиною.*

*Хоча минали дні й літа – здавалось,
Що він і досі нерозлучний з нами,
Бо слово «тато» у душі зосталось
Святе і незатьмарене роками.*

(«Квіти небесні земної любові»)

Мати хлопчика, Ніна Олександрівна, після смерті чоловіка вчителювала у різних школах району, а майбутній поет жив у дідуся Івана Івановича й бабусі Ганни Петрівни, які втратили обох синів

(молодший син Василь помер десятикласником перед війною від запалення легенів). Тож не важко зрозуміти їхній стан, коли десятирічний онук, який начепив на одну ногу ковзана-«снігура» і в лютий мороз пішов кататись на ставок, потім повернувся додому весь мокрий. Виявилося, що снігом притрусило ополонку, в якій ловив рибу хтось із односельців, і він туди шурхнув... Але відразу якось вибрався, бо ополонка була вузькою, а її краї – дуже міцними від лютого морозу. По-справжньому злякався лиш потім. Може, і з дитячих спогадів про ту подію був написаний у зрілі роки оцей вірш про ополонку, від якої віє не лише суворою реальністю, але й розкриленою, космічною образністю, фантазією, біблійним пророцтвом і глибинними філософськими роздумами про вселенську багатовимірність:

*Риба задихалась під льодами.
Прорубали ополонку рибалки.
Били її баграми,
Витягали руками,
Нарешті допались до чарки.*

*У сфері ж озонової оболонки
Прорубали космонавти ополонки.*

*В ополонку заглядали янголята
І чекали кінця світу, наче свята.*

*Ловці Душ Людських
В задумі і сумі
Стояли в колі святих.*

*А з-під землі у поті чола
Чорт душі ловив на магніти зла.
(«Спів чуття»)*

Поезії Шевченка друкувалися в перекладах російською, польською, чеською та литовською мовами. Про творчість відомого сучасного українського поета, кінодраматурга, журналіста-публіциста і перекладача Станіслава Шевченка, члена національних спілок

письменників, кінематографістів та журналістів України багато писали українські та польські газети і журнали. За подвижницьку працю, перекладацьку діяльність, внесок у літературне зближення українського та польського народів він отримав письмову подяку й благословення Папи Римського Івана-Павла II.

Станіслав Шевченко – лауреат Міжнародної літературної премії імені Івана Кошелівця, літературно-мистецької премії імені І. Нечуя-Левицького, літературної премії імені Максима Рильського, перший лауреат Ічнянської літературної премії імені В. Чумака, Всепольської премії імені Францишка Карпінського, премії імені Вітольда Гулевича, нагороди XIX Міжнародного поетичного листопаду (Познань), премії Інституту Адама Міцкевича (Варшава); Заслужений діяч мистецтв України. А восени 2004 року мій земляк відзначений урядовою польською нагородою «Заслужений діяч польської культури».

Несподівано для всіх у 2007 році Станіслав Олексійович заявив про себе в новому для нього жанрі – гуморі, видавши непересічну збірку «Ідїть у баню». Це дотепні, веселі прозові мініатюри, в яких цікаві сюжети, тонко підмічені певні вади нашої дійсності чи людського характеру. Слід відзначити, що видання дуже вдало ілюструвала талановита художниця Світлана Ключко.

Пригадую, як 23 травня 2007 року в переповненому залі столичного Будинку кіно поздоровляли Станіслава Олексійовича з 60-річчям. Ювілейне зібрання вів директор видавництва «Криниця», народний художник України, лауреат Національної премії України імені Т.Г. Шевченка Леонід Андрієвський. Голова Ічнянської районної ради Олександр Сенчик назвав ювіляра продовжувачем славної мистецької традиції знаних у всьому світі виходців з нашого дивовижного краю.

Яскраву промову виголосив видатний поет, Голова Українського фонду культури, Герой України, академік НАН України, лауреат Національної премії України імені Т.Г. Шевченка Борис Олійник. Привітав земляка також керівник Ічнянського районного відділення Товариства «Чернігівське земляцтво» в Києві Микола Вошевський, який відзначив великий вклад Станіслава Шевченка в популяризацію нашого земляцького руху.

Від Національної Спілки письменників України виступив поет, драматург, заслужений діяч мистецтв України, директор Будинку

письменників України Валерій Герасимчук, а від Національної Спілки кінематографістів України – кінорежисери Борис Бойко, Едуард Головня і Георгій Давиденко.

Бурхливими оплесками віддячив зал народній артистці України Валентині Пархоменко за щиру пісню, яку вона виконала для С. Шевченка. Приємною несподіванкою був також виступ односельця, друга дитинства Олександра Гаврися, автора вже знаних гуморесок, який присвятив Станіславу Олексійовичу свого вірша. Привітав С. Шевченка і заступник голови Товариства нашого земляцтва Микола Борщ.

А коли донька ювіляра Ольга зі сцени дякувала батькові за те, що саме він прищепив їй любов до українського слова, до рідної України, багато хто в залі не стримав сльози.

Під високим склепінням залу лунали пісні на вірші ювіляра, демонструвалися фрагменти фільмів за його сценаріями. Глядачі побачили прекрасний фільм про життєву і творчу долю С. Шевченка, який створила режисер Чернігівського обласного телебачення Тетяна Миргородська.

Так, Станіслав Шевченко – сіяч доброго-вічного. Його щирі й мудрі слова, мов добірне зерно, проростають у людських душах любов'ю до Вітчизни, до рідної мови:

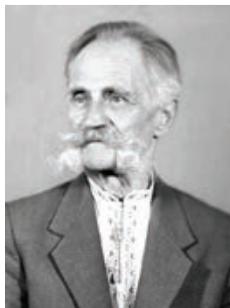
*Сердечне полум'я-світло
Несе провісницький жар...
Слова випалює з літер
Мова,
вічний гончар.*

*Збивалась наша дорога,
Згасала наша любов,
Та Слово було у Бога,
І слово було наш Бог.*

*Мигтять на гончарнім крузі,
На сміху й сліз толоці
Слова в божевільній тузі,
Слова у Божій красі.*

(«Дума китариса»)

Бог дав...

Більше шістдесят років я знав Штепу. А вперше побачив його у вересні 1943 року, коли радянські війська звільнили Ічнянщину від німецько-фашистських загарбників. Тоді моєму батьку в районній лікарні зробили складну операцію. І коли ми з мамою пішли провідати хворого, в одній палаті з батьком перебував на лікуванні й Антон Гнатович. Він знав мого батька давно, а згодом вияснилося, що Штепа пам'ятав і мого дідуся Костянтина Федоровича Маринчика, який до Жовтневої революції був підрядчиком і збудував у селі Сваричівці школу, в яку три роки потім ходив малий Антон, закінчивши її у 1913 році.

Мій батько і Штепа були мисливцями і ще до війни ходили на полювання.

Якось узимку 1945 року Штепа прийшов до нас додому, а через плече у нього висіла якась дивна мисливська рушниця, ложа якої була красиво вирізана та розмальована геометричним орнаментом.

– Цю рушницю я недавно зробив власноруч. – Гість зняв її з плеча і, клацаючи курком та прицілюючись кудись, розказував далі: – Правда, ствол її заводський, але він був настільки поржавілий, що довелося на всяк випадок полатати його. А от ложу, курок і увесь механізм рушниці я зробив сам, – і, задоволено посміхаючись, похвалився: – Ружжо б'є гарно, я уже його випробовував. Уполював кількох зайців і навіть одну лисицю. А оце прийшов пішки із самої Сваричівки в Ічню, щоб у міліції зареєстрували. Гаврило Костянтиновичу, допоможіть узаконити зброю, – просив він батька.

Я навіть уже не пригадую, чи вдалось йому ту саморобну зброю зареєструвати. Але після того випадку Антон Гнатович став частенько навідуватися до нас.

Була в нашій сім'ї швейна машина «Зінгер», яку дали мамі в придане, коли вона виходила заміж. І коли машина зіпсувалася, жоден майстер у Ічні не брався її відремонтувати. Лише Штепа, налагодивши, авторитетно запевнив:

– Наталіє Кирилівно, ваш «Зінгер» тепер буде строчити якісно.

І справді машина працювала безвідмовно. Та після смерті батька через матеріальну скруту мама змушена була її продати. Коли не стало батька, Штепа поступово втратив з нами зв'язок.

...Знову побачив його десь років через вісім; здається, це було у 1954 році. Тоді моя старша сестра Ліда працювала учителькою на хуторі Безбородьків, і я якось приїхав її відвідати.

Десь під вечір на хутір в'їхала кінопересувка. Оскільки на ті часи це було подією, то ми пішли із сестрою увечері до клубу. Звичайно, електрики тоді у селах не було, тож біля клубу весело торохкотів двигун.

Тільки-но розпочали сеанс, як двигун чомусь «зачмихав», а потім «кашлянув» і замовк. Кіномеханік і моторист довго вовтузилися біля мотора, але полагодити його не змогли. Стрічка була «Міклухо Маклай», тож заінтриговані глядачі терпляче чекали. Натовп хлопчаків та дядьків давав кінщикам різні поради, але мотор не хотів заводитися. Тоді хтось із глядачів запропонував з'їздити мотоциклом у Сваричівку (що була за шість кілометрів від хутора) і привезти Антона Штепу. Невдовзі Антон Гнатович уже чаклував біля двигуна і, на радість усім, мотор скоро ожив.

Пригадується мені також, як десь на початку 60-х років у Ічні проходив районний огляд художньої самодіяльності. Несподівано на сцені я побачив Антона Гнатовича із сином Анатолієм, котрі виконали попури на мотиви українських народних пісень, причому ведуча наголосила, що батько грає на скрипці, яку зробив сам. Самодіяльні артисти виступали так вдало, що навіть удостоїлися Диплома на обласному огляді у Чернігові.

А згодом я почув, що несподівано для всіх в 1963 році Антон Гнатович захопився різьбою по дереву. Хоча дивного в цьому нічого не було, адже ще в дитинстві любив спостерігати, як дідусь і батько мережили хитромудрі орнаменти на колодах до колодязних цямрин або на возах, санях, коромислах, дугах до кінської упряжі тощо. Бувало, що і сам брався за різець та не придавав такій праці значення.

А от тепер відчув, це серйозно і назавжди. Твори сільського умільця були далекими від класичної різьби по дереву: пропорції були порушеними, і фігурки людей та тварин набували незвичної для людського ока округлої форми. Вони були самобутні та неординарні. Отже, знайшли визнання.

Коли в 1971 році я знімав фільм про Антона Гнатовича «Майстер чарівного різця», то спільна робота над стрічкою зблизила нас і ніби аж поріднила. Він довірявся мені багато в чому і щиро розповідав про себе.

Із ранніх літ хлопець любив майструвати: то шпаківню зробить незвичайну, схожу на гарненьку хатку, то дерев'яні ковзани, що були не гірші від металевих. А то якось розібрав дві прядки, зробив дерев'яного велосипеда і під радісні вигуки однолітків об'їхав на ньому все село.

Ще юнаком допомагав батьку орати, сіяти, косити, а потім навчився столярувати, робити вози, будувати хати, ремонтувати сільгосптехніку та годинники, радіоприймачі, фотоапарати тощо. Умів пошити чоботи, добротного костюма, жіночу сукню, виплести з лози корзину, а із соломи – крислатого бриля. Ніби магнітом, його тягло і до музики, отож не випадково змайстрував скрипку і самотужки навчився так гарно грати, що своєю музикою став розважати молодь на вечорницях.

У Сваричівці, на березі Удаю, росла столітня верба. Як тільки весною розтавав сніг і до глибокої осені під тим крислатим деревом не одне покоління хлопців та дівчат збиралось на гулянку.

Якось на товстелезній гілляці верби парубки облаштували гойдалку. Зверху закріпили ланцюги, а внизу їх поклали товсту дубову дошку, а місця, де руками трималися за цепі, для зручності обшили товстою волячою шкірою. На гойдалку ставало двоє – хлопець і дівчина – і під дотепні жарти та веселий сміх парубки розгойдували по черзі кожну пару закоханих.

У молоді роки Антон Штепа був помітним на селі парубком, не одна з дівчат зітхала по ньому. Але він уподобав карооку з соболиними бровами красуню Марію, доньку заможного селянина Пилипа Савченка. Від шемних звуків Антонової скрипки в Марії мліло серце, і дівка палко покохала бідового скрипаля. Молодята почали зустрічатися та любитися.

Якось Марія прибігла до верби і, гірко ридаючи, розповіла коханому, що всупереч її волі батьки просватали її за парубка з багатой сім'ї. Коли вона зізналась матері, що дуже кохає Антона Штепу, батько суворо відповів, що заміж вона піде за багатшого жениха. Від такої звістки в Антона земля захиталася під ногами. Але ні він,

ні Марія не могли нічого вдіяти проти волі батьків. Адже в ті роки усі шлюбні справи дітей вирішували старші.

Отже, їм також доведеться змиритися з нещасливою долею. І тоді, гірко плачучи, Марія сказала своєму милому:

– Антоне, любий! Ходімо, хай нас востаннє разом погойдають!

Сільська молодь уже знала про біду, яка спіткала закоханих. Коли вони підійшли до гойдалки, їм співчутливо уступили чергу. Ланцюги натужно рипіли, Марія з Антоном стрімко злітали вгору, від збудження перехоплювало подих. Помітно зблідлий Антон мовчав, а Марія відчайдушно викувала:

– Гойдайте дужче! Розгойдуйте краще! Гойдайте дужче!

Раптом голова в неї пішла обертом, вона не втрималась і впала на землю.

Переляканий Антон почав її підіймати, виявилось, що в Марії зламана в стегні ліва нога. Дівчина довго лежала в ічнянській лікарні, а коли зняли гіпс, то ще з пів року накульгувала. Парубок, що сватався до неї, одружився на іншій.

1926 року Марія й Антон побралися.

Якось Антон похвалився односельчанам, що зуміє змайструвати діючу модель парової машини. А в 1927 році свій виріб він повіз на Лосинівську районну сільськогосподарську виставку Ніжинського окружного земельного відділу. Відразу чималий натовп оточив Штепу. Всі зацікавлено спостерігали, як працювала парова машина. За свою роботу Антон Гнатович одержав тоді першу в житті нагороду – Диплом і грошову премію....

Щоб утримувати сім'ю, Штепа клав людям печі, крив соломою і бляхою хати, шив на замовлення валянки, ремонтував різні сільськогосподарські машини та автомобілі.

А коли на схилі літ всерйоз зайнявся різьбою по дереву, вирішив поїхати до Києва, щоб свої вироби показати працівникам Державного музею українського народного декоративного мистецтва УРСР. Фахівці музею визнали талант селянина-початківця, вказали на його промахи, а потім повели його в зал, де зберігались та експонувалися твори видатних майстрів українського різьбярства: Василя Свиди, Петра Верни, Андрія Сухорського, Івана та Василя Одреховських та інших. Роботи визнаних авторитетів настільки вразили Штепу своєю довершеністю, що він довго стояв біля тих творів, а

потім вирішив: «...Або померти, або добитися, щоб і його композиції були в цьому музеї...» Він став наполегливо працювати, шукати цікаві художні образи і яскраві виражальні засоби.

Талант і невтомна праця дали позитивні наслідки і незабаром його твори: «Ішов кобзар до Києва», «Біля куделі», «Полювання на кабана» зайняли почесне місце у столичному музеї поряд з творами визначних художників-різьбярів.

У 1971 році мій кінофільм про Антона Штепу «Майстер чарівного різця» був відзначений на республіканському фестивалі аматорських фільмів, його показали по телебаченню. Мільйони людей дізналися про талановитого умільця з села Сваричівки. Вишита сорочка та бриль, у які я тоді вбрав свого героя, вельми пасували до його пишних вусів. У Антона Гнатовича з'явилося чимало прихильників, і з того часу мова про його самобутню творчість не стихає.

Взагалі 1971 рік для Антона Штепи виявився пам'ятним: майстра прийняли до Спілки художників СРСР. А наступного року я зняв про свого земляка нову кінострічку, яку назвав «Чародій» і яка, знов-таки, отримала цілий ряд відзнак на кінофестивалях аматорського мистецтва всіх рівнів.

Створення кожного фільму було пов'язане з різними творчими клопотами та несподіванками, які виникали в процесі роботи над стрічками.

Згадалося літо 1971 року. Саме тоді я розпочав знімати свій перший фільм про Штепу «Майстер чарівного різця». Мій герой перед камерою позував, завмирав, як це роблять усі люди, коли бачать, що на них наводять об'єктив. Декілька разів я терпеливо роз'яснював Антону Гнатовичу, що так робити не слід, адже я його не фотографую, а знімаю в кіно, отже, він повинен бути самим собою, вільно рухатися і вести себе природно. Він охоче погоджувався, але варто було включити кінокамеру, як від його невимушеності не лишалося й сліду.

Я вже витратив чимало дорогої кольорової кіноплівки, але потрібних кадрів не відзняв. Тоді я вирішив вдатися до такого «кінотрюку». Коли в кінокамері плівка скінчилася, я нову касету не вставляв, а продовжував зйомки, і камера працювала «вхолосту».

Десять пів дня я так «знімав» Штепу, за цей час він настільки звик до «шамотіння» кінокамери, що вже не реагував на її присутність.

Тоді, я замінив касету і почав знімати фільм, і без будь-яких ускладнень закінчив зйомки.

Але значно більше виникло у мене клопотів, коли я знімав про народного умільця свою третю кінооповідь.

Почалося все з того, що на початку 1979 року до XXII Олімпійських ігор у Москві оголосили конкурс фільмів спортивної тематики. У мене виник задум створити новий фільм про Штепу, не як про майстра народної творчості, а про літню людину, яка активно займається спортом.

Справа в тому, що Антон Гнатович з ранніх років і до глибокої старості займався спортом. Він міг на турніку «крутити сонце», на кільцях та брусках виконувати різні спортивні вправи. Власне кажучи, спорт допомагав йому залишатися працездатним і досить жвавим навіть у свої 76 (стільки йому було років на той час).

Отже, весною 1979-го з думою створити незвичайний фільм я і вирушив до нього в Сваричівку. Коли розповів Штепі про свій задум, він відразу погодився. Звичайно, сценарію ще в мене не було, і щоб мати бодай найменше уявлення про мого героя-спортсмена, я попросив Штепу продемонструвати мені свої спортивні здібності.

І він повів мене на шкільне подвір'я, де були різні спортивні снаряди. Це було в неділю, і на шкільному подвір'ї не було жодної душі. Антон Гнатович підійшов до брусків, спритно підстрибнув, розгойдався, перевернувся головою вниз і на витягнутих руках зробив стойку. Потім уміло й красиво зробив ще кілька спортивних вправ. Я просто замилювався спортивними витівками старого і вже відчував, що зніму неординарний фільм. Антон Гнатович залишив бруски і поспішив до турніка. Спритно підстрибнув і вхопився за перекладину. І відразу почав «крутити сонце», але чи то він не утримався, чи то переоцінив свої сили, несподівано зірвався і з розмаху гепнувся на землю. Я злякано підбіг до нього, допоміг стати на ноги. Він сконфужено посміхаючись, почав обтрушувати одяг. Я теж допомагав йому, а потім запитав:

– Антоне Гнатовичу, як Ви себе почуваете?

Він ніяково посміхнувся і відповів:

– Забився не дуже! Але соромно, що впав!

Я полегшено зітхнув: усе обійшлося благополучно. Але відчув, що в мене пропало бажання бути свідком вправ Штепи на спортивних

снарядах. Отже, не могло й бути мови, що я відзняму фільм про Штепу-спортсмена.

Антон Гнатович навдивовиж швидко прийшов до тями і хотів було знову демонструвати своє спортивне мистецтво, але я категорично запротестував. Він же палко запевняв, що такого більше не повториться, що він випадково зірвався. Але я рішуче заявив, що не стану більше ризикувати його здоров'ям, а, можливо, і життям.

Коли ми залишали шкільне подвір'я, Штепа незадоволено сопів, а на прощання в'яло подав мені руку. Я пообіцяв йому придумати інший варіант фільму, він помітно повеселів.

Опікшись на перших підступах до важливого задуму, я гарячково став розробляти нові варіанти. І нарешті вихід було знайдено.

Збирався було їхати до Сваричівки, коли Штепа сам зателефонував мені. Він почав розказувати про свої посилені тренування на спортивних снарядах, і що жодного разу не впав. Отже, можна сміливо знімати фільм. Я відповів, що в мене виник новий задум і, як тільки закінчу писати сценарій, відразу приїду в Сваричівку.

Влітку я почав втілювати в життя свій кінозадум. Але несподівано захворів і потрапив спочатку до районної лікарні, а потім до обласної, де мені зробили складну операцію.

Місяців зо три я знаходився в лікарні, а коли виписали, ще довго вдома перебував на лікарняному. Якось Антон Гнатович приїхав провідати мене. Я настільки ослаб, що про поїздку в село годі було й думати.

Дізнавшись про це, Штепа так зажурився, що мало не заплакав. Мені стало шкода старого майстра. Я теж горів бажанням завершити фільм, і, трохи поміркувавши, сказав:

– Антоне Гнатовичу, зараз, як бачите, я нетранспортабельний, але, думаю, роботу нашу над фільмом можна було б продовжити, якби оту дерев'яну колоду, з якої Ви вирізаєте композицію, якось доставляти сюди, до мого двору. А я буду фіксувати на кіноплівку, як Ви зі своїми стамесками робите своє.

Антон Гнатович не дав мені докінчити свою думку:

– Станіславе Гавриловичу, думаю, що це можливо, адже колоду ми вибирали невелику, і вона цілком поміститься у моєму речовому мішку.

Через день на велосипеді Штепа приїхав до Ічні. А я у свою чергу обладнав інтер'єр, який дуже нагадував робоче місце майстра в Сваричівці.

Потужні ліхтарі освітлювали місце зйомки. На штативі стояла кінокамера.

Розіклавши на столі привезений інструмент, Антон Гнатович почав натхненно працювати над своїм дітищем, а я розпочав зйомки. Звичайно, що я ще не зовсім одужав, швидко стомлювався. Крім того, мені не можна було дуже напружуватися, то досить тугу пружину кінокамери накручував сам Штепа.

В основному майстер різця працював вдома, тобто в Сваричівці, але час від часу приїздив до Ічні, і ми спільно форсували задуману композицію: він – у дереві, а я – на плівці.

Поступово все чіткіше проглядалися деталі твору. Ось уже можна вгадати, що майстер різьби вивільняє з деревини чоловіка, який схопив за роги величезного бугая. А коли митець нарешті закінчив свою роботу, стало зрозуміло, що в композиції відтворено образ дужого запорізького козака з оселедцем на голові, в сорочці-вишиванці, шароварах і чоботях. Рукава сорочки здорованя закачані. Міцними руками він схопив тварину за роги і притис її до землі. Передні ноги бугая уже зігнуті.

Тварина ще пручається з усіх сил, але більш ніж очевидно, сили її залишають і вже близько мить, коли бугай гепнеться на землю. Народний умілець досить майстерно передав динаміку напруженого поєдинку.

Кіно – такий жанр мистецтва, в якому при роботі над кінострічкою не обов'язково дотримуватися послідовності зйомок сюжетної лінії. Я скористався цим, і, як тільки повністю одужав, завершив роботу над фільмом. Але фільм про Штепу я повністю знімав тільки в Ічні.

Насамкінець стрічки відтворив, як майстер пише листа, зміст якого добре читається на екрані: «Мені 76 років. До XXII Олімпійських ігор я створив композицію «Боротьба» – таким видом спорту любили займатися наші предки, запорізькі козаки. Прийміть у дар музею XXII Олімпійських ігор цю скульптуру від селянина села Сваричівки Ічнянського району, Чернігівської області, члена Спілки художників СРСР Антона Штепи».

Свою кінооповідь я назвав «Людина і дерево». В ній немає жодного слова дикторського тексту, а лише музичний супровід, однак, фільм добре сприймається не тільки високоосвіченою інтелігенцією, а й простою робочою людиною. Глядачі буквально прикипають очима до витвору народного митця Антона Штепи. Тим часом клопоти навколо цього фільму для мене далеко не закінчилися.

На обласному кіноконкурсі в Чернігові стрічці «Людина і дерево» випало чи не найбільше оплесків глядачів, але при всьому тому фільм не отримав ні найменшої відзнаки. Його навіть не включили до програми кращих стрічок, які мали захищати честь Чернігівщини на республіканському конкурсі.

Я був членом журі обласного конкурсу і, звичайно, брав участь в обговоренні фільмів та розподілі місць. Зрозуміло, що свою роботу я не оцінював і коли почув, що мій фільм набрав найменше балів, тільки через те, що його сюжет не відповідав тематиці конкурсу, то не став сперечатися зі членами журі. Глядачі захистили мій фільм, вони дружно зробили категоричну заяву голові журі обласного конкурсу, представнику Спілки кінематографістів України, режисеру Київської студії науково-популярних фільмів В. Ісаєнку. Таким чином, мій фільм було включено до програми попереднього перегляду фільмів на республіканському конкурсі в столиці. Невдовзі я дізнався, що фільм «Людина і дерево» набрав найбільше балів і увійшов до програми заключного туру республіканського конкурсу.

Я повідомив про це Штепу і на заключний огляд у Київ ми поїхали разом із Антоном Гнатовичем, де кінострічка «Людина і дерево» була відзначена Головним призом республіканського конкурсу. Дипломом за участь у створенні фільму відзначили й Антона Гнатовича. Мені було вельми приємно, що нагородили і героя кінострічки.

Мій фільм захищав честь республіки і на Всесоюзному кінофестивалі народної творчості в Москві. На тому огляді моя кіноновела одержала високу оцінку журі і була відзначена спеціальним Дипломом Спілки кінематографістів СРСР «За гармонію виражальних засобів».

Згодом фільм «Людина і дерево» був відзначений Дипломом і на Міжнародному кінофестивалі народної творчості.

З роками мужнів і розвивався талант Штепи, в його творах відчувається життєвий досвід, народна мудрість, щира душа митця.

Тож не випадково у 1981 році у столичному видавництві «Мистецтво» вийшов у світ на п'яти мовах альбом «Антон Штепа».

Він подарував мені книгу зі щирим автографом: «...незабутньому другу, першовідкривачу і пропагандисту моєї творчості...»

У роботах Штепи помітний високий професіоналізм. Новаторство його творчості полягає у тому, що він ніколи не наслідував майстрів класичної різьби по дереву, а створив свій власний стиль, свій творчий світ, який знайшов широке визнання і багато прихильників його таланту.

Цікаво, що відтворюючи свій задум у дереві, майстер ніколи не працював над ескізом, ніколи не ліпив із глини або пластиліну моделі, а брав у руки дерев'яну колоду і спочатку сокирою, а потім різними пилками відтісував усе «зайве».

Щойно з'являлися ще невиразні силуети майбутньої композиції, він починав працювати великими стамесками та грубими різцями і поступово переходив на все менші та менші інструменти. А коли відтворював риси обличчя, то, в залежності від розміру композиції, користувався різцями, які іноді були розміром з циганську голку.

За допомогою вдало підбраного персонажу з яскравим характером він розкриває тему композиції і відтворює в дереві реальні картини нашого життя, народні казки, легенди, перекази, етнографічні картинки і фрагменти з літературних творів письменників-класиків, а також анекдоти та гумористичні сценки.

У твори Штепа щиро вкладає всю пристрасть свого селянського серця. Саме тому чимало композицій присвятив життю, побуту і нелегкій праці хлібороба. Він далекий від солодкої ідеалізації життя в селі, в його творах звучить сувора життєва правда. Те, що бачив і пережив, знайшло відображення у композиціях «Сівба», «Жнива», «Молотьба» та інших.

Творча фантазія і пильне око художника завжди знаходять цікаву тему, яскравий персонаж, художній образ, який надовго запам'ятовується. У своїй творчості він часто використовує крилаті вислови та приказки. Його твори зрозумілі та близькі людям, їх розуміють і шанують, як високоосвічені інтелігенти, так і прості робітники.

У галереї робіт з тематики народних легенд, казок і переказів виділяються «Баба-чарівниця» (1970), «Відьма» (1971), «У ніч на Івана Купала» (1972), «Сміх і гріх» (1974) та інші.

Особливої уваги заслуговує трифігурна композиція «Баба-чарівниця». За змістом вона відтворює легенду про безнадійно зако-

ханих дівчат, які шукають допомоги у ворожок. Баба-чарівниця сидить на ослоні, якого майстер вирізьбив у вигляді лежачої русалки. На її голові – корона, на якій тримається гребінь, що з нього баба смикає вовну і пряде нитку. На голові чарівниці поверх очіпка пов'язана ще й хустина, кінці якої стирчать над чолом, ніби роги. Обличчя у баби непривітне, однак, сповнене якоїсь таємничої сили. Перед нею – вклякла дівчина. Хоча вона молода і красива, але нещаслива у своєму коханні, тож терпляче чекає поради... Усі скульптурні фігури об'єднані воедино не тільки назвою твору, а й оригінальним вирішенням сюжету, його тонкою гармонійністю, у якій кожна фігура доповнює іншу, створюючи єдиний замкнутий ансамбль композиції.

Цікаво, що роботи художника відзначаються простотою, але в тій простоті закладені глибокі творчі думки, що поглиблюють задум композиції і навіть обрамляють ореолом якоїсь таїни і загадковості, в якій відчувається подих вікових традицій народного мистецтва різьби по дереву.

Чимало робіт митця багатофігурні та настільки складні у своєму виконанні, що піднімаються до монументальної величі, разом з тим від них віє теплом і людяністю: «Колядка» (1975), «На ярмарок» (1975), «У Крим по сіль» (1975), «Ой, не п'ються пиво-меди» (1978). Особливо виділяється з-поміж них сповнений драматизму сюжет останньої композиції. У ній митець зобразив умираючого в далекій дорозі чумака. Тяжка недуга скувала тіло, останні сили полишають ще не стару людину, та у неї вистачає духу випрягти з воза волів і відпустити їх на волю. Але вони не пішли від хазяїна. Один віл ніби прислухається, як б'ється в чумака серце, другий – співчутливо лиже йому вухо.

Цікаво й оригінально відтворив художник у дереві засновників древнього Києва – Кия, Щека, Хорива. У складній багатофігурній композиції «Засновники Києва» (1982), героїв твору він зобразив не в облаштунках легендарних витязів, а у звичайному одязі. Обличчям персонажів надав рис вихідців із народу, чим наблизив свій твір до правдивості картини з історії нашого славного минулого.

Майстер уміє знаходити і створювати яскраві метафоричні образи. В його руках дерево говорить, співає, плаче, сміється, а відтворені митцем зорові персонажі викликають захоплення оригінальним вирішенням кожної теми.

За довгі роки роботи з деревом митець багато разів звертався до літературної спадщини письменників-класиків і створив чимало цікавих композицій: «Тарас Бульба» (1968), «Лукаш та Мавка» (1971), «Одарка і Карась» (1972), «Віщий Олег» (1973), «Енеїда» (1977) та багато інших. Але з особливою любов'ю та симпатією Антон Штепа ставиться до творчості Тараса Шевченка, тож не випадково він створив оригінальний об'ємний скульптурний портрет Великого Кобзаря і за його творами відтворив у дереві прекрасну і неповторну Шевченкіану, до якої увійшло більше двадцяти робіт: «І мене в сім'ї великій...», «Над сином сидя задрімала», «А он розпинають вдову за подушне», «Степан їде на Січ», «Ось і дуб той кучерявий» та багато інших.

За своїм духом твори Антона Штепи патріотичні, в них відчувається глибоке національне коріння, яке постійно живить і збагачує українську культуру новими народними талантами.

Антон Гнатович збагатив народне мистецтво не тільки змістовними оригінальними композиціями, але і незвичайною, самобутньою формою різьби по дереву, власною школою.

Більшість творів Антона Штепи зберігаються й експонуються в музеях Києва, Чернігова, Полтави, Запоріжжя, Канева, Ічні та інших міст, а також у приватних колекціях не тільки в Україні, але і в Росії, Білорусії, країнах Прибалтики, Польщі, Німеччині, Голландії, Чехії, Словаччині тощо.

Високохудожні та самобутні твори земляка експонувались на багатьох республіканських, всесоюзних і міжнародних виставках народної творчості.

Антон Гнатович – талановитий артист. Протягом багатьох років він був активним учасником драматичного гуртка Сваричівського сільського будинку культури і завжди грав головні ролі. Пробував навіть писати власні п'єси.

Пригадавши дитинство, створив композицію «Лірник» (1968), де відтворив подружжя Івахнів із сусіднього села Шиловичі. Тут зображено сліпого лірника Герасима та його дружину Марію, які жили тільки тим, що і ходили по селах та співали стародавніх пісень у супроводі ліри, на якій майстерно грав сліпий. Згодом Антон Гнатович змайстрував таку ж ліру і так добре навчився на ній грати, що його гру навіть демонстрували по телебаченню.

Згадується, як на початку 80-х років Антон Гнатович запросив мене в село на храм. Після гостинного обіду родина організувала

прекрасний концерт. Антон Гнатович грав на скрипці, його дружина Марія Пилипівна – на барабані, син Анатолій – на баяні, донька Ольга – на віолончелі, а онука Леся – на сопілці. Цікаво, що всі інструменти, крім баяна, Антон Гнатович зробив власноруч. Сімейний оркестр виступав навіть у Києві.

Якось Спілка художників України удруже запросила мене з програмою фільмів на творчу зустріч. Я запропонував герою моїх стрічок Антону Штепі поїхати зі мною до Києва. До столиці вирішили їхати «Москвичем» Штепи. На зустріч у республіканський Будинок художників прийшло багато глядачів, вони тепло сприйняли програму фільму. А коли на сцену вийшов Антон Штепа, зал зустрів його бурхливими оплесками. В обговоренні стрічок брали участь відомі майстри пензля: Петро Басанець, Сергій Григор'єв, Вадим Одайник, Тетяна Яблонська та інші художники.

Наступного ранку щасливі та радісно збуджені увагою глядачів і щирою гостинністю ми їхали додому. За кермом авто сидів Антон Гнатович. Несподівано ми потрапили в складну шляхово-транспортну пригоду. Велика військова вантажівка опинилася догори колесами в кюветі. Троє військових одержали серйозні травми, а наш автомобіль було дуже понівечено. Ми ж зі Штепою лишилися неушкодженими.

Мабуть, сам Господь уберіг нас – Антона Гнатовича, щоб він дожив до 100 років, а мене, щоб я написав літературний портрет про легендарного різьбяр Антона Штепу.

Одного разу я поїхав провідати його, а він, загадково посміхаючись, запитав:

- Станіславе, хочете побачити чудо?
- Звичайно, хочу, – відповів я.

Господар пішов до хати, вініс власноруч зроблену скрипку і заграв. Його син Анатолій, що був поруч, почав танцювати і несподівано для мене, коза, яка спокійно щипала у дворі спориш, стала на задні ноги і прудко пустилась у танок. Я зафотографував цю чудернацьку сцену і згодом на обласному фотоконкурсі, який організувала газета «Деснянська правда», моя фоторобота була удостоєна першого місця.

Антон Гнатович завжди радо і гостинно вітав мене. До речі, саме через гостинність він одного разу мало не загинув. А трапилося ось що. Якось зимового вечора хтось постукав у двері. (Після смерті дружини Антон Гнатович жив сам: дочка Ольга мешкає в Києві, син Ана-

толій теж окремо). Майстер уже звик, що багато відвідувачів побували у нього вдома, тож без остраху впустив нежданих гостей до хати.

Як тільки двоє незнайомих зайшли, то один схопив господаря і став душити, а другий почав спішно складати до великої валізи вироби майстра. Від образи і болю Антон Гнатович знепритомнів: можливо, це й врятувало йому життя...

Коли через певний час потерпілий прийшов до тям, то «гостей» у хаті вже не було. Вони забрали із собою чимало його творів, змайстровані Штепою музичні інструменти (дві скрипки та славетну ліру) і зняли зі стіни три цінні старовинні годинники. Як це дивно і страшно, що у когось піднялася рука так образити літню і заслужену людину!

Пишу ці рядки і думаю, якщо поррахувати не тільки скульптури, а й твори декоративно-ужиткового мистецтва, то за роки свого життя різьбяр зі Сваричівки створив майже чотириста різних робіт. Щоб оцінити творіння нашого земляка, їх треба побачити, постояти біля них, подумати, проникнутися почуттям гордості за нашу славу Ічнянщину, за Україну, яка багата народними талантами.

23 листопада 2003 року в Києві, у Державному музеї українського народного декоративного мистецтва, урочисто відзначали 100-річчя від дня народження Антона Штепи. Рідні, друзі, шанувальники його таланту щиро вітали митця з ювілеєм, бажали йому красивого творчого довголіття. Щасливий, розчулений, він з хвилюванням приймав ті поздоровлення. Численна делегація ічнянців брала активну участь в урочистому вшануванні видатного земляка.

Працівники музею говорили, що подібного свята у них ще не бувало. І дійсно, вдумайтесь у ці слова! Людина прожила цілу епоху! Антон Гнатович пережив і добре пам'ятає царювання Миколи II, імперіалістичну війну, Лютневу та Жовтневу революції, громадянську війну, НЕП, колективізацію, голодомор 33-го року, криваві роки сталінського режиму, Велику Вітчизняну війну, повоєнну відбудову, смерть «красного царя», хрущовську «відлигу», брежньєвський застій, горбачовську перебудову і, нарешті, проголошення незалежності України.

Отже, не випадково ювіляра засипали квітами, підносили хліб-сіль, подарунки.

В останні роки свого життя Штепа мешкав у Пуці-Водиці. Керівництво Національної спілки художників України влаштувало патріарха образотворчого мистецтва в пансіонат імені Наталії Ужвій,

який видатна актриса на власний кошт спорудила як прихисток одиноких ветеранів сцени. На щастя, тут знайшлося місце і для Антона Гнатовича, йому навіть виділили окрему кімнату.

Усамітненого батька часто провідувала донька Ольга, яка мешкає в Києві, а також друзі та знайомі.

Десь у середині квітня 2005 року Антон Гнатович заслаб. Дирекція пансіонату дозволила Ользі постійно перебувати біля німецького батька. Незадовго до цього він сказав:

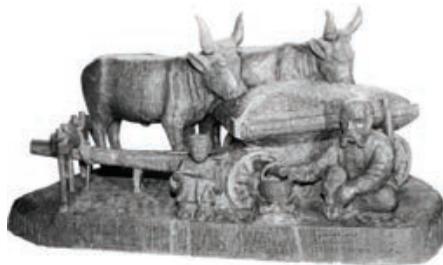
– Доню, мабуть, я скоро піду до своїх предків. Добре, що благополучно перезимував, бо не хотілося помирати в холод.

19 квітня Антону Гнатовичу стало настільки зле, що він уже майже нічого не говорив, а лише повільно хрестився і щось шепотів. Наступного дня о тринадцятій годині на 102-му році життя назавжди зупинилось серце легендарного майстра народної творчості.

Коли він ще був жвавим, заповів, щоб його поховали в рідному селі, біля могили коханої дружини Марії та синів Олександра й Анатолія.

Щоб виконати заповіт Штепи, два відомі підприємці з Ічні Микола Вощевський та Анатолій Брусенко виявили неабияку благодійність, взявши на себе значні витрати, щоб перевезти небіжчика в Сваричівку і пристойно поховати на сільському цвинтарі.

Мабуть, усі односельці і чимало прибулих проводжали в останній путь Антона Гнатовича. Пригадую, як тільки труну винесли з рідної хати, небо несподівано потемніло і зчинилась густа снігова заметіль. Але після похоронної відправи в церкві, коли прийшли на кладовище, враз розпогодилось і яскраве сонячне проміння востаннє освітло і зігріло чоло народного умільця і його невтомні руки. Руки, які знали багато чудових професій, котрими можна було наділити сотні людей, а Бог їх дав моєму землякові Антону Штепі.

Випробуваний життям

Восени 1986 року мій старший друг режисер Ніжинської народної самодіяльної кіностудії «Колос», заслужений працівник культури УРСР Іван Довгоброд запросив мене на своє сімдесятиріччя.

Після застілля до мене підійшов літній чоловік. З-під його піджака проглядала українська сорочка-вишиванка, що на ті роки було незвично. Незнайомець ввічливо відрекомендувався – я, Ваш земляк, Микола Шуст. Народився на Ічнянщині в селі Припутні, але з 1933 року живу в Ніжині, працюю вчителем української мови та літератури й образотворчого мистецтва.

Після нашого знайомства я ще кілька разів зустрічався з Миколою Наумовичем в Ніжині, Ічні та Припутнях. Але, коли із Ічні я переїхав до Ніжина, і працював директором районної дирекції кіномережі та викладачем училища культури і мистецтв імені М. Заньковецької, то з Шустом уже зустрічалися досить часто. Він виявився цікавим співрозмовником, мудрою людиною, і мені приємно було спілкуватися з земляком.

Багато життєвих випробувань випало на долю Миколи Наумовича, отож, мабуть, оповідь про нього варто розпочати з самого початку, тобто з часу, коли він прийшов на світ Божий.

15 серпня 1916 року в родині селян, що з діда-прадіда були хліборобами і походили зі славного козацького роду, народився хлопчик, якому при хрещенні дали ім'я Микола. В сім'ї було шестеро дітей, і батьки від самого малечку привчали їх до праці, життя йшло по неписаному сімейному уставу. Старші сестри Галина і Марфа та брати Іван і Федір виконували більш складну роботу, Микола пас худобу, а найменший, Мирон, доглядав гусей, качок і курей.

З раннього дитинства у Миколи виявився хист до малювання та ліплення з глини фігурок людей, тварин, птахів. Бувало, влітку пасе з ровесниками худобу, хлопці грають у карти або знаходять інші веселі розваги, а Микола з олівцем та шматком чистого паперу зосереджено малює усе, що бачить око. Пастушки підходять, дивуються, як він вправно переносить на папір шовкову траву з різнобарв'ям квітів, ліс, озеро, хмарки, корів і своїх ровесників.

Юний художник часто дарував свої творіння друзям. А коли вони принесли їх додому, в сім'ях дивувалися, що хлопець так гарно малює. Все село гомоніло, що треба Науму віддати сина вчитися на художника. Характерно, що Микола більше як на рік раніше пішов до школи. А трапилося це так. Ще змалечку дружив він із старшим за нього сусідським хлопцем. Восени товариш пішов до першого класу. Микола не хотів відставати й умовив батьків, щоб дозволили і йому ходити до школи. Так разом із своїм приятелем він уперше переступив поріг школи. Друзі всілися на одну парту. Пролунав дзвінок, і до класу зайшов учитель Петро Антонович Буряк. Діти дружно привітались. І тут учитель помітив Миколу. Він хотів було випровадити його з класу, але хлопець підняв такий плач, що Петро Антонович вирішив не чіпати його. Миколі дуже хотілося вчитися. Він думав що, як тільки з'явиться в класі, то його відразу запишуть до школи, і щоб прискорити справу, звернувся до учителя.

– Дядечку, запишіть мене...

Клас вибухнув сміхом. Микола розгублено почервонів і готовий був заплакати. Але Петро Антонович утихомирив дітей, а потім підійшов до хлопчика, погладив по голівці, запитав його ім'я і обнадійливо заспокоїв.

Щодня Микола приходив до школи і, затамувавши подих, ловив кожне слово вчителя. Через два тижні Петро Антонович викликав Миколу до дошки і тут виявилось, що наймолодший у класі Шуст успішно засвоює навчальну програму. Після цього вчитель записав його прізвище до класного журналу. Хлопець учився охоче і легко, незабаром став кращим учнем.

З роками Микола став шкільним художником і охоче допомагав учителям випускати стінну газету, писав різні гасла та оголошення, брав участь у шкільному драматичному гуртку і, звичайно, відвідував гурток малювання. А коли оголосили збір лікарських трав, він настільки захопився цією справою, що посів перше місце серед школярів району, за що отримав подарунок – червоний піонерський галстук, майку і труси. На той час він уже перейшов до сьомого класу і, на превелику радість, подарунки, які отримав, стали першими новими речами, які Микола зодягнув. До цього він носив лише одяг, який діставався йому від старших братів.

Коли в країні розпочалася колективізація, батьки Миколи категорично відмовилися писати заяву до колгоспу. У відповідь на це

радянська влада обклала сім'ю Шустів великими податками. За несплату непосильного податку Наума Митрофановича та двох старших синів, Івана та Федора, арештували і засудили на п'ять років, вислали до Сибіру.

Матір з двома дітьми посеред зими вигнали з рідної оселі. Декілька днів сім'я перебивалася в клуні. На щастя, активісти не встигли зруйнувати хату, і коли морози стали нестерпні, Горпина на свій страх і ризик вирішила повернутися з дітьми до хати.

Багато ровесників Миколи вже були комсомольцями. А коли він, навчаючись у сьомому класі, вирішив також вступити до комсомолу, то йому, як сину «куркуля», категорично відмовили.

1932 року на Україні спалахнуло страшне лихо – голодовка, майже половина села Припутнів вимерла з голоду. Сім'я Шустів вижила тільки завдяки тому, що Микола та молодший брат Мирон наплели з ниток ятерів і петель. Ятерями в Удаї ловили рибу, а в петлі, які уміло ставили в лісі і в полі, потрапляли птахи, зайці та інша дичина.

Під час навчання в школі Микола вдосконалював свої навички живопису в гуртку малювання. Якось він випалив на фанері портрет Богдана Хмельницького. Робота школяра з Ічнящини одержала високу оцінку на обласному огляді учнівської творчості, і юного художника нагородили Грамотою. Хлопця вельми зворушило визнання його творчості, він мріяв про романтичну професію художника.

Голодного 1933-го хлопець успішно закінчив сім класів Припутнівської школи, але сім'я настільки бідувала, що годі було й думати про подальше навчання у столиці чи якомусь іншому великому місті. Село знаходилося за 25 кілометрів від Ніжина, отож юнак вирішив вступити до педагогічного технікуму, що в ті роки діяв у місті над Остром.

На світанку пішки, босоніж, вирушив він лісовими путівцями до Ніжина.

Деся опівдні, стомлений і забруднений, дістався міста. Підійшов до річки, вмився, помив ноги і розпитав людей, як пройти до педтехнікуму.

В приймальній комісії побачили його свідоцтво і підказали, що є вказівка семикласників з гарними оцінками приймати до вчительського інституту. З трепетом душевним Микола переступив поріг храму науки, де колись навчався його тезка Микола Гоголь.

Шуст вирішив вступати на фізико-математичний факультет. Хлопець мав глибокі знання, успішно склав вступні іспити і був зарахований до інституту з правом одержання стипендії і гуртожитку.

Не ішов, а ніби на крилах летів, повертаючись додому. Мати, сестри і брат заплакали від радощів, коли дізналися, що в їхній сім'ї буде учитель. Микола відремонтував солом'яну покрівлю хати і хліва, полагодив тин, заготував на зиму дров. А час ніби зупинився на місці, хлопець ніяк не міг дочекатися, коли ж нарешті розпочнуться заняття в інституті.

З великою гордістю і невимовною радістю хлопець уперше переступив поріг навчальної аудиторії.

З цупкої полотнини мати пошила заплічну торбу, щось схоже на зразок рюкзака. З тією торбою щосуботи Микола ходив у Припутні «за сидором». Мати клала до торби кілька картоплин, ворочок пшона, квасолі, цибулину, головку часнику, кілька качанів вареної кукурудзи і шматочок спеченого в печі гарбуза. Миколі в інституті видали хлібну карточку, по якій він щодня одержував 400 грамів глевкого хліба.

Юнак відчував себе на «сьомому небі», немов на свято, ходив на заняття. Серце Миколи хмеліло від радощів: лише місяць він провчився в інституті, а вже стільки цікавого і нового почув від викладачів.

Але виявилось, що щастя було недовговічне. Хтось написав у ректорат донос, що Микола Шуст – син «ворога народу», що його батька за саботаж проти радянської влади разом з двома синами вислано до Сибіру.

Спеціальна комісія, яка перевіряла «сигнал», підтвердила факт. Миколу викликали на засідання комісії, він згадав, як його не прийняли до комсомолу, а тепер, певно, відрахують з інституту... Нерви юнака не витримали, і він гірко заплакав. На засіданні комісії був присутній директор інституту Степан Порада, йому стало шкода сільського хлопця, який так палко бажав одержати освіту, і він захистив студента. Комісія прийняла рішення залишити Шуста в інституті, але без права одержання стипендії.

Позбавлений державної підтримки, а також не маючи інших засобів на існування, хлопець був змушений добровільно залишити інститут. Коли в ректораті забирав документи, пекучий біль стиснув серце, а на очах виступили сльози.

Але діватись було нікуди, і він завербувався на Донеччину. Його шлях проліг до Дикого поля, де пощастило влаштуватися в радгосп

«Металург», що був неподалік вугільних копалень. У радгоспі Микола доглядав корів. За роботу йому нічого не платили, а лише слабенько харчували, але хлопець був і за те вдячний долі, адже на Україні лютував голод, людське життя було нічого не варте, народ вимирав тисячами.

Згодом хлопцю вдалося влаштуватися помічником погонича худоби, яку переганяли з радгоспу до Донецького м'ясокомбінату. Тепер, окрім харчів, Микола одержував і зарплату. Він почав по копійці складати гроші, щоб вислати додому. Та ось він одержав від Марфи листа. Старша сестра писала, що в Припутнях багато людей померло з голоду, мати з пухлими ногами прикута до ліжка, а за несплату податків судові виконавці описали їхню хату. Микола вирішив негайно їхати додому і рятувати рідних від біди. Виявилось, що приїхав він своєчасно, вдалося врятувати матір і навіть викупити свою рідну хату. Як тільки трохи налагодились сімейні справи, Микола почав думати про те, як йому все-таки одержати професію вчителя.

Дізнавшись, що того року до Прилуцького педагогічного технікуму почали набирати молодь з метою підготовки на річних курсах вчителів початкових класів, він здає вступні екзамени, успішно закінчує педагогічні курси і 1935 року одержує направлення в Ічню. Хлопець радів, що працюватиме в рідному райцентрі, отже, буде можливість частіше бувати в Припутнях і провідувати свою рідню.

Та хтось знову написав донос, що Микола Шуст – член сім'ї репресованого. Спеціальна комісія почала ретельно вивчати його особисту справу. Поки тривала перевірка, Миколу Наумовича не допускали до роботи в школі.

До початку навчального року залишалось небагато днів, а питання працевлаштування Шуста стояло під запитанням. І тоді Микола вирішив, поки «все перемелеться», зробити спробу ще раз вступити до Ніжинського інституту. Однак виявилось, що тепер до інституту приймають тільки з середньою освітою. На щастя, в прийомній комісії сиділи порядні люди, вони зважили на те, що він уже був студентом інституту і допустили до вступних екзаменів. Цього разу він вирішив вступати на факультет української мови та літератури. Успішно склавши вступні екзамени, він був зарахований на філфак.

Навчання в інституті приносило хлопцю радість і насолоду. При учбовому закладі діяла літературна студія, якою опікувався

талановитий поет і літературознавець, завідуючий кафедрою української мови та літератури інституту доцент М.П. Сайко. Микола Пилипович був педагог від Бога і приділяв велику увагу вихованню молодих літературних талантів. Микола Шуст охоче відвідував літстудію і, як художник, з великою любов'ю оформляв стінну газету, в якій вміщалися твори студійців. Саме в студії Микола часто зустрічався зі своїми земляками-поетами Іваном Москаленком з Монастирища та Андрієм Бурлакою з Івангорода.

З часом чимало вихованців літературної студії тих років стали відомими письменниками. Це, зокрема, Петро Артеменко, Анатолій Дрофань, Олекса Ющенко, а Микола Шамота та Прокіп Мисник проявили себе на ниві літературної критики. Пам'ятною подією в житті літературної студії був приїзд в інститут відомого майстра ліричного слова поета Володимира Сосюри.

У травні 1939 року вся країна відзначала 125-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка. З цієї нагоди в Києві проходив святковий пленум Спілки письменників СРСР. Потяг, у якому їхала на пленум делегація письменників слідував через Ніжин. Студенти гоголівського вузу, в тому числі і Микола Шуст, вітали на вокзалі відомих письменників О. Толстого, О. Фадєєва, І. Еренбурга, О. Серафимовича та багатьох інших.

У літературній студії Микола Шуст познайомився з вродливою дівчиною Євдокією Колесник, яка також навчалася на відділенні української мови та літератури, але на молодшому курсі. Дівчина була не тільки гарна собою, але мала світлий розум та щире і добре серце. Між двома юними серцями спалахнуло кохання. Мрія Миколи збувалася: він вчився найгуманнішої на землі професії – учителя; його кохала гарна дівчина. Хлопець був безмежно щасливим. Тим часом над головою студента вже збиралися чорні грозові хмари.

Мабуть, якийсь злий фатум уперто переслідував Миколу, доля готувала йому нові випробування. В хлопця знову почалися великі неприємності. Якийсь «патріот» повідомив відповідні служби, що студент Микола Шуст – син «ворога народу».

Багато викладачів інституту в душі співчували студенту, але нічого не могли вдіяти, щоб допомогти йому. Адже в ті роки в кожному трудовому колективі на заводах, в колгоспах, військових частинах, навчальних закладах були «патріоти», які з патологічною пристрасцю

вишукували «ворогів народу» і писали на безвинних людей доноси, аби вислужитись перед владою. Так, дехто на чужому горі та сльозах будував своє благополуччя.

Щоб залякати народ і тримати його в покорі, влада підтримувала такий «патріотизм» у країні; постійно фабрикувалися судові справи проти чесних людей, уміло організовувалися показові судові процеси, на яких при допомозі брехливих свідків звинувачували у безглузких підсудних вчинках, яких вони ніколи не робили.

Про судові процеси цілодобово говорили по радіо, постійно писали в газетах. Зі сторінок усіх періодичних видань та репродукторів тільки і лунало:

– Будьте пильними, виявляйте ворогів народу! Вороги живуть серед нас, але вони старанно маскуються, завдання кожного патріота – повідомити владу про прихованого ворога.

До числа «ворогів народу» потрапляли не тільки пересічні громадяни, а й державні діячі, видатні військовонаачальники, працівники культури, мистецтва, викладачі учбових закладів тощо.

І коли спеціальна комісія почала перевіряти справу Миколи Шуста і вже хотіли було його відрахувати з інституту, у справу втрутився директор Ніжинського інституту Микола Загрецький. Він захистив студента. Не останню роль відіграло в цьому і те, що був Шуст скромним, трудолюбивим, гарно вчився, брав активну участь у громадському житті. Враховуючи всі позитивні якості студента, Загрецький наказав припинити розпочату справу проти Миколи Шуста і дати хлопцю можливість продовжити навчання.

Не кожен керівник міг тоді так вчинити. Адже в ті роки люди були страшенно залякані й обережні.

Саме за людяність і сміливість Микола Павлович Загрецький згодом і поплатився. В квітні 1938 року директора Ніжинського педагогічного інституту М.П. Загрецького звинуватили в буржуазному націоналізмі, виключили з рядів ВКП(б), зняли з посади і засудили до вищої міри покарання.

Неспокійні та жорстокі часи випали на долю нашого народу, але життя продовжувалося. У березні 1939 року викладачі та студенти Ніжинського педагогічного інституту відзначали радісну подію.

За значні успіхи в підготовці педагогічних кадрів та з нагоди 130-річчя від дня народження М.В. Гоголя Указом Президії Верховної

Ради СРСР Ніжинському педагогічному інституту було присвоєно ім'я М.В. Гоголя.

Улітку 1939 року Микола Шуст успішно закінчує Гоголівський вуз. Того ж таки пам'ятного року в його житті відбулася друга значна подія – вони побралися з Євдокією. Але не встиг Микола Намович освоїтися на посаді учителя української мови та літератури, як його призвали до служби в Червоній Армії.

Військова частина, в якій служив Микола, дислокувалася в курортному містечку Горінець, що поблизу Перемишля, і оберігала рубежі України на кордоні з Польщею. Шуста направили в артилерію. В ті роки з вищою освітою в армії служили тільки одиниці. Отже, скоро в петлицях рядового Шуста з'явилися по два сержантські трикутники, і його призначили заступником командира взводу топографічної розвідки.

Теплі та мудрі листи, які йому надсилала дружина, зігрівали серце, допомагали долати військові труднощі. Безмежно радів Микола, коли Євдокія повідомила, що 23 липня 1940 року він став батьком. До щему в серці хотілося поїхати додому, щоб побачити кохану дружину і пригорнути до серця свою кровиночку – донечку, але начальство категорично відмовляло. Командиру полка не сподобалося, що сержант Шуст не побажав їхати до військового училища. І хоча Микола палко переконував підполковника, що він дуже любить свою професію вчителя, школу і дітей, але начальство таки лишилося невдоволеним.

У штабі полку дізналися, що сержант Шуст гарно малює, почали використовувати його для оформлення різної військової наочності та агітаційних стендів.

Саме в нагороду за працю художника, на останньому році військової служби, на початку червня Микола і одержав тижневу відпустку.

Не встиг він приїхати додому, натішитися донькою, як відпустка закінчилася. Тож, коли прощався з дружиною та донькою Людою, радувало те, що восени закінчується строк служби і через декілька місяців він повернеться в сім'ю.

Але не сталося так, як гадалося. У суботу сержант Шуст повернувся до своєї частини, а на світанку в неділю 22 червня 1941 року німецькі літаки бомбили військову частину, в якій служив Шуст. Розпочалася одна із найжорстокіших і найкровопролитніших воєн в історії людства. І коли вся країна, а в тому числі дружина та донька

Шуста, мирно спали, Микола Наумович проливав кров, захищаючи рідну землю і свою сім'ю від фашистської навали.

Військова частина, в якій служив сержант Шуст, героїчно чинила опір загарбникам. Але під тиском переважаючих сил ворога наші частини з кровопролитними боями відступали на Схід. Під Білою Церквою сержант Шуст підбив із гармати передній ворожий танк, внаслідок чого зірвалася танкова атака. За сміливий вчинок сержанта представили до нагороди орденом Червоного Прапора. Але німці так стрімко наступали, що він не встиг одержати бойову відзнаку. Від полку, в якому служив Микола, залишилася невелика жменька бійців, і вони приєдналися до однієї із військових частин, яка героїчно чинила опір загарбникам. В районі Золотоноша–Пирятин відступаючі опинилися у ворожому оточенні.

Тисячі червоноармійців, в тому числі і Шуст, потрапили в полон. Дякуючи Богу, він недовго був у неволі. Якось їхню колону конвоїри зупинили в селі на нічліг, і Миколі Наумовичу пощастило благополучно втекти.

Тримаючись доріг та уникаючи ворожих постів, з неймовірними труднощами пробивався в напрямку домівки. Вдень і вночі його шлях був пов'язаний зі смертельною небезпекою. І коли доводилося навіть в безлюдному місці переходити дорогу, Микола ніби в розвідці спочатку уважно вивчав місцевість і тільки тоді, коли було безпечно, прудко схоплювався із землі і спішно долав потрібну відстань.

Одного разу, щоб перейти автотрасу, він майже дві години вичікував, поки пройде колона ворожих танків, вантажівок з живою силою та підвід, що ніби величезна гадюка безупинно повзла на Схід. Здавалося, немає сили, яка б зупинила фашистську орду.

Микола боляче сприймав, що фронтові події складаються не на нашу користь. У рідному небі він не бачив своїх літаків, а лише цілі армади німецьких стерв'ятників, які бомбили не тільки фронтові укріплення, а й мирні міста та села, від чого гинуло чимало цивільного населення.

Він бачив зруйновані населені пункти, на дорогах зустрічав чимало нашої понівеченої техніки і гужового транспорту, поруч лежали забиті коні, тіла загиблих червоноармійців, біженців, їх ніхто не ховав, від них ішов неприємний сморід.

Якось Микола натрапив на велику череду корів, яку розбомбили німецькі літаки. Чорна хмара вороння живилася забитими тваринами.

Неподалік лежали тіла двох молоденьких погоничів – дівчинки і хлопчика. А поруч – старенький сухенький дідусь. Микола Наумович хотів їх поховати, але нічим було викопати могилу. Біля дідуса він побачив блаженський полотняний плащ. Шуст розірвав дощовика і щоб вороння не клювало обличчя загиблих, накрив їх шматками матерії.

Серце вчителя і воїна переповнилося болем та гнівом, що фашисти воюють не тільки з армією, а й убивають невинних мирних жителів і навіть дітей.

Як тільки ступив на чернігівську землю, вирішив, що спочатку знайде в Припутні, провідає батьків. Можливо, що дружина з донькою втекли з міста в село, де під час війни безпечніше.

З великим хвилюванням переступив поріг отчого дому, йому не вірилося, що він подолав такий довгий і небезпечний шлях; на очах забриніли сльози. За довгі мандри у нього виросла борода, а одяг був такий забруднений і пошарпаний, що він був схожий на старого діда. Коли зайшов до хати, батьки попервах не впізнали сина і прийняли його за жебрака. Мати саме пекла в печі деруни. Обпікаючи пальці, взяла з гарячої сковорідки деруна і простягла пришельцю. Але коли Микола обізвався, мати впізнала його, враз припала худеньким тілом до сина і від щастя заплакала.

Після радісних обіймів із сином батько почав розповідати, що німці в селі призначили старосту і кількох поліцаїв. І хоча вони усі місцеві, та краще їм не показуватися на очі. Вже декілька разів приходили до нього і, як постраждалого в роки колективізації, агітували йти на службу до німців. Але він відмовився, мотивуючи тим, що через «слабке здоров'я» не може служити Німеччині. Отже, сподівання німецьких прихвостнів, що він буде зводити рахунки із радянською владою, не виправдалися. Адже Шусті походять із козаків, а в їхньому роду ніколи не було запроданців.

Тільки одну добу гостював Микола під рідним дахом, адже в Ніжині – його дружина і малолітня донька. Попрощавшись з батьками, знову вирушив у небезпечну дорогу.

Мабуть, сам Бог оберігав його, бо й на цей раз він благополучно дістався Ніжина. Десь під вечір Микола підійшов до квартири, де мешкала його сім'я. Йому не вірилось, що зараз він обійме дружину і доньку, заради яких вирвався з фашистського полону і подолав такий небезпечний шлях.

Євдокія неймовірно зраділа, коли побачила чоловіка. Людмила росла без батька, їй було лише півтора року і попервах вона боялася прибулого. Але коли Микола дав їй червонобоких яблук, дитяче серце, мабуть, відчуло рідного, дівчинка підійшла до нього і довірливо пригорнулася до батька.

В місті над Остром окупанти встановили свої жорстокі порядки, запровадили комендантську годину, за її порушення стріляли на місці. В місті часто влаштовували облави, робили обшуки, розстрілювали комуністів, активістів, євреїв, грабували мирне населення. На станцію прибували з Німеччини ешелони з живою силою і військовою технікою, назад окупанти відправляли награбоване зерно, худобу і навіть радянських людей, яких використовували, як дармову робочу силу.

Як тільки Микола Наумович трохи освоївся в умовах окупації, почав думати, як жити далі. Треба було годувати сім'ю, допомагати своїм у боротьбі з фашистською навалою.

Товариш по інституту Віктор Тищенко, якого через інвалідність не взяли на війну, допоміг Миколі влаштуватися на роботу в артіль незрячих, де виготовляли шорну упряж для коней. Оскільки в колективі артілі потрібні були і зрячі, то їм у пригоді став Шуст. Як тільки він почав працювати в артілі, йому видали німецький паспорт і картку на одержання щодня 200 грамів просяного хліба.

Артіль незрячих очолював двадцятидвохрічний незрячий адвокат Яків Батюк, який ще до війни закінчив юридичний факультет Київського університету. Яків Петрович керував Ніжинською підпільною комсомольською організацією, і коли Батюк ближче познайомився з Миколою Шустом, то залучив його до роботи в підпільній організації. Немало завдали шкоди гітлерівським окупантам члени Ніжинського підпілля на чолі з молодим незрячим ватажком.

У липні 1943 року, незадовго до звільнення радянськими військами Ніжина, багато учасників підпільної організації, в тому числі і Миколу Шуста, арештували гестапівці. Яків Батюк і майже всі члени підпілля героїчно загинули в застінках гітлерівських катівень. Лише кільком підпільникам чудом вдалося вирватися з лабетів гестапо, їх звільнили за відсутністю доказів. І серед цих щасливців були поет Михайло Шлома і Микола Шуст.

Як тільки Микола Наумович опинився на волі, відразу ж із сім'єю перебрався до Припутнів, де перебував аж доки не прогнали окупантів з нашого краю.

У вересні 1943 року радянські війська звільнили Чернігівщину від німецької чуми. Микола Шуст відразу влився в ряди армії-визволительки. В боях за звільнення України сержант Шуст пролив кров, але після лікування знову повернувся до своєї частини.

Дружина писала, що скоро він вдруге стане батьком. А згодом Євдокія повідомила, що на новорічне свято 1944 року вона народила сина і, як було домовлено, назвала його Володимиром.

Восени того ж пам'ятного року Україну повністю звільнено від німецько-фашистських загарбників. Військова частина, в якій воював Шуст, вигнала гітлерівські орди з Румунії, Угорщини, громив він ворогів на берегах Одера та Шпрее. Там і зустрів довгожданий День Перемоги.

За бойові звитяги сержант Шуст удостоєний багатьох урядових нагород, у тому числі найвищої солдатської відзнаки – ордена Слави III ст., а ще ордена Великої Вітчизняної війни I ст. та багатьох медалей і чи не найдорожчої йому – «Партизанові Великої Вітчизняної війни I ст.».

По війні Микола Наумович, маючи вищу педагогічну освіту, потрапив до списку військовослужбовців, яких демобілізували в першу чергу.

Незабаром він повернувся до мирної улюбленої професії вчителя, щоб разом зі своєю дружиною сіяти розумне, добре, вічне. Чимало планів і задумів виношував у своєму серці.

У вільний від роботи в школі час займався живописом, його полотна та скульптури одержували нагороди на районних, обласних і республіканських виставках майстрів народної творчості.

В жовтні голодного 1947 року в сім'ї Шустів народилася ще одна донька – Лариса. Бувало, що Микола Наумович після трудового дня брався за перо. Його публікації зацікавили начальство, йому запропонували роботу в міськрайонній газеті «Радянський Ніжин». Але, як тільки зіткнувся з фактом, що в газеті треба часом писати неправду, він знову повернувся в школу.

Про трагічну долю Ніжинського комсомольського підпілля чимало писалось в різних періодичних виданнях. Микола Наумович також задумав написати книгу, адже він був учасником підпільної організації, багато чого знав і пережив, що давало йому великий матеріал для відтворення героїчної боротьби підпільників з німецькими окупантами.

А коли 1965 року керівнику Ніжинського підпілля Якову Батьоку посмертно присвоїли звання Героя Радянського Союзу, інтерес до ватажка та його друзів по зброї примножився. Легендарний подвиг підпільників зацікавив українського письменника Петра Лубенського, він вийшов на Миколу Шуста. І вони у співавторстві написали героїчну драму «Подвиг у темряві», яка 1971 року побачила світ у видавництві «Мистецтво». П'єса викликала інтерес в багатьох режисерів, її ставили чимало провідних театрів.

Перший успіх окрилив Миколу Наумовича і 1983 року у видавництві «Молодь» виходить у світ художньо-документальна повість Шуста «Пітьмі не підвладні». Читачі та критики тепло сприйняли новий твір, і Микола Наумович одержав чимало листів від прихильників його творчості.

1995 року він порадував читачів новою збіркою «У Ніжині над Остром», до якої увійшли кіноповість «Воскресіння істини», есе «Червоними і чорними нитками» та оповідання.

27 листопада 1998 року в творчому житті Миколи Наумовича відбулася визначна подія – його прийняли в члени Національної спілки письменників України. Високе визнання він підтвердив новими творами: колишній підпільник і фронтовик 2001 року обнародував нову книжку «Інтриги Рейху і Кремля», перша частина якої називається «Очима солдата», друга – «Сталінізм без гриму».

Глибинна книга про війну викликала великий резонанс, письменник одержав немало похвальних відгуків від побратимів по зброї, які в роки війни, як і автор, звільняли народи Європи від фашистської чуми.

2003 року побачила світ нова книжка Миколи Шуста «Дума про село». Презентація видання відбулася в рідних Припутнях. Усе село зібралось на зустріч із земляком. В обговоренні твору брали участь не тільки читачі, а й герої книжки.

В останні роки свого життя Микола Наумович часто хворів. Смерть коханої дружини, несподівана і рання смерть сина Володимира підірвали здоров'я письменника. Від перенесених стресів він почав втрачати зір. Все рідше й рідше брався за перо, а 17 січня 2007 року на 91 році життя догоріла свічка талановитого письменника і художника. Окремі полотна і скульптури Шуста зберігаються в Ніжинському історико-краєзнавчому музеї та музейних кімнатах шкіл міста, а також у приватних колекціях.

В українську літературу Шуст прийшов із великим життєвим досвідом та спостереженням людських доль. У своєму першому творі про війну він не виговорився до кінця, отже, продовжував і далі висвітлювати цю тему, яка проходить через усю його творчість.

У книжках про війну він зустрічав чимало бравого героїзму, який ніяк не відповідав тяжким фронтовим будням безпосередніх учасників і свідком яких він був сам. У його книгах немає вимислів, він писав про те, що бачив і переживав, і свої розповіді веде від першої особи. Отже, творчість Шуста, як і багатьох письменників, автобіографічна. Випробування та переживання воєнних років, які випали на долю його покоління, стали основою для написання книг.

Відтворені письменником події повертають нас у грізні й суворі роки Великої Вітчизняної війни та складний післявоєнний період.

Минуло чимало років, та спомини про пережите не вивітрилися з пам'яті серця всієї гостроти почуттів і переживань. Якщо автор описує якийсь епізод, то не грішить проти істини. Чимало персонажів, відтворених у його творах, реальні люди. Одному він відводить більше місця, про інших згадує лише епізодично. Книги Миколи Шуста народжені самим життям. У своїх творах він зображує різні долі і характери людей.

У перші місяці війни від полку, в якому служив Шуст, залишилося кілька людей, і вони приєдналися до військової частини, яка з боями відступала вглиб країни. А коли підійшли до Дніпра – загородний загін емкаведистів, щоб зупинити відступ, організував показову акцію розстрілу «дезертира». Про цей жахливий і жорстокий факт, свідком якого був автор, читаємо в документальних повістях «Очима солдата» та «Дума про село».

«...Вишикували солдат і зі строю вивели молодого хлопця. На вид йому було років двадцять, здивувало те, що він чомусь був босий. Трудно було зрозуміти: солдат він чи ні. Брюки на ньому солдатські, гімнастерка з відірваним рукавом. Права рука була опущена, а ліва притискала до грудей вузлик, щось загорнуте в хусточку, певно йому дуже дороге. Привернув нашу увагу майор з нашивкою червоної зірки на рукаві. Тремтячими руками розкрив папку, став нудно читати наказ міністра оборони. Ми уважно слухали. Потім майор став читати папір про походження солдата. Призвали його на службу рік тому,

по закінченню десяти класів, батьки колгоспники. Відстав від своєї частини. Хотів своїх наздогнати – на діжці переплив Дніпро. Йому не повірили. Тепер, як дезертира, його чекає кара, за законом військового часу.

Майор, хвилюючись, прорік останню фразу: «Іменем Союза Советских Социалистических Республик... Трибунал приговорил к высшей мере наказания». Шеренга загула... Луна пострілу покотилася і розбилася об наддніпровські пагорби. Солдат опустив ліву руку з затиснутим вузликом і повільно опустився на коліна, а потім упав обличчям, прощаючись з небом і землею. Як страшно! Справді, страшно... тікав від ворожої смерті, як і всі, а поліг від рук співвітчизників у науку іншим. Що ж напишуть його матері і батькові. «Пропає безвісти» чи «Поліг у бою». Певно, нічого не повідомлять. А мати буде виглядати сина довго, довго, доки буде жити...»

Керуючись мертвою буквою державного закону, розстріляно ні в чому не винного юнака. Відтворений письменником гостродраматичний документальний епізод показав нелюдський закон сталінської системи.

А скільки таких або схожих епізодів було на війні і скільки чесних людей загинуло не в боротьбі з ворогом, а пішли з життя від своїх, із клеймом зрадників і ворогів народу.

У своїх книгах письменник реалістично відтворив події Великої Вітчизняної війни, кровопролитних боїв, показав звичайних рядових бійців та героїчних трудівників тилу, акцентуючи увагу на тому, що завдяки співпраці фронту і тилу було здобуто Перемогу над фашистською Німеччиною.

Автор часто й уміло застосовує діалоги, які значно «пожвавлюють» сторінки книг живою мовою, а емоційні висловлення персонажів роблять твори більш цікавими і достовірними.

З синівською любов'ю і патріотичною пристрасстю Микола Намович відтворив художньо-документальну повість «Дума про рідне село». Письменник народився і виріс у селі Припутнях і це допомогло йому правдиво і яскраво відтворити етнографічні замальовки та звичаї і побут земляків, достовірно показати односельців у складних психологічних ситуаціях в роки Жовтневої революції 1917 року, колективізації, голодомору 1932–1933 рр., Великої Вітчизняної війни, післявоєнної відбудови і сучасного життя у вільній соборній Україні.

Автор – за походженням селянин, отже, не випадково всі свої симпатії він передусім адресує класу селян, який з давніх-давен годує людство, адже без праці хлібороба неможливе життя на планеті.

У творчості нашого земляка оживає як героїчне минуле, так і неймовірно трагічна та жорстока історія українського народу. Перу Миколи Шуста належить ряд правдивих, щирих і хвилюючих творів. Отже, не випадково, що в наші дні з його творами знайомляться в школах та інших навчальних закладах Чернігівщини при вивченні теми «Література рідного краю».

Маринчик Станіслав Гаврилович народився 25 липня 1937 р. в м. Ічня Чернігівської області. Навчався в Ніжинському державному педагогічному інституті ім. М.В. Гоголя. У зв'язку з переїздом до м. Белгорода перевівся до місцевого педінституту, який і закінчив.

Працював кіномеханіком, старшим черговим електромережі та трансформаторних підстанцій Белгородського вітамінного комбінату, а згодом – на такій же посаді Чернігівського комбінату «Хімволокно», директором Чернігівського районного Будинку культури, учителем, завідував районною фільмотекою навчального кіно, режисером народних аматорських кіностудій «Сівач» і «Заспів», очолював Ічнянську та Ніжинську районні дирекції кіновідеомережі, викладачем Ніжинського училища культури і мистецтв ім. М. Заньковецької.

Відзняв серіал кінопортретів видатних земляків: «Творець незвичайного», «Чародій», «Поріднила доля з полем», «Повторився в учнях», «Людина і дерево», «Вірність», «Версти Олександра Тири», та ін., а також автор низки сценаріїв телевізійних документальних фільмів.

Один із фундаторів українського аматорського кінематографа.

З 1960 р. друкується в місцевій, обласній і республіканській пресі. Виходу на широкий літературний шлях С. Маринчика передували довготривалі пошуки, знахідки на ниві кіномистецтва та культурно-освітньої діяльності. А життєві набутки в усій розмаїтості стали чудовою школою для подальших творчих досягнень.

1995 р. оприлюднив першу книжку «Біле латаття», до якої увійшли повісті, оповідання, вірші, кіносценарії. 2001 р. побачив світ двотомник нових творів, до якого включені романи, повісті, оповідання. У 2002 р. видав новий роман «Срібне весілля», а 2007 р. опублікував чергову книжку «Співець рідного краю», 2009 р. обнародував книжку досліджень «Сузір'я талантів» у якій відтворив 32 творчі біографії видатних земляків, людей мистецтва, 2011 р. вийшла книжка «Літературно-мистецька Ічнянщина» (у співавт.), 2011 р. видрукував збірку прозових творів «У нас в Озерах», 2012 р. видав збірку романсів і пісень «Із денця мого серця», яка доповнила і розширила жанр творчості С. Маринчика. Його романи і пісні увійшли до репертуару не тільки колективів художньої самодіяльності, а навіть відомих артистів-професіоналів.

У 2020 р. до 7-го нового доповненого видання збірки досліджень «Сузір'я талантів» включено 51 літературний портрет видатного земляка.

Друкувався на сторінках багатьох періодичних видань та в колективних прозових і поетичних збірниках.

Окремі твори письменника перекладені та надруковані чотирнадцятьма мовами народів світу. С.Маринчик – заслужений працівник культури України, нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня та медаллю, Почесною Грамотою Верховної Ради України, відмінник кінематографії СРСР, відмінник освіти України, академік міжнародної літературно-мистецької Академії України. Почесний член Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Почесний громадянин Ічні. Член національних спілок письменників, кінематографістів, журналістів, краєзнавців України.

Лауреат міжнародних літературних премій ім. М. Гоголя («Тріумф»), ім. Г. Сковороди, П. Куліша, І. Кошелівця, літературних премій «Благовіст», ім. Івана Нечуя-Левицького, ім. М. Коцюбинського, ім. С. Васильченка, ім. Л. Глібова, ім. В. Плюща та ін. Дипломант і призер «Золота Ніка» Ялтинського Міжнародного музично-поетичного фестивалю «Ялос» (січень 2014 р.). Нагороджений медалями: Івана Мазепи, Олександра Довженка. Лауреат і дипломант міжнародних, всесоюзних, республіканських фестивалів і конкурсів документального кіно та народної творчості.

С. Маринчик – засновник і голова Ічнянського районного об'єднання літераторів «Криниця», головний редактор літературного альманаху «Ічнянська криниця»

Зміст

Юрій Мушкетик. Подвижник з Ічні (<i>передмова</i>)	3
Вино із чорних ічнянських вишень (<i>Л.Мушкетик</i>)	7
Джерело наснаги (<i>П. Басанець</i>).....	14
Творчий ужинок талановитого подружжя (<i>Микола та Раїса Борци</i>) ...	22
Творчі висоти маестро (<i>В. Буймістер</i>)	44
Спорідненість творчих муз (<i>І. Буренко</i>)	58
Поет і воїн (<i>А. Бурлака</i>).....	70
До вершини науки (<i>О.Бусенко</i>)	81
«Робітник красного слова» (<i>С. Васильченко</i>).....	88
Життя для рідного краю (<i>М. Воцєвський</i>)	103
Виразник національних ідей (<i>Л. Горlach</i>)	112
Траєкторія життя музиканта-педагога (<i>М. Гущенко</i>)	121
З батькової криниці (<i>А. Дрофань</i>).....	132
Із когорти перекладачів (<i>А. Євса</i>)	147
Майстер скульптурного портрета (<i>П. Забіла</i>).....	159
Камертон творчості (<i>С. Закусило</i>).....	169
Шлях до мети (<i>О. Кириї</i>).....	178
Стежина добродійника (<i>В. Кияновський</i>)	187
Так починалась поетеса... (<i>В. Климентовська</i>).....	197
Запас доброти (<i>М. Клочко</i>).....	213
Голос із-за океану... (<i>І. Кмета</i>)	221

Серце поета, око художника (<i>Г. Коваль</i>).....	238
Духовна сила генів (<i>родина Козловських</i>)	254
Батько Микола (<i>М. Костенко</i>)	269
З думою про Ічнію (<i>В. Костюченко</i>)	276
Чомусь сниться Бережівка (<i>О. Круш</i>).....	290
Богомислення фарбами (<i>В. Літвін</i>)	302
З піснею – все життя (<i>В. Любимова</i>).....	312
Геній із Ічні (<i>І. Мартос</i>)	322
Визнаний світом філолог (<i>С. Маслов</i>).....	336
Голос Української нації (<i>Ю. Мушкетик</i>)	347
Крила мужності (<i>О. Немкович</i>)	362
Непересічна особистість (<i>В. Пабат</i>)	376
Чарівні звуки бандури (<i>В. Пархоменко</i>).....	386
Палітра родини художників (<i>родина Пікулів</i>).....	399
Терниста доля митця (<i>М. Піщенко</i>).....	416
Міцного кореня (<i>В. Плющ</i>)	426
Художник звуків (<i>Л. Ревуцький</i>)	434
Повернутий із забуття (<i>В. Резанов</i>).....	451
Козацького роду (<i>М. Рибка</i>)	463
Піснею і пензлем (<i>Р. Роцак</i>).....	471
Зупинений політ (<i>Г. Саченко</i>)	477
Патріарх української журналістики (<i>А. Сидорук</i>)	485

Грані таланту (<i>М. Сльозка</i>).....	499
Нетлінне слово земляка (<i>О. Стороженко</i>).....	514
З глибин душі (<i>І. Цинковський</i>).....	525
Вічно молодий (<i>В. Чумак</i>).....	540
Повторився в учнях (<i>В. Швидченко</i>).....	552
Батьківські уроки (<i>А. Шевченко</i>).....	568
Спрямований у майбутнє (<i>В. Шевченко</i>).....	582
Сівач доброго-вічного (<i>С. Шевченко</i>).....	593
Бог дав... (<i>А. Штепа</i>).....	608
Випробуваний життям (<i>М. Шуст</i>).....	623
Біографічна довідка.....	639

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Документально-художнє видання

МАРИНЧИК Станіслав Гаврилович

Сузір'я талантів

(літературні портрети земляків)

Видання 7-ме, доповнене

В авторській редакції

Художні редактори – В. Голець, Н. Мачужак
Технічний редактор О. Єрмоленко
Комп'ютерна верстка – Г. Галич, О. Дирда, І. Друзь,
О. Заремба, М. Куліченко, Н. Лисенко,
Ю. Марченко, Р. Новак, О. Плескач,
Л. Прочай, Ю. Реута, О. Фастовець,
Т. Яковлева
Коректура – В. Голець, Н. Дьогтяр, Н. Наливайко,
М. Настич, Л. Хропаль

Підписано до друку 20.11.2020.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Cug.
Ум. друк. арк. 37,67. Ум. фарб.-відб. 37,67. Обл.-вид. арк. 40,5.
Зам. 0105-8. Тираж 190 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року
Тел.: +38-097-385-28-13

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14035, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40

9 786177 833863

